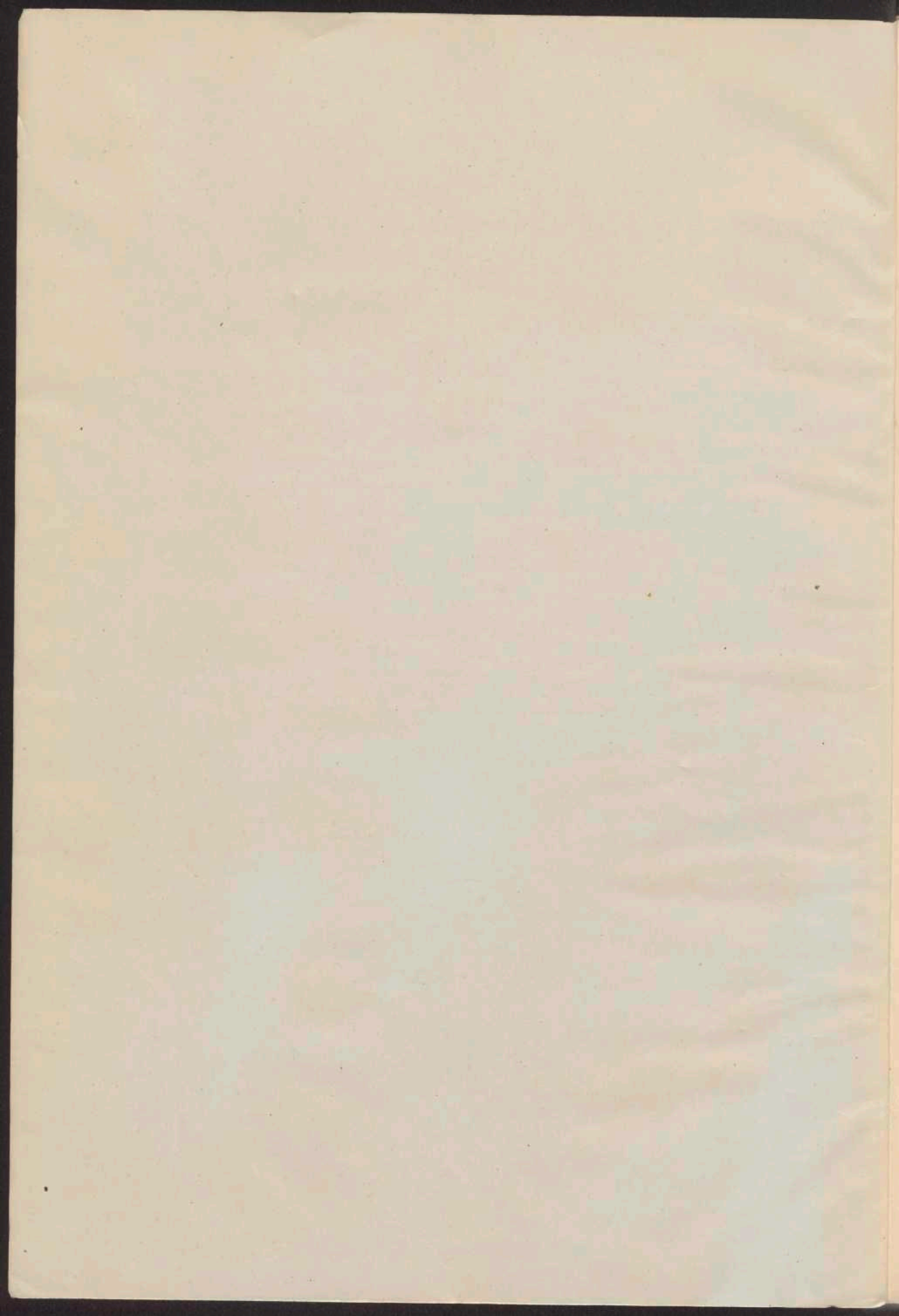

VERSLAG
VAN DEN STAAT VAN HET ONDERWIJS IN HET
KONINKRIJK DER NEDERLANDEN OVER
1929-1930.

TWEEDE DEEL
LAGER ONDERWIJS.

AANKOMST VAN DE STAATSGENOMME DE WERKEN VAN DEN MINISTER VAN
ONDERWIJS, CULTUUR EN KERKZAKEN VAN 1929-1930, IN HET AANZIEH
LAGER ONDERWIJS AANKOMST.

20 JAN. 1932

VERSLAG
VAN DEN STAAT VAN HET ONDERWIJS IN HET
KONINKRIJK DER NEDERLANDEN OVER
1929—1930.

TWEEDE DEEL
LAGER ONDERWIJS.

AANGEBODEN AAN DE STATEN-GENERAAL BIJ SCHRIJVEN VAN DEN MINISTER VAN
ONDERWIJS, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN VAN 5 AUG. 1931, N°. 5316, AFDEELING
LAGER ONDERWIJS ALGEMEEN.

VERSLAG

VAN DEN STAAT VAN HET ONDERWIJS IN HET
KONINKRIJK DER NEDERLANDEN OVER
1929-1930

TWEDE DEEL
LAGER ONDERWIJS

VERGEEFDE AAN DE STAATSGENERAAL EN VERGEEFDE AAN DE STAATSGENERAAL
ONDERWIJS MINISTER EN VERGEEFDE AAN DE STAATSGENERAAL
LAGER ONDERWIJS ALGEMEEN

VERBODEN

TWEEDE DEEL

VAN HET LAGER ONDERWIJS.

DE NEDERLANDSE VOORSCHRIJFEN BETREFFEND HET LAGER ONDERWIJS, ALGEMEEN
BESLUITEN VAN HET RECHT VERDER ADVISEREND BEZELTEN, BEZITTING
ALGEMEEN BESLUITEN, ALGEMEEN BESLUITEN.

TWEEDE DEEL — LAGER ONDERWIJS.

DE NEDERLANDSE VOORSCHRIJFEN BETREFFEND HET LAGER ONDERWIJS, ALGEMEEN
BESLUITEN VAN HET RECHT VERDER ADVISEREND BEZELTEN, BEZITTING
ALGEMEEN BESLUITEN, ALGEMEEN BESLUITEN.

DE NEDERLANDSE VOORSCHRIJFEN BETREFFEND HET LAGER ONDERWIJS, ALGEMEEN
BESLUITEN VAN HET RECHT VERDER ADVISEREND BEZELTEN, BEZITTING
ALGEMEEN BESLUITEN, ALGEMEEN BESLUITEN.

DE NEDERLANDSE VOORSCHRIJFEN BETREFFEND HET LAGER ONDERWIJS, ALGEMEEN
BESLUITEN VAN HET RECHT VERDER ADVISEREND BEZELTEN, BEZITTING
ALGEMEEN BESLUITEN, ALGEMEEN BESLUITEN.

DE NEDERLANDSE VOORSCHRIJFEN BETREFFEND HET LAGER ONDERWIJS, ALGEMEEN
BESLUITEN VAN HET RECHT VERDER ADVISEREND BEZELTEN, BEZITTING
ALGEMEEN BESLUITEN, ALGEMEEN BESLUITEN.

DE NEDERLANDSE VOORSCHRIJFEN BETREFFEND HET LAGER ONDERWIJS, ALGEMEEN
BESLUITEN VAN HET RECHT VERDER ADVISEREND BEZELTEN, BEZITTING
ALGEMEEN BESLUITEN, ALGEMEEN BESLUITEN.

DE NEDERLANDSE VOORSCHRIJFEN BETREFFEND HET LAGER ONDERWIJS, ALGEMEEN
BESLUITEN VAN HET RECHT VERDER ADVISEREND BEZELTEN, BEZITTING
ALGEMEEN BESLUITEN, ALGEMEEN BESLUITEN.

DE NEDERLANDSE VOORSCHRIJFEN BETREFFEND HET LAGER ONDERWIJS, ALGEMEEN
BESLUITEN VAN HET RECHT VERDER ADVISEREND BEZELTEN, BEZITTING
ALGEMEEN BESLUITEN, ALGEMEEN BESLUITEN.

DE NEDERLANDSE VOORSCHRIJFEN BETREFFEND HET LAGER ONDERWIJS, ALGEMEEN
BESLUITEN VAN HET RECHT VERDER ADVISEREND BEZELTEN, BEZITTING
ALGEMEEN BESLUITEN, ALGEMEEN BESLUITEN.

TWEDE DEEL — LAGER ONDERWIS.

TWEEDE DEEL.

VAN HET LAGER ONDERWIJS. *)

§ 1. WETTELIJKE VOORSCHRIFTEN OMTRENT HET LAGER ONDERWIJS. ALGEMEENE MAATREGELEN VAN BESTUUR. VERDERE KONINKLIJKE BESLUITEN, BEVATTENDE ALGEMEENE REGELINGEN. ADMINISTRATIEVE VOORSCHRIFTEN EN BESLISSINGEN.

I. Wetten; algemeene maatregelen van bestuur; en verdere Koninklijke besluiten, bevattende algemeene regelingen.

Bij Koninklijke Boodschap van 5 Januari 1929 is aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter overweging aangeboden een ontwerp van wet tot wijziging van art. 3 der Leerplichtwet.

Het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer werd uitgebracht op 13 Maart 1929. De Memorie van Antwoord is ingezonden bij brief van 25 Maart. Het Verslag werd uitgebracht op 4 April.

De mondelinge beraadslaging in de Tweede Kamer vond plaats op 2 Mei, waarna het ontwerp zonder hoofdelijke stemming werd aangenomen.

Het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer werd uitgebracht op 28 Mei; het Eindverslag, bevattende tevens de Memorie van Antwoord, op 4 Juni.

De mondelinge beraadslaging in de Eerste Kamer had plaats op 20 Juni, waarna het ontwerp zonder hoofdelijke stemming werd aangenomen.

Door de Koningin onder dagteekening van 24 Juni 1929 bekrachtigd, is de wet in het *Staatsblad* van dat jaar onder n°. 335 opgenomen.

Bij Koninklijke Boodschap van 9 Februari 1929 is aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter overweging aangeboden een ontwerp van wet tot wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 (art. 56, vierde lid; art. 97, tweede lid; art. 104, vierde lid).

Het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer werd uitgebracht op 19 Maart. De Memorie van Antwoord, met Nota van Wijziging, is ingezonden bij brief van 12 April. Het Verslag werd uitgebracht op 18 April.

De mondelinge beraadslaging in de Tweede Kamer vond plaats op 2 Mei, waarna het ontwerp zonder hoofdelijke stemming werd aangenomen.

Het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer werd uitgebracht op 28 Mei; het Eindverslag, bevattende tevens de Memorie van Antwoord, op 4 Juni.

In de vergadering der Eerste Kamer van 20 Juni is het ontwerp zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Door de Koningin onder dagteekening van 24 Juni 1929 bekrachtigd, is de wet in het *Staatsblad* van dat jaar onder n°. 336 opgenomen.

Bij Koninklijke Boodschap van 13 November 1929 is aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter overweging aangeboden een ontwerp van wet tot wijziging van art. 193, vijfde lid, der Lager-onderwijswet 1920 en van paragraaf 11 van art. LXIV der wet van 16 Februari 1923 (*Staatsblad* n°. 38) tot wijziging van de Lager-onderwijswet 1920.

Het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer werd uitgebracht op 27 November. De Memorie van Antwoord is ingezonden bij brief van 4 December. Het Verslag werd uitgebracht op 6 December.

De mondelinge beraadslaging in de Tweede Kamer vond plaats op 10 December, waarna het ontwerp zonder hoofdelijke stemming werd aangenomen.

Het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer werd uitgebracht op 19 December; het Eindverslag, bevattende tevens de Memorie van Antwoord, op 24 December.

De mondelinge beraadslaging in de Eerste Kamer had plaats op 30 December, waarna het ontwerp zonder hoofdelijke stemming werd aangenomen.

Door de Koningin onder dagteekening van 30 December 1929 bekrachtigd, is de wet in het *Staatsblad* van dat jaar onder n°. 596 opgenomen.

Wijziging in of aanvulling van besluiten tot uitvoering van de Lager-onderwijswet 1920 is in 1929 aangebracht door de volgende Koninklijke besluiten.

Het Koninklijk besluit van 5 April 1929 (*Staatsblad* n°. 144) bracht eene aanvulling en wijziging van het Koninklijk besluit

*) In afwijking van de verslagen over vorige jaren ontbreken aan dit verslag de statistische gegevens, aangezien de onderwijsstatistiek thans samengesteld en afzonderlijk gepubliceerd wordt door het Centraal Bureau voor de Statistiek.

van 29 Januari 1924 (*Staatsblad* n°. 23), tot vaststelling van de regeling van de wijze van uitbetalen der jaarwedde en wedde van de onderwijzers aan de openbare lagere scholen, bedoeld in art. 30, vierde lid, der Lager-onderwijswet 1920, en tot het stellen van regelen betreffende verlof tot afwezigheid en inhouding van die jaarwedde of wedde bij dat verlof.

Bij het Koninklijk besluit van 23 April 1929 (*Staatsblad* n°. 175) is een regeling vastgesteld van het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor school- en huis-onderwijs in handenarbeid, bedoeld in art. 136, tweede lid, der Lager-onderwijswet 1920.

De Koninklijke besluiten van 29 Juli 1929 n°. 31 (*Nederlandsche Staatscourant* n°. 147) en 27 September 1929 n°. 15 (*Nederlandsche Staatscourant* n°. 190) brachten wijziging in het Koninklijk besluit van 28 Juli 1924 n°. 12 (*Nederlandsche Staatscourant* n°. 146) tot regeling van de inrichting van het Rijksschooltoezicht.

Het Koninklijk besluit van 14 September 1929 (*Staatsblad* n°. 437) gaf een aanvulling en wijziging van het Koninklijk besluit van 7 Augustus 1916 (*Staatsblad* n°. 373), waarbij worden aangewezen de in de koloniën en bezittingen afgegeven akten van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs, bedoeld in art. 89 der wet tot regeling van het lager onderwijs van 1878 (en art. 209 der Lager-onderwijswet 1920).

II. Administratieve voorschriften en beslissingen.

a. Koninklijke beslissingen in geschillen van bestuur.

In 19 gevallen is in 1929 bij Koninklijk besluit beschikt op een beroep, ingesteld tegen de beslissing van een college van

Gedeputeerde Staten. Deze beschikkingen betreffen de volgende onderwerpen:

- stichting van openbare scholen;
- opheffing van openbare scholen;
- opheffing van vervolgcursussen;
- vrijstelling van de verplichting tot het geven van onderwijs in lichamelijke oefening;
- tegemoetkoming art. 13 Lager-onderwijswet 1920.

In 25 gevallen is in 1929 bij Koninklijk besluit beschikt op een beroep, ingesteld tegen de beslissing van den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen tot vaststelling van de Rijksvergoeding voor bijzondere lagere scholen, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920.

Deze 44 Koninklijke besluiten zijn achter dit Verslag als bijlage A opgenomen.

b. Bij Koninklijk besluit van 3 Juni 1929 (*Staatsblad* n°. 303) is tot 1 December 1929 geschorst het besluit van den raad der gemeente Beerta van 8 Mei 1929 tot het treffen van eene regeling, waardoor aan zoogenaamde volontairs bij het openbaar lager onderwijs, ook indien zij niet overeenkomstig de wet met tijdelijke waarneming zijn belast, voor het waarnemen van tijdelijke diensten de volle vergoeding voor alle schooltijden, in tijdelijken dienst doorgebracht, wordt uitgekeerd.

Bij Koninklijk besluit van 18 Februari 1929 (*Staatsblad* n°. 46) is wegens strijd met de wet vernietigd het besluit van den raad der gemeente Broeksittard van 31 Augustus 1928, waarbij met ingang van 1 September 1928 J. M. Jansen is benoemd tot onderwijzer aan de openbare lagere school in die gemeente.

§ 2. TOESTAND, OMVANG EN RESULTATEN VAN HET LAGER ONDERWIJS IN HET ALGEMEEN. GETAL EN SOORT DER SCHOLEN EN VERVOLGCURSUSSEN; SCHOOLGEBOUWEN, SCHOOLMEUBELLEN EN LEERMIDDELEN. LEERLINGEN. ONDERWIJZEND PERSONEEL.

I. Toestand, omvang en resultaten van het lager onderwijs. (Artt. 2, 3, 195 der L.O. wet 1920.)

Voor mededeelingen omtrent den toestand, den omvang en resultaten van het lager onderwijs in het algemeen wordt verwezen naar de door de hoofdinspecteurs van het lager onderwijs in hun jaarverslagen over 1929 geleverde algemeene beschouwingen, welke achter dit Verslag als bijlage B (nos. I t/m V) zijn opgenomen.

Ingevolge art. 3, tweede lid, der Lager-onderwijswet, moet het gewoon lager onderwijs, voor zoover het uit openbare kassen wordt bekostigd, gegeven worden in scholen met ten minste zeven achtereenvolgende leerjaren. Ingevolge de laatste zinsnede van dit lid kan de Kroon vergunning verleenen, dat het onderwijs aan bepaalde scholen minder dan zeven achtereenvolgende leerjaren omvat, indien zij de gelegenheid om aan sluitend lager onderwijs in het zevende leerjaar te ontvangen, in voldoende mate op andere wijze verzekerd acht of indien bijzondere omstandigheden het hebben van minder dan zeven leerjaren gewenscht maakt.

Voor de volgende 9 gemeenten werd in 1929 voor een of meer scholen de vergunning verleend, omdat aan een voldoende aantal andere openbare scholen ter plaatse een zevende leerjaar verbonden was:

Slidrecht, Oude Pekela, Wildervank, Almelo, Hillegersberg, Wormerveer, Hilversum, Boreulo en Winschoten.

Omdat aan één of meer scholen, staande onder de volgende schoolbesturen een zevende leerjaar verbonden is, werd aan deze besturen voor één of meer andere, onder die besturen staande scholen in 1929 de vergunning verleend om geen zevende leerjaar te hebben:

de kerkeraad van de Ned. Herv. Gemeente te Katwijk aan Zee, gem. Katwijk;

het bestuur der St. Antoniuscholen te Valkenburg (L.);

het R.-K. kerkbestuur van Vlaardingen, tevens bestuur der R.-K. scholen;

het bestuur der Heilig Hart van Jezusstichting te Schaesberg;

het bestuur der ver. tot stichting en instandhouding van Chr. scholen te Hoensbroek en Brunssum, gevestigd te Hoensbroek;

het bestuur der ver. voor schoolonderwijs op Geref. grondslag te Rotterdam;

het bestuur der R.-K. meisjesscholen te Helmond;

de kerkeraad van de Ned. Herv. Gemeente te Katwijk aan Zee, gem. Katwijk.

In 1929 werden de volgende vergunningen verleend wegens bijzondere omstandigheden:

Openbaar onderwijs:

Aan de gemeente Grubbenvorst tot het niet hebben van een 1ste leerjaar, voor het tijdvak van 1 September 1927 t/m 31 Augustus 1928, aan de met 1 September 1928 opgeheven openbare lagere school, omdat de jongens voor dat leerjaar een bijzondere meisjesschool bezochten.

Aan de gemeente Rijsburg tot het niet hebben van een 7de leerjaar, voor het tijdvak van 1 September 1927 t/m 30 Juni 1928 aan de openbare lagere school, omdat dit daadwerkelijk ontbroken heeft en met 1 Juli 1928 daaraan is verbonden.

Aan de gemeente Rijswijk (Z.-H.) tot het niet hebben van een 1ste leerjaar, voor het tijdvak van 1 September 1928 t/m 31 Augustus 1929, aan school D, omdat aan andere scholen voldoende gelegenheid is.

Aan de gemeente Amersfoort tot het niet hebben van een 1ste en 2de leerjaar aan de school n°. 5 aan het Plantsoen, vroeger Lange Beekstraat, wegens een te gering aantal leerlingen.

Aan de gemeente Nijmegen tot het niet hebben van de eerste 5 leerjaren (van 1 September 1929 af) en van de eerste 6 leerjaren (van 1 September 1930 af) aan school n°. 3 aan de Stieltjesstraat, aldaar, wegens geleidelijke opheffing door overgang der leerjaren naar een of meer andere openbare scholen voor gewoon lager onderwijs.

Bijzonder onderwijs:

Het bestuur van de Arnhemse Schoolverg. te Arnhem, tot het niet hebben van de eerste 4 leerjaren en, zoo mogelijk, ook van het 6de leerjaar aan school I, Korte Walstraat 38, aldaar, wegens mogelijke geleidelijke opheffing en bijvoeging van de eerste 4 leerjaren en, zoo mogelijk, van het 6de leerjaar bij school II, Brugstraat 6, aldaar.

Het bestuur van de R.-K. meisjesschool te Grubbenvorst, tot het niet hebben van de eerste 3 leerjaren, omdat onder hetzelfde bestuur een kostschool en een andere meisjesschool in het dorp is.

Het R.-K. kerkbestuur van de Par. O. L. Hemelvaart te Grubbenvorst, tot het niet hebben van het 1ste leerjaar aan de bijzondere jongensschool aldaar, omdat de jongens het eerste leerjaar bezoeken aan een bijzondere meisjesschool onder hetzelfde bestuur.

Het bestuur der Verg. Ursulinen van Eindhoven, te Eindhoven, tot het niet hebben van het 4de t/m het 7de leerjaar aan de bijzondere meisjesschool aan het Roosterplein te Stratum, omdat de school een noodgebouw is, in afwachting van het tot stand komen van een definitief schoolgebouw met 7 klasse-lokalen.

Het bestuur der Verg. Christ. Schoolverg. voor M.U.L.O. te Amsterdam, tot het niet hebben van een 7de leerjaar aan de school in de Hondcoosterstraat n°. 6, aldaar, voor het tijdvak van 1 September t/m 31 December 1927, omdat dit daadwerkelijk ontbroken heeft en met 1 Januari 1928 daaraan is verbonden.

Het bestuur van het Departement Nijmegen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, te Nijmegen, tot het niet hebben van een 7de leerjaar aan de school aan het Hertogplein 6, aldaar, voor het tijdvak van 1 September 1928 t/m 30 April 1929, omdat dit daadwerkelijk ontbroken heeft en met 1 Mei 1929 daaraan is verbonden.

Het bestuur der Verg. der Broeders van Liefde, te Eindhoven, tot het niet hebben van de eerste 4 leerjaren aan de school aan de Aalsterweg 137, aldaar, daar door opheffing der kostschool alleen overbleven leerlingen van 10 jaar en ouder, die in de Orde zullen treden.

Het bestuur der nieuw op te richten St. Angelaschool, te Nijmegen, tot het niet hebben van het 4de t/m 7de leerjaar aan den Ubbergschen weg, aldaar, voor het tijdvak van 16 September t/m 31 Augustus 1930, omdat 3 klassen van de school gehuisvest zijn in het gebouw van een bewaarschool op hetzelfde terrein, in afwachting van de totstandkoming op 1 September 1930 van een definitief schoolgebouw, bestemd voor 7 leerjaren.

II. Getal en soort van de vervolgcursussen. Leerlingen en leerkrachten dier cursussen. Schoolgebouwen, schoolmeubelen en leermiddelen.

a. Uit de door het Centraal Bureau voor de Statistiek bewerkte en in December 1930 uitgegeven statistiek betreffende het vervolgonderwijs blijkt, dat op 31 December 1929 1017 cursussen voor dit onderwijs bestonden.

Deze cursussen zijn onderscheiden in:

543 openbare cursussen;

474 bijzondere cursussen (waarvan 380 gesubsidieerd en 94 niet gesubsidieerd), terwijl

23 677 leerlingen (16 507 jongens en 7170 meisjes) deze cursussen bezochten.

De openbare cursussen werden bezocht door 12 174 leerlingen

„ gesubs. bijz. „ „ „ „	8 461
„ niet gesubs. „ „ „ „	3 042

Aan de openbare cursussen waren verbonden 1454 leerkrachten

„ „ gesubs. bijz. „ „ „ „	999
„ „ niet gesubs. „ „ „ „	218

Voor meer uitvoerige gegevens betreffende deze cursussen wordt verwezen naar de bovengenoemde publicatie.

b. Schoolgebouwen, schoolmeubelen en leermiddelen.

Over de schoolgebouwen in het algemeen komen mededeelingen voor in de jaarverslagen der hoofdinspecteurs (bijlage B, nos. I tot en met V, achter dit verslag).

III. Leerlingen.

a. Steun uit de gemeentekas ten behoeve van leerlingen voor het bezoeken van scholen van de gewenschte richting (art. 13, eerste lid.)

In de onderstaande opgave zijn de gemeenten opgenomen, waar art. 13, eerste lid, in 1929 toepassing heeft gevonden:

Noordbrabant: Aarle Rixtel, Almkerk, Bakel, Berlicum, Chaam, Cuyk, Diessen, Dinteloord, Dongen, Dussen, Eersel, Eethen, Etten, Fijnaart, Geldrop, Gilze, Goirle, Haaren, Halsteren, Hilvarenbeek, Klundert, Loon op Zand, Made, Mill, Oploo, Oud- en Nieuw-Gastel, Princenhage, Roosendaal, Rosmalen, Rijsbergen, Someren, Son, Steenbergen, Teteringen, Tilburg, Uden, Valkenswaard, Veldhoven, Vierlingsbeek, Vught, Waalre, Werkendam, Willemsvaart en Zeeland;

Gelderland: Aalten, Apeldoorn, Arnhem, Barneveld, Bergh, Bergharen, Beuningen, Boreculo, Brummen, Dreumel, Druten, Duiven, Ede, Eibergen, Epe, Ermelo, Gendringen, Groesbeek, Heerde, Hengelo, Horssen, Kesteren, Laren, Lichtenvoorde, Nijkerk, Ruurlo, Steenderen, Ubbergen, Voorst, Wijchen, Winterswijk, Wisch, Zelhem en Zevenaar;

Zuidholland: Ter Aar, Alkemade, Bergschenhoek, Berkel, Bodegraven, Dubbeldam, Groot Ammers, Maasland, Naaldwijk, Nieuwkoop, Noordwijk, Noordwijkerhout, Papkop, Rotterdam, Rozenburg, Schipluiden, Vlaardinger-Ambacht, Wateringen, Zevenhuizen, Zoeterwoude en Zwijndrecht;

Noordholland: Aalsmeer, Akersloot, Amsterdam, Anna Paulowna, Assendelft, Avenhorn, Beemster, Bergen, Berkhout, Beverwijk, Blokker, Bovenkarspel, Broek in Waterland, Diemen, Egmond-binnen, Enkhuizen, Graft, Haarlemmermeer, Harenkarspel, Heemskerk, Heerhugowaard, Heiloo, den Helder, Hensbroek, Hoogwoud, Jisp, Kwadijk, Landsmeer, St. Maarten, Nieuwer-Amstel, Opmeer, Oterleek, Odendijk, Oudkarspel, Oudorp, Terschelling, Uithoorn, Vlieland, Warmenhuizen, Weesperkarspel, Wieringerwaard, Zuid- en Noord-Schermer;

Zeeland: Axel, Borsselen, Boschkapelle, Cadzand, Clinge, 's Gravenpolder, 's Heer Abtskerke, 's Heer Arendskerke, Hoek, Hontenisse, St. Janssteen, Kapelle, Kortgene, Krabbendijke, Neuzen, Ossensisse, Oud Vossemeer, Poortvliet, Rilland Bath, Schore, Wolphaartsdijk en Zaamslag;

Utrecht: Achtienhoven, Benschop, Bunnik, Hoenkoop, Houten, Jaarsveld, Lopik, Maartensdijk, Westbroek, Tull en 't Waal, Werkhoven, Wilnis en Wijk bij Duurstede;

Friesland: Baarderadeel, Barradeel, Dantumadeel, Doniawerstal, Franekeradeel, Gaasterland, Haskerland, Hemelum-Oldphaert, Idaarderadeel, Lemsterland, Oostdongeradeel, Ooststellingwerf, Opsterland, Rauwerderhem, Schoterland, Smalingerland, Tietjerksteradeel, Westdongeradeel, Wonsderadeel, Workum en Wymbritseradeel;

Overijssel: Almelo, Avereest, Diepenveen, Giethoorn, Gramsbergen, Haaksbergen, Ambt-Hardenberg, Heino, Hellendoorn, Hengelo, Holten, Lonneker, Losser, Markelo, Nieuwleusen, Olst, Ommen, Raalte, Rijssen, Staphorst, Tubbergen, Vriezenveen, Weerselo, Wierden, Wijhe en Zwollerkerspel;

Groningen: Baflo, Beerta, Bierum, Ezinge, Finsterwolde, Kantens, Loppersum, Middelstum, Nieuwolda, Termunten, Uithuizen en Uithuizermeeden;

Drenthe: Borger, Coevorden, Diever, Emmen;

Limburg: Beek, Elsloo, Kerkrade, Nederweert, Nieuwenhagen, Ottersum, Simpelveld, Vlodrop en Weert.

IV. Onderwijzend personeel.

a. Algemeene opmerkingen (artt. 27 e.v., 107 e.v.).

In de jaarverslagen van de hoofdinspecteurs van het lager onderwijs (Bijlage B, nos. 1 t/m V achter dit verslag) wordt gesproken over de onderwijzers in het algemeen. Aldaar zijn mededeelingen van algemeen aard opgenomen omtrent geschiktheid, toewijding, onderlinge verhouding, verhouding tot de ouders der leerlingen, benoeming en ontslag, inkomsten, en omtrent de bevoegdheid en de opleiding der onderwijzers. Verder opmerkingen over vakonderwijs en reserve-onderwijzers.

b. Assistenten.

Tabel I van bijlage D wijst aan de aantallen assistenten, welke aan de verschillende soorten van scholen verbonden waren gedurende het eerste halfjaar 1929. Daaruit blijkt, dat op het einde voor dat tijdvak 7 openbare, aan 25 Prot. Chr., aan 29 R.-Kath. en aan 14 andere bijz. scholen assistenten verbonden waren. Respectievelijk waren daaraan werkzaam op 30 Juni 1929, 7, 29, 35 en 24 assistenten.

Vorengenoemde tabel geeft mede een overzicht van door de gemeenten betaalde beloningen, alsmede van de bedragen krachtens art. 101, tiende lid, der Lager-onderwijswet verstrekte vergoedingen aan de bijzondere scholen in de kosten van deze assistenten.

c. Ontheffing van den eisch betreffende het vervullen van vacatures binnen den wettelijken termijn (artt. 59, 96).

In het eerste lid van art. 59 der Lager-onderwijswet 1920 is bepaald, dat voor de Rijksvergoeding aan de gemeenten in de onderwijzersjaarwedden niet of niet voor het geheele bedrag in aanmerking komen de scholen, waar, bij vacature in het onderwijzend personeel, tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde, een langere tijd verloopt dan: wat het hoofd der school betreft van zes maanden, en wat de overige onderwijzers betreft, van vier maanden; terwijl het tweede lid de mogelijkheid opent, dat in bijzondere omstandigheden, voor een bepaalden tijd, van dien eisch ontheffing wordt verleend.

In art. 96, eerste lid, onder b, is gelijke eisch gesteld met betrekking tot de bijzondere scholen, terwijl het vierde lid van dat wetsartikel de mogelijkheid van ontheffing van dien eisch opent.

In de achter dit verslag opgenomen bijlage D zijn onder n°. II de ontheffingen vermeld, welke voor de openbare en voor de bijzondere scholen zijn verleend.

d. Nevenbedieningen, enz.

Onderstaand staatje geeft een overzicht van het aantal onderwijzers, zoowel bij de openbare als bij de bijzondere scholen, aan wie krachtens art. 45, tweede lid, der Lager-onderwijswet 1920 en krachtens art. 97, tweede lid, onder b, in 1929 door Gedeputeerde Staten vrijstelling werd verleend van het verbod, tevens andere ambten of bedieningen te bekleeden of te gedoogen, dat te hunnen huize handel of nering gedreven of eenig beroep uitgeoefend wordt door de leden van hun gezin.

Daaruit blijkt, dat aan 24 onderwijzers bij het openbaar onderwijs en aan 75 onderwijzers bij het bijzonder onderwijs deze vrijstelling werd verleend.

	Openbare.	Bijzondere.
Noordbrabant	—	13
Gelderland	6	12
Zuidholland	2	4
Noordholland	10	10
Zeeland	3	3
Utrecht	1	4
Friesland	—	2
Overijssel	—	8
Groningen	—	4
Drenthe	1	10
Limburg	1	5

De ambten of bedieningen, waarvoor die vrijstellingen zijn verleend zijn vermeld in n°. III der achter dit verslag opgenomen bijlage D.

Met inbegrip van vorenbedoelde bedroeg het getal onderwijzers, aan wie de vrijstelling van het verbod was verleend, op het einde van 1929:

	Openbare.	Bijzondere.
in Noordbrabant	9	58
„ Gelderland	67	73
„ Zuidholland	40	53
„ Noordholland	62	44
„ Zeeland	19	22
„ Utrecht	22	33
„ Friesland	52	28
„ Overijssel	38	35
„ Groningen	27	19
„ Drenthe	30	32
„ Limburg	25	27

Door Gedeputeerde Staten van Zuidholland is medegedeeld, dat de opgave betreffende de bijzondere onderwijzers niet betrouwbaar is.

§ 3. HET OPENBAAR LAGER ONDERWIJS.

I. Scholen.

a. Aantal scholen (artt. 19, 22, 23 en 24).

Omtrent de uitvoering van de artikelen 19, 22, 23 en 24 der wet hebben de hoofdinspecteurs van het lager onderwijs in hun jaarverslagen de volgende mededeelingen opgenomen.

Zij betreffen het al of niet voldoende van het aantal openbare scholen; de opheffing van scholen; het tijdelijk toelaten, dat in een gemeente geen school bestaat; het instandhouden van gemeenschappelijke scholen door twee of meer gemeenten; de regelingen omtrent de toelating van kinderen uit de ene gemeente op de scholen der andere; alsmede de tijdelijke sluiting van scholen en de schorsing van het onderwijs aan scholen.

Eerste hoofdinspectie:

Het aantal openbare scholen is voldoende. In de behoefte aan openbare scholen, die ten gevolge van de toeneming der bevolking in de mijnstreek en de gemeente Eindhoven en omgeving ontstaat, werd door de betrokken gemeenten voorzien.

De uitbreiding van het bijzonder onderwijs leidde tot opheffing van verschillende openbare scholen, welker gebouwen meestal werden afgestaan aan bijzondere schoolbesturen.

Sluiting van scholen had wegens het heerschen van kinderziekten in enkele gemeenten plaats. Ook werd aan eenige scholen het onderwijs geschorst wegens de felle koude in het begin van het jaar.

Voor verschillende gemeenten werd de afwijking volgens het tweede lid van art. 19 der wet toegestaan of verlengd. Dienengevolge werd in de inspectie Breda in 7 van de 15 en in de inspectie Roosendaal in 11 van de 19 gemeenten geen openbaar onderwijs meer gegeven. Ook werden, vooral ter voorziening in de behoefte aan openbaar onderwijs voor enkele kinderen, gemeenschappelijke regelingen volgens het vierde lid van art. 19 der wet getroffen.

Tweede hoofdinspectie:

Op 31 December 1929 was het aantal openbare scholen in de tweede hoofdinspectie 622, met 81 718 leerlingen en 1897 leerkrachten, waaronder 951 onderwijzers en 946 onderwijzeressen; op 31 December 1928 en 1927 bedroegen deze aantallen respectievelijk 625, 78 898, 1702, 862 en 840, en 627, 78 488, 1769, 912 en 857.

Op deze drie data waren deze aantallen voor het bijzonder onderwijs:

op 31 December 1929, 839 scholen, 128 249 leerlingen, 2911 leerkrachten, waaronder 1330 onderwijzers en 1581 onderwijzeressen;

op 31 December 1928, 815 scholen, 118 238 leerlingen, 2550 leerkrachten, waaronder 1135 onderwijzers en 1415 onderwijzeressen;

op 31 December 1927, 786 scholen, 112 220 leerlingen, 2464 leerkrachten, waaronder 1081 onderwijzers en 1383 onderwijzeressen.

Het aantal openbare scholen is voldoende, behalve in de gemeente Enschede. De aanhangige plannen tot nieuwbouw, verbouwing en uitbreiding uitgevoerd zijnde, zal echter voorloopig voldoende in de behoefte aan schoolruimte voor het openbaar onderwijs in deze gemeente zijn voorzien.

Door eenige ingezetenen der gemeente Olst is een verzoek ingediend bij den raad dezer gemeente tot het stichten van een openbare school in de buurtschap Eikelhof. Het onderzoek naar de noodzakelijkheid dezer school heeft nog niet plaats gehad.

Aan het verzoek van vele ouders om een openbare school te De Linzeshof te stichten, heeft de raad der gemeente Doetinchem niet voldaan. De inspecteur meldt, dat thans de plannen rijp zijn voor de stichting van een bijzondere school met vier leerkrachten aldaar.

Nieuwe openbare scholen werden gesticht: twee in de gemeente Almelo en één in de gemeente Ede in het Maanderpark, die op 1 Juni 1930 is geopend.

Scholen, niet in de plaats komend van bestaande, werden gebouwd te Almelo, Sluiskade N.Z. en de Wonde; Enschedé, Rozenstraat 98; Lonneker, Twekelerveld; Ede, Ederveen en Kerkweg.

Geheel vernieuwd werden de scholen te Vriezenveen, Bruinehaar; Arnhem, Rozendaalse straat; Ermelo, Vierhouten; Gorssel, dorp; Warnsveld, dorp; Zwolle, school I.

Verbeterd werden de scholen te Almelo, Wierdenschestraat, Ootmarsumsche straat; Ambt-Delden, Hengevelde; Hengelo, Weerbekweg en Haaksbergerstraat 46; Apeldoorn, Stationsstraat en Soerense weg; Ede, dorp; Oldebroek, Hattemerbroek; Ommen, Lemelerveld; Echteld, Eldik.

Vergroot werden de scholen te Almelo, Hofstraat; Apeldoorn, Wormenscheweg; Loenen, Eendrachtweg; Hellendoorn, Daarle; Doetinchem, Langerak; Weerselo, Rossum; Ede, de Klomp; Bemmelen, Doornburg; Gendt, kom; Nijmegen, 1ste Marterstraat; Staphorst, IJhorst; Brakel, dorp; Dodewaard, dorp; Maurik, dorp.

Verbeterd en tevens vergroot zijn de scholen te Tubbergen, Manders; Lonneker, Lipperkerkstraat, Boekelo G 162; Ede, Bennekom; Ermelo, Elspeet en Hulshorst.

Gesplitst werden de scholen te Lonneker, Glanerburg C 132, en Hengelo, Varssel.

Opgeheven werden in 1929 in de inspectie:

Almelo: de school te Beckum, gemeente Hengelo (O.), die werd omgezet in een R.-K. school;

Arnhem: de school te Loo, gemeente Duiven, die werd omgezet in een R.-K. school;

Doetinchem, de school te Wehl, die werd omgezet in een R.-K. school;

Enschede, de scholen te Bramslo en Boekelo in de gemeente Haaksbergen;

Nijkerk, de school te Valk, gemeente Ede, die werd omgezet in een Christelijke school;

Nijmegen, de scholen te Deest, gemeente Druten en te Ewijk, die werden omgezet in R.-K. scholen;

Tiel, de school te Opheusden, gemeente Kesteren, die werd omgezet in een Christelijke school en die te Dreumel, die werd omgezet in een R.-K. school.

Aan de leeggekomen gebouwen te Brammelo en Boekelo is nog geen bestemming gegeven. De school te Opheusden, die in het laatst nog 6 leerlingen telde, was ondergebracht in één lokaal van een gebouw, waarvan de andere lokalen dienen tot huisvesting der Pr. Christelijke school.

Tijdelijke sluiting van scholen en schorsing van het onderwijs kwam voor in de inspectie:

	gemeenten	scholen	totaal dagen
Almelo	2	2	15
Apeldoorn	3	2	88
Arnhem	5	65	368
Deventer	1	1	14
Doetinchem	1	1	42
Enschede	5	10	74
Nijkerk	—	—	—

	gemeenten	scholen	totaal dagen
Nijmegen	6	75	682
Ommen	5	8	51
Tiel	1	1	15
Zutphen	1	1	20
Zwolle	—	—	—

De afwijking, bedoeld in art. 19, 2de lid, der Lager-onderwijswet 1920, is verleend aan de gemeenten Westervoort, Panmerden, Bergharen, Herwen, Groenlo, Hedel, Kerkwijk, Millingen, Oldenzaal, Horssen en Kamperveen.

Ze is aangevraagd door de gemeenten Dreumel en Bemmelen en zal nog aangevraagd moeten worden door de gemeente Duiven en Wehl.

Gemeenschappelijke scholen komen voor te Bruinehaar, voor de gemeenten Vriezenveen en Tubbergen, te Klarenbeek, voor de gemeenten Apeldoorn en Voorst en te Hoenderloo, voor de gemeenten Apeldoorn en Ede.

Gemeenschappelijke regelingen, als bedoeld in art. 19, 4de lid, der Lager-onderwijswet 1920, waren er in 1929: 60, waarbij 116 gemeenten waren betrokken; in 1928: 49, waarbij 94 gemeenten waren betrokken, en in 1927: 43, waarbij 86 gemeenten waren betrokken.

Ze werden gesloten tusschen de gemeenten: Borne en Tubbergen; Almelo met Vriezenveen, Wierden, Borne, Hellendoorn, Tubbergen; Ambt-Delden met Diepenheim, Haaksbergen, Stad-Delden, Borne, Hengelo en Goor; Diepenheim met Goor en Neede; Goor en Markelo; Hengelo met Stad-Delden, Lonneker en Haaksbergen; Tubbergen met Weerselo, Denekamp en Vriezenveen; Wierden met Vriezenveen, Hellendoorn en Rijssen; Hattum en Oldebroek; Heerde en Zwolle; Epe en Apeldoorn; Brummen met Roozendaal; Steenderen en Voorst; Voorst en Deventer; Apeldoorn met Ermelo, Ede, Barneveld, Voorst en Brummen; Heteren en Elst; Deventer met Bathmen, Diepenveen, Gorssel, Holten, Olst, Ommen, Raalte, Voorst; Diepenveen en Bathmen; Heino met Dalfsen, Raalte, Zwolle en Zwollerkerkspjel; Hellendoorn met Holten; Raalte en Wierden; Holten en Bathmen; Markelo en Boreulo; Denekamp en Tubbergen; Oldebroek en Zwolle; Hoewelaken en Hoogland; Oldebroek en Kampen; Scherpenzeel en Renswoude; Ubbergen met Millingen en Groesbeek; Hasselt en Staphorst; Kampen met Kamperveen, Wilsom, IJsselmuiden en Grafhorst; Stad Vollenhove en Ambt Vollenhove; Zalk en Zwollerkerkspjel; Zwolle met Hattum, Heino, Oldebroek, Zwollerkerkspjel en Heerde, Zwollerkerkspjel en IJsselmuiden.

Derde hoofdinspectie.

Het aantal openbare scholen is over het algemeen voldoende. Behoeftte aan één of meer nieuwe openbare scholen ontstaat soms door de sterke uitbreiding van een wijk in een groote stad, terwijl opheffing soms het gevolg is van een vermindering der bevolking in het centrum eener stad of door omzetting van een openbare school in een bijzondere.

In Leiden is nog altijd de woonwijk in het Haagsche kwartier zonder openbare school, zoodat de ouders voor hun kinderen aangewezen zijn op andere stadskwartieren, die alleen bereikt kunnen worden langs drukke en gevaarlijke wegen. De centrale school alhier voor het 7de en 8ste leerjaar, in één gebouw gevestigd met de opleidingschool voor u.l.o., werd te klein; eenige klassen werden in een nabijstaand schoolgebouw ondergebracht. Dit zal niet zoo kunnen blijven. De beste oplossing zal hier zijn, een nieuwe school te bouwen.

De plannen tot het bouwen van een derde openbare lagere school in de gemeente Krimpen aan den IJssel namen vasten vorm aan: de school moet in 1930 klaar zijn. In Capelle a/d IJssel is nog steeds behoefte aan een vierde openbare school in de buurt van de IJsselmondsche laan. In 's Gravenzande blijkt de openbare school in het dorp te klein, zoodat van een vrij gebrekkelijk hulplokaal gebruik wordt gemaakt. Er zijn plannen in bespreking voor den bouw eener nieuwe openbare school met zeven lokalen. Te Hillegersberg werd de nieuwe openbare school aan den Electroweg op 1 April in gebruik genomen. Een nieuwe openbare school aan de Adriaan van Mathenesselaan is in aanbouw, benevens een nieuwe school voor u.l.o. in de Hillegondastraat. In de wijk aan de Molenlaan bestaat behoefte aan een nieuwe school. Plannen daartoe zijn in bespreking.

In Schiedam zijn twee openbare scholen in aanbouw in het westelijk deel. De eene zal worden bevolkt met de leerlingen der openbare school H in de Mauritsstraat, welk gebouw be-

stemd wordt voor de school voor buitengewoon lager onderwijs. De andere zal dienen ter verdere voorziening voor de leerlingen in het westen. Daar ook het oostelijk deel van Schiedam zich heeft uitgebreid, zal hier wellicht ook spoedig behoefte ontstaan aan een nieuwe openbare school. In Rotterdam werden de volgende openbare scholen geopend: 1 April, de school voor gewoon lager onderwijs A 10; 1 April, de school voor gewoon lager onderwijs A 13; 1 Juni, de openluchtschool; 16 Augustus, de scholen voor gewoon lager onderwijs A 33, 50, 65, 66, 73, 157, 176, 195 en 212; 23 Augustus, de school voor u.l.o. B 11.

In Dordrecht werd 2 September 1929 de openbare school voor gewoon lager onderwijs aan den Brouwersdijk 104 in de Krispijnswijk geopend. Deze wijk breidt zich snel uit; er bestaan plannen hier nog twee openbare scholen te bouwen, van welke de eerste 1 Maart 1931 geopend zou moeten worden.

In Gorinchem is een zeer voorloopig plan opgemaakt voor den bouw van een gymnastieklokaal, dat voor meerdere openbare scholen en voor het stedelijk gymnasium zal moeten dienen. Verder zijn hier reorganisatieplannen aanhangig, waarin de stichting van een centrale school voor het 7de leerjaar is opgenomen.

In Vlissingen werd in het begin van 1929 een nieuw schoolgebouw met zes lokalen in gebruik genomen in een nieuw stadsdeel. School A is er heen overgeplaatst, zoodat het aantal openbare scholen er niet door is vermeerderd.

Opheffing van openbare scholen vond plaats te 's Gravenhage, waar wegens vermindering van het aantal leerlingen, welke over andere scholen werden verdeeld, drie scholen werden opgeheven. De gebouwen zijn nog als schoolgebouwen in gebruik.

In de inspectie Gouda werd met ingang van 1 April de openbare lagere school te Barvoutswaard opgeheven, terwijl in Rotterdam, wegens vermindering van het aantal leerlingen, 5 scholen voor gewoon lager onderwijs en twee scholen voor u.l.o. werden opgeheven.

In de inspectie Middelburg is met ingang van 1 November de openbare school te Biggekerke omgezet in een bijzondere.

In de inspectie Ter Neuzen zijn de openbare scholen te Hoofdplaat en te Hontenisse (Lamswaarde) in bijzondere omgezet, de eerste met bijzondere vergunning van H. M. de Koningin ex art. 73, sub 2, daar het vereischte aantal van 40 leerlingen niet aanwezig was. Tegen de opheffing der openbare lagere school te Hontenisse (Lamswaarde), welke door Gedeputeerde Staten is goedgekeurd, zijn belanghebbenden bij de Kroon in beroep gegaan. In deze kwestie is nog geen uitspraak gedaan. Evenmin is een beslissing gevallen in het beroep bij de Kroon tegen de opheffing der openbare lagere school te Zaamslag (Gr. Huissensgolder).

Sluiting van scholen of schorsing van het onderwijs kwam voor in de inspectie Goes te Noordwelle wegens verbouwing der school, te Sint Philipsland en te Noord Gouwe wegens besmettelijke ziekte, respectievelijk gedurende een en twee weken. In de inspectie Ter Neuzen is hetzelfde noodig geweest te Schoondijke en te IJzendijke (Oranjepolder) wegens besmettelijke ziekte en wel gedurende 14 dagen. Wegens de abnormale koude van 11 tot 23 Februari werd de school te Breskens en die te Groede tijdelijk gesloten, eensdeels wegens onvoldoend schoolbezoek, anderdeels wegens gebrek aan brandstoffen.

In verschillende gevallen bestaat de afwijking, genoemd in het 2de lid van art. 19. De in Schipluiden bestaande afwijking werd weer toegestaan voor het tijdvak van 1 September 1928 tot en met 31 Augustus 1933. In de gemeente Oud-Alblas loopt de termijn van vijf jaren af 31 December 1930. Reeds is toelating van de afwijking opnieuw voor een termijn van vijf jaren verzocht.

Gemeenschappelijke scholen en regelingen volgens art. 19, vierde lid, bestaan er verscheidene. In vorige verslagen werden deze reeds vermeld. In 1929 werd een regeling getroffen tusschen de gemeenten Schiebroek en Hillegersberg, omtrent toelating van kinderen uit de gemeente Schiebroek op de openbare lagere school voor u.l.o. te Hillegersberg.

De volgens art. 19, vierde lid, bestaande regeling tusschen de gemeenten Gorinchem, Hardinxveld en Schelluinen heeft tot moeilijkheden aanleiding gegeven. De o.l.-school te Schelluinen wordt nl. bezocht door 43 leerlingen uit de gemeente Gorinchem en 7 uit de gemeente Hardinxveld. Ten gevolge van de nieuwe leerlingenschaal zou aan deze school een 4de lokaal moeten worden bijgebouwd, hetgeen voor deze kleine, niet kapitaal-

krachtige gemeente, met hooge belasting, een aanzienlijke verzwarende van lasten zou beteekenen, welke slechts voor een derde gedeelte op de genoemde buitengemeenten zouden kunnen worden verhaald, terwijl de uitbreiding voor 100 pct. wordt veroorzaakt door de 50 leerlingen uit deze gemeenten. Daar de gemeentebesturen van Gorinchem en Hardinxveld niet bereid bleken mede te werken tot de wijziging van de regeling in een voor Schelluinen gunstiger zin, heeft de raad dezer gemeente besloten de bestaande regeling tegen 1 Januari 1931 op te zeggen.

Vierde hoofdspectie.

Ik heb de overtuiging, dat het aantal scholen voldoende is; de groote gemeenten doen alles, wat in haar vermogen is, om bij te blijven met den schoolbouw aan de peripherie.

Opgeheven werden de volgende scholen:

inspectie Amsterdam:

openbare: Gerard Douschool, Huydekoperschool, Ruyschschool, Doklaanschool, Bern. ter Haarschool, Amaliaschool, van Baarleschool, Oltmanschool, Momtelsbaenschool, Pieter Brueghelschool, Jan v. d. Heydeschool, Rodenbachschool, Maria v. Berkelschool;

bijzondere: St. Barbaraschool, B. v. d. H. Bonifacius, school v. d. Ned. Schoolvereniging;

inspectie Hoorn:

Midwoud en Oostwoud; beide scholen werden vervangen door een nieuwe;

Beemster: alle bestaande openbare scholen werden opgeheven op één na en vervangen door 2 nieuwe en 1 verbouwde school.

Deze concentratie beoogde verbetering van het onderwijs door er meer-mansscholen van te maken en het kunnen verkrijgen van een goede gelegenheid voor de lichaams oefeningen.

Sluiting van scholen en schorsing van het onderwijs kwam slechts sporadisch voor wegens de onmogelijkheid om de school behoorlijk te verwarmen ten gevolge van de felle koude.

Afwijkingen volgens art. 19, tweede lid, werden toegestaan aan de gemeenten Hoogland en Renswoude.

Regelingen, als bedoeld in het vierde lid van art. 19, werden getroffen door de gemeenten Beverwijk met Wijk aan Zee en Duin.

Vijfde hoofdspectie.

In het algemeen kan het aantal openbare scholen voldoende geacht worden.

Alleen de inspecteur in de inspectie Heerenveen gewaagde van te weinig schoolruimte te Oosterwolde en die in de inspectie Assen deed hetzelfde ten aanzien van de gemeente Dwingeloo. In beide plaatsen zijn intusschen reeds maatregelen genomen om in de gebleken behoefte door nieuwbouw te voorzien.

Opgeheven werden de volgende openbare scholen:

in de inspectie Dokkum die te Kollumerzwaag; het gebouw werd verkocht;

in de inspectie Sneek die te Wijckel; een gedeelte van het gebouw werd in gebruik genomen als bijz. Herv. school;

in de inspectie Appingedam een der drie scholen te Appingedam; het gebouw werd overgedragen aan het Hervormd Schoolbestuur;

in de inspectie Zuidhorn die te Tinallinge;

in de inspectie Emmen die te Smeulveenschebrug; het gebouw werd overgedragen aan de neutrale schoolvereniging.

Een nieuwe regeling, volgens art. 19, 4de lid, der wet, kwam in de inspectie Dokkum tot stand tusschen de gemeente Oostdongeradeel en Kollumerland. De aanhangige regeling tusschen de gemeente Dokkum en twee naburige gemeenten, waarvan ik melding maakte in mijn vorig jaarverslag, kreeg nog niet haar beslag.

Gemeenten zonder openbare school.

Het aantal gemeenten, waarvoor art. 19, tweede lid, der Lager-onderwijswet 1920 is toegepast (onthefving van het in stand houden van één of meer openbare scholen), bedroeg op het eind van 1929 190, tegenover 169 op het eind van 1928.

Over de provinciën waren zij als volgt verdeeld:

Noordbrabant	72
Gelderland	12
Zuidholland	19
Noordholland	4
Zeeland	15
Utrecht	26
Overijssel	2
Limburg	40

De lijst dezer gemeenten is als n°. I van bijlage C achter het verslag geplaatst. In die lijst is mede vermeld om welke reden geen openbaar onderwijs wordt gegeven. In deze opgaven zijn ook opgenomen de gemeenten, welke met een naburige gemeente een gemeenschappelijke school in stand hielden op het grondgebied van die gemeente.

Gemeenten met gemeenschappelijke scholen.

Op het eind van 1929 bestonden 80 openbare scholen, welke door een gemeente in stand werden gehouden in gemeenschap met één of meer andere gemeenten. Op het eind van 1928 was dit aantal 29.

De verdeling over de provinciën was als volgt:

Noordbrabant	6
Gelderland	1
Zuidholland	8
Noordholland	3
Zeeland	1
Utrecht	5
Friesland	1
Groningen	4
Drenthe	1

De lijst der gemeenten, met opgaaf van haar onderdeelen, waar deze scholen gevestigd waren, en van de gemeenten, die mede de scholen in stand houden, is opgenomen onder n°. II van bijlage C achter dit verslag.

Gemeenten, waar krachtens regeling kinderen uit andere gemeenten ter school gaan.

In 418 gemeenten bestonden aan het eind van 1929 regelingen omtrent de toelating van kinderen uit andere gemeenten op haar scholen. Op het eind van 1928 was het aantal dezer gemeenten 396.

Het aantal dezer gemeenten en het aantal regelingen was naar een indeeling over de provinciën als volgt:

Provinciën.	Aantal gemeenten.	Aantal regelingen.
Noordbrabant	25	27
Gelderland	17	25
Zuidholland	112	203
Noordholland	86	230
Zeeland	12	13
Utrecht	30	45
Friesland	26	65
Overijssel	46	130
Groningen	19	32
Drenthe	14	25
Limburg	31	47

De lijst der gemeenten is onder n°. III van bijlage C achter het verslag geplaatst.

b. Oudercommissiën (art. 20).

Omtrent de oudercommissiën hebben de hoofdinspecteurs in hun verslagen de volgende opmerkingen gemaakt.

Eerste hoofdinspectie.

Door de oudercommissiën van de openbare scholen aan de Keizerstraat te Breda en aan de Vaart te Dongen werden twee

goed geslaagde ouderavonden belegd. In de inspectie Roosendaal werden aan zes scholen ouderavonden gehouden, in de inspectie Maastricht aan tien, in de inspectie Roermond aan één school. Overigens bevatten de verslagen der inspecteurs over de oudercommissiën aan openbare scholen alleen de mededeeling, dat ze niets of nagenoeg niets uitrichtten. Ik blijf bij mijn reeds vroeger uitgesproken meening, dat het beter ware, de instelling der commissiën facultatief te stellen.

Tweede hoofdinspectie.

Bij de vragen, die ieder jaar door de inspecteurs aan de hoofden van scholen worden gesteld ter verkrijging van de noodige gegevens voor hun jaarverslag, is er ook een, waarin hun oordeel gevraagd wordt over de werking der oudercommissie.

Het is merkwaardig, hoe verschillend de meeningen zijn van hen, die het meest met de oudercommissie te maken hebben. De inspecteur Zutphen deelt mede, dat van de 69 hoofden 19 de vraag, hoe de commissies werkten, met „goed” beantwoorden; aan 13 antwoorden zou hij het predicaat „matig” kunnen geven, 56 noemden den invloed er van gering, vinden dien verkeerd, hebben geen oudercommissie of achten ze overbodig en één kon de vraag niet beantwoorden, omdat hij pas in dienst was getreden. Bij „matig” heeft de inspecteur dan nog gerekend uitdrukkingen als: „Niet gebleken in een behoefte te voorzien”, „onderwijzers wil er niet bij tegenwoordig zijn”, „huisbezoek is doeltreffender” en „meer een gezellige bijeenkomst”, waarvan de laatste wijst op een eigenaardige verwisseling van de oudercommissie met den ouderavond. Hier is dus het meerendeel der antwoorden ongunstig.

Anders is het weer in de inspectie Ommen, waar het omgekeerd was: „ja, soms wordt de instelling zeer geprezen”, zegt de inspecteur. Hij vermoedt echter, dat velen oudercommissie en ouderavond niet gescheiden houden, gelijk een der correspondenten van zijn ambtgenoot in Zutphen ook deed en dat dus meerdere gunstige berichten moeten beschouwd worden als meer den ouderavond dan de commissie te gelden.

Slechts een der inspecteurs, die zich er niet toe bepalen om alleen de meeningen der hoofden van scholen weer te geven, oordeelt niet ongunstig over de oudercommissie. Hij meent te kunnen constateeren, dat sedert het wettelijk is voorgeschreven, dat elke openbare school haar oudercommissie moet hebben en er minstens tweemaal per jaar een ouderavond moet worden gehouden, de belangstelling der ouders in het schoolonderwijs gestegen is.

Nu is dit ongetwijfeld waar voor de ouders van die scholen, waar de ouderavonden een goed verloop hebben en waar het gaat, zooals de inspecteur het aangeeft in het volgende:

„Men komt dan niet om een tooneelstukje of een muziekuitvoering, maar om de school, het onderwijs, zijn kinderen. Men vertoont dus het werk, al het werk van alle leerlingen. Men behandelde wijzigingen in de schoolorde, onderwijswetgeving, maatregelen, die worden voorbereid om de school beter aan haar bestemming te doen beantwoorden. Het zal blijken, dat het hoofd der school en het verdere personeel geen hinder en last krijgen van de gemaakte opmerkingen, maar veeleer zullen in te voeren veranderingen de medewerking der ouders hebben. Moeilijkheden als over de klompen en de schoolpantoffels worden op een ouderavond gemakkelijk opgelost. Van het hoofd der school en het overig personeel hangt in dezen veel af.”

Inderdaad is het zoo, het hangt hier geheel af van den jiver en toewijding van personeel en commissieleden, in hoofdzaak van het personeel; het instrument is goed, maar het schijnt moeilijk te hanteeren, velen kunnen er niet mee werken.

Men voelt zich niet voldaan en zoekt nu naar middelen ter verbetering, men zoekt naar een meer omschreven emplooi voor de oudercommissie en komt zoo tot voorstellen, die haar het karakter geven van een adviseerend college, dat aan bestuurscolleges en de autoriteiten van advies zal dienen over alle zaken, die in het leven eener school van belang zijn: leerplan, methoden, benoeming van personeel.

Anderen gaan verder en wenschen medezeggenschap voor de meest belangstellende ouders en ontwikkelden onder hen over deze zaken. Men houdt zich overtuigd, dat op den duur deze medezeggenschap zal komen; de ouders van de leerlingen der openbare school zullen niet toelaten, dat zij altijd maar achter gesteld worden bij de ouders van de leerlingen der bijzondere school; zij vragen ook het recht om van den gemeenteraad gelden te eischen voor de stichting eener openbare school.

We zouden bij dit alles willen vragen, of zij, die met de oudercommissie deze groote plannen hebben, niet beter zouden doen, voor elke oudercommissie een vereeniging in het leven te roepen, waarvan zij als bestuur kan optreden, en aan welke de school in haar geheel kon worden overgedragen, om deze te financieren naar de bepalingen der Lager-onderwijswet 1920. Het komt mij voor, dat deze voorstanders der openbare school de grootste tegenstanders er van zijn.

Derde hoofdspectie.

Het oordeel over de werking der oudercommissiën door de verschillende inspecteurs loopt nogal uiteen. Een optimistische toon over deze instelling wordt over het algemeen niet vernomen; toch zijn er gevallen te melden van daardoor ontstane of verbeterde samenwerking tusschen school en ouders. Vooral op het platteland hangt in dezen veel af van het betrokken hoofd der school en der onderwijzers. Zijn zij in hun omgeving de „geziene“ menschen en is de leiding der oudervergadering in goede handen, tracht het geheele personeel der school de belangstelling bij de ouders te wekken en weet het de vergadering nuttig en eenigszins aantrekkelijk te maken, dan worden deze ouderavonden ook wel bezocht. Voor de meeste scholen zou men die commissiën dan ook niet gaarne meer willen missen.

In 's Gravenhage is aan een zestal scholen geen oudercommissie verbonden. De pogingen om tot een oudercommissie te geraken mislukten aan één dezer scholen wegens gebrek aan medewerking van de zijde der ouders.

Hier bestaat een centrale oudercommissie. Als voorbeeld van de werkwijze van deze centrale oudercommissie volgde hier een uittreksel uit het jaarverslag dezer commissie:

„Het instituut der oudercommissiën en ouderavonden mag zich in het algemeen nog steeds in de belangstelling van ouders en onderwijzers verheugen.

Aan zeer veel scholen is door de welwillende houding van hoofden en personeel der scholen een goede verstandhouding en samenwerking tusschen onderwijzers en schoolouders bereikt, hetgeen zeer in het belang geacht kan worden van het onderwijs en van onze kinderen.

Aan maar weinig scholen ontbreekt deze goede samenwerking en mislukken de ouderavonden door onverschilligheid der ouders.

Vergaderingen.

In het verslagjaar werden acht vergaderingen gehouden in een der lokalen van de afdeling Onderwijs. Van het in die vergaderingen behandelde volgt hier een beknopt overzicht:

Behandeld werd o. a.: „Openstellen van de speelplaatsen voor de kinderen na schooltijd.“ Het toenemend verkeer maakt het spelen op straat — vooral in de binnenstad — steeds gevaarlijker en zoo kwam tot ons de vraag, of het openstellen van de speelplaatsen voor de kinderen na schooltijd niet mogelijk zou zijn.

De belangrijkste vraag was, of de ouders zich voor het houden van toezicht beschikbaar wilden stellen. Weinig of geen ouders stelden zich echter beschikbaar, zoodat deze belangrijke zaak totaal mislukt is.

Benoeming van hoofden van scholen.

Verder besprak de centrale oudercommissie, naar aanleiding van een verzonden adres en de actie van de afdeling 's Gravenhage van den Bond van Ned. Onderwijzers om te bewerkstelligen, dat het benoemen van hoofden aan openbare scholen volgens het anciënniteitsstelsel zou plaats hebben, de benoeming van hoofden van scholen.

Zij heeft zich voor deze belangrijke zaak laten voorlichten door de vakorganisaties der onderwijzers in een gecombineerde vergadering, gehouden op 12 April 1929. Tegenwoordig waren:

de Bond van Ned. Onderwijzers;
de Vereeniging van Hoofden van Scholen in Nederland;
de ambtelijke Hoofdenvereeniging te 's Gravenhage, en
het Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap.

Nadat deze zaak nog met de oudercommissie in de districten was besproken, werd aan het college van burgemeester en wethouders een adres verzonden, waarin de centrale oudercommissie haar standpunt uiteenzette.

De centrale oudercommissie nam het initiatief tot het feestelijk herdenken van het 10-jarig bestaan der school- en kindertuinen en had gelegenheid te wijzen op het groote nut, dat de

school- en kindertuinen hebben voor de lichamelijke en zedelijke opvoeding van de kinderen. „Wij kunnen dit prachtige en uitstekend werkende instituut niet meer missen“, zegt hij.

Gevraagd werd aan het gemeentebestuur den post „subsidie schoolreizen“ belangrijk te verhoogen, om het mogelijk te maken, dat de leerlingen van het 5de en 6de leerjaar der lagere scholen, de leerlingen van het centrale 7de leerjaar en die der u.l.o.-scholen A en B jaarlijks een schoolreis kunnen doen.

Dat door de ouders een schoolreis in klasseverband om de opvoedkundige en onderwijskundige waarde ten eerste wordt gewaardeerd, blijkt ook uit het feit, dat op zeer veel scholen door de kinderen voor een reisje wordt gespaard.

Met zeer veel genoegen nam de commissie kennis van de betere huisvesting, die het Museum voor het Onderwijs in de Hemsterhuisstraat gekregen heeft.

Ook de verdere decentralisatie van de Schoolbioscoop, waardoor het bezoeken er van minder tijd van het onderwijs zal afnemen en de uitbreiding van de lessen voor de leerlingen van het 5de leerjaar, werd door de ouders op prijs gesteld. De centrale oudercommissie vroeg herhaaldelijk voor meerdere scholen een betere verlichting aan. Om reden van bezuiniging werden deze verzoeken afgewezen. Het stemt haar thans dubbel dankbaar, dat aan den raad is voorgesteld, de gasverlichting in de schoolgebouwen door een elektrische verlichting te vervangen.

Door de meeste oudercommissiën werd ook weder in het afgelopen jaar daadwerkelijk deelgenomen aan de propaganda voor de openbare school, waardoor het mogelijk werd aan de meeste scholen een goedgevulde klasse te vormen.

De samenwerking der oudercommissiën via de districts-oudercommissiën met de Centrale was goed. Van vele oudercommissiën werd van den gehouden ouderavond een verslag in het Ouderblad opgenomen.

Met voldoening wordt opgemerkt, dat aan 27 scholen door het hoofd of een der onderwijzers een onderwerp op een ouderavond werd behandeld. Deze onderwerpen zijn o. a.: het huiswerk, samenwerking school en huis, opvoedkundige vraagstukken, verschillende onderwijsmethoden, enz. Aan een 15-tal scholen werd op de ouderavonden het zang- of gymnastiekonderwijs door de leerlingen der hoogste klassen gedemonstreerd, terwijl aan een 16-tal scholen op een ouderavond een tentoonstelling was georganiseerd van het werk der leerlingen betreffende het teken- en onderwijs, handenarbeid, handwerken en huisvuil.

Een 10-tal scholen hielden nog bijeenkomsten met een feestelijk karakter ter gelegenheid van het afscheid van een vertrekkende leerkracht of van het afscheid der leerlingen van de hoogste klasse. Aan een vijftal scholen werd het onderwerp „Het nut en werken der oudercommissiën“ besproken door een lid der oudercommissie of van onze centrale. De lezingen over vraagstukken betreffende de opvoeding van het kind zijn zeer sterk in de meerderheid. Daarna volgen onderwijskundige onderwerpen. Maar zelden is buiten deze twee belangrijke groepen van onderwerpen een keuze gedaan.

De samenwerking middels de oudercommissiën, tusschen school en huis, had ook tot gevolg — en dan meer aan de zg. kopscholen —, dat door het personeel der school voorlichting en leiding werd gegeven bij het oprichten van clubs der leerlingen. Deze clubs bewogen zich op sport-, toneel-, muziek- of natuurhistorisch gebied.

Alle aandacht werd weder geschonken aan het werk van de Haagsche Bond voor Vacantiebezigheid; de Vereeniging „Kinder-voeding“; de Commissie voor het Vacantie-Kinderfeest en de Vereeniging voor het houden van Sint-Nicolaasfeestjes op de scholen.

De Haagsche Centrale Oudercommissie is nog steeds aangesloten bij den Ned. Ouderraad voor het Openbaar Onderwijs.

De inspecteur in de inspectie Schiedam meldt: de oudercommissiën werken nuttig, doordat zij de belangstelling der ouders in de school en de samenwerking der ouders met de onderwijzers bevorderen. Op de ouderavonden worden den ouders gelegenheid gegeven nader kennis te maken met het schoolwerk der leerlingen, speciaal van hun eigen kinderen, en worden naar omstandigheden verschillende zaken besproken of opmerkingen gemaakt, die de school ten goede kunnen komen.

De inspecteur in de inspectie Rotterdam heeft in het vorig jaarverslag uitgebreid over oudercommissiën gerapporteerd en

meldt thans het oordeel van twee zijner schoolopzieners. Zoo schrijft de schoolopziener van ressort B: „Het wordt steeds lastiger in ieder jaarverslag iets nieuws over dit onderwerp te schrijven. De ouderavonden immers hebben hun vasten vorm gevonden en vertoonen steeds hetzelfde beeld. Het is moeilijk om tweemaal per jaar de ouders er heen te krijgen en het wil mij toeschijnen, dat het beter ware als het toepasselijk Koninklijk besluit in plaats van minstens 2 minstens 1 ouderavond verplichtend stelde. Een druk bezochte vergadering toch is meer waard dan 2, waarop slechts een paar menschen verschijnen. Bij mijn bezoeken heb ik steeds tot mijn genoegen mogen constateeren, dat het personeel der school voltallig aanwezig was en door het vervullen van spreekbeurten cachet gaf aan den ouderavond.

Ook het door de oudercommissie gestichte schoolfonds blijft goed werk doen. Menige school is daardoor in het bezit gekomen van een piano, een projectielantaarn, mooie wandplaten, enz.

Op een ouderavond, die ik bijwoonde, werden verschillende vragen besproken. Ze waren door den Centralen Ouderraad van Rotterdam toegezonden aan de oudercommissie. Zij hadden betrekking op de vacantes, de verdeling der lesuren voor vak k, de eventuele invoering van radiolessen, de wederinvoering der mogelijkheid een vreemde taal op de lagere school te onderwijzen, b.v. ook Esperanto, de spellingquaestie, herstel der zg. „openbare les“, enz.

De schoolopziener van ressort C meldt: „Ik heb den indruk, dat de belangstelling in het wettelijk instituut der oudercommissien in mijn ressort niet stijgende is. Het feit, dat er op slechts 170 scholen in onze gemeente een dergelijke commissie bestaat, wijst in die richting. Wat ik bejammer, omdat ik deze commissie beschouw als een uitnemend middel om de belangstelling van het huisgezin in de school te onderhouden en te versterken. Ik verkeer in de meening, dat er schoolhoofden en onderwijzers zijn, die van deze „nieuwigheid“ afkeerig, niets of zoo goed als niets doen om een oudercommissie te verkrijgen of te behouden. Mijn ondervinding leert, dat, waar men zich eenige moeite geeft voor zulk een commissie, de ouderavonden in den regel goed of tamelijk goed bezocht worden.

Als onderwerpen, die dit jaar dikwijls op de agenda van een ouderavond prijken, noem ik o. m. de aansluiting tusschen lager en middelbaar onderwijs, het verkeersvraagstuk, tandverzorging, het schoolfonds, huiswerk en schoolrapporten. Een oudercommissie in mijn ressort gaf den leerlingen bij het verlaten van de school een boekje mede, waarin op uitvoerige doch bevattelijke wijze de vraag behandeld wordt: Welke scholen zullen onze jongens na het verlaten van de lagere school bezoeken (het was een jongensschool). Een voorbeeld, dat navolging verdient.

De inspecteur in de inspectie Brielle meldt: Oudercommissies voeren over het geheel niet veel uit. De ouderavonden zijn niet populair. Als ze worden gehouden, geschiedt het, omdat het betreffende Koninklijk besluit dit voorschrijft.

De inspecteur in de inspectie Dordrecht rapporteert: Moeilijkheden met de oudercommissie hebben zich in het afgelopen jaar niet voorgedaan.

Voor een niet gering getal scholen in mijn ambtsgebied zijn in 1929 geen ouderavonden gehouden; van enkele scholen is de oudercommissie verdwenen en is vorming van een nieuwe, door gebrek aan belangstelling, vooralsnog niet mogelijk gebleken. De behandelde onderwerpen schijnen niet zelden slechts in vrij verwijderd verband te staan met het doel der school. Zoo werden op enkele ouderavonden „tooneelstukjes“ ten beste gegeven, „eene Zeeuwsche novelle“ ten gehoor gebracht in Zeeuwsch dialect, reclamefilms vertoond, diverse Noord- en Zuidpoolreizen beschreven, de geschiedenis van oud-Dordrecht behandeld.

Andere ouderavonden werden uitsluitend gebruikt tot het houden van een „openbare les“. Onderwerpen als: „de aesthetische ontwikkeling der kinderen“, „dr. Maria Montessori“, „de psychologie der rijpere jeugd“, „het rekenonderwijs voorheen en nu“, „het leesonderwijs van nu en vroeger“, zullen te danken zijn aan de toewijding van recentelijk voor het examen hoofdafke toegetreden (of afgewezen) onderwijzers. Besprekingen over „beroepskeuze“, „de beteekenis van het nijverheidsonderwijs“, „samenwerking tusschen huis en school“, „het op tijd naar bed gaan der kinderen“, „het geneeskundig schooltoezicht“, „het liegen“, schijnen niet zonder belang. Heel wat

ouderavonden zijn gewijd aan een bespreking van de bepalingen der Leerplichtwet.

In de inspectie Middelburg is aan vijf openbare scholen geen oudercommissie verbonden. De inspecteur aldaar meldt: „Verder werden aan 5 scholen geen, aan 16 scholen één, aan 9 scholen twee en aan 5 scholen drie ouderavonden gehouden. De belangstelling van de zijde der ouders is niet bijster groot. De bijeenkomsten hebben overigens een aangenaam verloop. De aanwezige ouders laten zich gaarne door de leden van het personeel over hun kinderen en over allerlei schoolzaken inlichten.“

In de inspectie Goes werd aan 18 scholen geen ouderavond gehouden; bij 19 scholen werd één en bij 18 scholen werden twee ouderavonden gehouden. Slechts op enkele plaatsen hebben deze avonden levensvatbaarheid; over het algemeen worden zij kunstmatig in het leven gehouden.

In de inspectie Ter Neuzen worden aan meerdere scholen geen ouderavonden gehouden. Naar de meening van den inspecteur kan men in het algemeen zeggen, dat van dit instituut niet die beteekenis uitgaat, die de wetgever zich er van heeft voorgesteld. Men treft veelal aan, gebrek aan belangstelling van den kant der ouders en moeite om geschikte personen te vinden voor het samenstellen van zoo'n commissie, doch, waar ze gehouden worden, werken ze beslist nuttig. Zijn opinie is dan ook, dat de ouderavonden nog wel weinig beteekenen en weinig nut afwerpen, maar dat het een instituut is, hetwelk waard is tot meerdere beteekenis en groter bloei te worden gewekt.

Met deze laatste zinsnede kan ik mij volkomen vereenigen en ik heb vertrouwen, dat na eenigen tijd zal blijken, dat dit instituut der oudercommissies geen mislukking is geweest en dat het een betere toekomst te gemoet gaat. Hiertoel zal van het hoofd der school veel taet worden vereischt om de vergaderingen te leiden en zullen het hoofd der school en het verdere personeel er ernstig naar moeten streven, de oudervergaderingen aan hun school belangwekkend en leerzaam te maken.

Vierde hoofdspectie.

Er is van de werking van dit instituut niet veel te rapporteeren. Het heeft maar een slap leven. Zelfs in Amsterdam komt het niet tot krachtig leven. De inspecteur aldaar zegt:

„Dit instituut heeft nog een zeer los bestaan. Soms weet een voorzitter of het onderwijzend personeel er wat leven in te brengen, soms komt het leven, als er „quaesties“ zijn, welke vaak ontstaan, doordat de oudercommissie in haar verlangen om iets te doen zich met zaken gaat bemoeien, die niet tot haar werkzaamheid behooren, bijv. inwendige schoolzaken, critiek op onderwijzers, enz.

Veel goeds schijnt er nog niet van uit te gaan. Het meest wordt haar arbeid op prijs gesteld, indien het voor de school enkele zaken aanschaff, die anders niet worden verstrekt, scap-tion, enz.“

De inspecteur in Zaandam gaat er nog wat gedetailleerder op in, maar vormt ook geen opwekkend beeld; hij schrijft:

„Aangaande oudercommissies en ouderavonden deed ik op 28 Februari 1929 een schrijven uitgaan aan het adres van zes gemeentebesturen, waarop na aanvraag mijnerzijds, dd. 14 November 1929 van vijf der gemeentebesturen respectievelijk werd vernomen:

dat een oudercommissie werd benoemd;
dat in 1929 wel ouderavonden zijn gehouden;
dat het bestaan eener oudercommissie aan de vier betrokken scholen weder is verzekerd;
dat aan de betrokken school in 1929 nog geen ouderavonden werden gehouden, doch de bedoeling was, een ouderavond uit te schrijven en daarin tevens de benoeming van een oudercommissie aan de orde te stellen (hier hadden voorzitter en secretaris bedankt);
dat nog steeds een oudercommissie bestaat en binnenkort een ouderavond zal worden gehouden.

Het zesde gemeentebestuur had reeds in Maart bericht, dat in 1929 een ouderavond zou gehouden worden in de maand Maart en een, zoo mogelijk, in October of November.

Betreffende 1929 vernam ik, dat aan vijf openbare scholen echter geen ouderavond is gehouden.

Voor een ouderavond te Zaandam zag ik aangekondigd geen ander onderwerp dan: Aanvulling der oudercommissie, en de plaatselijke commissie van toezicht aldaar op het lager onder-

wijs plaatste op haar agenda voor 20 Maart 1930 het punt (een voorstel van een der leden): Beraming van middelen om het bezoek der ouderavonden te bevorderen.

Geen teekenen, dat er veel leven is.

Ter vergelijking zij vermeld, dat, terwijl in 1929 van de 50 openbare scholen 45 één of meer ouderavonden hadden, met ouderavonden overeenkomende vergaderingen werden gehouden aan 1 van de 28 R.-K. scholen, aan 24 van de 32 Protestantische scholen en aan de eenige neutrale school in de inspectie.

Een paar openbare scholen, die te Assendelft en school E te IJmuiden-Oost, bleken mij, zich te verheugen, dank zij de vrijgevigheid der ouders, in een piano."

Vijfde hoofdinspectie.

Over de oudercommissiën heb ik in mijn vorig jaarverslag, aan de hand van hetgeen ik daarover vond in de verslagen der inspecteurs, vrij uitvoerig gerapporteerd. Uit den aard der zaak is er ten aanzien van deze aangelegenheid thans nog niet veel verandering ingetreden. Ik meen dan ook te kunnen volstaan met hier eenige korte aanhalingen te laten volgen van hetgeen eenige inspecteurs omtrent de werking van dit instituut mededeelden.

"Het instituut der oudercommissiën ontwikkelt zich rustig. Hier en daar zoekt men contact met gemeentebestuur of inspecteur over schoolgebouw, leermiddelen of assistentie voor de eenmansschool of voor de handwerken. En in den ouderavond, vrij regelmatig eens of tweemaal per winter gehouden, worden opvoedkundige zaken besproken. Ik meen, dat dit instituut een goeden invloed op de belangstelling en deelname in het volksonderwijs kan uitoefenen." (Inspecteur Dokkum.)

"Langzamerhand begint dit instituut in te burgeren en gaat men zijn bedoeling begrijpen. (Inspecteur Heerenveen.)

"Overal bestaan deze commissiën, doch ze leven niet overal. Slechts op sommige plaatsen werken ze heel goed en dan gaat er ook invloed ten goede van uit. Het hoofd der school en het verdere personeel kan er veel aan doen. Maar zijn die onverschillig, dan is het geen wonder, dat de dood in de pot komt en er zelfs geen enkele vergadering wordt gehouden." (Inspecteur Sneek.)

"Enkele der in 1929 op ouderavonden behandelde onderwerpen zijn: Leerlingen naar H.B.S. Het voor en tegen van rapporten. Schriftelijk werk der leerlingen. Schets van een bijbelles. De Leerplichtwet. Domme kinderen. Schoolhygiëne. Schooltuin en huistucht. Handenarbeid. Herhalingsonderwijs. Onze groote kinderen. Het bangmaken van kinderen. Kinderlectuur." (Inspecteur Appingedam.)

"De vanwege deze commissiën gehouden ouderavonden mogen zich in toenemende belangstelling verheugen, waardoor het contact tusschen school en gezin al meer versterkt wordt, wat een belangrijke factor is voor den bloei van het onderwijs." (Inspecteur Winschoten.)

c. Vervolgonderwijs (artt. 21, 61).

Betreffende het openbaar vervolgonderwijs berichten de hoofdinspecteurs het volgende:

Eerste hoofdinspectie.

Het openbaar vervolgonderwijs is bijna geheel verdwenen en voor een deel door cursus-onderwijs vervangen. Mijs inziens is thans wel voldoende gebleken, dat aan het vervolgonderwijs, zooals de wet dit heeft geregeld, geen behoefte meer bestaat, vooral nu het zevende leerjaar is ingevoerd en het lager vakonderwijs benevens het cursus-onderwijs een aanzienlijke uitbreiding heeft ondergaan.

Tweede hoofdinspectie.

Het openbaar vervolgonderwijs gaat snel achteruit. De meeste inspecteurs hadden niets anders te melden dan „kwam niet voor", in één inspectie werd het slechts gegeven in één gemeente. En toch, waar het gegeven wordt, blijkt soms hoe goede diensten het kan doen. De inspecteur te Almelo bericht het volgende:

"De centrale cursus voor openbaar vervolgonderwijs te Almelo, die eindigde April 1929 met 59 leerlingen en weer begon in September 1929 met 57 leerlingen, bleek mij een prachtige instelling, waar schoolverzuim en verloop heel weinig voorkwam en waar met ernst door 5 leerkrachten werd gewerkt. Het hoofd doet genoegzame moeite meer leerlingen te trekken, doch boven-

genoemde getallen blijven natuurlijk voor deze omgeving bespotelijk gering, hetgeen wel te wijten is ten deele aan ingespannen dagtaken, maar zeker voor het overgrote deel aan de toenemende verleiding op alle gebied. Ook de openbare cursus voor voorbereidend landbouwonderwijs te Almelo bleek zeer bijzonder goed te werken en behield zijn 20-tal leerlingen tot het einde toe."

Die cursus voor voorbereidend landbouwonderwijs behoort niet tot het lager onderwijs, zooals art. 3 der Lager-onderwijswet bedoelt, maar het is te verstaan, dat de inspecteur hem hier in dit verband noemt; het voortgezet avondonderwijs voor jongelieden, die reeds in een bedrijf werkzaam zijn, kan alleen hun belangstelling en die hunner ouders behouden, wanneer het zonder nu juist vakonderwijs te zijn, zijn leerstof zooveel mogelijk ontleent aan het vak of de vakken, die de leerlingen gekozen hebben.

Deze inspecteur maakt ook melding van het onderwijs aan volwassenen, dat vanwege de gemeente Almelo gegeven wordt. Al is dit geen vervolgonderwijs in den zin van de Lager-onderwijswet 1920, het loont de moeite kennis te nemen van de volgende mededeeling, welke hij omtrent dit onderwijs geeft:

"Weder werd in dit jaar vanwege de gemeente Almelo een cursus voor volwassenen met vier leerkrachten gehouden; op 1 Januari 1929 telde deze 26 leerlingen (20 gehuwden), waarvan 10 reeds den cursus 27/28 gevolgd hadden; deze cursus eindigde 1 April 1929. De nieuwe cursus begon 1 October 1929 met vier vaste plus één tijdelijke leerkracht en telde 45 leerlingen (waarvan 27 gehuwd), waarvan 16 oud-cursisten waren; op 31 December was de cursus geslonken tot 35 leerlingen. De leeftijd der cursisten loopt uiteen van 19 tot 54 jaar; beroepen zijn: grondwerkers, wevers, spinners, sjouwers, spoorwegaarbeiders, electriciens, magazijnbedienden, straatmakers, huisvrouwen (zonder eigenlijk beroep), werkvrouwen. Leervakken als vroeger enkel: lezen, schrijven, rekenen, Nederlandsche taal. „Ervaring: de wil, toewijding der cursisten blijkt heel goed, er wordt met ambitie gewerkt."

Men moet eerbied hebben voor die 35, welke doorzetten, voor die 54-jarigen, welke nog als leerlingen op de schoolbanken willen plaats nemen.

Derde hoofdinspectie.

Volgens de verslagen der inspecteurs wordt vervolgonderwijs, voldoende aan de bepalingen der wet, slechts aan een zeer gering aantal scholen gegeven. De inspecteur in de inspectie Dordrecht meldt dan ook: „De betekenis van dit onderwijs is in mijn amtsgebied zeer gering."

In deze hoofdinspectie kwamen, in vergelijking met het vorig jaar, weinig veranderingen voor. Gelukkig wordt er meer en meer gebruik gemaakt van buitenwettelijke cursussen voor de leerplichtvrije jeugd, hoewel ook deze nog vrij wat talrijker konden en mochten zijn. In Rotterdam blijken de cursussen voor kantooropleiding het grootste aantal leerlingen te trekken.

Vierde hoofdinspectie.

Hierover heb ik niets te rapporteren. De zaak ligt vrijwel stil. Liquidatie zou wel kunnen volgen.

Vijfde hoofdinspectie.

Betreffende het vervolgonderwijs verwijst de hoofdinspecteur naar de paragraaf „Algemeene beschouwingen".

d. Leerplan, enz. (artt. 12, 25, 43, 195.)

De toepassing van art. 25 der wet en in verband daarmee die van de artt. 12 en 43, hebben den hoofdinspecteurs aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen in hun jaarverslagen.

Eerste hoofdinspectie.

De regeling der schooltijden en vacantiën gaf evenmin als het leerplan en de klasverdeling aanleiding tot belangrijke geschillen. Het is mij niet bekend, dat bezwaar tegen het gebruik van bepaalde boeken werd gemaakt.

Vrijstelling van deelneming aan het onderwijs in de lichamelijke oefening of in de facultatieve leervakken gaf geen aanleiding tot moeilijkheden. Voor afwijkende regelingen ten behoeve van de bijzondere inrichting van het onderwijs ingevolge het vijfde lid van art. 25 der wet werd geen vergunning gevraagd, voor zoover mij bekend is.

Tweede hoofdspectie.

Het leerplan van vele scholen werd gewijzigd met het oog op het zevende leerjaar en de invoering van het vak lichamelijke oefening.

De inspecteur-Almelo deelt mede, dat hij in de leerplannen van drie openbare scholen, waar noch een speelterrein, noch een gymnastieklokaal, noch het noodige spelmaterieel aanwezig was, wijziging van het leerplan ten aanzien van vak j niet heeft bevorderd en m. i. te recht. Zoo is ook de opvatting van den inspecteur-Nijmegen, die schrijft: „Aan verschillende voorstellen tot wijziging van het leerplan in verband met vak j heb ik mijn goedkeuring afhankelijk gesteld van de oplossing der terreinquaestie. Immers, wanneer iets in een leerplan is opgenomen, moet het ook uitgevoerd kunnen worden. Eerst dient dus het terrein beschikbaar te zijn, alvorens de leerstof voor het vak lichamelijke oefening in het leerplan wordt vastgelegd.”

Men moet niet beginnen met leerplanwijziging, voordat de omstandigheden zoodanig zijn, dat men op een goede uitvoering van wat het leerplan voorschrijft kan rekenen. Wie anders handelt, moet niet verwachten, dat er van zijn misschien overigens goede bedoelingen iets terecht komt.

In de inspectie Nijkerk blijken sommige gemeentebesturen nog wel eens op te zien tegen het aanhangig maken van leerplanwijzigingen, omdat zij als regel aanzienlijke uitgaven tot gevolg hebben, waardoor niet alleen de kosten van het openbaar onderwijs toenemen, maar ook de uitkeering ex art. 101 der Lager-onderwijswet 1920 hooger wordt. Reeds daarom acht de inspecteur-Nijkerk het wel gewenscht, dat de leerplannen der openbare scholen eens meer aan herziening worden onderworpen, waardoor de daardoor veroorzaakte uitgaven over meer jaren zouden worden verdeeld.

Het is wel bevreemdend, dat blijkbaar op vele scholen nog weinig prijs wordt gesteld op een uitgewerkt leerplan. De inspecteur-Zutphen, die nog niet lang bij het Rijksschooltoezicht werkzaam is, en nog wel meer gelegenheid zal gehad hebben zich te verwonderen over wat hij zag en hoorde, zegt dienaangaande: „Bij het onderwijs worden de gebruikte methodes meest op den voet gevolgd. Dit is wel erg gemakkelijk, maar het getuigt niet van een juist inzicht van het feit, dat alle methodes eigenlijk aangepast moeten worden aan de behoeften van iedere school afzonderlijk.

Heel wat leerplannen in mijn inspectie kunnen in 1931 hun 10-jarig jubileum vieren.

Wellicht ware het wenschelijk te bepalen, dat b.v. om de 5 jaar het leerplan opnieuw goedgekeurd moet worden, om daardoor het personeel te noodzaken zich rekenschap te geven van de vraag of en, zoo ja, welke veranderingen daarin, met het oog op de opgedane ervaringen, noodig zijn.”

Het is zeker wel goed, dat de hoofden van scholen elk jaar opnieuw bij de opgaven, die ze aan de inspecteurs doen in de maand December, ook moeten vermelden hoe oud hun leerplan is. Het kan een middel zijn om hen, wier leerplan tot die behoort, waarvan de inspecteur spreekt, er toe te brengen een herziening aan de orde te stellen.

Het is ook niet duidelijk, waarom de wetgever van de besturen der bijzondere scholen vraagt elk jaar opnieuw het leerplan hunner school (scholen) ter beoordeeling in te zenden, terwijl er tal van openbare scholen zijn, die met een oud en verouderd leerplan werken.

Dat bezwaar tegen bepaalde boeken moest worden ingebracht, kwam niet voor.

In het geheel waren 139 leerlingen in 1929 vrijgesteld van deelneming aan het onderwijs in vak j, en 120 van het onderwijs in een of meer facultatieve vakken. In 1928 en 1927 waren deze aantallen respectievelijk 123, 81 en 94, 75.

Geschillen over het leerplan, als bedoeld bij artikel 25, 3e lid, der Lager-onderwijswet 1920, kwamen voor met het gemeentebestuur van Tiel en dat van Ruurlo. Het eerste liep over het opnemen van een bepaling, die de inspecteur noodig en Burgemeester en Wethouders in strijd met de wet achtten en het tweede over het aantal uren te besteden aan vak j, $\frac{3}{4}$ uur of $2 \times \frac{3}{4}$ uur. Bij de invoering van het vak lichamelijke oefening acht de inspecteur een vermeerdering van het aantal uren noodig. Burgemeester en Wethouders houden zich aan het bestaande.

In het eerste geschil is een beslissing genomen, waarbij het

gemeentebestuur in het gelijk is gesteld, ten aanzien van het tweede is nog niet bekend, of reeds de beslissing overeenkomstig artikel 25, 4e lid, door het gemeentebestuur is ingeroepen.

Afwijkende regelingen, overeenkomstig artikel 25, 8e lid, kwamen niet voor.

Derde hoofdspectie.

Over de inrichting van het leerplan, de regeling van schooltijden, vacaties en klasse-indeeling worden slechts enkele opmerkingen in de verslagen der inspecteurs gegeven. De inspectie in de inspectie Gouda meldt: „De samenstelling van het leerplan heeft nergens geleid tot moeilijkheden. De leerstof voor het zevende leerjaar is zooveel mogelijk op de practijk gericht. De daartoe ook door mij aangeduide boeken blijken zeer goed te voldoen.”

In Rotterdam werden de leerplannen der u.l.o.-B-scholen voor jongens en meisjes met elkander in overeenstemming gebracht.

De inspecteur in de inspectie Dordrecht hield in de gemeenten Maasdam en Strijen vergaderingen met burgemeester en wethouders en het voltallig personeel der openbare scholen ter voorbereiding van een uniform leerplan.

De leerplannen van de openbare scholen I en II te IJsselmonde zijn geheel gewijzigd. Een uniform leerplan voor deze twee scholen bleek niet wel mogelijk.

In 's Gravenhage werden leerplannen voor de opleidingsklassen A, B en C en een leerplan voor de lager onderwijsscholen vastgesteld.

In het „Algemeen Leerplan” dezer gemeente staat, dat wanneer ijs en weder dienende zijn, per week twee middagen vrij gegeven worden voor ijsvermaak. Gedurende den langdurigen winter 1928 op 1929 werd door de meeste schoolhoofden hiervan met mate gebruik gemaakt; enkelen echter, gedreven door hun personeel, vatten deze bepaling in strikt letterlijken zin op en namen die twee middagen vacantie, wat er ook verder te zeggen viel over den langen duur van den winter, het weer, enz. Zoo kwam het voor, dat op middagen met ijskoude wind, waarop niemand er over dacht naar het ijs te gaan, aan leerlingen van scholen met arme schoolbevolking „ijsvacantie” gegeven werd. Veel klachten werden daarover gehoord van ouders, die tusschen den middag niet thuis zijnde en die thuiskomende hun kinderen, in een portiek verscholen tegen den snijdenden wind vonden. Deze bepaling uit het Algemeene Leerplan mag met de eerstvolgende herziening van dit leerplan wel eens goed bekeken worden.

Geschillen, betreffende het leerplan waren de volgende:

Bij een wijziging van het leerplan der openbare school te Rijsburg werd door het hoofd der school voorgesteld de zomervacantie op 4 weken te bepalen, doch burgemeester en wethouders stonden er op, dat de oorspronkelijke tijd van 3 weken bleef gehandhaafd. In overeenstemming met twee groote bijzondere scholen aldaar, die 4 weken zomervacantie hadden, achtte de inspecteur ook voor deze kleine openbare school 4 weken gewenscht. Daar geen overeenstemming kon worden bereikt, ging het gemeentebestuur in beroep, met het gevolg, dat door den Minister werd beslist, dat ook aan de openbare school een zomervacantie van 4 weken zou zijn.

Een dergelijk verschil over den duur der vacatie voor de scholen voor gewoon lager onderwijs te Leiden had tot resultaat, dat de zomervacantie voor deze scholen werd bepaald tot de maand Augustus.

Zoals in vele leerplannen van o.l.-scholen komt ook in het goedgekeurde leerplan voor de o.l.-school te Zijderveld (gem. Everdingen) de clausule voor: „wegens bijzondere reden kan vacantie gegeven worden door of namens B. en W. Het hoofd der school geeft hiervan zoo spoedig mogelijk kennis aan den inspecteur”. Burgemeester en wethouders dezer gemeente gaven enkele dagen voor de Paaschvacantie kennis aan het hoofd, dat zij van het in bovengenoemde alinea toegekende recht wenschen gebruik te maken en het 7de leerjaar voor onbepaalde tijd vacantie wenschen te geven met het oog op den verbouw der school. Tegen het advies van het hoofd der school werd de hoogste klasse voor onbepaalde tijd naar huis gezonden. Met deze gewrongen toepassing van bovenvermelde clausule werd door den inspecteur geen genoegen genomen en werd deze handelwijze aan het oordeel van den Minister onderworpen, die de opvatting van het gemeentebestuur van Everdingen in dezen niet deelde en dienaangaande besliste:

„Het komt mij voor, dat uw college ten onrechte op grond van deze bepaling een deel der leerlingen van het 7de leerjaar der school voor onbepaalde tijd naar huis heeft gezonden wegens verbouwing der school. Een dergelijke bepaling behoort alleen toepassing te vinden bij korte of door omstandigheden geboden vacaties, die onverwacht moeten worden gegeven. Dit was niet het geval ten aanzien van deze verbouwing, die lang genoeg te voren bekend was. In dit geval had of art. 25, 1ste lid, dier wet, n.l. tijdelijke wijziging van de in het leerplan opgenomen regeling der vacaties, zoodat de door de wetsbepaling bedoelde medewerking van den inspecteur tijdig zou zijn gevraagd.”

Een verschil van meening over een leerplanquaestie ontstond tusschen het gemeentebestuur van Schoondijke en den inspecteur. Het hoofd der school aldaar wilde een door hem aangeschafte radio dienstbaar maken voor het onderwijs in zijn klassen en vroeg daartoe aan B. en W. toestemming. Deze wonnen hierover het advies van den inspecteur in, die als zijn gevoelen te kennen gaf, dat deze poging van het hoofd der school waardeering verdiende, daar zij geheel belangeloos was en de gemeente tot geen enkele uitgave verplichtte. Hij ontried hun dan ook dit verzoek met een weigering te beantwoorden.

Niettemin meenden B. en W. hun toestemming niet te moeten verleenen. Ten einde in deze quaestie tot een uitspraak van hooger hand te geraken, werd het hoofd der school in overweging gegeven zijn verzoek te belichamen in een voorstel tot wijziging van het leerplan. Met dit voorstel kon de inspecteur zich in beginsel vereenigen, doch B. en W. bleven hieromtrent hun weigerende houding handhaven. Overeenkomstig art. 25, 3de lid, is in dezen de beslissing van den Minister ingeroepen. Deze quaestie is nog niet uitgemaakt.

Vierde hoofdinspectie.

Moelijkheden met de leerplans deden zich weinig voor. Amsterdam wacht nog op de ministerieele beslissing over de zomervacantie van de eerste Montessorischool aldaar. Amsterdam zit nog steeds met de moeilijkheden aangaande een herfstvacantie voor het openbaar lager onderwijs.

De inspecteur meldt:

„Een deel van het onderwijzend personeel zoekt verbetering van den toestand in de school door het geven van meer vacantie.

Toen de autoriteiten die meening niet deelden, heeft de gemeenteraad zich er mede bemoeid en B. en W. verzocht maatregelen te nemen tot het invoeren eener herfstvacantie van één week. Ook dit heeft tot grooten strijd aanleiding gegeven. Verslaggever heeft zich daarmee niet kunnen vereenigen en in een uitvoerig advies aan B. en W. betoogd, dat enkele dagen vrij-af in den herfst volstrekt niet zullen leiden tot een zoodanige opruiming van de jeugd, dat de zg. geestelijke vermoedheid der leerlingen, volgens voorstanders merkbaar tusschen zomer- en Kerstvacantie, zal verdwijnen. Of B. en W. zich zullen vereenigen met de conclusies van dit rapport, of, wellicht tegen eigen gevoelen in, in opvolging van den wensch van den raad, een ministerieele beslissing zullen inroepen, dient afgewacht te worden.”

Klachten over lees- en leerboeken kwamen niet voor. Wel is de vraag overwogen, of de bibliotheekboeken ook behoorden tot de lees- en leerboeken bij het onderwijs te gebruiken, als bedoeld in art. 25, eerste lid. Ik heb gemeend daarop een bevestigend antwoord te geven. Dit zal voor de inspecteurs wel lastige consequenties hebben, daar zij nu al die boeken moeten kennen of moeten afgaan op de bekende recensies daarvan. Voorloopig zullen zij zich wel met steekproeven hebben bezig te houden en onderdehand zich verder op de hoogte trachten te stellen.

Vrijstelling van het onderwijs in lichamelijke oefening wordt maar zeer zelden gevraagd, evenmin als vrijstellingen van het onderwijs in één of meer u.l.o.-vakken.

Vijfde hoofdinspectie.

Ten aanzien van het leerplan worde hier slechts vermeld, dat in de inspectie Emmen een geschil rees tusschen burgemeester en wethouders van Coevorden en den inspecteur. Eerstgenoemden wenschten, in aansluiting aan den wensch van een hoofd der school, een zoodanige regeling van de schooltijden, dat voortaan des Woensdags den geheelen dag school zou worden gehouden en de Zaterdag een vrije dag zou zijn. De inspecteur kon zich met deze wijziging niet vereenigen, zoodat de minis-

terieele beslissing werd gevraagd. Toen ik te dezer zake van advies moest dienen, heb ik, op gronden ontleend aan de belangen van het onderwijs en de leerlingen, mij geheel bij het gevoelen van den inspecteur aangesloten. Trouwens ook in vorige jaren deed zich een enkelen keer hetzelfde geval voor en ook toen heb ik gepleit voor den vrijen Woensdagnamiddag. Het verheugde mij, dat ook dezen keer de eindbeslissing ten gunste van het standpunt van den inspecteur uitviel.

In bijlage C, n°. IV, wordt een overzicht gegeven van de gemeenten, waar krachtens art. 195 vrijstelling is verleend van de verplichting tot het geven van onderwijs in lichamelijke oefening.

e. Godsdienstonderwijs in de scholen (art. 26).

Omtrent het godsdienstonderwijs in de openbare scholen, overeenkomstig art. 26 der wet, bevatten de verslagen der hoofdinspecteurs het volgende:

Eerste hoofdinspectie.

Godsdienstonderwijs wordt in maar zeer weinige openbare scholen meer gegeven. Het gaf geen reden tot bemoeienis van de zijde van het schooltoezicht.

Tweede hoofdinspectie.

In 1929 bedroeg het aantal openbare scholen, waarop uitdrukkelijk in het leerplan genoemde uren waren uitgetrokken voor het geven van godsdienstonderwijs 442, deze aantallen waren in 1928 en 1927 respectievelijk 443 en 462. Het aantal scholen, waarop godsdienstonderwijs in de lokalen werd gegeven, was 266 in 1929, in 1928 246 en in 1927 223.

Leed vroeger het gewone onderwijs op sommige scholen door het godsdienstonderwijs buiten de school, vooral door dat, gegeven aan R.-K. kinderen, het schijnt, dat dit thans lang niet meer in zoo erge mate voorkomt. De wijzigingen der schooltijden, waardoor het godsdienstonderwijs, dat elders gegeven wordt, buiten de gewone schooltijden valt, hebben ook dit jaar gunstig gewerkt op den gang van het gewone onderwijs.

Derde hoofdinspectie.

In zake godsdienst rees er een geschil in de gemeente Vianen. Door het bestuur van de afd. Vianen van den Ned. Protestantenvond werd een verzoek gericht tot het bestuur dier gemeente om een lokaal van de o.l.-school beschikbaar te willen stellen voor het geven van godsdienstonderwijs door een gediplomeerde leerkracht aan de daarvoor in aanmerking komende leerlingen dezer school. B. en W. beschikten afwijzend op dit verzoek, omdat in de statuten van genoemde afdeling gesproken wordt van „het geven van godsdienstonderwijs” als een der middelen tot het bereiken van het in de statuten genoemde doel der vereeniging. Volgens B. en W. had deze clause moeten luiden: „het geven van godsdienstonderwijs aan schoolgaande kinderen”.

De Minister besliste, dat aan bovengenoemd bezwaar geen grond kon worden ontleend tegen de ingediende aanvraag.

De daarop gevolgde leerplanwijziging heeft het mogelijk gemaakt, dat thans aan deze school godsdienstonderwijs gegeven wordt vanwege de Ned. Herv. Kerk en vanwege den Protestantenvond.

Van hetgeen verder door de inspecteurs wordt meegedeeld, meld ik het volgende:

's Gravenhage. In 1929 werd godsdienstonderwijs gegeven aan 114 scholen vanwege de Ned. Herv. Gemeente; 31 scholen vanwege de Federatie der Vrijzinnig Godsdienstigen; 2 scholen vanwege de Israël. Gemeente. In 32 scholen voor lager onderwijs; aan de u.l.o.-scholen A en B werd geen godsdienstonderwijs gegeven.

Rotterdam. Van de gelegenheid om godsdienstonderwijs op de openbare scholen te geven werd op 104 scholen gebruik gemaakt; 4985 leerlingen namen aan dit onderwijs deel.

Dordrecht. „Voor de trouw en de toewijding, waarmee vele predikanten — in mijn ambtsgebied uitsluitend van de Ned. Herv. Kerk — het godsdienstonderwijs verzorgen, heb ik grooten eerbied. Merkwaardig is het hoe het personeel der scholen niet alleen alle moeite doet het dien predikanten gemakkelijk en aangenaam te maken, maar hoe het de deelneming aan dat onderwijs animeert. Onder die omstandigheden is het mij niet volkomen begrijpelijk, dat er predikanten zijn,

die zich tot het geven van godsdienstonderwijs niet beschikbaar stellen; zij het dan ook, dat zij hun opvatting te dezer zake in theoretische beschouwingen weten te verdedigen."

Middelburg. In 26 openbare scholen wordt wel, in 13 geen godsdienstonderwijs gegeven. In sommige scholen te Middelburg en Vlissingen wordt het vanwege verschillende kerkgenootschappen of door leeraren van verschillende richting gegeven. Het aantal deelnemende leerlingen loopt zeer uiteen. Hier doen alle, elders slechts weinige kinderen mee.

Goes. Godsdienstonderwijs is in de leerplannen der meeste scholen opgenomen.

Vierde hoofdspectie.

Kwalitatief en kwantitatief gaat dit onderwijs vooruit, hoewel het niet altijd gewaardeerd wordt.

In Heemstede zijn de pogingen vanwege de Ned. Herv. Kerk om op de openbare scholen godsdienstonderwijs te geven door het hoofd eener school op de ouderavonden zoodanig voorgesteld, dat die ten slotte maar zijn opgegeven.

Vijfde hoofdspectie.

Aan een groot aantal scholen wordt godsdienstonderwijs gegeven; ook nu vermeldde een der inspecteurs, dat de belangstelling voor dit onderwijs toenemende is.

Krachtens de bepalingen van art. 26 der Lager-onderwijswet 1920, volgens welke de lokalen der openbare scholen beschikbaar worden gesteld voor het onderwijs in den godsdienst, werd in 1929 door godsdienstleeraren gebruik gemaakt van 1751 scholen in 589 gemeenten. Deze cijfers zijn voor elke provincie als volgt:

Provinciën.	Aantal.	
	Gemeenten.	Scholen.
Noordbrabant	27	45
Gelderland	73	321
Zuidholland	76	314
Noordholland	59	325
Zeeland	32	48
Utrecht	14	18
Friesland	26	155
Overijssel	29	75
Groningen	55	244
Drenthe	87	115
Limburg	61	91

II. Kosten.

a. Algemeen (artt. 54, 55.)

Hierover zeggen de vijf hoofdspecteurs het volgende:

Eerste hoofdspectie.

De kosten van het openbaar onderwijs blijven bijna altijd beperkt tot de gewone, noodzakelijke kosten. Enkele gemeenten doen bovendien nog uitgaven voor schoolbibliotheken, voor de uitvoering van art. 13 der wet, voor belooningen en ereblijken, benevens voor de plaatselijke schoolcommissiën. Uitgaven voor schoolvoeding, schoolkleding en schoolbaden komen slechts bij groote uitzondering voor.

Tweede hoofdspectie.

Ook nu weer blijkt, hoe onderscheiden deze kosten in de verschillende gemeenten en in opvolgende jaren zijn geweest.

Hier en daar maken de boventallige onderwijzers het onderwijs voor de gemeente duur. Hun aantal bedroeg b.v. in 1928 in de gemeente Nijmegen 12 op de 6 openbare scholen.

„In 1929 is men begonnen op deze uitgaven te bezuinigen en wel door te besluiten tot opheffing van de openbare lagere school III, waarvan de 5 laagste klassen zijn ondergebracht in andere scholen. Hierdoor werd in twee vacatures door over-

plaatsing voorzien, terwijl eveneens door overplaatsing van twee vrijkomende leerkrachten aan tijdelijke leerkrachten ontslag kon worden gegeven. Het getal leerkrachten werd daardoor direct met vier verminderd, terwijl, wanneer school III geheel zal verdwijnen, het getal nog met twee zal verminderd worden" deelt de inspecteur-Nijmegen mede.

Het aantal schoolbibliotheken bedroeg 527 in 1929, 538 in 1928 en 498 in 1927.

Over het geheel kan men niet zeggen, dat de uitvoering van art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 de gemeenten te zwaar belast.

Belooningen en ereblijken werden in 1929 uitgereikt aan 36 scholen, in 1928 aan 40 en in 1927 aan 37 scholen.

Men bepaalt zich in den regel tot het uitreiken van een diploma bij het doorloopen hebben van alle klassen der school. Veel komt dit echter niet voor. Zoo werden b.v. in de inspectie Almelo door twee openbare scholen, een zesklassige en een kop-school, zulk een diploma uitgereikt, wanneer de resultaten van het onderwijs gunstig waren geweest.

Zeer op prijs wordt gesteld het diploma, dat uitgereikt wordt door de fabrieksschool der Machinefabriek Gebr. Stork & Co. te Hengelo, hetwelk gegeven wordt aan leerlingen, die vier jaren met succes en trouw de lessen hebben gevolgd en die een behoorlijk werkstuk hebben gemaakt, met er bij een zilveren horloge, waarin een inscriptie voorkomt. Dit diploma heeft zijn waarde voor de promotie en wordt het geheele land door als van betekenis erkend.

Kleding en voedsel. De gemeente Almelo stelde in Januari 1929 een bedrag van f 6000 ter beschikking voor kleding en voedsel voor schoolgaande kinderen en de gemeente Hengelo een bedrag van f 3000 voor gelijke bestemming. In Borne verstrekte de afdeling van „Het Groene Kruis" melk aan de kinderen van gemeentescholen en van de bijzondere scholen, welke besturen er om vragen.

Voor kleding en voedselverstrekking aan schoolgaande kinderen geeft de gemeente Steenwijk f 800 uit. Ook de gemeenten Culemborg en Giethoorn doen uitgaven voor kleding en voedselvoorziening aan schoolkinderen. Op verschillende scholen in de inspectie Ommen is tusschen de schooltijden wel warme melk verschaft, doch door particuliere zorg.

Schoolbaden kwamen alleen voor in de gemeente Goor. In Hengelo en Almelo wordt er geregeld gezwommen door de leerlingen van eenige openbare scholen onder bevoegde leiding.

Derde hoofdspectie.

De gewone kosten voor het openbaar lager onderwijs, per leerling berekend, loopen zeer uiteen. In de inspectie Gorinchem varieerde dit bedrag van f 7,06 tot f 19,53. De inspecteur dezer inspectie geeft als vergelijking der groote verschillen de gemiddelde kosten per leerling over 1925, 1926, 1927 voor twee naast elkaar liggende kleine gemeenten, die zich vrijwel in dezelfde omstandigheden bevinden en waar die kosten zijn f 5,93 en f 17,11 en voegt hieraan de opmerking toe, dat hierdoor ook voor bijzondere scholen een ongelijkheid ontstaat in de vergoeding van art. 101 der Wet L. O. 1920, die zeker niet door de wet is voorzien.

Een illustratie van het groote verschil, dat per leerling wordt besteed, geeft ook de inspecteur in de inspectie Neuzen, waar het laagste bedrag was f 3,55, het hoogste f 21,61. De kosten per leerling bij het u.l.o. varieren van f 8 tot f 28,71, voor zoover deze althans door de inspecteurs worden opgegeven.

Moelijkheden, bij de toepassing van art. 13, hebben zich voorgedaan in de inspectie Neuzen in de gemeenten Waterlandkerke en IJzendijke. Daar hebben zich belanghebbenden tot den raad gewend om tegemoetkoming in de kosten van schoolbezoek naar scholen op meer dan 4 K.M. van de woning gelegen. Nadat de raad geweigerd had aan dit verzoek te voldoen, hebben Gedeputeerde Staten van Zeeland beslist, dat deze tegemoetkoming diende te worden verleend. Daarna hebben de raden dezer gemeenten zich in beroep gewend tot de Kroon, waar deze quaestie thans nog aanhangig is.

Een dergelijke moeilijkheid deed zich voor in de inspectie Schiedam. Door een vijftal ouders van schoolgaande kinderen werd aan den raad der gemeente Schipluiden een verzoek gericht om overeenkomstig ex art. 13 der Lager-onderwijswet tegemoetkoming te mogen ontvangen in de kosten, verbonden aan het bezoeken der leerlingen van de bijzondere lagere school te den

Hoorn (gem. Schipluiden), welke school op meer dan 4 K.M. afstand van de woning der betreffende leerlingen zou zijn gelegen. Dit verzoek werd door den raad afgewezen. Een daarna door de ouders ingesteld beroep bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland had tot gevolg, dat een nader onderzoek werd ingesteld naar dien afstand, waaruit bleek, dat deze, gemeten langs den kortst gebruikelijken weg, slechts voor één leerling meer dan 4 K.M., nl. 4040 M. was. Voor dezen leerling werd de tegemoetkoming, uit de gemeentekas te verleen, bepaald op f 6 per jaar.

Voor vergelijkend onderzoek werden geen kosten gemaakt; omtrent dit voor schoolbibliotheken, belooningen enz. zijn geen feiten te melden, die hierin noemenswaardige veranderingen zouden hebben gebracht.

Hoe groot dergelijke kosten voor een groote stad kunnen zijn blijkt uit de door den inspecteur in de inspectie 's Gravenhage verstrekte opgave:

Belooningen en ereblijken	f 175,15
Schoolfeestjes en -reisjes	6 609,92
Verstreken van voeding en kleding aan schoolkinderen	174 909,69
Schoolbaden	8 297,05
Onderwijs aan spraakgebrekkige kinderen	8 933,27
Gemeentelijke inspectie van het onderwijs	32 657,32
Commissiën tot wering van schoolverzuim	5 597,41
Museum voor het onderwijs	27 813,67
School- en kindertuinen	43 675,92
Opleiding van onderwijzers	—
Bijdrage aan de afd. 's Gravenhage II van de Vereeniging Volksonderwijs, voor onderwijs aan zieke kinderen	20 000,—
Schoolartsdienst	70 545,03

In Rotterdam en 's Gravenhage werd aan een aantal kinderen, wegens zwakte, of langdurige ziekte, aan huis onderwijs verstrekt. Rotterdam verleende daartoe een subsidie aan de vereeniging „Onderwijs aan zieke kinderen” en 's Gravenhage kende voor dit onderwijs aan openbare en bijzondere scholen een subsidie toe van f 20 000.

Vierde hoofdingspectie.

Hierover worden uit anderen hoofde volledige inlichtingen verstrekt.

Vijfde hoofdingspectie.

Bij gebrek aan voldoende gegevens werd omtrent de kosten van het openbaar onderwijs door de inspecteurs weinig vermeld.

b. Scholen voor u.l.o. met minder dan 18 leerlingen (art. 57.)

Eerste hoofdingspectie.

Er waren geen openbare scholen voor uitgebreid lager onderwijs met minder dan 18 leerlingen.

Tweede hoofdingspectie.

De u.l.o.-scholen te Rijssen, Wijhe en Nijkerk hebben minder dan 12 leerlingen in het tweede en hogere leerjaren.

Derde hoofdingspectie.

U.l.o.-scholen met minder dan 18 leerlingen kwamen niet voor.

Vierde hoofdingspectie.

Deze worden in mijn amtsgebied niet gevonden.

Vijfde hoofdingspectie.

Het aantal leerlingen der u.l.o.-school te Woldendorp (gem. Termunten), in de inspectie Appingedam, bedroeg 31 December 1929 slechts 16, dat van de u.l.o.-school te Midwolda, in de inspectie Winschoten, 17.

c. Schoolgeldregeling (artt. 62—67.)

Omtrent de schoolgeldregelingen merken de hoofdingspecteurs het volgende op:

Eerste hoofdingspectie.

De schoolgeldregelingen houden veelal rekening met het aantal schoolgaande kinderen uit hetzelfde gezin. De gemeentelijke

wetgever is weinig geneigd om zich in dit opzicht naar de gewijzigde wettelijke voorschriften te schikken.

Over de schoolgeldregelingen en de bepalingen omtrent de kosteloze toelating van leerlingen tot de openbare scholen bereikten mij geen klachten.

Derde hoofdingspectie.

Hierover is weinig te rapporteren. Als grondslag voor de heffing van schoolgeld worden genomen de aanslagen in de inkomstenbelasting en naar deze aanslagen — en daarbij de niet aangeslagenen — worden ook bepaald de vrijstellingen van het betalen van schoolgeld.

In 's Gravenhage bedroeg het aantal kosteloos schoolgaande kinderen; g. l. o. 8447, u. l. o. 434.

Vierde hoofdingspectie.

Hierover valt niets te rapporteren.

d. Buitengewone subsidiën (art. 68.)

Deze subsidiën werden in het jaar 1929 niet verleend.

Derde hoofdingspectie.

De inspecteur in de inspectie Gorinchem meldt hierover, dat de bestaande regeling volgens art. 19, 4de lid, tusschen de gemeenten Schelluinen—Gorinchem en Schelluinen—Hardinxveld reeds te voren vermeld, hem tot de aanvankelijke conclusie heeft geleid, dat de gemeente Schelluinen bij de uitvoering van voor het onderwijs wenschelijke verbouwing der openbare school in verhouding tot haar middelen en andere uitgaven onbillijk zou worden bezwaard en dat hier de mogelijkheid van toepassing van het 1ste lid van art. 68 der wet ernstige overweging verdient. Dat aan de gemeente Maasdam een buitengewone subsidie werd verleend ter tegemoetkoming in de kosten van herstel van drie openbare scholen, welk herstel in 1929 tot stand kwam, werd reeds vermeld.

e. Door den inspecteur niet goedgekeurde bestekken (art. 69.)

Eerste hoofdingspectie.

De verslagen der inspecteurs bevatten geen mededeelingen omtrent door hen niet goedgekeurde bestekken voor den bouw of verbouw van openbare scholen of onderwijzerswoningen. De hulp van den bouwkundig inspecteur wordt algemeen zeer op prijs gesteld.

Tweede hoofdingspectie.

Het aantal bestekken (art. 69, 2de lid), door de inspecteurs goedgekeurd, bedroeg 104, waarvan 32 betroffen nieuwbouw en 72 verbouw. Deze aantallen waren in 1928 en 1927 respectievelijk 60, 40, 20 en 19, 8, 11. De invoering van het zevende leerjaar deed hier zijn invloed gelden.

Derde hoofdingspectie.

Niet-goedkeuring van bestekken kwam niet voor.

III. Onderwijzend personeel.

a. Hoofden van scholen (art. 27.)

Omtrent de vervulling der vacaturen van schoolhoofd, de gevallen, waarin iemand hoofd was van twee scholen, overeenkomstig het tweede lid van art. 27 der wet, en het ambulantisme wordt in de inspectieverslagen het volgende opgemerkt.

Eerste hoofdingspectie.

Er was overal een hoofd aan de openbare scholen verbonden, behoudens de vacaturen, die evenwel behoorlijk konden worden aangevuld. Enkele hoofden stonden, met inachtneming van het bepaalde in het tweede lid van art. 27 der wet, aan het hoofd van twee scholen. Vrijstelling van het onderwijs aan een klasse werd aan geen hoofd eener gemeentelijke school toegestaan.

Tweede hoofdingspectie.

Het aantal hoofden van scholen was voldoende. In het geheel werden in het verslagjaar 58 vacatures van hoofd der school vervuld. In 1928 en 1927 waren deze aantallen respectievelijk 35 en 18.

In één geval werd een wachtgelder benoemd, eenmaal werd de vacature vervuld door overplaatsing, terwijl in de overige gevallen, op een enkele uitzondering na, n°. 1 der voordracht werd benoemd.

Het aantal sollicitanten was over het geheel belangrijk kleiner dan vorige jaren, gemiddeld bedroeg het 18, terwijl deze aantallen in 1928 en 1927 respectievelijk waren 26 en 21.

De inspecteur Nijkerk schrijft naar aanleiding van deze snelle vermindering van het aantal sollicitanten het volgende: „Twee vacatures, die op 1 Januari 1929 nog voortduurden, werden in het voorjaar vervuld, nl. te Nijkerk aan de school voor gewoon lager onderwijs en u.l.o. en te Noordeinde, gemeente Dornspijk. Voor beide betrekkingen was het aantal sollicitanten, waaruit een keus moest worden gedaan, zeer gering. Ook voor de lagere school te Hulshorst (in de toekomst zeer waarschijnlijk een éénmansschool) waren slechts drie sollicitanten. Aan de school te Ede, een school met 7 leerkrachten, in het centrum van het dorp, meldden zich ook slechts 27 sollicitanten aan. Het lijkt, dat men uit de steden zeer weinig naar buiten solliciteert. In mijn inspectie kwam het uiterst zelden voor, dat een sollicitant uit een der groote steden zich aanmeldde. Te Edeveen waren 14 sollicitanten, allen afkomstig van dorpscholen. Dit verschijnsel is voor de dorpen betrekkelijk verontrustend. In vroeger jaren konden de flinke onderwijzers uit de steden gewoonlijk er op rekenen, dat ze na eenige jaren arbeid als hoofd aan een dorpschool in aanmerking konden komen als hoofd in een der steden. Toen gingen veel jonge leerkrachten, vooral jonge hoofden, naar het platteland. Dat was voor de scholen lang niet kwaad. Gewoonlijk kwamen ze met frisse ideeën en met veel ambitie, terwijl ze werkten voor toekomstige promotie. Die omstandigheden hebben zich thans geheel gewijzigd en dat is niet in het belang van het onderwijs op het platteland. De geringere salariering en veelzins gebrekkige gelegenheid voor het ontvangen van voortgezet onderwijs voor de grootere kinderen werkt er ook toe mee om den trek naar de stad te bevorderen en naar het platteland tegen te gaan.”

Geheel daarmede overeenstemmend zijn de mededeelingen van den inspecteur in de inspectie Ommen, een echte platteland-inspectie. Na geschetst te hebben de moeilijkheden, verbonden aan de vervulling van drie vacatures, zegt hij: „Voor 1930 verwacht ik nog meer ellende. Vrijwel alle jonge hoofden van scholen trachten naar betere plaatsen te komen, wat ligging en salaris betreft. Ik kan het hun niet kwalijk nemen, evenmin als den onderwijzers met hoofdakte, die niet solliciteeren naar de openkomende betrekkingen, zoolang het zich beschikbaar stellen voor een moeilijke taak in eenzame streken, waar men verstoken is van elke ontspanning, van alle conversatie, gestraft wordt met een aanzienlijke korting op het salaris en zelfs nog na volbrachten arbeid op het pensioen.”

Het is een verhaal van de moeilijkheden, waarmede ik vroeger als districtsschoolopziener ook te kampen heb gehad en die een bedreiging zijn voor den bloei van ons onderwijs ten plattelande.

Hoofden van scholen volgens art. 27, 2de lid, waren er 10 in 1929, 1928 en 1927. In de volgende gemeenten waren deze hoofden van scholen voor gewoon lager onderwijs tevens hoofd eener u.l.o.-school: Velp (gemeente Rheden), Wijhe, Doesburg, Terborg, Varsseveld, Harderwijk, Nijkerk, Ambt-Hardenberg, Ommen en Geldermalsen.

Scholen voor lager onderwijs met een ambulant hoofd telt de tweede hoofdinspectie slechts twee: de Rijksleerschool te Apeldoorn en die te Deventer.

De ontheffing, bedoeld in art. 59, 4de lid, werd verleend voor de betrekking van hoofd der school te Wijhe, Wachterholt; Nijkerk; Ambt-Hardenberg, Bergentheim; Steenwijk, school B en C; Herwijnen, kom.

Derde hoofdinspectie.

Ter vervulling der vacatures voor hoofd der school was het aantal sollicitanten zeer uiteenlopend. Terwijl dit aantal in de steden en gunstig gelegen dorpen soms vrij groot was — één der inspecteurs geeft het getal 49 op — was het in andere afgelegen dorpen soms nauwelijks voldoende of zelfs onvoldoende. Zoo meldt het verslag van den inspecteur in de inspectie Brielle o. a.: „Er ontstond vijf keeren een vacature als hoofd eener school. Het aantal sollicitanten bedroeg ge-

middeld 6. Dit lijkt oppervlakkig voldoende, maar wanneer men bedenkt, dat er onder dit getal ook nog altijd zijn, die als ongeschikt dadelijk ter zijde moeten worden gelegd, blijkt alras, dat de keuze niet groot is. Meermalen komt het dan ook voor, dat het ook na herhaalde oproepingen niet mogelijk is den raad een voordracht van drie personen aan te bieden. Veel leerkrachten voelen er niet meer voor om voor hoofd te solliciteeren. Bovendien brengt een benoeming weinig voordeel, de marge voor hoofd (vooral op het platteland, waar de scholen klein zijn) is gering en de standplaatsafrek neemt deze geringe vermeerdering nagenoeg geheel weg. En toch zou het wenschelijk zijn, dat aan de plattelandsscholen, waar iedere leerkracht en vooral het hoofd meestal verschillende leerjaren voor zijn rekening heeft, flinke hoofden konden worden benoemd.”

In denzelfden geest spreekt ook zijn ambtgenoot te Gorinchem. Hij zegt o. a.: „Slechts voor één vacature, nl. te Leerdam, was een flink aantal sollicitanten (19). In de meeste gevallen was het aantal zeer klein, soms nauwelijks voldoende om een voordracht op te maken. Dit kwam voor in de kleine plattelandsgemeenten, waar zich 4 of 5 sollicitanten aanmeldden. Het is een ernstige fout in het salarissysteem, dat er voor den stadsonderwijzer, die in het algemeen geen kans heeft daar hoofd te worden, geen financieel perspectief bestaat, dat hem aanspoort om als leider van een kleine school zijn gaven te ontplooiën. Ten gevolge van de talrijke mutaties onder de hoofden van scholen was het hier noodig om 13-maal door een tijdelijke benoeming in den geregelden gang van het onderwijs te voorzien.”

In het aantal gevallen bij het openbaar onderwijs, dat het hoofd eener school voor gewoon lager onderwijs tevens hoofd was eener m.u.l.o.-school, kwam in 1929 geen verandering. Het aantal gevallen, waarin toepassing plaats vindt van de vrijstelling, bedoeld in het 4de lid van art. 27, verminderde met één, doordat aan één der ambulante hoofden te 's Gravenhage op 1 Augustus 1929 eervol ontslag werd verleend.

Vierde hoofdinspectie.

Steeds was het in dit verslagjaar gemakkelijk mogelijk de vacatures voor hoofd der school te vervullen.

Vergelijkende examens werden er niet gehouden. Het vraagstuk van de benoeming van hoofd der school naar ancienniteit is nog lang niet van de baan, al hebben de pogingen daartoe bij de laatste hoofdenbenoeming te Amsterdam schipbreuk geleden.

De inspecteur aldaar meldt:

„De onderwijswereld — niet alleen de Amsterdamsche — werd in dit verslagjaar heftig beroerd door den strijd in de hoofdstad gevoerd over de wijze van benoeming van hoofden van openbare scholen. De Bond van Nederlandsche Onderwijzers had reeds vroeger getracht een voldoende meerderheid van onderwijzers bijeen te brengen, geneigd om door weigering van sollicitatie de autoriteiten te dwingen het beginsel der ancienniteitsbenoeming te aanvaarden. Toen was het noodig geachte getal van 80 pct. der bevoegden niet bereikt en kon niet tot feitelijke actie worden overgegaan. Ditmaal echter was dit wel het geval. Door een „stevige propaganda” bij ieder, die in het bezit der hoofdakte was, slaagde men er in 80 pct. der hoofdaktebezitters zich bereid te doen verklaren niet te solliciteeren, indien niet het beginsel der ancienniteit gehuldigd werd. Om dit resultaat te bereiken, moest aan en achterban worden opgeroepen. Menschen ver boven 60 jaar, onderwijzersessen, die er nooit aan gedacht hadden te dienen naar het hoofdschap, onderwijzers bij het o. l. o., bij het buitengewoon onderwijs, zieken en zwakken, alles werd opgetrommeld.

In de organen van den bond werd een heftige strijd geopend tegen de „onderkruipers”, die het gewaagd hadden toch te solliciteeren, commissies gingen rond om hun van de dwaling hun weegs terug te brengen, de meest krasse middelen werden niet versmaad, intimidatie werd niet nagelaten, zelfs werd het gedrag van een sollicitante getoetst aan haar godsdienstige overtuiging. Kortom, geen middel werd onbeproefd gelaten om de 80 pct. te halen en te behouden. Ten slotte werden een aantal sollicitanten als lid geroeyerd.

Hiertegenover stonden de wethouder voor het onderwijs en verslaggever. Daar de eerste al evenmin als de laatste zich met een ancienniteitsbenoeming konden vereenigen, ontbrandde de strijd tusschen beide partijen.

De bond stelde op den voorgrond:

a. elk behoorlijk onderwijzer is geschikt om het hoofdschap te bekleden, dus ieder heeft het recht „op zijn beurt” daartoe benoemd te worden. Het hoofdschap is niets dan klasse-onderwijzer zijn plus wat administratie;

b. de ancienniteitsbenoeming brengt mee, dat alleen Amsterdamsche onderwijzers tot hoofd benoemd worden;

c. enkele personen, van wie de ongeschiktheid niet ontkend kan worden, zullen van de ancienniteitslijst kunnen geweerd worden.

De uitgesproken bedoeling van den bond was:

a. het hoofdschap in de oogen van het publiek te doen dalen door de erkenning, dat eigenlijk ieder onderwijzer de geschiktheid had om als hoofd op te treden, en

b. elk onderwijzer op zijn beurt in het genot te doen treden der marge.

Het standpunt van wethouder en verslaggever was:

a. wet en verordening kennen een ander soort hoofd dan de bond zich voorstelt; niet alleen klaswerk en administratieve arbeid is hem opgedragen, maar hij heeft de leiding der school, hij heeft ook een besturende taak. Ancienniteitsbenoeming is in strijd, zoo niet met de letter, dan toch met den geest van de Lager-onderwijswet;

b. het is onbillijk ieder van buiten Amsterdam en ook de personen, niet bij het openbaar onderwijs in Amsterdam, uit te sluiten van benoeming tot hoofd. Dit is een verouderd begrip uit de middeleeuwen, uit den tijd der stedelijke monopolies.

Verschillende conferenties tusschen partijen brachten geen oplossing. De autoriteiten hielden voet bij stuk en uit een voldoende aantal sollicitanten werd ten slotte een behoorlijke lijst van benoembaren samengesteld, waaruit nu geregeld bij vacatures de hoofden worden gekozen.

Hiermede was echter de strijd niet geëindigd. Lang bleef de bond napleten. Heftige artikelen over „scheurmakers, onderkruipers, minderwaardigen”, die hadden durven solliciteeren, over de „uitzoekerij; over het rad van avontuur”, enz. werden gelanceerd en voortzetting van den strijd werd aangekondigd, zoodat over eenigen tijd wij opnieuw voor hetzelfde geval zullen komen te staan.

Het is te hopen, dat de Rijksinspecteur dan wederom zal kunnen samengaan met den heer wethouder voor het onderwijs. Wie nauwkeurig leest en hoort, wat daarover te lezen en te hooren is, twijfelt wel eens of de tegenwoordige wethouder wel zoo krachtig tegen het stelsel van ancienniteitsbeginsel gekant is dan zijn voorganger. De mogelijkheid schijnt niet uitgesloten, dat dan de Rijksinspecteur geheel alleen staat tegenover alle anderen. Het is te hopen, dat hij dan wederom den vollen steun zal genieten van zijn superieuren en dat de tegenwoordige Minister van Onderwijs dezelfde meening zal zijn toegedaan als zijn voorganger, nl. „dat ancienniteitsbenoeming door Zijn Excellentie niet in het belang van het onderwijs wordt geacht; want hij voorziet, dat dan de strijd van bondszijde nog met meer heftigheid zal worden gevoerd dan reeds het geval was”.

In den grond komt de strijd neer op de vraag, wie in Amsterdam in onderwijszaken toonaangevend zal zijn: de bond of de gemeentelijke en Rijksautoriteiten; de machtsvraag dus.

Ik behoeft niet te vermelden, dat een en ander zeer onaangenaam werk is geweest. Zelfs al is men zoover gekomen, dat men alle persoonlijke kwalificaties langs zich kan laten afglijden, dan wekt zulk een heftige strijd, waarin zakelijke en persoonlijke argumenten en overwegingen dooreen gemengd worden, soms een gevoel van moedeloosheid en afkeer, dat slechts kan overwonnen worden door het besef, dat het belang van het onderwijs standhouden onafwijzbaar doet zijn.”

Een eigenaardige moeilijkheid doet zich op de dorpen voor, waar men liever geen hoofd der school benoemt met kinderen, die in een naburige plaats op de H. B. S. zullen moeten schoolgaan, wegens de hooge retributie daarvan.

Van uit de verschillende inspectiën worden de volgende aantallen vervulde vacatures voor hoofd eener openbare school medegedeeld:

In de inspectie Alkmaar: 1 te Akersloot, 3 te Alkmaar, 1 te Broek op Langendijk, 1 te Egmond-binnen, 1 te Oost-Graftdijk,

1 te Hensbroek, 1 te Krommenie, 1 te Obdam (Kom), 1 te Obdam (Spierdijk), 1 te Zuid- en Noordschermer, 1 te Uitgeest, 1 te Marken-binnen.

In de inspectie Amersfoort: 1 te Overberg, gem. Amerongen, 1 te Doorn, 1 te Overlangbroek.

In de inspectie Amsterdam bedroeg het aantal vervulde vacatures 14.

In de inspectie Breukelen: 1 te Baarn, 1 te Wijk bij Duurstede, 1 te Mijdrecht, 1 te Zuilen, 1 te Willige Langerak, 1 te Westbroek.

In de inspectie Haarlem: 1 te Heemstede en 1 overplaatsing te Heemstede.

In de inspectie Den Helder: 7 vacatures, waarvan 6 vervuld en 1 tijdelijk benoemd.

In de inspectie Hilversum: 1 te Kortenhoef, 2 te Hilversum.

In de inspectie Hoorn: 1 te Groothuizen, 1 te Z.O. Beemster, 1 te Oostbeemster, 1 te Bovenkarspel, 1 te Hoogkarspel, 1 te Katwoude, 1 te Midwoud, 1 te Nibbixwoud, 1 te Twisk, 1 te Wervershoof, 1 te Wijdenes, 1 te Oosterleek, 1 te Wijdewormer.

In de inspectie Utrecht geen vacatures voor hoofd eener school.

In de inspectie Zaandam: 1 te Broek in Waterland, 1 te Oostzaan (Zuid), 1 te Velsen, 2 te Zaandam.

Meerdere gevallen van hoofden van twee scholen volgens art. 27, tweede lid, dan verleden jaar bestonden, kwamen niet voor.

Evenmin werden nieuwe vrijstellingen verleend aan hoofden van scholen van de verplichting tot het geven van onderwijs aan een klasse.

Vijfde hoofdinspectie.

In de „algemeene bescheuwingen” bracht ik het geringe aantal sollicitanten voor bepaalde vacatures reeds ter sprake. Het is hier de plaats op deze aangelegenheid nog eens terug te komen en nog enkele inspecteurs van hun ervaringen op dit punt te laten spreken.

De inspecteur in de inspectie Dokkum stelt de vraag, of het aantal beschikbare krachten voor de vervulling eener vacature als hoofd der school voldoende is. Hij antwoordt hierop het volgende:

„Naar mijn meening is dit in de laatste jaren niet het geval. Het aantal sollicitanten moge in de grootere stad en in de dorpen in haar nabijheid ruim zijn, voor het kleine dorp, dat wat afgelegen ligt, voor de een- en tweemannsschool is dit zeer gering. Het is meermalen zelfs onmogelijk een voordracht van drie op te maken. Het spreekt wel vanzelf, afgezien van de personen, die de laatste jaren benoemd zijn geworden, dat bij een dergelijke zeer beperkte keus, wel eens een sollicitant naar voren wordt gebracht, wiens naam eigenlijk niet op de voordracht moest staan. In de 7 gevallen van een vacature als hoofd in 1929 in mijn inspectie, waren er respectievelijk 5, 4, 4, 3, 2, 1 en geen sollicitanten, welk resultaat in enkele gevallen na herhaald adverteeren pas werd verkregen.

Een enkele oorzaak voor dit verschijnsel (dat zich ook bij het bijzonder onderwijs wel voordoet) is moeilijk aan te geven. Allereerst het gebrek aan onderwijzers met hoofdklasse, dat zich ook openbaart bij benoemingen aan scholen met meer dan 4 leerkrachten. Maar van groter invloed acht ik het kleine bedrag van de vergoeding voor het hoofdschap, dat in enkele magere jaren daalde van f 700 op f 400, welk bedrag voor een onderwijzer met 10 dienstjaren in een gemeente 1ste klasse van het Bezoldigingsbesluit op f 200 daalt, indien hij een benoeming tot hoofd eener dorpsschool (3de klasse) aanneemt. Een onderwijzer eener u.l.o.-school met enkele akten heeft in een gemeente 1ste of 2de klasse evenveel of meer salaris dan het hoofd eener school in een gemeente 3de klasse. Voor dit (al of niet denkbeeldig) bedrag te eischen: den meerderen arbeid (niet enkel een administratief invullen van een weekstaatje) te verrichten, de meerdere verantwoordelijkheid te dragen, mag eisch van democratie schijnen, het komt mij voor onjuist en niet in het belang van het onderwijs te zijn.”

De inspecteur in de inspectie Sneek zegt, na te hebben vermeld, dat voor 7 hoofdvacatures in totaal 16 sollicitanten zich aanmeldten:

„Het behoeft zeker geen betoog, dat zich daarbij groote moeilijkheden hebben voorgedaan en dat het onderwijs aan die scholen er niet mee gebaat is, als er eigenlijk van een keuze uit sollicitanten geen sprake was is.

Naar mijn meening moet daarin verandering komen. De minderwaardige leerkrachten mogen niet op de kleine scholen van het platteland worden losgelaten. Daar moeten de kinderen al zoo veel onthoren. En toch krijgen wij dien toestand, als er niet spoedig verandering komt. Meerdere onderwijzers, die bij ruime keuze geen kans zouden hebben, worden nu hoofd."

De inspecteur in de inspectie Zuidhorn deelde mede: „Het aantal hoofden van scholen in de inspectie Zuidhorn is voldoende. Was er echter een vacature aan een één- of tweemans-school, zoo was het aantal sollicitanten steeds verbijsterend klein. Somwijlen na 2 of 3 maal herhaalde oproeping boden zich 2 of 3 sollicitanten aan."

b. Onderwijzers (artt. 28, 29, 36, 59).

In de verslagen der hoofdinspecteurs zijn de volgende opmerkingen gemaakt over het vervullen der vacaturen van onderwijzer, over reserve-onderwijzers en over vakonderwijzers, waaromtrent eveneens mededeelingen voorkomen in bijlage B achter dit verslag.

Eerste hoofdinspectie.

Het aantal onderwijzers was voldoende in verband met de eischen der wet. Voor voorzieningen in vacante plaatsen kon uit een groot aantal sollicitanten worden gekozen. Te langdurige vacaturen kwamen niet voor en ontheffingen waren alleen noodig, omdat het aantal verplichte onderwijzers zich regelt naar den toestand van het voorafgaande jaar op plaatsen, waar het aantal leerlingen verminderde wegens het stichten eener bijzondere school, daalde dientengevolge het aantal onderwijzers soms beneden het wettelijk minimum, doch bleef niettemin voor de behoeften der school overal voldoende.

Een niet te groot aantal onderwijzeressen was aan de openbare scholen werkzaam. Vakonderwijzers waren er niet veel. Reserve-onderwijzers waren er geene.

Tweede hoofdinspectie.

Gelijk hiervoor reeds is aangegeven, bedroeg op 31 December 1929 het aantal leerkrachten der openbare scholen 1897, 951 onderwijzers en 946 onderwijzeressen; op 31 December 1928 en 31 December 1927 waren deze aantallen respectievelijk 1702, 862 en 840; 1769, 912 en 857.

Hiervan waren respectievelijk 182, 244 en 266 leerkrachten bovencallig, dus niet voor rekening van het Rijk.

In het geheel werden er gedurende het verslagjaar 362 vacatures van onderwijzer(es) vervuld; een vijftal wachtgelders werd bij het openbaar onderwijs herplaatst.

De ontheffing, bedoeld in art. 59, 4de lid, werd verleend voor de betrekking van onderwijzer voor de openbare school te Almelo, Hoofdstraat en de Wonde; Apeldoorn, school VI; Renkum, van Ingenweg 1; Deventer, Oosterstraat en Noorderstraat; Haaksbergen, Honesch; Losser, Overdinkel; Weerselo, Dourningen; Ermelo, Vierhouten en Hulshorst; Steenwijk, school C; Maurik, komen Brakel, kom; Poederloijen, kom; Echteld, IJzen, doorn, en Waardenburg, kom.

Reserve-onderwijzers komen voor in de gemeenten Deventer en Zwolle.

De inspecteur Zwolle zegt omtrent deze leerkrachten het volgende: „Het aantal reserve-onderwijzers bij het openbaar onderwijs te Zwolle is tot drie geslonken. Thans zullen er weer twee worden benoemd. De eischen, te stellen aan reserve-leerkrachten, zijn zwaar en niet groot is de animo voor deze functie. Het telkens voor een andere klasse in een andere school voor slechts één of meer schooltijden optreden, kan niet bevorderlijk zijn aan de ambitie van een onderwijzer-opvoeder. Resultaten van eigen werk worden zelden gezien en een band met een klasse of school wordt niet gelegd."

Hij herinnert er aan, dat in de laatste jaren veel scholen een kweekeling met akte hadden, die aan die scholen goede diensten hebben bewezen en straks bij een vaste benoeming behoorlijk, met eenige ervaring in de praktijk, in staat waren zelfstandig te werken.

Het zou zeker ons lager onderwijs ten goede komen, wanneer bij wettelijken maatregel de gemeenten kweekelingen met akte tegen een behoorlijke vergoeding konden aanstellen. Het instituut reserve-onderwijzer kon dan verdwijnen en ons geheele lager onderwijs zou er mede winnen, doordat een deel onzer

jonge onderwijzers met meer praktische kennis dan tot heden zelfstandig zouden kunnen optreden.

Het aantal vakonderwijzers(essen) bedroeg in het verslagjaar 371, in 1928 368 en in 1927 344.

Derde hoofdinspectie.

Omtrent het aantal sollicitanten, dat zich aanmeldde ter voorziening in de vacatures van onderwijzer of onderwijzeres luiden de verslagen der inspecteurs nogal verscheidend. Onderwijzeressen-sollicitanten boden zich steeds in voldoende getale aan. Vacatures voor onderwijzer met verplichte hoofdkate konden over het algemeen slechts met veel moeite worden vervuld, tenzij het middel van overplaatsing werd toegepast. Wat de vervulling der vacature voor onderwijzer betreft, sommige inspecteurs noemen het aantal sollicitanten hiervoor voldoende, andere, zoowel in de steden als op het platteland, maken melding van een nauwelijks voldoende aantal. In 's Gravenhage had men nog wel de beschikking over pasbeginnende onderwijzers, zonder voldoende praktijk, doch in de pogingen, die men deed om wat meer ervaren personeel voor een vacature te verkrijgen, kon men vaak niet naar genoegslagen. In de inspectie Middeburg beschikte men over een voldoende aantal sollicitanten, doch de inspecteur in de inspectie Gorinchem laat een ander geluid hooren. Deze schrijft in zijn verslag: „In het afgelopen jaar werden in vaste betrekking in deze inspectie benoemd 21 onderwijzers en 25 onderwijzeressen. Daaronder zijn begrepen 5 onderwijzers en 5 onderwijzeressen, die konden worden aangesteld ten gevolge van de werking der nieuwe leerlingenschaal (wet van 26 December 1928, Staatsblad n°. 506). Dank zij deze wetswijziging kon 1 onderwijzeres in de gemeente Heukelum, Spijk, die anders op wachtgeld zou zijn gekomen, in haar functie worden gehandhaafd, terwijl in een door vertrek ontstane vacature aan de openbare lagere school te Schelluinen alleen kon worden voorzien, dank zij de nieuwe leerlingenschaal.

Voorts kwamen 1 onderwijzer in de gemeente Sliedrecht en 1 onderwijzeres in de gemeente Hardinxveld, die als bovenstaande leerkrachten werkzaam waren gesteld, in den loop van 1929 voor Rijksrekening. Bovendien was 1 tijdelijke benoeming van deze wetswijziging het gevolg.

In totaal hebben alzoo 15 van de 55 openbare lagere scholen van het herstel van de leerlingenschaal van de zg. technische herziening voordeel getrokken.

Aannemende, dat dit aantal ook voor de overige inspecties bij benadering als maatstaf zal kunnen gelden, zou daaruit volgen, dat deze wetswijziging bij het openbaar onderwijs de benoeming noodig maakte van circa 60 x 15 of 900 onderwijzers(essen). Voor het bijzonder onderwijs, waar 18 benoemingen in deze inspectie hiervan het gevolg waren, zou dit getal iets hooger zijn en op circa 1000 moeten worden geschat voor het geheele land. Naar dezen maatstaf is een totaal van 2000 benoemingen bij openbaar en bijzonder onderwijs ten gevolge van de hierbedoelde wetswijziging zeker niet te hoog geschat.

Hierbij moet verder in aanmerking worden genomen, dat op 1 Januari 1930 verschillende scholen op dien grond konden overgaan tot aanstelling van een nieuwe leerkracht en wordt het verklaarbaar, dat zich bij het naderen van laatstgenoemden datum, toen verschillende gegadigden reeds zekerheid van een benoeming hadden met ingang van 1930, moeilijkheden voordeden met betrekking tot de personeelvoorziening.

Voor verschillende openbare scholen was het gedurende de laatste maanden nauwelijks mogelijk om voor een vacature van onderwijzer overeenkomstig art. 36 een voordracht samen te stellen van ten minste drie personen. In meerdere gevallen meldden zich slechts twee of drie sollicitanten aan.

Voor de vervulling van een vacature van onderwijzeres was het aantal sollicitanten steeds meer dan voldoende."

In bovenstaande beschouwing vindt men m.i. voor een groot deel de oorzaak aangegeven van het feit, dat op het eind van 1929 het beschikbaar aantal onderwijzers er voorziening in vacatures zoo gering, soms te gering, was.

In één vacature in de inspectie Schiedam en in één vacature in de inspectie Ter Neuzen werd een wachtgelder benoemd.

Ontheffingen (art. 59) werden verleend: 16 in de inspectie Rotterdam, 6 in de inspectie Dordrecht en 5 in de inspectie Gorinchem. In deze laatste inspectie zijn nog ontheffingen aangevraagd in 3 gevallen, terwijl in de inspectie Brielle in 1929 meerdere vacatures niet tijdig waren vervuld, zoodat voor deze in 1930 ontheffing zal worden aangevraagd.

Het aantal reserve-onderwijzers breidde zich uit in Rotterdam. Het werd hier met 5 vermeerderd. In 's Gravenhage waren 9 reserve-leerkrachten werkzaam.

Wat de vakonderwijzers betreft, deze blijven vrijwel constant in aantal. Talrijke vakonderwijzers voor vak *k* zijn aan verschillende scholen werkzaam, vele voor vak *j*, wat minder voor *i* (in 's Gravenhage 28) en slechts weinige voor de vakken *h*, *r*, *o*, *p*, *l* en *m*.

Vierde hoofdingspectie.

Moeilijkheden hebben zich daarbij niet voorgedaan. Er was steeds een voldoende aantal sollicitanten.

Dat was echter niet steeds het geval met de vervulling van vacatures van onderwijzers met verplichte hoofdafke.

Hieronder volgt een overzicht van de vervulde vacatures voor onderwijzer:

in de inspectie Alkmaar: benoemd 22 onderwijzers, waaronder 4 wachtgelders, en 21 onderwijzeressen, waaronder 3 wachtgelders;

in de inspectie Amersfoort: vervuld 34 vacatures, nl. 6 te Amersfoort; 2 te Doorn; 1 te Leersum; 3 te Leusden; 2 te Maarn; 6 te Rhenen; 3 te Soest; 1 te Veenendaal; 5 te Woudenberg; en 5 te Zeist;

in de inspectie Breukelen: vervuld 27 vacatures, nl. te Baarn, te Maarsse, te Jutphaas, te Vreeland, te Polsbroek, te Houten, te Oud-Maarsseveen, te Westbroek, te Zuilen, te Lage Vuursche, te Benscop, te Vreeswijk, te Mijdrecht, te Loenen aan de Vecht, te Breukelen, te Lopikerkapel, te IJsselstein, te Harlingen, te Veldhuizen en te Lopik;

in de inspectie Haarlem: vaste benoemingen 21, tijdelijke benoemingen 6 en 6 overplaatsingen;

in de inspectie Den Helder: vervuld 45 vacatures;

in de inspectie Hoorn: vervuld werden 12 vacatures voor onderwijzer en 13 voor onderwijzeres;

in de inspectie Zaandam: vervuld 43 vacatures, nl. te Aalsmeer, Assendelft, Beverwijk, Koog aan de Zaan, Landsmeer, Nieuwer-Amstel, Oostzaan, Ouder-Amstel, Uithoorn, Velsen, Westzaan, Zaandam en Zandijk.

De verschillende verzoeken om ontheffing van het bepaalde in het eerste lid van art. 59 der Lager-onderwijswet, door gemeentebesturen ingediend, kwamen niet voor uit gebrek aan sollicitanten, maar door wachtgeld- of wachtgeldersquesties. Steeds konden echter voorloopige maatregelen getroffen worden, die den goeden gang van het onderwijs vrijwel verzekerden.

Vijfde hoofdingspectie.

Over het algemeen was er voor de vervulling van de vele vacatures van onderwijzer(es), die geen bijzondere bevoegdheid behoeft te bezitten, nog wel een voldoende aantal sollicitanten, maar toch was reeds met zekerheid te zeggen, dat de tijd aanstaande is, dat het moeite zal kosten voor alle te vervullen onderwijzersplaatsen geschikte gegadigden te vinden. De oorzaak daarvan is boven reeds genoemd, ze was vooral de nieuwe leerlingenschaal en de herstelde zevenjarige leerverplichting. Ongewijfeld was dit te voorzien en door ter zake kundigen is daarop vroeger ook wel gewezen, en te meer moest het nu wel verwondering wekken, dat particuliere en officiële bezuinigers steeds weer verkondigden en lieten verkondigen, dat de overvloed van onderwijzers zóó groot was, dat tot nog grootere inkrimping van de opleidingsinrichtingen behoorde te worden overgegaan. Of dezen nu zullen hebben ingezien, dat zij spraken over dingen, die ze niet kenden, weet ik niet.

Een voor mij onverwacht verschijnsel was ook niet het feit, dat vele assistenten het aan hun assistent-zijn te danken hadden, dat zij bij de vervulling van vacatures den voorrang hadden. Het zou niet kwaad zijn als degenen, die zoo begaan waren met het lot van deze assistenten, omdat zij niet het volle salaris van de onderwijzers ontvingen, zich van genoemd feit ook goed rekenschap gaven.

Verschillende vacatures konden niet binnen den in de wet gestelden termijn vervuld worden, hetgeen altijd te wijten was aan de verplichting tot het benoemen van een wachtgelder; toen deze verplichting verviel, was voor het vervolg het leed — en de schade voor de school — verdwenen.

c. Jaarwedden, enz. (artt. 30—40.)

Omtrent de jaarwedden en belooningen van het onderwijzend personeel schrijven de hoofdingspecteurs in hun jaarverslagen:

Eerste hoofdingspectie.

De jaarwedden en belooningen waren overeenkomstig de wet geregeld. Verhooging van salaris op grond van het eerste lid van art. 33 der wet had, voor zoover ik weet, nergens plaats.

Tweede hoofdingspectie.

Art. 35 wordt toegepast in de gemeenten: Almelo, Hengelo, Diepenheim, Arnhem, Deventer, Enschedé, Hanksbergen, Lonneker en Nijmegen.

De belooning wordt gegeven op grond van de aanwijzing tot plaatsvervangend hoofd. Alleen de gemeente Arnhem geeft ook een belooning voor het bezit van een bevoegdheid, waarvoor geen wettelijke akte van bekwaamheid verkrijgbaar is, nl. voor het diploma zang, en wel f 50.

Derde hoofdingspectie.

Over de jaarwedden van het onderwijzend personeel valt weinig mede te deelen; deze worden bepaald overeenkomstig art. 32 der Lager-onderwijswet 1920.

Regelingen, als bedoeld in art. 33, kwamen voor te Rotterdam en te Vlissingen. In Rotterdam werd aan verschillende onderwijzers een verhooging van f 2 per dag verleend als zij het hoofd langer dan 30 dagen vervingen. Ter herdenking van de 25-jarige werkzaamheid, werd aan meerdere onderwijzers een feestgave van een halve maand salaris verleend. Zij, die 40 dienstjaren hadden, ontvingen een maand salaris extra.

In Vlissingen ontvingen de onderwijzers, die het hoofd der school vervingen, f 1 per dag, indien de vervanging plaats heeft gedurende ten minste 10 schooldagen per kalenderjaar.

Vierde hoofdingspectie.

Slechts op enkele plaatsen worden belooningen gegeven op grond van de aanwijzing tot plaatsvervangend hoofd. Heemstede heeft die nu ook ingevoerd.

De belooning voor de nu wettelijk geworden akte voor handenarbeid moet daardoor vervallen.

Voor jonge onderwijzers, die niet in de plaats hunner inwoning bij hun ouders kunnen inwonen, is het bijna niet mogelijk van het salaris rond te komen, vooral in luxe plaatsen als Hilversum, Bussum, Baarn en in seizoenplaatsen als Zandvoort is dit dan ook wel heel moeilijk. Een verhooging van dat beginsalaris met f 100 à f 200 zou de nood heel wat lenigen.

d. Benoeming en ontslag van onderwijzend personeel (artt. 35, 36 en 38).

Naar aanleiding van de benoeming bevatten de jaarverslagen het volgende:

Eerste hoofdingspectie.

Bij de benoeming van het onderwijzend personeel werden de wettelijke voorschriften in acht genomen. Weigering van een getuigschrift van zedelijk gedrag kwam niet voor. Met de voordracht der inspecteurs werd bij benoeming behoorlijk rekening gehouden. Vergelijkend onderzoek had niet plaats. Voor zoover mij bekend is, werden geen hoofden of onderwijzers van de eene school naar de andere overgeplaatst, tenzij door ontslag en benoeming. Commissiën, als bedoeld in het negende lid van art. 36 der wet, zijn in de eerste hoofdingspectie niet bekend.

Tweede hoofdingspectie.

Er was in het verslagjaar over het geheel een goede samenwerking tussen de gemeentebesturen en het Rijksschooltoezicht bij het opmaken der voordrachten ter benoeming van onderwijzend personeel. Alleen had de inspecteur Arnhem reden tot klacht over de opvatting, die het gemeentebestuur van Arnhem heeft van het overleg, bedoeld in art. 36, 8ste lid. Hij zegt dienaangaande:

„Uitsluitend in de gemeente Arnhem heb ik moeite met de benoeming van personeel. Men meent, dat het wettelijk overleg bestaat in het zenden van een zonder overleg opgemaakte voordracht, met verzoek daarop te willen adviseeren, terwijl de inspecteur zelfs de namen der sollicitanten niet kent.”

Ik meen, dat thans de gewenschte overeenstemming is verkregen.

Een zelfde meningsverschil heeft zich geopenbaard tusschen burgemeester en wethouders der gemeente Weerselo en den inspecteur Enschede, maar dit berust meer, als ik mij niet vergis, op een misverstand.

Komt men over het geheel gemakkelijk tot overeenstemming, moeilijkheden ontstonden soms door de neiging der gemeentebesturen, speciaal van de wethouders, om aan sollicitanten uit eigen gemeente de voorkeur te geven boven vreemden. „Het belang der school”, zegt de inspecteur Ommen, „wordt daarbij zonder gewetensbezwaar naar achteren geschoven.”

Over het geheel hield de raad wel rekening met de volgorde van de voordracht, maar toch werden soms n°. 2 of n°. 3 benoemd; telkens, als dit gebeurd is, is dit voor den inspecteur een aanmaning alle zorg aan de voordracht te besteden, ook wat de „hogere” nummers betreft.

„De gemeenteraad van Lochem benoemde in dit jaar in 3 gevallen niet n°. 1, maar tweemaal n°. 2 en eenmaal n°. 3 der voordracht. Burgemeester en wethouders van Lochem sparen moeite noch kosten om zich zoo goed mogelijk van bekwaamheid enz. der sollicitanten op de hoogte te stellen. Daarom is het te betreuren, dat de raad dit jaar betrekkelijk dikwijls van de volgorde der voordracht afweek.

In Zutphen kwam dit éénmaal voor, waar n°. 2 benoemd werd.

In al deze gevallen waren het uitsluitend persoonlijke redenen, die een rol speelden. Voor mij zijn deze gevallen een aansporing om toe te zien, dat per slot van rekening *alle* voorgedragenen zonder bezwaar benoemd kunnen worden”, zegt de inspecteur Zutphen.

Vergelijkend onderzoek bleek nergens noodig te zijn.

Overplaatsing kwam herhaaldelijk voor, voor zoover mij bekend, nergens tegen den wil van den betrokken onderwijzer.

Commissiën, als bedoeld in art. 36, 9de lid, kwamen in de tweede hoofdinspectie niet voor.

Derde hoofdinspectie.

Weigering van een getuigschrift van zedelijk gedrag kwam niet voor. Een vergelijkend onderzoek werd in deze hoofdinspectie niet gehouden. Zulk een onderzoek veronderstelt, dat R. en W. en de inspecteur niet tot overeenstemming kunnen komen, en deze omstandigheid heeft zich niet voorgedaan. Voor zoover de verschillende inspecteurs hieromtrent iets mededeelen, blijkt, dat de samenwerking met de gemeentebesturen in dit opzicht steeds naar wensch was.

Overplaatsing van onderwijzend personeel kwam nog al eens voor, vooral in de steden, doch met instemming van degenen, die werden overgeplaatst.

De gewone regel is, dat bij de benoeming rekening wordt gehouden met de voordracht en dat n°. 1 wordt benoemd. Een der inspecteurs meldt, dat kleine dorpspolitiek wel eens oorzaak was, dat de gemeenteraad n°. 2 of 3 van de voordracht benoemde, hoewel n°. 1 uitgesproken den voorrang verdiende, doch dit zijn uitzonderingen. Zoo werd in de inspectie Gorinchem van de 57 vaste benoemingen, die in 1929 plaats hadden, in 54 gevallen n°. 1 van de voordracht benoemd, in 2 gevallen n°. 2 en in 1 geval n°. 3.

In de inspectie Dordrecht werd van de 11 voordrachten voor hoofd der school in 1 geval n°. 2 en in 2 gevallen n°. 3 benoemd. Over dit onderwerp meldt de inspecteur dezer inspectie nog het volgende:

„Sedert het begin van mijn werkzaamheid als inspecteur van het lager onderwijs heb ik aan de voorbereiding van 76 benoemingen tot hoofd eener openbare lagere school medegewerkt. In 65 gevallen is n°. 1, in 7 gevallen n°. 2 en in 4 gevallen n°. 3 van de voordracht benoemd. In ruim 85 pct. van de gevallen hield de gemeenteraad zich derhalve aan de volgorde van aanbeveling. Dat in 1929 te 's Gravenhage en te Puttershoek de in de laatste plaats aanbevolenen werden gekozen, vond zijn oorzaak in de omstandigheid, dat deze kandidaten reeds ter plaatse als onderwijzer werkzaam waren. N°. 2 der voordracht te Hendrik-Ido-Ambacht had in die gemeente invloedrijke connecties. Hoewel dergelijke afwijkingen van de aanbeveling in den regel te voorzien zijn, heb ik niet voor den wel eens gevoelden drang willen wijken, zulke kandidaten van de voordracht te weren. Het komt mij voor, dat, als een sollicitant recht heeft — krachtens zijn geschiktheid — op de

tweede of derde plaats van de voordracht, het onjuist gezien zou zijn hem niet in aanmerking te brengen op grond van de overweging, dat de raad hem, met voorbijgaan van n°. 1, zal benoemen.”

Vierde hoofdinspectie.

Er was wel keus genoeg nog, maar het begint toch langzamerhand alweer te nippen en het zal niet zoo lang meer duren of er zullen wel weer extra maatregelen genomen moeten worden in de opleiding, speciaal van mannelijke leerkrachten.

De voorziening in de vacatures in een plaats als Amsterdam vereischt ook heel wat zorg. De gemeentelijke kweekschool levert geen voldoende aantal mannelijke leerkrachten af en er zal veel aanvulling van buiten noodig zijn. De inspecteur zegt er nog al het een en ander van in zijn verslag.

„De benoeming tot onderwijzer eener openbare school.

Ook hierover is heel wat te doen geweest, maar daarbij is door gemeen overleg een eigenlijke strijd voorkomen, wat niet moeilijk was, doordat de partijen het over de hoofdzaak vrij wel van den aanvang af eens waren.

Tot nog toe was de regeling aldus.

Een commissie, samengesteld uit een gemeentelijken inspecteur, een schoolopziener en den voorzitter van de commissie van hoofden, die bij het onderzoek behulpzaam waren, schiften na raadpleging der rapporten van den rijksinspecteur en van de hoofden van scholen de sollicitanten, buiten Amsterdam in een groep, die wel, en een die niet nader onderzocht zou worden. De eersten werden daarop onderzocht door commissies van twee hoofden, terwijl omtrent de sollicitanten in Amsterdam inmiddels een onderzoek werd ingesteld door de leden van het gemeentelijk en rijksschooltoezicht. Zoo kwam ten slotte een lijst tot stand van „bij voorkeur benoembaren”, waarvan de volgorde door loting werd vastgesteld. Bij een vacature werden daarop aan het betrokken schoolhoofd de vier personen uit de lijst opgegeven, welke bovenaan stonden. Deze werden voor een proefles opgeroepen, welke werd bijgewoond door den gemeentelijken inspecteur en den schoolopziener, in wier ressort de vacature was, en gehouden in de school, waar de vacature was. Daarop volgde beraadslaging, waarbij men bijna zonder uitzondering tot overeenstemming kwam.

Het hoofd zond zijn bericht in, Burgemeester en Wethouders vroegen advies aan het Rijksschooltoezicht, de voordracht kwam tot stand en de drie niet benoemden werden onder aan de lijst geplaatst.

Zoo rouleerde het geheel des te sneller naar mate de lijst korter werd.

Deze wijze van doen had verschillende bezwaren. Het voornaamste was wel, dat de niet benoemden herhaaldelijk met steeds korter tusschenpoelen voor proeflessen werden opgeroepen, wat vooral voor sollicitanten, die op verre afstand van Amsterdam woonden, zeer bezwarend werd, al werden ook de kosten vergoed.

Maar ook de schoolopzieneren zagen door deze proeflessen zich soms weken achtereen aan hun ander werk onttrokken, wat met de gemeentelijke inspecteurs evenzoo het geval was. Zoo ontstond een steeds sterker wordend verlangen naar verandering van methode. De onderwijzerspers voerde een sterke actie tegen de proeflessen en van mijn zijde werd aan Burgemeester en Wethouders bericht, dat de steeds wassende stroom van proeflessen te veel van onzen tijd vergde. Dit leidde tot een conferentie van gemeentelijk en Rijkschooltoezicht, den wethouder van het onderwijs en ondergeteekende, waarin overeenstemming werd verkregen ten opzichte van een nieuwe regeling, die in hoofdzaak op het volgende neerkomt.

Na de gewone schifting, thans door een „commissie van twee” (een gemeentelijk inspecteur en een schoolopziener), worden de sollicitanten bezocht door een deel van een commissie van hoofden van scholen, bedoeld in artikel 36, 9de lid, der Lager-onderwijswet. Het rapport dezer commissie is het bericht in het genoemde wetsartikel bedoeld. De commissie van twee gaat dit rapport na en beslist, welke sollicitanten nogmaals zullen bezocht worden, nu door één lid van het gemeentelijk en één van het Rijkschooltoezicht.

Hieruit wordt ten slotte geboren een verslag aan Burgemeester en Wethouders, die, na raadpleging van den Rijksinspecteur, de lijst vaststellen en de sollicitanten daarop plaatsen naar leeftijd gerangschikt.

Bij vacature is nu een afzonderlijk bericht van het betrokken schoolhoofd, evenals een proefles, onnoodig, maar wordt de voordracht samengesteld uit 3 personen boven aan de lijst geplaatst. Mocht het betrokken schoolhoofd een bepaald wensch hebben, welks vervulling ook Burgemeester en Wethouders noodig schijnt, dan kan van de volgorde worden afgeweken. De niet-benoemden behouden hun plaats op de lijst en komen dus bij de volgende vacature weer aan de beurt.

Hoe deze regeling op den duur zal bevalen, moet afgewacht worden. Natuurlijk heeft ook deze haar bezwaren, doch algemeen wordt ze door de leden van het gemeentelijk- en Rijks-schooltoezicht beter geacht dan de vorige.

Evenwel met één uitzondering. Een der schoolopzieners blijft de vorige regeling met haar telkens wederkerende proeflessen verkiezen boven de nieuwe regeling. Volledigheidshalve geef ik hieronder aan deze bezwaren een plaats.

„Oogenschiijnlijk lijkt de verandering van weinig gewicht. In waarheid is deze echter m.i. niet gering. Vroeger werden de proeflessen in de betrokken scholen gehouden. Thans worden de kandidaten tweemaal in hun eigen klasse bezocht, eerst door de reiscommissie, daarna door Rijks- en gemeentelijk toezicht. Ik betreur deze verandering. Eerstens is nu een zeer groot deel van hoofden absoluut uitgeschakeld van eenige in de benoeming van het personeel, waarmee hij moet samenwerken, voor welks arbeid hij verantwoordelijk gesteld wordt en m.i. was het niet meer dan billijk, dat hij de kleine macht, die hem hierin nog werd gelaten, om nog eenigszins zijn mede-arbeiders zelf te kiezen, mocht behouden en gebruiken.

En dan verder is het mijn meening, dat men op deze wijze niet een goed oordeel over veel kandidaten kan krijgen. Heeft men te doen met een uitgesproken goede leerkracht, die bij verschillende bezoeken in hogere en lagere klassen goed en grondig onderriicht geeft, dan kan ik mijn bezwaar aan den kant zetten. Maar bij gewone middelmatige leerkrachten is het wat anders. De reiscommissie onderzoekt de kandidaten in hun klasse meer-malen met een klein, zoet troepje dorpskinderen. Men moet al heel weinig presteeren, als men daarmee zoo'n poover figuur slaat, dat men onvoldoende cijfers krijgt.

Vroeger volgde daarop een proefles in een groote Amsterdamsche klasse en ieder, die deze lessen heeft meegemaakt, weet ook, hoe de buiten-leerkrachten hierop reageerden. Sommigen konden in een groote klasse de toon niet pakken, anderen hadden geen orde. Kortom, aan deze lessen, die voor allen gelijk waren, viel nog wel degelijk een en ander te constateeren. Resultaat was dan ook, dat de minst begaafden geregeld zonder plaats op de voordracht konden heengaan. Er was toen nog een andere maatstaf dan alleen de les voor de eigen, vaak kleine klasse.

En nu komt na het eerste bezoek, het bezoek der Rijks- en Gemeenteautoriteiten, weer in dezelfde omstandigheden. Men ziet 10, 20 of meer leerlingen (zelden een volkrijke klasse) en er worden een paar der gebruikelijk lesjes gegeven, waaruit soms weinig te constateeren valt (b.v. bij 2 klassen 5 plus 8 leerlingen).

Dorpskinderen geven in den regel weinig van zich en het is moeilijk, op het gehoorde en geziene een eindbesluit te nemen. Men hoort weinig verkeerd, ook helaas herhaaldelijk weinig bijzonders, de kandidaat heeft een reeks zessen op de lijst en echte motieven om deze kandidaten te weigeren bestaan niet. Veel redenen om ze te plaatsen evenmin.

De oude manier van proeflessen, ook te Amsterdam, bracht nog eenige zekere selectie te weeg.

Nu komen alle zeer gewone, zeer vlakke leerkrachten, die geen al te groote blunders maakten, wel op de lijst. Ik vroeg mij op deze reizen herhaaldelijk af, of kosten en moeite wel in overeenstemming waren met het gewicht en de waarde van dit tweede bezoek, waar zich de leerkracht in volkomen dezelfde omstandigheden als bij het eerste bezoek bevindt.

Meermalen zijn deze omstandigheden zoo vlak, zoo weinig zeggend, dat m. i. daarop moeilijk een promotie naar de hoofdstad des lands is te bouwen.

En dan ten slotte. Het is een niet geringe verzwaring van het werk van het Rijks-schooltoezicht. Heeft men de proeflessen in de Amsterdamsche scholen, zoo komt elk der leden van het Rijks-schooltoezicht in de eigen scholen, waar tevens het hem opgedragen werk ligt, dat hierdoor aan intensiteit kan winnen, nooit verliezen.

Samenwerken en samenspreken zal stellig het onderwijs ten goede komen en de band versterken.

Op de nieuwe wijze worden we allen weken achtereen aan ons werk op de eigen scholen onttrokken. Het aantal der te bezoeken scholen is groot en al te veel tijd wordt reeds in beslag genomen door werkzaamheden anderszins. Gaan er nu elk jaar weer geregeld ettelijke weken af, zoo zal dit ons schoolbezoek niet ten goede komen. Men komt slechts met groote moeite en met opoffering van elke ontspanning klaar met de verplichtingen, ons door het Koninklijk besluit opgelegd en dit kan op den duur niemand volhouden, of men bekort zijn bezoeken en daardoor wordt de waarde van één jaarlijksch bezoek niet verhoogd.”

Iedere jas heeft twee revers; ook deze beschouwing heeft haar recht, maar ik acht practisch de nu gevolgde methode nog maar de beste.

Aan reserve-leerkrachten heeft Amsterdam geen gebrek; er blijven altijd wel een 300 à 400 onderwijzers in Amsterdam hangen met hoop op eindelijk slagen „in stad”.

Vijfde hoofdingpectie.

Hoewel over het geheel genomen door den gemeenteraad uit de overeenkomstige de wettelijke voorschriften opgemaakte voordrachten voor benoeming van onderwijzend personeel n°. 1 benoemd werd, kwamen op dezen regel ook nogal eens uitzonderingen voor. De inspecteur in de inspectie Appingedam zegt hierover: „Van de voordrachten is geen enkele maal afgeweken. Wel werd niet steeds n°. 1 van de voordrachten benoemd, meestal ten gevolge van plaatselijke omstandigheden of door persoonlijke invloeden of uit partijbelang. Toch is dit voor het onderwijs minder goed.” En de inspecteur in de inspectie Assen vermeldt op dit punt het volgende: „In het afgelopen jaar werden menigmaal minder aangename ervaringen opgedaan, waar gemeenteraden niet rekening hielden met de aangeboden voordrachten ter benoeming van een onderwijzer(es).

Dit hield in den regel verband met de omstandigheid, dat op het drielok geplaatst was een sollicitant(e) uit eigen omgeving. Gelukkig is er aanleiding tot de verwachting, dat dergelijke complicaties in de toekomst zeldzamer worden.

Wat is het geval?

In gewone omstandigheden zal het in den regel niet dikwijls voorkomen, dat, juist ten tijde van een openvallende vacature, een plaatsgenoot zonder betrekking is.

Maar gedurende de laatste jaren, toen enerzijds de 48 schaal de vraag naar sollicitanten beperkte en anderzijds aan wachtgelders de voorkeur moest gegeven worden, waren in menige gemeente een aantal jonge onderwijzers, die, bij gebrek aan een vaste betrekking, als kweekeling of als assistent in een school werkzaam waren. Toen, bij weer normaal geworden toestanden, verschillende vacatures moesten vervuld worden, waren de raadsleden met medelijden vervuld jegens dorpsgenooten, die door hoofden, gemeentebestuur en inspecteur niet als n°. 1 op de voordracht geplaatst waren.

Niet rekening houdende met de voordracht was echter ook wel eens het gevolg van politieke overwegingen, of van omstandigheden, dat een bepaalde sollicitante en pension zou gaan bij een aan een raadslid geparenteerde familie.”

Overplaatsingen, zowel van hoofden als van onderwijzers, kwam vrij dikwijls voor; in den regel geschiedde dit op verzoek van de(n) overgeplaatste.

„In de gemeente Groningen werd”, aldus de inspecteur in de inspectie Groningen. „door burgemeester en wethouders in overeenstemming met mij een commissie van hoofden benoemd, als bedoeld in het 9de lid van art. 36, ten einde omtrent de sollicitanten voor onderwijzer en onderwijzeres een bericht, als bedoeld in het achtste lid van het artikel, op te maken. Uit dit bericht werd daarna door burgemeester en wethouders in overeenstemming met mij een lijst van bij voorkeur benoembaren voor onderwijzer en onderwijzeres vastgesteld.”

e. Strafmaatregelen (art. 10, 32, 37—45, 131).

Omtrent de tegen de onderwijzers genomen strafmaatregelen vermelden de verslagen der hoofdingpecteurs het volgende:

Eerste hoofdinspectie.

Ofschoon in de verslagen der inspecteurs enkele gevallen van misdraging van onderwijzers worden vermeld, werd niet gerapporteerd, dat tot formeele toepassing van strafmaatregelen, in de artt. 37 en volgende der wet genoemd, moest worden overgegaan.

Tweede hoofdinspectie.

In de inspectie Almelo werd een onderwijzer, sinds 40 jaar verbonden aan dezelfde openbare school in de gemeente Wierden, oneervol ontslagen, wegens onzedelijke handelingen met meerdere zijner vrouwelijke leerlingen in de klasse. Het hoofd eener andere openbare school in de gemeente Tubbergen werd aangeklaagd door een vader van een leerling wegens mishandeling van zijn kind in de klasse en op verzoek van den Officier van Justitie ernstig onderhouden; vervolging is uitgebleven. Een onderwijzeres aan een openbare school gedroeg zich herhaaldelijk zeer onhebbelijk tegenover het hoofd harer school; zij ontving in tegenwoordigheid van den inspecteur een ernstige en scherpe waarschuwing van burgemeester en wethouders; aan een openbare school in de gemeente Goor bleek een onderwijzer al te familiair met enkele vrouwelijke leerlingen in de klasse omgegaan te hebben; ook hij ontving in tegenwoordigheid van den inspecteur een ernstige waarschuwing.

In de inspectie Arnhem werd een onderwijzer eener openbare lagere school in de gemeente Rheden oneervol ontslagen wegens ongeoorloofde handelingen met aan zijn zorg toevertrouwde leerlingen.

In de inspectie Deventer behoeften wel geen strafmaatregelen tegen onderwijzers genomen te worden, maar wel moesten enkele leerkrachten ernstig onderhouden worden wegens groote tekortkomingen in hun onderwijs, hun optreden tegenover hun leerlingen of onderlinge oneenigheid, die nadeelig voor het onderwijs was.

In de inspectie Enschede kwamen wel geen strafmaatregelen voor, maar bleek toch een ernstige berisping noodig. De inspecteur Ommen deelt mede, dat zulke maatregelen ook in zijn inspectie niet werden genomen, maar dat door hem tegen één hoofd der school, wegens niet op tijd inzenden van gegevens, proces-verbaal werd opgemaakt. Waarschuwings hadden nummer of slechts heel kort resultaat. Welke straf hem werd opgelegd, was den inspecteur nog niet bekend, maar het resultaat is, dat de delinquent zich thans houdt aan de voorschriften.

In de inspectie Tiel werd een onderwijzer eener openbare school geschorst en gevangen genomen, verdacht van ontoelaatbare handelingen met mannelijke leerlingen zijner school. De rechterlijke uitspraak in deze zaak is nog niet gedaan. Met het nemen van nadere maatregelen wordt gewacht, totdat deze uitspraak is gevallen.

Derde hoofdinspectie.

In 's Gravenhage werden drie leerkrachten gestraft met een waarschuwing, terwijl één een schriftelijke berisping ontving. In 's Gravenhage ontving een onderwijzeres der openbare school A een waarschuwing (art. 37a) wegens door haar onbehoorlijk gebruikte uitdrukking op een schoolvergadering tegen haar collega's en tegen het hoofd der school. Burgemeester en Wethouders te Krimpen a/d Lek achtten zich genoodzaakt art. 37, eerste lid, a, toe te passen op een jong onderwijzer, nauwelijks een half jaar in school werkzaam, wegens ongepast optreden tegen het hoofd der school.

Wegens den slechten gang van zaken op de openbare lagere school n°. 1 te Schoonhoven zag de raad der gemeente zich in December 1929 verplicht, het hoofd der school op grond van ongeschiktheid ongevraagd ontslag te verleenen. In hooger beroep hebben Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland het desbetreffende raadsbesluit goedgekeurd, echter met deze toevoeging, dat de gronden van het raadsbesluit slechts zouden gelden voor de school in kwestie. Van een algemeene ongeschiktheid mocht dus, volgens Gedeputeerde Staten in dit geval niet worden gesproken.

Verder meldt een der inspecteurs nog het volgende.

„In het jaar 1928 werd aan drie leerkrachten — twee hooften en één onderwijzer — ontslag verleend wegens het plegen van ontucht met aan hun zorgen toevertrouwde minderjarige

meisjes. Alle drie werden wegens dit feit bij rechterlijk vonnis veroordeeld.

In 1929 kwam mij ter oore, dat twee hunner pogingen deden, weder bij het onderwijs te worden herplaatst. Van meening, dat onderwijzers, die zich aan bovengenoemde praktijken schuldig maken, niet in de school thuisbehooren en geen andere mogelijkheid ziende, ze er buiten te houden, heb ik niet gearzeld, aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland voor te stellen — zulks onder verwijzing naar het tweede lid van art. 10 der Lager-onderwijswet 1920 — aan deze drie personen de bevoegdheid tot het geven van onderwijs te ontnemen. Gedeputeerde Staten hebben overeenkomstig mijn voorstel een uitspraak gedaan. Twee der betrokkenen gingen in hooger beroep bij de Kroon, echter zonder succes. Het is misschien niet ondienstig hier te vermelden, dat een der appellanten, onder verwijzing naar de artikelen 10 en 38 der Lager-onderwijswet 1920, in zijn beroep o.m. aanvoerde, dat Gedeputeerde Staten niet bevoegd waren, hem zijn onderwijsbevoegdheid te ontnemen, op grond van het feit, dat hij, toen hun besluit werd genomen niet meer in functie was. In het desbetreffende Koninklijk besluit van 20 Maart 1930, n°. 13, wordt echter overwogen, dat die bevoegdheid (evenzeer) blijft bestaan, wanneer de onderwijzer niet meer als zoodanig in functie is, aangezien noch de bewoordingen noch de strekking van art. 10, 1ste en 2de lid der Lager-onderwijswet 1920, aanleiding geven tot de opvatting, dat zij slechts van toepassing zouden zijn, zoolang de onderwijzer als zoodanig in betrekking is; het beroep van den appellant op artikel 38, derde lid der Lager-onderwijswet 1920 evenmin opgaat, daar immers uit de omstandigheid, dat in deze wetsbepaling ten aanzien van openbare onderwijzers uitdrukkelijk van ontslagen onderwijzers wordt gesproken, evenmin kan worden afgeleid, dat art. 10 alleen betrekking heeft op onderwijzers, die nog in functie zijn.

Bij circulaire van 18 Juli 1930, n°. 4509/1, aff. lager onderwijs A, heeft Zijn Excellentie de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de aandacht op de ruime interpretatie van het begrip onderwijzer in het desbetreffende Koninklijk besluit gevestigd.

Bij het schrijven van dit verslag meen ik niet te mogen verzwijgen, dat begin 1930 opnieuw een onderwijzer zich aan bovengenoemde feiten heeft schuldig gemaakt, en diensgevolg is veroordeeld tot een gevangenisstraf van 1 jaar en 6 maanden. Ook thans heb ik aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland het voorstel gedaan bedoelden onderwijzer de bevoegdheid tot het geven van onderwijs te ontnemen.

Vierde hoofdinspectie.

Helaas kwamen er nu ook weer enkele gevallen voor, waarin corrigerend-afwerend moest worden opgetreden tegen onderwijzers. Ik troost mij met de gedachte, dat de frequentie gelukkig verre blijft beneden het procentisch gemiddelde bij een zoo groot korps. En er kan door verstandig optreden gelukkig nog veel voorkomen worden.

Niet altijd echter geven alle partijen van die kwaliteit blijk.

Vijfde hoofdinspectie.

In de inspectie Franeker werd, volgens artikel 39, eerste lid, der Wet, door Burgemeester en wethouders, in overleg met den inspecteur, aan een onderwijzer gedurende een maand de toegang tot de school ontzegd, wegens een tegen hem ingebrachte beschuldiging van het plegen van onzedelijke handelingen.

In de inspectie Emmen werd een onderwijzer een week geschorst, met inhouding van salaris, omdat hij, ofschoon reeds enige keeren door het hoofd der school gewaarschuwd, steeds weer tegen de instructie handelde. Een tijdelijk onderwijzeres werd oneervol ontslagen, omdat zij haar betrekking verliet, wegens definitieve benoeming elders, zonder eerst ontslag te hebben aangevraagd.

Als een merkwaardigheid moge hier nog worden vermeld, dat in laatstgenoemde inspectie aan het hoofd der school te Dorstische Brug, aan wien reeds een jaar verlof verleend was om te zien of een particuliere betrekking elders hem beter voldeed, tegen het advies van den inspecteur, die een langere afwezigheid van het hoofd nadeelig achtte voor het onderwijs, verlenging van verlof verleend.

Het volgende staatje geeft een overzicht per provincie van het aantal malen, dat strafmaatregelen zijn getroffen.

	Art. 10, 2e lid. Eigelijk loveningsdiner. Vrijtes bevoegdheid.	Art. 17, 1e lid, onder a. Waarhuizing	Art. 37, 1e lid, onder b. Schorsing		Art. 38, 2e lid. Niet eervol ontslag.	Art. 38, 3e lid. Niet eervol ontslag, met verl. bevoegdheid.	Art. 39, 1e lid. Ontslag toegang school.
			met jaar- wedde.	zonder jaar- wedde.			
Noordbrabant . . .	—	—	—	—	—	—	—
Gelderland . . .	—	1	1	—	—	—	—
Zuidholland . . .	5	6	—	1	1	5	3
Noordholland . . .	—	3	2	1	1	—	—
Zeeland . . .	—	—	—	—	—	—	—
Utrecht . . .	—	—	—	—	—	—	—
Friesland . . .	—	—	—	—	—	—	—
Overijssel . . .	—	—	—	—	—	—	1
Groningen . . .	—	—	—	—	2	—	—
Drenthe . . .	—	—	—	1	—	—	—
Limborg . . .	—	—	—	—	—	—	—
Totaal . . .	5	10	3	3	2	5	4

f. Nevenbedieningen, enz. (artt. 44, 45).

Hieromtrent schrijven de inspectieverslagen:

Eerste hoofdinspectie.

Verscheidene onderwijzers gaven onderwijs aan cursussen en andere inrichtingen; enkele bekleedden nevenbedieningen, echter zonder dat zulks tot klachten of moeilijkheden leidde.

Tweede hoofdinspectie.

Op 31 December 1929 waren in de tweede hoofdinspectie in het geheel van de leerkrachten der openbare scholen 311 leerkrachten aan andere inrichtingen of cursussen werkzaam, terwijl 76 leerkrachten nevenbetrekkingen bekleedden en er ten huize van 5 handel of nering werd gedreven of een beroep werd uitgeoefend.

Deze aantallen waren in 1928 en 1927 respectievelijk 320, 78, 4 en 307, 83, 4.

Naar de ervaring van de inspecteurs deed dit geen schade aan het onderwijs.

De inrichtingen en cursussen, waaraan lessen werden gegeven, zijn de volgende: handelsavondschool, landbouweursus, vervolgonderwijs, cursus onderwijs aan volwassenen, onderwijzer huis van bewaring, cursus handenarbeid, avondteekenschool, tuinbouweursus, cursus nuttige handwerken, ambachts-avondschool, landbouwhuishoudschool, nijverheidsschool, cursus vreemde talen, cursus zang en muziek, cursus voor de rijpere jeugd, gymnasium, schippersvakschool, Rijkswaarschool, huisvlijtcursus, cursus gymnastiek, muziekschool, Nederlandsche Heide Maatschappij, cursus verplegend personeel, cursus politiediploma.

De nevenbetrekkingen, die werden bekleed, zijn de volgende: administrateur vakschool, kassier boerenleenbank, secretaris eener vereniging, gemachtigde gemeente Amsterdam voor de stadsbestellingen, secretaris raad van administratie van een lokaal-spoorweg, leider vooroefeningen vrijwilligen landstorm, secretaris-penningsmeester van een woningvereniging, secretaris van een waterschap, agent van een verzekeringsmaatschappij, curator eener vereniging voor kindzorg, correspondent Middestandsbank, administrateur van een veefonds, correspondent van een dagblad, gemachtigde der maatschappij Hulpbetoon, secretaris eener reisvereniging.

De volgende beroepen werden ten huize van den onderwijzer uitgeoefend: huisschilder en kleermaker, terwijl de volgende handel of nering ten huize van den onderwijzer werd gedreven: handel in zelf vervaardigde schilderijen, kunstvoorwerpen, enz. en handel in kuikens en broedeieren.

Derde hoofdinspectie.

Voor zoover de inspectorele verslagen daarvan gewagen, werd slechts in één geval in 1929 vrijstelling verleend van het verbod, gesteld bij art. 45, alinea 1, der wet en wel aan het hoofd der openbare school te Meerkerk, voor de waarneming der betrekking van boekhouder van de spaarbank, uitgaande van het Departement Meerkerk-Ameide van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen.

Verscheidene nevenbetrekkingen worden vervuld op grond van vroegere vrijstellingen. Verder zijn nog tal van onderwijzers werkzaam aan verschillende inrichtingen, b.v. voor opleiding van bewaarschoolonderwijzeressen, aan een handelsavondschool, aan een nijverheidsschool, aan cursussen voor vervolgonderwijs of voor de leerplichtvrije jeugd of dergelijke inrichtingen.

Het is niet gebleken, dat het bekleeden van nevenbetrekkingen of het onderwijs geven aan diverse inrichtingen van minder gunstigen invloed is op het vervullen der hoofdtaak in de lagere scholen.

Vierde hoofdinspectie.

Hierover bereikten mij geen nieuwe gegevens.

g. Pensioen, wachtgeld, nonactiviteit (artt. 48, 51, 53, 107).

Eerste hoofdinspectie.

Het aantal wachtgelders is in vergelijking met de vorige jaren sterk verminderd. Behoudens uitzonderingen gingen bij het omzetten van openbare in bijzondere scholen de onderwijzers mee over.

Tweede hoofdinspectie.

Het aantal scholen, waarvan op 1 Januari 1929 leerkrachten op wachtgeld zijn gekomen, bedroeg 4; op 1 Januari 1928 en 1927 waren deze aantallen 12 en 9.

In 1929 kwamen op wachtgeld zeven leerkrachten, in 1928 tien en in 1927 negen.

Non-activiteit kwam in 1929 niet voor, in 1928 in één geval en in 1927 niet.

Derde hoofdinspectie.

Weinig nieuws is hierover te melden. Aan meerdere hoofden, onderwijzers en onderwijzeressen werd pensioen verleend, wegens het bereiken van den daartoe vereischten leeftijd. In de inspectie Gorinchem werd aan twee leerkrachten invaliditeitspensioen toegekend, in de inspectie Middelburg aan één. In deze inspectie kwam door de opheffing der openbare lagere school te Biggkerke een onderwijzeres met 1 November op wachtgeld. Hoewel deze met volkomen medewerking van den inspecteur, het gemeentebestuur en het hoofd der school n°. 1 geplaatst was op de voordracht voor de benoeming van een onderwijzeres aan de openbare school te Arnemuiden, heeft de gemeenteraad haar niet benoemd. In de inspectie Ter Neuzen werd het hoofd der opgeheven openbare lagere school te Hoofdplaat op wachtgeld gesteld.

Vierde hoofdinspectie.

Inspectie Amersfoort: Voor zoover mij bekend, is in deze inspectie pensioen verleend aan het hoofd der school te Overberg, terwijl één wachtgelder werd herplaatst.

Inspectie Amsterdam: Sommige wachtgelders werden door de gemeente in dienst genomen.

Inspectie Breukelen: Aan één onderwijzeres en één onderwijzer werd in 1929 invaliditeitspensioen verleend.

Inspectie Haarlem: In Haarlem is nog één wachtgelder; wegens invaliditeit werd aan één onderwijzeres pensioen verleend en aan één onderwijzer wegens het bereiken van den 65-jarigen leeftijd.

Inspectie Den Helder: Vier hoofden en drie onderwijzers werden in 1929 gepensionneerd.

Inspectie Hoorn: Eén hoofd der school te Hauwert gepensionneerd.

Inspectie Zaandam: Aan één onderwijzeres wegens invaliditeit en aan één hoofd eener school werd wegens 65-jarigen leeftijd pensioen verleend.

Met den heer v. d. Vliet, te Andijk, is het ten slotte mis gegaan. Hij heeft ontslag gekregen wegens plichtsverzuim. Zijn proces om revisie van dat ontslag is nog niet in alle instanties behandeld.

Voor zoover mij bekend, werd in dit jaar niemand op non-activiteit gesteld.

§ 4. HET BIJZONDER LAGER ONDERWIJS.

I. Scholen en kosten.

Betreffende de uitvoering van den IVden Titel der Lager-onderwijswet 1920 hebben de hoofdinspecteurs van het lager onderwijs in hun jaarverslagen mededeelingen opgenomen, welke hieronder — ingedeeld in eenige rubrieken — zijn opgenomen.

a. Stichting, uitbreiding, verandering van inrichting van bijzondere scholen (art. 72 der wet).

De vereischten volgens art. 73.

Eerste hoofdinspectie.

Herhaaldelijk werd op het onvoldoende der vereischten van art. 73 der wet gewezen. De inspecteur te Helmond schrijft in zijn verslag: „Reeds meermalen is er op gewezen, dat de vereischten van art. 73 der Lager-onderwijswet 1920, met name de verklaring, bedoeld in het eerste lid van dat artikel, sub a, niet voldoende moeten worden geacht om de stichting van ongewenschte kleine scholen te beletten. Zoolang het tekenen op die verklaring niet een zekere wettelijke verantwoordelijkheid oplegt, zal het blijven voorkomen, dat kleine scholen, zoogenaamde buurtscholen, kunnen worden gesticht met behulp van ouders, die toch niet van plan zijn hun kinderen na oprichting er van daarheen te zenden. Op die wijze werd in den loop van het jaar een tweemanschool gesticht in de gemeente Deurne en zal er ook weer in 1930 een gesticht worden te Someren-Heide.”

In de inspectie Breda tellen de Christelijke scholen te Chaam en te Drimmelen respectievelijk 88 en 35 leerlingen.

Tweede hoofdinspectie.

Het aantal bijzondere scholen bedroeg in 1929 839 met 1330 onderwijzers en 1581 onderwijzeressen, totaal 2911 leerkrachten, welke aantallen in 1928 en 1927 respectievelijk bedroegen 815, 1135, 1185, 2550 en 786, 1081, 1383 en 2464.

In deze jaren was het aantal vakonderwijzer(essen) respectievelijk 522, 488 en 530.

Deze getallen wijzen op een snellen vooruitgang. Blijft die aanhouden, dan zal wel spoedig aan den overvloed van leerkrachten bij het bijzonder onderwijs een einde komen.

De gunstige uitwerking van de Lager-onderwijswet 1920 voor het bijzonder onderwijs heeft zich ook in 1929 geopenbaard, gelijk ook blijkt uit de aantallen leerlingen in voormelde jaren: 128 249 in 1929, 118 238 in 1928 en 112 220 in 1927.

Scholen, niet in de plaats komend van bestaande, werden gebouwd te Almelo, erve Rohof; Vriezenveen, De Tollen en Sibeulo; Apeldoorn, Fabianusstraat; Wageningen, Rouwensche weg; Wehl, dorp; Enschedé, Haaksbergerstraat 146; Haaksbergen, Enschedéstraat; Lonneker, Boekelo; Lonneker, Twelkelerveld; Losser, Overdinkel; Losser, dorp; Ede, Overwoud; Ewijk; Winssen; Appeltorn, Maasbommel; Wamel, dorp; Lonneker, Glanerbrug; Lichtenvoorde, Lievelede; Genemuiden, Julianastraat; Zwolle, Wipstrikkerallee en Zwollerkerpel, Itersum.

Geheel vernieuwd werden de scholen te Barneveld, R.-K. school, en te Zwolle, Jufferenwal.

Verbeterd zijn de scholen te Almelo, Hofkampstraat, Bornsche straat, Hagengracht, Noorderstraat; Borne, Stationsstraat; Hengelo, Steenstraat; Vriezenveen, Westerhaar en Wijk III; Apeldoorn, Barnewinkel en Wenum; Enschedé, Kloosterstraat; Ede, Ederveen; Druten, Hooistraat C 490; Ewijk, kom; Elden; Nijmegen, Mariënbosch; Bommel, Angeren en Doornenburg; Steenwijk, Westwijkstraat 33; Kampen, Moorensteeg 5; Zwolle, Assendorperstraat 69 en Vijfhoek; Zwollerkerpel, Mastenbroek.

Vergroot zijn de volgende scholen: Apeldoorn, Kartongweg, Zevenhuizen, Wenum, Lieren en Fabianusstraat; Huissen, Zandsche straat (R.-K. jongens- en meisjesschool); Diepenveen, Schalkhaar; Heino, dorp; Hellendoorn, Hulzen; Raalte, Wijhensche weg, Kerkstraat, Heeten, Luttelberg; Rijssen, Zuiderstraat; Gendingen, Ulf (u.l.o. en jongensschool); Zevenaar, Babberich O. 45; Barneveld, Kapteinstraat en Garderbroek; Doornspijk, Oosterwolde; Ede, R.-K. school, neutrale school, Overwaard en Wekerom; Ermelo, dorp en Nunspeet; Nijkerk, Sponstraat en Appel; Oldebroek, 't Harde

en Wezep; Nijmegen, Mariënborg, Hazenkampsche weg, Waterstraat, Heijendaalsche weg; Groesbeek, D. 40, Breede weg; Valburg, Andelst; Elst, kom; Beuningen, kom; Nijmegen, Biezendwardsstraat; Gramsbergen, kom; Ommen, Hoogengraven en Bouweinde; Steenwijkerwold, Kerkbuurt; Wanneperveen, kom; Horssen, Rijdt 143 en Wilsom, kom.

Verbeterd en tevens vergroot zijn de volgende scholen: Almelo, Dahlistraat; Hengelo, Oude postweg; Stad-Delden, Langestraat; Tubbergen, Geesterveen; Wierden, Enter; Apeldoorn, Loenen; Zelhem, Halle C. 176; Haaksbergen, Buurse F. 53; Weerselo, dorp; Harderwijk, Academiestraat en Hierden; Ede, Telefoonweg; Hoevelaken, dorp; Nijmegen, Klokkenberg en Doodendaal 16; Bommel, Haalderen; Bergharen, Hernen; den Ham, kom, Vroomshoop; Staphorst, Rouveen; Genemuiden, Kamperzeedijk; Kampen, Noordweg 99; IJsselmuiden, Dorpsweg; Zwartsluis, Singel; Zwolle, Assendorperplein, Zwollerkerpel, Birkmen en Westenholte.

Gesplitst werden de scholen te Apeldoorn, Parkweg; Deventer, Bagijnestraat; Rijssen, Haar en Eibergen, Beltrum.

De vereischten van art. 73 der Lager-onderwijswet 1920 voor de stichting eener nieuwe school zijn voldoende te achten.

Scholen voor gewoon lager onderwijs, die bij de stichting minder dan 40, maar meer dan 25 leerlingen telden, kwamen voor te Dostinchem (Hanenstraatje) en Zwartsluis (Schipper-school), Mastenbroek en Kamperven, de laatste drie in de inspectie Zwolle, die thans respectievelijk 62, 39 en 64 leerlingen tellen.

In zijn vorig verslag maakt de inspecteur in deze inspectie melding van een geschil tusschen het gemeentebestuur van Zwartsluis en het bestuur der Schippers-school. De vraag was, of de waarborgsom 15 dan wel 30 pct. moest bedragen. Het schoolbestuur beriep zich op den tweeden zin van het eerste lid van art. 80 en het gemeentebestuur op den laatste zin van het tweede lid van art. 73. Gedeputeerde Staten van Overijssel en de Kroon beslisten, dat een waarborgsom van 30 pct. moest worden gestort.

Derde hoofdinspectie.

Ten gevolge van de invoering van de wet van 27 December 1928, waarbij werd bepaald, dat het aantal leerlingen per leerkracht, en dit gold vooral voor kleinere scholen, werd verminderd en ten gevolge van de uitbreiding van het aantal leerlingen, vooral ook door invloed van het 7de leerjaar, was in 1929 veel uitbreiding noodig. Het aantal nieuwe scholen, dat werd opgericht, bedroeg voor de inspectie: Dordrecht 6, Gorinchem 1, Gouda 2, 's Gravenhage 3, Middelburg 1, Neuzen 1, Rotterdam 7; totaal 21. Het aantal scholen, waar uitbreiding met 1 of 2 lokalen plaats vond, bedroeg 47. Nog meerdere scholen of lokalen zijn in aanbouw of wel plannen daartoe zijn in voorbereiding. Deze uitbreiding der scholen ging in den regel vergezeld van aanvragen voor leermiddelen en schoolmeubelen.

De vereischten van art. 73 worden over het geheel voldoende geacht, doch de inspecteur in de inspectie Brielle is van meening, dat het oprichten van scholen tegenwoordig al heel gemakkelijk gaat. Op vele dorpen bestaat tegenwoordig dan ook al — naast de inrichting voor openbaar onderwijs — een Gereformeerde, een Hervormde, een R.-K. school en een school, uitgaande van de Gereformeerde gemeente. En nog is het einde niet daar. Zoodra het „Stopwetje" tot het verleden behoort, zullen er, naar zijn meening, nog nieuwe Hervormde scholen verrijzen naast de bestaande en zullen er wellicht, zooals hij zegt, op de dorpen evenveel scholen bestaan, als het aantal kinderen veertig bedraagt, wanneer althans de Regeering niet tussenbeide komt.

De inspecteur in de inspectie Middelburg zegt: „De kleinere dorpen kunnen zich toch eigenlijk niet de weelde van drie scholen veroorloven. Ik vraag mij ook af, of uit de kerkelijke verschillen nu inderdaad paepagogische verschillen resulteeren, die een afzonderlijke school voor Hervormden, Gereformeerden en Oud-Gereformeerden noodzakelijk maken. En ze bestaan naast elkaar, op twee, drie minuten afstand, elk met twee leerkrachten. En waar de toestand nog niet zoo is, loopt men met plannen rond, om hem zoo te maken.”

Scholen met minder dan 40 leerlingen zijn er drie in de inspectie Goes en één in de inspectie Neuzen. In deze inspectie

verkreeg de kerkeraad der Ned. Hervormde Gemeente te Hoofdplaat, met inachtneming van art. 73, tweede lid, vergunning om aldaar een bijzondere school te stichten met minder dan 40 leerlingen. De raad van Hoofdplaat stelde toen het gebouw der openbare lagere school, welke opgeheven werd, ter beschikking van dit bestuur.

Vierde hoofdinspectie.

Het aantal nieuwe bijzondere scholen breidt zich sterker uit dan dat der openbare. Dit proces voltrekt zich telkenjare met bijna periodieke nauwkeurigheid. De verbeteringen, vernieuwing en uitbreiding van de localiteiten gaat een normalen gang. Een lijst hiervan is als bijlage bij dit rapport gevoegd.

De vereischten, genoemd in art. 73 der wet, worden nog steeds voldoende geacht.

Wel is steeds een scherpe controle nodig op de handteekeningen en op de voorlooppig uitgetrokken sommen.

De beslissingen van de Kroon ten opzichte van de geldigheid der handteekeningen heeft heel wat moeilijkheden opgelost en wederzijds weet men nu wel, waaraan men zich te houden heeft.

De bevestigingsbepaling op de stichting van nieuwe scholen voor leerlingen, die reeds op gelijksoortige bijzondere scholen geplaatst zijn, geven inderdaad speciaal voor Hervormde Protestantse ouders moeilijkheden, die als onbillijkheden gevoeld worden, vooral ook, omdat alle bijzondere scholen, van welke richting ook, daarbij over een kam geschoren worden. Met een zekere spanning worden dan ook de komende maatregelen tegen 1931 tegemoet gezien.

Vijfde hoofdinspectie.

In betrekking tot de door schoolbesturen van den gemeenteraad gevraagde medewerking, krachtens art. 72 der Lager-onderwijswet 1920, deelt de inspecteur in de inspectie Dokkum het volgende mede:

„In het algemeen werd bij een aanvraag overeenkomstig art. 72 steeds de medewerking door den raad toegezegd. Dit was echter niet het geval bij een aanvraag der bijzondere school voor u.l.o. te Kollum om aanschaffing van het leermiddel de linguaphoon, te gebruiken bij het onderwijs in de moderne talen. De aanvraag werd in den raad afgewezen; het beroep bij Gedeputeerde Staten werd ongegrond verklaard, terwijl bij Koninklijk besluit van 18 December 1929 n°. 21 eveneens het beroep op de Kroon ongegrond verklaard werd; dit laatste geschiedde op de overweging, „dat de aanschaffing van een kostbaar leermiddel als de linguaphoon, welke blijkens de stukken nog aan geen enkele school voor uitgebreid lager onderwijs in Friesland gebruikt wordt, de normale eischen, aan het geven van uitgebreid lager onderwijs te stellen, te buiten gaat”.

In zake de aanvraag om gelden voor bijbouw van een vierde leslokaal van het bestuur der bijzondere school te Bergumerheide (gemeente Tietjerksteradeel) besloot de gemeenteraad de medewerking te verlenen, „onder reserve, dat met de uitvoering gewacht wordt tot het tijdstip, waarop zekerheid bestaat van een flinke aanvangsklas en klassen in het algemeen van en grootte, welke bij de bestaande verdeling van leerlingen over de localiteiten de behoefte aan dat vierde lokaal afdoende doen blijken.” Op het eind van het verslagjaar was op het beroep bij Gedeputeerde Staten nog geen beslissing genomen. Bij resolutie van 8 Januari 1930 echter is besloten: „met vernietiging van het bestreden raadsbesluit uit te spreken, dat de gemeenteraad van Tietjerksteradeel de door appellant gevraagde medewerking tot vergroting van het gebouw zijner school e.a. alsnog onvoorwaardelijk behoort te verlenen.”

Voorts de aanvraag volgens art. 72 om verbouw door het bestuur der bijzondere school te Liessens (Oostdongeradeel). Blijkbaar vatte het bestuur onder dien „verbouw” samen: den bijbouw van een vierde lokaal, den nieuwbouw van privaten en de verandering van inrichting door de gang van het Zuiden naar het Noorden te brengen en de lichtramen van het Noorden naar het Zuiden. De aanvraag werd ingewilligd, echter met opname van de clausule: „voor zooveel noodig”. Het is wel jammer, dat het schoolbestuur ook in dit geval niet in beroep is gegaan: de wet toch kent slechts medewerking of weigering en niet een voorwaardelijke medewerking, die meestal op gedeeltelijke weigering neerkomt. Het besluit is een bron van overleg, adviezen, ministerieele beslissing en vertraging geworden. Het „voor zooveel noodig” stond hier natuurlijk ter

verdere beslissing aan het gemeentebestuur, dat het raadsbesluit had uit te voeren. Spoedig openbaarden zich de geschillen; beide partijen riepen in April 1929 overeenkomstig art. 77, 6de lid, de beslissing van den Minister in. De beschikking van 26 September 1929 houdt in de verklaring, dat het bezwaar van het gemeentebestuur gegrond is; dit bezwaar betrof de verlegging van ramen en gang met privaten. Na deze beslissing werden nieuwe plannen en teekeningen ontworpen, werd opnieuw overleg gepleegd, werden nieuwe bezwaren opgeworpen, werd geconfeerd en opnieuw uitgesteld, terwijl op het eind van het verslagjaar nog geen uitzicht op aanbesteding blijkt.”

- b. *De medewerking van den gemeenteraad* (art. 75).
Afwijzing van de aanvraag op grond van bruikbaarheid van bestaand gebouw (art. 205, 3de lid). *Toepassing van art. 75, 3de en 4de lid.*

Eerste hoofdinspectie.

Meestal wordt de medewerking aan de stichting, uitbreiding en verbouwing van bijzondere scholen en voor het aanschaffen van nieuwe meubelen en leermiddelen zonder veel moeite van de gemeenteraden verkregen. Nu en dan rezen daarover echter geschillen of beriepen de gemeentebesturen zich op de financiële onmacht der gemeenten.

De inspecteur te Breda schrijft: „In de gemeente Hoeven heeft het bestuur der bijzondere meisjesschool gevraagd om gelden voor een nieuwen toegangsweg tot de school. De raad der gemeente weigerde zijn medewerking en werd door Gedeputeerde Staten in het gelijk, door de Kroon in het ongelijk gesteld. Er werden echter geen gelden voor de uitvoering van het werk op de gemeentebegroting gebracht en deze werd eerst door de Gedeputeerde Staten niet en vervolgens door de Kroon wel goedgekeurd. Deze kwestie is nog hangende. Dezelfde gemeente weigerde aan dezelfde school eveneens gelden voor den aankoop van nieuwe schoolbanken, kreeg ongelijk bij Gedeputeerde Staten en bij de Kroon en heeft ten slotte het noodige bedrag beschikbaar gesteld.”

De inspecteur te Roosendaal deelt mede: „In dit verslagjaar zijn aan verschillende scholen één of meer lokalen bijgebouwd. Over het geheel werd door de gemeenteraden een vlotte medewerking verleend, al moest ook menigmaal met het college van burgemeester en wethouders nog eens worden onderhandeld over bouwkosten en kosten voor eerste inrichting, waarop dan ook menigmaal is bezuinigd.

De gemeente Rucphen meende eenige aanvragen, om gelden beschikbaar te stellen, te moeten afwijzen op grond van het feit, dat de gemeente zich financieel onmachtig achtte om aan het verzoek te voldoen.

Later zijn toch, op één na, alle aanvragen ingewilligd en de gemeente heeft het schoolgebouw in bruikleen afgestaan aan het bestuur der bijzondere jongensschool te Rucphen. A 54, volgens aanwijzing van den heer bouwkundig inspecteur van het lager onderwijs laten verbeteren en uitbreiden, met de bedoeling, dat na verbouw en bijbouw van de bestaande school aan bedoeld schoolbestuur zal worden overgedragen.

Het bestuur der bijzondere jongensschool te Sprundel hoopte een nieuw schoolgebouw te verkrijgen, doch na inspectie door den bouwkundig inspecteur van het lager onderwijs op 29 April bleek, dat door verbouw en bijbouw van de bestaande school nog een behoorlijk schoolgebouw kon worden verkregen. De onderhandelingen tusschen gemeente- en schoolbestuur over deze verbouwing zijn nog niet ten einde.

Tweede hoofdinspectie.

Weigering tot medewerking kwam in verschillende gevallen voor.

In de inspectie Almelo:

1°. toen het bestuur der Christelijke school te Hooge Hexel, gemeente Wierden, een schoolgebouw met 2 lokalen, in Juli 1929 aanvraag de gelden voor den bouw van een derde lokaal; hangende het hooger beroep van het bestuur kwam de interpretatie van het Koninklijk besluit van 7 November 1929 (*Staatsblad* n°. 31) en dadelijk daarop liet het bestuur een nieuwe aanvraag in zee gaan, waarop nu nog niet een beslissing is gegeven, nadat de inspecteur daarop gunstig had geadviseerd;

2°. toen het bestuur der Christelijke school te Notter, gem. Wierden, een schoolgebouw met 3 lokalen, aanvraag de benodigde gelden voor een 4de lokaal plus wegens verandering van inrichting, een feitelijk algeheel restauratie van het in verval zijnde gebouw; dit werd geweigerd; nieuw herhaald overleg volgde, tot ten slotte een nieuwe gemotiveerde aanvraag (in het begin van 1930) om advies bij den inspecteur werd ingezonden;

3°. toen het bestuur der Christelijke school, Dahliastraat te Almelo, aanvraag de benodigde gelden voor uitbreiding dezer school en den bouw van een gymnastieklokaal, tegen welke laatste het gemeentebestuur met den inspecteur bezwaren maakte en toen werd ingetrokken;

4°. toen het bestuur der Christelijke school, Bornsche straat Almelo, in het begin van 1929 aanvraag de gelden voor een 7de leslokaal plus rijwielbergplaats. Dit laatste werd gevooterd, maar over den bouw van het eerste bleven, bij de inderdaad zeer moeilijke plaatselijke omstandigheden, de bouwplannen bij voortdurend een onderwerp van bespreking tusschen schoolbestuur en autoriteiten, tot ten slotte in December 1929 een geheel gewijzigd bouwplan werd ingediend, hetgeen, naar de inspecteur verwacht, slagen zal;

5°. toen het bestuur der R.-K. school te Albergen, gem. Tubbergen, begin 1929 aanvraag de gelden voor den bouw van 2 leslokalen en overblijfslokaal en gymnastieklokaal; de beide laatste desiderata werden, ongeacht het gunstig advies van den inspecteur, geweigerd;

6°. toen het bestuur der R.-K. school te Reutum, gem. Tubbergen, 20 Maart 1929 aanvraag gelden voor een 4de lokaal en dit, ongeacht het gunstig advies van den inspecteur, geweigerd werd; in December 1929 werd opnieuw een gelijklopende aanvraag ingediend en in Januari 1930 toegestaan.

In de inspectie Nijkerk, toen het bestuur van een der bijzondere scholen in de gemeente Ede medewerking vroeg tot het verkrijgen van een lokaal voor hundenarbeid; de raad weigerde dit, maar in beroep werd het schoolbestuur in het gelijk gesteld.

In de inspectie Tiel, toen het bestuur der vereniging tot stichting van een school met den Bijbel te IJzendoorn medewerking vroeg tot de stichting van zulk een school aldaar en die door den raad der gemeente Echteld geweigerd werd.

De inspecteur-Tiel deelt omtrent dit geval het volgende mede:

„De openbare lagere school te IJzendoorn moest in het voorjaar van 1929 noodzakelijk uitbreiding ondergaan. Bovendien kon met ingang van 1 April 1929 een onderwijzer meer worden aangesteld, voor wien echter geen lokaal aanwezig zou zijn. Om onbegrijpelijke redenen besloot de gemeenteraad niet de openbare lagere school te IJzendoorn, waar het noodzakelijk was, uit te breiden, doch wel de openbare lagere school te Ochten, waar op 1 April 1929 geen onderwijzer meer benoemd kon worden. Aan deze school zou het nieuwe lokaal derhalve tot 1 Januari 1930 ongebruikt moeten staan, tenzij op kosten der gemeente een onderwijzer was aangesteld. Een gedeelte der inwoners van het dorp IJzendoorn heeft blijkbaar hierin aanleiding gevonden de medewerking van den raad tot de stichting van een bijzondere Christelijke school aldaar te vragen. De gemeenteraad heeft geweigerd, doch Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben beslist, dat medewerking alsnog moest worden toegeestaan. Het komt mij voor, dat de gemeenteraad van Echteld het algemeene onderwijsbelang niet heeft gediend, daar men zich aan de openbare lagere school te IJzendoorn in het bijzonder thans te zeer moet behelpen.”

In de inspectie Zwolle werd de gevraagde medewerking geweigerd, toen het bestuur der R.-K. school te Lemelerveld gelden vroeg voor de stichting eener nieuwe school met drie lokalen en deze geweigerd werden door den raad der gemeente Dalfsen.

De inspecteur deelt daaromtrent het volgende mede:

„De gevraagde school, uitgaande van bedoeld bestuur, biedt ruimte aan 192 kinderen, terwijl thans 200 leerlingen zijn toegelaten. In den raad werd dit verzoek met alle stemmen van de hand gewezen, terwijl werd uitgesproken, dat tegen een verzoek tot medewerking voor uitbreiding met één, zoo gewenscht, twee lokalen geen bezwaar zou rijzen. Het schoolbestuur en inzonderheid zijn voorzitter wenscht een jongens- en

een meisjesschool. Het einddoel is om een zusterhuis te verkrijgen en daarmee wijkverpleging en misschien voorbereidend onderwijs.”

Toepassing van art. 75, 3de lid, kwam niet voor.

Derde hoofdspectie.

In de meeste gevallen werd de medewerking door den gemeenteraad verleend. Voor zoover dit niet het geval was, melden de verslagen de inspecteurs daarover het volgende.

Inspectie Brielle: In Oostvoorne besloot de gemeenteraad niet mee te werken aan de oprichting van een bijzondere school. Zelfs nadat Gedeputeerde Staten den raad in het ongelijk hadden gesteld, ging deze laatste het „nog hooger op” zoeken. De eindbeslissing is echter geweest, dat Oostvoorne moest meewerken.

De schoolbesturen van Brielle (R.-K. school) en van Rockanje vroegen resp. gelden aan tot verbetering van speelplaats en hek om de speelplaats. De raad was echter in beide gemeenten niet bereid tot medewerking. In Stellendam werd een verzoek om gelden voor oprichting eener bijzondere school met op één nu algemeene stemmen van den raad verworpen. Thans is het woord aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland.

Inspectie Dordrecht: De raad der gemeente Dordrecht beschikte afwijzend op een verzoek van het bestuur der Vereniging tot stichting en instandhouding van vrije Christelijke scholen op Gereformeerden grondslag te Dordrecht, om toekenning van gelden uit de gemeentekas voor de aanschaffing van een projectielantaarn. Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben dit raadsbesluit vernietigd. De uitslag van een tegen die beslissing door het gemeentebestuur ingesteld beroep bij de Kroon is nog niet bekend. Het bestuur van dezelfde schoolvereniging verzoekt de medewerking van den raad tot verandering van inrichting der speelplaats. De grondbedekking gaf tot bezwaren aanleiding, zoodat het bestuur het voornemen had basaltine-tegels te doen aanbrengen. De raad verleende medewerking overeenkomstig het praeadvies van burgemeester en wethouders, dat de toevoeging inhield, dat aan het schoolbestuur zou worden „voorgeschreven” het speelterrein met grindzand bruikbaar te maken. Bij het overleg, ex art. 77, 6de lid, der wet, konden gemeente- en schoolbestuur niet tot overeenstemming komen. De Minister, wiens beslissing werd ingeroepen, bleek van oordeel, dat de verandering van inrichting der speelplaats behoorde te geschieden overeenkomstig het door het schoolbestuur ingediend bestek met begrooing. De Minister overwoog bij die beslissing o. m., „dat de gemeente voor speelterreinen van openbare scholen zelf tegel- of klinkerbestrating toepast; en dat voor een ongelijke behandeling van het bijzonder onderwijs in dit opzicht geen reden bestaat”.

Aan den Sluisjesweg te Pernis is een nieuwe school voor Christelijk volksonderwijs gesticht. De medewerking van den raad, nl. de aanbidding van localiteit in de bestaande openbare school, werd door het schoolbestuur niet aanvaard. Deze weigering werd door den Minister, krachtens art. 77, 2de lid, der wet, geacht te recht te zijn geschied.

Inspectie Gorinchem: In Maart 1928 beschikte de gemeenteraad te Vianen afwijzend op het verzoek van het bestuur der vereniging „Een school met den Bijbel voor lager en u.l.o.-onderwijs”, aldaar, om medewerking tot stichting eener bijzondere school. Gedeputeerde Staten van Zuidholland — beslissende op een beroep van het betrokken schoolbestuur — hadden beslist, dat de gevraagde medewerking alsnog moest worden verleend. Tegen dit besluit kwam het gemeentebestuur in beroep bij de Kroon. Bij Koninklijk besluit van 14 Februari 1929 n°. 26 verklaarde deze het beroep ongegrond, waarna de gemeenteraad van Vianen besloot om met toepassing van art. 72, 2de lid, der Lager-onderwijswet de bestaande openbare lagere school op het Walsland ten deele beschikbaar te stellen voor de door de genoemde vereniging te stichten school. Deze oplossing werd door het schoolbestuur aanvaard.

Te Nieuwpoort weigerde de gemeenteraad de medewerking voor stichting eener school, aangevraagd door het bestuur der vereniging „Een school met den Bijbel”. Gedeputeerde Staten beslisten op 4 Februari 1929, dat de gevraagde medewerking alsnog moest worden verleend, van welke beslissing het gemeentebestuur van Nieuwpoort in beroep kwam bij de Kroon. Dit beroep werd ongegrond verklaard bij Koninklijk besluit van 28 December n°. 13.

Te Meerkkerk besloot de raad niet de gelden toe te staan voor den bouw van een 4de lokaal aan de bijzondere school, omdat „van een behoefte aan een 4de lokaal geen sprake was”. Dit besluit werd door Gedeputeerde Staten vernietigd bij beslissing van 12 November 1929, n°. 20. De raad ging hiervan in beroep bij de Kroon. Deze procedure is nog niet afgelopen.

Inspectie Leiden: Het Rotterdamsche Zeehospitium te Katwijk verzoekt medewerking van het gemeentebestuur voor uitbreiding van schoolruimte. De gemeenteraad wees de aanvraag af, omdat hij meende, dat deze school behoorde tot het buitengewoon onderwijs. Aangezien deze meening onjuist was, werd in hoogste instantie het raadsbesluit vernietigd en de gemeente dus alsnog tot medewerking verplicht.

In Katwijk maakte het gemeentebestuur bezwaar tegen de aanschaffing door het schoolbestuur der centrale school van een projectielantaarn en twee naaimachines. In hoogste instantie werd beslist, dat alsnog de koopsom der naaimachines in rekening gebracht mocht worden, doch dat de aanschaffing van een projectielantaarn boven de normale eischen, die het onderwijs stelde, uitging en alleen toelaatbaar was, als het gemeentebestuur geen bezwaar maakte.

Ook in Alkemade ontstond een moeilijkheid over de aanschaffing van leermiddelen voor het 7de leerjaar en vervanging van eenige leermiddelen en schoolmeubelen door nieuwe. In hoogste instantie werden deze aanvragen toegewezen.

Inspectie Middelburg: Bij aanvragen tot het verkrijgen van leermiddelen wordt niet altijd de medewerking van den gemeenteraad vlot verleend. De rechtmatigheid der aanvraag is soms ook wel dubieus. In hoogste instantie worden de schoolbesturen meestal in het gelijk gesteld.

Inspectie Neuzen: De raad van Clinge was weigerachtig zijn medewerking te verlenen tot de uitbreiding van de R.-K. school aldaar. Gedeputeerde Staten van Zeeland hebben echter beslist, dat de raad zijn medewerking moet verlenen. Men heeft zich hierbij neergelegd en de uitbreiding is tot stand gekomen.

Inspectie Rotterdam: In Rotterdam werd in vier gevallen de gevraagde medewerking geweigerd, nl.:

1. betreffende den aanleg van centrale verwarming in de scholen Mauritsstraat 82 en 84;
2. betreffende het vergrooten van de spreekkamer der school Zomerhofstraat 83;
3. betreffende het betegelen van het voorgedeelte der speelplaats van de school Tuinderstraat 101;
4. betreffende den bouw en de inrichting van een lokaal voor het onderwijs in handenarbeid van de school Mauritsstraat 84.

Vierde hoofdspectie.

Meestal worden de wettelijke bepalingen hierbij goed nageleefd. Nog een enkele maal komt het voor, dat het bestuur van een gemeente, waar nog nooit een bijzondere school gevestigd was, zich maar moeilijk op het terrein van de wettelijke gelijkstelling kan plaatsen.

Zoo op Wieringen.

Dit geval betrof de stichting eener Christelijke school te den Oever. Ondanks het feit, dat aan alle wettelijke vereischten was voldaan en het voorgeschreven aantal leerlingen ruimschoots aanwezig was, weigerde de raad zijn medewerking.

Het schoolbestuur is van deze beslissing in beroep gegaan bij Gedeputeerde Staten, die het schoolbestuur in het gelijk stelden en den raad verplichtte, alsnog zijn medewerking te verlenen. De raad is echter van deze uitspraak in hooger beroep gegaan bij de Kroon. Deze zaak is nog hangende.

Immiddels heeft het schoolbestuur in een houten hulpschool de onderwijsinrichting geopend, die thans door ongeveer 140 leerlingen wordt bezocht.

Afwijzing van aanvragen voor nieuwe scholen in plaats van bestaande, op grond van de bruikbaarheid van het oude gebouw, kwam niet voor.

Evenmin kwamen voor de gevallen, bedoeld in art. 75, derde en vierde lid, der Lager-onderwijswet.

Vijfde hoofdspectie.

De inspecteur in de inspectie Sneek rapporteerde o.a.: „De aan den gemeenteraad gevraagde medewerking werd gewoonlijk verleend. Afwijzing der aanvraag, ingediend door het schoolbestuur van Nijega (H. O. N.) had plaats op grond, dat het

aangevraagde de normale eischen zou overschrijden. Het bestuur had nl. voor zijn tweemansschool een gymnastieklokaal gevraagd. Na de afwijzende beslissing van den gemeenteraad is het bestuur in beroep gegaan bij Gedeputeerde Staten. De zaak is nog hangende.”

De inspecteur in de inspectie Zuidhorn maakt melding van weigering van medewerking door den gemeenteraad van Hoogkerk; het tegen dit besluit ingestelde beroep werd door Gedeputeerde Staten ongegrond verklaard, maar in hoogste instantie werd door de Kroon de medewerking gelast.

In de inspectie Assen waren ook in het jaar 1929 weer heel wat moeilijkheden op dit punt. Het volgende moge hierover uit het verslag van den inspecteur vermeld worden: „De gemeenteraad van Hoogeveen erkende niet de noodzakelijkheid van den aanbouw van een nieuw leslokaal aan scholen, waar, ingevolge de ter-zijde-stelling der 48 schaal en verscherping van de Leerplichtwet, het getal verplichte leerkrachten met één was vermeerderd. De raad was van meening, dat de consequente doorvoering van het principe „voor elken onderwijzer een lokaal” de gemeente stelt voor uitgaven, welke haar krachten te boven gaan. De Kroon besliste, dat de onderhavige aanvragen voldeden aan de in art. 73 der Lager-onderwijswet voorgeschreven vereischten; dat voorts de eisch, dat elke onderwijzer een eigen lokaal heeft, de normale eischen, aan het geven van lager onderwijs te stellen, niet te boven gaat, en dat mitsdien Gedeputeerde Staten van Drenthe te recht hebben bepaald, dat de gevraagde medewerking had behooren te zijn verleend; waartegenover een beroep op den toestand der gemeentefinanciën geen kracht heeft.

- c. *Uitvoering van de besluiten tot medewerking door beschikbaar stellen van bestaand gebouw (art. 77, 2de lid); door stichten van gebouwen door de gemeente (art. 77, 3de lid); door verstrekken der voor den bouw benodigde gelden (art. 77, 4de lid).*

Eerste hoofdspectie.

De gemeente Willemstad werd, na jarenlange onderhandeligen, genoodzaakt medewerking te verlenen voor den bouw van een nieuwe school voor het bestuur van de school met den bijbel, Voorstraat A 54. Thans is met de uitvoering van het bouwplan nog niet begonnen, omdat geen geschikt terrein kon worden verkregen voor den bouw van de nieuwe school. Spoedig hoopt, met medewerking van den raad der gemeente, het bestuur te slagen.”

En de inspecteur te Veghel schrijft: „Door de gemeenteraden werd steeds medewerking verleend, behalve bij de stichting van een nieuw gebouw voor de op te richten bijzondere jongensschool te Zijtaart-Veghel. Door het gemeentebestuur te Veghel werd besloten de bestaande openbare school te verbouwen en deze aan het R.-K. kerkbestuur te Zijtaart, tevens schoolbestuur, aan te bieden. Door ondergeteekende werd tegen deze verbouwing bezwaar gemaakt, wegens de ondoelmatigheid dezer kostbare verbouwing en de onmogelijkheid om het gebouw zonder totale slooping door verbouwing in overeenstemming te brengen met de wettelijke eischen. Door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant werd geen goedkeuring verleend aan bovenbedoeld besluit van den raad der gemeente Veghel. Daarna werd door den gemeenteraad besloten, zijn medewerking tot het stichten van een nieuw schoolgebouw alsnog te verlenen.”

Afwijzing eener aanvraag op grond van bruikbaarheid van het bestaand gebouw kwam niet voor. Evenmin werd het derde of vierde lid van art. 75 der wet toegepast.

Herhaaldelijk werden bestaande gebouwen beschikbaar gesteld, met name voormalige openbare schoolgebouwen. Overigens werden meestal gelden door de gemeente verstrekt. Stichting van een nieuw gebouw door de gemeente komt ook veel voor.

Eenige malen werd bij de uitvoering van de besluiten tot medewerking de beslissing van den Minister ingeroepen.

Tweede hoofdspectie.

Geopend werden in 1929, gelijk reeds is vermeld, 29 bijzondere scholen, te verdeelen naar de wijze, waarop in de noodige schoolruimte werd voorzien als volgt, door:

1. Overdracht in eigendom: de Prot. Chr. school te de Valk (gem. Ede), waarvoor het gebouw der o.l.-school beschikbaar werd gesteld;

de R.-K. jongensschool te Deest (gem. Druten), waarvoor het gebouw der o.l.-school beschikbaar werd gesteld;

de R.-K. school te Epse (gem. Ewijk), waarvoor het gebouw der o.l.-school beschikbaar werd gesteld;

de R.-K. school te Beekum (gem. Hengelo), waarvoor eveneens het gebouw der o.l.-school beschikbaar werd gesteld;

2. door overdracht van een gebouw in bruikleen:

de Prot. Chr. school der vereniging voor Chr. neutr. scholen te Deventer en de Prot. Chr. school voor u.l.o. te Rijssen, alsmede de R.-K. school voor jongens te Dreumel;

3. door stichting van een nieuw gebouw door de gemeente:

de R.-K. meisjesschool te Glanerbrug (gem. Lonneker) en de Prot. Chr. school te Rijssen;

4. door verstreking der voor den bouw benoodigde gelden door de gemeente:

de Prot. Chr. school te Enschedé, Haaksbergerstraat 416;

de R.-K. school te Boekelo;

de Prot. Chr. school te Lonneker, Tweekelerveld;

de Prot. Chr. school te Overdinkel, Losser;

de Prot. Chr. school te Overwoud, gemeente Ede;

de Prot. Chr. school te Whel;

de Prot. Chr. school te Almelo, W. de Clercqstraat;

de Prot. Chr. school te Hengelo, Beekumerstraat;

de Prot. Chr. school te Pollen en die te Sibeulo, gem. Vriezenveen;

de R.-K. school te Hengelo, Oude Postweg;

de Prot. Chr. school te Ittersum, gem. Zwollerkerpel;

de Prot. Chr. school te Zwolle, Wipstrikerallee;

de Prot. Chr. school te Wamel, en

de R.-K. school te Lieveelde, gem. Lichtenvoorde;

5. door het in bruikleen geven van een deel der openbare school:

de Prot. Chr. school der vereniging tot stichting van een school met den Bijbel te Varssel, gem. Hengelo (1 lokaal).

Bovendien werd op 1 December 1929 een nieuwe Prot. Chr. school gesticht aan den Parkweg te Apeldoorn, welke ontstond door splitsing van een bestaande school aldaar en ondergebracht is in hetzelfde gebouw, hetwelk in 1930 zal worden uitgebreid.

Uit eigen middelen der schoolvereniging werd gesticht een Prot. Chr. school te Genemuiden in de buurt Ittersum, terwijl in de inspectie Arnhem een R.-K. school is gesticht, waarvoor nog geen gebouw aanwezig is en die voorloepig gevestigd is in een houten hulpschool.

Derde hoofdspectie.

De besluiten tot medewerking voor den bouw van bijzondere scholen of aanbouw van lokalen, aanschaffen van schoolmeubelen, leermiddelen, enz. werden, behoudens enkele uitzonderingen, uitgevoerd door het verstrekken van de daartoe benoodigde gelden. De uitzonderingen hierop zijn de volgende.

Inspectie Dordrecht. Aan het besluit van den raad der gemeente Papendrecht, tot het verlenen van medewerking voor de stichting van een bijzondere school in het Oosteinde, is uitvoering gegeven door het beschikbaar stellen van 3 lokalen der in die buurt staande openbare school. Tegen het verzoek van B. en W. om er genoeg mee te nemen, dat beide scholen een gemeenschappelijke speelplaats zouden hebben, maakte de inspecteur in deze inspectie bezwaar, omdat het bouwbesluit eischt, dat zoo mogelijk — en de mogelijkheid was er — bij elke school een speelplaats wordt ingericht.

Inspectie Gorinchem. Zoals de inspecteur meldt, is de schoolstrijd, die in de gemeente Vinnen reeds in 1927 is aangevangen en tot op dit oogenblik, zij het ook minder heftig, wordt voortgezet, uitgelopen op de onderbrenging van de openbare en de betrokken bijzondere school onder één dak. Van het bestaande schoolgebouw, dat 9 lokalen bevat, zullen 4 of mogelijk 5 lokalen worden toegewezen aan de bijzondere school. De overige blijven beschikbaar voor het openbaar onderwijs.

Inspectie Leiden. Te Katwijk werd tijdelijk de centrale school der Hervormden gevestigd in eenige leegstaande lokalen van de oude openbare school.

Inspectie Middelburg. Voor de bijzondere school te Biggkerke is het gebouw der openbare school beschikbaar gesteld. Te Zoutelande is één lokaal aan de bijzondere school bijgebouwd door de burgerlijke gemeente, wier eigendom het schoolgebouw is, terwijl het nieuwe lokaal aan de school te Borssele voor rekening van het schoolbestuur werd gebouwd, omdat het niet wenschte te verzekeren.

Inspectie Rotterdam. Ten behoeve van de bijzondere school Generaal v. d. Heijdenstraat 20 en van die 1ste Lombardstr. 18, werden respectievelijk beschikbaar gesteld de openbare schoolgebouwen aan de Koepelstraat 12 en aan den Hofdijk 11. Verder werden hier nog tijdelijk één of meer lokalen van openbare scholen beschikbaar gesteld ten behoeve van 11 bijzondere scholen.

Inspectie Schiedam. Een R.-K. meisjesschool is tijdelijk gevestigd in de openbare school I aan het Edisonplein op de bovenverdieping, totdat de nieuwe in aanbouw zijnde school aan de Lange Singelstraat zal gereed zijn. Dit gebouw zal dan door die R.-K. school in gebruik worden genomen, terwijl de daardoor vrijkomende lokalen aan het Edisonplein bestemd worden voor de nieuwe openbare school I 2.

Vierde hoofdspectie.

Alle inspecteurs zijn eenstemmig in hun oordeel over de loyale uitvoering der besluiten, als eenmaal de gevraagde medewerking is verleend.

Dat er evenwel door de inspecteurs, gesteund door den bouwkundigen inspecteur, scherpe controle gehouden moet worden op de gevraagde sommen, bewijst het volgende geval in de inspectie Den Helder:

„Aan een architect was opdracht gegeven tot het ontwerpen van een plan voor een driemansschool. De opzet was groot en het eindbedrag der begroting was f 52 000. Het betrof den bouw eener bijzondere R.-K. school.

Daar dit bedrag buitengewoon hoog was, hadden wij een bespreking met den architect en het schoolbestuur, waarvan het resultaat was, dat een nieuw plan werd ingediend, dat aller goedkeuring wgdroeg. De aanbesteding had plaats en de bouw werd gegund voor f 27 000, een bezuiniging van bijna 50 pct.”

Vijfde hoofdspectie.

Een door den raad der gemeente Hoogeveen op 2 Mei 1929 genomen besluit tot beschikbaarstelling van gelden voor de, ter vervanging van een oud gebouw, te stichten nieuwe school, werd na ingesteld beroep door Gedeputeerde Staten gehandhaafd, doch door de Kroon vernietigd (2 Januari 1930), op grond van de overweging, dat, bij de ingevolge art. 73, 1ste lid, der Lager-onderwijswet ingediende aanvraag, de lijst van beschikbare kinderen niet gelijktijdig was ingediend met de andere stukken.”

Ook in de gemeenten Ruinen en Smilde liep het met deze aanvragen niet vlot. De inspecteur besluit zijn mededeelingen hieromtrent met het volgende: „Ten slotte moge hier de opmerking plaats vinden, dat weliswaar menigmaal naieve raadsleden, bij het motiveeren van hun stem tegen het verlenen der ingevolge art. 72 der Lager-onderwijswet gevraagde medewerking, den nood der gemeentefinanciën aanvoerden, maar dat feitelijk de in mijn amtsgebied aangevraagde nieuwe en vergroote scholen nimmer de oorzaak waren, dat lokalen van andere reeds bestaande scholen buiten gebruik moesten gesteld worden, maar wel te gemoet kwamen aan soms sterke overbevolking.”

d. Waarborgsommen (art. 79).

Eerste hoofdspectie.

Niet altijd wordt de verschuldigde waarborgsom gestort. Sommige gemeentebesturen zijn nalatig die te volderen. Ook is wel eens andere zakelijke zekerheid gesteld. Meestal blijkt dit eerst later, wanneer er moeilijkheden rijzen of een nieuw besluit moet worden genomen.

Vervallen of terugbetaling der waarborgsom had, voor zoover mij bekend, niet plaats.

Tweede hoofdspectie.

Storting der waarborgsom gaf geen aanleiding tot moeilijkheden.

Derde hoofdingspectie.

De inspecteur in de inspectie Rotterdam deelt mede, dat in 1929 28 waarborgsommen in de gemeentekas werden gestort tot een totaal bedrag van f 128 206,20. Gevallen, waarin de waarborgsom werd terugbetaald, of geheel of gedeeltelijk verviel, worden door de inspecteurs niet vermeld.

Vierde hoofdingspectie.

Hierover valt niets te rapporteren.

- c. *In bruikleen geven van gebouwen of ter beschikking stellen onder andere voorwaarden* (art. 80).

Eerste hoofdingspectie.

In bruikleen geven of onder andere voorwaarden ter beschikking stellen van gebouwen komt vooral voor, wanneer het is te voorzien, dat de school niet lang in het gebouw zal blijven.

Vierde hoofdingspectie.

Hierover valt niets te rapporteren.

- f. *Rekening en verantwoording der bouwkosten; buitensporige kosten* (art. 81). *Onderhoud der gebouwen* (art. 83, 1ste en 3de lid).

Eerste hoofdingspectie.

Het onderhoud der gebouwen is over het algemeen goed. De rekening en verantwoording betreffende de bouwkosten leidt soms tot geschillen. Zoo schrijft de inspecteur te Heerlen:

„Het gemeentebestuur van Heerlen stelde in strijd met de bepalingen der Lager-onderwijswet niet het bedrag der gernaamde kosten, maar het bedrag, waarvoor den bouw gegund was, 'er beschikking der schoolbesturen en dan slechts in termijnen, die beschikbaar gesteld werden, nadat door de schoolbesturen rekening en verantwoording was afgelegd over het uitgegeven bedrag. De volledige rekening en verantwoording der schoolbesturen na beëindiging van den bouw door de wet voorgeschreven, had dan geen betekenissen meer.

Toen het parochiaal schoolbestuur, dat de nadeelige gevolgen van deze handelwijze van het gemeentebestuur had ondervonden bij den bouw van verschillende scholen in de laatste jaren ondernomen, er tegen in verzet kwam, heeft het gemeentebestuur een meer aannemelijke regeling voorgesteld.

De rekening en verantwoording over den bouw der R.-K. meisjesschool te Heerlen Molenberg heeft tot geschillen aanleiding gegeven, waarover het schoolbestuur de beslissing van den Minister heeft ingeroepen. Er bestaat eenige kans, dat de geschillen nog op minnelijke wijze uit den weg worden geruimd.

Tweede hoofdingspectie.

De inspecteur Almelo merkt hierbij op: „Het onderhoud der gebouwen der bijzondere scholen was, naar mijn ervaring, dikwijls zeer onvoldoende en even zoo dikwijls heb ik de schoolbesturen daarop attent gemaakt. Hij is van oordeel, dat dit een zaak is, waaraan de schoolbesturen veel te weinig aandacht schenken. Gelet op een klacht als deze, die meer voorkomt, zal op den duur een splitsing der kosten, vermeld in art. 101, 5de lid, zoodat de gelden worden verstrekt voor meer bepaald aangegeven doeleinden, wel noodzakelijk worden.

Vierde hoofdingspectie.

Hierover zijn geen mededeelingen gedaan.

- g. *Vervreemding van gebouwen* (art. 83, 4de lid; art. 205, 8ste lid). *Ophouden van gebruik volgens bestemming* (art. 83, 5de lid; art. 205, 3de lid).

Eerste hoofdingspectie.

Vervreemding van gebouwen onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten had enkele malen plaats, vooral om langs dezen weg te komen tot overdracht eener bijzondere school aan een ander schoolbestuur en aldus te voorzien in een leemte, die er onder dit opzicht in de wet bestaat.

Alvorens de evenbedoelde vervreemding kon geschieden, moest dan eerst het ophouden van het gebruik volgens de bestemming worden vastgesteld. Overigens komt zulks zelden voor.

Vierde hoofdingspectie.

Hierover valt niets te rapporteren.

- h. *Vergoeding voor gebouwen, niet uitsluitend voor schoolonderwijs bestemd* (art. 84).

Eerste hoofdingspectie.

De regeling der vergoeding voor de gebouwen, niet uitsluitend voor onderwijs bestemd, blijkt soms voor de schoolbesturen niet voordelig uit te komen, vooral wanneer bij vermeerdering der lokalen herschatting plaats heeft.

Derde hoofdingspectie.

De burgemeester van Papendrecht deelde den inspecteur in de inspectie Dordrecht mede, dat van het terrein der bijzondere school in de Kerkbuurt, waarvoor de gemeente een jaarlijksche vergoeding betaalt, een niet onbelangrijk deel voor particuliere doeleinden in gebruik is. De inspecteur bracht deze omstandigheid ter kennis van Gedeputeerde Staten, maar ontving de mededeeling, dat dit college geen bevoegdheid heeft, in het gesignaleerde geval op te treden.

Vierde hoofdingspectie.

Hierover valt niets te rapporteren.

- i. *Moelijkheden bij schattingen* (artt. 85, 205).

Eerste hoofdingspectie.

De inspecteur te Heerlen maakt melding van een moeilijkheid bij schatting, die tot een beslissing in hoogste instantie heeft geleid.

Vierde hoofdingspectie.

De toepassing van art. 205, tiende lid, der Lager-onderwijswet 1920 levert, b.v. in Amsterdam, bij het schatten van inspannende scholen, die gedeeltelijk afgebroken en weer opgebouwd worden, nog al eens moeilijkheden op, vooral wat het object der schatting betreft.

Een inspecteur klaagt er over, dat een schatter van een gemeente als directeur van gemeentewerken zich in schattingszaken te veel ambtenaar gevoelt en de schattingszaken daardoor steeds naar beneden drukt. Het is moeilijk, dit daarmede te bewijzen. In het laatst voorgekomen geval in die gemeente is het schoolbestuur met betrekking tot de schatting van een eigen terrein voor schoolbouw bij Gedeputeerde Staten van Noordholland in beroep gegaan en nu zal afgewacht dienen te worden, hoe hoog dan de som gesteld zal worden.

- j. *Uitkeering voor kinderen, die wonen buiten de gemeente, waarin de school gevestigd is* (art. 86).

Eerste hoofdingspectie.

Ik trof in de inspecteurs-verslagen geen mededeelingen aan omtrent de uitkeering der gemeenten voor kinderen, die wonen buiten de gemeente, waar de school gevestigd is.

Derde hoofdingspectie.

Deze uitkeeringen geven tot geen opmerkingen aanleiding. Ze hebben regelmatig plaats volgens art. 86 der Lager-onderwijswet 1920. De inspecteur in de inspectie Ter Neuzen noemt het bedrag dezer uitkeeringen voor een twaalfstal gemeenten en wel: Axel f 20; Eede 20; Groede f 18,50; Hoek f 9,88; Hontenisse f 55,23; St. Jansteen f 43,04; Philippine f 20; Sas van Gent f 2,46; Schooldijke f 9,45; Westdorpe f 4,45; Sluis f 76,61; IJzendijke f 391,20. De bedragen, door de gemeente Rotterdam uit dezen hoofde ontvangen of betaald, zijn reeds hiervoor vermeld.

Vierde hoofdingspectie.

Moelijkheden uit dezen hoofde werden mij niet gerapporteerd.

- k. *Regeling van schooltijden en vacantiën; inrichting van het leerplan, geschillen over leerplan* (art. 90, 2de lid); *afwijking van rooster van lesuren of leerplan* (art. 90, 5de lid.)

Eerste hoofdingspectie.

Ik sprak reeds van het standpunt, dat de Onderwijsraad heeft ingenomen bij de toepassing van art. 90 der wet.

De inspecteur te Helmond rapporteert daaromtrent:

„De ingezonden roosters en leerplannen van de bijzondere scholen voor meisjes te Mierlo en te Budel voldeden, voor zoo-

ver het 7de leerjaar betreft, naar mijn meening niet aan het bepaalde in het eerste lid van art. 90, omdat in dat leerjaar aan de vakken van a tot en met j, na aftrek van de op den rooster vermelde speeltijden, slechts 18 en 17½ uur werden besteed. Daar de besturen weigerden de leerplannen te wijzigen, werd de beslissing van den Onderwijsraad ingeroepen. Deze stelde zich op het standpunt, dat de eisch van 22 uren, als bedoeld in het eerste lid van art. 90 der Lager-onderwijswet 1920, geldt voor een school in haar geheel en niet voor elke klas afzonderlijk. Het leerplan der bijzondere school te Mierlo werd door dat college goedgekeurd, omdat aan de vakken a tot en met j 18 of meer uren werden besteed, dat van de school te Budel werd afgekeurd, omdat in die vakken minder dan 18 uren werd onderwijs gegeven".

Mij is geen geval van toepassing van het 6de lid van art. 90 bekend.

Tweede hoofdspectie.

De door de invoering van het zevende leerjaar noodige aanvulling en wijziging van de leerplannen heeft sommige hoofden van scholen, die hun taak ernstig opvatten, veel arbeid gekost, terwijl het nagaan der gemaakte aanvullingen en wijzigingen vele uren van den tijd der inspecteurs heeft gevraagd.

De inspecteur Nijmegen deelt dienaangaande het volgende mede.

„De leerplannen van de 125 bijzondere scholen hebben mij bij het viseeren heel wat werk bezorgd, in verband met het zevende leerjaar. Schier alle leerplannen moesten teruggezonden, veelal met de mededeeling, dat ik met woorden als „uitbreiding en herhaling" geen genoegen kon nemen, omdat mij uit de omschrijving van de leerstof moest blijken, dat regelmatig voortschrijdend onderwijs werd verkregen. Het vak voor vak nagaan en de opmerkingen in een schrijven vastleggen kost veel tijd. Gelukkig dat ongeveer de eene helft der bijzondere scholen met April, de andere met September aanvangt, anders was het groote aantal leerplannen in de korte spanne tijds tusschen inzending leerplan en begin cursus niet te verwerken geweest. Moelijkheden hebben zich er niet bij voorgedaan. Welwillend werden overal de gewenschte verbeteringen aangebracht. Maar het heeft mij getroffen, dat er enkele schoolhoofden waren, die, blijkbaar bij het zesde leerjaar uitgepraat, moeite hadden om de leerstof voor een zevende leerjaar goed aan te geven."

„Dit laatste is geen wonder. Als men jaren gewoon is geweest, zijn leerplan te doen bestaan uit een opsomming der leermethoden, die worden gebruikt, zooals inzonderheid op vele bijzondere scholen nog het geval is, en gaarne gebruik maakt heeft van de woorden „uitbreiding en herhaling", die niets zeggen, dan valt het niet gemakkelijk om, zij het dan alleen maar voor het laatste leerjaar, behoorlijk aan te geven, wat daar, in verband met de bestemming der leerlingen en de omgeving, geleet op de eischen der praktijk, moet worden onderwezen."

Gelijke mededeeling als de inspecteur Nijmegen, doet ook die in de inspectie Nijkerk. Ook hij had in verband met de feitelijke invoering van het zevende leerjaar in den loop van 1929 veel correspondentie over de leerplannen te voeren en kon door onderlinge bespreking met de hoofden van scholen tot een bevredigende oplossing komen, waardoor toepassing van art. 90, 2de lid, niet behoefde gevraagd te worden.

Toepassing van art. 90, 5de en 6de lid, kwam niet voor.

Het aantal leerlingen, die vrijgesteld waren van deelneming aan het onderwijs in één of meer der vakken l tot en met u op u.l.o.-scholen bedroeg 166 in 1929, tegen 141 in 1928 en 167 in 1927.

Het aantal leerlingen, die vrijgesteld waren van deelneming aan het onderwijs in vak j, bedroeg 158 in 1928, 207 in 1928 en 120 in 1927.

Over het geheel zijn de inspecteurs wel tevreden over de afwerking van het leerplan. Een hunner heeft echter de ervaring, dat afwerking van het volledige leerplan toch aan sommige scholen te wenschen overlaat. Een bepaalde oorzaak kan daarvoor niet worden aangegeven; het is een complex van allerlei omstandigheden, die tot dien minder gewenschten toestand leiden.

Een ander is van oordeel, dat bij „afwerking" van het leerplan de resultaten meer dan eens te wenschen overlaten, hetgeen inzonderheid het geval is bij onervaren leerkrachten, die

weinig repeteeren en veelal neiging hebben te vlug met de stof door te gaan.

Derde hoofdspectie.

Meerdere inspecteurs maken melding van de veelvuldige afwijkingen van den rooster, afwijkingen, volgens het 4de lid van art. 90 der Lager-onderwijswet, die met hun toestemming plaats hadden en die ook niet onbillijk waren, doch, zooals de inspecteur in de inspectie 's Gravenhage zegt, een rooster moet toch iets zijn, dat maar in hooge noodzaak gewijzigd wordt; als controleur van zich zelf moet iedere leerkracht den rooster hoog houden. Zoo telde hij 376 officieel aangevraagde wijzigingen van den rooster. De inspecteur in de inspectie Brielle was meermalen van oordeel, dat het leerplan niet voldeed aan de wettelijke eischen, doch steeds was het schoolbestuur bereid wijzigingen aan te brengen. Ook heeft hij enkele malen hoofden en onderwijzers gewezen op het bestaan van het 5de lid van art. 90 en hun ernstig in overweging gegeven den rooster van lesuren meer precies te volgen.

De inspecteur in de inspectie Dordrecht rapporteert in zijn verslag: „Ook in dit verslagjaar hebben bij herhaling hoofden van scholen mijn advies verzocht over wijziging of herziening van het leerplan. Een schoolbestuur schreef mij, dat het niet alleen wenschte te weten, dat het leerplan zijner school aan de wettelijke vereischten voldeed, maar dat het op opmerkingen prijs stelde, waarmee „graag" rekening zou worden gehouden. Dit vertrouwen van het bijzonder — met name van het Christelijk — onderwijs in de Rijksinspectie wordt door mij zeer gewaardeerd."

Betreffende de talrijke roosterafwijkingen meldt deze inspecteur: „Verzoeken om toestemming tot afwijking van den rooster van lesuren zijn bijna aan de orde van den dag; bij de samenstelling van den rooster is er niet de aandacht op gevallen, dat een klasse mondeling werk heeft, terwijl in het aangrenzende lokaal zangles wordt gegeven; er worden schoolreisjes gemaakt, „waarbij de hulp van het geheele personeel noodzakelijk is"; een paar lokalen moeten ontruimd worden „wegens een bazar"; een wereldreiziger, een West-Indisch neger, een goochelaar heeft verzoekt in de school te mogen optreden; een Fransche professor wou graag wat aan de kinderen vertellen — professor vertaling van professeur! —; een lid van het personeel moet assisteren bij een „plechtigen lijksdienst"; de kinderen moeten aan „godsdienstige oefeningen" deelnemen; het hoofd moet assisteren als dirigent-organist; broers, zusters, neven of nichten van het personeel treden in het huwelijk; leden van het personeel moeten examenen doen; de vacantie moet verlengd worden; het hoofd moet een vergadering bijwonen; er zal een radioles worden gegeven; een bekende firma organiseert een filmvertooning, enz., enz."

De inspecteur in de inspectie Neuzen maakte bezwaar den lesrooster der R.-K. school te Axel te viseeren op grond van het feit, dat alleen de jongens les ontvingen in lichaamelijke oefeningen en de meisjes niet. Het bestuur kwam aan zijn bezwaar te gemoet. Omtrent een ander bezwaar voor de goedkeuring van lesrooster en leerplan schrijft de inspecteur in de inspectie 's Gravenhage: „Bij de wederinvoering van het 7de leerjaar hebben enkele R.-K. scholen in dat 7de leerjaar meer dan 2 uren onderwijs in de nuttige handwerken voor meisjes gebracht. Ik achtte dit in strijd met art. 90, lid 1, der Lager-onderwijswet 1920. De Onderwijsraad echter besliste: „Ten opzichte van het 7de leerjaar nu heeft de wetgever een groote mate van bewegingsvrijheid mogelijk willen maken; ook met het oog daarop verdient het aanbeveling, inzonderheid voor dit leerjaar zoo weinig mogelijk beslommingen in den weg te leggen. Wat met name het vak nuttige handwerken voor meisjes betreft, acht de Onderwijsraad, in verband hiertoe, een aantal van ten hoogste 4 uren van de 22 in het 1ste lid van art. 90 bedoeld, in het algemeen niet onevenredig en daarom toelaatbaar."

Wegens het heerschen van besmettelijke ziekten of wegens de abnormale koude werd voor 14 dagen of korter het onderwijs aan sommige scholen geschorst.

Mededeelingen, als bedoeld in het 5de lid van art. 90, behoeven door geen der inspecteurs te worden ingezonden, zoodat de strafmaatregel, in dit lid genoemd, buiten toepassing bleef.

Vierde hoofdingspectie.

De inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Alkmaar meldt in zijn verslag de navolgende klacht:

„Op de zusterscholen valt veelal de retraits buiten de vacaties en wordt voor de daardoor ontstane ontstentenis een regeling getroffen, dien den goeden gang van het onderwijs ernstig stoort. Het tijdelijk stellen van 2 lokalen onder één leerkracht, met open communicatie, moge de kinderen van de straat houden, daarens begripte iedereen, dat er in die dagen weinig geleerd wordt en de lagere school min of meer als bewaarschool wordt misbruikt. Ik laat dan ook niet na bij mijn met tegenzin verleende goedkeuring der voorgestelde rooster-afwijking in overweging te geven de klassen om beurten gedurende de ontstentenis vacantie te geven.”

Ik vraag mij af, of de invloed van het R.-K. bijzonder schooltoezicht in dezen niet wat ten goede zou kunnen uitwerken.

De inspecteur in de inspectie Hilversum klaagt, dat naleving van den rooster in Dalton- en Montessorischolen wel heel moeilijk, ja onmogelijk is geworden. Ook ik weet daarmede eigenlijk geen raad. Waarom moet bij die scholen, of bij die scholen alleen, de naleving der wettelijke bepalingen geheel op vertrouwen worden aangenomen, en zoo dit daar mogelijk is, waarom dan ook niet op de andere scholen? Deze methodologische kwestie behoort toch dermate de karakters?

Geschillen over leerplannen en willekeurige afwijkingen van den rooster werden mij niet medegedeeld.

Vijfde hoofdingspectie.

Inzake het punt „regeling van schooltijden en vacaties” vond ik door den inspecteur in de inspectie Groningen het volgende vermeld:

„Nadat een bijzondere school te Groningen met 4 lokalen was uitgebreid werd het leerplan dier school zoodanig gewijzigd, dat bij een duur van het schooljaar van 12 maanden de aanvangsdata van het schooljaar werden gesteld op 1 Mei en 1 November.

Vermits ik van oordeel was, dat op deze wijze o. a. een ontduiking plaats vond van de bepalingen betreffende den leeftijd waarop kinderen tot de lagere school mogen worden toegelaten, kinderen, die op 1 Mei te jong waren, werden wel op 1 November toegelaten, heb ik een en ander aan het oordeel van den Onderwijsraad en van den Minister onderworpen.

De Onderwijsraad oordeelde, dat hier art. 90 van de Lager-onderwijswet 1920 niet van toepassing was, sprak echter als zijn meening uit, dat het bestuur van bedoelde school in deze vrijheid van handelen had. Aan bedoelde school worden dus de kinderen toegelaten op 1 Mei en daarna, ook zij, die op 1 Mei te jong zijn, op 1 November.

Vermits het schooljaar 12 maanden duurt vallen aan deze school de laatste zes maanden van het Mei schooljaar samen met de eerste zes maanden van het November schooljaar. M. i. had de duur van het schooljaar bepaald moeten worden op 6 maanden.”

De inspecteur in de inspectie Appingedam deelde mede:

„Men is in de bijzondere scholen er slechts bij uitzondering toe overgegaan nuttige handwerken voor de meisjes te brengen onder de gewone voor jongens en meisjes bestemde schooltijden. Zoowel de ouders als de onderwijzers zijn er tegen; van de eerste vooral de moeders, die van het brengen van de nuttige handwerken onder de gewone schooltijden vreezen een inkorting van den aan dit vak te besteden tijd.”

Ten aanzien van het afwijken van den lesrooster gaf de inspecteur in de inspectie Leeuwarden te kennen:

„Afwijking van den lesrooster wordt nog te dikwijls gevraagd in gevallen, waarin dit m. i. niet noodig of gewenscht is. Zoo werd b.v. verlof gevraagd een morgen- en middagschooltijd vrij te mogen geven, omdat 's avonds in het schoolgebouw een ouderavond gehouden zou worden!”

En de inspecteur in de inspectie Sneek vermeldde een staaltje, dat treffend getuigt van de afwezigheid van inzicht in en gevoel voor de belangen van onderwijs en leerlingen, nog wel bij een hoofd der school:

„Een bijzondere school vroeg met de Kerstvacantie verlenging met 3 schooltijden, en als reden werd opgegeven, dat de onderwijzers, die op 2 uur afstand woont bij haar ouders, dan niet behoefde terug te keeren voor dien Vrijdag en Zaterdagmorgen.

Ik gaf het bestuur in overweging, om een dergelijke reden de school niet te sluiten, waardoor ruim 80 kinderen anderhalve dag langer zouden rondloopen, en dat in den wintertijd. Het bestuur schreef mij terug, dat het verzoek werd ingetrokken. In de vacantie kreeg ik van het hoofd der school een brief met verwijten, dat ik die afwijking had durven weigeren. Het bestuur is met dien brief in kennis gesteld, met verzoek het hoofd der school te wijzen op zijn ongepaste handeling.”

1. Schoolgeldheffing, inning van het schoolgeld, kosteloze toelating (art. 95).

Eerste hoofdingspectie.

De inning van het schoolgeld geschiedt meestal door het gemeentebestuur.

Tweede hoofdingspectie.

Een enkele inspecteur maakt er melding van, dat het personeel zijn medewerking nog verleent bij de inning van de schoolgelden.

Derde hoofdingspectie.

De aanslagen in de schoolgeldheffing door het gemeentebestuur geven geen aanleiding tot eenige beschouwing. De inning van de schoolgelden laten de meeste schoolbesturen aan de gemeente over. Enkele schoolbesturen belasten zich zelf, d.w.z. het hoofd der school en de onderwijzers met deze inning, omdat zij den band, dien zij hierin zien tusschen de ouders en de school, wenschen in stand te houden.

Kosteloze toelating van leerlingen komt in elke gemeente voor. In 's Gravenhage bedroeg het aantal kosteloos schoolgande kinderen in 1929 bij het bijzonder onderwijs voor gewoon lager onderwijs 11 954, voor u.l.o. 441.

Vierde hoofdingspectie.

Hierover valt niets te vermelden.

m. Verlies of vermindering der Rijksbijdrage: wegens daling aantal leerlingen, wegens te langdurige vacatures (art. 96). Ontheffing (art. 96, 3de lid).

Eerste hoofdingspectie.

Vermindering van Rijksbijdrage werd toegepast op het bestuur der R.-K. jongensschool Leutherweg te Venlo, doordat een der onderwijzers niet in het bezit was van het visum, bedoeld in art. 107, sub c.

Tweede hoofdingspectie.

Verlies van de Rijksbijdrage, door de oorzaak, bedoeld in art. 96, 1ste lid, sub 1, der Lager-onderwijswet 1920, kwam niet voor.

Verlies van een deel der Rijksbijdrage ingevolge art. 96, 1ste lid, sub b, kwam voor aan een der bijzondere scholen te Harderwijk over het jaar 1928. Door de opening van een derde school had de school aan de Israëlstraat een aantal leerlingen verloren. Een der onderwijzers was op 1 Juni naar de nieuwe school overgegaan. Volgens de cijfers van 1927 moest de vacature nog vervuld worden. Het bestuur had daaraan niet gedacht en ook geen ontheffing gevraagd.

Vermindering der Rijksbijdrage, ingevolge toepassing van art. 97, 2de lid, kwam niet voor.

Derde hoofdingspectie.

Verlies of vermindering der Rijksbijdrage kwam niet voor. De ontheffing, bedoeld in art. 96, 3de lid, werd verleend voor de „Dordtsche Buitenschool”, in welke inrichting alle klassen zijn gevormd, maar het getal van 80 leerlingen nog niet is bereikt. Deze school valt onder toepassing van art. 90, 6de lid.

Vierde hoofdingspectie.

Hierover valt niets te vermelden.

n. *Vermindering der Rijksbijdrage volgens art. 97.*

Eerste hoofdinspectie.

Het is mij niet bekend, dat vermindering der Rijksbijdrage plaats had op een der in art. 97 der wet vermelde gronden.

Tweede hoofdinspectie.

Vermindering der Rijksbijdrage, ingevolge toepassing van art. 97, 2de lid, kwam niet voor.

Vierde hoofdinspectie.

Ook hierover heb ik niets te rapporteren.

o. *Bijzonder vervolgonderwijs (art. 98).*

Eerste hoofdinspectie.

Evenals het openbaar is ook het bijzonder vervolgonderwijs bijna geheel verdwenen.

Tweede hoofdinspectie.

Over het bijzonder vervolgonderwijs, overeenkomstig art. 102 der Lager-onderwijswet 1920 is niet veel meer te zeggen. Het aantal gemeenten met bijzondere scholen, waarop nog vervolgonderwijs wordt gegeven, was 16 in 1929, tegen 24 in 1928 en 27 in 1927. Een gestadige achteruitgang, wat ook niet te verwonderen is. De gelegenheid om voortgezet onderwijs te ontvangen op landbouwcursussen, avondlessen op de ambachtsschool, teeken- en handelskursussen of allerlei buitenwettelijke cursussen, bestaat in verschillende gemeenten en hebben meer aantrekkingskracht voor leerlingen en ouders dan het gewone vervolgonderwijs.

Het aantal buitenwettelijke cursussen voor „vervolgonderwijs” nam overigens ook niet toe. Het aantal gemeenten, waar ze werden gegeven in 1929 bedroeg 25, tegen 48 in 1928 en 41 in 1927, terwijl die voor een of meer bepaalde vakken in die jaren respectievelijk bedroeg 21, 44 en 58.

Het aantal cursussen voor „wettelijk” vervolgonderwijs, niet uitgaande van een schoolbestuur, was 5 in 1929, tegen 7 in 1928 en 12 in 1927. Ook hier dus achteruitgang.

Het wordt tijd, dat er eindelijk eens een regeling komt van het onderwijs aan de schoolvrije jeugd, die ten volle rekening houdende met de praktijk, ook let op de eischen, die bedrijf en nering stellen.

Derde hoofdinspectie.

In het bijzonder vervolgonderwijs kwamen weinig veranderingen voor. Naast het wettelijk vervolgonderwijs komen meerdere bijzondere cursussen voor, voor de leerplichtvrije jeugd. Zoo bestonden in de inspectie Gorinchem naast 2 cursussen voor vervolgonderwijs, 7 bijzondere ontwikkelingscursussen. In de inspectie Middelburg waren 3 vervolgcursussen; in de inspectie Neuzen 2 vervolgcursussen en 5 buitenwettelijke cursussen met 475 leerlingen, die door de gemeente werden gesubsidieerd en 1, niet gesubsidieerd, welke niet uitging van een schoolbestuur, doch van het St. Elizabeth-Patronaat. In de inspectie Schiedam bestonden 16 cursussen voor vervolgonderwijs of ontwikkelingscursussen voor de leerplichtvrije jeugd, van welke 3 openbare met 42 leerlingen en 13 bijzondere met 436 leerlingen. In de inspectie Leiden waren, naast 3 openbare vervolgcursussen met 83 leerlingen, 9 bijzondere met 321 leerlingen. Ook in de andere inspecties wordt vervolgonderwijs gegeven of wel onderwijs aan buitenwettelijke cursussen.

Vierde hoofdinspectie.

Dit lijdt aan dezelfde chronische ondervoeding als het openbaar vervolgonderwijs. Het is haast een merkwaardigheid geworden, als het nog ergens gegeven wordt. En toch is er in een of anderen vorm behoefte aan meer onderwijs voor de rijpere jeugd. Zal de a.s. Cursuswet ons uit de impasse helpen? Intussen worden er wel enkele cursussen in stand gehouden, maar de gemeenten kunnen ze niet subsidieeren, en daardoor betrekken ze ook niet veel.

p. *Vergoeding uit gemeentekas voor boventallige onderwijzers (art. 100).*

Eerste hoofdinspectie.

Vergoeding uit de gemeentekas voor boventallige onderwijzers wordt over het algemeen door de gemeentebesturen met de grootste zorgvuldigheid voorkomen.

Derde hoofdinspectie.

Vergoeding voor boventallige onderwijzers wordt in meerdere gemeenten gegeven, niet alleen in de groote stedelijke gemeenten, maar ook wel in de kleinere. In 's Gravenhage werd als grondslag van die vergoedingen genomen een getal van 27 leerlingen voor de scholen voor gewoon lager onderwijs en van 18 leerlingen voor de scholen voor uitgebreid lager onderwijs. In Rotterdam bedroeg het gemiddeld aantal leerlingen per klasse 28. In de inspectie Gorinchem gaven de gemeenten Gorinchem, Hardinxveld en Slidrecht voor boventallige onderwijzers uit resp. de bedragen van f 17 730, f 2380 en f 11 980. Niettegenstaande de technische herziening zijn de eerste twee bedragen resp. f 1780 en f 4320 meer dan in 1928. Hardinxveld betaalde in 1929 f 2370 minder hiervoor dan in 1928.

In de inspectie Middelburg werd door de gemeenten Middelburg en Vlissingen een desbetreffende vergoeding gegeven en in de inspectie Neuzen door de gemeente Axel aan twee leerkrachten voor de bijzondere Protestantsche school en 1 leerkracht voor de R.-K. school.

Vierde hoofdinspectie.

Deze gevallen komen herhaaldelijk voor. De verplichting der gemeentebesturen om, wat ze voor het openbaar lager onderwijs doen, ook naar evenredigheid aan het bijzonder onderwijs te vergoeden, houdt genoemde colleges er vaak van terug, om voor een kleine openbare school groter uitgaven te doen, dan ze wettelijk verplicht zijn. En dan geschiedt dit wel eens ten koste van den bloei van het openbaar onderwijs.

q. *Uitvoering der subsidie-regelingen (artt. 101 t/m 105).*

Eerste hoofdinspectie.

De toepassing van art. 101 heeft geleid tot moeilijkheden in de gemeente Hoeven, waar de raadsbesluiten betreffende de vergoedingen over 1925, 1926 en 1927, die te vroeg genomen waren, werden ingetrokken. Daar evenwel die besluiten intusschen de kracht van gewijsde waren gegaan, doordat binnen den gestelden termijn daartegen geen beroep was ingesteld, werden de ingetrokken besluiten in hoogste instantie gehandhaafd en de vernietiging daarvan ongedaan gemaakt.

Derde hoofdinspectie.

Over de uitvoering der artt. 100—105 worden in de meeste verslagen geen gegevens verstrekt, daar noemenswaardige bijzonderheden niet zijn te melden. De inspecteur in de inspectie 's Gravenhage vermeldt: „Vaststelling van het subsidie, ex art. 101 (1ste en 8ste lid), over 1928 heeft nog niet plaats gehad. In verband daarmee is over dit jaar (1929) een voorloopig voorschot van f 20 per leerling verleend.”

Vakonderwijs werd aan de openbare scholen voor lager en uitgebreid lager onderwijs onderscheidenlijk 2, 5 en 5,1 uur per week en per klasse gegeven. Naar dien maatstaf worden ook de bijzonder scholen gesubsidieerd. De valorisatie van die uren is voor 1929 vastgesteld voor het gewoon lager onderwijs op f 117,36, voor het uitgebreid lager onderwijs op f 130,54 per lesuur en per jaar.

Vierde hoofdinspectie.

De verrekening over de tweede driejaarlijkse periode zijn nog niet overal in orde. Nog steeds doen zich groote verschillen voor in de bedragen der gemeentelijke vergoedingen, maar er is toch een zekere tendentie om zich naar elkaar te richten. Een algemeene statistiek over het geheele land kon wel eens tot merkwaardige vergelijkingen aanleiding geven.

r. *Toelating van leerlingen van andere godsdienstige gezindheid (art. 106).*

Eerste hoofdinspectie.

In de inspectie Heerlen werden 229 kinderen van andere godsdienstige gezindheid in bijzondere scholen toegelaten, waarvan er 136 school gingen in gemeenten, die geen openbare lagere school in stand hielden.

Vierde hoofdinspectie.

Hiervan is slechts een enkele maal sprake, b.v. te Wieringen, waar R.-K. kinderen op een Christelijke school gaan. Moeilijkheden doen zich daarbij niet voor.

II. Onderwijzend personeel.

Ook in de verslagen der hoofdinspecteurs omtrent de onderwijzers gemaakte opmerkingen worden hier medegedeeld, gesplitst in eenige rubrieken.

- a. *Het vervullen der vacatures van schoolhoofd; de gevallen, waarin iemand hoofd was van twee scholen overeenkomstig het 2de lid van art. 27 der wet; het ambulantisme* (art. 89, 4de lid; art. 109.)

Eerste hoofdinspectie.

Er was een voldoende aantal hoofden van scholen. Vele der ontstane vacaturen ontstonden door overplaatsing van religieus personeel; in een inspectie in 12 van de 30 gevallen en in een andere inspectie in 13 van de 15 gevallen.

Indien de opgaven der inspecteurs volledig zijn, stonden 25 hoofden van bijzondere scholen voor gewoon lager onderwijs tevens aan het hoofd eener in hetzelfde gebouw gevestigde school voor uitgebreid lager onderwijs.

Het aantal ambulante hoofden nam eenigszins toe. De inspecteurs gaven er dit jaar 13 op tegen 10 in het vorige jaar. Een dezer hoofden is 74, een ander zelfs 75 jaar.

Tweede hoofdinspectie.

Op 31 December 1929 was het aantal onderwijzers bij het bijzonder onderwijs 1390, dat der onderwijzeressen 1581, totaal 2971 leerkrachten. In 1928 waren deze aantallen respectievelijk 1135, 1415, 2550 en in 1927 1081, 1383, 2464.

Op 31 December 1929 was het aantal vakonderwijzers (essen) 530, in 1928 en 1927 waren deze aantallen respectievelijk 488 en 502.

Waren er in 1928 in totaal 2550 leerkrachten, dit aantal stijgt in 1929 tot 2911 door de weder-invoering van de „technische“, terwijl in 1930 dit aantal waarschijnlijk nog belangrijk zal stijgen, doordat dan gerekend mag worden met het aantal leerlingen in 1928, hetgeen ongeveer 10 000 hooger was dan in 1928.

In 1929 werd voorzien in een 49-tal vacatures van hoofd der school, in 1928 en 1927 waren deze aantallen respectievelijk 45 en 61.

Evenals bij het openbaar onderwijs verminderde het aantal sollicitanten naar de betrekking van hoofd eener plattelandsschool. „Bij het bijzondere onderwijs doet zich met betrekking tot de vervulling van vacatures dezelfde moeilijkheid voor: gebrek aan sollicitanten. De juiste aantallen werden mij niet bekend, doch van twee gevallen weet ik, dat slechts 1 geadigde zich aanmeldde, die in beide gevallen werd benoemd“ schrijft de inspecteur-Ommen.

Zoo komen er hoofden van scholen, die dit nooit hadden moeten worden.

Scholen voor gewoon lager onderwijs met een hoofd, tegelijk hoofd eener u.l.o.-school, waren er 33 in 1929, 35 in 1928, 37 in 1927, een langzame afname dus. Deze scholen zijn de volgende: Apeldoorn, R.-K. school; Almelo, Noorderstraat; Borne, Stationstraat en Rietmankolkstraat; Arnhem, Paterstraat, Amsterdamsche straatweg 224, Roerm. plein 32, Marktstraat 24; Rheden, Parkweg 2; Deventer, Broederenstraat; Hellendoorn, Grootestraat; Doesburg, A. 123, D. 51; Doetinchem, B. 439; Gendringen, Ulft; Zevenaar, In den Doelen; Enschedé, Lipperkerkerstraat; Elburg, Instituut Kinsbergen; Ermelo, dorp; Nijmegen, Groesb. weg. 351, Dominicanenstr.; Dobbelmanweg 3, Groesb. weg 146 en van de Brugghenstr. 3; Steenwijk, Stationsstraat; Tiel, Lingestraat; Groenlo, Welme; Zutphen, Oudewand; Zwolle, Korte Kamperstraat en Vijfhoek.

In het aantal scholen met een ambulant hoofd kwam weinig verandering, in 1929 was het 17, in 1928 en 1927 respectievelijk 20 en 18.

Derde hoofdinspectie.

Het aantal hoofden van scholen is in overeenstemming met de wet. Over het algemeen is het aantal sollicitanten ter vervulling eener vacature als hoofd voldoende of meer dan voldoende. Toch is de toevloed minder dan voorheen, hoewel er bij de vervulling der 56 vacatures in deze hoofdinspectie zich geen moeilijkheden voordeden.

De inspecteur in de inspectie Gorinchem meldt hieromtrent aangaande de 4 vacatures in zijn inspectie: „Ambtelijk be-

reikten mij geen mededeelingen omtrent het aantal sollicitanten voor de hierbedoelde vacatures. Uit mededeelingen is mij evenwel gebleken, dat in twee gevallen het aantal sollicitanten niet groot was. In twee gevallen had een benoeming plaats zonder voorafgaande oproepingen.”

In meerdere inspecties komen benoemingen voor zonder voorafgaande oproepingen, doordat aan het schoolbestuur leerkrachten bekend zijn, al of niet werkzaam aan een der onder dit bestuur staande scholen, die het voor de vervulling der vacature de aangewezen persoon vindt. Bij mutaties van hoofd eener school, voor zoover het religieuzen betreft, heeft geen oproeping plaats.

Er waren in de verschillende inspecties 51 gevallen, dat het 2de lid van art. 27 toepassing vond.

Aangaande ambulante hoofden vermeldt de inspecteur in de inspectie Rotterdam: „Aan bijna alle bijzondere scholen is het hoofd der school ambulant. Aan sommige scholen zijn 1 of 2 onderwijzers ook ambulant.”

Een ambulant hoofd is werkzaam aan de bijzondere lagere school B, 421b te Sliedrecht.

Vierde hoofdinspectie.

Er was voor de vervulling van de ontstane vacatures als hoofd eener bijzondere school steeds een ruime keuze.

Samenvoeging van de functie van hoofd eener school voor gewoon lager onderwijs met die als hoofd eener school voor uitgebreid lager onderwijs in hetzelfde gebouw komt in de meeste inspecties voor en heeft geen aanleiding tot klacht gegeven.

Ambulante hoofden van scholen worden nog hier en daar aangetroffen, maar hun aantal vermindert geleidelijk.

Vijfde hoofdinspectie.

Voor zoover dit — in verband met de omstandigheid, dat de benoeming van onderwijzend personeel aan de bijzondere scholen buiten de inspecteurs omgaat — kan blijken, mag worden aangenomen, dat er voor de verschillende vacatures een voldoende aantal sollicitanten beschikbaar was. Er is m. i. aanleiding om te verwachten, dat bepaalde behoefte aan geschikte gegadigden bij het bijzonder onderwijs iets langer zal uitblijven dan bij het openbaar onderwijs.

- b. *Het vervullen der vacatures van onderwijzers; reserve-onderwijzers; vakonderwijzers* (art. 96, vierde lid).

Eerste hoofdinspectie.

Het aantal onderwijzers was in verband met den overvloed van beschikbare gediplomeerden overal voldoende, in dien zin althans, dat ten minste het door de wet voor de subsidieering gevorderde aantal aanwezig was.

In een inspectie waren er 67 vacaturen; daarvan ontstonden er 16 door overplaatsing van religieus personeel, 27 door benoeming elders van religieus personeel, 22 door vermeerdering van personeel 1 ten gevolge van pensionneering en 1 door sterfgeval.

Tweede hoofdinspectie.

Het aantal onderwijzers is nog voldoende, maar zal dit voor een bepaalde groep van scholen waarschijnlijk niet lang meer zijn. „In 1929 ontstonden 12 vacatures van onderwijzer(es). Alle konden spoedig worden vervuld. Alleen aan de Christelijke u.l.o. school gaf de vervulling der vacature wat moeite in verband met de vereischte akten. Het aantal sollicitanten naar de betrekking van onderwijzer met verplichte hoofddiakte is nog steeds zeer gering. Ook de Hervormde scholen hebben moeite met het verkrijgen van mannelijk personeel“, schrijft de inspecteur-Nijkerk. Dezelfde ervaring had de inspecteur-Ommen. „Ook bij vacatures voor onderwijzer of onderwijzeres wordt de keuze benauwens klein, vooral voor Hervormde scholen. De Hervormde school te Heemse kon zelfs geen tijdelijke jonge leerkracht vinden en moest genoegen nemen met een bejaarden wachtgelder“, zegt hij.

De vergunning ex artikel 97, sub 2, der Lager-onderwijswet 1920 werd verleend voor één school voor één onderwijzer in de inspectie Enschede en voor 5 scholen voor 3 onderwijzers en 6 onderwijzeressen in de inspectie Nijmegen.

Reserveonderwijzers zijn bij het bijzonder onderwijs niet werkzaam.

De verhouding van het aantal vakonderwijzers tot het aantal klasseonderwijzers, de hoofden van scholen daaronder begrepen, is in de onderscheidene inspecties zeer verschillend, gelijk blijkt uit het volgende staatje.

Inspectie	Percentage	
	Aantal klasseonderv.	Aantal vakond. van klasseonderv.
Almelo	217	37
Apeldoorn	161	38
Arnhem	365	114
Deventer	163	21
Doetinchem	284	41
Enschede	252	13
Nijkerk	280	56
Nijmegen	486	94
Ommen	157	30
Tiel	138	21
Zutphen	176	24
Zwolle	232	41

Derde hoofdinspectie.

Ter vervulling van vacatures met verplichte hoofdkarte, volgens het 2de lid van art. 192, deden zich meermalen gevallen voor, dat hieraan niet kon worden voldaan. Daar het aanstellen van tijdelijke leerkrachten of wel van niet-bezitters der hoofdkarte, bleven toch deze vacatures niet geheel onvervuld. Een geruststelling voor de schoolbesturen is wel, dat overtreding van dit 2de lid van art. 192 niet het gevolg heeft, dat de bepaling van het 1ste lid, sub b wordt toegepast.

Het aantal sollicitanten ter vervulling der vacatures als onderwijzer zonder hoofdkarte was over het algemeen voldoende, vooral waar het een vacature als onderwijzeres betrof, doch de inspecteur in de inspectie Brielle constateert, dat het aantal sollicitanten dikwijls niet groot was, wanneer alleen Hervormde sollicitanten in aanmerking kwamen, terwijl zijn ambtgenoot in de inspectie Middelburg meldt: „Er is een tekort aan Hervormde onderwijzers”.

In de inspectie Neuzen werd in één vacature een wachtgeldster benoemd.

Meerdere benoemingen waren een gevolg van de werking der wet van 28 December 1928 (*Staatsblad* n°. 506) zooals blijkt uit het verslag van den inspecteur in de inspectie Gorinchem. Hij zegt n.l.: „In den loop van 1929 werden aan de bijzondere scholen in deze inspectie in vasten dienst benoemd: 25 onderwijzers en 17 onderwijzeressen.

Van deze benoemingen waren 14 het gevolg van de toepassing der nieuwe leerlingenschaal van de wet van 28 December 1928, *Staatsblad* n°. 506, terwijl 3 boventallige onderwijzers uit de gemeenten Gorinchem, Hardinxveld en Sliedrecht in den loop van dit jaar voor rekening van het Rijk kwamen, zoodat de vermeerdering ten gevolge van de nieuwe leerlingenschaal 17 bedroeg, terwijl bovendien nog één tijdelijke benoeming daarvan het gevolg was.

Hoewel ook op en na 1 Januari 1930 aan verschillende scholen daardoor nog vermeerdering van personeel kan plaats hebben, kan reeds thans worden geconstateerd, dat in 1929 aan 18 van de 43 bijzondere scholen een betere klasse-indeling kon tot stand komen, evenals dat aan 15 van de 56 openbare scholen het geval was.

33½ pct. van het totaal aantal scholen in de inspectie Gorinchem heeft alzoo in 1929 van deze wetswijziging voordeel getrokken. In 1929 hadden aan de bijzondere scholen 44 tijdelijke benoemingen plaats”.

Aan een bijzondere R.-K. school in de gemeente Gorinchem kwam het voor, dat een onderwijzeres, die met vergunning van Zijne Excellentie den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen gedurende 3 achtereenvolgende jaren tijdelijk aan die school was werkzaam geweest, tegen haar redelijke verwachting in werd vervangen door een andere vaste onderwijzeres. Dit gehele geval kon buiten de inspectie omgaan, omdat in art. 97, 2de lid, onder c, de inspecteur niet als afzonderlijke instantie voor advies wordt genoemd.

Van ontheffing van art. 97, 4de lid, wordt door één inspecteur melding gemaakt, en wel van een vacature in Rotterdam, die bij splitsing eener school uit zuinigheidsoverweging niet werd vervuld.

Aan één school, n.l. te Westkapelle, was gedurende 1929 voor de nuttige handwerken voor meisjes een onderwijzeres werk-

zaam zonder bevoegdheid (*Circulaire* van M. v. O. 7 Juli 1921, n°. 53141, *Afd. L.O.A.*). Met ingang van 1 Januari 1930 is een bevoegde benoemd.

Wat vakonderwijzers betreft, meldt de inspecteur in de inspectie Neuzen, dat hier behalve voor de gewone daarvoor in aanmerking komende vakken, er één was voor de vakken a, b en c, en één voor de vakken b, h, k en n.

Vierde hoofdinspectie.

Ook voor de vervulling van de vacatures als onderwijzer(es) waren nog genoeg sollicitanten. Het aantal mutaties was nog al groot.

Te langdurige vacaturen komen dan ook maar zelden voor en dan nog niet ten gevolge van gebrek aan sollicitanten, indien het n.l. geen vacaturen betreft, waarin voorzien moet worden door benoeming van een onderwijzer met hoofdkarte, aangezien hiervoor geen gegadigden beschikbaar zijn.

Het aantal gevallen, waarin op grond van art. 97, tweede lid, onder c, ontheffing wordt gevraagd om een leerkracht langer dan een jaar in tijdelijken dienst te mogen houden, is steeds geding.

Het komt mij voor, dat de overvloed van leerkrachten het meer dan noodig aanstellen van tijdelijke onderwijzers in de hand werkt. Die overvloed zal echter spoedig voorbij zijn, vooral voor het speciaal Hervormde bijzonder onderwijs. Daar dreigt zelfs gebrek te komen aan mannelijke leerkrachten.

Het instituut reserve-onderwijzers, dat de wet voor het bijzonder onderwijs niet noemt, maar ook niet verbiedt, komt bij dezen tak van onderwijs ook niet voor.

Van vakonderwijzers wordt zoo mogelijk gebruik gemaakt, voor het gewoon lager onderwijs bij lichaams oefeningen, nuttige handwerken en handenarbeid, voor het uitgebreid lager onderwijs daarenboven nog bij teekenen, handelskennis en wiskunde.

Vijfde hoofdinspectie.

Terwijl in sommige inspecties bij de vervulling van vacatures nog al eens overleg gepleegd werd met den inspecteur, was daarvan in andere inspecties slechts zeer weinig sprake.

c. Jaarwedden en belooningen (art. 89, 5de lid, art. 93).

Eerste hoofdinspectie.

Omtrent jaarwedden en verhoogen bevatten de verslagen der inspecteurs geen mededeelingen.

Tweede hoofdinspectie.

Het niet-toekennen van een verhooging van jaarwedde had in 1929 niet plaats. Door toepassing van art. 89, 5de lid, der Lager-onderwijs wet 1920 ontvingen vele onderwijzers een verhooging van jaarwedde van f 50 tot f 100.

Derde hoofdinspectie.

Niet-toekenning van jaarweddenverhoging kwam niet voor. Verhoogen op grond van art. 89, 5de lid, kwamen vrij veelvuldig voor, ten bedrage van f 50 of f 100 voor het bezit van een of ander godsdienstdiploma (de na-akte) of van een kweekschool-diploma. Voor zoover in een gemeente een regeling bestaat voor de belooning op grond van de aanwijzing tot plaatsvervanger van het hoofd der school, genieten ook de onderwijzers aan bijzondere scholen zulks. Van andere gevallen wordt geen melding gemaakt.

De inspecteur in de inspectie Dordrecht meldt betreffende dit onderwerp nog het volgende:

„Bij Koninklijk besluit van 2 April 1930 n°. 11 is bepaald, dat als dienstdadig, bedoeld in art. 3, 1ste lid, van par. 1 van hoofdstuk V van bijlage C van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1928, mede in aanmerking komt de dienstdadig als onderwijzer doorgebracht aan de lighallen van de Dordrechtse Vereeniging tot bestrijding van de tuberculose, te Dordrecht. De klasse, welke reeds enkele jaren in de „tighallen” was ondergebracht, is opgenomen in de „Dordtsche Buitenschool”, welke, gelijk ik schreef, 1 October 1929 is geopend.”

Vierde hoofdinspectie.

De jaarwedden en wedden zijn in overeenstemming met de bedragen, voorgeschreven in het Bezoldigingsbesluit. Hier en daar worden belooningen toegekend aan plaatsvervangende hoofden van scholen, wanneer de gemeente die vergoedt; een enkele maal ook wel uit eigen middelen. Die belooningen variëren van f 50 tot f 200.

De godsdienstdiploma's worden aan de meeste confessionele scholen beloofd met bedragen van f 50 tot f 100. Het behalen van dit diploma wordt daardoor sterk aangemoedigd.

Gevallen van niet-toekenning van periodieke verhoogingen kwamen mij niet ter oore.

d. Overleg bij benoeming (art. 80, 6de lid).

Eerste hoofdinspectie.

Overleg bij benoemingen had in enkele inspecties nog plaats voor wat betreft het niet religieuze personeel.

Tweede hoofdinspectie.

Niet verplicht plegen toch verscheidene schoolbesturen overleg met de inspecteurs betreffende de benoeming van personeel. Sommige hebben dit als regel gesteld, andere doen het, wanneer ze om bijzondere redenen zulks noodig achten, b.v. wanneer de inlichtingen van particulieren verkregen onvoldoende of tegenstrijdig zijn, men het over de keuze van een persoon niet eens kan worden, enz.

Derde hoofdinspectie.

Overleg met den inspecteur bij de benoeming van leerkrachten aan bijzondere scholen wordt niet meer geëischt. Toch komt het nog wel voor, in enkele inspecties zelfs vrijwel geregeld.

Over dit onderwerp melden de verschillende verslagen der inspecteurs het volgende:

Inspectie Brielle. „Overleg bij benoemingen had heel weinig plaats. Het schijnt in deze inspectie niet de gewoonte te zijn, dat de schoolbesturen den inspecteur bij benoemingen, ook zelfs niet van hoofden, raadplegen.”

Inspectie Dordrecht. „Ook in dit verslagjaar hebben vele schoolbesturen mij inlichtingen verzocht omtrent sollicitanten.”

Inspectie Goes. „Heeft over het algemeen niet plaats. De besturen weten het zelf veel beter en achten het advies van den inspecteur niet noodig.”

Inspectie 's Gravenhage. „Een factor, die ook niet ten voordeele van het onderwijs is, is wel het zeldzaam voorkomen van vragen van inlichtingen over sollicitanten door schoolbesturen. Gaat het over hoofden van scholen, dan wordt nog wel eens een enkele maal ons advies gevraagd, gaat het over onderwijzers of onderwijzeressen, dan zoo goed als nooit. Deze laatste benoemingen zijn in de praktijk bijna altijd in de handen der schoolhoofden en deze schijnen bevreesd om zelfs maar een schijn van hun invloed te moeten inboeten. Eénmaal werd ik in het laatste geval geraadpleegd, toen een schoolbestuur een onderwijzer wilde benoemen, die zeer te recht niet naar den zin van het hoofd der school was. Maar het doet niet prettig aan als men alleen van onze, toch ook wel zeer waardevolle gegevens gebruik maakt, als er conflicten zijn of dreigen.”

Inspectie Middelburg. „Overleg bij benoeming door het schoolbestuur met den inspecteur had slechts in enkele gevallen plaats.”

Inspectie Leiden. „Als regel vragen de schoolbesturen over alle sollicitanten of over hen, die voor een benoeming in aanmerking kunnen komen, inlichtingen van het Rijksschooltoezicht. Vooral nu overeengekomen is, dat de inspecteurs geen rapporten geven aan schoolbesturen buiten hun inspectie, komen daarop geen uitzonderingen meer voor.”

Inspectie Neuzen. „Het aantal vacatures bij het bijzonder onderwijs heeft bedragen 22, voor zoover uit het driemaandelijkse model E is na te gaan. Deze geschieden alle buiten mij om.”

Inspectie Rotterdam. „Overleg met het Rijksschooltoezicht bij benoeming tot hoofd had plaats voor één vacature.”

Vierde hoofdinspectie.

Dit overleg komt nog wel een enkele maal voor, maar bepaalt zich toch tot uitzonderingsgevallen.

e. Weigering getuigschrift van zedelijk gedrag (artt. 107, 108.)

Eerste hoofdinspectie.

Mij is geen geval van weigering van een getuigschrift van zedelijk gedrag bekend.

Tweede hoofdinspectie.

Weigering van een getuigschrift van zedelijk gedrag had niet plaats.

Vierde hoofdinspectie.

Hiervan kwamen mij geen gevallen ter oore.

Vijfde hoofdinspectie.

In de inspectie Zuidhorn werd aan een ontslagen hoofd eener bijzondere Hervormde school een getuigschrift van zedelijk gedrag geweigerd.

f. Strafmaatregelen (artt. 10, 92—94.)

Eerste hoofdinspectie.

Voor zoover ik weet, behoeften geen strafmaatregelen tegen onderwijzers te worden genomen.

Tweede hoofdinspectie.

De inspecteur-Almelo werd een keer uitgenoodigd tot overleg in zake een strafactie tegen een onderwijzer aan een Prot. Chr. school wegens mishandeling, waarvoor deze ook een strafvonnis kreeg, terwijl hij een andere maal door den rechter, belast met de instructie van strafzaken, werd uitgenoodigd tot een overleg in zake een mishandeling door een onderwijzer eener R.-K. school, hetgeen niet tot een strafvonnis heeft geleid.

In de inspectie Deventer werd in een geval, op verzoek van den inspecteur, aan een onderwijzer eener R.-K. school een schriftelijke waarschuwing verzonden wegens het in menig opzicht te kort schieten in zijn plichtsbetrachting als onderwijzer.

Bij Zijn Excellentie den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen kwam een klacht in van een vader tegen een onderwijzeres aan een R.-K. school wegens hardhandig optreden tegenover zijn zoon. Bij onderzoek bleek de klacht wel zeer overdreven. De onderwijzeres is aangemaand in het vervolg geen lichamelijke straffen toe te passen.

Derde hoofdinspectie.

Alleen de inspecteur in de inspectie Dordrecht meldt omtrent dit onderwerp, dat een hoofd is ontslagen, daar hij zich aan ergerlijk levensgedrag had schuldig gemaakt. Gedeputeerde Staten hebben beslist, dat dit schoolhoofd zijn bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren heeft. Dit is het eerste geval van dezen aard, waarmee hij ambtelijk in aanraking is gekomen.

In de andere inspecties kwam een toepassing van strafmaatregelen niet voor, welk feit tot vreugde kan stemmen.

Vierde hoofdinspectie.

Hierover werd mij slechts één geval gerapporteerd, nl. van het schorsen van het hoofd eener R.-K. school, dat later werd ontslagen, zonder dat de rechter termen vond tegen hem op te treden.

Een inspecteur meldt het voortbestaan eener gespannen verhouding tusschen hoofd en onderwijzeres, die maar niet tot samenwerking kunnen komen.

Nog meldt mij een inspecteur, dat in een geval de vergunning van Gedeputeerde Staten tot het bekleeden van een nevenbetrekking werd ingetrokken, omdat gebleken was, dat het waarnemen dier betrekking schade deed aan het onderwijs.

g. Nevenbedieningen, enz. (art. 97, 2de lid).

Eerste hoofdinspectie.

Vele onderwijzers geven onderwijs aan andere inrichtingen. Enkele bekleeden nevenbedieningen, na daartoe de vereischte toestemming te hebben bekomen. Het is mij niet gebleken, dat dat het onderwijs daardoor is geschaad.

Tweede hoofdinspectie.

Op 31 December 1929 was het aantal scholen:

1°. met leerkrachten, die werkzaam zijn aan andere onderwijsinrichtingen of cursussen 255; in 1928 en 1927 waren deze aantallen respectievelijk 236 en 247;

2°. met leerkrachten, die nevenbetrekkingen bekleeden, op 31 December 1929, 1928 en 1927 respectievelijk 106, 182 en 80;

3°. met leerkrachten, te wier huize handel of nering gedreven of een beroep werd uitgeoefend in genoemde jaren respectievelijk 5, 5 en 7.

Het aantal leerkrachten:

1°. aan andere onderwijsinrichtingen of cursussen werkzaam, bedroeg 396 op 31 December 1929 en op dien datum in 1928 en 1927 respectievelijk 318 en 349;

2°. die nevenbetrokkingen bekleedden, was op die data respectievelijk 115, 118 en 80;

3°. te wier huize handel of nering gedreven of een beroep werd uitgeoefend, respectievelijk 7, 5 en 5.

Het onderwijs aan andere inrichtingen of cursussen werd gegeven aan: cursus vervolgonderwijs, cursus vreemde talen, handelsavondschool, industrie- en huishoudschool, cursus fchamelijke oefening, ambachtsavondschool, landbouwcursus, tuinbouwcursus, nijverheidsschool, cursus bijenteelt, vakteekenschool, normalessen, gymnasium, kweekschool en handelsschool.

De bijbetrokkingen, tot welker vervulling vergunning werd verleend, waren: kassier boerenleenbank, secretaris commissie werkloosheidsverzekering, administrateur der school, secretaris bestuur vakschool, secretaris van verschillende verenigingen, penningmeester spaarbank, leider vrijwilligen landstorm.

Ten huize van den onderwijzer werd de volgende handel of nering gedreven: kunstmesthandel, houdster poststation.

Het is niet gebleken, dat het van nadeeligen invloed was op den arbeid der betrokken onderwijzers of op hun verhouding tot de ouders hunner leerlingen buiten de school.

Derde hoofdspectie.

Meerdere hoofden en onderwijzers geven aan andere inrichtingen of cursussen les of bekleeden nevenbedieningen, waartoe hen door Gedeputeerde Staten vergunning is verleend. De aard van deze werden in vorige verslagen reeds vermeld.

Wat dit verslagjaar betreft, hierover meldt de inspecteur in de inspectie Dordrecht, dat de vrijstelling, bedoeld in art. 97, 2de lid, sub b, werd verleend aan een onderwijzer voor de waarneming der nevenbetrokking van penningmeester eener woningbouwvereniging en dat ze werd geweigerd aan een schoolhoofd voor de waarneming der nevenbetrokking van bezoldigd administrateur der school. In de inspectie Rotterdam werd ontheffing volgens art. 97, 2de lid, sub b, 2 maal gevraagd en verkregen.

Vierde hoofdspectie.

Ook bij het bijzonder onderwijs komt het herhaaldelijk voor, dat onderwijzers les geven aan andere onderwijsinrichtingen en cursussen. Van gevallen, waarbij dit aanleiding gaf tot plichtsverzuim bij het lager onderwijs, deden zich niet voor.

De inspecteur in de inspectie Breukelen doet mededeeling van een bijna komisch geval van het vragen van vergunning voor het bekleeden van een nevenbediening:

„Een hoofd der school wilde een achttal koeien houden, in hoofdzaak om hierop „uitzicht” te hebben, al zouden die koeien, als ze vet waren, uiteraard wel worden verkocht. Bedoelde koeien werden blijkbaar niet gekoekt om ze weer te verkoopen, doch moesten in hoofdzaak dienen als stoffeering van het perceel boomgaard en weiland achter het huis van verzoeker. Op een schrijven van dit schoolhoofd aan Gedeputeerde Staten is hem door genoemd college bericht, dat voor het houden van koeien, op de wijze, als door het hoofd der school aangegeven, geen vrijstelling, als bedoeld in art. 97, tweede lid, der Lager-onderwijswet 1920, vereischt is.”

h. Pensioen, wachtgeld, non-activiteit (art. 125).

Eerste hoofdspectie.

In de inspectie Eindhoven kreeg een onderwijzeres, wier ziekteverlof in den loop van 1929 al een jaar duurde, verlenging, met toepassing der gunstige bepaling van het Koninklijk besluit van 5 April 1929, *Staatsblad* n°. 144.

Tweede hoofdspectie.

Over de wachtgelders zeggen de verslagen heel weinig meer bij dit punt. De bijzondere scholen hebben in voorgaande jaren niet zooveel moeilijkheden gehad als de gemeentebesturen en de inspecteurs.

In de inspectie Deventer werd een wachtgelder benoemd tot vakonderwijzer aan de Christelijke u.l.o.-school te Deventer; in de inspectie Nijmegen kwam één leerkracht (een onderwijzeres) op wachtgeld, enkele maanden later werd ze echter al weer aan dezelfde school aangesteld. Behalve haar werden er nog vier wachtgelders bij het bijzonder onderwijs aangesteld, twee voor tijdelijk en twee voor vast.

Aan een onderwijzeres aan de R.-K. meisjesschool, Ridderstraat 19, te Culemborg, werd, met toepassing van art. 2bis van het Koninklijk besluit van 29 Januari 1924, *Staatsblad* n°. 23, herzien bij Koninklijk besluit van 5 April 1929, *Staatsblad* n°. 144, verlof verleend tot herstel van gezondheid voor den tijd van twee jaren, met ingang van 1 Juni 1929.

Derde hoofdspectie.

Alleen de inspecteur in de inspectie Middelburg meldt, dat een hoofd eener school met ingang van 1 Augustus den dienst met pensioen heeft verlaten wegens het bereiken van den 65-jarigen leeftijd.

Vierde hoofdspectie.

Er werden eenige leerkrachten gepensionneerd wegens invaliditeit en wegens het bereiken van den pensioengerechtigden leeftijd of ouder.

Gevalen van op non-activiteitstelling zijn mij niet bekend.

§ 5. HET BUITENGEWOON LAGER ONDERWIJS.

Uit de publicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek, verschenen in November 1930, blijkt, dat het aantal van Rijkswege gesubsidieerde scholen voor buitengewoon lager onderwijs op 31 December 1929 96 bedroeg.

Deze scholen zijn te verdeelen in:

6 scholen voor doofstommen, alle behorende tot het bijzonder onderwijs. Deze scholen waren gevestigd te St. Michiels Gestel (2 scholen), Rotterdam, Amsterdam, Groningen en Voorburg en werden bezocht door 829 leerlingen. Aan deze scholen waren werkzaam 95 leerkrachten;

4 scholen voor blinden, eveneens alle behorende tot het bijzonder onderwijs. Deze scholen waren gevestigd te Amsterdam, Grave (2 scholen) en Zeist en werden bezocht door 227 leerlingen. Het onderwijzend personeel bestond uit 20 leerkrachten;

83 scholen voor zwakzinnigen, waaronder begrepen zijn 4 scholen, verbonden aan gestichten voor idioten, en wel die te Ermelo ('s Heeren Loo), Noordwijk, Oegstgeest (Voorgeest) en Udenhout (Huize Assisië). Van deze 83 scholen behoorden 46 tot het openbaar en 37 tot het bijzonder onderwijs. In totaal werden deze scholen bezocht door 7576 leerlingen (4983 jongens en 2593 meisjes), terwijl daaraan verbonden waren 510 leerkrachten;

3 scholen voor slechthoorenden, waarvan 2 behoorden tot het bijzonder onderwijs, nl. die te Amsterdam en Rotterdam en 1 tot het openbaar onderwijs, nl. te 's Gravenhage. Deze scholen werden bezocht door 232 leerlingen, terwijl daaraan verbonden waren 19 leerkrachten.

Als n°. VI van bijlage B is opgenomen het jaarverslag van den inspecteur van het buitengewoon lager onderwijs, omtrent den toestand van dat onderwijs over 1929, met gegevens omtrent de scholen afzonderlijk naar den toestand op 31 December 1929.

§ 6. DE BEVOEGDHEID TOT HET GEVEN VAN LAGER ONDERWIJS. DE EXAMENS. DE OPLEIDING VAN ONDERWIJZERS.

I. De bevoegdheid.

a. Vergunning aan vreemdelingen om onderwijs te geven (art. 129).

Art. 129 der Lager-onderwijswet 1920 bepaalt, dat niemand lager onderwijs mag geven, die niet in het bezit is der bij deze wet gevorderde bewijzen van bekwaamheid en zedelijkheid; en dat vreemdelingen bovendien vergunning behoeven van de Koningin.

Deze vergunning is in 1929 aan 38 vreemdelingen verleend. Daarvan waren afkomstig uit: België 4, Duitschland 24, Frankrijk 1, Oostenrijk 4, China 1, Amerika 1.

De nationaliteit van 3 personen is niet bekend.

b. Vergunning om onderwijs te geven zonder geldelijke belooning (art. 130).

In 1929 werd geen vergunning gevraagd om onderwijs te geven zonder geldelijke belooning.

c. Verlies van de bevoegdheid om onderwijs te geven—(artt. 10, 38, 40).

Op voordracht van burgemeester en wethouders of van den inspecteur kunnen Gedeputeerde Staten verklaren, dat de onderwijzer, die bij het geven van onderwijs leerlingen verspreidt, strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid aan de wetten des lands, zijn bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren heeft. Deze bepaling is ook van toepassing op den onderwijzer, die zich aan een ergerlijk levensgedrag schuldig maakt.

Deze voorschriften, welke aangetroffen worden in art. 10 der Lager-onderwijswet 1920, betreffen zoowel onderwijzers aan openbare als aan bijzondere scholen.

Bovendien geven de artt. 38 en 40 der wet aan Gedeputeerde Staten de bevoegdheid om te verklaren, dat een niet-eervol ontslagen onderwijzer eener openbare school de bevoegdheid tot het geven van onderwijs heeft verloren.

Voor een overzicht van de aantallen malen, dat deze strafmaatregel is toegepast, wordt verwezen naar het staatje, opgenomen in § 3, onder III, onderdeel e.

d. Terugbekoming van de verloren bevoegdheid (art. 132).

Een krachtens de artt. 10, 38 of 40 der wet verloren bevoegdheid kan den belanghebbende door de Koningin worden teruggegeven (art. 132 Lager-onderwijswet 1920).

In 1929 werd in geen enkel geval de verloren bevoegdheid teruggegeven.

II. De examens.

a. Algemeene opmerkingen (art. 210).

In afwachting van het in werking brengen van de voorschriften der artt. 134 tot en met 136 der Lager-onderwijswet 1920 blijven ingevolge art. 210 der wet de krachtens de wet op het lager onderwijs van 1878 bestaande bepalingen omtrent de examens ter verkrijging van akten gelden, totdat die onderwerpen overeenkomstig de wet van 1920 opnieuw zullen zijn geregeld. Bij wijze van overgang stelde echter voormeld art. 210 aanvankelijk eenige nieuwe regelen, welke voortaan zouden gelden in afwijking van het bepaalde in de artt. 78, 79 en 80 der wet van 1878. Deze overgangsregeling is echter vervangen door die, vervat in art. 210bis, dat door de wet van 23 Juli 1923 (*Staatsblad* n°. 287) in de Lager-onderwijswet 1920 is opgenomen.

De hoofdinspecteurs in de eerste, tweede, derde en vierde hoofdspectie hebben aan de akte-examens eenige opmerkingen van algemeen aard gewijd, welke hier een plaats mogen vinden.

Eerste hoofdspectie.

In de eerste hoofdspectie werden in 1929 de volgende akte-examens afgenomen: te Eindhoven voor de onderwijzersakte en

voor de akte der nuttige handwerken voor meisjes, te Breda en Roermond voor de hoofdonderwijzersakte, te 's Hertogenbosch voor de akte vrije en ordeoefeningen der gymnastiek en te Maastricht voor de akte in den handarbeid, krachtens de daarvoor dit jaar voor het eerst geldende bepalingen. Over deze examens werden afzonderlijke verslagen uitgebracht door de daarvoor benoemde commissiën.

Aan 4 openbare en 31 bijzondere kweekscholen werden eind-examens afgenomen.

Tweede hoofdspectie.

Ten aanzien van het examen voor onderwijzer geldt nog het bezwaar, dat het programma voor rekenkunde geen praktisch rekenen noemt, dat alleen eenige bekendheid met de hoofdzaken van het handelsrekenen.

Dit heeft tengevolge, dat er op de opleidingsinrichtingen niet meer „gerekend wordt, zooals men het vroeger misschien te veel deed.

Zoo is het niet te verwonderen, dat onze onderwijzers, wanneer ze voor de hoogste klasse eener gewone lagere school, waar men niet niet zoover is om alle „denksommen“ uit den boeze te achten, verlegen staan.

Moest men vroeger wel eens ervaren, dat de candidaat moeite had met de sommen die ter behandeling met de klasse werden opgegeven, nu zal dit veel meer moeten voorkomen.

Men heeft zich vroolijk gemaakt met de z.g. kraan-, ontmoetings-, inhalings-, kloksommen, enz. maar er is in dit alles veel overdrijving en het is nog de vraag, of dit oude rekenen voor de verstandelijke vorming niet van meer waarde is, dan het handelsrekenen in den vorm, zooals het nu gegeven wordt. Het heeft zijn nut om te maken, dat onze onderwijzers niet vreemd staan tegen de usantiën in onze commercieele wereld, maar een weinig minder handelsrekenen en eenig praktisch rekenen ter aanvulling zou de geschiktheid van onze onderwijzers voor de school zeker verhoogen.

Wat het vak Nederlandsche taal betreft wordt de toestand ten aanzien van wat al of niet geoorloofd is inzake de spelling op den duur onhoudbaar. Bij de Staatsexamens kan men zich nog op het standpunt stellen, dat De Vries en Te Winkel nog dient gevolgd en dat de buigings-n moet worden geschreven, behalve dan in de gevallen, waarvoor afwijking vrijwel regel is geworden, n.l. bij een, geen en de bezittelijke voornaamwoorden mijn, uw, zijn, hun en haar, maar bij de eindexamens is geen regel meer te stellen, nu gevraagd werd, dat gecommiteerden bij deze examens bij de beoordeeling van het schriftwerk er rekening mede zouden houden, dat men op verschillende kweekscholen al verder was gegaan in zijn streven ter vereenvoudiging; zoo heeft men velerlei spelling.

Het is noodzakelijk, dat er maatregelen worden genomen om uit dezen chaos te komen.

Het blijkt telkens, dat onze jonge en oudere onderwijzers de Lager-onderwijswet al zeer slecht kennen. Het komt mij voor, dat onder het punt: „Bekendheid met de inrichting en de taak der school“ gevoeglijk ware te brengen: kennis van de voornaamste artikelen der L-onderwijswet, die op de inrichting der lagere school betrekking hebben.

Hetzelfde geldt voor punt e van het programma van het examen ter verkrijging van een akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer.

Wat het onderdeel wiskunde voor dit examen betreft, het blijft m.i. een onbillijkheid, dat zij, die bij het onderwijzers-examen ook onderzocht zijn voor dit vak bij het hoofdonderwijzers-examen zijn vrijgesteld van het onderzoek daarin; of ze bij het eerste examen al of niet een voldoende cijfer behaalden doet er niet toe, terwijl elke candidaat, die niet slaagt voor het laatste examen, een volgende keer weer „wiskunde moet doen“, ook al heeft hij daarvoor een „voldoende“ of hooger cijfer gekregen.

Ik moge voorts nog eens de aandacht vestigen op de ongelijkheid in zake het vak wiskunde tusschen de vrouwelijke leerlingen der Rijkskweekscholen en die der bijzondere en gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers(essen), die het gevolg is van het bepaalde in art. 18, 2de lid, van het Koninklijk besluit van 11 September 1923, n°. 440. Indien men van oordeel is, dat

de leerlingen der laatste kweekscholen de daar bedoelde vrijstelling moet gegeven kunnen worden, moet die ook verleend kunnen worden aan alle andere vrouwelijke kandidaten voor het schooleind- en Staatsexamen voor onderwijzeres.

Derde hoofdinspectie.

Over dit onderwerp geeft de inspecteur in de inspectie Dordrecht beschouwingen over slechte verzorging van het Nederlandsch in het gemaakte schriftelijke werk, in het bijzonder met betrekking tot spelling en stijl. Hij verwijst naar de verslagen over de examens voor onderwijzers- en hoofdonderwijzersakte, en naar die voor de akte I.o. Fransch. Inderdaad staan deze verslagen vol van aanwijzingen, dat het bij het onderwijzend personeel met het gebruik der Nederlandsche taal- en schrijfvormen slecht gesteld is.

Vierde hoofdinspectie.

Hiervoor wordt verwezen naar de verslagen der commissiën die met het afnemen dier examens waren belast.

b. Mededeelingen omtrent elk der afgenomen examens.

Omtrent de in 1929 afgenomen examens kan het volgende worden medegedeeld.

1°. Examen voor onderwijzer en onderwijzeres.

In 1929 is éénmaal de gelegenheid opengesteld tot het afleggen van het Staatsexamen ter verkrijging van akten van bekwaamheid als onderwijzer en onderwijzeres. Mede werd daarbij de gelegenheid gegeven tot het verkrijgen van de aantekening voor vak k.

Dit examen werd afgenomen door commissiën, die zitting hebben gehouden te Eindhoven, Zutphen, 's Gravenhage, Amsterdam en Groningen.

Nadere bijzonderheden aangaande dit examen worden aangetroffen in de door de commissiën aan de Regeering gedane mededeelingen omtrent den uitslag van het onderzoek, welke zijn opgenomen in het bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van 1 October 1929, n°. 191 (n°. 17 der Verslagen en Rapporten).

In 1929 is wederom de gelegenheid opengesteld de akte van bekwaamheid als onderwijzer of onderwijzeres te verkrijgen door het afleggen van het kweekschool-eindexamen. Dit examen is afgenomen aan 30 Rijkskweekscholen, nl. te Alkmaar, Amersfoort, Arnhem, Apeldoorn, Appingedam, Breda, Coevorden, Deventer, Doetinchem, Drachten, Gorinchem, 's Gravenhage, Groningen, Haarlem, Heerenveen, Hengelo, Hellevoetsluis, 's Hertogenbosch Hilversum, Leeuwarden, Maastricht, Meppel, Middelburg, Oostburg, Roermond, Schoonhoven, Utrecht, Winschoten, Zaandam en Zierikzee en aan alle van Rijksweg gesubsidieerde gemeentelijke en bijzondere kweekscholen.

De uitslag van dit examen is opgenomen in het bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van Vrijdag 21 en Zaterdag 22 Februari 1930, n°. 37.

2°. Examen voor hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres.

De commissiën, met het afnemen van dit examen belast, hebben zitting gehouden te Breda, Roermond, Arnhem, Zwolle, 's Gravenhage, Rotterdam, Utrecht, Haarlem, Groningen en Leeuwarden.

De ontvangen verslagen der commissiën zijn opgenomen in het bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van 26 Nov. 1929, n°. 237 (n°. 31 der Verslagen en Rapporten).

3°. Examens voor de akten Fransch, Hoogduitsch en Engelsch.

De commissiën, in 1929 belast geweest met het afnemen der akte-examens in de Fransche taal (lager onderwijs), Hoogduitsche taal (lager onderwijs) en Engelsche taal (lager onderwijs) hebben het schriftelijk examen afgenomen respectievelijk te Amsterdam, Rotterdam, Breda, 's Gravenhage, Groningen, Venlo, Utrecht en Nijmegen; te Amsterdam, Nijmegen, 's Gravenhage, Breda en Zwolle, en te Amsterdam, Breda, Rotterdam, Utrecht, Zwolle en Groningen.

Het mondeling examen werd voor de akten Fransch en Engelsch te Utrecht afgenomen, en voor de akte Duitsch te 's Gravenhage.

De volledige samenstelling der commissiën en verdere bijzonderheden aangaande deze examens worden aangetroffen in de door de commissiën uitgebrachte verslagen. Deze zijn opgenomen in het bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van Dinsdag 15 October 1929, n°. 201, Woensdag 13 November 1929, n°. 222, en van Vrijdag 21 en Zaterdag 22 Maart 1930, n°. 57 (nos. 20, 24 en 10 der Verslagen en Rapporten).

4°. Examen voor de akte handteekenen.

De commissie, in 1929 belast geweest met het afnemen van het examen in handteekenen (lager onderwijs), heeft zitting gehouden te 's Gravenhage.

Nadere bijzonderheden zijn te vinden in het door de commissie uitgebrachte verslag, dat opgenomen is in het bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van Vrijdag 15 en Zaterdag 16 November 1929, n°. 224 (n°. 33 der Verslagen en Rapporten).

5°. Examens voor de akten wiskunde, gymnastiek, landbouwkunde, tuinbouwkunde en handelskennis.

Voor wiskunde, gymnastiek en handelskennis werden de examens voor de akte lager onderwijs afgenomen door commissiën, die tevens de kandidaten voor akte middelbaar onderwijs hebben geëxamineerd. Voor landbouwkunde en tuinbouwkunde was een afzonderlijke commissie belast met het afnemen van lager onderwijs.

Ten aanzien van de samenstelling der commissiën en verdere bijzonderheden aangaande deze examens zij verwezen naar de uitgebrachte verslagen, welke zijn opgenomen in het bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van Dinsdag 4 Februari 1930, n°. 24, van Vrijdag 15 en Zaterdag 16 November 1929, n°. 224, van Vrijdag 8 en Zaterdag 9 November 1929, n°. 219, en van Vrijdag 13 en Zaterdag 14 December 1929, n°. 244 (nos. 8, 30, 26 en 32 der Verslagen en Rapporten).

6°. Examen voor de akte vrije en orde-oefeningen der gymnastiek.

De commissiën, met het afnemen van dit examen belast, hebben zitting gehouden te 's Hertogenbosch, 's Gravenhage, Amsterdam en Groningen.

Nadere bijzonderheden aangaande dit examen worden aangetroffen in de door de commissiën gedane mededeelingen, welke zijn opgenomen in het bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van Vrijdag 15 en Zaterdag 16 November 1929, n°. 224 (n°. 27 der Verslagen en Rapporten).

7°. Examens voor de akten nuttige en fraaie handwerken voor meisjes.

Voor de nuttige handwerken hebben de examencommissiën zitting gehouden te Eindhoven, Arnhem, Rotterdam, Amsterdam en Groningen; voor de fraaie handwerken te Amsterdam.

De verslagen der commissiën zijn opgenomen in het bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van Dinsdag 7 Januari 1930, n°. 4 (n°. 4 der Verslagen en Rapporten).

8°. Examen voor de akte handenarbeid.

In 1929 zijn de examens voor handenarbeid niet meer afgenomen door de vereenigingen tot bevordering van het onderwijs in handenarbeid.

Bij Koninklijk besluit van 23 April 1929 (*Staatsblad* n°. 175) werd voor deze examens een regeling getroffen, waarbij zij onder de Staatsexamens werden gebracht.

De commissiën, met het afnemen van dit examen belast, hebben zitting gehouden te Maastricht, 's Gravenhage en Groningen.

Verdere bijzonderheden aangaande dit examen worden aangetroffen in de door de commissiën gedane mededeelingen, welke zijn opgenomen in het bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van Vrijdag 24 en Zaterdag 25 Januari 1930, n°. 17 (n°. 6 der Verslagen en Rapporten).

9°. Examens ter verkrijging van het getuigschrift als leider of leidster in lichamelijke oefening en van dat als sport-leider of sportleidster.

De commissie, met het afnemen van deze examens belast, heeft zitting gehouden te Hilversum.

Nadere bijzonderheden aangaande deze examens worden aangetroffen in de door de commissie gedane mededeelingen, welke

zijn opgenomen in het bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van Dinsdag 12 November 1929, n°. 221 (n°. 25 der Verslagen en Rapporten).

10°. Examens voor de m.u.l.o.-diploma's A en B.

Evenals in vorige jaren werden deze examens, uitgaande van de Verg. voor m.u.l.o., de Verg. voor Chr. m.u.l.o. en de stichting R.-K. m.u.l.o.-examen, bijgewoond door Rijksgecommitteerden, welke te zamen een commissie van Rijksgecommitteerden vormden en onder leiding van een der hoofdinspecteurs hun werkzaamheden verrichtten.

Omtrent deze examens is door den voorzitter der commissie het volgend verslag uitgebracht.

Bij beschikking van Zijn Excellentie den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, dd. 26 Januari 1929, n°. 398, aff. L.O.A., werd voor het toezicht op de examens voor de diploma's m.u.l.o. A en B, in 1929 af te nemen door de Vereniging voor M.U.L.O. met de Vereniging voor Christelijk M.U.L.O. en de Stichting „Het R.-K. M.U.L.O. examen” een commissie benoemd, waarvan tot voorzitter werd aangewezen K. Brants, hoofdinspecteur van het lager onderwijs in de vierde hoofdinspectie te Haarlem, en tot leden, die met den voorzitter aan de voorbereiding dier examens zouden deelnemen: voor de examens, uitgaande van de verenigingen voor m.u.l.o. en voor Christelijk m.u.l.o., de heeren ir. J. A. Ladage en K. van der Graaf, inspecteurs van het lager onderwijs in de inspecties Deventer en Dokkum, en voor de examens van de Stichting „Het R.-K. M.U.L.O. examen” de heer H. H. Hol, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Heerlen.

Behalve deze werden bij beschikking, dd. 23 Februari 1929, n°. 1333r, aff. L.O.A., benoemd tot leden dier commissie:

P. J. R. Mesker, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Maastricht, te Maastricht;

ir. E. L. A. baron van Voorst tot Voorst, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie 's Hertogenbosch, te 's Hertogenbosch;

mr. G. J. ter Kuile, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Almelo, te Almelo;

mr. C. C. J. M. Merkelbach van Enkhuizen, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Enschede, te Enschede;

M. A. Merex, oud-schoolopziener, te Nijmegen

S. Dwarshuis, oud-schoolopziener, te Avereest;

J. A. H. Abeleven, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Goes, te Goes;

mevrouw J. S. C. P. van den Bent, oud-schoolopziener, te 's Gravenhage;

J. D. N. de Graaff, oud-schoolopziener, te 's Gravenhage;

mevrouw F. S. van Balen—Klaar, oud-schoolopziener, te 's Gravenhage;

Tj. Sterringa, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Zaandam, te Haarlem;

R. van Gaasbeek, schoolopziener in de inspectie Amsterdam, te Amsterdam;

dr. J. F. Hoekstra, oud-schoolopziener te Apeldoorn;

J. F. Luyx, schoolopziener in de inspectie Amsterdam, te Amsterdam;

J. M. Houwen, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Heerenveen, te Heerenveen;

Th. Boekholt, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Groningen, te Groningen;

dr. G. A. Nauta, oud-schoolopziener, te Groningen;

en tot plaatsvervangende leden:

dr. J. W. Wurfbaïn, oud-schoolopziener, te Velp;

mevrouw H. M. v. d. Wielen—v. Griensveen, oud-schoolopziener, te Druten;

J. Haspers, oud-schoolopziener, te Kampen;

Ph. E. Bredee, schoolopziener in de inspectie Rotterdam, te Rotterdam;

H. J. Hijman, schoolopziener in de inspectie Rotterdam, te Rotterdam;

A. G. Boes, oud-schoolopziener, te Haarlem;

S. Anema, schoolopziener in de inspectie Amsterdam, te Haarlem;

L. Welling, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Leeuwarden, te de Schrans, bij Leeuwarden;

mevrouw H. A. van Riel—Smeenge, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Borger, te Assen;

J. J. Beliën, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Eindhoven, te Oirschot, en

G. Goossens, oud-schoolopziener, te Nijmegen;

terwijl bij beschikking van 4 April 1929, n°. 2085, aff. L.O.A., in plaats van den heer P. J. R. Mesker als lid der commissie werd benoemd mr. dr. J. Wackio Eysten, oud-schoolopziener, te Aerdenhout.

De vergaderingen, a. ter voorbereiding van de definitieve voorstellen, en b. tot het vaststellen van de voorstellen tot regeling van de examens, worden door den voorzitter alle bijgewoond; door de heeren Ladage en van der Graaf die, genoemd onder b. voor de examens der verenigingen voor m.u.l.o. en voor Christelijk m.u.l.o.; door den heer Hol alle vergaderingen van de Stichting „Het R.-K. M.U.L.O. examen”. Al deze vergaderingen werden gehouden te Utrecht.

Op 27 April 1929 werd door mij een vergadering gehouden met de leden Rijksgecommitteerden, waaraan ook deelnam de heer S. Anema, ter vervanging van den heer dr. J. F. Hoekstra. Allereerst werden vastgesteld de data en de plaatsen, waarop de sub-commissiën de schriftelijke en mondelinge examens zouden bijwonen. Voor en tijdens de examens zijn hierin, op verzoek van de betreffenden, nog eenige wijzigingen gebracht, zoodat ten slotte het toezicht is gescheid als op de hierbij gevoegde drie bijlagen is aangegeven.

Verder werden besprekingen gehouden: a. over de maatregelen, te nemen op den dag der verkiezing, 3 Juli 1929; b. over de lijsten van de voorgestelde examinatoren; c. over het veto-recht; d. over de correctie en de waardeering van het schriftelijk werk en de de—en—den-quaestie bij de Nederlandsche taal, en e. over het toezicht bij de schriftelijke examens.

Uit de bijlagen blijkt, dat de schriftelijke examens alle gedurende korteren of langeren tijd door één geconmitteerde en de mondelinge examens steeds door twee geconmitteerden zijn bijgewoond. Slechts éénmaal heeft een der geconmitteerden een halven dag bij een mondeling examen verzuimd, om te voldoen aan een opdracht van zijn chef, zonder zich te laten vervangen. Maatregelen zijn genomen, dat zoo iets niet meer zal kunnen voorkomen. Ook is het schriftelijk examen te Hengelo op 5 Juni niet bezocht door dr. J. W. Wurfbaïn, die op het laatste moment was aangewezen als plaatsvervanger van mr. G. J. ter Kuile en dat bericht, zooals hij meldde, te laat heeft ontvangen.

De regeling van het schriftelijk examen voldeed aan alle eischen, al waren niet overal de gebruikte zalen even geschikt. Het is evenwel buitengewoon moeilijk om daarin volkomen te slagen.

Aan het toezicht heeft niets ontbroken. Er was voor gezorgd, dat de toezichthoudende examinatoren voor het grootste gedeelte uit andere plaatsen kwamen, zoodat het maar zelden voorkwam, dat de eigen onderwijzer der kandidaten voorzitter was van of surveillant bij het schriftelijk examen.

De schriftelijke opgaven voldeden aan hooge eischen. Door enkele geconmitteerden werden sommige opgaven wel wat moeilijk gevonden. Het was zeer jammer, dat in de algebra-opgaven van de examens voor m.u.l.o. en voor Christelijk m.u.l.o. een paar drukfouten waren blijven staan, die bijna overal te laat werden opgemerkt om nog gecorrigeerd te kunnen worden. Bij de beoordeeling van deze opgaven is hiernede voldoende rekening gehouden.

De correctie van het gemaakte werk geschiedde volgens vooraf vastgestelde schemata en de beoordeeling naar minitieu's opgestelde normen. Een enkele van de geconmitteerden vond die normen wel wat hoog voor de beoordeeling van de vertalingen van en in de vreemde talen. Voor hem stond het beter, indien de opgaven wat gemakkelijker en de beoordeeling wat zwaarder waren geweest. Hiernede is een oude quaestie aangevoerd, die evenwel in den langen loop der jaren nog geen oplossing heeft gevonden, welke als communis opinio kan gelden.

De mondelinge examens hadden overal een geregeld verloop. De lokalen, waarin geëxamineerd werd, waren op een enkele uitzondering na voor het doel geschikt. Ook nu bleek het weer

moeilijk, om in de drie weken in Juli de vele groepen te examineren, zoodat er in de tusschenweek nu op drie plaatsen mondeling geëxamineerd moest worden, en wel te Goes, Alkmaar en Groningen. Toch waren in de andere weken hier en daar nog te veel ploegen gelijktijdig onder handen. Als het aantal kandidaten zich blijft uitbreiden, zal wel tot vermeerdering van het aantal examendagen moeten worden overgegaan. Het zal dan echter weer bezwaarlijker worden om de examinatoren te vinden, daar dezen voor het overgrote deel leerkrachten van het m.u.l.o. zijn, en in de tweede week van Juli op hun scholen aanwezig moeten zijn voor hun eigen eind-, overgangs- en toelatingsexamens.

De examinatoren bleken op zeer enkele uitzonderingen na geschikt voor hun taak. Langzamerhand kan men daarvan de bekwaamsten uitzoeken en krijgt men ervaring in het uitzoeken van die bekwaamsten. Telkenjare zullen enige jongeren in de rijen moeten toetreden; wanneer dezen, vooral in het eerste jaar, gelijktijdig met ouderen examineren, dan komen ze vanzelf in de training.

Wat de regelingscommissiën de examinatoren voornamelijk zoeken onder de leden van haar vereenigingen, die werkzaam zijn aan u.l.o.-scholen, is verklaarbaar. Niet-leden, werkzaam bij het u.l.o., worden wel niet uitgesloten, maar de eerste categorie gaat voor. Wanneer daarbij dan nog gelet wordt op de vragen, of zij opgeleid hebben voor het vak, waarvoor zij examineren, of zij reeds geëxamineerd hebben, en of zij een middelbare akte hebben voor dat vak, dan heeft men wel alles gedaan om een goed corps examinatoren te verkrijgen. Trouwens, de geheele voorbereiding der m.u.l.o.-examens door de regelingscommissiën, voorgelicht door de besturen der vereenigingen, is zoo minutieus, nauwgezet en consciëntieus, dat wij daarover niets dan woorden van lof hebben.

Ook de samenwerking met de Rijksgecommitteerden is zoo goed mogelijk. Met hun wenken en opmerkingen wordt terdege rekening gehouden.

De protocolboekjes hebben ook dit jaar flink dienst gedaan, en tot aller bevrediging.

Een geval van een werkelijke en een van een vermeende vergissing konden onmiddellijk opgespoord en in het eerste geval verbeterd worden.

Ook is er nog een geval van reclame geweest over de afwijzing van een candidaat, omdat met het cijferlijstje een vergissing was begaan, die een eventueel slagen in uitzicht had kunnen stellen. Na correctie van het cijferlijstje was het duidelijk, dat de candidaat te recht was afgewezen.

De eerstgenoemde gevallen zijn door de gecommiteerden behandeld; van het laatstgenoemde geval is de klacht bij Uw Excellentie ingekomen en door mijn waarnemer beantwoord bij schrijven van 19 Augustus 1929, n°. 2073. Hoewel deze vergissingen te betreuren zijn en dan ook betreurd worden, blijft toch het feit, dat bij zoo'n groot aantal examinandi het examen prachtig is verlopen.

Van het veto-recht is slechts éénmaal gebruik gemaakt. Dit geval deed zich voor op den eersten dag bij de commissie voor de examens van de vereenigingen voor m.u.l.o. en Christelijke m.u.l.o. te Amsterdam. De stand van zaken was aldus: De candidaat had vrijstelling van wiskunde. Hij behaalde voor twee talen schriftelijk onvoldoende en voor drie talen mondeling onvoldoende. Eindeijfer voor de talen twee vijven (hier voldoende) en twee onvoldoenden. De cijfers voor de andere vakken waren ook vijven, behalve die voor aardrijkskunde en geschiedenis (respectievelijk 7 en 6). De candidaat behaalde het minimum aantal punten en het maximum aantal onvoldoenden om voor de examencommissie volgens de geldende normen nog te kunnen slagen. De gecommiteerden vonden het examen daarvoor echter te zwak.

Geconstateerd werd, dat het onderwijs in het grammaticale gedeelte der Nederlandsche taal er niet op vooruit gaat, en dat spelling en buiging leerlijk in de knel komen. Dit verschijnsel is te verklaren uit de algemeene richting van het onderwijs in dat vak in den laatsten tijd, waarbij meer op het begripen der taal en der taalverschijnselen gelet wordt dan op grammaticale onderscheidingen, en vervolgens uit de onzekerheid, waarin het geheele onderwijs verkeert over de wettige noodzakelijkheid van het gebruik der buigingsuitgangen en spellingregels. Een beslissing, hoe in dezen te handelen, zou van Regeeringswege kunnen worden gegeven, voor zoover daarmede aan de vrijheid niet te kort gedaan wordt. Maar een zegen zou het zijn voor ons onder-

wijs, en bij uitbreiding voor ons volk, indien, hoe dan ook, de vastigheden weer werden verkregen.

Het examen in de moderne talen bewees, dat het onderwijs op de u.l.o.-scholen vooral in de laatste jaren in deze vakken enorm is vooruitgegaan. Dat het examen in de taal zelf kan worden afgenomen en dat de kandidaten vrij vlot kunnen antwoorden is een prestatie, waarop het m.u.l.o. met recht trotsch kan zijn.

Het examen in de mechanica voor het B-diploma was niet altijd even bevredigend, maar er is toch vooruitgang te bespeuren.

Moeilijker is de vraag te beantwoorden, of dit examen met succes kan worden afgelegd na een 3-jarige opleiding aan een m.u.l.o.-school. Voor het B-diploma is dat zeker niet mogelijk en voor het A-diploma alleen onder de gunstigste omstandigheden. Aangezien het m.u.l.o. het onderwijs is voor den middenstand, waar men de kinderen liefst op hun 15de of 16de jaar in de practijk ziet, levert de 4-jarige cursus bezwaren. Toch zal men er zich ernstig op moeten bezinnen om of de exameneischen wat te matigen of de 4-jarige opleiding tot regel te maken; dit laatste is reeds op heel veel plaatsen het geval.

Ten slotte moge ik nog vermelden, dat te Nijmegen een candidaat voor het diploma A door ziekte verhindert was het mondeling deel van het examen af te leggen, en met goedvinden van Uw Excellentie voorganger alsnog in de gelegenheid daartoe gesteld zou worden, geheel voor de financiële rekening van den vader der candidate. Als gecommiteerden daarbij werden aangewezen de heeren G. Goossens en M. A. Merx, oud-school-opzieners te Nijmegen. Echter is deze candidate na amper herstel weder ziek geworden, zoodat op het moment, waarop dit verslag werd vastgesteld, dit examen nog niet had plaats gehad.

De slotvergadering der Rijksgecommitteerden werd gehouden op Zaterdag 26 October 1929 te Utrecht, waar de ervaringen de m.u.l.o.-examens werden besproken en dit verslag werd vastgesteld.

De uitslag der examens was als volgt:

	Aangegeven.	Teruggetrokken.	Niet opgekomen.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Afgewezen.	% geslaagden der geëxamin.
Vereeniging voor m.u.l.o.-diploma A . . .	1800	7	11	1782	1400	382	78½ % ruim.
Idem diploma B . . .	373	—	1	372	307	65	82½ % ruim.
Idem aanvullingsdiploma	87	—	1	86	76	10	88½ % ruim.
Vereeniging voor Christelijk m.u.l.o.-diploma A	1320	5	18	1297	937	360	72¼ % bijna.
Idem diploma B . . .	125	—	—	125	89	36	71½ %.
Idem aanvullingsdiploma	42	1	1	40	38	2	95 %.
Stichting „Het R. K. m.u.l.o. examen” diploma A	1578	11	9	1558	1353	205	86½ % ruim.
Idem diploma B . . .	46	—	1	45	41	4	91 % ruim.
Idem aanvullingsdiploma	26	—	—	26	22	4	84½ % ruim.

III. De opleiding.

a. Algemeene beschouwingen.

De opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen had bij den aanvang van 1929 plaats aan 30 Rijkskweekscholen en 3 Rijksnormaallessen. Voorts aan 73 gemeentelijke en bijzondere kweekscholen en 28 bijzondere normaallessen, welke alle door het Rijk werden gesubsidieerd. Van de gesubsidieerde kweekscholen werden er 5 in stand gehouden door gemeenten en 68 door vereenigingen; de laatste zijn te onderscheiden in 22 Protestantse, 43 Roomsche-Katholieke en 3 andere.

b. Rijkskweekscholen.

De hoofdinspecteur in de eerste hoofdinspectie schrijft het volgende:

Voor de opleiding tot onderwijzer en onderwijzeres waren er in de eerste hoofdinspectie 4 Rijkskweekscholen, 31 bijzondere kweekscholen en 6 bijzondere normalessen. Twee Rijkskweekscholen en twaalf bijzondere kweekscholen hadden een afdeling B tot opleiding voor de hoofdonderwijzersakte.

Geen der leerlingen van de kweekscholen legde examens af in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek; 15 mannelijke en 1 vrouwelijke leerling der Rijkskweekschool te Maastricht legden examens af ter verkrijging van de aantekening voor den handenarbeid, hiervan slaagden er 11 mannelijke en 1 vrouwelijke; 20 mannelijke en 1 vrouwelijke leerling der Rijkskweekschool te Roermond werden geëxamineerd ter verkrijging van de aantekening voor den handenarbeid; 15 mannelijke en 1 vrouwelijke leerling verkregen die aantekening.

Van de leerlingen der normalessen legden er geen examens af voor de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek noch voor handenarbeid.

Het blijkt, dat het aantal dergenen, die werden opgeleid voor de onderwijzersakte van 2658 daalde tot 2573.

Er werden 718 onderwijzers-diploma's uitgereikt. In 1927 bedroeg dat aantal 863 en in 1928 770.

Overigens valt er omtrent deze inrichtingen nog het volgende mede te deelen.

Het aantal leerlingen der Rijkskweekscholen bleef gering. Dit is voornamelijk het gevolg van den overvloed van onderwijzers die geen betrekking konden krijgen, en van de toenemende uitbreiding van het bijzonder onderwijs.

Het onderwijzend personeel kweet zich over het algemeen uitstekend van zijn taak. De ijver en het gedrag der leerlingen gaf alleszins reden tot voldoening. Behalve te Maastricht, waar een Rijksleerschool aan de kweekschool verbonden is; hadden de leerlingen de gelegenheid zich in openbare en bijzondere scholen ter plaatse in de practijk van het lesgeven te oefenen.

Doordat de gemeente Breda het voor de Rijkskweekschool aan het Rijk in huur afgestane gebouw aan de Houtmarkt voor andere doeleinden noodig had, moest voor de kweekschool elders een onderkomen worden gezocht. Met de gemeente werd een overeenkomst aangegaan, waarbij het Rijk de beschikking kreeg over het gebouw eener openbare school aan de Kloosterlaan. Nadat dit gebouw de noodige veranderingen had ondergaan, werd de kweekschool daarheen overgebracht.

De huisvesting der Rijkskweekschool te 's Hertogenbosch laat nog steeds zeer veel te wenschen over. Het gemeentebestuur gaf het voornemen te kennen om een gebouw te stichten, waarin voor de kweekschool de noodige lokaliteiten konden worden gereserveerd. Na lange onderhandelingen, die bijna het geheele jaar duurden, werd tusschen het Rijk en de gemeentelijke autoriteit, die deze aangelegenheid van de zijde der gemeente behandelde, volledige overeenstemming bereikt. Ten slotte berichte evenwel het gemeentebestuur, dat aan het voorgenomen plan geen uitvoering zou worden gegeven, doch een ander voorstel zou worden gedaan. Het gevolg was, dat op het einde van het jaar de kweekschool nog even slecht was gehuisvest als bij het begin.

De Rijkskweekschool te Maastricht werd, in aanmerking genomen haar uitstekende inrichting en het bezit eener eigen leerschool, door te weinig leerlingen bezocht. Wel is waar zette de daling van het aantal leerlingen zich niet verder door en kon een meer bevolkte eerste klasse worden geformeerd dan het vorige jaar, maar toch bleef het aantal leerlingen nog onvoldoende. De leerschool, waarvan een voldoende gebruik werd gemaakt, telde 154 mannelijke en 121 vrouwelijke leerlingen, die over 7 klassen waren verdeeld.

Aan de Rijkskweekschool te Roermond bleek het niet mogelijk een eerste klas te vormen, daar zich niemand daarvoor aanmeldde. Dit is het gevolg van de omstandigheid, dat in de laatste jaren zeer vele openbare scholen in de omgeving van Roermond in bijzondere werden omgezet. Vroeger vonden de oud-leerlingen der Rijkskweekschool op die openbare scholen plaatsing. Nu dit vooruitzicht is verdwenen en voor benoeming aan een bijzondere school alleen in aanmerking komen degenen, die aan een bijzondere kweekschool hun opleiding hebben genoten, zien de ouders geen toekomst meer voor hun kinderen, als zij hen naar een openbare kweekschool zenden. Het aantal

leerlingen der Rijkskweekschool werd daardoor zoo gering en de vooruitzichten voor die school werden zoo ongunstig, dat moest worden besloten de school met ingang van 1 September 1930 op te heffen.

Derde hoofdinspectie.

a. Rijkskweekscholen.

Deze waren gevestigd te Gorinchem, 's Gravenhage, Hellevoetsluis, Middelburg, Oostburg, Schoonhoven, Zierikzee.

b. Gemeentelijke en bijzondere kweekscholen.

Gemeentelijke kweekscholen waren te Dordrecht, Leiden, Rotterdam.

Bijzondere kweekscholen waren te Dordrecht, Gorinchem, 's Gravenhage (Anth. Duyckstraat 126 en Galvanistraat 118), Leiden, Middelburg, Rotterdam (Haringvliet 48 en Haringvliet 84), 's Gravenhage (R.-K.), Oude Molstraat 34. Rotterdam (R.-K.), Aert van Nesstraat 29.

c. Rijksnormalessen.

Deze bestonden alleen nog te Klaaswaal, die met ingang van 1 December 1930 worden opgeheven.

d. Gemeentelijke en bijzondere normalessen.

Te Rotterdam bestaat een bijzondere cursus van normalessen, nl. die, waarvan de heer Donkersloot directeur is.

De bijzondere normalessen te Neuzen werden opgeheven.

e. Gemeentelijke en bijzondere hoofdactecursussen.

Een afdeling B ter opleiding voor de hoofdakte is verbonden aan de gemeentelijke kweekscholen te Rotterdam, Dordrecht en Leiden. Te Neuzen bestaat een gemeentelijke hoofdactecursus, die in het najaar van 1928 werd opgericht.

Ook is een afdeling B verbonden aan alle bijzondere kweekscholen, met uitzondering van die te Rotterdam, Haringvliet 84, en verder zijn in deze hoofdinspectie nog 4 bijzondere cursussen, nl. te Rotterdam, uitgaande van de afdeling Gorinchem van den Nederlandschen Kweekschoolbond, te 's Gravenhage, uitgaande van de Vereniging St. Willibrordus, en verder nog een particuliere hoofdactecursus te Hulst.

f. Cursussen voor handenarbeid en andere cursussen.

Cursussen voor handenarbeid vindt men te Middelburg, onder leiding van een leeraar der Rijkskweekschool; te Rotterdam, verbonden aan de gemeentelijke kweekschool; verder nog een particuliere cursus te 's Gravenhage, uitgaande van de Vereniging voor Handenarbeid, en te Gorinchem, onder leiding van den heer A. Runge. Te Neuzen is een cursus voor handenarbeid in voorbereiding.

Spreekcursussen worden gegeven te 's Gravenhage, waarbij ook een afdeling voor stotteraars. Ook bestaat hier een zangcursus, die door een vijftigtal deelnemers werd gevolgd.

Aan de gemeentelijke kweekschool voor onderwijzers te Rotterdam zijn verbonden een 2- en een 3-jarige cursus voor Fransch, Duitsch, Engelsch en wiskunde, een 1-jarige cursus voor teekenen en een cursus voor methodiek en nuttige handwerken.

g. Opleiding tot bewaarschoolonderwijzeres.

(Zie hiervoor het hoofdstuk over het bewaarschoolonderwijs.)

Tweede hoofdinspectie.

Rijkskweekscholen bestaan te Apeldoorn, Deventer, Arnhem, Doetinchem en Hengelo.

In het personeel dezer scholen kwam zoo goed als geen verandering.

Aan de Rijkskweekschool te Apeldoorn werd mejuffrouw M. J. Clerx, de leerares in nuttige handwerken, vervangen door mevrouw M. E. Overdijkink, die reeds gedurende bijna 3 jaar als zoodanig aan deze kweekschool werkzaam was geweest. De heer A. de Vries, leeraar in de hygiëne, vroeg en verkreeg ontslag; tijdelijk wordt deze betrekking waargenomen door den heer Stigter, arts te Apeldoorn. Mejuffrouw C. W. M. van Bergen, tot 1 September 1929 gedurende 2 jaar tijdelijk werk-

zaam als leerares in de Nederlandsche taal, letterkunde en lezen, kreeg met ingang van dien datum een vaste benoeming als zoodanig.

Als hoofd der leerschool trad met 1 Maart 1929 op de heer G. A. van der Ree, aan welke school met ingang van 1 Sept. 1929 tot vaste onderwijzeressen werden benoemd de dames M. J. van der Laan en M. M. de Vries, terwijl er nog als tijdelijk onderwijzeres aan verbonden is mejuffrouw G. J. Beekhuis.

Aan de kweekschool te Arnhem onderging het personeel geenerlei verandering. Als godsdienstleeraar werd er nog aan verbonden ds. D. A. Vorster. Aan afdeling B waren gedurende het cursusjaar 1928—1929 als tijdelijke leeraren verbonden E. G. Hartlief en dr. W. W. van der Wiel, de eerste voor aardrijkskunde en cosmografie, de tweede voor natuurkunde.

Ook het personeel der Rijkskweekschool te Deventer bleef ongewijzigd. Aan de leerschool dezer kweekschool werd de onderwijzer H. W. Dammeijer, die naar Indië vertrok, vervangen door den heer J. de Groot, met ingang van 1 Juni 1929, tot dien onderwijzer aan de openbare school te Kampen. Gedurende den cursus 1928—1929 waren als tijdelijke leerkrachten aan deze school verbonden de heer J. D. Schuitmaker en mejuffrouw F. J. M. van den Berg van Rijsingha.

Het personeel der kweekscholen te Doetinchem en Hengelo bleef onveranderd; alleen werd aan de eerste school als godsdienstleeraar toegelaten ds. E. F. Herschlieb.

In haar jaarverslag maakt de directrice der Rijkskweekschool te Apeldoorn een opmerking over den leeftijd van toelating, die m.i. alle aandacht verdient. Zij zegt dienaangaande het volgende.

„Het komt de laatste jaren herhaaldelijk voor, dat toelating tot de kweekschool wordt gevraagd door candidaten, die den leeftijdsgrens voor de 1ste of 2de klasse hebben overschreden.

Ook dit jaar was het weer het geval, o.a. bij den candidate, die toelating tot de 2de klasse vroeg op grond van het met goed gevolg doorlopen hebben van 3 klassen eener H.B.S. De candidate, die bij het volledig toelatingsexamen voor de 2de klasse voor de vacantie werd afgewezen, zou — zooals bij dat examen bleek —, in de 1ste klasse goed op haar plaats zijn geweest, zij was echter daarvoor wat te oud. Bij dat meisje, dat niet slaagde voor het m.u.l.o. examen was dit eveneens het geval.

Bij meisjes, die na de lagere school voor het behalen van het m.u.l.o. diploma nog vier klassen eener u.l.o. school doorloopen, alvorens het examen af te leggen, kan het ook wel voorkomen, dat zij voor 1 Augustus den grensleeftijd voor de 2de klasse hebben overschreden, en haast altijd zien ze, bij niet slagen, zich door de leeftijdsgrens voor de eerste klasse den toegang tot deze klasse afgesneden. In al die gevallen is dus bijna altijd plaatsing op een Rijkskweekschool voor altijd onmogelijk.

De laatste jaren moesten op deze wijze herhaaldelijk meisjes worden teleurgesteld, die gaarne op de kweekschool geplaatst hadden willen worden, waar ze, blijkens de gegevens, die mij over haar ten dienste stonden, vaak ook wel op haar plaats geweest zouden zijn. Indien de ouders van deze meisjes niet een opleiding aan een particuliere kweekschool elders kunnen bekostigen, die gewoonlijk kostbaarder is dan opleiding, met plaatsing in een internaat te Apeldoorn, hebben deze meisjes dus geen gelegenheid voor opleiding tot onderwijzeres. Toch kunnen onder haar goede toekomstige onderwijzeressen schillen.

Toelating bij elken leeftijd zou voor de 1ste en 2de klasse zeker niet wenschelijk zijn. Met een verschuiving van de leeftijdsgrens voor deze klassen van 1 jaar zouden echter vele meisjes gebaat zijn, terwijl daardoor m.i. noch voor de kweekscholen, noch voor het onderwijs eenig nadeel zou ontstaan.”

Ik kan mij hiermede volkomen vereenigen.

De directeur der Rijkskweekschool te Deventer is van oordeel, dat het programma voor wiskunde te uitgebreid is, vooral voor de meisjes; voor een deel der vrouwelijke leerlingen, die toch al zwaarder belast zijn dan de mannelijke, doordat zij vele uren moeten besteden aan het vak nuttige handwerken, acht hij het wenschelijk, dat zij op verzoek der ouders van dit vak vrijgesteld zouden kunnen worden.

Inkorting van het examenprogramma voor wiskunde voor het onderwijzersexamen door er uit te lichten de meetkunde in

de ruimte en een onderdeel der algebra en dat voor het hoofdonderwijzersexamen onveranderd te laten, terwijl de vrijstelling voor wiskunde verviel, zou misschien een goede oplossing zijn.

Er zou dan ook niet veel bezwaar tegen zijn om voor alle kweekscholen en voor alle leerlingen ervan het vak wiskunde verplicht te stellen.

In de laatste jaren hebben de gebouwen der „oude” kweekscholen verschillende verbeteringen ondergaan, hetgeen blijkt uit hetgeen daaromtrent in de verslagen der directie der kweekschool te Apeldoorn en van den directeur der kweekschool te Deventer wordt medegedeeld. Ze hebben nog wel eenige wenschen, maar daaraan kan misschien op den duur worden voldaan.

De kweekschool te Hengelo is echter onvoldoende gehuisvest; er is goede hoop, dat het gemeentebestuur van Hengelo bereid zal wezen om op billijke voorwaarden een ander gebouw beschikbaar te stellen; die te Arnhem heeft geen voldoende ruime lokalen voor de vakken teekenen en handenarbeid. Hier een goede oplossing te vinden is niet gemakkelijk, tenzij men het zoekt in een ander gebouw. Het tegenwoordige, dat op zich zelf, behoudens dan het tekort aan ruimte, niet ongeschikt is, ligt echter zeer ongunstig.

Te Deventer is behoefte aan een ruimer lokaal voor het vak handenarbeid, dat nu gegeven wordt in een der lokalen der R.H.B.S. Hierin zou wellicht voorzien kunnen worden door het gymnastieklokaal met een verdieping te verhoogen.

Evenals vorige jaren mag van het personeel der Rijkskweekscholen gezegd worden, dat het met liefde en toewijding zijn schoolarbeid verricht en dat de leeraren en leerzusters, de een natuurlijk min meerdere mate dan de ander, voor hun taak berekend zijn.

De resultaten van afdeling A waren daarmede in overeenstemming, maar die van afdeling B zijn verre van bevredigend. Dit ligt in de eerste plaats aan de moeilijke omstandigheden, waaronder vele leerlingen van afdeling B moeten studeren, aan den minderen ijver van een deel hunner, aan den te korten duur van den cursus en ten laatste ook aan het feit, dat het nog niet voldoende tot de leeraren is gedrongen, dat ook in afdeling B niemand van de eerste in de tweede klasse mag overgaan, of men moet overtuigd zijn, dat de leerstof der eerste behoorlijk is verwerkt.

Ik vrees, dat men opsommige scholen in dit opzicht te kort schiet, al beijveren de directeurs zich wel in dit opzicht in de organisatie van afdeling B verbetering te brengen.

Vierde hoofdspectie.

De inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Den Helder vestigt mijn aandacht op het volgende:

„Het wil mij voorkomen, dat de tijd niet verre meer is, dat in streken, als die welke mijn inspectie omvat, moeilijk geschikt personeel zal te bekomen zijn, terwijl er een groote mutatie te wachten is. Onderwijzers met hoofdklasse zijn vrijwel in het geheel niet meer te krijgen. In de gemeente Schagen o. a. is, na herhaalde oproepingen, geen geschikte candidaat met hoofdklasse onder de sollicitanten voorgekomen. Ook in de gemeente Den Helder, gerangschikt in de eerste klasse van het Bezoldigingsbesluit, waren geen sollicitanten met hoofdklasse, terwijl bij een oproep voor onderwijzer in die gemeente zich uitsluitend gegadigden aanmeldden, die nog z.g.n. als volontair of als tijdelijk onderwijzer aan een school verbonden waren. Onderwijzers met eenige ervaring behoorden tot de hooge uitzonderingen.”

Aan alle Rijkskweekscholen zijn afdelingen B verbonden, die alle behoorlijk bezet zijn. In Haarlem, Alkmaar en Hilversum zijn de tweede klassen gesplitst. In de beide laatstgenoemde plaatsen heeft men één deel der gesplitste tweede klassen ingericht als repetitie cursus, wat zeer gewaardeerd wordt en navolging vindt.

De Rijkskweekscholen in Amersfoort en Hilversum zijn nu ook behoorlijk gehuisvest; ten slotte zijn nu alle Rijkskweekscholen in goede gebouwen ondergebracht.

Het godsdienstonderwijs, dat aan alle Rijkskweekscholen gegeven wordt voor de onderscheiden richtingen, orthodox en modern, wordt geregeld door zoo goed als alle leerlingen gevolgd. In Hilversum werd ds. G. van Wolfswinkel, die overleed, opgevolgd door ds. H. G. Diederiks te Hilversum. Overigens bleef de bezetting gelijk.

Het personeel der Rijkskweekscholen mag geroemd worden om zijn ijver en bekwaamheid. Nog steeds laat de gezondheid van enkelen van het personeel te Alkmaar te wenschen over.

Vijfde hoofdinspectie.

Gedurende het jaar 1929 werden te Groningen de volgende staatsexamens afgenomen:

- a. ter verkrijging van de akte als onderwijzer(es);
- b. " " " " " " hoofdonderwijzer(es);
- c. " " " " " " voor nuttige handwerken;
- d. " " " " " " handenarbeid;

en te Leeuwarden:

- e. ter verkrijging van de akte als hoofdonderwijzer(es);

Het resultaat van deze examens was:

a.	aangegeven	116	candidaten,	geslaagd	58;
b.	"	281	"	"	90;
c.	"	163	"	"	135;
d.	"	127	"	"	85;
e.	"	164	"	"	64.

Het onder d bedoelde examen werd voor het eerst als staats-examen afgenomen, daardoor waren aan de voorbereiding ervan verschillende moeilijkheden verbonden, die echter wel overwonnen konden worden, zoodat het examen een in alle opzichten vlot verloop had. Een groot voordeel daarbij is, dat de vakschool voor handenarbeid te Groningen de aangewezen plaats is voor het afnemen van dit examen en dat het bestuur van deze school zich steeds ten volle tot medewerking bereid betoont.

Overeenkomstig de verwachting kon de Rijkskweekschool te Leeuwarden met den aanvang van het nieuwe schooljaar, begin September 1929, gevestigd worden in het voor dat doel geheel verbouwde perceel aan het Groot Schavernek. Dat was ongetwijfeld een blijde gebeurtenis en een mooi resultaat van langdurige en dikwijls moeilijke besprekingen en onderhandelingen. De ingebruikneming had, mede in tegenwoordigheid van de gemeentelijke autoriteiten en vertegenwoordigers van andere onderwijsinrichtingen, op plechtige en feestelijke wijze plaats. Het oude hôtél is een mooie, nieuwe Rijkskweekschool geworden, waar het een genoegen moet zijn te vertoeven en te werken.

Te Heerenveen begon zich het uitzicht te openen, dat de Rijkskweekschool in haar geheel ondergebracht zou kunnen worden in het gebouw der Rijkschoolgebouwschool, waar een groot aantal lokalen niet in gebruik zijn.

Wat een behoorlijke huisvesting van de Rijkskweekschool te Groningen aangaat bracht 1929 niets, dat eenige hoop op de toekomst in zich hield.

e. Gemeentelijke en bijzondere kweekscholen.

Enige hoofdinspecteurs leveren hieromtrent de volgende beschouwingen van algemeen aard.

Eerste hoofdinspectie.

Er waren geen gemeentelijke kweekscholen.

Uit het gegeven overzicht blijkt, dat het aantal leerlingen der bijzondere kweekscholen voor onderwijzers van 871 tot 883 steeg, en dat dier scholen voor onderwijzeressen van 1555 tot 1491 daalde.

De kweekscholen waren in uitstekend ingerichte gebouwen gehuisvest, zijn ruimschoots van leermiddelen voorzien en worden zeer goed onderhouden. Het onderwijs wordt over het algemeen door bekwaame en geschikte leeraren gegeven en door de leerlingen met veel ijver gevolgd. Van de opvoeding der kweekelingen wordt veel werk gemaakt. Hoewel de meeste kweekscholen met een in de onmiddellijke nabijheid gelegen oefenschool in verbinding staan, komt de praktische oefening niet voldoende tot haar recht. Misschien zullen de nieuwe voorschriften, met betrekking tot die oefening uitgevaardigd, daarin eenige verandering brengen. De resultaten van het onderwijs zijn blijkens de gehouden examens zeer goed te achten.

De kweekschool voor onderwijzeressen te Schin-op-Geul werd naar Heerlen overgeplaatst, alwaar een nieuw en ruim gebouw werd betrokken. De kweekschool werd uitgebreid met een af-

deeling B, die met 27 leerlingen in het eerste studiejaar begon. De praktische opleiding kan te Heerlen ook beter tot haar recht komen. Het is te verwachten dat deze kweekschool een groot aantal externe leerlingen zal trekken. Tot dusverre had zij alleen interne leerlingen.

De gebouwen der kweekschool voor onderwijzers te Roermond werden met een ruime gymnastiekzaal en verschillende andere lokaliteiten uitgebreid.

Tweede hoofdinspectie.

Gemeentelijke kweekscholen zijn er niet in de tweede hoofdinspectie.

Van het personeel der bijzondere scholen kan ook hetzelfde getuigd worden als van dat der Rijkskweekscholen. De directeurs en directrices geven zich, evenals de overige leeraren en leeraren, geheel aan hun arbeid. Er is ijver voor het werk en belangstelling in alles, wat de belangen der school en van haar leerlingen kan bevorderen.

Ook voor deze scholen zijn over het geheel de resultaten van afdeeling A daarmede overeenstemmend. Als die op een enkele school minder gunstig waren en de oorzaken daarvan konden worden aangewezen, dan heeft men ook niet gearzeld de noodig geachte verbeteringen aan te brengen.

Wat echter van afdeeling B gezegd moest worden bij de Rijkskweekscholen, geldt ook hier.

Vierde hoofdinspectie.

Het aantal en de soort dezer scholen bleef in dit verslagjaar onveranderd.

Vijfde hoofdinspectie.

Alle andere kweekscholen, zowel gemeentelijke en bijzondere als Rijkskweekscholen, zijn gehuisvest en ingericht op een wijze, die voldoende, op vele plaatsen goed en zelfs zeer goed genoemd mag worden. De leerlingen der beide bijzondere kweekscholen te Leeuwarden moesten te Groningen het Staats-examen afleggen. Het resultaat daarvan was, dat van de 18 kandidaten van de Hervormde Kweekschool 10 en van de 22 kandidaten der Gereformeerde Kweekschool 11 slaagden.

d. Rijksnormaallessen.

Eerste hoofdinspectie.

Er zijn in de eerste hoofdinspectie geen Rijksnormaallessen meer.

Tweede hoofdinspectie.

Van deze inrichtingen bestaan er nog twee in de tweede hoofdinspectie, die te Zwolle en te Tiel.

In het personeel dezer scholen kwam in 1929 geen verandering.

De resultaten van het onderwijs aan beide inrichtingen laten te wenschen over.

Ook naar de meening der inspecteurs, die het directe toezicht op deze scholen hebben, ligt dit niet aan den ijver en de toewijding van het personeel. De omstandigheden, waaronder het moet werken, zijn ongunstig. Als blijkt, dat het aantal Rijks-inrichtingen tot opleiding van onderwijzer moeilijk verminderd kan worden, en ik vertrouw, dat zulks het geval zal wezen, dan is het ook het best, ze zoo spoedig mogelijk in een Rijkskweekschool om te zetten, indien de gemeentebesturen van Tiel en Zwolle de noodzakelijke medewerking willen verleen.

Ik vertrouw, dat zij daartoe bereid zullen zijn.

Vierde hoofdinspectie.

Rijksnormaallessen komen in de vierde hoofdinspectie niet meer voor.

e. Gemeentelijke en bijzondere normaallessen.

De hoofdinspecteurs vermelden hierover het volgende.

Eerste hoofdinspectie.

Er waren geen gemeentelijke normaallessen.

Het aantal leerlingen der bijzondere normaallessen daalde van 68 tot 62. Evenwel nam bij de Broeders van St. J. B. de la Salle te Baarle-Nassau het aantal toe van 32 tot 34.

De normaallessen der Broeders van Liefde te Tilburg werden wederom verplaatst naar Eikenburg onder Eindhoven, waar zij ook vroeger gevestigd waren; zij zijn alleen toegankelijk voor broeders van gemelde congregatie.

Te Roermond en te Grubbenvorst werden geen nieuwe leerlingen aangenomen.

Tweede hoofdinspectie.

Gemeentelijke normaallessen komen in de tweede hoofdinspectie niet voor. Bijzondere normaallessen bestonden nog te Apeldoorn, Ede, Elburg, Harderwijk, (Ermelo-Putten), Dedemsvaart en Zutphen.

De bijzondere normaallessen te Zwartsluis, die in het jaarverslag over 1928 nog genoemd worden, werden in 1929 opgeheven, terwijl die te Zutphen, welke gedurende eenige jaren geen leerlingen meer had, na het overgaan van het bestuur in handen van den rector en twee leeraren van het Christelijk lyceum aldaar, heeft overgenomen de leerlingen van deze inrichting, die toch bestemd waren om, na het doorloopen van de literair-economische afdeling, opgeleid te worden tot onderwijzer.

Aan de bijzondere normaallessen te Ede is slechts een „vierde“ klasse verbonden; met één leerling, die in 1928 bij het staatsexamen werd afgewezen, worden de lessen voortgezet.

Alle leerlingen der normaallessen te Elburg zijn tevens leerlingen der u.l.o.-school, uitgaande van het Van Kinsbergen-Instituut aldaar. De onderwijzers der u.l.o.-school zijn tevens leeraren der normaallessen. Het aantal leerlingen in de klassen I, II, III en IV van deze school bedraagt respectievelijk 15, 18, 11 en 22. De 22 leerlingen van de vierde klasse zijn grootendeels leerlingen der normaallessen. Het aantal uren, dat aan deze inrichting les wordt gegeven, beperkt zich tot 12 per week in de vier klassen te zamen.

Het onderwijs aan de normaallessen „Ermelo-Putten“ wordt geregeld gegeven in het gebouw van het Christelijk lyceum te Harderwijk door de leeraren van het lyceum. De leerlingen zijn bij een deel der lessen aan deze inrichting toehoorders, terwijl zij als leerlingen der normaallessen in de 1ste, 2de en 3de klasse respectievelijk 9, 18 en 26 lesuren van 50 minuten onderwijs ontvangen.

Omtrent het onderwijs aan deze inrichting zegt de inspecteur het volgende: „De lessen aan deze inrichting worden goed gegeven. De aanwezige leerlingen maken het mogelijk, dat de opleiding breed wordt opgevat. Men heeft hier niet het precies afgemeten systeem, dat aan de kweekscholen gevonden wordt. Voor sommige vakken is de leerstof hooger dan voor het onderwijzersexamen vereischt wordt en daardoor is geregelde controle noodig, of de leerlingen door eigen studie er voor zorgen, dat ze het meer eenvoudige zelfstandig doorwerken. De leerlingen der hoogste klassen werken elke week één schooltijd in de lagere scholen van Harderwijk. Op deze praktische opleiding wordt door het maken van verslagen dienaangaande goed toegezien.“

Wat hier gezegd wordt steekt gunstig af bij wat er van de praktische opleiding bij de bijzondere normaallessen geschiedt, d. w. z. weinig of niets. Ik vrees, dat er meestal een bepaalde regeling ontbreekt.

Vierde hoofdinspectie.

Gemeentelijke normaallessen bestaan in mijn ambtsgebied niet meer.

De Christelijke normaallessen te Amersfoort hebben nog een aflopend aantal leerlingen en een goed rendement bij de examens; er waren nog drie klassen met respectievelijk 8, 4 en 18 leerlingen.

De overige normaallessen, te Amsterdam de Christelijke en te Utrecht de Roomsche-Katholieke, hebben nog één klasse en sterven dus spoedig uit.

De Amsterdamse cursus tot opleiding van onderwijzers (Actovo) heeft nog een klasse met 49 leerlingen en een z.g. stoomcursus.

f. Gemeentelijke en bijzondere hoofdaktecursussen.

Eerste hoofdinspectie.

Er waren geen gemeentelijke cursussen.

De gegevens omtrent de bijzondere cursussen zijn verwerkt in den volgende staat.

Cursussen tot opleiding voor de hoofdakke.

Inspectie.	De cursus is gevestigd te:	De cursus gaat uit van:	Aantal cursisten op 31 Dec. 1929.		In het jaar 1929			
			doeden examen:		slagen:			
			m.	vr.	m.	vr.	m.	vr.
Eindhoven.	Eindhoven.	R.-K. Onderwijzersbond in het bisdom 's-Hertogenbosch . .	80	11	30	4	5	1
Helmond.	Helmond.	Leeraren R.-K. hogere burger-school te Helmond	30	14	15	9	7	1
's-Hertogenbosch.	's-Hertogenbosch.	Leeraren b/jz. kweekschool voor onderwijzers te 's-Hertogenbosch, St. Josephstraat . .	26	—	14	—	7	—
Idem.	Idem.	Bestuur b/jz. kweekschool voor onderwijzers te 's-Hertogenbosch, Papenhuis . . .	—	10	—	2	—	1
Tilburg.	Tilburg.	Particulieren	41	15	20	1	7	1
veghel.	Schijndel.	Bestuur b/jz. kweekschool te Schijndel	—	8	—	6	—	4
Idem.	Veghel.	Bestuur b/jz. kweekschool te Veghel	—	6	—	5	—	4
Heerlen.	Heerlen.	Parochiale Schoolvereniging „Heerlen“ te Heerlen . . .	40	12	25	16	12	2
Totaal . . .			226	76	94	43	38	14

Omtrent den cursus te Tilburg deelt de inspectrice van het lager onderwijs in de inspectie Tilburg mede.

„De particuliere hoofdakke-cursus te Tilburg, uitgaande van den R.-K. onderwijzersbond aldaar, telde op 31 December 11. 56 cursisten, waarvan het aantal deelnemers aan den tweeden cursus te groot was, om die allen in één klasse onder te brengen. Daarom is het bestuur er toe overgegaan dien cursus te splitsen in twee afdelingen een voor onderwijzers, die de leerstof voor de eerste maal verwerken en daarnaast een repetitieklass voor afgewezen kandidaten en voor hen, die zich een vorig jaar niet sterk genoeg voldoen om op te gaan.

Evenals op een kweekschool wordt elk kwartaal een compositie gegeven, en niemand wordt tot den tweeden cursus toegelaten dan na afgelegd gunstig examen.

Het bestuur vergadert regelmatig met de docenten. Wanneer daartoe aanleiding bestaat, ontziet het zich niet om de cursisten tot meerderen ijver aan te sporen, wat tot gunstige resultaten moet voeren.

Een algemeen abonnement op de Tilburgsche leeszaal verschaft aan de cursisten de gelegenheid om kennis te nemen van verschillende werken, die anders niet onder hun bereik vielen.

In het afgelopen jaar legden 21 kandidaten het examen af voor de hoofdakke, waarvan er 8 slaagden.”

De inspecteur te Heerlen rapporteert over den aldaar gegeven cursus.

„De hoofdakke-cursus van de Parochiale Schoolvereniging te Heerlen zal zich in de toekomst alleen bezig houden met de opleiding van onderwijzers voor de hoofdakke, nu de dames gelegenheid krijgen zich voor deze akte te bekwalen aan de B-afdeling van de R.-K. Kweekschool voor onderwijzeressen in deze gemeente.

Het cursusjaar 1928—1929 eindigde in het eerste studiejaar met 26 leerlingen, waarvan 11 vrouwen en 13 mannen in het tweede studiejaar met 42 leerlingen, waarvan 16 vrouwen en 26 mannen. Aan het hoofdakke-examen namen deel 16 vrouwelijke en 25 mannelijke kandidaten, waarvan 2 vrouwelijke en 12 mannelijke slaagden. De uitslag bleef verre beneden de verwachtingen, vooral het gering aantal vrouwelijke geslaagden was een groote teleurstelling. Er slaagden iets meer dan 34 pct.

Het cursusjaar 1929—1930 telde bij den aanvang in het 1ste studiejaar 16 heeren en in het 2de studiejaar 34 heeren en 12 dames.

De leerlingen van het 2de studiejaar zijn over 2 parallelklassen verdeeld.”

Tweede hoofdinspectie.

Bijzondere hoofdaktecursussen zijn er in de tweede hoofdinspectie twee, die te Ahlmo en Oldenzaal en één gemeente-

lijke die te Zwolle. De eerste twee werden opgericht in September 1929, de laatste bestaat reeds verscheidene jaren.

Het volgende staatje geeft een overzicht ter vergelijking over de laatste drie jaren.

	Aantal deelnemers						Aantal, die examen deden.	Aantal geslaagden.
	1e leerj.		2e leerj.		3e leerj.			
	m.	vr.	m.	vr.	m.	vr.		
1927	86	95	120	87	215	182	135	53
1928	84	69	137	78	221	147	185	66
1929	87	73	158	76	245	149	180	84

De cursus te Oldenzaal wordt gegeven in het Carmellyceum aldaar door leeraren van die inrichting en bestaat uit twee afdelingen, die te Almelo gaat uit van de vereniging „Particuliere Hoofdkursus te Almelo” en bedoelt een één-jarige opleiding, hetgeen zeker wil zeggen, dat hij dienst wil doen als repetitie-cursus voor hen, die reeds twee of meer jaren voor de hoofdkursus hebben gewerkt, als hoedanig hij zeker van nut kan zijn. Hij telt thans 34 cursisten, die les ontvangen van zes leeraren.

Omtrent den gemeentelijken cursus te Zwolle zegt de inspecteur het volgende: De gemeentelijke hoofdkursus heeft ook in het verslagjaar zijn roem gehandhaafd. Het aantal cursisten is nog ruim honderd en het examenresultaat mag goed genoemd worden. In het college van docenten kwam geen wijziging.

De hoofdkursus te Harderwijk, in 1928 opgericht, is weer opgeheven, doordat de aanmelding van leerlingen in 1929 te gering was. De kosten zouden hooger geweest zijn, dan de opbrengst der cursusgelden.

Onderstaand staatje geeft een vergelijking over de laatste drie jaren.

	1927.	1928.	1929.
Hoofdkursus	108	115	126
Fransch l.o.	37	38	33
Duitsch l.o.	25	41	36
Engelsch l.o.	42	39	26
Wiskunde l.o.	22	18	14
Handelskennis	10	11	8
Land- en tuinbouw	24	18	35
Fraaie handwerken	1	4	1
Handenarbeid	45	67	51
Middelbare akten	17	11	12

Vierde hoofdspectie.

Naar ik meen bestaan er nog twee bijzondere hoofdkursussen, nl. te Amsterdam een Christelijke en één, uitgaande van den Bond van Nederlandsche Onderwijzers. Over gegevens aangaande deze cursussen beschik ik niet.

g. Opleiding voor de akten in landbouwkunde en tuinbouwkunde.

In 1929 bestonden 30 cursussen ter opleiding voor land- en tuinbouwwonderwijzer en wel in de volgende plaatsen:

Provincie.	Landbouwcursus te:	Tuinbouwcursus te:
In Noordbrabant.	Boxtel (2 cursussen). Breda (2 cursussen).	Roosendaal.
In Gelderland.	Nijmegen en Zutphen.	Zutphen (2 curs.).
In Zuidholland.	Dordrecht en Rotterdam.	Rotterdam (2 curs.).
In Noordholland.	Alkmaar.	Alkmaar.
In Zeeland.	Goes en Ternuzen.	
In Utrecht.	Utrecht.	
In Friesland.	Drachten en Leeuwarden (2 cursussen).	Leeuwarden.
In Overijssel.	Hengelo en Zwolle.	
In Groningen.	Groningen en Veendam.	Groningen.
In Drenthe.	Emmen.	
In Limburg.	Roermond.	Roermond.

In totaal namen 575 personen aan deze cursussen deel.

h. Opleiding voor de akte handenarbeid.

De hoofdinspecteurs deelen omtrent de cursussen voor handenarbeid het volgende mede:

Eerste hoofdspectie.

Door de Vereniging tot het bevorderen van den handenarbeid in Nederland werden verschillende cursussen in stand gehouden. Te Eindhoven werd in 1929 ook een cursus georganiseerd door het bestuur der St. Josephvereniging voor de aan de scholen diervereeniging verbonden onderwijzers.

Omtrent den cursus te Heerlen schrijft de inspecteur:

„In 1929 werd er een cursus gegeven voor handenarbeid, uitgaande van de afdeling Heerlen van de Vereniging tot bevordering van den handenarbeid in Nederland. Deze cursus had tot doel op te leiden voor de nieuwe akte van bekwaamheid in handenarbeid.

Hij werd gevolgd door 8 leerlingen, waarvan er 5 in 1929 aan het examen hebben deelgenomen, die alle 5 slaagden.

Een nieuwe cursus is aangevangen met 6 leerlingen.

De leiders zijn als vroeger de heeren Stroy, leeraar aan de Rijkskweekschool te Maastricht, en Oostwegel, onderwijzer aan de St. Aloysiuschool te Heerlen.”

In Maastricht begon de cursus 1928/1929 met 10 onderwijzers, van welke er 8 het diploma behaalden.

De cursus te Venlo werd wegens het ontbreken van een voldoende aantal cursisten in September tijdelijk stop gezet.

Tweede hoofdspectie.

Te Deventer, Doetinchem en te Zwolle bestaan cursussen tot opleiding voor de akte handenarbeid. Van andere wordt in de verslagen der inspecteurs geen melding gemaakt. Die te Steenwijk werd opgeheven.

Vierde hoofdspectie.

Er zijn verschillende van deze cursussen; slechts over enkele daarvan hebben mij de inspecteurs gerapporteerd. Zoo bericht de inspecteur in de inspectie Amsterdam:

„De cursus der afdeling Amsterdam, gehouden van 1 October 1928 tot 13 Juli 1929, werd bezocht door 86 cursisten voor cursus A en 180 voor cursus B (hout).

Dit groote aantal vond zijn oorzaak in het feit, dat de Vereniging voor Handenarbeid voor het laatst gelegenheid gaf in de Kerstvacantie examen af te leggen voor diploma A en/of B. De Regeering zou deze examens overnemen met een gewijzigd programma. Deze examens worden afgenomen in Amsterdam, Rotterdam, Haarlem en Alkmaar. Hoewel cursisten aan deze examens deelnamen en wie er slaagden is mij onbekend. Allicht zal het hoofdbestuur hierover nadere inlichtingen kunnen verstrekken. In elk geval waren dit oudere cursisten, die of gezakt waren voor een vorig examen of zij, die vroegere gewerkt hadden en het nu na 3 maanden voorbereiding nog eens wilden probeeren.

In Januari werden de cursussen vervolgd met hen, die zich in October voor het eerst hadden aangemeld. Zij zouden zich bekwaamen voor de akte R, het nieuwe regeeringsdiploma, omvattende: papierarbeid, kleiarbeid, kartonarbeid, houtarbeid, en het maken van een werkteekening voor hout. Deze examens werden voor de Amsterdamsche kandidaten afgenomen in 's Gravenhage. Voor de noordelijke provincieën was het examen in Groningen, voor de zuidelijke in Maastricht.

Voor de volledige akte gaven zich uit Amsterdam 47 kandidaten aan. Daarvan slaagden 28; 19 werden afgewezen.

Voor het aanvullingsexamen in hout gaven zich 8 kandidaten aan; 7 slaagden, 1 werd afgewezen. Voor het aanvullings-examen in karton gaven zich 6 kandidaten aan, die allen slaagden.

De onderscheiding zwaar en licht (eenvoudig) hout is vervallen. Het verschil tusschen de examens voor dames en heeren bestaat nu hierin, dat de dames het hout ontvangen, op dikte geschaafd, terwijl de heeren het ruwe hout op dikte moeten schaven. De dames moeten daarentegen het werkstuk met een passende teekening versieren. De examentijd is ingekrompen van 3 op 2 dagen; daardoor zijn de modellen voor hout en karton belangrijk eenvoudiger dan vroeger.”

Overigens worden cursussen vermeld in Alkmaar, Haarlem, Den Helder, Hoorn, Midden-Beemster en Westwoud.

Vijfde hoofdinspectie.

Wat de cursussen voor handenarbeid betreft, meen ik te mogen verwijzen naar hetgeen ik hierover in mijn vorig jaar-verslag schreef.

i. Opleiding in andere vakken van lager onderwijs.

Eerste hoofdinspectie.

In deze inspectie bestonden drie cursussen voor opleiding in de nuttige handwerken, te Grubbenvorst, te Mook en te Venlo.

Tweede hoofdinspectie.

Gelegenheid tot opleiding voor verschillende examens lichamelijke oefening bestaat er te Apeldoorn en te Deventer.

j. Opleiding tot bewaarschoolonderwijzers.

Hiervoor wordt verwezen naar hetgeen de hoofdinspecteurs hieromtrent mededeelen en wat opgenomen is onder § 8: „Het Bewaarschoolonderwijs”.

§ 7. DE UITVOERING VAN DE LEERPLICHTWET.

I. Omvang van het volstrekt leerverzuim.

Eerste hoofdinspectie.

De hoofdinspecteurs in de 1ste, 2de, 3de en 4de hoofdinspectie deelen hieromtrent het volgende mede.

Aangaande het absoluut schoolverzuim schrijft de inspecteur te Sittard: „Het absoluut schoolverzuim is bijna verdwenen en concentreert zich voornamelijk op woonwagenkinderen. Alleen is waakzaamheid gewenscht bij verhuizingen van leerlingen, vooral vrouwelijke, die den 12 en 13 jarigen leeftijd bereikt hebben. Er bestaat dan veelal neiging om de kinderen in de nieuwe woonplaats niet meer naar school te sturen. Gewenscht zou het daarom zijn, dat de hoofden van scholen verplicht werden model DIV ter inspectie in te zenden, niet alleen van verhuizingen naar een andere inspectie, maar ook van alle verhuizingen binnen de inspectie, ook binnen de gemeente, zoo die verhuizing met verandering van school gepaard gaat”.

Tweede hoofdinspectie.

Naar de opgaven der gemeentebesturen waren er in 1929 139 van deze verzuimers, tegen 211 in 1928 en 123 in 1927.

De inspecteur Almelo zegt omtrent dit schoolverzuim o.m. het volgende: „Hoewel de meeste gevallen van absoluut schoolverzuim het gevolg waren van de verhuizing van de eene gemeente naar de andere, moest ook van de middelen tot bestrijding van dit schoolverzuim nog al eens druk gebruik gemaakt worden ten aanzien van leerlingen, die ingevolge art. 7, onder 3°, een inrichting van nijverheidsonderwijs bezochten en deze inrichting verlieten vóór het bereiken van den 14-jarigen leeftijd. Door op dit punt krachtig in te grijpen en doordat de leerplichtige tijd in den regel korter zou zijn geweest, wanneer deze leerlingen op de lagere school waren gebleven, is, dank zij de waakzaamheid der gemeentebesturen ten aanzien van het absoluut schoolverzuim, dit geen geliefkoosd middel geworden tot verkorting van den leerplichtigen leeftijd.

Natuurlijk kan een dergelijke regeling eerst dan goed functioneeren, wanneer door het bestuur van een inrichting, als vorenbedoeld, van elk geval, dat een leerling zijn inrichting verlaat en nog geen veertien jaar oud zijnde, daarvan mededeeling geschiedt aan het college van burgemeester en wethouders, hoewel geen enkel wettelijk voorschrift verplicht bedoelde kennisgeving te doen.”

Derde hoofdinspectie.

Voor al ten plattelande is men sterk gekant tegen de Leerplichtwet, voor zoover deze wet geldt voor een leerling, die het 7de leerjaar heeft doorlopen en, wanneer de 13-jarige leeftijd nog niet bereikt is, nog een geheel jaar de school moet blijven bezoeken. Dientengevolge is het relatief ongeoorloofd schoolverzuim vrij wat toegenomen. De ouders hebben de kinderen in hun werkzaamheden noodig en houden die leerlingen in de eerste plaats thuis, niet afgeschrikt door de vrij geringe boete, die wordt opgelegd. De kantonrechter te Gouda voelt in dezen met de ouders blijkbaar mee en spreekt voor dergelijke leerlingen niet zelden het vonnis uit: „schuldig, zonder oplegging van straf”.

In het herstel van de 7de-jarige leerverplichting vond de inspecteur in de inspectie Ter Neuzen aanleiding een circulaire te verzenden aan alle leerkrachten, werkzaam bij het lager onderwijs, aan alle commissiën tot wering van schoolverzuim, alsmede aan de redacties van alle daar verschijnende couranten, waarin duidelijk werd uiteengezet, welke leerlingen door de hoofden

van scholen mochten worden afgeschreven. Verder lees ik in het verslag van dezen inspecteur: „In de gemeente Schoondijke werd tot mij de vraag gericht of een leerling, die voor de tweede maal het 7de leerjaar doorliep, toestemming kon krijgen om gedurende één dag per week de lessen te volgen van de lagere landbouwschool te Schoondijke. Het betrof hier niet een geval van afschrijving van de lagere school, ten einde de landbouwschool te kunnen bezoeken. Daartegen waarschuwde ook bovenaangehaalde circulaire. Het kind bleef leerling der lagere school. De commissie tot wering van schoolverzuim ter plaatse steunde dit verzoek. Ook van mijn kant was er geneigdheid tot inwilliging van het verzoek in de overweging, dat deze leerling naast het onderwijs, dat hij op de lagere school bleef volgen, veel profijt kon trekken van de landbouwlessen, te meer, daar hij de 7de klas al eens had doorlopen. Daar ik echter in de Leerplichtwet geen aanleiding vond het verzoek toe te staan, riep ik de beslissing van het Departement in. De Minister kon echter met het oog op het bepaalde in art. 7, sub 3, der Leerplichtwet geen termen vinden, het verzoek toe te staan.

In Ter Neuzen werd een hoofd eener school in een leerplichtzaak als getuige door den kantonrechter gedagvaard. Dit leidde voor de betrokken school tot groote moeilijkheden, daar nu het hoofd der school gedwongen was, een geheele klasse vrijaf te geven. Op deze wijze had het verzuim van een enkelen leerling het verzuim van 40 andere kinderen gedurende een ganschen schooldag ten gevolge. „Zoo beschouwd wordt het doel der Leerplichtwet voorbij gestreefd”, rapporteert de commissie tot wering van schoolverzuim te Ter Neuzen in haar jaar-verslag.”

De inspecteur in de inspectie 's Gravenhage vermeldt uit het rapport, uitgebracht door den schoolopziener, aan wien in die inspectie de uitvoering der Leerplichtwet is opgedragen, het volgende: „De uitvoering der Leerplichtwet geeft veel moeite in gevallen, waarin burgemeester en wethouders besluiten een leerling wegens wangedrag van alle openbare scholen verwijderd te houden. Natuurlijk is het in zulk een geval onmogelijk, de ouders van een zoodanigen leerling wegens absoluut schoolverzuim te vervolgen.” Hieruit concludeert de genoemde schoolopziener de wenschelijkheid van de oprichting eener zogenaamde „strengere school”. Hij wijst er verder op, dat „dank zij het ingrijpen der Arbeidsinspectie het ongeoorloofd schoolverzuim van de zg. „zeejongens” gestadig verminderde” en brengt een woord van dank aan de inspectrices der kinderplichtie voor de welwillende en hoogst doeltreffende medewerking in zake bestrijding van het ongeoorloofd schoolverzuim. Dan vervolgt hij: „dat de richtige uitvoering der Leerplichtwet benadeeld wordt door de veel te strenge procedure, die er aan verbonden is”. „Sommige commissiën tot wering van schoolverzuim zijn ook nonchalant in de volvoering harer taak”.

In de inspectie Gorinchem werd door geen der gemeentebesturen een geval van absoluut schoolverzuim gerapporteerd, hoewel het later toch bleek, dat zulks wel het geval was, doordat het hoofd der bijzondere school in de gemeente Wijngaarden op 8 April 1929 een leerlinge had afgeschreven, die nog een jaar leerplichtig was. Deze leerlinge werd later ambtshalve ingeschreven. In Rotterdam werden 198 kennisgevingen, bedoeld in art. 18, § 1 der Leerplichtwet, aan de C.t.W.v.S. verzonden, waarna 115 aanzeggingen volgens art. 18, § 2, en vervolgens 62 kennisgevingen art. 18, § 3, werden uitgereikt. Ten slotte behoeften voor niet op school verschenen leerlingen slechts 19 processen-verbaal wegens absoluut schoolverzuim te worden opgemaakt.

Het verslag van den inspecteur in de inspectie Dordrecht vermeldt: „De ernst van het onderzoek naar het absoluut schoolverzuim, dat bij de gemeenten berust, kan ik slechts weinig bewonderen. De ambtshalve plaatsingen in 1929 zijn alle geschied als gevolg van mededeelingen van particuliere zijde. Ik heb dus de aandacht der gemeenten op de volstrekte verzuimers gevestigd, terwijl, juist omgekeerd, ik bericht van de gemeenten behoorde te ontvangen.”

Vierde hoofdinspectie.

Absoluut schoolverzuim komt nog maar zeer sporadisch voor en wordt, behalve in Amsterdam, steeds vlug achterhaald. Het aantal gevallen, dat mij wordt gemeld, bedraagt in de inspectie Alkmaar 0, Amersfoort 0, Amsterdam 0, Breukelen 10, Haarlem 0, Den Helder 1, Hilversum 1, Hoorn 0, Utrecht 0 en Zaandam 1.

Amsterdam echter biedt eigenaardige moeilijkheden:

„Over 1929 werden aan de verschillende commissiën tot wering van schoolverzuim 125 gevallen van vermoedelijk absoluut schoolverzuim opgegeven.

Hiervan werden 23 kinderen *ambtshalve* op een school geplaatst.

Met betrekking tot de andere 102 gevallen wordt medegedeeld, dat door de aanschrijvingen van het gemeentelijk leerplichtbureau verscheidene kinderen inmiddels nog naar school gezonden werden, of een vrijstelling ingevolge huisonderwijs of ziekte aannemelijk werd gemaakt, door inzending van de voorgeschreven formulieren.

Ook bezochten eenige kinderen reeds een lagere school, doch was de plaatsing door het schoolhoofd niet opgegeven aan het leerplichtbureau.

Door geregelde aanschrijvingen en controle uitoefenen op de afschrijvingen, die niet gevolgd worden door een plaatsing op een school, worden vele gevallen van absoluut schoolverzuim voorkomen.

Verder bleek ook, dat verschillende hoofden art. 3 der Leerplichtwet niet juist toegepast hadden en kinderen afschreven, die nog niet aan de Leerplichtwet voldaan hadden, met het gevolg, dat zij weder op school moesten terugkomen. Er hadden 105 dergelijke foutieve afschrijvingen plaats.

In November 1929 waren op het gemeentelijk leerplichtbureau nog 286 kinderen, die geboren waren in 1922, als nog niet schoolgaande bekend. De ouders of verzorgers werden hierover aangeschreven. Het bleek, dat het grootste aantal reeds een lagere school bezocht, doch de plaatsing door de schoolhoofden niet was medegedeeld.

Verder bleek, dat geen opgave verstrekt was van kinderen, die een school in een andere gemeente bezochten (art. 8, al. 5, der Leerplichtbeschikking), terwijl ook kinderen huisonderwijs genoten, zonder dat het voorgeschreven formulier, bedoeld in art. 4, aanwezig was; evenals verscheidene kinderen, die door ziekte de school niet konden bezoeken, zonder dat de voorgeschreven verklaring was ingeleverd.

II. Omvang van het betrekkelijk schoolverzuim.

De hoofdinspecteurs melden hierover het volgende:

Eerste hoofdinspectie.

De inspecteur te Sittard zegt met betrekking tot de opgaven van het relatief schoolverzuim: „Nog steeds zijn er hoofden van scholen, die nimmer ongeoorloofde verzuimen opgeven, hoewel gegronde redenen bestaan om te vermoeden, dat aan hun scholen, die nimmer ongeoorloofde verzuimen opgeven, hoewel gegronde redenen bestaan om te vermoeden, dat aan hun scholen relatief evenveel ongeoorloofde verzuimen gepleegd worden als aan andere scholen. Strengere sancties kunnen hier alleen verbeterend werken”.

De inspecteur te Heerlen bevestigt dit als volgt: „Een vorig jaar toonde ik met cijfers aan, dat er opvallend veel verschil van opvatting tusschen de hoofden van scholen bestaat bij de beoordeeling of een verzuim als geoorloofd of ongeoorloofd moet worden beschouwd.

Ik meen voor dit jaar met enkele cijfers te kunnen volstaan.

	verzuimen	waarvan ongeorl.
Nutschool A te Treebeek	6510	104
Nutschool B te Treebeek	10070	23
Nutschool te Heerlen	11015	3
Chr. School I te Treebeek	10209	1001
Chr. School II te Treebeek	3121	geen
R.-K. meisjesschool I te Kerkrade	11819	592
R.-K. meisjesschool II te Chevremont ...	11931	90
R.-K. school te Kaalheide	9946	1256
R.-K. jongensschool II te Spekholzerheide	8594	89

Hoe vaak men de hoofden van scholen op die ongelijke beoordeeling ook wijst, de toestand verbetert er niet door.

Sommige hoofden tekenen al te gaarne de verzuimen als geoorloofd aan, omdat ze geen moeilijkheden met de ouders willen.

Andere rekenen de verzuimen als geoorloofd, omdat ze alle last en moeite niet willen, zoolang sommige commissiën al te gemakkelijk de verzuimen verschoonbaar achten, nog zooveel processen-verbaal zonder gevolg blijven en de opgelegde straffen zoo laag zijn, dat ze eer schoolverzuim uitlokken dan tegen gaan.”

Uit de meeste inspectiën wordt, vermoedelijk vooral in verband met de invoering van den zeventienjarigen leerplicht, toename van het schoolverzuim gemeld. Ook de felle koude, kinderziekten en armoede hebben het schoolverzuim bevorderd.

De inspecteur te Roermond deelt mede:

„Het verzuim der leerlingen is sinds 1926 voortdurend stijgende en wel als volgt: 1926 3 pct., 1927 3,6 pct., 1928 3,8 pct., 1929 4,2 pct.; zeldzaam groot was het aantal verzuimen aan vele dorpsscholen in de abnormaal koude maanden van het eerste kwartaal van 1929.

Aan enkele openbare scholen (Heel, Kessel, Weert-Kom en Laar) werd de goede geregelde gang van het onderwijs belemmerd doordat de schooluitbreiding of verbetering niet tijdig begonnen was of te lang duurde. Dit leidde tot gedwongen uitbreiding van vacantie of gelijktijdig lesgeven in een zelfde lokaal door twee leerkrachten.

Om moeilijkheden te vermijden met de nog niet dertienjarige kinderen, die overigens aan alle andere verplichtingen der Leerplichtwet voldaan hebben, is men aan verscheiden scholen er toe overgegaan den aannemingsleeftijd van 5½ op 6 jaar te brengen. Uit mijn vorige jaarverslagen kan blijken, dat ik dezen maatregel ook in het belang van het onderwijs acht. Ik verwacht daarvan verbetering der resultaten in de aanvangsklasse en vermindering van het aantal zittenblijvers.”

Tweede hoofdinspectie.

Het ongeoorloofd verzuim in 1929, vergeleken met den toestand in 1928, is gelijk gebleven in de inspectie Doetinchem en Enschede en in de overige inspecties is het gestegen.

De inspecteur Almelo zegt over de vermeerdereiding van het schoolverzuim in zijn inspectie het volgende:

„Uit het vorenstaande blijkt, dat het aantal ongeoorloofde schoolverzuimen per 10 000 schooltijden in 1929 aanmerkelijk grooter is dan dat in de voorafgaande jaren, hetgeen zijn oorzaak hoofdzakelijk vindt in den veel te tragen gang van zaken bij de kantongerechten met tot slot veroordeelingen, zóó miniem van strafmaat, dat ze als de beste propaganda kunnen dienst doen voor ongeoorloofd schoolverzuim. Indien in dit opzicht dan ook geen kentering mocht optreden, zal de omvang van het ongeoorloofd verzuim steeds toenemen, tot schade van het onderwijs en tot nadeel van het moreel der hoofden van scholen, waarvan velen zich groote opofferingen en inspanning getroosten om hun school op een behoorlijk peil te brengen.”

In de inspectie Arnhem steeg het ongeoorloofd verzuim voor de openbare scholen met 67 pct., voor de bijzondere scholen met 21 pct. De inspecteur in deze inspectie heeft dezelfde ervaring als zijn ambtgenoot in de inspectie Almelo.

„Een andere reden”, zoo schrijft hij, „is de onvoldoende straf, die wordt opgelegd bij herhaaldelijk gebleken onwil van ouders of voogden om zorg te dragen voor het geregeld schoolgaan der kinderen. Eén voorbeeld: Een vader hield zijn dochter, leerling van de 5de klasse, uit de school thuis. Hij had het kind noodig en het kende z. i. voldoende. Hij kwam mij dit zelf mede-

deelen en mijn raad, het kind naar school te zenden, werd niet opgevolgd. Zevenmaal heb ik achtereenvolgens proces-verbaal opgemaakt. De veroordeelingen waren: f 2 of 1 dag; 2 maal schuldig, zonder toepassing van straf; f 3 of 2 dagen; f 1 of 1 dag; f 1 of 1 dag; f 2 of 1 dag.

Over deze beslissingen, die mij wat zonderling schenen, heb ik een onderhoud gehad met den heer Officier van Justitie te Arnhem. Deze raadde mij den heer Ambtenaar van het Openbaar Ministerie te Tiel op deze beslissingen opmerkelijk te maken. Ik heb dat gedaan en het gevolg was, dat het 8ste verbaal een veroordeeling bracht tot f 5 of 3 dagen. Op 16 November 1929 is dit vonnis in kracht van gewijsde gegaan. De vader bekommerde er zich niet om en hield het kind thuis. Nogmaals heb ik daarna een onderhoud gehad met den heer Officier van Justitie te Arnhem. Ik wacht nu af, wat het gevolg zal zijn van het 9de proces-verbaal. Het kind is inmiddels leerplichtvrij geworden, heeft het niet verder gebracht dan het 5de leerjaar en ondervindt daarvan later de nadeelige gevolgen."

Gevraagd mag worden, of art. 22, par. 2, 2de lid, dan nocit wordt toegepast. De ervaring van dezen inspecteur is ook, dat het ongeoorloofde schoolverzuim in de hand wordt gewerkt door den veel te langen tijd, die er verloopt tusschen het zenden van het proces-verbaal aan het Openbaar Ministerie en de uitspraak, een oude klacht, reeds voorkomende in mijn verslagen als arrondissements-schoolopziener. Hij wijst er echter ook op, dat het ongeoorloofde verzuim voor een belangrijk deel een gevolg is van de invoering van het verplichte zevende leerjaar.

Te recht zegt de inspecteur Nijkerk, dat men bij die 7de leerjaar-verzuimers eigenlijk nog moet rekenen de leerlingen, die zoogenaamd huisonderwijs ontvangen, die geen verzuimers zijn, omdat zij slechts aan den vorm der wet voldoen, terwijl controle hier bijna niet doenlijk is.

Derde hoofdinspectie.

Aan sommige scholen kwam geen ongeoorloofd verzuim voor, zoo o. a. in de inspectie Gorinchem aan 14 scholen; in de inspectie Neuzen aan 19 scholen.

Vijfde hoofdinspectie.

Enige inspecteurs wezen er op, dat het relatief schoolverzuim, in vergelijking bij dat van de laatste jaren, toegenomen is en zij meenden, dat de reden hiervan gezocht moet worden in de verlenging van de leerplichting. Hieraan wordt het ook toegeschreven, en dat komt mij zeer aannemelijk voor, dat het aantal aanvragen om landbouwverlof gestegen is. Immers het zijn de oudste leerlingen, die thans nog door de school worden vastgehouden en juist dezen komen voor het verrichten van landbouwwerkzaamheden, waardoor de inkomsten van het gezin aardig kunnen worden verhoogd, het meest in aanmerking.

III. Aanwijzing van scholen overeenkomstig art. 3, tweede lid, der Leerplichtwet.

Door de Koningin kan, den Onderwijsraad (afdeeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschool onderwijs) gehoord, ten behoeve van een kind, dat nog niet den leeftijd van 8 jaren heeft bereikt, een school of een groep van scholen, welke niet vallen onder de bepaling van het 1ste lid van art. 2 der Leerplichtwet voor de toepassing van het 1ste lid van art. 3 met een lagere school worden gelijkgesteld, mits wordt aangetoond, dat de ontwikkeling, op zoodanige school te bereiken, overeenkomt met ten minste die, welke te bereiken is in het eerste leerjaar eener lagere school.

De hoofdinspecteur in de eerste hoofdinspectie zegt hierover het volgende:

"Aanwijzing van scholen overeenkomstig art. 3, tweede lid, der Leerplichtwet had niet plaats."

Tweede hoofdinspectie.

Deze aanwijzing kwam niet voor, doordat scholen, welke niet vallen onder de bepaling van het eerste lid der Leerplichtwet, niet bezocht worden door leerplichtige kinderen, behoudens het bepaalde in art. 7, sub 3.

Vierde hoofdinspectie.

Hierover zijn geen mededeelingen te doen.

IV. Vrijstelling van de leerplichting (artt. 7—10).

- Aantal kinderen, vrijgesteld om de redenen, vermeld in art. 7 der Leerplichtwet.*
- Weigering door den inspecteur om de verklaring van gemoedsbezwaren te teekenen (art. 10).*

De hoofdinspecteur in de eerste hoofdinspectie zegt hierover het volgende:

Het aantal kinderen, die om de redenen, vermeld in art. 7 der Leerplichtwet, waren vrijgesteld, is niet nauwkeurig te bepalen, daar bij feitelijke bekendheid met de aanwezigheid dier redenen in het niet-schoolgaan dezer kinderen pleegt te worden berust, ook zonder dat de voorgeschreven kennisgeving is gedaan.

Voor zoover mij bekend, kwam weigering van het schooltoezicht om de verklaring van gemoedsbezwaren te teekenen dit jaar niet voor.

Derde hoofdinspectie.

De inspecteur in de inspectie Dordrecht zegt daaromtrent: „Enige waarde kan er niet aan worden toegekend. Zoo komt b.v. in Dordrecht, waar twee scholen voor buitengewoon lager onderwijs zijn, de vrijstelling, vermeld in art. 7, onder 2°, volgens de van het gemeentebestuur ontvangen inlichtingen niet voor; hoewel er twee inrichtingen zijn, die tot het nijverheidsonderwijs behooren, wordt van de vrijstelling ex art. 7, onder 3°, evenmin gebruik gemaakt. Drie kinderen ontvingen huisonderwijs."

De inspecteur in de inspectie Dordrecht maakt gewag van één geval, waarin door hem werd geweigerd een verklaring te teekenen, als bedoeld in art. 10 der Leerplichtwet. Het betrof een vader, die eerst bezwaren had tegen de vaccinatie en, toen een vaccinebewijs voor de toelating tot de school niet meer noodig was, bestonden zijn bezwaren hierin, dat binnen zijn gemeente geen Christelijke scholen waren. Hem werd medegedeeld, dat buiten zijn gemeente, op afstanden van minder dan 4 km van zijn woning, zich twee Christelijke scholen bevonden. Uit inlichtingen, door den burgemeester zijner gemeente verstrekt, bleek duidelijk, dat hier getracht werd, de wet te ontduiken, misbruik makende van godsdienstige overwegingen. Rustig wachtte de vader een vervolging en een veroordeeling af, doch heeft daarna zijn kind geregeld ter school gezonden.

De inspecteur in de inspectie Brielle weigerde 3 maal een verklaring van gemoedsbezwaren te teekenen.

Vierde hoofdinspectie.

Ik kan hierover geen betrouwbare gegevens verschaffen, aangezien de mij ten dienste staande mededeelingen onvolledig zijn. Alleen de inspecteur in de inspectie Breukelen vermeldt een geval van weigering wegens een niet bona fide bezwaar van een vader, diens kind de zevende klasse moest doubleeren. In beroep heb ik eveneens geweigerd te teekenen. De bijzonderheden van het geval deelde ik reeds mede in de „Algemeene Beschouwingen" van mijn verslag.

V. De verloven voor veldarbeid (artt. 13—15).

Het aanwijzen bij verordening van het tijdvak of de tijdvakken, binnen welke de verloven ten behoeve van werkzaamheden in of voor de bedrijven van landbouw, tuinbouw of veehouderij moeten vallen, is sedert de inwerkingtreding van de Wijzigingswet van 15 October 1921 (*Staatsblad* n°. 1181) met 1 Januari 1922 voor alle gemeenten een verplichting geworden.

Omtrent het verlof voor veldarbeid komen in de verslagen der hoofdinspecteurs eenige mededeelingen voor.

Eerste hoofdinspectie.

Sinds het verleenen van landbouwverloven niet meer mogelijk is, tenzij de gemeenteraad een verordening heeft gemaakt omtrent de tijdvakken, waarin deze alleen kunnen gegeven worden, kunnen bij het ontbreken van deze verordening deze verloven dikwijls niet meer worden verleend. Uit enkele inspectiën werd niettemin toename dier verloven gemeld.

Derde hoofdinspectie.

Voor zoover aangevraagde landbouwverloven niet werden toegestaan geschiedde dat op grond van art. 14 der Leerplichtwet. Intrekking van verleende vergunningen kwam niet voor. Een onregelmatigheid met betrekking tot deze verloven kwam voor in de inspectie Gorinchem, waar het hoofd eener openbare lagere school opnieuw verloven toestond aan eenige leerlingen der school, die het maximum verlof hadden genoten. Na een bespreking van den inspecteur met den burgemeester en de commissie tot wering van schoolverzuim ontstond hier een zuiverder toepassing. Wel was de meening van het hoofd der school juist, dat de bij verordening van deze verloven vastgestelde tijdvakken niet altijd de meest gunstige was. Deze aangelegenheid kan evenwel bij plaatselijk verordening onder het oog worden gezien.

De inspecteur in de inspectie Dordrecht maakt hieromtrent nog de volgende opmerking:

„Het verplichte zevende leerjaar heeft het getal verloven zeer sterk doen stijgen. Een drietal gemeentebesturen wenschten de tijdvakken, binnen welke landbouwverlof verleend kan worden, te wijzigen. Blijkbaar wilden zij het geoorloofd schoolverzuim, wegens veldarbeid, meer tot zijn recht doen komen. Op mijn advies hebben twee van die gemeentebesturen van dat voor-nemen afgezien.

De administratie van de landbouwverloven is vrij tijdroovend. In de eerste plaats moet onderzocht worden, of zich een van de gevallen voordoet, omschreven in art. 14 van de Leerplichtwet; daarna moet van de beslissing van den inspecteur „onmiddellijk” kennis gegeven aan den aanvrager, en „onverwijld” aan het hoofd der school. In het licht van deze omstandigheden is de opvatting van een schoolhoofd, dat mij een pakket aanvragen 's Zaterdags met de laatste postbestelling deed toekomen voor verloven, welke den Maandag d.a.v. behoorden in te gaan, niet fraai. Zeer vele schoolhoofden zijn van meening, dat het landbouwverlof bijna steeds in loondienst wordt genoten, ook al verklaren de aansprakelijke personen, met hun handteekening, dat dit niet het geval zijn. Enkele hoofden vestigen de aandacht van de aanvragers op den ernst van zulk een verklaring; en bereiken daarmede niet zelden, dat van het vragen van verlof wordt afgezien. Anderen meenen te dezen opzichte geen verantwoordelijkheid te hebben. De inspectie kan slechts onderzoeken, of de aanvraag aan de eischen van de wet voldoet, en moet de verklaring omtrent het niet-in-loondienst-werken aanvaarden. Die verklaring immers geldt een omstandigheid, die, bij het nemen van de beslissing op de aanvraag, in de toekomst ligt en waarvan de juistheid derhalve niet te voren mag ontkend worden.”

VI. Onderzoek naar het volstrekt leerverzuim en naar het betrekkelijk schoolverzuim (artt. 18, 19).

Algemeene beschouwingen.

Omtrent dit onderwerp vermelden de hoofdinspecteurs het volgende in hun verslagen.

Eerste hoofdinspectie.

Het onderzoek naar het absolute schoolverzuim, dat door de gemeentebesturen behoort te worden ingesteld, laat wel eens te wenschen over. Daar algemeen wordt aangenomen, dat het absolute schoolverzuim zeer gering is, schijnt het niet noodig in dit opzicht verandering aan te brengen.

Het onderzoek naar het relatieve verzuim wordt, voor zoover ik kon nagaan, over het algemeen naar behooren verricht.

Tweede hoofdinspectie.

Er is eenige reden tot twijfel aangaande de juistheid der aantallen, vermeld omtrent het absoluut schoolverzuim. Als ik in aanmerking neem, dat in de inspectie Enschede in 1927 slechts één absolute verzuimer werd opgegeven, in 1928 en 1929 geen enkele en dat er b.v. voor de inspectie Almelo over die jaren vermeld worden respectievelijk 32, 62 en 54, is voor mij de vraag, of in de gemeenten van de eerste inspectie het onderzoek van burgemeester en wethouders zoo nauwkeurig is

geweest, dat er geen kinderen waren of nog zijn, die hoewel leerplichtig en zonder dat de ouders rechtmatige redenen hadden om ze thuis te houden, niet naar school gaan. De inspecteur-Nijmegen zegt ten aanzien van dit onderzoek: „Nog steeds twijfel ik, of het onderzoek naar het absolute verzuim bij de gemeentebesturen der dorpsgemeenten wel nauwkeurig geschiedt.”

In den loop van 1929 zond de inspecteur-Nijkerk aan alle gemeentebesturen in zijn inspectie een schrijven in verband met het onderzoek naar het absolute schoolverzuim, omdat hem gebleken was, dat daaraan in verschillende gemeenten niet de hand werd houden. Als gevolg dier aanschrijving is in de laatste maanden dat onderzoek nauwkeurig ingesteld, waarbij duidelijk aan het licht kwam, dat maandelijksche controle hier dringend noodzakelijk is om te voorkomen, dat verschillende leerlingen door de mazen glippen.

Het onderzoek en de behandeling van het relatief verzuim had over het geheel een vlot verloop. De naartijge arbeid van den inspecteur bevordert den goeden gang van anderen, die ook hun medewerking moeten verleenen, totdat het proces-verbaal ter griffie van het kantongerecht is gekomen; daar gaat men zijn eigen gang, die niet steeds de vlugste is.

Derde hoofdinspectie.

De inspecteur in de inspectie Rotterdam schrijft, dat ook ditmaal weder kan worden vermeld, dat het onderzoek naar het absoluut schoolverzuim door daartoe aangewezen ambtenaren ter secretarie met nauwkeurigheid geschiedde. In meerdere inspecties kwam het volgens opgaven, door de gemeentebesturen verstrekt, niet voor.

Het onderzoek naar het relatief schoolverzuim geeft aanleiding tot de opmerking, dat niet door alle hoofden van scholen eenzelfde gedragslijn wordt gevolgd. Van zelf sprekend vindt de een soms geoorloofd, wat de andere ongeoorloofd acht. Toch behoort het verschil in deze booordeeling niet zoo groot te zijn, dat het zooals de inspecteur in de inspectie Middelburg opmerkt, op eenzelfde dorp nog wel eens aanleiding tot wrijving geeft tusschen twee verschillende scholen.

Hoewel de medewerking van de hoofden van scholen bij het achterhalen van ongeoorloofd schoolverzuim in het algemeen geen reden tot klachten geeft, toch blijven onaangename ervaringen voorkomen, zooals de inspecteur in de inspectie Dordrecht er verschillende vermeldt.

Vierde hoofdinspectie.

Hierover bereikten mij geen mededeelingen.

VII. Commissiën tot wering van schoolverzuim (art. 21).

Het aantal gemeenten, waar op 31 December 1929 meer dan één commissie tot wering van schoolverzuim bestond, als bedoeld in art. 21, eerste lid, der Leerplichtwet, beliep 224 tegenover 226 op denzelfden datum in 1928. Over de provinciën waren zij als volgt verdeeld.

Provinciën.	Aantal gemeenten waar het getal commissiën bedroeg:											Totaal.
	2	3	4	5	6	8	10	13	13	17	19	
Noordbrabant . . .	17	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
Gelderland . . .	37	12	2	2	—	—	—	—	—	—	—	53
Zuidholland . . .	11	2	—	—	—	1	—	—	1	—	—	15
Noordholland . . .	12	5	1	1	1	—	—	—	—	—	1	21
Zeeland . . .	7	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Utrecht . . .	6	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	9
Friesland . . .	6	4	2	2	—	—	—	—	—	—	—	14
Overijssel . . .	10	7	1	1	—	—	—	—	—	—	—	19
Groningen . . .	12	4	1	1	—	—	—	1	—	—	—	19
Drenthe . . .	5	9	2	1	1	—	—	—	—	1	—	19
Limburg . . .	15	7	2	—	1	—	—	—	—	—	—	25
Totaal . . .	138	58	12	8	3	1	—	1	1	1	1	224

Een lijst der gemeenten, waar meer dan één commissie tot wering van schoolverzuim bestond, met aanwijzing van het aantal commissiën, is achter dit verslag gevoegd als n°. I van bijlage E.

Indien een commissie in gebreke blijft, de haar opgedragen werkzaamheden te vervullen, dan wordt zij, ingevolge het zesde lid van art. 21 der wet, ontbonden, waarna burgemeester en wethouders in haar plaats optreden, naar regelen, bij algemeene maatregel van bestuur gesteld.

Omtrent de werking der commissiën tot wering van schoolverzuim is in de jaarverslagen der hoofdinspecteurs het volgende medegedeeld.

Eerste hoofdinspectie.

De inspecteurs zijn over de werking der meeste commissiën tot wering van schoolverzuim tevreden.

Tweede hoofdinspectie.

Over het algemeen zijn de inspecteurs wel tevreden over den arbeid der commissiën tot wering van schoolverzuim. Als men reden tot klacht heeft, dan is het, dat zij bij de behandeling der zaken wel wat meer spoed konden betrachten. „Sommige commissiën zou ik wel wat vlugger en minder soepel in de behandeling van het schoolverzuim willen zien, maar, wanneer het zevende leerjaar wat meer ingeburgerd is, zal dit ook wel beter worden”, zegt een der inspecteurs, en een ander meldt, dat een enkele commissie wel eens aangespoord moet worden „tot een spoedige afdoening van zaken”. Deze inspecteur kon zich niet altijd met de ontvangen adviezen vereenigen. Een commissie, hiernede in kennis gesteld, heeft op dezen grond eenmaal bedreigd te zullen aftreden. „Hoewel die mededeeling geenszins aan mijn adres thuis behoorde, heb ik de zaak mondeling besproken met een lid der commissie, waarna de gang van zaken wederom vlot is verlopen”, deelt hij mede.

Derde hoofdinspectie.

De inspecteurs beoordeelen over het algemeen de werkzaamheden der commissie tot wering van schoolverzuim gunstig, sommigen zeer gunstig. Eenige commissiën stellen er zich niet alleen mee tevreden de aansprakelijke personen op te roepen, maar gaan ook op huisbezoek. Toch zijn er ook enkele commissiën, waarover in ongunstigen zin wordt gerapporteerd, zooals over die te Nieuwland (inspectie Gorinchem), die ook na herhaald verzoek niets van zich liet hooren en de toegezonden modellen Dn niet behandelde, doch na een bespreking met den burgemeester is hierin aanvankelijk verbetering gekomen, zoodat niet behoefde te worden overgegaan tot toepassing van den maatregel, bedoeld in art. 9 van het Koninklijk besluit van 28 December 1921 (Staatsblad n°. 1447).

In de inspectie Goes moesten herhaaldelijk aanmaningen voor het tijdig verzenden van adviezen worden toegezonden, terwijl het ook maar al te vaak gebeurde, dat de inspecteur het niet met de gegeven adviezen eens was.

Ook de inspecteur in de inspectie Dordrecht schrijft, dat de werking der commissie tot wering van schoolverzuim over het algemeen bevredigend is. Doch hij voegt hieraan toe: „Wel schijnen enkele commissies nu en dan te vergeten, dat zij ten minste tweemaal per maand moeten vergaderen — wanneer er onderwerpen ter behandeling zijn —, zoodat haar rapporten te lang uitblijven, maar zulke commissies behooren tot de uitzonderingen. Ook zijn er nog commissies, die bij de beoordeeling van het schoolverzuim een wonderlijken maatstaf aanleggen, die, bij voorbeeld, loonarbeid van leerplichtige kinderen, of landarbeid buiten de aangewezen tijdvakken, of op fietsen passen bij de zomerkermis, geoorloofd achten; maar de meeste commissies hebben juist opvattingen.”

Vierde hoofdinspectie.

Ik ontvang over de werking dezer commissiën niet dan gunstige berichten.

In Amsterdam en Haarlem bestaan commissiën, die met behulp van gemeentelijke subsidiën onderwijs doen geven aan zieke leerplichtige kinderen.

Vijfde hoofdinspectie.

Hoewel vele commissiën tot wering van schoolverzuim op lofwaardige wijze haar taak vervullen, wordt in de verslagen

der inspecteurs nog al eens de klacht geuit, dat de aangebrachte verzuimen niet met den vereischten spoed behandeld worden. Dit is uit den aard der zaak een groot kwaad, omdat tijdens de behandeling met verzuimen straffeloos kan worden voortgegaan.

Minder gunstig was de inspecteur in de inspectie Winschoten in zijn oordeel over de werkzaamheid van deze commissiën. In zijn verslag lees ik hierover: „Deze commissiën werden in den loop van het jaar 1929 wel wat strenger in haar beoordelingen. Het komt mij voor, dat in sommige commissiën leden zitting hebben, die weinig geschikt zijn voor den te verrichten arbeid; sommige commissiën hebben secretarissen, die niet in staat zijn hun taak naar behooren te vervullen.”

VIII. Berechting van de overtreding van art. 1 der Leerplichtwet (art. 22.)

Omtrent de berechting van de leerplichtovertredingen hebben de hoofdinspecteurs het volgende opgemerkt.

Eerste hoofdinspectie.

Het aantal processen-verbaal nam in verschillende inspecties toe.

De opgelegde straffen zijn in sommige streken gering. In de inspectie Breda varieerden de boeten van f 0,50 tot f 15, in de inspectie Veghel beliepen ze tot f 20. In de inspectie Roosendaal werd in vier gevallen hechtenis opgelegd. Te Heerlen werd tweemaal een boete van f 10, doch overigens meestal f 0,50 of f 1 boete gegeven en niet meer dan f 5. De inspecteur te 's Hertogenbosch rapporteert:

„Het in mijn inspectie steeds toenemend schoolverzuim — in 1928 toch werden door mij 171 processen-verbaal opgemaakt tegen 255 in 1929 — is naar mijn meening het gevolg van twee oorzaken. Als eerste oorzaak is aan te merken de lange tijd, die over het algemeen straffeloos verloopt tusschen het inzenden van het proces-verbaal en het onherroepelijk worden van het daarop vallende vonnis. Als tweede oorzaak de veel te geringe boeten, die dikwerf worden opgelegd en als vanzelf nieuwe verzuimen uitlokken.

Het bepaalde in het 3de lid van art. 3 der Leerplichtwet gaf op verschillende plaatsen aanleiding tot moeilijkheden. De kantonrechter van Heusden sprak de ouders van kinderen, die bij het bereiken van den 13-jarigen leeftijd alle leerjaren (7) doorlopen hadden en 7 jaar op school waren geweest en tegen wie door mij proces-verbaal was opgemaakt, vrij. Een zelfde geval had zich voorgedaan bij den kantonrechter van Oss.

Van de vrijpraak van den kantonrechter van Oss ontving ik eerst bericht toen het vonnis reeds in kracht van gewijsde was gegaan, zoodat het niet mogelijk was, dat de ambtenaar van het openbaar ministerie in hooger beroep ging.

Van het vrijsprekend vonnis te Heusden ging de ambtenaar in hooger beroep. Het gevolg is geweest, dat de rechtbank haar vonnis drie maanden heeft uitgesteld, binnen welks tijdsverloop een beslissing van ons hoogst Rechtscollege in deze zaak te wachten is.”

Tweede hoofdinspectie.

Het volgend staatje geeft een overzicht ter vergelijking van de aantallen en den uitslag der ingediende processen-verbaal in de drie laatste jaren:

	1927	1928	1929
Aantal processen-verbaal	590	716	1126
Aantal veroordeelingen	404	508	701
Als niet vervolgbaar gedeponneerd	20	49	21
Vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolg	15	15	43
Op het einde van het jaar nog in onderzoek	147	127	318
Bij transactie afgedaan	4	22	43

Het volgend staatje geeft een overzicht ter vergelijking van het gevolg, dat in de laatste drie jaren hadden de processen-verbaal, die op het eind van het voorafgaande jaar nog in onderzoek waren:

	1927	1928	1929
Op het einde van het jaar nog in onderzoek	121	147	127
Aantal veroordeelingen	112	133	122
Aantal als niet vervolgbaar gedeponoord	3	9	2
Vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolg	4	3	1
Op het einde van het jaar nog in onderzoek	—	—	—
Bij transactie afgedaan	2	2	2

Derde hoofdinspectie.

Meerdere inspecteurs maken opmerkingen over de huns inziens zoo lage boeten, die worden opgelegd, over de in sommige gevallen zoo langzame berechting, alsook, voor zoover een inspectie onder meerdere kantongerechten ressorteert, over het verschil in opvatting bij de respectievelijke ambtenaren van het O. M. Zoo verzoekt bv. de ambtenaar van het M. O. te Leiden, den aldaar fungerenden inspecteur geen processen-verbaal meer op te maken, als de kinderen spoedig 14 jaar oud zouden worden, welk verzoek te recht niet werd ingewilligd. Doch de ambtenaar meldde, dat een aantal van processen-verbaal betreffende kinderen, die bijna 14 jaren waren, niet verder werden behandeld. De inspecteur in de inspectie Gouda mocht zeer veel steun bij de handhaving van de Leerplichtwet-bepalingen ondervinden van den waarnemenden kantonrechter te Schoonhoven. Dank zij diens optreden, is het schoolverzuim in plaatsen als Ouderkerk a/d IJssel en Krimpen a/d IJssel, waar het zeer groot was, sterk verminderd.

Terwijl in vele inspecties door den kantonrechter of den ambtenaar van het O. M. de 2de zinsnede van par. 2 van art. 22 der Leerplichtwet niet wordt toegepast, vermeldt de inspecteur in de inspectie Rotterdam, dat in 47 gevallen alleen principale hechtenis werd opgelegd, variërende van 1 tot 7 dagen.

De opgelegde boeten varieeren van f 0,50 tot f 20.

In vele gevallen werd door „schikking“ een vervolging voorkomen. De hierbij opgelegde strafgeldten behooren in den regel niet tot de hoogste; toch hebben vele de gewenschte uitwerking. Dat dit echter ook vaak niet het geval is, blijkt uit hetgeen de inspecteur in de inspectie Dordrecht vermeldt. Hij schrijft: „Van 273 processen-verbaal, die in 1929 zijn berecht, werd 101 maal de vervolging voorkomen. De aansprakelijke personen hebben dan weer „een schoone lei“. Het verzuim duurt voort; de inspecteur krijgt bericht van het hoofd der school; de commissie tot wering van schoolverzuim krijgt bericht van den inspecteur; de inspecteur krijgt rapport van de commissie tot wering van schoolverzuim; de aansprakelijke personen krijgen een „aanzegging“ van den inspecteur via den burgemeester door een veldwachter; de aansprakelijke personen kennen den gang van zaken, leggen de aanzegging dus naast zich neer en laten het verzuim rustig voortgaan; de inspecteur zendt een proces-verbaal aan den ambtenaar van het openbaar ministerie; de ambtenaar „schikt“; het verzuim duurt voort“

Vierde hoofdinspectie.

Over de opgelegde straffen valt geen nieuws te vermelden; de boeten varieerden van f 0,50 tot f 25 en een enkele maal principale hechtenis.

IX. Onderzoek bij huisonderwijs (art. 25).

De hoofdinspecteur in de eerste hoofdinspectie zegt omtrent dit onderzoek het volgende:

Bij huisonderwijs werd slechts zelden een onderzoek ingesteld. Meestal wordt het gegeven aan kinderen, bij wier ouders voldoende zorg voor de opvoeding van hun kroost mag worden verondersteld.

De hoofdinspecteur in de tweede hoofdinspectie zegt hieromtrent het volgende:

Dit treft men vooral aan op de Veluwe, speciaal in de inspectie Nijkerk, als gevolg van de bezwaren, die men heeft tegen de vaccinatie. Was het in 1928 na de tijdelijke opheffing van de verplichting tot vaccinatie van kinderen, die de lagere school willen bezoeken, met 50 pct. verminderd, in 1929 is het weer naar boven gegaan, na de invoering van het verplichte zevende leerjaar.

Op 31 December 1929 was het aantal leerlingen, dat huisonderwijs ontving, in de inspectie Nijkerk 42.

Derde hoofdinspectie.

In de meeste inspecties genieten enkele leerlingen huisonderwijs. Uit de opgegeven aantallen blijkt, dat het in zeer beperkte mate voorkomt. In het algemeen kwamen de inspecteurs er niet aan toe een onderzoek naar de resultaten in te stellen. De inspecteur in de inspectie Gorinchem, in welke inspectie 8 leerplichtige kinderen huisonderwijs genoten, van welke twee slechts van tijdelijk aard waren, heeft in drie gevallen een onderzoek ingesteld. In één dezer gevallen werd den vader het advies gegeven, zijn zoon op een school te plaatsen. Hieraan werd gevolg gegeven. Bij de twee andere gevallen werd geconstateerd, dat de resultaten zeer matig waren. De betrokken onderwijzer, die het onderzoek bijwoonde, is daarmee in kennis gesteld.

Vierde hoofdinspectie.

In de inspecties Amsterdam en Utrecht werden de verschillende gevallen gecontroleerd; dit leverde geen stof tot opmerkingen. In de inspecties Breukelen en Amersfoort doet het huisonderwijs een enkele maal dienst als zevende leerjaar en wordt dan in de avonduren gegeven door den vader. Controle hierop heeft weinig effect.

X. Het brengen van kinderen naar school door de politie (art. 30).

Verordeningen ingevolge art. 30 der Leerplichtwet bestonden op 31 December 1929 in 220 gemeenten.

In 1929 zijn die verordeningen 936 maal toegepast.

Onder n°. II van bijlage E is de lijst der gemeenten opgenomen, waar deze verordeningen bestonden, met aanzijzing bij elke gemeente hoeveel malen zij toepassing vonden.

In de verslagen der hoofdinspecteurs treft men met betrekking tot die verordeningen en haar toepassing het volgende aan.

Eerste hoofdinspectie.

De inspecteur te Sittard achtte het maken eener verordening omtrent het naar de school brengen van kinderen, die gedurende den schooltijd op den openbaren weg worden aangetroffen, voor de gemeente Sittard gewenscht. Waar een dergelijke verordening bestaat, wordt er evenwel dikwijls niet de hand aan gehouden.

Vierde hoofdinspectie.

Hierover werden mij geen mededeelingen gedaan.

XI. Verbodsbepalingen omtrent het arbeiden van kinderen beneden 14 jaar (art. 35, 1e lid).

Van de bevoegdheid, in het eerste lid van art. 35 der Leerplichtwet aan de gemeenteraden gegeven om, voor zoover dit niet bij de wet is geschied, verbodsbepalingen omtrent het arbeiden van kinderen beneden de veertien jaren vast te stellen, wordt zoo goed als geen gebruik gemaakt.

De hoofdinspecteur in de eerste hoofdinspectie zegt hiervan:

De inspecteur in de inspectie Veghel deelt mede: „Onder dagteekening van 5 April 1929, onder n°. 2946, afd. B.B., werden bij schrijven van Zijn Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken de gemeentebesturen verzocht, er bij de politie in hun gemeente op aan te dringen, een zoo nauwlettend mogelijk toezicht te houden, dat art. 24 der Leerplichtwet stipt werd nageleefd. Naar aanleiding daarvan heb ik onder dagteekening van 7 Mei 1929 een schrijven aan de heeren burgemeesters in deze inspectie gericht, met het verzoek de plaatselijke politie te laten toezien of tijdens de schooluren diensten of arbeid verricht werd door leerplichtige kinderen en, bij gebleken overtreding, daarvan proces-verbaal op te maken. Gelijktijdig met bovengenoemd schrijven heb ik ook de hoofden van scholen een afschrift daarvan toegezonden en hun medewerking ten deze verzocht. Waar bij de in werking treding van het verplichte zevende leerjaar bij den aanvang van het nieuwe schooljaar op 1 April 1929 verschillende ouders hun kinderen, die onder deze

uitbreiding der leerverplichting vielen, daaraan niet wenschten te laten voldoen, heeft de medewerking der gemeentebesturen en het optreden der plaatselijke politie zeer gunstig gewerkt. Door de gemeentepolitie in verschillende plaatsen werd ook meermalen proces-verbaal opgemaakt tegen personen, die leerplichtige kinderen gehoord en in dienst genomen hadden. Dit heeft telkens tot gevolg gehad, dat deze kinderen aanstands uit hun dienst werden ontslagen en door hun ouders of verzorgers weer naar school werden gestuurd. Tal van dergelijke verzuimen zijn ook tegengegaan en voorkomen alleen door de ouders of huurders op het bestaan der desbetreffende bepaling van art. 24 der Leerplichtwet attent te maken. Meermalen toch kwam het voor, dat de huurders blijkbaar niet wisten, dat de betrokken kinderen nog leerplichtig waren of dat zij deswege strafbaar waren."

Derde hoofdspectie.

In deze verordeningen kwamen in 1929 geen veranderingen voor, zoodat naar vorige verslagen kan worden verwezen.

In de inspectie Dordrecht komen overtredingen van art. 24 herhaaldelijk voor. Het behoort echter tot de hooge uitzonderingen, dat de politie eigener beweging tegen de werkgevers optreedt.

Vierde hoofdspectie.

Nieuwe verordeningen werden, voor zoover mij bekend, nie gemaakt.

XII. Openbare belooningen en eereblijken. Schoolboekjes (art. 35, 2e en 3e lid).

Het tweede lid van art. 35 der Leerplichtwet bepaalt: „Door het uitloven van openbare belooningen en eereblijken kan het getrouwe schoolbezoek vanwege het gemeentebestuur worden aangemoedigd." En het derde lid: „Ten einde de aanspraak op die belooningen en eereblijken te kunnen beoordeelen, kan aan de hoofden der openbare en bijzondere scholen het invoeren van schoolboekjes, waarin van het schoolbezoek aantekening gehouden wordt, bij plaatselijke verordening worden voorgeschreven."

In 133 gemeenten werden in 1929 openbare belooningen en eereblijken uitgereikt.

Onder n°. III van bijlage E achter dit verslag is de lijst der gemeenten opgenomen, waarin 1929 openbare belooningen en eereblijken zijn uitgereikt.

De hoofdspecteur in de eerste hoofdspectie deelt hieromtrent het volgende mede:

Terwijl de verslagen der inspecteurs geen mededeelingen bevatten omtrent het uitreiken van openbare belooningen en eereblijken, wordt in verschillende berichten wel melding gemaakt van het uitgeven van maandelijksche of driemaandelijksche rapporten omtrent het gedrag, de vlijt en de vorderingen der leerlingen.

Derde hoofdspectie.

In Rotterdam werden in 1929 wederom aan die leerlingen van openbare scholen, die den geheelen cursus met vrucht hebben doorlopen, prijzen uitgereikt voor getrouw schoolbezoek en goed gedrag. In 's Gravenhage ontvingen de leerlingen, die in den loop van 1929 de school voor gewoon lager onderwijs verlieten en ten aanzien van wie aan de bepalingen der Leerplichtwet was voldaan, behalve een getuigschrift, een prijs, bestaande uit daartoe door burgemeester en wethouders beschikbaar gestelde plaatwerken. De kosten hiervan bedroegen voor de openbare scholen f 1905,77 en voor de bijzondere scholen f 1863,20.

Vierde hoofdspectie.

Hierover heb ik niets te vermelden.

XIII. Het verstrekken van voeding en kleding aan schoolgaande kinderen (art. 36).

Krachtens art. 36 der Leerplichtwet is de gemeenteraad ter bevordering van het schoolbezoek bevoegd voeding en kleding te verstrekken aan schoolgaande kinderen, voor wie daaraan behoefte bestaat, of met dat doel subsidie te verleen, een en

ander volgens bij algemeenen maatregel van bestuur gestelde regelen. Kinderen, die openbare en die bijzondere scholen bezoeken, worden daarbij op gelijken voet behandeld.

Door de hoofdspecteurs is omtrent dit onderwerp het volgende medegedeeld:

Eerste hoofdspectie.

Schoolvoeding en schoolkleding bestaat in de eerste hoofdspectie zoo goed als niet. Wel vinden de kinderen, die in de middaguren niet naar huis kunnen gaan, meestal gelegenheid onder toezicht hun boterhammen op te eten bij een glas melk of een kop thee.

In de inspectie Heerlen werd vanwege de St. Vincentius-vereeniging gedurende de wintermaanden een warm middagmaal verstrekt aan de kinderen van al de scholen, die daarvoor in aanmerking wilden komen; dit waren 260 kinderen van dertien scholen, één openbare en twaalf bijzondere van verschillende richting. Ook te Roermond werd op soortgelijke manier voor de arme kinderen gezorgd. Te Maastricht bleef men voortgaan met aan leerlingen van min- en onvermogenende ouders kosteloos $\frac{1}{2}$ liter melk per dag te verstrekken op verklaring van den schoolarts.

Tweede hoofdspectie.

Van de onderstaande gemeenten werd mij een verslag gezonden van de werkzaamheden der commissiën, die de schoolvoeding en -kleding behartigden: Alkmaar, Amersfoort, Amsterdam, Baarn, Haarlem, Hilversum, Hoorn, Utrecht, Zeist, Zuid- en Noord-Schermer en Zuilen.

Mogelijk zijn er nog wel meer gemeenten, die daarvoor uitgaven doen, maar daarover geen verslagen zenden.

Derde hoofdspectie.

In de gemeente Neuzen werd voor schoolvoeding en -kleding uitgegeven f 1000. Te Middelburg en te Vlissingen worden klompen verstrekt aan hen, die daartoe in aanmerking komen, mits ze trouw de school bezoeken. Onder de reeds opgegeven uitgaven betreffende de gemeente 's Gravenhage, komen ook voor, die wegens verstrekken van voeding en kleding aan schoolkinderen, en wel tot een bedrag van f 174 908,69.

Vijfde hoofdspectie.

Van de besturen der volgende gemeenten ontving ik in 1929 een verslag omtrent schoolvoeding en schoolkleding: Aengwirden, Harlingen, Leeuwarden, Leeuwarderadeel, Ooststellingwerf, Opsterland, Schoterland, Smallingerland, Weststellingwerf, Beerta, Finsterwolde, Groningen, Hoogezand, Muntendam, Sappemeer, Assen, Coevorden en Rolde.

In een der maandrapporten, welke ik van de inspectrice in de inspectie Borger ontving, vond ik naar aanleiding van een door haar aan een bepaalde school gebracht bezoek, in verband met deze zaak, een mededeeling, die ik wel de moeite waard acht in dit verslag op te nemen:

„Vrij goede school; zeer goed hoofd; ijverig, flink personeel. Zeer arme, ondervoede schoolbevolking, wat op het peil der vorderingen invloed heeft. Schoolvoeding hier heel aardig ingericht. Steun van de gemeenten Borger en Rolde, terwijl vele ouders zelf bijdragen in de kosten, sommigen voor den geheelen kostprijs. Bijna alle leerlingen nemen aan den maaltijd deel; een heerlijkheid voor deze kinderen op de schooldagen voldoende warm voedsel te krijgen! De ouders worden in de gelegenheid gesteld des zomers te betalen, zoodat de kinderen des winters gesteld op voeding hebben. Dit kan, omdat het hoofd der school en zijn echtgenoot warm sociaal voelende menschen zijn met opvoedkundigen aanleg."

XIV. Schoolbaden (art. 37.)

Indien de gemeenteraad een of meer badgelegenheden voor schoolgaande kinderen inricht, worden de kinderen, die openbare en die bijzondere scholen bezoeken, welker besturen het verlangen te kennen geven, voor de kinderen dezer scholen van die gelegenheid te willen gebruik maken, daarbij — ingevolge art. 37 der Leerplichtwet — op gelijken voet behandeld.

Omtrent de inrichting en het gebruik van schoolbaden heeft de hoofdspecteur in de eerste hoofdspectie het volgende gerapporteerd.

Te Heerlen werd het schoolbad door 1233 jongens en 890 meisjes van openbare en bijzondere scholen geregeld bezocht. Er werden 39 892 baden genomen, tegen 39 000 in 1928. In Maastricht was in de zomermaanden voor de leerlingen der openbare scholen gelegenheid van een badinrichting gebruik te maken. Met medewerking van de directie der Staatsmijnen wordt de inrichting van een schoolbad te Treebeek voorbereid.

Tweede hoofdspectie.

Hierover rapporteert mij de inspecteur in de inspectie Amsterdam het volgende:

„De nieuwe maatregel van het baden na den schooltijd, waarvan de voorbereiding in het vorige jaarverslag uitvoerig vermelding vond, opende de gelegenheid om het kinderbad te doen bezoeken door kinderen van scholen, gelegen in een grooter rayon om het badhuis. Door het onderwijzend personeel dezer scholen worden gratis-bad-kaartjes uitgereikt, waartegen aan de kinderen in het badhuis na schooltijd een bad wordt versreikt. De groote toeloop van kinderen, welke van dezen maatregel het gevolg was, benevens enkele moeilijkheden, die zich bij het baden voordeden, noopten tot invoering van eenige beperkingen. Zoo moesten worden uitgesloten te kleine en gebrekkige kinderen, die niet zonder hulp baden of zich uit- en aankleeden konden.

Ook te groote kinderen moest de toegang tot het kinderbadhuis ontzegd worden, wijl in dit bad alleen in groepen gemeenschappelijk gebaad kan worden, wat voor de groote kinderen van scholen voor voortgezet en uitgebreid lager onderwijs minder geëigend bleek. Voor deze laatste soort kinderen besloten burgemeester en wethouders, bij wijze van proef, op een beperkt aantal der betrokken scholen gratis badkaartjes beschikbaar te stellen, recht gevende op een bad, des Dinsdag, Woensdags of Donderdags vóór 19 uur, in een der volksscholen. De secretarie afdeling Onderwijs vergoedt den dienst 10 cent voor elk zulk een bad.

Deze proef bleek zoo volkomen te slagen, dat aan het einde van het jaar een uitbreiding van dezen maatregel reeds in het voornemen lag.

De hiervoren geschetste nieuwe regeling, met betrekking tot het baden in het kinderbad Voormalige Stadstimmeruin inge-

voerd, werd tijdens het verslagjaar ook voor het kinderbad Fred. Hendrikstraat overwogen, doch waren aan het einde van het jaar nog niet tot stand gekomen. Het aantal kinderbaden bedroeg in 1929 273 877, tegen in 1928 227 687.

Het aantal baden, door de kinderen buiten de schooluren genomen, bedroeg 189 726 (vorig jaar 189 278). Het aantal binnen de schooluren was 84 151 (vorig jaar 88 409). In vergelijking met het vorige jaarverslag valt dus een voortuitgang van 20 pct. van het aantal kinderbaden te constateeren. Deze voortuitgang is uitsluitend toe te schrijven aan de zoo juist aangegeven maatregelen, welke met betrekking tot de uitbreiding van het baden der kinderen genomen zijn.

Wordt voor het afgeloopen jaar een vergelijking gemaakt tusschen het aantal baden *buiten* en dat *binnen* de schooluren genomen, dan blijkt wederom, dat het aantal *buiten* den schooltijd zoowel in absoluten als in relatieven zin gestegen is, thans zelfs in een mate, welke eenig voorafgaand jaar achter zich laat. Dat dit verschijnsel zoo sterk kon spreken, moet worden toegeschreven aan de meergenoemde nieuwe maatregelen, welke in hoofdzaak waren gericht op de bevordering van het baden van kinderen *buiten* den schooltijd.

Het aantal van deze soort baden omvat nu in de laatste vijf jaren respectievelijk 41, 42 pct., 47, 24 pct., 54, 60 pct., 61, 17 pct. en 69, 28 pct. van het totale aantal kinderbaden.

In het kinderbadhuis aan de Polanenstraat (Centrum) worden ook zg. vrije baden, buiten eenige bemoeiing der school, aan kinderen verstrekt tegen 5 cent per bad. In de 57 706 (vorig jaar 53 348) kinderbaden, genomen in dat badhuis, zijn 20 214 (vorig jaar 20 111) van zulke vrije baden begrepen.

De afdeling Onderwijs keert voor de kinderbaden ruim f 40 000 uit."

Derde hoofdspectie.

Alleen de inspecteur in de inspectie 's-Gravenhage doet hieromtrent eenige mededeelingen. In 1929 werden, zegt hij, 218 001 baden verstrekt, tegen in 1928 239 230; de vermindering is een gevolg van de strenge koude in Februari en Maart 1929, die ook oorzaak was, dat wegens brandstofschaarste de badhuizen 14 dagen moesten worden gesloten.

§ 8. HET BEWAARSCHOOLONDERWIJS (art. 189.)

Uit de door het Centraal Bureau voor de Statistiek bewerkte en in December 1929 uitgegeven statistiek betreffende het bewaarschoolonderwijs blijkt, dat aan het einde van 1929 er 273 openbare en 1512 bijzondere bewaarscholen waren, welke laatste te onderscheiden in 360 Protestantische, 896 Rooms-Katholieke en 256 neutrale bijzondere scholen.

Aan de openbare bewaarscholen waren werkzaam 1102 hoofden en onderwijzeressen, alsmede 108 helpsters.

De openbare bewaarscholen werden bezocht door 19 744 jongens en 17 820 meisjes (totaal 37 564 kinderen) d. z. 684 jongens en 174 meisjes, in totaal 858 kinderen meer dan in 1928. De bijzondere bewaarscholen werden bezocht door 69 320 jongens en 67 161 meisjes (totaal 136 481 kinderen) d. z. 1612 jongens en 2105 meisjes in totaal 3717 kinderen minder dan in 1928. Hiervan bezochten de Protestantische bewaarscholen 32 503 kinderen, de Rooms-Katholieke bewaarscholen 90 036 kinderen en de neutrale bijzondere scholen 13 942 kinderen.

Hier volgt wat de hoofdspecteurs verder over het bewaarschoolonderwijs in hun jaarverslagen hebben vermeld.

Eerste hoofdspectie.

In de opleiding tot bewaarschoolonderwijzeres kwam weinig verandering. De bestaande cursussen hadden zeer goede resultaten. Zij leverden uitstekende onderwijzeressen voor het bewaarschoolonderwijs af en voorzien in een werkelijke behoefte. Wat het financieele betreft, zijn zij geheel op eigen middelen aangewezen.

Het toezicht op de bewaarscholen berust hoofdzakelijk bij de daarvoor aangestelde vrouwelijke schoolopziener.

De genoemde schoolopziener deelde mij mede, dat de achteruitgang, die uit een vergelijking van sommige der cijfers met die van het vorige jaar kan worden afgeleid, slechts schijnbaar is en op rekening moet worden gesteld van de omstandigheid, dat de vorige statistieken den toestand aangeven van 1 Juli en

die van dit jaar van 31 December, op welk tijdstip de bewaarscholen steeds minder bevolkt zijn dan in den zomer. Het grootere aantal scholen met afzonderlijke speelplaats en het grootere aantal leerkrachten wijzen echter op voortuitgang.

Tweede hoofdspectie.

Omtrent deze opleiding zegt de schoolopziener in haar verslag het volgende:

„Het aantal cursussen ter opleiding is dit jaar met twee vermeerderd, die beide in Nijmegen gevestigd zijn.

Op den 10den Januari 1929 openden de Dominicanessen, gehuisvest Dominicanusstraat, te Nijmegen, een cursus, die opleidt voor het examen van fröbelonderwijzeres, uitgaande van de R.-K. Schoolraad. Als directrice van dezen cursus fungeert mejuffrouw A. School (zuster Honorine), het hoofd der R.-K. bewaarschool der zusters Dominicanessen, terwijl vele onderwijzeressen der lagere school onderriicht in de verschillende vakken geven.

In October 1929 werd door den R.-K. Schoolraad een cursus geopend, die opleidt voor het diploma van Montessorileidster. Alleen zij, die in het bezit zijn van een diploma B als fröbelonderwijzeres, kunnen tot de lessen worden toegelaten, wat m.i. een goede maatregel is, daar anders de duur van den cursus, één jaar, veel te kort zou zijn.

Het algemeen peil van het onderwijs op de cursussen is voortuitgaande, dank zij de vereenigingen, die examen afnemen (gemengde commissie, Vereeniging van Christelijke bewaarschoolonderwijzeressen, R.-K. Schoolraad), met wie de opleidsters steeds in contact blijven.

Het aantal cursussen bedraagt thans zes en wel drie te Nijmegen (2 R.-K. en 1 Christelijke), één te Almelo (Christelijke) en 2 te Arnhem (1 openbare en 1 Christelijke).

In 1929 werden deze cursussen bezocht door 90 leerlingen; de cursus te Nijmegen (Montessori) telt 12 leerlingen; die te

Nijmegen (R.-K.) telt 12 leerlingen; die te Nijmegen (Christ.) telt 14 leerlingen; die te Almelo telt 12 leerlingen; die te Arnhem (Christ.) telt 23 leerlingen; die te Arnhem (openbaar) telt 26 leerlingen.

In 1929 deden 20 kandidaten examen voor diploma A en slaagden er 15.

In 1929 deden 13 kandidaten examen voor diploma B en slaagden er 12.

De eerste diploma's als Montessorileidster zullen pas in het najaar van 1930 uitgereikt worden.

Buiten deze cursussen bestaan nog particuliere opleidingen te Wageningen, Zutphen, Deventer, Kampen en Almelo, waar meisjes door de hoofden der scholen, waaraan zij als volontair, kweekeling of ongediplomeerd onderwijzeres verbonden zijn, voor het examen van onderwijzeres worden opgeleid in de vakken fröbelleer, opvoedkunde, zingen en teekenen en door een onderwijzer(es) voor de gewone vakken lager onderwijs.

Van deze particuliere opleidingen deden 17 kandidaten examen voor A, waarvan er 14 slaagden, en 4 voor B, waarvan er 3 het diploma behaalden.

De schoolopziener voor het voorbereidend onderwijs in deze hoofdinspectie deelt aangaande dit onderwijs het volgende mede:

„Ofschoon het aantal bewaarscholen in het afgelopen jaar slechts met 5 vermeerderd is, een aantal zelfs te klein voor de steeds aangroeiende bevolking, kan ik toch dat jaar voor het bewaarschoolonderwijs niet ongunstig noemen.

De gemeenten met eigen bewaarscholen konden den laatsten tijd wegens de bezuinigingsperiode, die zij alle doormaakten, er niet aan denken, het aantal harer scholen uit te breiden, ofschoon door verscheidene gemeenteraadsleden meer dan eens gewezen werd op het feit, dat vele ouders tevergeefs voor hun kinderen plaatsing op de openbare bewaarscholen hadden aangevraagd.

Het afgelopen jaar heeft in dezen toestand groote verbetering gebracht.

In Arnhem werd door den gemeenteraad het voorstel van B. en W. om op de Geitenkamp, een buitenwijk van Arnhem, een nieuwe school te bouwen, aangenomen.

De kosten van deze school worden behalve het verwerk op f 77 000 geraamd.

De gemeenteraad van Zutphen besloot ook tot den bouw eener nieuwe school in een der buitenwijken, waarvan de aanbesteding reeds heeft plaats gehad (f 64 000).

In Deventer, Almelo en Enschede zijn nieuwe openbare scholen gebouwd, die respectievelijk f 60 000, f 29 000 en f 53 000 jaar reeds in gebruik genomen zijn, terwijl die te Enschede in het begin van Januari 1930 geopend zal worden.

De bouw van deze 5 nieuwe gemeentescholen beteekent een groote aanwinst voor het bewaarschoolonderwijs, daar zij zoowel wat bouw als inrichting betreft, echte modelscholen zullen worden. Ik vraag mij zelfs wel eens af, of men niet even goed met een wat eenvoudiger bouw en inrichting zou kunnen volstaan, gezien de vele goede bijzondere scholen, die met veel minder kosten tot stand komen.

Het spreekt van zelf, dat deze scholen voorzien worden van de beste en nieuwste leermiddelen en dat niet anders dan gediplomeerd personeel aangesteld wordt. Waar in mijn ressort slechts 16 scholen zijn, die aan al de eischen, gesteld aan gebouw, inrichting, personeel en leermiddelen voldoen, daar beteekent een aanwinst van 5 dergelijke scholen zeker een groote vooruitgang.

Het aantal opleidingsinrichtingen, dat zich in de laatste jaren niet uitbreidde, is dit jaar met 2 toegenomen, die beiden in Nijmegen zijn opgericht en waarvan de eene de eerste cursus in de 2de hoofdinspectie is, die voor het diploma voor Montessorileidster opleidt. Het kan niet anders, of deze cursus zal van invloed zijn op het ontstaan van Montessorischolen, waarvan het aantal in de 2de hoofdinspectie zich zeer langzaam uitbreidt en op het ogenblik slechts 5 bedraagt. Dat dit aantal in de laatste jaren niet meer toegenomen is, moet men niet aan gebrek aan belangstelling in dit soort onderwijs toeschrijven. Waar men over geen ruime geldmiddelen beschikt, kan geen Montessorieschool opgericht worden, daar men hiervoor in de allereerste plaats een gediplomeerde leidster noodig heeft, die die zich niet met een salaris van f 200 à f 400, dat wel eens aan Fröbelonderwijzeressen uitbetaald wordt, tevreden stellen. Verder kan men geen Montessorischool oprichten zonder aan-

schaffing der dure leermiddelen, die bij de methode van dr. Montessori behooren.

Zonder mij geheel aan de zijde der Montessorianen te scharen, zou ik de oprichting van nog eenige Montessorischolen in mijn ressort zeer toejuichen, gezien de goede resultaten van en de prettige geest, die heerscht op de scholen te Eerbeek en Ommen die mij beter voldeden dan verscheidene Fröbelscholen. Bovendien verwacht ik, dat van deze scholen een verrisschende invloed zal uitgaan op de Fröbelklassen in hetzelfde gebouw en de Fröbelscholen in de omgeving. Als het personeel van die klassen en scholen de meerdere vrijheid zien, die aan het kind wordt toegestaan, zullen zij zich des te eerder afvragen, of zij met haar streng klassikalen arbeid wel op den goeden weg zijn en zullen wegens zoeken om ook in haar klassen een geest van meerdere vrijheid te brengen en de beste onder haar zullen dien weg ook vinden.

De voorwaarden waaraan zij, die den bovengenoemden cursus willen volgen moeten voldoen, bezit van dipl. B en de keuze der docenten (professoren der R.-K. universiteit) geven waarborg, dat later goed gevormde leidsters haar intrede in de Montessorischolen zullen doen.

Verder werden dit jaar eenige zeer oude schoolgebouwen door nieuwe vervangen; scholen verbeterd door het aanbrengen van speelkolen, nieuwe privaten, bergplaatsen voor kleeën, enz. Oude, lange banken verdwenen uit sommige scholen en in haar plaats kwamen kleine bankjes of tafeltjes; speelplaatsen werden verbeterd door het aanbrengen van zandbakken en overdekte gedeelten. Verscheidene scholen schaften leermiddelen aan en speelgoed voor tuin en speelzaal.

Wanneer ik de scholen, die ik het afgelopen jaar bezocht heb, in gedachten nog eens de revue laat passeeren, dan moet mij naast de erkenning van het vele goede, dat ik te zien kreeg en naast het uitspreken van een woord van lof voor den ijver en toewijding, waarmede onder slechte, zelfs zeer slechte toestanden gewerkt wordt, toch een klacht van de lippen en wel deze: de klassen der bewaarscholen doen mij nog veel denken aan die van een lagere school; zij worden nog te veel als leer- en te weinig als speelplaats gebruikt. Er zijn nog maar enkele scholen, waarvan de klassen mij den indruk van een gezellige kinderkerkamer geven. Een klasse met kinderen, doodstil gezeten in de banken, met armpjes gesloten en mondjes dicht doet mij altijd pijnlijk aan.

Er zijn nog zoo vele onderwijzeressen en dit zijn niet alleen ongediplomeerde, die meenen, dat een kind naar de bewaarschool gaat, om te leeren teekenen, matjes vlechten, vouwen, enz. Zij weten niet, dat de 3- tot 6-jarigen leeftijd geheel door het spel beheerscht moet worden, dat het kind naar school gaat om te spelen en zich spelenderwijze onder goede leiding moet ontwikkelen aan het spel- of werkmateriaal.

In vele scholen moeten de kinderen te lang stil zitten en luisteren naar de onderwijzeres, terwijl zij toch graag wat uitvoeren en met hun handen bezig willen zijn.

In navolging der lagere school wordt er in de bewaarschool ook nog te veel klassikaal onderwijs gegeven. Ik weet wel, dat hiervan dikwijls het zeer groote aantal leerlingen per klasse de oorzaak is, maar ook bij kleinere klassen houdt men nog te veel aan dit stelsel vast, dat m.i. in de bewaarschool heelmaal niet thuis hoort en waarmede de natuur van het jonge kind geweld wordt aangedaan.

Gebouwen: nieuwe speellokaal, speelplaats, banken, algemeene toestand. In 1929 werden weder vele groote en kleine verbeteringen aan de gebouwen aangebracht en kregen de volgende scholen zelfs nieuwe gebouwen.

1. de R.-K. bewaarschool te Alverna, gemeente Wijchen.

Deze school was gehuisvest in een leegstaand lokaal der R.-K. lagere school. De Congregatie der Zusters Franciscanessen van Bennebroek liet tegelijk met haar klooster een nieuwe bewaarschool bouwen met 3 werklokalen en een speelzaal. Bij de school behoort een groot speelterrein, waarvan een gedeelte overdekt is en waarin zich open en afgesloten zandbakken bevinden. Dit gebouw beteekent een groote aanwinst voor het bewaarschoolonderwijs in de gemeente Wijchen en ik hoop, dat het de schoolbesturen in dezelfde en omliggende gemeenten tot navolging zal aansporen.

2. De R.-K. bewaarschool aan den Groesbeekscheweg (uitgande van de congregatie: Filles de la Sagesse).

De school, die tot nu toe gehouden werd in drie leegstaande

vertrekken van het klooster, heeft thans een eigen gebouw gekregen met vier werklokalen en een speelvertrek, terwijl zich een groot speelterrein met zand en zandbakken achter de school bevindt. De kosten van deze school bedragen f 3600, die geheel voor rekening van bovengenoemde congregatie komen; (het terrein is onder deze kosten niet begrepen).

3. De Christelijke bewaarschool op de Geitenkamp, te Arnhem.

Deze school, die eigenlijk geen gebouw noch lokaliteit bezat, maar gastvrijheid genoot in het gymnastieklokaal der lagere Talmasschool, heeft dit jaar eindelijk een eigen gebouw met drie leslokalen en een speelvertrek gekregen. De geheele school heeft een prettig aanzien; ze is centraal verwarmd, eenvoudig en naar de eischen des tijds ingericht. Ze is voor het stads-geedeelte, Arnhem Oost, dat zich sterk uitbreidt, een heele aanwinst. Ook deze school werd geheel voor rekening van het bestuur gebouwd (f 25 000).

4. Het bestuur der Christelijke school te Velp, die ondergebracht was in een afgekeurde lagere school, liet een nieuwe bewaarschool bouwen met twee speel- en twee leerlokalen. De opbrengst van gehouden bazars bekostigden de geheele nieuwe inrichting der lokalen en de nieuw aangeschafte leermiddelen.

5. De openbare school te Culemborg, die zeer slecht gehuisvest was, kreeg wel geen nieuw gebouw, maar voor haar werd een in goeden staat verkeerende lagere school geheel tot bewaarschool verbouwd en ingericht, waarmede een groote verbetering verkregen werd.

6. De R.-K. school Wolvenverstraat, Zwolle.

Deze school bevat slechts één groot lokaal, dat zeer slecht verlicht werd en waarin drie klassen met twee leerkrachten gehuisvest waren. Door aankoop van een der aangrenzende huizen kreeg het bestuur der school (Congregatie der Zusters van Liefde te Tilburg) ruimte voor vergroting der bestaande school en is dit jaar een nieuw gebouw voltooid, dat wel drie goed ingerichte werklokalen heeft, maar waarin speelruimte ontbreekt; geen speellokaal noch speelplaats is aanwezig, zoodat met den bouw van deze nieuwe school het aantal goede schoolgebouwen niet vermeerderd is, daar hiervoor speelruimte een eerste vereischte is.

Door oprichting van nieuwe en verbouwing van bestaande bewaarscholen werd het aantal goede gebouwen weer met 9 vermeerderd, terwijl er nog plannen tot verbouwing van 6 bewaarscholen bestaan, van welker verwezenlijking ik het volgend jaar melding hoop te kunnen maken.

Ofschoon het aantal slechte gebouwen langzamerhand afneemt, moet ik den algemeenen toestand, waarin de gebouwen zich bevinden, toch nog zeer onvoldoende noemen, wat geen wonder is, als men weet, dat verscheidene scholen ondergebracht zijn in:

- 1°. patronaatsgebouwen;
- 2°. gebouwen voor Christelijke belangen;
- 3°. leegstaande lokalen van lagere scholen;
- 4°. afgekeurde lagere scholen;
- 5°. lokalen van oude mannen- en vrouwenhuizen;
- 6°. naaischolen;
- 7°. vertrekken van woningen;
- 8°. gewezen pakhuizen;
- 9°. kolenbergplaatsen.

Tot de slechtste gebouwen reken ik die van de scholen te:

- 1°. Dalfsen, (neutr.), veel te klein; vroeger een deel van een pakhuys;
- 2°. Dalfsen, (Chr.), oud gebouw voor Christelijke belangen;
- 3°. Putten, (Chr.), oud, verveloos lokaal van een oude mannen- en vrouwenhuis;
- 4°. Gendringen, (R.-K.), veel te kleine vertrekken van een woning;
- 5°. Bennekom, (Chr.), afgekeurde lagere school;
- 6°. Elburg, (Chr.), gewezen pakhuys;
- 7°. Ooy, gem. Ubbergen, (R.-K.), bergplaats van kolen;
- 8°. Alphen, (R.-K.), een oud niet meer in gebruik zijnd patronaatsgebouw, waarin tevens en tegelijkertijd door de bewaarschoolonderwijzeres naailes wordt gegeven;
- 9°. Wamel, (R.-K.), een veel te klein vertrek eener woning;

- 10°. Leeuwen, (R.-K.), een veel te klein oud lokaal;
- 11°. Winterswijk, (Chr.), een zeer oud en veel te klein gebouw;
- 12°. Haaksbergen, (neutr.), een afgekeurde lagere school;
- 13°. Hasselt, (openb.), zeer oud en verveloos gebouw, ongeschikt voor kinderverblijf;
- 14°. Genemuiden, (openb.), zeer oud en verveloos gebouw, ongeschikt voor kinderverblijf;
- 15°. Babberich, (R.-K.), groot patronaatslokaal;
- 16°. Keijenberg, (R.-K.), groot patronaatslokaal;
- 17°. Tubbergen, (R.-K.), een houten hulplokaal, dat 's winters te koud en 's zomers te warm is.

Of er voldoende speelgelegenheid zoowel in school als daarbuiten is, of de privaten geschikt, hygiënisch ingericht en in voldoende aantal aanwezig zijn, of licht en lucht in voldoende mate het vertrek binnen kunnen treden, daar wordt bij de oprichting eener nieuwe school dikwijls niet aan gedacht, men zoekt maar naar een ruimte, waarin het aantal kinderen kan opgeborgen worden.

Waar er in 1928 nog 111 scholen, die niet in het bezit van een speellokaal waren, thans bedraagt dat aantal 106, terwijl het totaal aantal scholen met 4 vermeerderd is. Een zeer kleine vooruitgang dus!

In scholen zonder speellokaal zitten de kinderen dus des winters en bij slecht weer des zomers den geheelen schooltijd in de schoolbanken, tenzij de onderwijzeres zich behelpt met de kinderen om de banken te laten spelen of wat met hen in den gang, die onverwarmd is en waarin de kleeren hangen, heen en weer marcheert.

De enkele scholen, die tafeltjes en stoeltjes hebben, zetten die wel eens aan den kant om speelruimte te verkrijgen, maar het wordt minstens even vaak niet gedaan als wel: 1°. om de moeite, die dit oplevert; 2°. omdat de vrij komende ruimte meestal niet groot genoeg is, om er goed te kunnen spelen; en 3°. omdat men na afloop van het spel weer moet gaan zitten in een ongelucht en stoffig geworden lokaal.

In 1928 hadden 206 scholen een afzonderlijke speelplaats, thans zijn er 210, d. i. 4 meer. Door de opgeheven en opgerichte scholen zijn er samen ook 4 bijgekomen, waaruit blijkt, dat er bij de besturen der bestaande scholen niet één geweest is, die in de behoefte van een speelplaats heeft kunnen voorzien, wat zeer te betreuren valt, daar men zich geen goede bewaarschool kan indenken, zonder speelplaats.

Van de 46 scholen, die geen speelplaats hebben, mogen er in theorie 35 gebruik maken van die der lagere school, maar in de praktijk geeft dat zoo veel bezwaren, dat men daartoe zeer zelden overgaat.

De toestand der speelplaatsen eischt ook nog veel verbetering; de inrichting er van is in vele gevallen nog zeer onvoldoende; de oppervlakte is dikwijls te klein, of is geheel van klinkers voorzien of bestaat uit harden grond; ook is het zand dikwijls vuil en stoffig en ontbreekt elk middel tot vermaak. De speelplaatsen liggen vaak op het noorden of zijn van hooge muren omringd, zoodat er geen of weinig zon kan binnenvallen.

Dertien R.-K. scholen, 1 openbare en 1 Christelijke school missen zoowel speellokaal als speelplaats.

Verscheidene schoolbesturen vervingen dit jaar hun oude, lange banken, met dikwijls schuine tafelbladen, door kleine fröbelbankjes of door tafeltjes en stoeltjes. Banken zonder tafelbladen en rugleuningen trof ik dit jaar nog aan in het schoolje te Alphen, dat door de bewaarschoolonderwijzeres, die tegelijkertijd onderricht in naaien geeft, voor eigen rekening gehouden wordt. Over het algemeen kan ik echter wel zeggen, dat in den toestand der banken een groote vooruitgang te constateeren valt.

De volledigheid der leermiddelen aan een school houdt gewoonlijk gelijken voet met de aard der school (bewaarplaats of fröbelschool) en de bevoegdheid der leerkrachten. Op het gebied der leermiddelen treft men de grootste verscheidenheid aan. Naast de bewaarplaatsen met geen enkel leermiddel, zooals die te Alphen, Wamel, de Lutte en Hattem staan verscheidene fröbelscholen, die in het bezit zijn van een uitgebreide collectie; niet alleen die van Fröbel, maar ook die van „Riet en Schuyt” en van dr. Montessori. Schoolbesturen, die met de aanschaffing van leermiddelen willen beginnen, geef ik altijd den raad, papier, stokjes, kraaltjes en mozaiek aan te schaffen, leermiddelen, die niet zoo duur zijn en waarmede ook

ongediplomeerde leerkrachten de kinderen aardig kunnen bezig houden.

Aan een pas geopende school, met ongediplomeerd personeel, trof ik in de kasten der drie klassen een volledig stel leermiddelen aan, waaronder dus ook de dure „bouwaven" van Fröbel met „tusschengaven". Zeker weet ik, dat de onderwijzeressen ze niet kunnen gebruiken en zoo zij het toch doen, zal het zijn tot kwelling en verdriet der kinderen.

Speelgoed voor speellokaal en speelplaats tref ik maar bij uitzondering in een school aan. De schoolbesturen der bijzondere scholen, die nauwelijks financieel in staat zijn eenige goedkope leermiddelen aan te schaffen, kunnen zich deze luxe niet veroorloven. De openbare scholen verkeerden in dit opzicht in betere condities; in de speelzaal eener openbare school trof ik zelfs zoo'n overvloed van speelgoed aan, dat ik den wethouder van onderwijs op deze weelde attent maakte, wijk ik ze onpaeagogisch vond.

Leerlingen, netheid, leeftijd, aantal per klasse, totaal aantal, verzuimen. Ook nu weer kan gezegd worden dat de reinheid en netheid in de meeste scholen voldoende is. Een uitzondering maken nogal eens de leien, die niet vaak genoeg een groote schoonmaakbeurt krijgen. Aan de reinheid der kinderen (gewassen handen en hoofden, gekamde haren) wordt veel meer aandacht geschonken dan eenige jaren geleden.

Er zijn altijd nog scholen, die kinderen beneden den 3-jarigen leeftijd aannemen. Men ziet het verkeerde van deze handelwijze wel in, maar heeft medelijden met de moeders, die ziek zijn of uit werken gaan, of met de gezinnen, die slecht behuurd zijn. Als er meer bewaarplaatsen of Fröbelscholen in dezelfde gemeente zijn, dan doet men het ook uit vrees, dat het kind naar die andere bewaarschool zal gaan, „waar ze ook beneden de drie jaar worden aangenomen".

Het aantal leerlingen per klasse is in verscheidene scholen nog veel te groot. Ofschoon 40 kinderen per klasse meer dan genoeg voor één leerkracht is, zijn er nog verscheidene scholen, die meer dan 50 leerlingen per klasse tellen.

Zoo heeft de R.-K. school te

Leeuwen een klas van 104 leerlingen voor 1 leerkracht.				
Bemmel	91	..	..	1
Kampen	84	..	..	1
Lossers	80	..	..	1
Zeddam	80	..	..	1
Rijssen	79	..	..	1
Westervoort	76	..	..	1
Wijchen	73	..	..	1
Hatert	70	..	..	1
Millingen	69	..	..	1
Lichtenvoorde	68	..	..	1
Lobith	67	..	..	1
Kampen	65	..	..	1
Raalte	65	..	..	1
Silvolda	64	..	..	1
Tubbergen	63	..	..	1
Haaksbergen	63	..	..	1
Gendringen	62	..	..	1
Oldenzaal	62	..	..	1
Aalten	62	..	..	1
Ulfte	62	..	..	1
Eitlen	61	..	..	1
Terborg	60	..	..	1
Glanerbrug	59	..	..	1
Enschede	58	..	..	1
Groesbeek	56	..	..	1
Heteren	53	..	..	1
Lonneker	52	..	..	1
Veld-Driel	52	..	..	1

Het spreekt vanzelf, dat dergelijke groote klassen een nadeeligen invloed uitoefenen zowel op kind als onderwijzeres; van de laatste wordt te veel geveerd, terwijl de natuur van het kind in hooge mate geweld wordt aangedaan, daar zijn bewegingsvrij-

heid besnoeid wordt en men aan zijn zucht naar arbeid niet naar behooren kan voldoen. Bovendien zijn de afmetingen der lokalen dikwijls te klein voor het aantal kinderen, waardoor de heerschende atmosfeer nadeelig werkt zowel op den gezondheidstoestand der onderwijzeres als op dien van de leerlingen. Zoo zitten in een lokaal der R.-K. school te:

Leeuwen	104 leerlingen, terwijl er plaats is voor 66.
Bemmel	91 " " " " " " " " 67.
Druten	67 " " " " " " " " 51.
Puiflijk	57 " " " " " " " " 45.
Rijssen	79 " " " " " " " " 66.
Hatert	70 " " " " " " " " 45.
Enschede	58 " " " " " " " " 46.
Lossers	80 " " " " " " " " 73.
Lichtenvoorde	68 " " " " " " " " 43.
Rijssen	79 " " " " " " " " 66.
Glanerburg	75 " " " " " " " " 50.
Veld-Driel	52 " " " " " " " " 32.
Kampen	84 " " " " " " " " 62.

In openbare scholen en in de bijzondere scholen, welke door gemeenten flink gesubsidieerd worden, maar daarvoor moeten voldoen aan verschillende eischen in zake afmetingen en aantal kinderen per klasse, komen dergelijke toestanden natuurlijk niet voor.

Het totaal aantal leerlingen, dat de bewaarscholen in de 2de hoofdspectie bezoekt, bedraagt 21 634. Hiervan bevolken:

de openbare scholen 3446;

de neutrale scholen 2395;

de Christelijke scholen 3322;

de R.-K. scholen 12 521;

wat een vooruitgang in aantal leerlingen voor de openbare en R.-K. scholen beteekent van respectievelijk 195 en 140 en een achteruitgang voor de neutrale en Christelijke scholen met 70 en 146 leerlingen.

Het aantal verzuimen is door slecht weer gedurende den winter en door het heerschen van kinderziekten als mazelen, roodvonk, kinkhoest, enz. zeer groot en is met het oog op de overbevolkte klassen eerder een voor- dan een nadeel te noemen.

Leerkrachten, aantal, bevoegdheid, toewijding, salarissen, leeftijd, gehuwd. Bij het voorbereidend onderwijs in de 2de hoofdspectie waren op 31 December 1929 603 leerkrachten werkzaam, terwijl er 4 vacatures waren. Van deze 603 onderwijzeressen zijn er 6 bij het Montessorionderwijs werkzaam, die allen voorzien zijn van een diploma als leidster voor dit soort scholen.

Van de overige 597 heeft slechts ruim de helft een diploma, nl. 325, terwijl 272 onderwijzeressen in de school werkzaam zijn zonder diploma. Uit deze getallen blijkt, dat er op het gebied van bevoegdheid der leerkrachten zoo goed als geen vooruitgang te constateeren valt. Het totaal aantal leerkrachten is in den loop van het jaar met 14, dat der gediplomeerde met 12 en dat der Montessorileidsters met 8 toegenomen, terwijl het getal der ongediplomeerde onderwijzeressen slechts met één verminderd is. In de inspecties Arnhem, Deventer, Zutphen en Almelo met haar openbare en vele goed besubsidieerde bijzondere scholen, die aan zekere eischen in zake bevoegdheid van het personeel hebben te voldoen, is de verhouding tusschen gediplomeerde en ongediplomeerde leerkrachten het gunstigst. In de inspectie Arnhem verhouden de aantallen dezer beide groepen zich als 5 : 1. In de overige inspecties is de verhouding veel ongunstiger; in Doetinchem b.v. is het aantal ongediplomeerde leerkrachten 4 keer zoo groot als dat der gediplomeerde.

Slechts 65 van de 257 scholen uit de 2de hoofdspectie werken geheel met gediplomeerd personeel en nog 94 met ongediplomeerde leerkrachten. Van de overige scholen is alleen het hoofd in het bezit van een akte; in de Christelijke en neutrale scholen wordt zij geholpen door meisjes van 13—18 jaar, die als helpster of kweekeling aan de school verbonden zijn, maar dikwijls zelfstandig de leiding van een klas hebben; in de R.-K. scholen door oudere ongediplomeerde zusters.

Ofschoon naar mijn meening een vrouw van 60 jaar niet meer in de bewaarschool thuis hoort, waren er dit jaar nog 3 vrouwen werkzaam, die 65 jaar of ouder waren.

Het oordeel over de onderwijzeressen mag in het algemeen gunstig luiden. De meeste munten uit door toewijding en plichtsbetrachting en dat zijn meestal niet zij, die de hoogste salarissen genieten of onder de gunstigste omstandigheden haar werk verrichten. Bewonderenswaardig is de ijver van vele R.-K. zusters, die zelf verscheidene leermiddelen maken, als de school te arm is om ze aan te schaffen.

In de salarissen bestaat altijd nog de grootste ongelijkheid: de onderwijzeressen bij het openbaar onderwijs verkeeren in een bevoorrechte positie, wat zeker wel uit de volgende cijfers blijkt: het hoogste salaris voor een hoofd bedraagt bij het openbaar onderwijs f 3100, bij het bijzondere onderwijs f 2200; die getallen zijn voor onderwijzeres respectievelijk f 2500 en f 1600; van gelijkstelling tusschen openbaar en bijzonder onderwijs is nog nergens sprake.

Van de 603 leerkrachten zijn er 16 gehuwd en wel 7 hoofden, waarvan er 3 aan openbare en 3 aan neutrale scholen werkzaam zijn; het 7de is het hoofd van de Christelijke school. De overige 9 gehuwde leerkrachten zijn 7 onderwijzeressen aan openbare en 2 aan neutrale scholen. Het aantal verzuimen dezer onderwijzeressen was niet grooter dan dat der ongehuwde collega's, terwijl ik van het „gehuwd zijn” geen nadeeligen invloed op ijver en plichtsbetrachting heb kunnen constateeren.

Schoolarts. In de gemeenten Arnhem, Nijmegen, Deventer, Hengelo, Almelo, Enschede, Zwolle, Kampen, Winterswijk en Rheden worden de scholen geregeld door een schoolarts bezocht. De leerkrachten zijn zeer ingenomen met de bemoeiingen en adviezen van dezen functionaris.

II. Overzicht der scholen.

In het afgelopen jaar zijn de volgende scholen opgericht:

1. een R.-K. school te Nijmegen. Een gebouw met 4 lokalen, speelzaal en groot speelterrein met zandbakken. De school is gebouwd voor rekening van de Congregatie der Zusters van Schijndel;

2. een openbare school te Deventer. Het gebouw bevat drie lokalen, speellokaal en speelplaats met zand;

3. een openbare school te Almelo. Deze school telt ook drie lokalen, speellokaal en groot speelterrein en is zeker een aanwinst voor het openbaar bewaarschoolonderwijs in de gemeente Almelo, daar de twee openbare scholen in lokalen van openbare lagere scholen zijn ondergebracht;

4. een openbare school te Enschede. Deze mooie school is bijna op dezelfde wijze gebouwd en ingericht als die, welke het vorige jaar is geopend en uitstekend voldoet: 3 lokalen, speellokaal, groot terrein met zandbakken en overdekt gedeelte. Elke klasse heeft een eigen kleedkamer, die door schuifdeuren van de gang afgesloten kan worden;

5. een R.-K. school te Dalfsen, bestaande uit één lokaal, zonder speelplaats of speellokaal.

6. een R.-K. school te Steenwijk. Deze school is ondergebracht in een patronaatgebouw, heeft noch speelplaats, noch speellokaal.

7. de R.-K. school te Gendt. Deze school, die ook een speellokaal mist, heeft twee werklokalen en een groot speelterrein. Ze is gebouwd voor rekening van het kerkbestuur;

8. de R.-K. school te Glanerbrug. Deze school, die gebouwd is voor rekening van het kerkbestuur, vormt met het klooster één gebouw. Zij bevat twee keurig ingerichte werklokalen, maar het zoo onmisbare speellokaal ontbreekt. Wel is er een groot speelterrein met zandbakken;

9. Aan de neutrale meisjesschool te Arnhem, Marktstraat (hoofd mejuffrouw S. van Steenberg), werd een kleuterklasse met 15 leerlingen geopend. Een leegstaand vertrek is als werklokaal ingericht, terwijl een ander lokaal als speelkamer wordt gebruikt. De tuin der lagere school dient ook als speelplaats voor de kleuters.

Opgeheven werden:

1. een R.-K. school te Lonneker, die gehouden werd in een leegstaand lokaal eener afgekeurde lagere school. De inrichting en huisvesting van dit schooltje was zoodanig, dat ik de opheffing er van geen verlies acht;

2. en R.-K. school te Achter-Wehl. Dit schooltje werd gehouden in een klein vertrek eener arbeiderswoning, waardoor ik de opheffing geen verlies voor het bewaarschoolonderwijs

3. in Kerk-Driel werd een Christelijk bewaarschooltje gesloten, dat niets meer was dan een bewaarplaats en heel weinig kinderen telde (ongeveer 10);

4. In Zutphen werden 2 R.-K. schooltjes tot één vereenigd, waardoor het totaal aantal scholen met één verminderde.

Door oprichting en opheffing is het aantal scholen met 5 vermeerderd en bedraagt thans 257.

Van deze zijn 31 openbare, 41 neutrale, 45 Christelijke en 140 R.-K. scholen. Naar haar aard kan ik ze verdeelen in Fröbelscholen- Montessorischolen en bewaarplaatsen.

Het aantal Montessorischolen is alleen volledig op te geven en bedraagt 5, en wel:

1 te Eerbeek (neutraal);

1 te Ommen (neutraal);

1 te Zwolle (neutraal);

1 te Nijmegen, Doddendaal 8, (R.-K.);

1 te Nijmegen, L. Burchstraat, (R.-K.).

Doordat verscheidene bewaarplaatsen langzamerhand het karakter van Fröbelschool krijgen door aanstelling van gediplomeerd personeel, aanschaffing van leermiddelen en nieuwe fröbelbankjes of tafeltjes, neemt haar aantal af en dat der Fröbelscholen toe, terwijl het steeds moeilijk blijft het juiste aantal van iedere soort op te geven, daar het niet mogelijk is de grens aan te geven, waar bewaarplaats ophoudt en Fröbelschool begint. Er zijn wel ongediplomeerde leerkrachten, die over weinig leermiddelen beschikken, en toch de geest van Fröbel in haar klasse beter tot zijn recht doet komen dan sommige van haar gediplomeerde collega's, die over een kast met de beste leermiddelen beschikken.

De openbare scholen kan men alle op een enkele uitzondering na (Goor, Hasselt, Genemuiden) tot de goede Fröbelscholen rekenen, terwijl de R.-K. scholen te Alphen, Wamel, Batenburg, Eibergen, de Lutte, Harderwijk, Nijkerk, Apeldoorn, Driel, Azewijn, Zeddam, Gendringen, Pannerden, Groesbeek, Leeuwen, Haaksbergen, Slagharen, Dalfsen, en de Christelijke scholen te Hattem, Putten, Hengelo, Ede, Delden en Raalte voorbeelden van echte bewaarplaatsen zijn.

Bij de 257 scholen zijn ook gerekend de vijf voorbereidende klassen van lagere scholen, en wel:

1. die van de leerschool te Deventer;

2. „ „ „ „ te Apeldoorn;

3. „ „ „ meisjesschool te Arnhem (neutraal);

4. „ „ „ lagere school te Arnhem (neutraal);

5. „ „ „ Christelijke school te 's Heerenbroek.

In de beide eerste klassen worden door onderwijzeressen, met bevoegdheid L.O., ook de beginselen van schrijven, lezen en rekenen onderwezen.

Aan de 257 scholen zijn 607 leerkrachten werkzaam; zij worden bezocht door 21 684 kinderen.

III. Openbaar onderwijs.

Het aantal gemeenten, dat voor eigen bewaarschoolonderwijs zorgt, is het afgelopen jaar niet toegenomen.

De gemeentebesturen, die er nog wel voor voelen eigen scholen op te richten, worden er meestal van afgehouden door de gedachte, dat gelden, voor het voorbereidend onderwijs uitgegeven, ook door besturen van R.-K. of Christelijke scholen gevraagd zullen worden, terwijl, wanneer er geen openbaar bewaarschoolonderwijs is, ze dezen laatsten een kleine subsidie kunnen geven of zich geheel van steun onthouden. Wel hebben eenige gemeenten het aantal harer scholen met één uitgebreid, nl. Deventer, Almelo en Enschede, waardoor het aantal openbare bewaarscholen met 3 vermeerderd is en thans 31 bedraagt.

Hieronder zijn ook begrepen de voorbereidende klassen, verbonden aan de leerscholen der Rijksweekscholen te Apeldoorn en Deventer.

Deze openbare scholen kunnen op een drietal uitzonderingen na alle een plaats krijgen onder de rubriek goede Fröbelscholen.

Het gemeentebestuur van Goor wil zijn bewaarschoolonderwijs wel op hooger peil brengen en heeft reeds plannen gemaakt voor den bouw eener nieuwe school, maar wacht met zijn hervormingen tot het tegenwoordig hoofd, dat reeds 42 jaar aan

de bewaarschool verbonden is, haar werk zal neerleggen. Daar zij dit jaar den 65-jarigen leeftijd hoopt te bereiken, zal wel spoedig met den bouw begonnen worden.

Leerkrachten, bevoegdheid, aantal, salarissen, leeftijd, vacatures. Bij het openbaar bewaarschoolonderwijs zijn 106 leerkrachten werkzaam, terwijl er 79 in het bezit van een diploma zijn.

De scholen in Arnhem, Deventer, Almelo, Enschede werken uitsluitend met gediplomeerd personeel; in Lochem, Culemborg, Zwolle, Steenwijk, Kampen, Genemuiden, Wijhe, Hasselt en Deil heeft men zowel gediplomeerde als ongediplomeerde onderwijzeressen, terwijl in Goor uitsluitend ongediplomeerd personeel werkzaam is.

In de salarissen is geen verandering gekomen; zij zijn zeer verschillend en gaan voor de volledig bevoegde hoofden van f 1000 tot f 3100 en voor de gediplomeerde onderwijzeressen van f 900 tot f 2500. Deze verschillen zijn in de eerste plaats een gevolg van de verschillende financiële toestanden der gemeenten en in de tweede plaats van de waarde, die men in de genoemde plaatsen aan het voorbereidend onderwijs toekent.

In de scholen te Genemuiden, Hasselt, Wijhe en Deil worden de gediplomeerde hoofden bijgestaan door meisjes van 14—17 jaar, die zelfstandig een deel der kinderen bezighouden en een salaris genieten van f 100 te Genemuiden, Wijhe en Deil en van f 175 te Genemuiden en Hasselt, salarissen, veel te klein in evenredigheid met het geleverde werk en het aantal werkuren. Dat dergelijke toestanden in den tegenwoordigen tijd nog aan openbare scholen kunnen voorkomen, is haast onbegrijpelijk.

In Culemborg, Lochem, Zwolle en Kampen zijn de ongediplomeerde onderwijzeressen allen boven de 18 jaar en genieten een salaris van f 350 en f 450 te Zwolle, van f 350 en f 500 te Culemborg, van f 750 te Lochem, van f 850 en f 900 te Kampen.

De kosten van het openbaar onderwijs zijn voor de verschillende gemeenten zeer uiteenlopend. Zoo kost een kind *per jaar* te Arnhem f 123, te Lochem f 89, te Almelo f 80, te Enschede f 80, te Deventer f 68, te Culemborg f 50, te Kampen f 55, te Steenwijk f 50, te Deil f 46, te Zwolle f 45, te Wijhe f 42, te Hasselt f 32, te Goor f 49, te Genemuiden f 22.

In het afgelopen jaar waren bij het openbaar bewaarschoolonderwijs de volgende vacatures.

In Arnhem ontstond een vacature door ontslagname van een gehuwde onderwijzeres. In de vacature werd na gehouden proefflessen voorzien door de benoeming van een kweekeling van een der Arnhemse scholen, die ook haar opleiding aan den gemeentelijken cursus te Arnhem genoten had.

Door toename van het aantal kinderen van de school op de Geitenkamp (buitenwijk) en door afneming van dat aantal aan de school Korte Walstraat werd een onderwijzeres van deze laatste school, die in de binnenstad is gelegen, overgeplaatst naar de eerste.

In Deventer werd het hoofd der Oosterbewaarschool mejuffrouw van de Stad op haar verzoek overgeplaatst naar de nieuwgebouwde school. Na gehouden proefflessen werd in haar plaats benoemd het hoofd eener gemeentebewaarschool te Leeuwarden, terwijl ook na gehouden proefflessen tot onderwijzeressen aan de nieuwe school twee kweekelingen der Deventersche scholen benoemd werden.

Tot hoofd der nieuwe school te Almelo werd na gehouden proefflessen benoemd mejuffrouw Wartena, hoofd der Nutsschool te Winschoten.

In Enschede werd na gehouden proefflessen aan de nieuw opgerichte school het volgende personeel benoemd:

tot hoofd een onderwijzeres eener openbare bewaarschool te Enschede, tot onderwijzeressen een kweekeling uit Arnhem en een uit Leiden, die respectievelijk haar opleiding aan den gemeentelijken cursus te Arnhem en de kweekschool te Leiden ontvangen hebben.

Bij deze benoemingen en overplaatsingen had steeds overleg met het Rijksschooltoezicht plaats, behalve bij die te Deventer.

IV. Bijzonder onderwijs.

Het aantal bijzondere scholen bedraagt 226, en wel: 41 neutrale, 45 Christelijke en 141 R.-K. scholen.

Van deze 226 scholen krijgen er 145 een grootere of kleinere

bijdrage uit de gemeentekas, terwijl 81 het zonder die bijdrage moeten stellen.

In 98 gemeenten wordt bijzonder bewaarschoolonderwijs gegeven, slechts in 59 van deze wordt subsidie verleend.

Deze subsidie is zeer verschillend; sommige gemeenten subsidieeren per kind, andere geven een vast bedrag per jaar, terwijl de gemeenten Arnhem en Almelo de salarissen van het personeel als subsidie geven.

Hieronder volgt een volledige opgave van de verleende subsidies aan de verschillende scholen:

Arnhem geeft salarissen plus f 7 p. k. is plm. f 50,— per kind	
Almelo de salarissen	46,—
Zutphen de exploitatiekosten	44,—
Rheden de tekorten, is f 15 352	28,—
Warneveld f 1500	26,—
Zwolle	25,—
Renkum 60 pct. der exploitatiekosten ..	20,—
Zaltbommel totaal f 2100	20,—
Wageningen	20,—
Brummen totaal f 1500	18,—
Boreulo f 1200	17,—
Buren f 600	17,—
Elburg f 900	16,—
Enschede	15,—
Winterswijk	12,50
Voorst	10,—
Nijmegen	10,—
Zwartsluis	10,—
Deventer	10,—
Hengelo	8,50
Fde f 540	8,—
Harderwijk f 1200	8,—
Bergsharen f 400	8,—
Eibergen	7,—
Doetinchem f 1000	7,—
Kampen	6,50
Valburg f 200	6,—
Heumen f 400	6,—
Zwollerkerspel	5,—
Wierden	5,—
Borne	5,—
Aalten	5,—
Dremmel f 250	5,—
Culemborg	5,—
Hengelo (G.) f 150	5,—
Dinxperlo f 300	4,—
Barneveld f 500	4,—
Putten f 150	4,—
Zevenaar f 200	4,—
Haaksbergen	4,—
Appeltern f 100	4,—
Vollenhove f 275	3,—
Oldenzaal	3,—
Delden	3,—
Lichtenvoorde	3,—
Duiven	3,—
Beesd f 200	3,—
Ubbergen f 300	3,—
Groesbeek f 350	3,—
Rijssen f 400	plm. f 2,50 per kind
Doesburg f 485	2,50
Wychen f 500	2,—
Wamel f 480	2,—
Druten	2,—
Ammerzoden	1,—
Driel	1,—
Groenlo	1,—
Didam f 100	0,75
Westervoort	0,75

Andere inkomsten voor de bijzondere scholen zijn: contributies van leden, opbrengst van collectes, bazars en verlotingen, rente van bestaande fondsen, zoo die een enkelen keer aanwezig zijn, opbrengst der schoolgelden, enz. Geen wonder, dat men werkend onder zulke omstandigheden geen geld heeft voor het oprichten van nieuwe en verbouwing van oude scholen, aanschaffing van leermiddelen, aanstelling van gediplomeerd personeel en het treffen van een pensioenregeling. Men moet in deze scholen

de tering naar de nering zetten. Toch zijn de toestanden aan deze scholen zeer verschillend en treft men in Arnhem en Almelo, die hooge subsidies geven, maar daarvoor eischen aan gebouwen en personeel stellen, zelfs zeer goede bijzondere Fröbelscholen aan.

Leerkrachten, bevoegdheid, salarissen, leeftijd, pensioenregeling, vacatures.

Bij het bijzonder bewaarschoolonderwijs zijn 501 leerkrachten werkzaam, waarvan er 200 in het bezit van een diploma zijn. Met volledig gediplomeerd personeel werken alleen de scholen te Arnhem en te Almelo, terwijl nog aan 95 scholen uitsluitend ongediplomeerd personeel is aangesteld. Van deze 95 scholen behooren 11 tot de Christelijke, 11 tot de neutrale en 73 tot de R.-K. bijzondere scholen en wel respectievelijk 25 pct., 25 pct. en 50 pct. van het totaal der scholen.

De salarissen blijven verre beneden die van het openbaar onderwijs en, daar zij afhankelijk zijn van de inkomsten der school, zijn ze ook zeer uiteenlopend. Hieronder volgt een overzicht der salarissen.

Een gediplomeerd hoofd verdient te Almelo f 2200; Eerbeek f 2100, Arnhem f 1900, Rheden f 1800, Nijmegen f 1700, Borne f 1700, Hengelo f 1700, Oosterbeek f 1600, Zutphen f 1600, Renkum f 1500, Zutphen f 1500, Zwolle f 1500, Zwolle f 1450, Wijhe f 1400, Winterswijk f 1400, Barneveld f 1400, Dinxperlo f 1400, Aslten f 1350, Wageningen f 1300, Terborg f 1300, Tiel f 1200, Beesd f 1200, Buren f 1200, Wageningen f 1200, Borelo f 1200, Hengelo f 1200, Bijsen f 1200, Ommen f 1200, Brummen f 1200, Apeldoorn f 1200, Elst f 1150, Winterswijk f 1150, Genemuiden f 1150, Zaltbommel f 1100, Zetten f 1100, Nijmegen f 1100, Scherpenzeel f 1100, Doesburg f 1000, Elburg f 1000, Nijmegen f 1000, Afferden f 1000, Gamaren f 1000, Warnsveld f 1000, Borne f 1000, Eibergen f 1000, Borne f 1000, Vollenhove f 1000, Nijkerk (A) f 900, Losser (A) f 850, Kilder f 825, Hasselt (A) f 800, Culemborg (A) f 800, Oldenzaal (A) f 700, Laag-Keppel f 750, Bennekom f 650, Hengelo (G) diploma A f 600.

Een ongediplomeerd hoofd te:

Oldenzaal f 1500, Harderwijk f 1200, Goor f 1050, Haaksbergen f 960, Doesburg f 800, Doetinchem f 750, 's Heerenbergh f 700, Ommen f 700, Raalte f 600, Delden f 500, Putten f 500, Gendringen f 550, Zwartsluis f 500, Hattem f 500, Dalfsen f 400, Azewijn f 400, Terwolde f 240, Dalsen f 208.

Hieruit ziet men, dat verscheidene ongediplomeerde hoofden een grooter salaris hebben dan haar collega's, die in het bezit zijn der beide diploma's.

Gediplomeerde onderwijzeressen heeft men slechts in de gemeenten:

Almelo, salaris f 1100—f 1700; Arnhem, salaris f 1200; Hengelo, salaris f 1200; Rheden, salaris f 600—f 1300; Zutphen, salaris f 700—f 900.

De scholen in de overige gemeenten behielpen zich met meisjes van 14—18 jaar, die in den regel zeer slecht betaald worden. Haar salarissen gaan van f 48 tot f 500 per jaar.

Enkele van deze meisjes behalen wel een acte als onderwijzeres, blijven dan aan de scholen, maar haar salarissen worden niet of zeer weinig verhoogd. Zoo verdient een gediplomeerde onderwijzeres te:

Zwolle f 360—f 600, Nijmegen f 360—f 600, Wageningen f 350, Doesburg f 240, Oosterbeek f 240, Warnsveld f 175.

Er zijn nog maar enkele schoolbesturen, die voor een pensioenregeling voor het personeel gezorgd hebben.

Bij het bijzonder onderwijs kwamen weinig vacatures voor. In *Dieren* ontstond een vacature, doordat een hoofd met pensioen de school verliet. Benoemd werd in haar plaats een onderwijzeres eener Christelijke school te Nijmegen.

In *Velp* kwam een vacature voor hoofd der Christelijke school wegens huwelijk van mejuffrouw van Breemen. In haar plaats werd benoemd mejuffrouw Smit, hoofd eener Christelijke school te Doorn.

Door huwelijk van het hoofd der Christelijke school te Putten moest daar een nieuw hoofd benoemd worden. De keuze viel op een onderwijzeres der Christelijke school te Nijkerk.

Het Christelijk onderwijs te Arnhem leed een groot verlies door het overlijden van het hoofd der school op Plattenburg, mejuffrouw J. van Kampen in den leeftijd van 58 jaar. Zij werd opgevolgd door mejuffrouw van Beek, een onderwijzeres der school wier plaats door een kweekeling werd ingenomen.

Wegens benoeming van het hoofd der Christelijke school te Bennekom, tot onderwijzeres aan een school te Velzen, ontstond een vacature, waarin voorzien werd door de benoeming van een onderwijzeres der Christelijke school te Wageningen.

Het gehuwde hoofd der Christelijke school te Eibergen kon deze betrekking niet meer combineeren met haar plichten als vrouw en moeder. Zij vroeg ontslag en werd opgevolgd door een kweekeling eener Christelijke school uit Rotterdam.

Door uitbreiding van het aantal klassen der Christelijke school te Almelo (Kerkplein) ontstond aan die school een vacature als onderwijzeres, waarin voorzien werd door de benoeming van het hoofd der Christelijke school te Borne. In deze laatste plaats werd een kweekeling van den gemeentelijken cursus van Arnhem benoemd.

Bij het vervullen van deze vacatures werd het Rijksschooltoezicht alleen door de Christelijke school te Velp geraadpleegd.

Nieuwe scholen zijn opgericht te:

Nijmegen (R.-K.) Biezenstraat, Gandt (R.-K.), Glanenburg (R.-K.), Dalfsen (R.-K.), Steenwijk (R.-K.)

Nieuwe gebouwen kregen:

een R.-K. school te Nijmegen, Groesb. Weg, een R.-K. school te Alverna, een R.-K. school te Zwolle, Wolverstr., een Chr. school te Arnhem, dr. A. Kuiperstraat, een Chr. school te Velp.

V. Opleiding.

Het aantal cursussen ter opleiding is dit jaar met 2 vermeerderd, die beide in Nijmegen gevestigd zijn.

Op 10 Januari 1929 openden de Dominicanessen, gehuistvest Dominicanusstraat te Nijmegen een cursus, die opleidt voor het examen van Fröbelonderwijzeres, uitgaande van de R.-K. Schoolraad. Als directrice van dezen cursus fungeert mejuffrouw A. Schoof (zuster Honorine) het hoofd der R.-K. bewaarschool der Zusters Dominicanessen, terwijl vele onderwijzeressen der lagere school onderricht in de verschillende vakken geven.

In October 1929 werd door den R.-K. Schoolraad een cursus geopend, die opleidt voor het diploma van Montessorileidster. Alleen zij, die in het bezit zijn van een diploma B als fröbelonderwijzeres kunnen tot de lessen worden toegelaten, wat m.i. een goede maatregel is, daar anders de duur van den cursus, één jaar, veel te kort zou zijn.

Het algemeen peil van het onderwijs op de cursussen is vooruitgaande, dank zij de vereenigingen, die examen afnemen (gemeentelijke commissie, Vereeniging van Christelijke bewaarschoolonderwijzeressen, R.-K. Schoolraad) met wie de opleiders steeds in contact blijven.

Het aantal cursussen bedraagt thans 6 en wel 3 te Nijmegen (2 R.-K. en 1 Chr.) één te Almelo (Chr.) en 2 te Arnhem (1 openbaar en 1 Chr.).

In 1929 werden deze cursussen bezocht door 99 leerlingen; de cursus te:

Nijmegen (Mont.)		telt 12 leerlingen.
Nijmegen (R.-K.)		„ 12 „
Nijmegen (Chr.)		„ 14 „
Almelo		„ 12 „
Arnhem (Chr.)		„ 23 „
Arnhem (openbaar)		„ 26 „

In 1929 deden 20 candidaten examen voor diploma A en slaagden er 15.

In 1929 deden 18 candidaten examen voor diploma B en slaagden er 12.

De eerste diploma's als Montessorileidster zullen pas in het najaar van 1930 uitgereikt worden.

Buiten deze cursussen bestaan nog particuliere opleidingen te Wageningen, Zutphen, Deventer, Kampen en Almelo, waar meisjes door de hoofden der scholen, waaraan zij als volontair, kweekeling of ongediplomeerd onderwijzeres verbonden zijn, voor het examen van onderwijzeres worden opgeleid in de vakken Fröbelleer, opvoedkunde, zingen en teekenen en door een onderwijzer(es) voor de vakken L.O.

Van deze particuliere opleidingen deden er 17 candidaten examen voor A, waarvan er 14 slaagden en 4 voor B, waarvan er 3 het diploma behaalden.

Derde hoofdingspectie.

In den loop van 1929 zijn er in de derde hoofdingspectie 21 voorbereidende scholen geopend, 5 werden opgeheven, zoodat het totale aantal, dat op 31 December 1928 497 bedroeg, krom tot 513. Van die 21 scholen zijn er 15, die, dank zij de gemeentelijke financiële hulp, waarop ze konden rekenen, zoowel waf lokaliteit als inrichting betreft, voldoen aan de eischen van dezen tijd, terwijl bij de keuze van het onderwijzend personeel eischen gesteld konden worden, welke de mogelijkheid van deugdelijk onderwijs waarborgen. De overige 6 scholen zijn voor het meerendeel gevestigd in goede, soms zeer goede gebouwen, een enkele slechts in een hulpgebouw, dat men binnen afzienbaren tijd door een nieuw schoolgebouw hoopt te vervangen. Wanneer de beschikbare financiën het niet mogelijk maken, bij de oprichting eener school zoowel de materiele als de geestelijke belangen geheel tot hun recht te laten komen, is het opmerkelijk, dat deze laatste maar al te vaak voor de eerste moeten wijken. Zoo ook bij het tot stand komen dezer laatste scholen: de besturen hebben gemeend, de leiding der school te kunnen toevertrouwen aan iemand, die slechts de bevoegdheid bezit, om als onderwijzeres aan een bewaarschool op te treden. In één der hier bedoelde gevallen is het hoofd daarvoor nog slechts in opleiding. Al mogen we een dergelijk optreden betreuren, in vergelijking met hetgeen in vorige jaren geschiedde, moet het als een vooruitgang worden beschouwd, dat het platteland bij de keuze van het hoofd eener bewaarschool niet langer voortgaat, alleen in de naaste omgeving om te zien naar een vrouwelijke kracht, aan wie de moeders met een gerust hart haar kleuters zullen toevertrouwen, maar pogingen in het werk stelt, om voor die betrekking iemand te vinden, die geleerd heeft op welke wijze zij het verstand en het gevoel van den kleuter tot ontwikkeling brengt.

Zoolang een wettelijke regeling op het bewaarschoolonderwijs op zich laat wachten, zal met partiële verbeteringen als bovengenoemde genoegen genomen moeten worden, te meer, waar de financiële steun van plattelandsgemeenten nog steeds van dien aard is, dat hogere eischen moeilijk in de subsidieregeling kunnen worden opgenomen. Toch gaan de gemeentebesturen over het algemeen inzien, dat het niet langer aangaat, de zorgen voor het bewaarschoolonderwijs geheel op het particulier initiatief te laten steunen; dit moge blijken uit de procentgewijze toename van het aantal gesubsidieerde bijzondere scholen, dat van ruim 75 pct. in het afgelopen jaar is geklommen tot ongeveer 77 pct. op 31 December 1929.

Bovendien verhoogden een dertiental gemeenten het subsidie, een maatregel, waarvan 22 scholen het gunstig gevolg ondervonden.

Met de toename van het aantal scholen is ook het aantal leerkrachten toegenomen, het steeg van 1501 op 31 December 1928 tot 1518 op dienzelfden datum in 1929.

Hetgeen echter hierin tot tevredenheid stemt, is, dat naast een numerieke toename van het aantal gediplomeerde leerkrachten ook op een procentgewijze vermeerdering daarvan gewezen kan worden. Van de 513 hoofden van scholen zijn er nl. 332 in het bezit van het B- en 54 van het A-diploma, zoodat ruim 75 pct. der hoofden in het bezit van een diploma is.

Van de 1005 onderwijzeressen bezitten 542 het B-diploma en 238 het A-diploma, zoodat de bevoegden hier 78 pct. van het totaal vormen. Waar in 1928 slechts 71,5 pct. der hoofden en 75,5 pct. der onderwijzeressen gediplomeerd waren, valt zoowel voor de eerste groep als voor de tweede vooruitgang te constateeren, en wel respectievelijk van 3½ 2½ pct.

In het salaris der leerkrachten kwam weinig verandering.

Als een groote verbetering in den maatschappelijken toestand van velen harer mag genoemd worden de maatregel, getroffen door de gemeente 's Gravenhage, die in haar subsidie-regeling een bepaling opnam, waardoor aan het personeel der bijzondere bewaarscholen een pensioen gegarandeerd wordt gelijk aan dat harer collega's bij het openbare bewaarschoolonderwijs. Niet minder dan 188 leerkrachten zullen zich hierdoor een onbezorgden ouden dag verzekerd zien.

Naast Dordrecht en Rotterdam vormt 's Gravenhage de derde gemeente, die een pensioenbepaling voor het personeel in haar subsidieregeling opneemt.

Het ambulantisme der bewaarschoolhoofden in de steden is formeel afgeschaft ten gevolge der gemeenteverordeningen voor het personeel der openbare bewaarscholen, terwijl de subsidie-bepalingen van dien aard zijn, dat de kosten van een ambulant

hoofd eener bijzondere school geheel ten laste der vereniging zouden komen en hiervoor zijn natuurlijk weinig besturen te vinden.

In werkelijkheid komt een ambulant hoofd in een openbare school in de steden als een uitzonderingsgeval voor b.v. in een school met 10 leerkrachten.

Voor de bijzondere school zijn meerdere gevallen aan te wijzen, vooral in de gemeente Rotterdam, waar aan iedere school ten minste een der helpsters den 18-jarigen leeftijd moet hebben bereikt. Deze treft men vaak in de klas van het hoofd aan en het is geen zeldzaamheid, dat op haar meer dan op het hoofd de zorg voor de klas rust, een toestand, die mijns inziens geen navolging verdient, zoolang aan die helpsters niet het salaris van de leerkracht wordt uitbetaald.

Onder de hoofden, die, nu zij weer een eigen klasse leiden, dit met hart en ziel doen, zijn er te veel, die, nu de schoolleiding niet meer haar hoofdbezigheid zijn kan, berusten in dit feit en zich tevreden stellen met haar klas zóó in orde te hebben, dat ze tot voorbeeld voor de andere leden van het personeel gesteld kan worden, zonder gebruik te maken van de vele andere middelen, die haar nog ten dienste staan, om op de school het stempel harer persoonlijkheid te drukken. Ik denk hier o.a. aan schoolvergaderingen, aan het nazien van het vervaardigde werk, aan het inrichten van klasseboeken. En nu moge het woord klasseboek wel héél schoolsch aandoen, een feit is het, dat een schrift, waarin o.a. aangegeven is, welke onderdelen van ieder vak behandeld zijn in meer dan één opzicht zeer goede diensten kan bewijzen. Hoe vaak kom ik niet in een klas, welke, ten gevolge van ongesteldheid eener onderwijzeres, door een kweekeling of een tijdelijke leerkracht wordt waargenomen, het is dan een tasten en voelen naar de aanwezige kennis, terwijl het contact tussehen leidster en leerlingen veel spoediger tot stand zou zijn gekomen, als in een schrift stond aangegeven, welke liedjes gekend zijn, welke kennis reeds is aangebracht.

Op het platteland komt het ambulantisme nog al eens voor aan een drie- of meer klassige school met ongediplomeerd personeel. Het is de bedoeling, dat het hoofd iederen schooltijd in iedere klas een les geeft of er een bijwoont en hetgeen ze gezien heeft tot een onderwerp van bespreking met de betrokken leerkracht maakt. In werkelijkheid komt daarvan weinig terecht en ik voor mij geloof, door dergelijke hoofden het verstandigst doen zelf een klas te nemen, haar lessen op zeer bijzondere wijze te verzorgen en de leerkrachten beurtelings die lessen te laten bijwonen, ze een enkele maal door haar te laten geven en door zich van tijd tot tijd in haar klas te doen vervangen, de gelegenheid zoeken, om de leerkrachten in haar eigen omgeving aan het werk te zien.

Het spreekt vanzelf, dat met de uitbreiding van het bewaarschoolonderwijs in het algemeen een toename van het aantal leerlingen gepaard gaat. Op 31 December 1929 bedroeg het totaal aantal leerlingen 54 469, nl. 28 185 jongens en 26 284 meisjes. Ondanks het feit, dat in Nederland de mannelijke bevolking geringer in aantal is dan de vrouwelijke, overtreft ook dit jaar het aantal jongens, die de bewaarschool bezoeken, dat der meisjes.

Het aantal leerlingen, dat tot de school wordt toegelaten nog vóór het den leeftijd van drie jaar bereikt heeft, neemt gelukkig af.

In de inspectie Brielle werd te Oud-Baijland onder de leiding van een jeugdig hoofd nieuw leven gebracht in de bewaarschool.

Te Geervliet viel, bij de benoeming van een nieuw hoofd der bewaar- en handwerkschool de keuze wel is waar op iemand, die het A-diploma voor het bewaarschoolonderwijs bezit, doch de daadwerkelijke belangstelling bij bestuur en ouders gaat meer in de richting van het handwerkonderwijs dan in die van de bewaarschool.

Het hoofd der Christelijke bewaarschool te Dirksland behaalde in den loop van 1929 het diploma als bewaarschoolonderwijzeres. In de openbare school te Brielle kwamen enkele verbeteringen op hygiënisch gebied tot stand.

De inspectie Delft kreeg een drietal nieuwe scholen bij. Ze zijn alle drie op Christelijke leest geschoeid en zijn in het genot gesteld van gemeentelijke subsidie. Het is de school aan de Nassaulaan te Delft, waaraan volledig gediplomeerd personeel benoemd werd, terwijl de lokaliteit ook niets te wenschen overlaet; die aan de van Sevenbergestraat te Voorburg heeft voor 2 der 3 groepen kinderen personeel, dat geheel voor haar taak berekend is; de jongste leerlingetjes staan onder toezicht van

een meisje, dat nog in opleiding is; aan de lokaliteit kleven betreurenswaardige fouten, welke misschien vermeden hadden kunnen worden, als de plannen tijdig ter inzage gegeven waren geworden aan iemand, die van de praktijk van het bewaarschoolleven op de hoogte is.

Te Pijnacker, waar de gemeentelijke financiële steun veel geringer is dan in de beide voorgenoemde plaatsen, is de school nog in een hulplokaal gevestigd; het hoofd, dat het A-diploma bezit, heeft gelukkig de beschikking gekregen over zooveel leermiddelen, dat ze geregeld met haar leerlingen werken kan.

Verdere verbeteringen kwamen voor te Langerak, waar de R.-K. bewaarschool de beschikking kreeg over een keurig praktisch ingericht bewaarschoolgebouw, te Delft in de R.-K. school aan de Simonstraat, waar een speellokaal werd bijgebouwd, en in een R.-K. school te Hazerswoude, waar de bewaarschoolklas in een groot lokaal werd ondergebracht.

In de openbare school Bagijnhof te Delft maakten de banken plaats voor stoeltjes en tafeltjes.

Aan de R.-K. school te Rijswijk werd bij mutatie van het personeel de laatste ongediplomeerde onderwijzeres door een gediplomeerde vervangen.

Te Voorschoten werd aan de R.-K. school een gediplomeerde onderwijzeres aangesteld.

Te Zegwaard werd de Christelijke school opgeheven.

Inspectie Dordrecht. Te Zwijndrecht werd op het eind van 1929 het openbaar bewaarschoolonderwijs opgeheven; de twee bestaande openbare scholen gingen over in handen van een neutraal schoolbestuur, dat op denzelfden voet als de overige bestaande bijzondere scholen in het genot van subsidie werd gesteld.

In de stad Dordrecht werden twee lokalen in de openbare school Kromhout 105 samenge trokken en tot speellokaal ingericht. Het valt te betwijfelen, of het oude gebouw nog het maken van zulke groote onkosten waard is.

Inspectie Gorinchem. Te Leerdam werd aan den Tiendweg een Christelijke bewaarschool geopend. Het gebouw op zich zelf is niet slecht; het feit, dat het echter tevens als kerk- en vergaderlokaal dienst moet doen, brengt vele moeilijkheden met zich. Het hoofd is in het bezit van een diploma als onderwijzeres bij het voorbereidend onderwijs. De gemeente, welke tot nu toe een bedrag per school uitkeerde (f 1000), subsidieert voortaan met een bedrag per leerling; de scholen met een leerlingen-aantal geringer dan 110 zullen daardoor op grotere lasten komen te staan.

Inspectie Gouda. Ook hier is op groei en verbeterde toestanden te wijzen: te Woerden werd van Christelijke zijde overgegaan tot de oprichting eener fröbelschool, waarvoor een aardig gebouwje werd neergezet; ware er vooraf advies gevraagd, dan zou er naar getracht zijn een gunstiger lichtverdeling te krijgen in het speellokaal en in een zijkant. Ook moet het betreurd worden, dat de leiding der school niet werd toevertrouwd aan iemand, die volledig gediplomeerd is.

Met uitzondering van de gemeente Gouda kwamen in deze inspectie alleen gediplomeerde leerkrachten voor onder de hoofden. Sinds enkele maanden kan het platteland er zich op beroepen, onder de hulpleerkrachten ook een bevoegde onderwijzeres te bezitten; de onderwijzeres der neutrale bewaarschool te Lekkerkerk behaalde nl. het A-diploma der gemengde commissie.

Een schoolgebouw, dat als model voor modernen bewaarschoolbouw kan dienen, werd opgericht voor de R.-K. school voor voorbereidend onderwijs in de Lethmastraat, te Gouda.

In de openbare school aan de Patersteeg te vier steden en in de R.-K. school te Boskoop zijn de banken vervangen door tafeltjes en stoeltjes.

Inspectie 's Gravenhage. In vergelijking met het groot aantal scholen, dat in vorige jaren geopend werd, kan 1929, waarin één openbare en één Christelijke school geopend werden — beide in het gedeelte van het Zuiderpark gelegen — een stil jaar genoemd worden.

Aan de in aantal toenemende bewaarschoolbevolking te Loosduinen werd meerdere lokaliteit verstrekt door twee lokalen der voormalige openbare lagere school voor bewaarschoolklassen in te richten, terwijl de R.-K. school een geheel nieuw gebouw in gebruik nam, bevattende 4 les- en 4 speellokalen.

In de inspectie Leiden verhoogde de gemeente Noordwijk

het gemeentelijk subsidie tot f 6 per leerling; de gemeente Zoeterwoude, die elk der 2 bewaarscholen steunde met een bedrag van f 200 per jaar, bracht dit op f 300.

Inspectie Rotterdam. Het proces van ontvolking van verschillende scholen in de binnenstad heeft ook dit jaar ten gevolge gehad, dat de gemeente enkele harer scholen heeft opgeheven. Het zijn die aan de Crooswijksche weg en die aan de Sophiastraat.

In de buitenwijken werden niet minder dan 7 scholen, 3 openbare en 4 bijzondere, geopend, terwijl één openbare school in tweeën werd gesplitst; ofschoon er bij zijn, die voor twee- en driehonderd leerlingen plaats bieden, bleef geen plaats onbezet, wel deed zich het geval voor, dat de driejarige leerlingen tijdelijk moesten worden afgewezen.

De scholen, waarvan hier sprake is, zijn de openbare aan de Barkastraat, de Bouwmanstraat, de Limburgsche straat en de van Lennepstraat. De bijzondere zijn respectievelijk gelegen: Buitenhofstraat, van Eversdijkstraat, Roderijksche laan en Utrechtsche straat.

Het kan niet anders, of het jeugdige kind moet zich behaaglijk voelen in de opgewekte omgeving van het modern bewaarschoolgebouw, waar het de gelegenheid krijgt, zich onder vriendelijke leiding lichamelijk en geestelijk te ontwikkelen. Een tweetal bijzondere scholen, de Christelijke school aan de Gouwstraat en de Roomsche-Katholieke school in de Isaac Hubertstraat kregen een nieuw schoolgebouw. Deze laatste school, waar de ongediplomeerde leden van het personeel door bevoegde onderwijzeressen werden vervangen, werd daardoor in het genot van gemeentelijk subsidie gesteld.

In de inspectie Schiedam moest de gemeente Hillegersberg, welke in bevolking sterk toeneemt ten gevolge harer ligging onder den rook van Rotterdam, voor meerdere gelegenheid voor bewaarschoolonderwijs zorgen.

Deze gelegenheid werd geboden door de opening eener openbare school voor voorbereidend onderwijs aan den Electroweg en de oprichting eener Christelijke gesubsidieerde school aan de Helleniusingel.

In de gemeente Naaldwijk, waar tot nu toe een neutrale en een Roomsche-Katholieke bewaarschool bestonden, kwam — voorloepig in hulplokalen — een bewaarschool op Christelijken grondslag tot stand. Te Vlaardingen, waar een der Christelijke scholen sinds verschillende jaren overbevolkt was, kwam verbetering door de opening eener mooie nieuwgebouwde school in de Thorbeckestraat.

Het is jammer, dat de gemeente, welke in haar subsidie-regeling alleen rekening houdt met leerlingen van 3½ jaar en ouder, er nog steeds geen bepaling in heeft opgenomen, waardoor de deuren der school gesloten moeten blijven voor jongere kinderen.

In de provincie Zeeland, waar nog zeer primitieve toestanden bestaan, begint de gunstige invloed, uitgaande van den Vlissingehen cursus tot opleiding van bewaarschoolpersoneel, langzamerhand door te werken.

Te Kapelle en te Yerseke, in de inspectie Goes, waar tot heden slechts ongediplomeerd personeel werkte, behaalden 2 hoofden van Christelijke scholen het diploma als onderwijzeres. Dank zij de hulp van enkele leden van den cursus zullen ze haar studie voor het diploma van hoofdonderwijzeres kunnen voortzetten.

Een nieuwe Christelijke school werd geopend te Colijnsplaat. De gemeente Goes stelde een nieuwe subsidie-regeling voor het bewaarschoolonderwijs vast, waarbij aan de bijzondere scholen een jaarlijksche steun van f 35 per leerling verzekerd werd.

Het platteland der inspectie Middelburg kan, dank zij het werk van bovengenoemd cursus, ook op een gediplomeerde hulpmacht wijzen: de onderwijzeres der openbare bewaarschool te Souburg behaalde het A-diploma der Vereniging van Christelijk Bewaarschoolonderwijzeressen.

Het aantal scholen onderging uitbreiding, door de opening eener R.-K. school te Vlissingen.

In de inspectie Ter Neuzen — waar nog veel te verbeteren valt — is de belangstelling en waardeering voor goed bewaarschoolonderwijs, waarvan Zijn Doorluchtige Hoogwaardigheid de bisschop van Breda in een schrijven getuigd heeft, niet zonder

uitwerking gebleven: te Hoofdplaat en te Zuiddorpe werden de bestaande bewaarplaatsen omgezet in R.-K. bewaarscholen, waarvoor mooie gebouwen werden gesticht, terwijl aan het hoofd der school een gediplomeerde onderwijzeres werd geplaatst. Te Koewacht werd de ongediplomeerde onderwijzeres wel is waar door een gediplomeerde vervangen, maar hoe kan er gewerkt worden met 78 leerlingen, in één lokaal verenigd, het grootste gedeelte van den dag onder leiding staande van één leerkracht, terwijl er voor spelen geen gelegenheid bestaat.

De R.-K. bewaarplaats te Ossensisse werd opgeheven.

Evenals het vorige jaar bestaat aan 15 cursussen gelegenheid om opgeleid te worden voor het examen van onderwijzeres bij het bewaarschoolonderwijs, terwijl de cursus tot opleiding van leerkrachten volgens Montessoribeginselen te 's Gravenhage de mogelijkheid biedt om in de 3de hoofdingspectie voor Montessorileidster te worden opgeleid.

Aangezien de gemeente 's Gravenhage voorloopig genoeg leerkrachten beschikbaar heeft, in het bezit van het A- en B-diploma voor bewaarschoolonderwijzeres, zijn in 1929 geen leerlingen tot de 1ste klas van den gemeentelijken cursus tot opleiding van bewaarschoolonderwijzeressen toegelaten.

In de inrichting der cursussen kwam in zooverre wijziging, dat de R.-K. opleidingscursus, Oude Molstraat 35 te 's Gravenhage, tegenwoordig jaarlijks de gelegenheid openstelt, om tot den B-cursus te worden toegelaten. Wanneer in de toekomst de leerkrachten der R.-K. scholen niet in het bezit van het B-diploma zijn, zullen zij niet meer het gebrek aan opleidingsmogelijkheid te harer verontschuldiging kunnen aanvoeren. Te Vlissingen zullen aan den cursus in het vervolg iedere 3 jaar in plaats van elke 2 jaar nieuwe leerlingen worden aangenomen en het cursusjaar zal niet langer met Mei maar met September een aanvang nemen.

Deze wijziging bleek noodig in verband met het feit, dat de cursisten al naar gelang zij zich aan het examen der Vereniging van Chr. Bewaarschoolonderwijzeressen of aan dat der gemengde commissie willen onderwerpen, op geheel verschillende tijdstippen van het jaar worden opgeroepen. Enkele leerkrachten van den cursus hebben zich bovendien persoonlijk beschikbaar gesteld om de meisjes, die in 1928 het A-diploma verwierven, hulp te verlenen bij de studie voor het B-diploma.

In 1929 werd voor het laatste examen afgenomen door de zoogenaamde Goudsche commissie, d. w. z. een examencommissie ingesteld door de gemeente Gouda, welke niet alleen aan de leerlingen van den gemeentelijken cursus, maar ook aan extranei, na een voldoende afgelegd examen, een diploma uitreikte.

In de toekomst zullen de leerlingen van den cursus zich onderwerpen aan het examen der gemengde commissie.

Onderstaande overzicht geeft een beeld van de bevolking der cursussen op 15 Januari 1929 en van het aantal leerlingen, die in den loop van dat jaar zich aan het A- of het B-examen onderwerpen en die daaraan verbonden diploma's verwierven.

Bovendien werd aan 21 leerkrachten van het openbaar bewaarschoolonderwijs te Rotterdam, die den gemeentelijken Montessori-cursus gevolgd hadden, in 1929 een diploma uitgereikt.

De cursus tot opleiding van leerkrachten volgens Montessoribeginselen te 's Gravenhage telde 33 leerlingen. Aan de 15 leerlingen, welke zich aan het eindexamen onderwierpen, werd het diploma uitgereikt.

Volgnummer.	Gemeenten.	Cursussen.	Voor het A-diploma worden opgeleid.	Voor het B-diploma worden opgeleid.	Deelnemers aan het A-examen.	Slagden voor het A-examen.	Deelnemers aan het B-examen.	Slagden voor het B-examen.
1	Delft. . . .	Gemeentelijke cursus	15	6	4	4	2	1
2	Dordrecht. . .	Cursus tot opleid. van bewaarschoolonderwijzeressen	22	5	6	4	5	2
3	Gouda. . . .	Gem. opleidingscursus	17	6	3	3	3	3
4	's Gravenhage .	Gemeentelijke cursus	53	65	23	22	25	24
5	"	Christel. Vornschool	75	22	13	12	13	12
6	"	R.-K. opleidingscursus (Oude Molstraat 35)	79	32	18	18	12	11
7	"	R.-K. opleidingscursus (Prins Hendrikstr. 57)	11	6	6	6	3	3

Volgnummer.	Gemeenten.	Cursussen.	Voor het A-diploma worden opgeleid.	Voor het B-diploma worden opgeleid.	Deelnemers aan het A-examen.	Slagden voor het A-examen.	Deelnemers aan het B-examen.	Slagden voor het B-examen.
8	Leiden. . . .	Kweekschool v. bewaarschoolhouderessen	48	19	13	13	16	16
9	"	Cursus tot opl. v. Chr. Bewaarschoolhouderessen	21	7	4	4	2	1
10	Rotterdam. . .	Gem. kweekschool	137	57	27	25	21	19
11	"	Christel. Vornschool	80	18	22	18	6	5
12	"	R.-K. opleidingscursus (Aert v. Nostrat 29)	28	30	12	11	17	13
13	Schiedam. . . .	Gemeentelijke cursus	16	10	8	5	6	5
14	Vlaardingen. .	Cursus tot opleiding v. Chr. bewaarschoolonderwijzeressen	19	6	4	3	4	4
15	Vlissingen. . .	Cursus tot opleiding v. Probond.w.essen	15	—	13	9	—	—

*) Onder het examen voor diploma A wordt aan de Leidsche Kweekschool verstaan het overgangsexamen naar het laatste studiejaar.

Vierde hoofdingspectie.

In het aantal opleidingsinrichtingen voor bewaarschoolonderwijzeres is in den loop van het verslagjaar geen verandering gekomen; die aantal is nog altijd elf.

Daar de gegevens betreffende deze opleiding thans worden opgenomen in het verslag van het Centraal Bureau voor de Statistiek, meen ik daarnaar te mogen verwijzen.

De schoolopziener voor het bewaarschoolonderwijs in mijn amtsgebied, mejuffrouw C. M. den Boer, heeft in het afgelopen jaar haar taak naar behoren vervuld. Behalve het bezoek aan bijna alle bewaarscholen in de vierde hoofdingspectie en het bezoeken der vergaderingen van het Rijksschooltoezicht, had zij ook als Rijksgespecificeerde het toezicht uit te oefenen op enkele examens voor bewaarschoolonderwijzeres. Ik heb met haar ook weder eenige inrichtingen tot opleiding van bewaarschoolonderwijzeressen bezocht.

Uit haar bewerkelijk en omvangrijk jaarverslag neem ik het navolgende gaarne over.

Algemeen overzicht. Het afgelopen jaar is voor het voorbereidend lager onderwijs zonder groote gebeurtenissen voorbijgegaan.

Groote teleurstellingen, zooals de gemeente Utrecht het vorig jaar bereidde, waren er nu gelukkig niet, doch aan den anderen kant was de vooruitgang evenmin groot van omvang. Dat zal ook wel zoo blijven, zoolang het Rijk zich nog afzijdig houdt; het is al heel mooi, dat de gezamenlijke gemeente- en schoolbesturen gezorgd hebben, dat het voorbereidend onderwijs althans in de vierde hoofdingspectie niet achteruit, maar iets vooruit is gegaan.

En dat dit den besturen krachtsinspanning kost, daarvan hoort en ziet het Rijksschooltoezicht, door zijn regelmatig bezoek aan de scholen en de besturen, maar al te vaak. Dat de toestand ondanks die krachtsinspanning niet sneller omhoog gaat, kan hun meestal niet verweten worden, omdat men rekening moet houden met de veranderde, of liever gezegd, verbeterde inzichten omtrent dat onderwijs.

De beschikbare ruimte om te werken en te spelen moet grooter zijn dan voorheen, de inrichting van de privaten, de waschgelegenheden, de kleenbergscholen, de ventilatie, e.d. is beter, maar ook kostbaarder geworden; waar men vroeger volstond met een gediplomeerd hoofd en een paar helpsterjes, daar vraagt men nu voor alle klassen een bevoegde leerkracht; en dat gevoegd bij het kleiner aantal leerlingen, dat elke onderwijzeres maar kan hebben, wil het onderwijs goed tot zijn recht komen, maakt, dat het meerendeel der schoolbesturen al blij is, als ze het hoofd boven water kan houden. „Reorganisatie” staat dan wel op hun program, maar de uitvoering er van moet wachten tot er eens een meevaller komt of totdat men eindelijk genoeg heeft opgespaard.

Een woord van waardeering voor de gemeente- en schoolbesturen, die ondanks de vele moeilijkheden toch nog zooveel goede zorgen voor het voorbereidend onderwijs over hebben, is hier wel op zijn plaats.

Ik uit hierbij den wensch, dat het Rijk binnen niet te langen tijd ook zijn zorgen over het voorbereidend lager onderwijs moge uitstreken, opdat dit eindelijk tot vollen bloei mag komen en opdat er een einde gemaakt kan worden aan de vele misstanden, die er nog heerschen en waarbij het Rijkschooltoezicht machteloos moet blijven staan toekijken.

Slechts enkele van die wantoestanden wil ik hier aanstippen, daar er bij de bespreking van de verschillende onderdeelen nader op zal worden teruggekomen.

1. Elk bestuur heeft het recht een ongediplomeerde leerkracht aan te stellen om kinderen op te voeden en ze al spelend te onderwijzen, ook al heeft ze niet het minste begrip van opvoeden en al is ze alleen maar in staat om de kinderen wat zoet te houden (soms kan ze het laatste gelukkig ook niet!).

2. Aan elke leerkracht kan een onbepaald aantal leerlingen (soms 80 à 90) worden toevertrouwd, als het lokaal maar groot genoeg is, zoodat er voor elk kind 3,6 M² lucht aanwezig is. Dat men dien kubieken inhoud per leerling bereikt door de noogte van het lokaal en niet door de oppervlakte, is van minder belang.

3. Elk bestuur heeft het recht een kind van 13 à 14 jaar zelfstandig de leiding van een klasse nog jongere kinderen toe te vertrouwen!

4. Als men de kinderen wil „bezighouden” zonder leer- en speelmiddelen, dan kan niemand dat verhinderen. Er zijn nog enkele van die scholen, en nog vele, waar de kinderen worden beziggehouden „bijna zonder” leer- en speelmiddelen.

5. Als de verhouding in leeftijd van onderwijskrachten en leerlingen bij het voorbereidend onderwijs ongeveer zoo geworden is als die van grootmoeder tot kleinkind, dan begint de tijd te komen, dat de eerstgenoemden de school moeten of moeten kunnen verlaten.

Zestig- à vijf en zestigjarigen zijn over het algemeen niet de geschiktste personen voor de opvoeding van de drie- tot zes-jarigen.

Een misstand is het daarom, dat de 60- à 70-jarigen gedwongen zijn in de school te blijven, omdat ze anders geen middel van bestaan hebben. Een pensioenregeling ontbreekt en de salarissen zijn nog maar al te vaak amper voldoende om in de dagelijkse behoeften te voorzien.

6. Elk bestuur heeft het recht, zelfs na jarenlangen trouwen dienst, het personeel zonder eenigen vorm van proces te ontslaan, als het te recht of ten onrechte grieven meent te hebben. Het personeel heeft zich naar elke beslissing te schikken, er is geen beroep op.

7. Elk bestuur heeft het recht kinderen van 2 tot 2½ jaar tot de school toe te laten, tot schade van die kindreën en van den gang van goed onderwijs.

8. Bij een inrichting voor kleintjes van 3-6 jaar denkt men natuurlijk aan veel spel, zoowel binnen als buiten het gebouw. Vandaar ook wel den naam: kindertuin. Welnu, elk bestuur mag een voorbereidende school inrichten zonder speellokaal en zonder speeltuin. Het komt niet sporadisch voor, een kleine 100 scholen hebben nog geen speellokaal en een 12-tal geen eigen tuin; 27 scholen mogen wel eens gebruik maken van een tuin van een andere school.

Omvang. Het aantal gemeenten met scholen voor voorbereidend onderwijs is dit jaar met 1 gestegen. Bijgekomen zijn de gemeenten Diemen en Ipendam, afgegaan is de gemeente Amerongen.

In den loop van 1929 zijn 20 scholen geopend en heropend. Opgeheven werden 8 scholen.

Gebouwen. In 1929 zijn wederom vele verbeteringen aangebracht aan de gebouwen en in de inrichting van de voorbereidende scholen.

Subsidie. Er is in het afgelopen jaar een achttal gemeenten geweest, dat haar subsidie voor de voorbereidende scholen verhoogde, één die haar subsidie verlangde en één die voor het eerst subsidie verleende.

Banken. In den toestand der banken kwam dit jaar weer veel verbetering in tal van scholen. Hier werden de oude banken door nieuwe vervangen, elders weer werden de tafelbladen op behoorlijke afmetingen gebracht of werden ze zoo vermaakt, dat ze weer een behoorlijke werk- en zitplaats bieden. Ook werden op enkele plaatsen tafeltjes en stoeltjes in gebruik genomen.

Leermiddelen. Dit jaar is nog al eens gewaarschuwd tegen aanschaffing van allerlei leermiddelen, die het geld, dat men er voor uitgeeft, niet waard zijn. Meestal zijn het de ongediplomeerde leerkrachten, die de dupe worden van den leverancier, doch er zijn bevoegden, die, hadden ze nagedacht, zich wel gewacht zouden hebben voor de aanschaffing.

Jammer is het, dat van de 20 nieuwe scholen er nog 9 met een onvolledig stel leermiddelen moesten beginnen, ofschoon er gelukkig geene bij was, die het alleen moest doen met leien en matjes.

Het gebruik van de lei gaat langzaam achteruit; het personeel wil vaak niet tot afschaffing overgaan door verkeerde begrippen. Men klaagt dan over stordige boekjes, over mislukte teekeningen, men schaamt zich om ze den kinderen mee naar huis te geven, men kan er niet mee pronken tegenover de ouders, en dat alleen, omdat men te hooge en vooral verkeerde eischen stelt aan de kinderteekeningen. Die verkeerde begrippen zijn helaas niet sporadisch en het zal nog heel wat gesprekken kosten om ze te doen verdwijnen. Samen met de leerkrachten de teekeningen „lezen” en zoeken naar wat er achter die krabbelteekeningen steekt, de ontwikkeling nagaan van het waarnemings- en uitdrukkingsvermogen der kleintjes heeft al meermalen geholpen om een ander inzicht te krijgen.

Leeftijd van toelating. Schreef ik in een der vorige rapporten, dat de meeste besturen en hoofden nu wel inzagen, dat de kleintjes beneden 3 jaar nog niet op een school thuis hooren, thans is daar verandering is gekomen, met name in de gemeente Utrecht, waar de besturen, door den nood gedwongen, de kinderen weer op amper 2½-jarigen leeftijd toelaten. Het schoolgeld, dat elk kind meebrengt, legt meer gewicht in de schaal dan de verstoring van den geregelden gang van het onderwijs in de school, meer dan de gezondheid dier kinderen, die 's middags eigenlijk nog moesten slapen.

Reinheid. Wat de reinheid en netheid der gebouwen betreft, kan volstaan worden met de opmerking, dat daarover weinig klachten zijn; verreweg het grootste deel der scholen wordt voldoende of goed schoongehouden.

Hetzelfde kan niet zoo goed gezegd worden van de netheid der leerlingen. De leerkrachten wijten dit aan de buurt, waarin de school staat, maar dit is toch onjuist; in de meeste gevallen zou ik het hoofd en de onderwijzeressen er voor aansprakelijk willen stellen.

Van de voorbereidende school moet en kan een groote opvoedende kracht uitgaan. Het personeel komt veel nauwer en veel vaker dan in de lagere school met de moeders in contact. Niets is gemakkelijker dan om bij het binnenkomen der kleuters een waardeerende (of afkeurende, maar waardeeren is beter) opmerking te maken over een frisch gezichtje, schoone handjes, een pas gewasschen trui, gepoetste schoentjes, e.d. Als men alle dagen, bij het begin van elken schooldag de kinderen controleert en dat volhoudt, dan zijn de resultaten merkwaardig. Twee vlak bij elkaar staande scholen van verschillende gezindte, maar met dezelfde schoolbevolking, gevens soms zeer groote verschillen te zien als het personeel van de eene school wel, en het ander weinig of niet op de reinheid let.

Ventilatie. In vele scholen laat de ventilatie nog veel te wenschen over, niet zoozeer omdat de inrichting er van niet in orde is, maar omdat de leerkrachten er geen behoorlijk gebruik van maken. Maar al te vaak vind ik in lokalen met volle klassen alle ramen gesloten. Soms is geldgebrek de indirecte oorzaak. In sommige scholen wordt de brandstof nl. zeer zuinig toegemeten en dan meent men de warmte te moeten binnenhouden door de ramen te sluiten. Dat de lucht in zulke lokalen verre van frisch is en schade voor de gezondheid oplevert, kan men zich goed indenken. Ik ben er lang niet zeker van, dat in de scholen, waar ik de ramen gesloten vond, en waarop ik de aandacht vestigde, deze na mijn vertrek weer niet gesloten zijn.

Bezoeken. In den loop van het jaar werden 242 bezoeken afgelegd aan 233 verschillende scholen. Enkele van die bezoeken werden gebracht in gezelschap van den inspecteur van de volksgezondheid, omdat de toestand van de scholen van dien aard was, dat deze naar mijn meening schade opleverde voor de gezondheid van de leerlingen. Herhaalde bezoeken aan de besturen om verbeteringen aan te brengen, hadden tot niets geleid dan tot niet uitgevoerde beloften.

Leerplan en lesrooster. Door het Rijksschooltoezicht is nog al eens gevraagd naar en aangedrongen op het maken van een werkplan en lesrooster. De meeste scholen zijn thans wel in het bezit van een rooster en werken daarnaar, maar in zee vele gevallen is het werk, dat er op staat, nog onvoldoende. Er zijn nog hoofden en onderwijzeressen, die één les per schooldag, waarbij de kinderen zelf werk in de handen krijgen, hetzij dan klassikaal of vrij, meer dan mooi vinden.

Dan komt het ook nog voor, dat leerplan en lesrooster elkaar niet dekken, doordat beide onafhankelijk van elkaar zijn gemaakt. Wonderlijk is het voorts, dat er heel goede leerplannen bestaan, die niet uitgevoerd kunnen worden, omdat de leermiddelen er voor ontbreken. Een en ander getuigt van nog te weinig inzicht bij de leerkrachten.

Opleiding. Het aantal opleidingsinrichtingen is dit jaar gelijk gebleven, evenals het totaal aantal leerlingen.

De particuliere opleidingsinrichtingen schijnen echter achteruit te gaan. „Schijnen”, omdat het best kan zijn, dat ze het volgend jaar, als er weer eens veel vraag naar is, zullen opleven. Te betreuren valt deze achteruitgang niet, daar de opleiding uit den aard der zaak minder breed kan zijn dan die van de geregelde vormscholen.

Voor zooveel mij bekend, wordt er heden slechts particulier opgeleid door de hoofden der openbare school te Baarn, de neutrale school te Zaandam en de Christelijke school te Bennebroek.

Op de geregelde opleidingscholen is men er dit jaar vooral op uit geweest om de practische opleiding beter te maken. Alleen aan de gemeentelijke vormschool te Amsterdam en de Roomsche Katholieke te Amersfoort is deze zaak in orde. Daar is de directrice degene, die zowel de theoretische lessen in voorbereidend onderwijs in handen heeft als de practische lessen, die de meisjes in de scholen moeten geven.

Aan alle overige opleidingsinrichtingen heeft de lesgeefster in voorbereidend onderwijs niets of zeer weinig uit te staan met de practische vorming der meisjes. Het eenige wat zij doen kan, is, aan de hoofden der respectievelijke scholen te verzoeken of de meisjes eenige lessen per week mogen geven. Van de goede gezindheid der hoofden hangt het af, of de kweekelingen zich al dan niet practisch mogen bekwaamen. Dat dit stelsel aanleiding geeft tot vele strubbelingen, kan men zich indenken. Ten eerste valt men over het aantal te geven lessen. De opleiding zegt b.v. 4 lessen per week, en het hoofd: alles goed en wel, maar ik heb geen tijd om 4 lessen te beoordeelen en te bespreken, of: deze week maar niet, want dan is er zooveel voor de school te doen. 't Gevolg is, dat bij de bespreking op de theoretische les over de ervaring, die de meisjes hebben opgedaan en de moeilijkheden, die zij hebben ontmoet bij het geven van een bepaald vak, vele meisjes moeten zwijgen, omdat zij de les niet gegeven hebben.

Ten tweede twist men over den aard der lessen: speellessen geven? Wel neen, we gaan deze week alle speellessen in den tuin doorbrengen. Ten derde valt men over de manier van lesgeven. Moet je het zoo doen? Dat is verkeerd, ik heb het altijd zoo gedaan en hier op school moet je het doen, zooals hier regel is en niet zooals jullie leerares het leert.

Zoo zijn er vele punten van verschil, die alle een goede practische vorming tegenhouden.

In Utrecht heeft nu de directeur der opleiding de besturen der scholen aangeschreven, met het verzoek om medewerking, terwijl ik zelf bezig ben de verschillende scholen langs te gaan om het nut van volle medewerking in zake de opleiding bij de hoofden te bepleiten.

Vijfde hoofdspectie.

Van de schoolopziener voor het bewaarschoolonderwijs ontving ik omtrent den toestand van dit onderwijs een rapport, waarvan ik het voornaamste hier laat volgen.

„Algemeene beschouwingen. In den toestand van het voorbereidend onderwijs is in het afgelopen jaar weinig verandering gekomen. Het bijzonder voorbereidend onderwijs blijft onder den druk van te weinig beschikbare financiën met als gevolg geen voldoende gediplomeerd personeel, geen oordeelkundig gebruik van de leermiddelen, voor zoover die er zijn, vaak slecht ingerichte en slecht onderhouden gebouwen. Bij het openbaar voorbereidend onderwijs zijn van de 81 hoofden der scholen 26 in het bezit van akte A en B, 3 in het bezit van alleen akte A

en 2 ongediplomeerd, terwijl bij het bijzonder voorbereidend onderwijs van de 153 hoofden 44 in het bezit zijn van akte A en B, 24 in het bezit van enkel akte A en 85 geen diploma bezitten. Deze getallen geven het verschil in bloei van het openbaar en bijzonder voorbereidend onderwijs goed weer. Gelukkig echter blijft eenige opbloei van het bijzonder onderwijs zoo nu en dan niet uit. Zoo geeft thans de gemeente Sneek op bepaalde voorwaarden een subsidie van f 25 per leerling en de gemeente Leeuwarden f 600 voor elke gediplomeerde leerkracht per 40 leerlingen.

Ondanks den nood der geldmiddelen blijft bij verschillende schoolbesturen de belangstelling voor goed voorbereidend onderwijs en toonen zij gaarne hun goeden wil door het aanbrengen van de meest noodige verbeteringen. Ook over de belangstelling der leerkrachten valt in het algemeen niet te klagen, getuige de groote opkomst bij het volgen van den cursus over vrijen arbeid in de voorbereidende scholen, welke cursus, uitgaande van den bond van fröbelonderwijzeressen, op 5 opeenvolgende Zaterdagmiddagen in het concerthuis te Groningen werd gegeven en door ruim 120 onderwijzeressen van verschillende richting met levendige belangstelling werd gevolgd. Deze cursus werd trouw bezocht door 12 leerkrachten, die daarvoor uit Friesland overkwamen. Ik ben er van overtuigd, dat velen op dezen cursus een verruimd inzicht in het gebruik en toepassen der leermiddelen hebben gekregen en zij den sleur uit de school zullen bannen. Zeer te wenschen is het, dat door tusschenkomst van Rijk of gemeente in de naaste toekomst alle leerkrachten in het bezit van een diploma moeten zijn, opdat de kleinen op de voorbereidende scholen de zegeningen van goed toegepast voorbereidend onderwijs zullen kunnen genieten.

Waar de belangstelling over het algemeen, zooals boven vermeld, voor de vragen en problemen in de nieuwere richtingen op het gebied van het voorbereidend onderwijs levendig genoemd kan worden, zijn de resultaten daarmede meestal in overeenstemming. Op verschillende scholen, die ik in het afgelopen jaar bezocht, is het onderwijs met groote schreden vooruitgegaan. Dit geldt echter alleen voor scholen met gediplomeerd personeel. Wanneer de thans nog 180 ongediplomeerde leerkrachten vervangen zullen zijn door gediplomeerde, zullen de resultaten van het onderwijs hiervan onmiddellijk de goede gevolgen ondergaan.

Over het algemeen valt over orde en netheid niet te klagen, hoewel er natuurlijk onderwijzeressen worden gevonden, die allerlei voorwerpen, welke in kasten hooren, op banken en tafels laten liggen; bij wie op den vloer dingen worden aange troffen, die in de papiermand thuishooren en die meenen, dat verkleurde, stoffige wandversiering gezelliger is dan een nette geschilderde muur zonder meer. Slechts heel enkelen kennen de waarde van het aanbrengen van desnoods één enkele mooie plaat op de juiste plaats.

De toelatingsleeftijd is 3 jaar of hooger; in enkele buitenschooltjes worden, alleen in de morgenuren, kinderen van 2½ jaar toegelaten.

Van de leerkrachten, werkzaam bij het openbaar voorbereidend onderwijs, waren op het eind van het jaar 101 bevoegd en 9 onbevoegd; van die bij het bijzonder neutraal voorbereidend onderwijs 62 bevoegd en 102 onbevoegd; bij het bijzonder Christelijk voorbereidend onderwijs waren werkzaam 27 bevoegde en 53 onbevoegde leerkrachten en bij het bijzonder R.-K. voorbereidend onderwijs 17 bevoegde en 16 onbevoegde.

Onder bedoelde leerkrachten is één in het bezit van de akte 77a en één in het bezit van een Montessori-diploma.

In het toekennen van salarissen heerscht de grootste verscheidenheid en met de pensioenverzekeringen is het treurig gesteld. Op de lijsten de statistiek betreffende is de vraag: Is er een pensioenverzekering? 64 maal met ja beantwoord, dikwijls met de toevoeging alleen voor het hoofd. En niet zelden beteekent die pensioenregeling dan een jaarlijkse uitkeering van f 300 op 65-jarigen leeftijd.

Groote veranderingen kwamen in den toestand der gebouwen niet voor.

Een keurig nieuw gebouw verrees te Waga, goed ingericht naar de tegenwoordige eischen. Verschillende nieuwe schoolgebouwtjes werden gesticht in Z.O. Drenthe, meestal opgetrokken van hout. Deze schooltjes zien er, nu ze nieuw zijn, buitengewoon aantrekkelijk uit; of de hechtheid op den duur aan de gestelde verwachtingen zal voldoen, zal de toekomst uitwijzen. Verder werden er in het afgelopen jaar in ver-

schillende scholen verbeteringen aangebracht in ventilatie, verwarming, privaten, waschgelegenheid, banken en speelplaatsen. Toch moet er nog heel wat veranderd worden, zullen alle gebouwen en gebouwtjes, waarin de kleine kinderen ter ontwikkeling worden samengebracht, aan redelijke eischen van hygiëne voldoen. Er zijn nog van die duffe, ongenoeglijke schooltjes, waarin men de kinderen met medelijden ziet zitten op voor hen totaal ongeschikte banken, beziggehouden met nutteloos materiaal.

Aan het onderhoud en aan de reiniging der gebouwen wordt niet steeds de juiste zorg besteed. Een speellokaal elken dag stofvrij maken wordt vaak een overdreven eisch gevonden; hangend stof in lokalen met spelende kinderen is een veel voorkomend euvel, hoewel ook in dit opzicht verbetering te constateeren valt.

In de aanwezigheid van leermiddelen komt gaandeweg verbetering. Scholen, waar zoogoed als geen leermiddelen zijn, zijn uitzonderingen en zijn dan ook als bewaarplaatsen aan te merken. In de meeste scholen kan met voldoende afwisseling gewerkt worden. Het juiste gebruik der leermiddelen door onbexoegde leerkrachten blijft een niet op te lossen moeilijkheid. Sommigen trachten zich door het nemen van enkele lessen een op de hoogte te stellen, maar meer dan bezighouden is het onderwijs in zulke gevallen niet.

In de kosten van het onderwijs is weinig verandering gekomen. De gedane uitgaven hangen geheel samen met de beschikbare geldmiddelen en loopen dus bij de verschillende scholen zeer uiteen.

In den loop van het afgelopen jaar werd een bijzondere neutrale Montessori-school gesticht te Sneek. Een bestaand gebouwtje werd daarvoor ingericht op zeer eenvoudige, doch aantrekkelijke wijze. De leiding is opgedragen aan een Montessorileidster; van de resultaten van het onderwijs valt nog weinig te zeggen.

Van karakter zijn geen scholen veranderd, hoewel in de scholen, waar het onderwijs naar Fröbel is ingericht, de vrije arbeid meer en meer zijn weg vindt. Voorloopig blijft in de meeste scholen het gemengde systeem gehandhaafd; alleen in de schooltjes in Z.O. Drenthe wordt vrij gewerkt, of met gegeven materiaal, of met werk naar keuze. Een klassikaal lesje, gegeven als de leidster den tijd daarvoor rijp acht, dient dan alleen om een begrip te verhelderen of vast te leggen.

Ofschoon het voorbereidend onderwijs zeer zeker in een stadium van vooruitgang verkeert, moet met leedwezen opgemerkt worden, dat nog op een 15-tal schooltjes van opvoedend onderwijs geen sprake is; deze zijn niets meer dan bewaarplaatsen.

Gedurende het verslagjaar werden geen scholen opgeheven. Gesticht werden 1 bijz. neutrale Montessori-school te Sneek, 1 bijz. neutrale Fröbelschool te Leek en 1 bijz. neutrale Fröbelschool te Hogeveen, terwijl het aantal schooltjes in Z.O. Drenthe, welke in contact staan met het Centrale Comité tot Opbouw van Drenthe, steeg van 31 tot 35.

Opleiding. In de 5de hoofdinspectie bestaan geen vereenigingen of scholen, die een akte van bekwaamheid als bewaar-

schoolonderwijzers uitreiken. De leerlingen der bestaande cursussen leggen examen af voor de Gemengde Commissie voor Bewaarschool-examens en voor de examencommissie, ingesteld door de Vereeniging van Christelijke bewaarschoolonderwijzers in Nederland en den Ned. R.-K. Schoolraad.

Nog steeds heeft de gemeente Leeuwarden niet de opleiding voor akte B ter hand genomen. Zijn de meisjes in het bezit van akte A, dan geeft de particuliere cursus, gegeven door eenige leerkrachten, verbonden aan den gemeentelijken opleidingscursus voor akte A, haar eenigen steun bij de studie voor akte B. Lessen worden alleen gegeven in de vakken Ned. taal, zingen, teekenen, opvoeding en onderwijs, en gezondheidsleer; van een eenigszins ruimer opleiding is dus geen sprake. Het zou zeer te wenschen zijn, dat het gemeentebestuur eindelijk besluiten kon ook de opleiding voor akte B van gemeentewege te doen geven en bovendien, dat de gemeente zich aan ging sluiten bij de 5 gemeenten, die de Gemengde Commissie voor Bewaarschoolakte-examens samenstellen en bekostigen. De opleiders te Leeuwarden staan thans geheel buiten de regeling der examens, hebben geen zeggingskracht in de te nemen besluiten en blijven buiten de opvattingen, die op het examen heerschen. In het afgelopen jaar is een vrij groot percentage van de candidaten, misschien ten gevolge van bovengenoemde oorzaken, voor de akten A en B afgewezen. De meeste onvoldoende cijfers kwamen voor op de praktijkvakken. Na een bespreking met den wethouder van onderwijs hebben op mijn voorstel enkele opleiders(sters) het examen bijgewoond als toehoorder(ster) om van den gang van het examen volkomen op de hoogte te komen. Bovendien heeft er een vergadering plaats gehad van de leerkrachten van den opleidingscursus met de hoofden der bewaarscholen om te komen tot meer eenheid in de opleiding voor de praktijk. Een zelfde bespreking is gehouden te Groningen door allen, die daar bij de gemeentelijke opleiding zijn betrokken.

De resultaten van de opleiding aan de Christelijke vormschool te Groningen zullen het volgende jaar moeten blijken als de eerste groep candidaten zich aan het examen zal onderwerpen. Ook hier zal, naar ik vermoed, de praktijk het struikelblok zijn.

Aan de R.-K. opleidingscursus te Leeuwarden wordt serieus gewerkt; tot nog toe slaagde het steeds kleine aantal candidaten.

In Z.O. Drenthe is dit jaar de opleiding op denzelfden voet voortgezet. De eerste candidaten zullen den volgende zomer examen afleggen bij de gemengde commissie.

In het afgelopen jaar slaagden verschillende meisjes, die particulier zijn opgeleid, omdat het bezoeken van een cursus voor haar te groote bezwaren meebracht. De hoofden der voorbereidende scholen te Assen, Heerenveen en Gorredijk en een enkel hoofd te Groningen zijn wel degenen, die met het meeste succes particulier opleiden.

Hoewel de verbetering der examens een punt van voortdurende bespreking blijft, is er dit jaar in de examen-programma's geen verandering gekomen. Een examen op hooger peil blijft de wensch van hen, die voor goed voorbereidend onderwijs voelen.

Cursussen voor opleiding ter verkrijging van een Montessori-diploma komen in de 5de hoofdinspectie niet voor."

§ 9. HET TOEZICHT OP HET LAGER ONDERWIJS.

I. Samenstelling van het Rijksschooltoezicht (art. 172).

Het Rijksschooltoezicht bestond op 31 December 1929 uit: 5 hoofdinspecteurs, 59 inspecteurs, waarvan 1 belast is met het bouwkundig toezicht, en 14 schoolopziensers.

Van deze 14 schoolopziensers zijn er 5 aangewezen voor het toezicht op het bewaarschoolonderwijs, terwijl de overige 9 werkzaam zijn in de drie grootste inspecties, n.l. 4 in Amsterdam, 3 in de inspectie Rotterdam en 2 in de inspectie 's Gravenhage.

Voorts waren aan de bureaux van de vijf hoofdinspecteurs en van de inspecteurs in de inspecties Amsterdam, Rotterdam en 's Gravenhage verbonden 10 bureau-ambtenaren, t. w. bij de hoofdinspecteurs in de 1ste, 2de, 4de en 5de hoofdinspectie en bij de inspecteurs in de inspecties Rotterdam en 's Gravenhage 1 bureauambtenaar en bij de bureaux van de 3de hoofdinspectie en in de inspectie Amsterdam 2 bureauambtenaren.

Het toezicht op het buitengewoon lager onderwijs bleef opgedragen aan 1 inspecteur voor het geheele Rijk, bijgestaan door een bureau-ambtenaar.

Het bouwkundig toezicht bleef eveneens opgedragen aan 1 inspecteur, bijgestaan door een bureau-ambtenaar.

II. De werkzaamheden van het Rijksschooltoezicht.

Over de werkzaamheden der inspecteurs en schoolopziensers hebben de hoofdinspecteurs o.m. het volgende medegedeeld:

Eerste hoofdinspectie.

In de samenstelling van het Rijksschooltoezicht kwam geen verandering.

Zoowel de inspecteurs als de schoolopziener voor het bewaarschoolonderwijs kweten zich met grooten ijver van hun taak.

Wegens ziekte werd aan den hoofdinspecteur en aan de inspectrice in de inspectie Tilburg gedurende eenigen tijd verlof verleend. Ook was de schoolopziener voor het bewaarschoolonderwijs ten gevolge van een haar overkomen ongeval geruimen tijd verhinderd haar betrekking waar te nemen.

Het jaar 1929 is voor vele inspecteurs een bijzonder druk jaar geweest. De inspecteur te Roermond zegt er van: „Wanneer ik het verslagjaar 1929 vergelijken ga met de daaraan voorafgaande jaren, dan moet ik in de eerste plaats opmerken, dat 1929 bijzondere drukte voor deze inspectie gebracht heeft. Gedeeltelijk is deze toe te schrijven aan de gevolgen der wet van 29 December 1928 (Staatsblad n°. 506), die uitbreiding van lokaliteit en aanstelling van nieuwe leerkrachten veroorzaakte; verder aan de invoering en nieuw-inrichting van het zevende leerjaar aan tal van scholen, een en ander gepaard gaande met aanvraag voor nieuw meubilair en leermiddelen.

Daarbij kwamen nog de voorbereidende besprekingen en behandeling van tal van bouwquaesties. Zoo werd in 1929 met besturen van gemeente of van bijzondere scholen geconferencied over den nieuwbouw van acht scholen, over uitbreiding met nieuw, bestaand of noodlokaal aan zestien scholen en over voorgenomen overdracht van openbare schoolgebouwen in veertien gevallen.

Deze besprekingen eischen veel plaatselijke bezoeken. Om den vaak wat langzamen gang der bouwquaesties te bespoedigen, heeft de bouwkundig inspecteur van het lager onderwijs op mijn verzoek niet minder dan vier dagen besteed aan het onderzoek en bespreking van bouwangelegenheden aan zeventien scholen.

De hier genoemde omstandigheden maakten den ook 1929 tot het drukste jaar, sinds ik mijn functie bij het schooltoezicht aanvaardde.

Tweede hoofdinspectie.

Het bureau der tweede hoofdinspectie werd met ingang van 16 Juni 1929 verplaatst van Ramstraat 33 naar Meeklenburglaan 22, te Utrecht.

Aan dr. Strootman werd met ingang van 1 Mei 1929 wegens invaliditeit eervol ontslag verleend uit zijn betrekking als inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Apeldoorn, met gelijktijdige overplaatsing van den heer van Dishoeck naar deze inspectie. Nadat deze nog gedurende drie maanden den dienst in de inspectie Zutphen had waargenomen, trad de heer W. F. C. van den Broek op 1 Augustus 1929 in dienst als inspecteur in deze inspectie.

Met den heer Strootman is uit den dienst getreden een man, die met ijver en toewijding en steeds met de beste bedoelingen zijn arbeid als lid van het Rijkschooltoezicht heeft verricht.

Een der inspecteurs schrijft, na in een kort bestek een verslag gegeven te hebben van zijn werkzaamheden: „een en ander maakte, dat dit jaar, bij de groote schoolbedrijvigheid, vele quaesties en overgroote toename van de schoolbevolking, mijn functie, hoe mooi en veelzijdig ook, uitermate druk en gejaagd was.”

Een ander schrijft in zijn verslag: „De werkzaamheden namen weer toe en dit zal wel zoo blijven, zolang het vertrouwen van gemeente- en schoolbesturen, onderwijzers en ouders steeds groter wordt. Eensdeels is dit een oorzaak van vreugde en geeft het voldoening, maar anderzijds geeft dit eenige zorg, wat betreft de grenzen van werkkraft en werktijd. Die toch kunnen niet worden overschreden, dan met schade voor de energie en de werklust van den inspecteur.”

Zoo is het, de arbeid der inspecteurs neemt ieder jaar toe met de vermeerdering van het aantal scholen, eensdeels een gevolg van de verdere doorwerking der Lager onderwijswet 1930, andersdeels van de uitbreiding der schoolbevolking. Wie deze wet kent, weet ook, hoeveel en velerlei de bemoeiingen der inspecteurs met het onderwijs zijn en het is niet te verwonderen, dat zij, die zich met hart en ziel aan hun taak geven, zooals de hiervoor bedoelden, wel eens den druk der werkzaamheden gevoelen.

Gelukkig heb ik de overtuiging, dat alle inspecteurs in de tweede hoofdinspectie hun plicht doen en met ijver en toewijding hun arbeid verrichten. Het aantal schoolbezoeken had misschien in sommige inspecties groter kunnen zijn, maar het is moeilijk hierover een oordeel te vellen en een vergelijking te maken, omdat het aantal dagen, dat men op schoolbezoek kan gaan, geheel afhangt van den arbeid, dien men daarnaast moet verrichten; conferenties, proeflessen, onderzoek van ge-

bouwen, enz., terwijl ook de duur van het schoolbezoek hier van invloed is.

Opgevallen is mij wel, dat de een veel meer zorg besteedt aan zijn jaarverslag dan de ander. Ik weet wel, dat het niet gemakkelijk is, om ieder jaar weer een verslag uit te brengen van den toestand van het onderwijs in zijn ressort, mededeeling te doen van hetgeen men zag, hoorde, ondervond en zelf deed, maar daar staat tegenover, dat het de gelegenheid geeft om het geheele terrein van zijn arbeid te overzien en zich de resultaten er van te realiseeren; zich er rekenschap van te geven, hoe men, in verband met zijn ervaringen in de school, staat tegenover de verschillende opvattingen omtrent onderwijs en opvoeding in het algemeen en die omtrent meer speciale onderwerpen, die de aandacht vragen, en na te gaan, in hoeverre men nog in de kennis van de toestanden en verhoudingen in zijn inspectie te kort schiet.

Zoo gezien is het verslag-geven geen gemakkelijk werk, maar dat de uren, er aan besteed, ten volle loont.

Derde hoofdinspectie.

In de samenstelling van het schooltoezicht kwamen dit jaar de volgende wijzigingen.

Op 1 Januari trad de heer C. Wit in functie als inspecteur in de inspectie Middelburg, ter vervanging van den heer S. Brandsma, die was overgeplaatst naar de inspectie Brielle, waar een vacature was ontstaan in 1928 door het overlijden van den heer A. van Ooy.

Op 1 October werd aan den heer Ph. E. Bredée eervol ontslag verleend als schoolopziener in de inspectie Rotterdam. Zijn opvolger, de heer J. B. Visser, aanvaardde op 1 Januari 1930 zijn functie. Op 31 December verliet de heer P. van Duyn, schoolopziener in de inspectie 's Gravenhage, wegens pensioengerechtigden leeftijd den dienst. De inspecteur dezer inspectie meldt: „Met hem is iemand heengegaan, die misschien in ijver en toewijding kan geëvenaard worden, maar bezwaarlijk overtroffen. Met degelijke vak kennis en grooten rechtsvaardigheidszin heeft hij tot het einde toe zijn taak vervuld. Zijn heengaan is een groot verlies voor de inspectie.” Met volle instemming met dezen lof moet van de andere scheidende functionarissen worden gezegd, dat ook zij met grooten ijver en toewijding hun werk hebben verricht en hun vak kennis en werkkraft hebben dienstbaar gemaakt om den bloei van het onderwijs te bevorderen. De inspecteur in de inspectie Middelburg wijdt een woord van dank aan zijn ambtsvoorganger over de aangenomen en instructieve wijze, waarop deze hem in het werk heeft ingeleid en hem gedurende het geheele jaar in gevallen, waar hij meende zulks noodig te hebben, heeft voorgelicht. Ook spreekt hij zijn blijdschap uit over de uiterst correcte en welwillende wijze, waarop hij in de inspectie Middelburg door allen, met wie hij ambtshalve in aanraking kwam, is te gemoet getreden en over de samenwerking met gemeentebesturen, schoolbesturen, hoofden en onderwijzers, die zonder uitzondering goed en aangenaam was.

Meerdere inspecteurs verstrekken mededeelingen over hun drukke werkzaamheden, te druk om hun taak te verrichten op die wijze, welke zij in het belang van het onderwijs wenschelijk zouden achten. Zoo rapporteert de inspecteur in de inspectie Goes: „De meer dan uitgebreide administratie eischt het grootste gedeelte van den beschikbaren tijd op. Meerdere avonden moeten — om niet met het werk achter te geraken — ten dienste van het Rijkschooltoezicht beschikbaar worden gesteld.” In de inspectie Gorinchem konden de scholen, op enkele na, ten minste tweemaal worden bezocht. Voor de drie- en viermansscholen, welke in de meerderheid zijn tegenover die van 5 tot 7 of meer leerkrachten, beteekende dit, dat alle klassen konden worden bezocht. In de grootste scholen was dit niet het geval.

De inspecteur in de inspectie Middelburg schrijft: „Daar de administratie nieuw voor mij was, kostte zelfs de eenvoudigste werkzaamheden mij in het begin veel tijd en ben ik dus in het eerste jaar veel aan mijn bureau gebonden geweest. Toch heb ik overal kennis kunnen maken en heb ik alle scholen ten minste éénmaal kunnen bezoeken.”

De inspecteur in de inspectie Gouda geeft naar aanleiding van de inspectorale werkzaamheden de volgende beschouwing: „Klaagde ik er in mijn vorig verslag over, dat de werkzaamheden van den inspecteur van het lager onderwijs langzamerhand een dergelijken omvang hebben aangenomen, dat het

moelijk wordt, het evenwicht te bewaren tusschen administratieve arbeid en schoolbezoek, ook het jaar 1929 geeft volop aanleiding, nog eens te wijzen op de uitgebreidheid van onze taak. Meer en meer vestigt zich bij mij de overtuiging, dat de reorganisatie van 1924 niet is geweest in het belang van het onderwijs en dat de oorspronkelijke opzet — inspecteur en schoolopzieners voor elke inspectie — verre te verkiezen is boven de regeling van thans."

Aan de mededeelingen van den inspecteur in de inspectie Dordrecht ontleen ik te dezen opzichte het volgende: „De werkzaamheden, welke aan den inspecteur van het lager onderwijs zijn opgedragen, zijn zeer omvangrijk. Ik gaf er in mijn jaarverslag over 1925 een uitvoerig overzicht van en heb niet het voornemen, in herhalingen te treden. Sprak de hoofdinspecteur in de derde hoofdinspectie de hoop uit, „dat de leden van het derde hoofdinspectie de hoop uit, „dat de leden van het Rijksschooltoezicht boven den minimum eisch van het voornamen gedeelte van hun taak — een keer per jaar bezoek aan elke school — zouden weten uit te komen, die hoop is, wat mijn inspectie betreft, tot mijn ernstig leedwezen, niet in vervulling gegaan. Bedolven onder administratieve werkzaamheden, vindt de inspecteur in het schoolbezoek slechts een klein gedeelte van zijn taak. Het behoorlijk inspecteren van elke schoolklasse is geheel onmogelijk geworden." Hij vestigt er verder de aandacht op, dat met het oog op het belang der school veel werk dient te worden gemaakt van het behandelen der sollicitanten, dat veel tijd kost; dat in vele gevallen contact moet worden gezocht met gemeente- en schoolbesturen voor allerlei besprekingen; dat alleen uitvoering der Leerplichtwet reeds zeer veel administratie en correspondentie vereischt; dat voor hulp bij de administratie slechts f 600 per jaar wordt uitgekeerd. Hij vergelijkt den toestand met dien vóór de reorganisatie van het Rijksschooltoezicht in 1924 en stelt daartegenover dien van thans, echter wel beseffend, dat er voor terugkeer van den vroegere toestand geen kans is, daar de reorganisatie als bezuinigingsmaatregel was bedoeld.

Vierde hoofdinspectie.

In de samenstelling van het Rijksschooltoezicht in de vierde hoofdinspectie kwam in den loop van het verslagjaar geen verandering, evenmin als in dat van het vast administratief personeel.

Aan den heer P. J. van Ravesteyn werd toegestaan zijn diensttijd met nog een jaar te verlengen.

De inspecteur in de inspectie Amsterdam en de heer S. Anema, schoolopziener in die inspectie, hebben met een kort verlof herstel van krachten gevonden. De heer Anema heeft zijn verzoek aan den Pensioenraad om keuring ingetrokken; voorloopig blijft dat verzoek dus buiten beschikking.

Alle inspecteurs melden, dat zij druk werk hebben en maar matig geholpen worden met hun beperkte administratieve hulp.

De inspecteur in de inspectie Utrecht dringt er op aan, dat hem hulp verschaft wordt in de aanstelling van een schoolopziener en, zoo dat niet mogelijk blijkt, in de beschikbaarstelling van een volledigen administratieven ambtenaar. De ambtsgebieden van enkele inspecteurs zijn te groot in verhouding tot die van enkele hunner collega's.

Nog steeds blijft het een vurig wensch van allen om weer in de eerste klasse van de treinen te mogen reizen. Weer voldoe ik gaarne aan den aandrang om dit verzoek krachtig te ondersteunen.

De onderlinge samenwerking tusschen de inspecteurs, den inspecteur en de schoolopzieners, den bouwkundigen inspecteur en het geheele corps met mij is uitmuntend. De maandelijksche bijeenkomsten bevorderen in klimmende mate die goede verstandhouding en voldoen volkomen aan de behoefte tot onderlinge voorlichting.

Alle scholen konden, op slechts enkele uitzonderingen na, één of meermalen bezocht worden.

De inspecteur van de lichamelijke opvoeding voldeed aan ons verzoek om op een vergadering van het Rijksschooltoezicht de praktische maatregelen ter bevordering van de belangen van de lichamelijke opvoeding te bespreken. Zijnerzijds wordt alle medewerking vlot verleend.

Vijfde hoofdinspectie.

In de samenstelling van het Rijksschooltoezicht kwam in het verslagjaar geen wijziging.

Als mededeeling omtrent de werkzaamheden van de inspecteurs gaf de inspecteur in de inspectie Dokkum te kennen, dat bij de tegenwoordige inrichting van het Rijkstoezicht alle inspecteurswerkzaamheden, gedeeltelijk de administratieve uitgezonderd, door den inspecteur zelf worden verricht. En hij vervolgt dan: „Dit geeft veel en velerlei arbeid, die niet naar den vorigen toestand doet terugverlangen, maar toch wel den wensch doet opkomen, meer tijd beschikbaar te hebben voor het schoolbezoek, dat toch den meest levenden en voor het directe onderwijs meest productieven invloed oefent. In het geheel werden 180 bezoeken gebracht en bovendien de voorgeschreven bezoeken aan de kweekschool. Overleg over bouw en benoemingen, proeflessen en onderzoek naar beroepschriften eischten mede veel zorg en tijd."

Het valt zeker niet te ontkennen, dat de administratieve of bureau-werkzaamheden bij de tegenwoordige regeling meer tijd van den inspecteur in beslag nemen dan onder de aanvankelijke inrichting van het Rijksschooltoezicht, welke van 1 Januari 1921 tot 1 Augustus 1924 gegolden heeft, het geval was en dat het gevolg hiervan is, dat aan het voornaamste inspectiewerk, dat is het schoolbezoek, niet meer zooveel tijd besteed kan worden. Het is thans niet meer mogelijk, dat ieder jaar alle klassen van alle scholen bezocht worden; aan grotere scholen zal het bezoek zich dikwijls tot enkele klassen bepalen. Intusschen staat wel vast, dat alle scholen althans eenmaal per jaar worden bezocht, meerdere twee keer en de daarvoor het meest in aanmerking komende wel drie keer.

Zoo mogelijk eenmaal per maand — de maanden Juni tot en met September, waarin de examens en de meeste verloven vallen, uitgezonderd — hield ik ook dit jaar met de onder mij werkzame inspecteurs en den schoolopziener voor het bewaarschoolonderwijs te Groningen een vergadering. In den regel waren dan de punten ter bespreking zóó talrijk, dat dikwijls een gedeelte van de agenda naar die van de volgende vergadering moest worden overgebracht.

III. De plaatselijke commissiën van toezicht (art. 176, 2e lid).

Met betrekking tot de plaatselijke commissiën van toezicht op het lager onderwijs bevatten de verslagen der hoofdinspecteurs de volgende mededeelingen.

Eerste hoofdinspectie.

De plaatselijke commissiën van schooltoezicht gaven, zooals voor de vorige jaren uitvoerig werd uiteengezet, weinig blijken van activiteit.

De inspecteur te Sittard zegt er van: „De plaatselijke commissiën van toezicht op het lager onderwijs gaven weinig teekenen van leven; alleen in Brunssum, Sittard en Urmond hoort men van haar bestaan. De commissie te Sittard werkt zeer goed, vooral doordat twee vrouwelijke commissieleden het speciale toezicht over de vrouwelijke handwerken op zich hebben genomen en tot oordeelen bevoegd zijn."

Zijn ambtgenoot te Heerlen schrijft er het volgende over: „In Amstenrade, Bochtoltz, Eygelshoven, Heerlen, Hoensbroek, Schaesberg, Simpelveld en Voerendaal heeft de commissie in het afgelopen jaar niet vergaderd en ook geen schoolbezoeken gedaan."

Te Kerkrade heeft de commissie in het afgelopen jaar éénmaal vergaderd en 12 scholen bezocht.

Te Klimmen heeft de commissie vergaderd op 4 Maart en op 28 November. In deze vergaderingen kwam ter sprake de regeling der vrije dagen, de reiniging der R.-K. jongensschool en de uitbreiding der R.-K. meisjesschool. Beide scholen zijn door de commissie bezocht; zij nam een goeden indruk van het onderwijs mee naar huis.

Te Nieuwenhagen bezochten twee leden der commissie de R.-K. bijzondere school voor meisjes te Nieuwenhagen en de beide R.-K. bijzondere scholen te Nieuwenhagerheide. Voor en na kwam de commissie bijeen ter bespreking van de punten, die de bijzondere aandacht zouden vragen en van de ervaringen, bij het schoolbezoek opgedaan. De algemeene indruk van de afgelegde bezoeken bleek voldoende te zijn.

Te Schin-op-Gouwe heeft de commissie driemaal vergaderd en wel op 17 Februari, 16 Juli en 16 December. De beide eerste vergaderingen waren voorafgegaan door een schoolbezoek aan de R.-K. school in de Kom en aan de R.-K. bijzondere scholen van het St. Josephsinstituut te St. Pieter. De gebrachte schoolbezoeken maakten een punt van bespreking uit op de gehouden vergaderingen. De schoolbezoeken hadden een bevredigenden indruk nagelaten.

Te Ubach-over-Worms heeft de commissie iedere maand vergaderd. Mij is niet medegedeeld, wat er op de vergaderingen is besproken. Ze bracht een bezoek aan de R.-K. meisjesschool in de Kloosterstraat te Waubach en schonk daarbij haar aandacht aan de lokalen, de schoolmeubelen, de leermiddelen en het schriftelijk werk der leerlingen.

Geen der commissies, die vergaderd hebben, zond mij een uitnodiging de vergadering te komen bijwonen, ofschoon ik vroeger steeds gevraagd heb een convocatie te mogen ontvangen.

Ik blijf de meening toegedaan, dat het instituut „plaatselijke schoolcommissie“ gerust uit de wet kan verdwijnen, zonder schade voor het onderwijs.

Tweede hoofdinspectie.

Van deze commissien is over het geheel weinig goeds te zeggen. Ze zijn er, maar ze doen weinig werk. De inspecteur Arnhem heeft bijna alle vergaderingen der Arnhemse commissie bijgewoond. „Het heeft mij dikwijls“, zegt hij, „getroffen, dat er zoo weinig belangrijke zaken aan de orde komen. Ik krijg sterk den indruk, dat de leden dit ook zeer goed voelen en lang niet allen komen telkens ter vergadering. Van eenig schoolbezoek vernam ik niets. Ik acht zulk een commissie vrijwel overbodig.“

Zoo is eigenlijk het oordeel van alle inspecteurs, behoudens dat een enkele de activiteit van één commissie stelt tegenover het feit, dat hij van de andere niets heeft gehoord.

Een der inspecteurs is van oordeel, dat de plaatselijke commissien van toezicht in de groote gemeenten nog wel goed werk kunnen leveren en dus facultatief gesteld moeten worden, hetgeen niet geheel overeenstemt met de meening van een ander, die, voordat hij inspecteur werd, werkzaam was als secretaris van zulk een commissie in een groote stad, waaromtrent zijn ambtgenoot zulk een goede ervaring heeft kunnen opdoen en nu van zijn ervaring omtrent dit secretariaat zegt, „dat deze commissies onder de tegenwoordige wet van weinig betekenis zijn en of geheel verdwijnen kunnen, of ten minste facultatief gesteld kunnen worden.“

Hij wil ze wel facultatief stellen, maar bezwaar om ze geheel te doen verdwijnen heeft hij ook niet; over veel goed werk heeft hij geen mededeeling kunnen doen.

Derde hoofdinspectie.

In sommige inspecties wordt het Rijksschooltoezicht weinig of niets gewaar van het bestaan van deze commissien, niet alleen omdat ze in eenige gemeenten niet bestaan, maar ook doordat het Rijksschooltoezicht met de bestaande niet in aanraking komt. Zoo noemt de inspecteur in de inspectie Ter Neuzen een twaalfstal gemeenten, zonder een dergelijke commissie, terwijl niemand dat als een gemis voelt. In andere gemeenten dezer inspectie schijnen deze commissien te bestaan, althans vond hij voor deze commissien uitgaven in de gemeenterekening, die variëren tusschen f 10 en f 1000. In de inspectie Schiedam wordt alleen vermeld, dat het Rijksschooltoezicht over het algemeen weinig in aanraking komt met deze commissies. Dat deze commissien toch wel nuttig kunnen zijn, lees ik in het verslag van den inspecteur in de inspectie Middelburg; na eerst te hebben gezegd: „van de plaatselijke commissien van toezicht hoor ik niets. Ik geloof, dat ze alleen op papier bestaan“, vervolgt hij: „Een uitzondering maakt die te Vlissingen, die ten minste twee maal per jaar vergadert. Allerlei zaken krijgt ze van het gemeentebestuur om advies. Tot de vergaderingen wordt de inspecteur steeds uitgenoodigd. Tweemaal woonde ik de vergadering met veel genoegen bij. Hier is m.i. een uitnemende gelegenheid voor de voorstanders van openbaar en die van bijzonder onderwijs om elkaar te leeren verstaan en waardeeren. De onderlinge toon is te Vlissingen zeer welwillend en de resultaten van de discussies zijn niet onbelangrijk. Aan het gemeentebestuur worden zeer wel overwogen adviezen verstrekt.“

De inspecteur der inspectie 's Gravenhage geeft in extenso weer het jaarverslag der commissie van toezicht aldaar over 1929. Deze commissie vergaderde in 1929 tweemaal. Als de voornaamste onderwerpen, welke in die vergaderingen werden behandeld, kunnen worden genoemd: 1°. het buitengewoon lager onderwijs, waarover de Rijksinspecteur van dat onderwijs, dr. A. van Voorthuysen, een voordracht hield; 2°. beantwoording van de door B. en W. voorgelegde vraag, of een redelijke bezuiniging kan worden verkregen door in den vervolge bij den bouw van openbare lagere scholen het bouwen van een afzonderlijk tekenlokaal achterwege te laten.

Deze vraag werd door de commissie ontkennend beantwoord.

Naar aanleiding van de scholen, die door de daartoe bevoegde leden zijn bezocht, werden meerdere opmerkingen gemaakt, die door het verslag tot de kennis van het gemeentebestuur kwamen, o.a. over de aansluiting der leerplannen voor het onderwijs der zesjarige scholen voor gewoon lager onderwijs en dat der kopscholen, daar het bleek, dat meerdere leerlingen, in het bezit zijnde van een bewijs, de zesde klasse met vrucht te hebben doorloopen, het onderwijs aan de kopschool niet, of althans moeilijk kunnen volgen; over de gewenschte verbouwing van eenige scholen, vooral met het oog op het steeds drukker wordende verkeer daarlangs; over de wenschelijkheid sommige schooltuinen op te heffen en den daarbij vrijkomenden grond bij de speelplaats te trekken; over den toestand van het binnenverwerk der lokalen en over sommige banken, die noodzakelijk vernieuwing behoeven; over te verbeteren ventilatie; over eenige ondoelmatige schoolborden en over het instituut der schoolvergaderingen.

Ofschoon er dus meerdere commissien zijn, die van haar bestaan niet veel blijf geven — hoewel de mogelijkheid bestaat, dat zulks meer het geval is dan ter kennis van het Rijksschooltoezicht komt —, ben ik het toch niet eens met de opmerking van een der inspecteurs, waar deze zegt: „Deze commissien zitting met hun opdracht verlegen en het wordt hoog tijd, dat dit instituut uit de wet verdwijnt.“

Dit moge voor sommige, zelfs voor vele plaatsen het geval zijn, toch zijn er ook nog meerdere gemeenten, waar deze commissien nuttig en vruchtbaar werk verrichten.

Vierde hoofdinspectie.

Hierover heb ik geen nieuws te vermelden.

Vijfde hoofdinspectie.

Nu over de werkzaamheden van de plaatselijke commissien van toezicht in een der vorige jaarverslagen uitvoerig gerapporteerd is en sedert dien in den ten dezen bestaanden toestand weinig of geen verandering gekomen is, valt hierover thans niets bijzonders te vermelden.

IV. Gemeente-ambtenaren voor het plaatselijk toezicht (art. 176, 3de lid).

Gemeente-ambtenaren voor plaatselijk schooltoezicht werden, volgens opgave van Gedeputeerde Staten, aan het einde van 1929 aangetroffen in 11 gemeenten, en wel in:

Noordbrabant: te Breda en Eindhoven;
Zuidholland: te Delft, 's Gravenhage, Rotterdam en Schiedam;
Noordholland: te Amsterdam en Zaandam;
Utrecht: te Utrecht;
Overijssel: te Enschede en Lonneker.

De hoofdinspecteurs hebben in hun verslagen omtrent deze ambtenaren het volgende opgemerkt.

Eerste hoofdinspectie.

Slechts in enkele grootere plaatsen waren gemeentelijke ambtenaren voor het schooltoezicht. Hun taak wordt over het algemeen gekarakteriseerd door hetgeen de inspecteur te Breda van dien ambtenaar aldaar zegt: „De gang en de organisatie van het onderwijs behooren niet tot zijn onmiddellijke bemoeieningen; zijn werkzaamheid is in hoofdzaak beperkt tot de geldelijke aangelegenheden van de openbare en de bijzondere scholen.“

Tweede hoofdspectie.

Alleen de gemeenten Enschede en Lonneker hebben ambtenaren, als bedoeld bij art. 176, 3de lid, der Lager-onderwijswet 1920. Er bestaat tusschen de gemeentelijke inspecteurs en de Rijksinspecteurs voor deze gemeenten een goede samenwerking.

De gemeentelijke inspecteur van Lonneker, de heer Th. van de Blink, heeft tegen 1 Januari 1930 eervol ontslag gevraagd en verkregen. In zijn plaats is benoemd de heer J. A. Sellenraad, hoofd eener school te Rotterdam.

In de gemeente Nijmegen is een inspectrice, uitsluitend voor het onderwijs in het vak handwerken.

Ik moge hier ten slotte nog mededeelen, dat ik op de meest aangename wijze mocht samenwerken met de inspecteurs van het lager onderwijs en den schoolopziener voor het voorbereidend onderwijs in de tweede hoofdspectie en trouw werd bijgestaan door den commies, ambtenaar op mijn bureau.

Derde hoofdspectie.

Het aantal dezer functionarissen werd niet uitgebreid. Het bleef beperkt tot Delft, 's Gravenhage, Rotterdam en Schiedam. De verstandhouding en de samenwerking met het Rijkschooltoezicht valt te roemen.

Vierde hoofdspectie.

Ook met betrekking tot dit punt staan mij geen nieuwe gegevens ten dienste.

V. Toezicht op het bewaarschoolonderwijs (art. 189).

Wat omtrent het toezicht op het bewaarschoolonderwijs valt op te merken is opgenomen in § 8.

VI. Hygiënisch toezicht.

Het hygiënisch toezicht op de scholen was volgens de door Gedeputeerde Staten verstrekte gegevens op het eind van 1929 in 256 gemeenten aan schoolartsen of aan de gemeentegeneesheeren opgedragen. De lijst dezer gemeenten is als bijlage F achter dit verslag gevoegd.

Verdere mededeelingen betreffende hygiënische maatregelen in het belang van de schoolkinderen, met name het toezicht van de inspectie der Volksgezondheid op de schoolgebouwen, de samenwerking dier inspectie met de inspecteurs van het lager onderwijs, het bestaan en de werkzaamheid van schoolartsen en schoolverpleegsters, worden aangetroffen in de jaarverslagen van de hoofdspecteurs, welke zijn opgenomen onder bijlage B, letter f.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

BIJLAGE A.

Bijlage A.

KONINKLIJKE BESLISSINGEN IN GESCHILLEN VAN BESTUUR.

I. Stichting van openbare scholen. II en III. Opheffing van openbare scholen. IV. Opheffing van vervolgecursussen. V. Vrijstelling van de verplichting tot het geven van onderwijs in lichamelijke oefening.	VI—XIX. Tegemoetkoming art. 13 Lager-onderwijswet 1920. XX—XLIV. Beslissingen in zake Rijksvergoeding volgens art. 97 Lager-onderwijswet 1920.

22 Juni 1929.
N°. 31.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door E. de Graaf, te 2de Exloërmond, lid van den raad der gemeente Odoorn, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, van 12 Maart 1929, n°. 46, waarbij goedkeuring is verleend aan het besluit van den raad der gemeente Odoorn van 16 Februari 1929, tot vermeerdering van het aantal openbare lagere scholen met één, door het bouwen van een openbare lagere school te Klijndijk, in die gemeente;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Juni 1929, n°. 391;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 17 Juni 1929, afdeling Lager onderwijs Algemeen, n°. 4030;

Overwegende:

dat art. 17, lid 1, der Lager-onderwijswet 1920 beroep op Ons toekent aan ieder, die belang heeft bij de vernietiging of verbetering van een krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen besluit;

dat „belang” daarbij is te verstaan in den zin van eigen, persoonlijk belang;

dat de appellant weliswaar ingezetene en raadslid der gemeente Odoorn is, maar dat niet is gebleken, dat hij een eigen, persoonlijk belang heeft bij de vernietiging van het bestreden besluit;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

den appellant in zijn beroep niet-ontvankelijk te verklaren.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 22 Juni 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

II.

11 Maart 1929.
N°. 27.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de beroepen, ingesteld door 1°. K. Homan Bruins en H. J. van Veenen, in hoedanigheid van voorzitter, onderscheidenlijk secretaris van de oudercommissie aan de openbare school te Smeulveenschebrug, gemeente Emmen, in deze optredende namens de ouders der aldaar schoolgaande kinderen, en 2°. H. J. van Veenen en J. Meertens, te Klazienaveen, gemeente Emmen, onderscheidenlijk voorzitter en secretaris van het comité van actie voor het behoud van de openbare lagere school te Smeulveenschebrug, samengesteld uit vertegenwoordigers van de organisaties: Volksonderwijs, Bond van Nederlandsche Onderwijzers, Centrale Ouderraad in de gemeente Emmen, Nederlandsch Onderwijzersgenootschap en de oudercommissie aan de betrokken school, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, van 19 October 1928, n°. 6, waarbij is goedgekeurd het besluit van den raad der gemeente Emmen van 21 Juni 1928, tot opheffing van de openbare lagere school te Smeulveenschebrug in die gemeente, en deze hulp-school, nadat het besluit tot opheffing daarvan onherroepelijk is geworden, over te brengen en opnieuw op te richten op de perceelen grond, kadastraal bekend gemeente Emmen, sectie I, nos. 2875 en 2876;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Februari 1929, n°. 123;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 8 Maart 1929, n°. 1548, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende, dat de raad van Emmen in zijn vergadering van 21 Juni 1928 heeft besloten tot opheffing van de openbare lagere school te Smeulveenschebrug in zijn gemeente, op grond, dat een belangrijke toename van leerlingen aan deze school uitgesloten is te achten, terwijl er in de toekomst voldoende gelegenheid in de gemeente blijft bestaan om openbaar onderwijs te ontvangen;

dat Gedeputeerde Staten van Drenthe, bij besluit van 19 October 1928, dit raadsbesluit hebben goedgekeurd, daarbij overwegende, dat hun college niet tot de overtuiging is gekomen, dat het besluit van den raad der gemeente Emmen van 21 Juni 1928 strijdig zou zijn met de belangen van het onderwijs en van oordeel is, dat de tegenwoordige leerlingen der school aan de Smeulveenschebrug, bij opheffing dier school, openbaar onderwijs kunnen ontvangen aan andere niet te ver verwijderde scholen, die te bereiken zijn langs goede en voor kinderen niet gevaarlijke wegen, en welke scholen, uit onderwijskundig opzicht bezien, eerder beter dan minder zijn dan de tweemans-school, welke zij thans bezoeken; dat er derhalve voor hun college geen aanleiding bestaat aan meergemeld raadsbesluit zijn goedkeuring te onthouden;

dat van dit besluit bij Ons in beroep zijn gekomen: 1°. K. Homan Bruins en H. J. van Veenen, in hoedanigheid van voorzitter, onderscheidenlijk secretaris van de oudercommissie aan de openbare lagere school te Smeulveenschebrug, gemeente Emmen, in deze optredende namens de ouders der aldaar schoolgaande kinderen, en 2°. H. J. van Veenen en J. Meertens, te Klazienaveen, gemeente Emmen, onderscheidenlijk voorzitter en secretaris van het comité van actie voor het behoud van de openbare lagere school te Smeulveenschebrug, samengesteld uit vertegenwoordigers van de organisaties: Volksonderwijs, Bond van Nederlandsche Onderwijzers, Centrale Ouderraad in de gemeente Emmen, Nederlandsche Onderwijzersgenootschap en de oudercommissie aan de betrokken school;

Overwegende, dat art. 17, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920 beroep op Ons toekent aan ieder, die belang heeft bij de vernietiging of verbetering van een krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen besluit;

dat „belang” daarbij is te verstaan in den zin van eigen, persoonlijk belang;

dat de appellanten onder 1°, die niet als ouders van op de openbare lagere school te Smeulveenschebrug schoolgaande kinderen in beroep zijn gekomen, als organen van de oudercommissie van deze school tot het instellen van beroep ten deze niet gerechtigd zijn;

dat toch blijkens art. 4 van Ons besluit van 31 December 1920 (*Staatsblad* n°. 951), tot uitvoering van art. 20 der Lager-onderwijswet 1920, de oudercommissie ten doel heeft de goede verstandhouding en samenwerking van school en huis te bevorderen, dat zij slechts ter bereiking van dit doel een schakel vormt tusschen ouders en onderwijzers, gemeentebesturen en schooltoezicht, terwijl de vertegenwoordiging door de commissie van de in art. 2 van Ons evengenoemd besluit genoemde personen, geslacht moet worden zich ook niet verder uit te strekken dan ter bereiking van het evengemelde doel;

dat het instellen van beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij een raadsbesluit tot opheffing van de school is goedgekeurd, buiten de taak der oudercommissie omgaat;

dat, wat de appellanten onder 2° betreft, ook te hunnen aanzien niet is gebleken van een eigen persoonlijk belang bij de vernietiging of verbetering van het bestreden besluit, terwijl zoodanig belang evenmin aanwezig kan zijn bij het zoogenaamde comité van actie, waarvan, naar luid van het beroepschrift, de appellanten onderscheidenlijk voorzitter en secretaris zijn;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de appellanten in hun beroep niet-ontvankelijk te verklaren.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 11 Maart 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

III.

29 Juni 1929
N°. 29.

WJ. WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de beroepen, ingesteld door:

1°. den raad der gemeente Baflo, en 2°. H. Smith en 18 anderen, inwoners van en om het dorp Tinallinge, gemeente Baflo, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 14 Februari 1929, letter I, 3de afd., waarbij is besloten, met ingang van den dag, waarop dit besluit onherroepelijk zal zijn geworden, het aantal openbare lagere scholen in de gemeente Baflo met één te verminderen, onder bepaling, dat deze vermindering zal geschieden door opheffing van de openbare lagere school te Tinallinge;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Juni 1929, n°. 382;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 24 Juni 1929, n°. 4215, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende: dat het besluit van Gedeputeerde Staten steunt op de overweging, dat tot voor kort de openbare lagere school te Tinallinge werd bezocht door 8 leerlingen, waarvan één uit de gemeente Warffum; dat in verband met het gering aantal leerlingen burgemeester en wethouders aan den raad voorstelden, deze school op te heffen, en aan het hoofd ontslag te verleenen; dat dit voorstel in de raadszitting van 13 November 1928 met 4 tegen 3 stemmen werd verworpen, nadat eerst een voorstel van een der leden was aangenomen tot verlegging — met ingang van 1 Januari 1929 — van de schoolgrenzen voor de openbare scholen te Baflo en Tinallinge, waardoor het aantal leerlingen van de laatstgenoemde school met 15 leerlingen zou kunnen worden opgevoerd; dat de (zes) ouders dezer 15 kinderen zich bij adres van 27 December 1928 tot hun college hebben gewend met het verzoek maatregelen te nemen, dat hun kinderen weder de school te Baflo kunnen bezoeken, onder mededeeling, dat zij Bafloërs zijn; dat hun werkgevers, leveranciers en kennissen in Baflo wonen; dat de school te Baflo voldoende ruimte biedt voor hun kinderen; dat de school te Tinallinge een éénmans-school is en de weg naar die school voor hun kinderen veel langer is en voorts moeilijker begaanbaar, vooral in den winter; dat deze 15 kinderen wonen op $\pm$ 700 M afstand van de school te Baflo en op $\pm$ 1150 M afstand van de school te Tinallinge; dat de ouders dezer 15 kinderen zich mede tot den raad van Baflo hebben gewend met verzoek het besluit tot verlegging der schoolgrens weder in te trekken, maar de raad in zijn vergadering van 18 December 1928 heeft besloten, zijn besluit van 13 November 1928 te handhaven; dat van de genoemde 8 kinderen, die de school te Tinallinge bezoeken, er drie behooren tot het gezin van D. Kuizenga, die zich met Mei 1929 gaat vestigen te Saaxumhuizen, ten gevolge waarvan die kinderen de school te Tinallinge niet meer zullen bezoeken; dat de kinderen van dezen Huizenga naar de school te Tinallinge een afstand hebben af te leggen van 2950 m, terwijl zij op een afstand van 4550 m van de school te Baflo wonen; dat de 5 overige kinderen, behoorende tot de gezinnen van Kruizenga, wonende onder Warffum (1 kind), Stol te Tinallinge (2 kinderen), Perdon te Tinallinge (1 kind) en Vos te Tinallinge (1 kind) naar de school te Tinallinge een afstand hebben af te leggen van 1875,5, 275 en 425 M, terwijl zij op een afstand van 3475, 1800 en 2250 m van de school te Baflo wonen; dat Stol één zijner kinderen en Perdon zijn kind met Mei 1929 naar

de openbare lagere school te Baflo wenschen te laten gaan, opdat deze kinderen kunnen profiteren van de lessen in de Fransche en Duitsche taal, met het oog op het later bezoeken van een inrichting voor middelbaar onderwijs; dat burgemeester en wethouders hiervoor toestemming kunnen verleenen ingevolge verordening, hoedanige vergunning reeds is verleend met betrekking tot een ouder kind van Stol; dat Vos eveneens van zijn verlangen heeft doen blijken, om zijn kind in Baflo te doen schoolgaan; dat bij inwilliging der verzoeken er slechts 2 kinderen zouden overblijven; dat volgens door den inspecteur van het lager onderwijs ter secretarie van Baflo ingewonnen inlichtingen bij den aanvang van den nieuwen cursus geen enkele leerling uit de kom en de omgeving van Tinallinge ter school te Tinallinge komt en zelfs niet, behoudens vestiging, in de eerste 3 jaren; dat het aantal kinderen, dat uit de kom en de omgeving van Tinallinge de school in die plaats zal bezoeken, dus uiterst klein is en vooreerst zal blijven, terwijl voor deze kinderen plaats is op de plaats te Baflo, zonder dat zij een overmatig langen afstand hebben af te leggen; dat een opheffing der school te Tinallinge voor deze kinderen dus geen overwegende bezwaren zal opleveren, vooral als in aanmerking genomen wordt dat het onderwijs aan de goed geoutilleerde openbare lagere school te Baflo beter tot zijn recht zal kunnen komen dan aan de school te Tinallinge; dat een opheffing der school niet het minst in het belang zal zijn van de 15 kinderen, die van de bovengenoemde school te Baflo zijn afgenomen om het bedoelde éénmansschooltje in stand te houden; dat er derhalve termen aanwezig zijn om de school te Tinallinge op te heffen; dat nu wel een adres is ingekomen van H. Smith en 20 anderen, allen inwoners van Tinallinge en omgeving — ondersteund door de afdeling Baflo van Volksonderwijs —, waarin wordt aangedrongen op behoud der school te Tinallinge, maar in dit adres geen nieuwe feiten of omstandigheden naar voren worden gebracht;

dat de gemeenteraad in beroep aanvoert, dat in de raadszitting van 13 November pl. werd besloten, met ingang van 1 Januari 1929 de schoolgrens voor de openbare lagere school te Baflo en Tinallinge te wijzigen, zoodanig, dat daardoor het aantal leerlingen werd vermeerderd aan de laatstgenoemde school met 15 leerlingen, zoodat het getal leerlingen op 1 Januari 1929 15 en 8 of 23 bedroeg, een aantal toch, dat z.i. opheffing van de school in den weg staat; dat die gewijzigde schoolgrens de schoolgrens is, zooals die immer vóór 1922 is geweest, dus allerminst willekeurig is genomen; dat het zich wel laat aanzien, dat bij den aanvang van den nieuwen cursus geen enkele leerling uit Tinallinge de school zal bezoeken, zooals Gedeputeerde Staten betoogen, doch dat vestiging in dat dorp van arbeidersgezinnen van elders niet uitgesloten is; zoodat in de toekomst altijd mogelijkheid bestaat, dat het aantal kinderen aan die school op deze wijze kan toenemen; dat door die grenswijziging het aantal leerlingen toch zoodanig wordt opgevoerd, dat de bedoelde school reden van bestaan heeft;

dat de overige appellanten in hoofdzaak aanvoeren, dat in de toekomst vermeerdering van het aantal schoolgaande kinderen zeer wel mogelijk is;

Overwegende: ten aanzien van het beroep van H. Smith en 18 anderen, dat art. 17, lid 1, der Lager-onderwijswet 1920 beroep op Ons toekent aan ieder, die belang heeft bij de vernietiging of verbetering van een krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen besluit;

dat „belang” daarbij is te verstaan in den zin van eigen, persoonlijk belang;

dat niet is gebleken, dat H. Smith e. s. een eigen, persoonlijk belang bij de vernietiging van het bestreden besluit hebben;

Overwegende, ten aanzien van het beroep van den gemeenteraad: dat de opheffing der openbare lagere school te Tinallinge in het finaal belang van de gemeente en van het Rijk is te achten, terwijl naar het oordeel van het Rijksschooltoezicht het belang van het onderwijs daardoor zal worden gebaat;

dat wel is waar thans 23 kinderen de school bezoeken, doch dat de ouders van 15 kinderen, welke veel dichterbij Baflo dan bij Tinallinge wonen, de voorkeur geven aan de school te Baflo en de 8 kinderen uit Tinallinge blijken het beroepschrift van het gemeentebestuur met ingang van den nieuwen cursus de school waarschijnlijk niet meer zullen bezoeken;

dat mitsdien Gedeputeerde Staten terecht de opheffing der school hebben bevolen;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. H. Smith e. s. in hun beroep niet-ontvankelijk te verklaren;

2°. het beroep van den raad der gemeente Bafle ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 29 Juni 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

IV.

13 Juni 1929

N°. 22.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de beroepen, ingesteld door: 1°. het bestuur der afdeling Alkmaar van het Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap; 2°. J. Cloeck en F. Evers, ingezetenen der gemeente Alkmaar, en 3°. A. van Crefeld en 76 anderen, van wie de eerste 23 ouders of verzorgers van leerlingen, die aan het eind van den cursus 1927/28 van het openbaar vervolgonderwijs te Alkmaar nog als zoodanig waren ingeschreven, en de overigen ouders of verzorgers van leerlingen der openbare lagere scholen te Alkmaar, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 19 September 1928, n°. 67, waarbij is goedgekeurd het besluit van den raad der gemeente Alkmaar van 3 April 1928, n°. III, voor zooveel betreft punt I, waarbij is besloten den cursus voor openbaar vervolgonderwijs in die gemeente met ingang van 15 September 1928 op te heffen;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, adviezen van 27 Maart 1929, n°. 212, en 15 Mei 1929, n°. 212/101;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 8 Juni 1929, n°. 3858, Afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten van Noordholland bij besluit van 19 September 1928, n°. 67, goedkeuring hebben verleend aan het besluit van den raad der gemeente Alkmaar van 3 April 1928, n°. III, voor zooveel betreft punt I, waarbij de cursus voor openbaar vervolgonderwijs in die gemeente met ingang van 15 September 1928 is opgeheven;

dat Gedeputeerde Staten daarbij hebben overwogen, dat de raad zijn besluit heeft genomen niet als een op zich zelf staanden maatregel, doch als onderdeel van een algemeene bezuiniging in verschillende takken van de gemeentehuishouding, waartoe de financiële toestand der gemeente aanleiding geeft;

dat de tegen dezen maatregel ingediende bezwaren alle betrekking hebben op het onderwijsbelang, dat naar de meening der bezwaarden door de opheffing van den cursus voor vervolgonderwijs zal worden geschaad;

dat bij de wet van 16 Februari 1923 (Staatsblad n°. 38) tot wijziging van de Lager-onderwijswet 1920, art. 21 der wet in dezen zin is gewijzigd, dat de verplichting om, zoodra ten minste 6 leerlingen zich daarvoor hebben aangemeld, van gemeentewege gelegenheid te geven tot het genieten van vervolgonderwijs, is vervallen, terwijl bij die zelfde wetswijziging art. 61, regelerende de vergoeding aan de gemeenten door het Rijk van de belooningen, uitgekeerd aan de onderwijzers bij het vervolgonderwijs, uit de wet is geschrapt;

dat blijkens de gewisselde stukken en de gevoerde beraadslagingen over voormelde wetswijziging de bedoeling heeft voorgelaten om aan de gemeentebesturen vrijheid te laten ten aanzien van de beslissing, of al dan niet in een gemeente openbaar vervolgonderwijs zal worden gegeven;

dat weliswaar art. 21, 6de lid, der wet de artt. 23 en 23, 1ste lid, sub c en e, van toepassing verklaart op het vervolgonderwijs,

doch dat Gedeputeerde Staten bij het hanteeren van laatstgenoemde wetsbepalingen rekening dienen te houden met de door den wetgever beoogde vrijheid van de gemeentebesturen om te beslissen omtrent het geven van openbaar vervolgonderwijs;

dat hieruit voortvloeit, dat slechts aan een raadsbesluit, waarbij gebruik wordt gemaakt van de vrijheid, door de wet gelaten, om geen vervolgonderwijs te doen geven, goedkeuring behoort te worden onthouden, indien hiertoe redenen nopen van zóó klemmenden aard, dat de financiële belangen der gemeentes daarvoor moeten wijken;

dat naar het oordeel van hun college, de financiële toestand der gemeente tot bezuiniging dringt en dat, daar bovendien te Alkmaar ruimschoots gelegenheid bestaat tot het genieten van ander avondonderwijs, niet kan gezegd worden, dat het vervolgonderwijs volstrekt onmisbaar moet worden geacht;

dat van dit besluit 1°. het bestuur der afdeling Alkmaar van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap, 2°. J. Cloeck en F. Evers, ingezetenen der gemeente Alkmaar, en 3°. A. van Crefeld en 76 anderen, van wie de eerste 23 ouders of verzorgers van leerlingen, die aan het eind van den cursus 1927/28 van het openbaar vervolgonderwijs te Alkmaar nog als zoodanig waren ingeschreven, en de overigen ouders of verzorgers van leerlingen der openbare scholen te Alkmaar, bij Ons in beroep zijn gekomen;

dat het bestuur der afdeling Alkmaar van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap aanvoert, dat uit den aankoop door de gemeente van de Heiloër bosschen en het verleenen van subsidie voor een R.-K. lyceum blijkt, dat de financiële toestand der gemeente niet zoo ongunstig is, dat opheffing van het openbaar vervolgonderwijs noodzakelijk is te achten; dat op 31 December 1927 het aantal leerlingen bij het openbaar vervolgonderwijs 54 en bij het R.-K. vervolgonderwijs 140 bedroeg; dat door het raadsbesluit tot opheffing van het openbaar vervolgonderwijs ook het R.-K. vervolgonderwijs is stopgezet; dat door een en ander het algemeen belang wordt geschaad;

dat J. Cloeck en F. Evers aanvoeren, dat 2/3 van de leerlingen van den gemeentelijken cursus voor openbaar vervolgonderwijs (bedragende in 1927/77) niet geschikt zijn andere cursussen te volgen; dat niet kan worden gezegd, dat door den slechten financieelen toestand der gemeente het vervolgonderwijs is opgeheven als een punt van uitvoering van een algemeen bezuinigingsplan; dat h. i. de tegenwoordige omstandigheden den gemeenteraad niet noodzaken te beweren, dat de beperkte middelen, waarover de gemeente beschikt, aanleiding moeten zijn het kleine bedrag, noodig voor het vervolgonderwijs (f 41,60 per leerling per jaar), te bezuinigen;

dat A. van Crefeld e. a. aanvoeren, dat door de opheffing van het openbaar vervolgonderwijs te Alkmaar voor hen geen gelegenheid meer zal bestaan, hun kinderen dat vervolgonderwijs te doen verstrekken, hetwelk zij voor hen gewenscht en noodig achten;

Overwegende ten aanzien van het beroep van het bestuur der afdeling Alkmaar van het Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap, dat art. 17, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920 het recht van hooger beroep toekent aan ieder, die belang heeft bij de vernietiging of verbetering van een krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen besluit;

dat „belang” daarbij is te verstaan in den zin van eigen persoonlijk belang;

dat de afdeling Alkmaar van het Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap niet geacht kan worden bij de vernietiging of verbetering van het bestreden besluit belang hebben;

Overwegende ten aanzien van het beroep van J. Cloeck en F. Evers, dat deze appellanten weliswaar ingezetenen der gemeente Alkmaar zijn, doch dat niet is gebleken, dat zij een eigen, persoonlijk belang, als bedoeld in art. 17, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920, bij de vernietiging of verbetering van het bestreden besluit hebben;

Overwegende ten aanzien van het beroep van A. van Crefeld en anderen, dat blijkens de overgelegde ambtsberichten voor een groot gedeelte van de kinderen, die bij handhaving van het openbaar vervolgonderwijs in de gemeente Alkmaar dat onderwijs zouden volgen, gelegenheid bestaat aldaar ander, voor hen geschikt, voortgezet onderwijs te genieten;

dat onder die omstandigheid moet worden geoordeeld, dat het instandhouden van het openbaar vervolgonderwijs te Alkmaar

met het oog op den ongunstigen toestand der gemeentekas bezwaarlijk te rechtvaardigen zou zijn;

datmitsdien geen voldoende aanleiding bestaat, in afwijking van het gevoelen van Gedeputeerde Staten aan dezen bezuinigingsmaatregel van den gemeenteraad goedkeuring te onthouden;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

I. het bestuur van de afdeling Alkmaar van het Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap en de appellanten J. Cloeck en F. Evers beroep onvankelijk te verklaren in hun beroepen;

II. het beroep van A. van Crefeld en anderen ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Amsterdam, 13 Juni 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

V.

9 September 1929
N°. 23.

WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door burgemeester en wethouders van Goudarak tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 19 Februari 1929, n°. 282 (4de afd.), G. S., n°. 455/1, waarbij:

1°. de door den raad der gemeente Goudarak gevraagde vrijstelling van de verplichting tot het geven van onderwijs in lichamelijke oefening voor de openbare lagere school in die gemeente, plaatselijk gemerkt A 194, is verleend tot 1 September 1930, onder voorwaarde, dat althans onderwijs zal worden gegeven in het vak, genoemd onder letter j in art. 2 der wet van 1878 (vrije- en orde-oefeningen der gymnastiek);

2°. het gemeentebestuur is uitgenoodigd tot het treffen van maatregelen, welke het mogelijk maken, dat tegen 1 September 1930 de lichamelijke oefening ter plaatse behoorlijk kan worden onderwezen en beoefend;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 21 Augustus 1929, n°. 590;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, van 4 September 1929, n°. 5783, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende: dat nadat burgemeester en wethouders van Goudarak aan Gedeputeerde Staten vrijstelling tot 1 Januari 1931 hadden verzocht van de verplichting tot het doen geven van onderwijs in het vak, genoemd onder letter j in art. 2 der Lager-onderwijswet 1920 (lichamelijke oefening) aan de openbare lagere school aldaar, Gedeputeerde Staten bij besluit van 19 Februari 1929, 1°. de gevraagde vrijstelling hebben verleend tot 1 September 1930, onder voorwaarde, dat althans onderwijs zal worden gegeven in het vak, genoemd onder letter j in art. 2 der wet van 1878 (vrije- en orde-oefeningen der gymnastiek); 2°. het gemeentebestuur hebben uitgenoodigd tot het treffen van maatregelen, welke het mogelijk maken, dat tegen 1 September 1930 de lichamelijke oefening ter plaatse behoorlijk kan worden onderwezen en beoefend;

dat Gedeputeerde Staten daarbij hebben overwogen, dat het bij de school behorende gymnastieklokaal onvoldoende is, om aldaar de lichamelijke oefening behoorlijk te kunnen onderwijzen; dat het niettemin, nu met ingang van 1 Januari 1936 de invoering van het leervak, genoemd onder letter j in art. 2 der Lager-onderwijswet 1920 (lichamelijke oefening) verplichtend wordt gesteld voor alle openbare en voor alle bijzondere scholen, aanbeveling verdient, binnenkort ook hier het nieuwe vak van

onderwijs, aanvankelijk op bescheiden schaal, in te voeren; datmitsdien dient te worden overwogen de bouw van een aan normale eischen voldoende gymnastieklokaal, dat, zoo mogelijk, zoowel voor het bijzonder, als voor het openbaar onderwijs kan worden gebezigd; dat voor het oogenblik aan de betrokken openbare lagere school, ook naar het oordeel van het schoolhoofd, de vrij- en orde-oefeningen der gymnastiek voldoende kunnen worden onderwezen;

dat burgemeester en wethouders in beroep aanvoeren, dat aan de beslissing van Gedeputeerde Staten beperkende bepalingen zijn toegevoegd, ten gevolge waarvan door de gemeente maatregelen dienen te worden getroffen, welke het mogelijk maken, dat tegen 1 September 1930 de lichamelijke oefening ter plaatse behoorlijk kan worden onderwezen en beoefend; dat zulks eerst afdoende kan geschieden door over te gaan tot den bouw van een aan normale eischen voldoende gymnastieklokaal; dat de gemeentelijke financiën bezwaarlijk thans een uitgave daarvoor kunnen dragen; dat, naar het zich laat aanzien, in de eerste jaren geen overeenstemming zal zijn te bereiken tusschen het gemeentebestuur enerzijds (c.q. den gemeenteraad) en het bestuur der Vereeniging tot stichting en instandhouding van een school met den Bijbel anderzijds, om eventueel een te bouwen lokaal voor gemeld doel te doen bezigen en voor het bijzonder en voor het openbaar onderwijs; dat althans niet anders dan op eenigen afstand van de openbare lagere school een gebouw ware te plaatsen, hetwelk dit bezwaar medebrengt, dat de leerlingen steeds bij minder gunstige weersgesteldheid zich daarheen moeten begeven, afgezien nog van den tijd, die in beslag wordt genomen door het verkleeden van de kinderen; dat, voor zoover bekend, voor het bijzonder onderwijs ter plaatse vrijstelling van verplichting tot het geven van dit onderwijs is gegeven tot 1 Januari 1936; dat wel het terrein bij de bijzondere school een uitstekende gelegenheid biedt tot bouw van een gymnastieklokaal, maar dat, gelijk reeds werd opgemerkt, de zekerheid niet bestaat, dat dit lokaal eventueel voor het openbaar onderwijs zal worden afgestaan; dat derhalve de mogelijkheid aanwezig is, dat in deze kleine gemeente 2 lokaliteiten tot het geven van onderwijs in de lichamelijke oefening zullen moeten verrijzen, hetgeen ten opzichte van de gemeente-financiën niet verantwoordelijk is te achten; op welke gronden burgemeester en wethouders verzoeken: 1°. dat onbeperkte vrijstelling worde verleend tot het geven van onderwijs in lichamelijke oefening tot 1 Januari 1931, met dien verstande, dat als voorwaarde worde gesteld, dat althans onderwijs zal worden gegeven in het vak, genoemd onder letter j in art. 2 der wet van 1878 (vrije- en orde-oefeningen der gymnastiek); 2°. dat aan Gedeputeerde Staten in overweging worde gegeven, deze vrijstelling ook voor de jaren 1931, 1932 en 1933 eventueel te geven, opdat in 1934 kan worden nagegaan, of de omstandigheden van dien aard zijn, dat redelijkerwijze kan worden aangenomen, dat in de bestaande leemten voor het onderwijs in lichamelijke oefening kan worden voorzien;

Overwegende: dat ingevolge art. 195, 2de lid, der Lager-onderwijswet 1920 van de verplichting tot het geven van het onderwijs in vak j, vermeld in art. 2 der wet, door Gedeputeerde Staten telkens voor ten hoogste twee jaren vrijstelling kan worden verleend;

dat met het schooltoezicht moet worden aangenomen, dat de in beroep aangevoerde gronden niet gewichtig genoeg zijn, om een langer uitstel van invoering van het onderwijs in vak j, dan Gedeputeerde Staten bij hun bestreden besluit verleenden, te rechtvaardigen;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:
het beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 9 September 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

VI.

1 Maart 1929
N°. 16.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door J. J. van Bendegem, te Ottersum, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 26 October 1928, 2de afdeling, La. 11161/4 G, waarbij, met vernietiging van het besluit van den raad der gemeente Ottersum van 30 Mei 1928 is bepaald, dat uit de gemeentekas aan den appellant zal worden vergoed 50 pet. der reiskosten per tram, 2de klasse, verbonden aan het dagelijks door zijn kinderen Johannes en Cornelia Geertruida bezoeken van een voor hen toegankelijke school voor gewoon lager onderwijs in de gemeente Nijmegen, alwaar het door den appellant gewenschte onderwijs wordt gegeven, met dien verstande, dat de toegekende vergoeding ten behoeve van zijn kind Cornelia Geertruida eerst zal ingaan op 19 November 1928;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Februari 1929, n°. 101;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 25 Februari 1929, n°. 1246, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende: dat de raad der gemeente Ottersum bij besluit van 30 Mei 1928 afwijzend heeft beschikt op de aanvraag van P. J. van Bendegem, aldaar, om uit de gemeentekas te mogen ontvangen een bedrag van f 500 als vergoeding in de kosten, verbonden aan het door twee zijner kinderen bezoeken van een bijzondere school voor gewoon lager onderwijs in de gemeente Nijmegen;

dat de raad daarbij heeft overwogen, dat P. J. van Bendegem verzoekt vergoeding van de door hem te besteden kosten, verbonden aan het nemen van een kosthuis voor zijn kinderen te Nijmegen van des Maandags tot Zaterdags gedurende de weken, dat zij de school bezoeken, volgens ingewonnen informatie bedragende f 700 per jaar, verminderd met een door hem geschat bedrag van f 200 per jaar, hetgeen voor die twee kinderen aan kost zou worden uitgegeven, indien hij hun bij zich aan huis den kost kon geven, alzoo tot een bedrag van f 500; dat art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 alleen ten doel heeft aan ouders, voogden of verzorgers van leerplichtige kinderen te vergoeden de kosten verbonden aan het vervoeren van hun kinderen naar een op meer dan 4 K.M. afstand der woning gelegen school; dat appellant geen vergoeding vraagt voor het vervoeren van de kinderen;

dat, nadat P. J. van Bendegem bij Gedeputeerde Staten van Limburg in beroep was gekomen, dit College bij besluit van 26 October 1928, 2de afdeling, La. 11161/4 G, met vernietiging van het bestreden raadsbesluit, heeft bepaald, dat uit de gemeentekas aan P. J. van Bendegem zal worden vergoed 50 pet. der reiskosten per tram, 2de klasse, verbonden aan het dagelijks door zijn kinderen Johannes en Cornelia Geertruida bezoeken van een voor hen toegankelijke school voor gewoon lager onderwijs in de gemeente Nijmegen, alwaar het door den appellant gewenschte onderwijs wordt gegeven, met dien verstande, dat de toegekende vergoeding ten behoeve van zijn kind Cornelia Geertruida eerst zal ingaan op 19 November 1928;

dat Gedeputeerde Staten daarbij hebben overwogen, dat gebleken is, dat het onderwijs, hetwelk de appellant voor zijn kinderen wenscht, niet in de gemeente Ottersum wordt gegeven, doch wel op een voor hen toegankelijke school te Nijmegen, welke school op meer dan 4 K.M. van de woning der kinderen is verwijderd; dat des appellants kinderen, genaamd Johannes en Cornelia Geertruida, onderscheidenlijk zijn geboren 12 October 1920 en 19 November 1921, zoodat laatstgenoemd kind eerst op 19 November 1928 den leerplichtigen leeftijd zal bereiken; dat 's Raads opvatting, dat alleen aanspraak gemaakt kan worden op vergoeding van kosten, verbonden aan het vervoer van leerplichtige kinderen naar een op groter afstand dan 4 K.M. van de woning der kinderen verwijderde voor hen toegankelijke school, geen steun vindt in de wet, aangezien in art. 13 wordt gesproken van kosten, verbonden aan het „bezoeken” van een school en daaronder niet alleen de reis-, maar ook de verblijfskosten moeten worden gerekend; dat aan de tramhalte „Ottersum” elken dag een stoomtram of autobus om 7.56 vóórmiddag, respectievelijk om 8.10

vóórmiddag, naar Nijmegen vertrekt en om 5.17 namiddag terugkomt, terwijl het op Woens- en Zaterdagmiddag reeds mogelijk is per tram van Nijmegen uit om 1.35 te Ottersum (tramhalte) te zijn; dat des appellants woning 3880 M. van de tramhalte verwijderd is, en het afleggen van dezen afstand niet van overwegend bezwaar is te achten; dat naar het oordeel van Gedeputeerde Staten het dagelijks per tram of autobus naar Nijmegen ter schole gaan van des appellants kinderen in de gegeven omstandigheden zeer wel mogelijk is, zoodat er dan ook geen voldoende grond aanwezig is te achten voor het toekennen van een tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het onderbrengen van de kinderen in een kosthuis te Nijmegen; dat er echter wel aanleiding bestaat voor het verleenen van steun uit de gemeentekas in de kosten van het dagelijksche vervoer van de kinderen naar de gemeente Nijmegen, waarvan het bedrag, in verband met des appellants financiële draagkracht, naar de meening van Gedeputeerde Staten is te bepalen op 50 pet. der vervoerkosten;

dat P. J. van Bendegem van dit besluit bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat het niet wel doenlijk is, dat 2 kinderen van respectievelijk 7 en 8 jaren des morgens om 7 uur en, behalve Woensdags en Zaterdags, des avonds na 5 uur, ook in het slechte jaargetijde, 4 K.M. langs een kleiweg afleggen, en dat hij als jong onbemiddeld landbouwer de hoogere kosten ad f 500 van het verblijf der kinderen in Nijmegen van Maandag tot Zaterdag niet zelf kan betalen;

Overwegende: dat de appellant aannemelijk heeft gemaakt, dat het dagelijksche vervoer van zijn kinderen naar Nijmegen niet wel mogelijk is;

dat in zoodanig geval vergoeding kon worden verstrekt voor de verblijfskosten der kinderen van Maandag tot Zaterdag in Nijmegen;

dat de appellant deze kosten stelt op f 700, waarvan f 200 kan worden afgetrokken, in verband met deswege mindere kosten van zijn eigen huishouding;

dat het bedrag der vergoeding in verband met de financiële draagkracht van den appellant op f 200 per kind en per jaar kan worden gesteld;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging in zooverre van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, te bepalen, dat uit de gemeentekas aan P. J. van Bendegem, te Ottersum, zal worden vergoed een bedrag van f 200 per jaar en per kind tot tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het doen bezoeken van een school van de door hem gewenschte richting, ten behoeve van zijn kinderen Johannes en Cornelia Geertruida gedurende den tijd, waarin zij in den leerplichtigen leeftijd vallen.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 1 Maart 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

VII.

13 Maart 1929
N°. 19.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Raalte tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 6 November 1928, 2de afdeling, n°. 10240/7398, waarbij met vernietiging van het besluit van den raad van 26 Juni 1928, n°. 243, tot toekenning van een tegemoetkoming, ingevolge art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, aan R. Knijff, te Raalte, van 30 pet. der kosten eener scholierkaart van Raalte naar het dichtst bij een Gereformeerde school gelegen spoorwegstation in een der aangrenzende gemeenten, is bepaald, dat aan

den belanghebbende voor het bezoeken per trein door zijn leerplichtig kind van de bijzondere Gereformeerde school te Nijverdal, te rekenen met ingang van 29 Mei 1928 voorloopig tot 1 Januari 1931, een tegemoetkoming moet worden toegekend van f 50 per jaar, te betalen in vier gelijke termijnen, telkens na afloop van een kwartaal, na overlegging van een door het hoofd der school afgegeven verklaring, waaruit blijkt, dat het kind gedurende het betrokken kwartaal voor het bezoeken der school gebruik heeft gemaakt van den trein;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Februari 1929, n°. 124;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, van 9 Maart 1929, n°. 1549, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende, dat de raad der gemeente Raalte op 26 Juni 1928 aan R. Knijff een vergoeding heeft toegekend, als bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, van 30 pct. der kosten van een scholierkaart van Raalte naar het dichtst bij een Gereformeerde school gelegen spoorwegstation in een der aangrenzende gemeenten, voor zijn leerplichtig kind, leerling van de bijzondere Gereformeerde school te Nijverdal;

dat, nadat R. Knijff van het raadsbesluit bij Gedeputeerde Staten in beroep was gekomen, dit college bij besluit van 6 November 1928, met vernietiging van het raadsbesluit, heeft bepaald, dat aan den adressant voor het bezoeken per trein door zijn kind van de bijzondere Gereformeerde school te Nijverdal, te rekenen met ingang van 29 Mei 1928 voorloopig tot 1 Januari 1931, een tegemoetkoming moet worden toegekend van f 50 per jaar, te betalen in vier gelijke termijnen, telkens na afloop van een kwartaal, na overlegging van een door het hoofd der school afgegeven verklaring, waaruit blijkt, dat het kind gedurende het betrokken kwartaal voor het bezoeken der school gebruik heeft gemaakt van den trein;

dat Gedeputeerde Staten daarbij hebben overwogen, dat het kind van den adressant op 29 Juli 1928 in den leerplichtigen leeftijd is komen te vallen; dat dit kind vóór het tot de bijzondere Gereformeerde school te Nijverdal werd toegelaten, niet reeds was toegelaten als leerling tot een binnen de gemeente Raalte gevestigde school, welke niet meer dan 4 K.M. van zijn woning is verwijderd; dat blijkens het bestreden raadsbesluit in het algemeen de gemeenteraad zich op het standpunt heeft gesteld, dat de vergoeding behoort te worden berekend naar de dichtst bij de woning van den adressant gelegen school, waar bijzonder onderwijs van de door hem gewenschte richting wordt onderwezen, in dit geval de bijzondere Gereformeerde school te Laag Zuthem; dat volgens de meening van Gedeputeerde Staten de gemeenteraad zich te recht op het standpunt heeft gesteld, dat, nu een school, waar het gewenschte onderwijs kan worden ontvangen, dichtst bij de woning van den adressant is gelegen dan de school, waarop door hem toelating is verzocht en verkregen voor zijn kind, met deze omstandigheid rekening behoort te worden gehouden; dat weliswaar de adressant de voorkeur geeft aan de Gereformeerde school te Nijverdal, omdat deze school deel uitmaakt van een inrichting van onderwijs, welke mede omvat een school voor uitgebreid lager onderwijs, en de school te Laag Zuthem een tweemansschool, maar dat deze voorkeur er niet toe behoort te leiden om de gemeentekas te bezwaren met de meerdere kosten, veroorzaakt door het bezoeken van een verder gelegen school van dezelfde richting; dat blijkens bericht van burgemeester en wethouders van Raalte van 4 Augustus 1928, de toegekende vergoeding neerkomt op een vergoeding van f 2,10 per maand; dat in verband met het inkomen van het hoofd van het gezin en de samenstelling van dat gezin, de toegekende vergoeding, indien de bijzondere Gereformeerde school te Laag Zuthem tot basis wordt genomen, te laag is en behoort te worden bepaald op f 50 per jaar;

dat de gemeenteraad in beroep aanvoert, dat het bedrag van f 50 per jaar hem te hoog voorkomt; dat toch in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 wordt gesproken van een tegemoetkoming, uit welk woord reeds voldoende blijkt, dat de wetgever slechts een zeer gedeeltelijke bijdrage, verband houdende met de financiële dragkracht van de betrokken ouders of verzorgers, heeft bedoeld; dat, daar de kosten van een scholierkaart van Raalte naar het station Laag Zuthem f 61 per jaar bedragen, een tegemoetkoming van f 50 jaar, alzoo van 82 pct. toch wel zeer hoog is te achten, vooral aangezien R. Knijff als controleur aan de Coöperatieve Zuivelfabriek, te Raalte, een

vast inkomen heeft van f 1450 per jaar, terwijl hij voor huur van een aan genoemde fabriek toebehoorende woning slechts f 3 per week behoeft te betalen, waarin, aangezien deze huur zeer laag is, toch zeker ook nog een toelage van plm. f 100 per jaar is gelegen; dat het gezin van R. Knijff slechts 3 kinderen telt, onderscheidenlijk 7, 5 en 2 jaren oud, zoodat door hem wel een groter aandeel in de kosten van de bedoelde scholierkaart kan worden gedragen dan f 11;

Overwegende, dat met het Rijkschooltoezicht behoort te worden aangenomen, dat de geldelijke omstandigheden van den verzoeker een tegemoetkoming in de kosten van vervoer van f 50 rechtvaardigen;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 13 Maart 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

VIII.

21 Maart 1929
N°. 23.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door G. Brouwer, W. Hardebol, H. Wilbrink, J. M. Kleiboer, E. Strooker, de weduwe K. Strooker, geb. J. Grapendaal, F. van den Berg en K. de Rooy, allen ouders en verzorgers van leerplichtige kinderen te Egmond-Binnen, die een bijzondere lagere school te Alkmaar bezoeken, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 8 Augustus 1928, n°. 121, waarbij ongegrond is verklaard hun beroep tegen een besluit van den raad der gemeente Egmond-Binnen van 29 December 1927, n°. III, waarbij afwijzend is beschikt op hun verzoek om verhooging van het bedrag der hun bij Ons besluit van 16 September 1927, n°. 12, toegekende vergoeding volgens art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 ten behoeve van hun in den leerplichtigen leeftijd vallende kinderen, die een bijzondere lagere school te Alkmaar bezoeken;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Maart 1929, n°. 1118 (1928);

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 16 Maart 1929, n°. 1776, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende: dat de raad der gemeente Egmond-Binnen bij besluit van 29 December 1927 afwijzend heeft beschikt op het verzoek van C. Brouwer, W. Hardebol, H. Wilbrink, J. H. Kleiboer, E. Strooker, de weduwe K. Strooker, geb. J. Grapendaal, P. van den Berg en K. de Rooy, allen ouders en verzorgers van leerplichtige kinderen te Egmond-Binnen, die een bijzondere lagere school te Alkmaar bezoeken, om verhooging van het bedrag der hun bij Ons besluit van 16 September 1927, n°. 12, toegekende vergoeding volgens art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 ten behoeve van hun in den leerplichtigen leeftijd vallende kinderen, die een bijzondere lagere school te Alkmaar bezoeken, uit overweging, dat bij Ons voornoemd besluit de vergoeding op f 2,65 per kind en per week is gesteld;

dat, nadat voormelde ouders en verzorgers van dit besluit bij Gedeputeerde Staten van Noordholland in beroep waren gekomen, dit College het beroep ongegrond heeft verklaard, uit overweging, dat er, toen Ons besluit van 16 September 1927, n°. 12, werd genomen, 15 kinderen voor vergoeding van reiskosten in aanmerking kwamen, zoodat, met een tegemoetkoming van f 2,65 per kind en per week, de kosten van het vervoer der kinderen naar Alkmaar, welke volgens een door de appel

lanten gemaakte overeenkomst met een autobusonderneming f 40 per week bedroegen, waren gedeelt; dat echter het getal kinderen sedert tot 12 is verminderd, ten gevolge waarvan het toegekende bedrag van $12 \times f 2,65 = f 31,80$, niet meer voldoende is om de kosten van het vervoer der kinderen per autobus naar Alkmaar te dekken, hetgeen den appellanten aanleiding heeft gegeven verhooging van het bedrag der tegemoetkoming per kind te verzoeken tot $40/12 = f 3,33$; dat Ons meergenoemd besluit de vergoeding heeft bepaald op f 2,65 per kind en per week, doch dat uit de bewoordingen van dit besluit en met name uit de slotoverweging niet is af te leiden — zooals de appellanten meenen —, dat bij de vaststelling van genoemd bedrag is uitgegaan van het standpunt, dat het door de appellanten met de autobusonderneming overeengekomen bedrag van f 40 per week in elk geval moest worden vergoeden dat, al zou het vermoeden van de appellanten juist zijn, dat bij Ons besluit is uitgegaan van het standpunt, dat de vervoerkosten per autobus naar Alkmaar moesten worden vergoed, onafhankelijk van het getal kinderen, dat van dat vervoer gebruik maakt, uit het nadere bericht van burgemeester en wethouders is gebleken, dat genoemd college te recht van oordeel is, dat op goedkoopere wijze — te weten door gebruikmaking van de tram van Egmond aan den Hoef naar Alkmaar en van een autobus naar en van het tramstation te Egmond aan den Hoef, welk laatste vervoer niet meer dan f 24 per week zou behoeven te kosten —, in het vervoer der kinderen zou kunnen worden voorzien, zoodat ook thans nog het door den raad gehandhaafde bedrag van f 2,65 per week en per kind ruimschoots voldoende is om de kosten van dit vervoer naar Alkmaar te dekken; dat derhalve voor een verhooging van dit bedrag geen aanleiding bestaat;

dat van dit besluit de appellanten bij Ons in beroep zijn gekomen, in hoofdzaak aanvoerende, dat Ons voornoemd besluit kennelijk de vervoerkosten per autobus volledig voor vergoeding in aanmerking wilde doen komen en dat het dus rationeel is, dat, nu het aantal kinderen is gedaald, zonder dat de vervoerkosten per kind zijn gedaald, de vergoeding per kind wordt verhoogd; dat de goedkoopere wijze van vervoer, waarop Gedeputeerde Staten wijzen, niet bestaat, omdat niet waar is, dat de autobushouders te Egmond aan Zee bereid zijn, het vervoer van en naar bedoeld tramstation te doen voor een bedrag van f 24 per week; dat bovendien deze wijze van vervoer niet te aanvaarden is wegens het herhaaldelijk overstappen, het vroege vertrek 37.45 uur van het station Egmond aan den Hoef, de late terugkeer (5 uur) en de marsch door de stad Alkmaar, met de daarvan vooral voor kleine kinderen verbonden gevaren; dat zij verzoeken de vergoeding per kind te stellen op zoodanig gedeelte van f 40 (of bij verandering der vervoerkosten per speciale autobus van het veranderde bedrag), als het aantal leerplichtige kinderen bedraagt, dat van de autobus gebruik maakt;

Overwegende, dat blijkens de nader op verzoek van de afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur ingewonnen inlichtingen de autobusdienstondernemer A. Duinmeijer, te Egmond aan den Hoef, bereid is voor f 25 per week de kinderen der appellanten van Egmond-Binnen naar de tramhalte Egmond aan den Hoef te vervoeren;

dat dit bedrag, vermeerderd met de kosten van vervoer der 12 kinderen per tram van Egmond aan den Hoef naar Alkmaar, hooger is dan het bedrag van f 2,65 per kind en per week, waarop de vergoeding voor het vervoer der kinderen van Egmond-Binnen naar Alkmaar thans is gesteld;

dat de bezwaren van de appellanten tegen het vervoer gedeeltelijk per autobus, gedeeltelijk per tram niet van zoodanig gewicht kunnen worden geacht, dat deswege deze wijze van vervoer zou moeten worden uitgesloten;

dat onder deze omstandigheden er grond is tot verhooging dezer vergoeding;

dat het daarbij gewenscht is, rekening te houden met het wisselend aantal kinderen, dat de school te Alkmaar bezoekt;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van den raad der gemeente Egmond-Binnen, van 29 December 1927, en van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, van 8 Augustus 1928, n°. 121, het bij Ons besluit van 16 September 1927, n°. 12, bepaalde bedrag der vergoeding voor het bezoeken van de Christelijke school te Alkmaar, door de leerplichtige kinderen,

waarvan de appellanten ouders of verzorgers zijn, te rekenen van 22 November 1927 per kind te bepalen op zoodanig gedeelte van f 25, als verkregen wordt door die som te deelen door het aantal kinderen, dat de school te Alkmaar bezoekt, vermeerderd voor elk leerplichtig kind met het bedrag, dat noodig is tot vervoer van dat kind van Egmond aan den Hoef naar Alkmaar, met bepaling, dat deze vergoeding ook verschuldigd is gedurende den tijd, waarop de kinderen op andere duurdere wijze zijn of worden vervoerd.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 21 Maart 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

IX.

28 Maart 1929

N°. 68.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door burgemeester en wethouders van Apeldoorn tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, van 24 April 1928, n°. 149 L.O., waarbij met vernietiging van het besluit van den raad der gemeente Apeldoorn, van 28 November 1927, houdende afwijzende beschikking op het verzoek van W. van der Sluis, wonende te Apeldoorn, Nieuw Milligen 25, om uit de gemeentekas een vergoeding van f 3,50 per maand te mogen ontvangen voor ieder van zijn drie kinderen, die een bijzondere lagere school te Kootwijk, gemeente Barneveld, bezoeken, omdat zijn woning op meer dan 4 K.M. van bedoelde school is gelegen, is bepaald, dat aan W. van der Sluis, te Milligen, als vergoeding, bedoeld in art. 13, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920, behoort te worden toegekend een bedrag van f 40 per jaar en per schoolgaand kind;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, adviezen van 2 Januari 1929, n°. 1120, (1928) en 6 Maart 1929, n°. 1120 (1928)/62;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 25 Maart 1929, n°. 1963, afdeeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende: dat art. 17, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920, het recht van hooger beroep toekent aan ieder, die belang heeft bij de vernietiging of verbetering van een krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen besluit;

dat belang daarbij is te verstaan in den zin van eigen, persoonlijk belang;

dat burgemeester en wethouders niet geacht kunnen worden, bij vernietiging of verbetering van het bestreden besluit zoodanig belang te hebben;

dat burgemeester en wethouders van Apeldoorn derhalve niet uit eigen hoofde van de beschikking van Gedeputeerde Staten in beroep konden komen, doch zij hiertoe alleen gerechtigd zouden zijn, na daartoe tijdig door den raad te zijn gemachtigd;

Overwegende dienaangaande, dat nu wel raadsbesluit van 7 Juni 1928 het door burgemeester en wethouders tegen de bovengemelde beslissing van Gedeputeerde Staten ingesteld beroep alsnog is bekrachtigd, doch dat deze bekrachtiging is geschied na het verstrijken van den in art. 17, 2de lid, der wet vermeldden termijn van 30 vrije dagen, te rekenen van den dag, waarop het besluit van Gedeputeerde Staten aan de belanghebbenden toegezonden is, zijnde blijkens inlichtingen verstrekt in de openbare vergadering der afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur, waarin over deze zaak verslag is uitgebracht, uiterlijk 28 April 1928;

dat het beroep dus niet tijdig door het daartoe bevoegde gezag is ingesteld;

dat nu wel is waar in het beroepschrift van burgemeester en wethouders een beroep wordt gedaan op art. 179r der

Gemeentewet, doch dat reeds de enkele omstandigheid, dat deze bepaling het geval betreft, dat de gemeente tot het voeren van een rechtsgeding zal overgaan, het beroep op deze wetsbepaling doet falen;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

burgemeester en wethouders van Apeldoorn in hun beroep niet ontvankelijk te verklaren.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 28 Maart 1929.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.*

WILHELMINA.

X.

28 Maart 1929
N°. 69.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door S. de Haan, te Peins, gemeente Franekeradeel, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, van 19 September 1928, n°. 99, 2de afd., waarbij is ongegrond verklaard zijn beroep tegen het besluit van den raad der gemeente Franekeradeel van 30 Juni 1928, n°. 6, waarbij hem, met ingang van 21 Mei 1928 en tot wederopzeggens toe, een naar f 20 per jaar en per in den leerplichtigen leeftijd vallend kind, dat de Christelijke Nationale school aan de Voorstraat, te Franeker, bezoekt, berekende steun uit de gemeentekas is verleend;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Maart 1929, n°. 96;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 25 Maart 1929, n°. 1962, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende, dat de raad der gemeente Franekeradeel op 30 Juni 1928, ingevolge art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, aan S. de Haan, arbeider te Peins, met ingang van 21 Mei 1928 en tot wederopzeggens toe, een naar f 20 per jaar en per in den leerplichtigen leeftijd vallend kind, dat de Christelijke Nationale school aan de Voorstraat, te Franeker, bezoekt, berekende steun uit de gemeentekas heeft verleend;

dat een door S. de Haan bij Gedeputeerde Staten ingesteld beroep door het laatstgemelde college bij besluit van 19 September 1928, n°. 99, 2de afd., ongegrond is verklaard uit overweging, dat de appellant recht meent te hebben op geheele vergoeding van de kosten van vervoer voor zijn 5 kinderen, die de genoemde school bezoeken, en niet alleen voor de 3 kinderen, die in den leerplichtigen leeftijd vallen; dat art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 den uit de gemeentekas te verleenen steun uitdrukkelijk beperkt tot in den leerplichtigen leeftijd vallende kinderen, zoodat deze beperking te recht in het raadsbesluit is opgenomen; dat de appellant wel geheele vergoeding van de kosten van vervoer vraagt, maar in gebreke blijft het bedrag der kosten te noemen; dat blijkens het advies van burgemeester en wethouders moet worden aangenomen, dat de appellant, wiens kinderen tegelijk met die van anderen dagelijks per auto naar en van de school worden gebracht en gehaald, zich tot geen enkele betaling heeft verplicht; dat volgens art. 13 de daar bedoelde steun wordt verleend ten behoeve van ouders, voogden of verzorgers, ter tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het bezoeken van de door hen gewenschte school; dat, nu de appellant zelf blijkbaar geen kosten heeft, van een tegemoetkoming in die kosten moeilijk sprake kan zijn; dat dan ook de vraag rijst, of zijn verzoek door den raad niet had behooren

te zijn afgewezen, en er zeker geen termen zijn om het door den raad toegekende bedrag te verhoogen;

dat de appellant in beroep aanvoert, dat hij een groot gezin heeft en vijf schoolgaande kinderen en slechts f 19 verdiensten per week, welk bedrag ternauwernood toereikend is om zijn gezin van het noodigste te voorzien; dat hij dus onvermogen is om in de vervoerkosten bij te dragen; dat door het besluit van den gemeenteraad en dat van Gedeputeerde Staten hij dus gedwongen wordt voor dit doel een almoes aan te nemen van particulieren, terwijl de wet in dit geval spreekt van algeheele vergoeding uit de gemeentekas; dat deze almoes zijn rechtsgevoel krenkt en ook in strijd is met de rechtsgelijkheid tegenover de publieke kassen tusschen openbaar en bijzonder onderwijs; dat hij gaarne zou uitgemaakt zien, of art. 5 dan wel art. 3 van de Leerplichtwet beslist of zijn kinderen al of niet leerplichtig zijn;

Overwegende, dat ingevolge art. 3 der Leerplichtwet de leerplichtige leeftijd aanvangt met het bereiken door een kind van het zevende levensjaar;

dat weliswaar de verplichting om te zorgen, dat het kind de school, waar het als leerling is ingeschreven, geregeld bezoekt, krachtens art. 5 dezer wet aanvangt met den dag, waarop het voor het eerst op de school als leerling plaats neemt of na inschrijving had kunnen plaats nemen, doch dat deze wetsbepaling van geen invloed is op den leerplichtigen leeftijd, welke in art. 3 der wet wordt aangegeven;

dat Gedeputeerde Staten te recht hebben overwogen, dat art. 13, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920 den uit de gemeentekas te verleenen steun uitdrukkelijk beperkt tot in den leerplichtigen leeftijd vallende kinderen;

Overwegende voorts, dat op de in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 bedoelde tegemoetkoming of vergoeding aanspraak kan worden gemaakt door ouders, voogden of verzorgers van in den leerplichtigen leeftijd vallende kinderen, die deze kinderen openbaar onderwijs dan wel bijzonder onderwijs van een bepaalde richting wenschen te doen genieten, wanneer de woning der kinderen meer dan 4 K.M. is verwijderd van een voor hen toegankelijke school voor gewoon of uitgebreid lager onderwijs, waar het voor hen gewenschte onderwijs wordt gegeven;

dat op de toepassing van deze wetsbepaling niet van invloed is de omstandigheid, dat door ouders, voogden of verzorgers wellicht van particuliere zijde steun kan worden genoten voor het door de kinderen doen bezoeken van een bepaalde school; dat in aanmerking genomen de gegoedheid van S. de Haan, deze kosten hem ten volle behooren te worden vergoed;

dat uit nadere inlichtingen, ingewonnen naar aanleiding van een schrijven van den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, moet worden afgeleid, dat het bedrag dezer onkosten op ten hoogste f 25 per kind en per jaar behoort te worden gesteld;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 19 September 1928, n°. 99, 2de afd., en van het besluit van den raad der gemeente Franekeradeel van 30 Juni 1928, n°. 6, te bepalen, dat aan S. de Haan, met ingang van 21 Mei 1928 en tot wederopzegging toe, steun uit de gemeentekas wordt verleend, bestaande in een vergoeding van de werkelijke kosten van vervoer van zijn leerplichtige kinderen per auto van Peins naar Franeker tot een maximum van f 25 per jaar en per in den leerplichtigen leeftijd vallend kind, dat de Christelijke Nationale school aan de Voorstraat, te Franeker, bezoekt.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 28 Maart 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.*

XI.

29 April 1929
Nº. 29.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door C. G. C. de Vries, te Amsterdam, als gemachtigde van G. D. J. Snoek, te Weesperkarspel, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, van 12 September 1928, n°. 122, waarbij met vernietiging van het besluit van den raad van Weesperkarspel, van 4 Mei 1928, houdende afwijzing van het verzoek om algeheele vergoeding van de kosten van vervoer per autobus voor de twee kinderen van G. D. J. Snoek, die de R.-K. school te Weesp bezoeken, is beslist, dat aan den appellant, wat Petrus Jordaan Snoek betreft, te rekenen van 1 Januari 1928, en wat Jordanus Petrus Snoek aangaat, te rekenen van 12 Februari 1928, in de kosten, vervonden aan het vervoer per autobus der kinderen naar de R.-K. school te Weesp, een tegemoetkoming moet worden verleend van 75 pct. van f 0,50 per kind en per week, zolang de genoemde kinderen die school bezoeken en uiterlijk tot het einde van den leerplichtigen leeftijd;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 April 1929, n°. 157;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 26 April 1929, n°. 2854, afdeling Lager onderwijs algemeen;

Overwegende: dat de raad der gemeente Weesperkarspel bij besluit van 4 Mei 1928 afwijzend heeft beschikt op het verzoek van C. G. C. de Vries, te Amsterdam, als gemachtigde van G. D. J. Snoek, te Weesperkarspel, om algeheele vergoeding van de kosten van vervoer per autobus voor de twee kinderen van laatstgenoemde, die de R.-K. school te Weesp bezoeken; dat de raad daarbij heeft overwogen, dat in het algemeen slechts aanspraak kan worden gemaakt op een „tegemoetkoming” in de kosten, verbonden aan het bezoeken van een op groter afstand dan 4 K.M. van de woning gelegen school; dat algeheele vergoeding der kosten slechts bij uitzondering behoort te worden verleend; dat de maatschappelijke omstandigheden van den verzoeker niet van dien aard zijn, dat van hem gezegd kan worden in die uitzonderingspositie te verkeeren; dat een tegemoetkoming van f 0,30 per kind en per week voldoende wordt geoordeeld; dat hij in staat wordt geacht zelf f 0,20 per week te kunnen betalen;

dat, nadat C. G. C. de Vries, namens G. D. J. Snoek, bij Gedeputeerde Staten van Noordholland in beroep was gekomen, dit college bij besluit van 12 September 1928, n°. 122, met vernietiging van het bestreden raadsbesluit heeft beslist, dat aan den appellant, wat Petrus Jordaan Snoek betreft, te rekenen van 1 Januari 1928, en wat Jordanus Petrus Snoek aangaat, te rekenen van 12 Februari 1928, in de kosten, verbonden aan het vervoer per autobus der kinderen naar de R.-K. school te Weesp, een tegemoetkoming moet worden verleend van 75 pct. van f 0,50 per kind en per week, zolang de genoemde kinderen die school bezoeken en uiterlijk tot het einde van den leerplichtigen leeftijd;

dat Gedeputeerde Staten daarbij hebben overwogen, dat de appellant, blijkens de door burgemeester en wethouders van Weesperkarspel verstrekte inlichtingen, in de Rijksinkomstenbelasting voor het belastingjaar 1927—1928 naar een inkomen van f 2300 is aangeslagen en 5 kinderen te zijnen laste heeft, zoodat een tegemoetkoming van 75 pct. in de kosten van vervoer per autobus, welke f 0,50 per kind en per week bedragen, billijk is te achten;

dat van dit besluit C. G. C. de Vries, namens D. G. J. Snoek, bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat de aanslag in de Rijksinkomstenbelasting over het belastingjaar 1927—1928 door den inspecteur der directe belastingen is vernietigd, omdat Snoek voor dat belastingjaar geen inkomen heeft gehad; dat hij daarom algeheele vergoeding vraagt van de vervoerskosten;

Overwegende, dat, blijkens nader op verzoek van de afdeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur ingewonnen inlichtingen, G. D. J. Snoek over het belastingjaar 1928—1929 naar een inkomen van f 2000 voor de Rijksinkomstenbelasting is aangeslagen;

dat onder deze omstandigheden er geen aanleiding is de verleende tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het vervoer per autobus van twee kinderen naar de R.-K. school te Weesp, te verhoogen;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:
het beroep ongegrond te verklaren

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 29 April 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

XII.

6 Juni 1929
Nº. 46.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Eelde tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, van 2 Januari 1929, n°. 47, waarbij, met vernietiging van zijn besluit van 11 October 1926, houdende afwijzende beschikking op de verzoeken van W. Faber, J. Bolhuis, D. van der Laan en H. Zwaneveld, aldaar, om een vergoeding uit de gemeentekas toe te kennen krachtens art. 13, 1e lid, der Lager-onderwijswet 1920, ten bedrage van de kosten voor het dagelijksch vervoer naar en van de Gereformeerde school voor gewoon lager onderwijs aan den Paterswoldschen weg, te Groningen, onderscheidenlijk voor hun 3, 3, 2 en 3 leerplichtige kinderen, is besloten ten behoeve van de appellanten een vergoeding toe te kennen tot het bedrag van de werkelijke kosten, verbonden aan het bezoek per goedkoopste reisgelegenheid van de school aan den Paterswoldschen weg, hiervoren bedoeld, door hun in den leerplichtigen leeftijd vallende kinderen;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Mei 1929, n°. 364;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 3 Juni 1929, n°. 3687, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende: dat de raad der gemeente Eelde in zijn vergadering van 11 October 1928 afwijzend heeft beschikt op de adressen van W. Faber, J. Bolhuis, D. van der Laan en H. Zwaneveld, allen wonende te Eelde, houdende verzoek om een vergoeding uit de gemeentekas toe te kennen krachtens art. 13, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920, ten bedrage van de kosten voor het dagelijksch vervoer naar en van de Gereformeerde school voor gewoon lager onderwijs aan den Paterswoldschen weg, te Groningen, respectievelijk voor hun onderscheidenlijk drie, drie, twee en drie leerplichtige kinderen;

dat de raad daarbij heeft overwogen, dat 10 van de bedoelde kinderen vóór hun toelating tot de Gereformeerde school de openbare lagere school te Paterswolde of die te Eelde bezochten, gelegen op minder dan 4 K.M. afstand van hun woning, terwijl 1 der kinderen eerst een andere bijzondere school — d. w. z., nadat het was toegelaten op de openbare lagere school te Paterswolde — te Groningen heeft bezocht; dat wel is waar bij de toelating van de bedoelde kinderen op de genoemde openbare lagere scholen het schoolgebouw aan den Paterswoldschen weg te Groningen van de vereniging tot stichting en instandhouding van scholen voor lager onderwijs op Gereformeerden grondslag nog niet was opgericht, doch dat die vereniging ten tijde dier toelating meer scholen exploiteerde te Groningen en wel die, gelegen in de Grootte Leliestraat, in de Mauritsstraat, aan den Kraneweg, den Noorderbuitensingel, de Bessemoersteeg en de Rosensteinlaan, zoodat de ouders bij die toelating hebben te kennen gegeven, dat zij verkozen hun kinderen openbaar onder-

wijs te doen genieten en zich derhalve hebben neergelegd bij het karakter van de openbare lagere scholen in deze gemeente; dat krachtens art. 13, 1ste lid, laatste zin der Lager-onderwijs-wet 1920, geen vergoeding noch tegemoetkoming van de in dit lid bedoelde kosten wordt toegekend, voor zoover deze betreffen kinderen, die reeds zijn toegelaten als leerlingen tot een binnen de gemeente gevestigde school, welk niet meer dan 4 K.M. van hun woning is verwijderd, tenzij de vergoeding of tegemoetkoming strekt tot vervoer naar een school, die bij de eerstbedoelde toelating nog niet was opgericht; dat de voorstellers van het amendement, waarbij de vermelde zin aan art. 13, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920, is toegevoegd, met deze bepaling wilden voorkomen, dat voor kinderen, die reeds op een school gaan, bij welk karakter de ouders zich hebben neergelegd, hetgeen in casu het geval is, tegemoetkoming van gemeentewege zou worden verstrekt in de kosten van vervoer naar een school van ander karakter; dat hieruit volgt, dat in het slot van art. 13, 1ste lid, het woord „school” moet worden opgevat in den zin van onderwijsinstelling; dat derhalve de woorden: „naar een school, die bij eerstbedoelde toelating nog niet was opgericht” alleen van toepassing kunnen zijn in het geval, dat voor het eerst na de toelating een school van een bepaalde richting beschikbaar komt; dat ten tijde van de toelating der kinderen op de openbare lagere scholen in de gemeente Eelde, zooals meêrvermeld, wel scholen van de thans door de ouders gewenschte richting te Groningen beschikbaar waren, zoodat geen aanspraak op de gevraagde vergoeding kan worden gemaakt;

dat, nadat de adressanten van deze beslissing bij Gedeputeerde Staten van Drenthe in beroep waren gekomen, dit college bij besluit van 2 Januari 1929, n°. 47, met vernietiging van het bestreden raadsbesluit, aan de appellanten een vergoeding heeft toegekend tot het bedrag van de werkelijke kosten, verbonden aan het bezoeken per goedkoopste reisgelegenheid van de Gereformeerde school voor gewoon lager onderwijs aan den Paterswoldschen weg (gemeente Groningen) door hun in den leerplichtigen leeftijd vallende kinderen, daarbij overwegende, dat art. 13, 1ste lid, eerste volzin, der Lager-onderwijswet 1920, aan de gemeentebesturen de verplichting oplegt om ten behoeve van ouders, voogden of verzorgers van in den leerplichtigen leeftijd vallende kinderen, die deze kinderen openbaar onderwijs dan wel bijzonder onderwijs van een bepaalde richting wenschen te doen genieten, terwijl de woning der kinderen meer dan vier kilometer is verwijderd van een voor hen toegankelijke school voor gewoon of voor uitgebreid lager onderwijs, waar het door hen gewenschte onderwijs wordt gegeven, desverlangd uit de gemeentekas steun te verleenen ter tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het bezoeken van een op groter afstand van de woning, doch binnen de gemeente of in een naburige gemeente gelegen school voor gewoon of voor uitgebreid lager onderwijs, waar het door hen gewenschte onderwijs gegeven wordt; dat het, daar de tegemoetkoming in deze wetsbepaling afhankelijk gesteld wordt van den afstand, welke door de kinderen moet worden afgelegd, duidelijk is, dat daarin met „school” wordt bedoeld „schoolgebouw”; dat dan ook in de bij den laatsten volzin in het eerste lid van art. 13 gemaakte uitzondering, dat geen vergoeding noch tegemoetkoming wordt toegekend voor de in dit lid bedoelde kosten, voor zoover deze betreffen kinderen, die reeds zijn toegelaten als leerlingen, tot een binnen de gemeente gevestigde school, welke niet meer dan 4 K.M. van hun woning is verwijderd, tenzij de vergoeding of tegemoetkoming strekt tot vervoer naar een school, die bij de eerstbedoelde toelating nog niet was opgericht, naar de meening van dit college aan het woord „school” geen andere betekenis mag worden toegekend, dan die van „schoolgebouw”; dat de school aan den Paterswoldschen weg is opgericht na de toelating op scholen voor openbaar onderwijs in de gemeente Eelde van de kinderen, waarop de aanvragen betrekking hebben; dat mitsdien de raad der gemeente Eelde ten onrechte afwijzend op die aanvragen heeft beschikt;

dat van het besluit van Gedeputeerde Staten de raad der gemeente Eelde bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat de afstands-bepaling niet een argument is om te concluderen, dat het woord „school” in het slot van art. 13, 1ste lid, der wet, moet worden opgevat in den zin van „schoolgebouw”; aangezien bij de redactie van de wet geen vaste lijn is gevolgd en men zich bij de toepassing van de wet niet te streng moet houden aan de letter, maar moet streven naar een rationeele,

de bedoeling des wetgevers zooveel mogelijk naderende toepassing; dat Gedeputeerde Staten de vergoeding afhankelijk stellen van de al dan niet oprichting van een nieuw gebouw, waardoor de bedoeling des wetgevers, om alleen rekening te houden met de richting van het onderwijs, in het geheel niet tot haar recht komt; dat de beide eerste malen, dat het woord „school” in art. 13, 1ste lid, wordt gebruikt, dit geschiedt in beperkten zin van school(gebouw), waar het door de ouders gewenschte onderwijs wordt gegeven; dat voorts een der kinderen reeds, vóór dat het was toegelaten op de Gereformeerde school aan den Paterswoldschen weg, gemeente Groningen, en nadat het was toegelaten op een der openbare lagere scholen in deze gemeente, een andere bijzondere school te Groningen bezocht; dat verder de vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen voor gewoon lager onderwijs op Gereformeerden grondslag, behalve de school aan den Paterswoldschen weg, ten tijde van de toelating van de kinderen op de openbare lagere scholen in deze gemeente, nog meer scholen in de gemeente Groningen bezat, alwaar ook het door de vermelde personen gewenschte onderwijs wordt gegeven; dat derhalve van den aanvang van de toelating van de kinderen tot de openbare lagere scholen in zijn gemeente reeds plaatsing op een school van de gewenschte richting mogelijk was;

Overwegende: dat krachtens art. 13, 1ste lid, laatste zin, der Lager-onderwijswet 1920, geen vergoeding noch tegemoetkoming van de in dit lid bedoelde kosten wordt toegekend, voor zoover deze betreffen kinderen, die reeds zijn toegelaten als leerlingen tot een binnen de gemeente gevestigde school, welke niet meer dan 4 K.M. van hun woning is verwijderd, tenzij de vergoeding of tegemoetkoming strekt tot vervoer naar een school, die bij de eerstbedoelde toelating nog niet was opgericht;

dat deze laatste zinsnede, in verband beschouwd met de eerste zinsnede van art. 13, geen andere beteekenis heeft dan de vrijheid der ouders, voogden of verzorgers van leerplichtige kinderen te waarborgen om hen hetzij openbaar onderwijs dan wel onderwijs van een bepaalde richting te doen genieten;

dat derhalve de woorden „naar een school, die bij de eerstbedoelde toelating nog niet was opgericht” alleen van toepassing kunnen zijn in het geval, dat voor het eerst na de toelating een school van een bepaalde richting beschikbaar komt;

dat immers, indien een school van dezelfde richting ten tijde der toelating beschikbaar was, de ouders, voogden of verzorgers, door de toelating van hun kinderen reeds te kennen gaven, dat zij verkozen deze kinderen openbaar onderwijs te doen genieten;

dat deze keuze ten aanzien van een bij de toelating bestaande school van een bepaalde richting onherroepelijk is, en daarmede in strijd zoude zijn, dat een recht op vergoeding of tegemoetkoming zou worden erkend voor een school naast de bestaande school van geheel dezelfde richting en diensgevolge de gedane keuze wel zou mogen worden herroepen;

dat blijkens de stukken de kinderen van W. Faber, J. Bolhuis, D. van der Laan en H. Zwaneveld, ten aanzien van wie vergoeding krachtens art. 13 is aangevraagd, vóór hun plaatsing op de Gereformeerde school aan den Paterswoldschen weg te Groningen, reeds als leerlingen waren toegelaten tot een openbare lagere school binnen de gemeente Eelde, welke niet meer dan 4 K.M. van hun onderscheidenlijke woningen is verwijderd;

dat de genoemde verzoekers mitsdien op de hierbedoelde vergoeding aanspraak kunnen maken;

dat hier wel is waar sprake is van vervoer van de kinderen naar een school, die bij hun toelating tot de openbare lagere scholen te Eelde nog niet was opgericht, doch dat blijkens de ambtsberichten, op dat tijdstip in de naburige gemeente Groningen wel bestonden verschillende scholen, uitgaande van de vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen voor lager onderwijs op Gereformeerden grondslag, waar het onderwijs van dezelfde, door de aanvragers gewenschte richting werd gegeven en welke scholen voor hun kinderen toegankelijk waren;

dat derhalve het uitzonderingsgeval, genoemd in het slot van de bovengenoemde wetsbepaling, niet gezegd kan worden, zich hier voor te doen;

dat Gedeputeerde Staten mitsdien ten onrechte het hiervoren vermelde raadsbesluit hebben vernietigd;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 2 Januari 1929, n°. 47, het besluit van den raad der gemeente Eelde van 11 October 1928 te handhaven.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 6 Juni 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

XIII.

29 Juni 1929
N°. 30.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de beroepen, ingesteld door 1°. den raad der gemeente Barneveld, en 2°. burgemeester en wethouders der gemeente Apeldoorn tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 11 December 1928, n°. 139, L. O., waarbij, met vernietiging van het besluit van den raad van Apeldoorn van 7 Juni 1928, en dat van den raad van Barneveld van 26 Juni 1928, is bepaald, dat aan L. Versteeg, E. van Maanen, A. Evertse, H. van Luttikhuisen en B. Dekker, als vergoeding, bedoeld in art. 13, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920, behoort te worden toegekend een bedrag van f 40 per schoolgaand kind en per jaar;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Juni 1929, n°. 403;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 25 Juni 1929, n°. 4216, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende: dat de raad der gemeente Apeldoorn in zijn vergadering van 7 Juni 1928, beschikkende op de verzoeken van A. Evertse, te Assel, E. van Maanen, te Assel, L. Versteeg, te Assel, en E. van Luttikhuisen, te Hoog-Buurl, allen gemeente Apeldoorn, om een vergoeding overeenkomstig art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 te mogen ontvangen van f 40 per jaar voor ieder van hun kinderen, die de bijzondere school te Kootwijk bezoeken, heeft besloten:

a. onder afwijzing van de aanvragen van A. Evertse, E. van Maanen en L. Versteeg, voor hen de vergoeding, bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, in het genot waarvan zij thans zijn, te handhaven;

b. rekening houdende met den afstand, door zijn kinderen af te leggen, de vergoeding per kind voor E. van Luttikhuisen te stellen op f 3 per maand;

dat de raad der gemeente Apeldoorn daarbij heeft overwogen, dat door A. Evertse en E. van Maanen bij hun eerste aanvraag is opgegeven, dat de kosten wegens het bezoeken van de bijzondere school te Kootwijk f 1,50 per maand en per kind bedragen; dat hun deze vergoeding is verleend en ook aan L. Versteeg, hoewel door hem een vergoeding van f 3 per maand en per kind was gevraagd; dat nimmer gebleken is, dat de kosten hooger waren en dus het verleende bedrag ontoereikend; dat ook van een stijging van de vorenbedoelde kosten niets is gebleken;

dat voorts de gemeenteraad van Barneveld in zijn vergadering van 26 Juni 1928 heeft besloten, een verzoek van B. Dekker, te Kootwijk, om toekenning van een vergoeding ingevolge art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, voor kennisgeving aan te nemen, op grond dat ter zake reeds een beslissing is genomen, te weten bij raadsbesluiten van 12 Augustus 1925, n°. 7658, en van 13 Juni 1927, n°. 8115, waarbij aan B. Dekker een vergoeding werd toegekend van f 1,50 per maand per leerplichtig kind, waarmede hij destijds volkomen genoegen heeft genomen; dat in den toestand geen wijziging is gekomen;

dat, nadat A. Evertse, E. van Maanen, L. Versteeg en E. van Luttikhuisen van het besluit van den raad der gemeente Apeldoorn van 7 Juni 1928, en B. Dekker van het besluit van den raad van Barneveld van 26 Juni 1928 bij Gedeputeerde Staten van Gelderland in beroep waren gegaan, dit college bij besluit van 17 December 1928, n°. 139, met vernietiging van deze beide raadsbesluiten, heeft bepaald, dat aan L. Versteeg, E. van Maanen, A. Evertse, E. van Luttikhuisen en B. Dekker, als vergoeding, bedoeld in art. 13, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920, behoort te worden toegekend een jaarlijksch bedrag van f 40 per schoolgaand kind;

dat Gedeputeerde Staten daarbij hebben overwogen, dat de woning der kinderen van L. Versteeg 5 KM, die der kinderen van E. van Maanen 5 KM, die der kinderen van A. Evertse 5 KM, die der kinderen van E. v. Luttikhuisen 7 KM en die der kinderen van B. Dekker 6 KM verwijderd is van de bijzondere lagere school te Kootwijk; dat het billijk moet worden geacht, dat:

1. aan L. Versteeg, die vijf kinderen te zijnen laste heeft en in de Rijksinkomstenbelasting niet is aangeslagen, een tegemoetkoming, als bedoeld in art. 1 der Lager-onderwijswet 1920, wordt toegekend van f 40 per schoolgaand kind per jaar;

2. aan E. van Maanen, die drie kinderen te zijnen laste heeft en in de Rijksinkomstenbelasting 1927/28 is aangeslagen naar een zuiver inkomen van f 1600, een tegemoetkoming, als bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, wordt toegekend van f 40 per schoolgaand kind per jaar;

3. aan A. Evertse, die in de Rijksinkomstenbelasting 1927/28 is aangeslagen naar een zuiver inkomen van f 910, een tegemoetkoming, als bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, wordt toegekend van f 40 per jaar voor zijn schoolgaand kind;

4. aan E. van Luttikhuisen, die vijf kinderen te zijnen laste heeft en in de Rijksinkomstenbelasting 1927/28 is aangeslagen naar een zuiver inkomen van f 1250, een tegemoetkoming, als bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, wordt toegekend van f 40 per schoolgaand kind per jaar;

5. aan B. Dekker, die zeven kinderen te zijnen laste heeft en in de Rijksinkomstenbelasting 1927/28 is aangeslagen naar een zuiver inkomen van f 1000, een tegemoetkoming, als bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, wordt toegekend van f 40 per schoolgaand kind per jaar;

dat van dit besluit van Gedeputeerde Staten de raad der gemeente Barneveld en burgemeester en wethouders der gemeente Apeldoorn, daartoe door den gemeenteraad gemachtigd, bij Ons in beroep zijn gekomen;

dat de raad van Barneveld aanvoert, dat bij raadsbesluit van 12 Augustus 1925, n°. 7658, aan Dekker, ingevolge art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, een vergoeding werd toegekend van f 1,50 per maand voor het bezoeken door zijn kind van de bijzondere school te Kootwijk; dat bij raadsbesluit van 13 Juni 1927, n°. 8115, het eerstgenoemde raadsbesluit aldus werd aangevuld, dat de vergoeding van f 1,50 per maand werd toegekend voor elk leerplichtig kind; dat Dekker destijds verklaard heeft, hiermede volkomen tevreden te zijn, wat ook hieruit kan blijken, dat hij van beide raadsbesluiten niet in beroep is gegaan; dat in den bestaanden toestand geen wijzigingen zijn gekomen; dat, naar zijn meening, op dien grond, geen nieuw verzoek kon worden ingediend, daar anders de beroepstermijn al heel weinig zin heeft; dat z.i. een vergoeding van f 18 per kind per jaar in de kosten, verbonden aan het bezoeken van de school te Kootwijk, door de kinderen van Dekker voldoende is te achten;

dat burgemeester en wethouders van Apeldoorn namens den raad hunner gemeente aanvoeren, dat de kosten van het vervoer niet zijn gestegen; dat de noodzaak van de verhoogde vergoeding in geen deele blijkt; dat uit de beschikking van Gedeputeerde Staten niet is op te maken, welken maatstaf dat college bij het toekennen van de vergoeding heeft aangelegd; dat toch, ofschoon de afstand van de woning van E. van Luttikhuisen tot de bijzondere school te Kootwijk 7250 M bedraagt en die tusschen de woningen van de overige adressanten en de school $\pm$ 5000 M., niettemin aan allen dezelfde vergoeding is verleend; dat Gedeputeerde Staten bij het vaststellen van de vergoeding dus blijkbaar geen rekening hebben gehouden met de bijzondere omstandigheden in deze, waardoor de indruk wordt gevestigd, dat door dat college een eenmaal aangenomen bedrag voor vergoeding ex art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, zonder meer ook aan de adressanten is toegekend; dat de raad van oordeel is, dat de

vergoeding slechts naar behoefte moet worden verleend, bij de beoordeling waarvan de bijzondere omstandigheden juist van veel gewicht zijn;

Overwegende, dat tegen de beschikkingen der gemeenteraden onderscheidenlijk van Apeldoorn en van Barneveld op de destijds gedane aanvragen onderscheidenlijk van A. Evertse, E. van Maanen en L. Versteeg en van B. Dekker, waarbij de tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het schoolbezoek hunner kinderen, is bepaald op f 1,50 per kind per maand, geen beroep werd ingesteld, zoodat die beschikkingen kracht van eindbeslissing hebben verkregen;

dat niet is gebleken van veranderde omstandigheden of van inmiddels aan den dag getreden feiten, die, waren ze destijds bekend geweest, tot een andere beslissing hadden moeten leiden; dat het karakter van eindbeslissing, aan deze raadsbesluiten toekomende, miskend zou worden, indien de vorenvermelde ouders andermaal in de gelegenheid worden gesteld, omtrent hun aanspraken op steun uit de gemeentekas een beslissing uit te lokken;

dat dus de grief der gemeenteraden tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten omtrent de hernieuwde aanvragen van A. Evertse, E. van Maanen, L. Versteeg en B. Dekker gegrond is;

Overwegende, dat de gemeenteraad van Apeldoorn eveneens te recht van oordeel is, dat geen aanleiding bestaat, aan E. van Luttikhuizen een hoogere tegemoetkoming te verleenen dan de gemeenteraad voor hem heeft vastgesteld, aangezien niet is aangetoond, dat onder de omstandigheden, zooals deze zich ten aanzien van dezen aanvrager voordoen, de kosten, verbonden aan het schoolbezoek van zijn kinderen, geacht moeten worden boven een bedrag van f 3 per maand uit te gaan

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 11 December 1928, n°. 139, L. O., de besluiten van den gemeenteraad van Apeldoorn van 7 Juni 1928 en van den gemeenteraad van Barneveld van 26 Juni 1928, te handhaven.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 29 Juni 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.*

XIV.

17 Juli 1929
N. 24.

WJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door burgemeester en wethouders van Nijkerk tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 12 Maart 1929, n°. 193, L. O., waarbij met vernietiging van het besluit van den raad van Nijkerk van 15 November 1928, voor zooveel dit A. A. Wolters aangaat, is bepaald, dat aan A. A. Wolters, te Nijkerk, buurtschap Holk, als vergoeding, bedoeld in art. 13, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920, behoort te worden toegekend een bedrag van f 40 per jaar en per schoolgaand kind;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 26 Juni 1929, n°. 458;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 11 Juli 1929, n°. 4595, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende, dat art. 17 der Lager-onderwijswet 1920 het recht van hooger beroep toekent aan ieder, die belang heeft

bij de vernietiging of verbetering van een krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen besluit;

dat „belang” daarbij is te verstaan in den zin van eigen persoonlijk belang;

dat burgemeester en wethouders niet geacht kunnen worden bij de vernietiging of verbetering van het bestreden besluit zoodanig belang te hebben;

dat burgemeester en wethouders van Nijkerk derhalve niet uit eigen hoofde van de beschikking van Gedeputeerde Staten in beroep konden komen, doch zij hiertoe alleen gerechtigd zouden zijn, na daartoe door den raad te zijn gemachtigd;

dat in het onderhavige geval de machtiging te laat, immers na het verstrijken van den termijn, bij art. 17, lid 2, der wet voor het komen in beroep gegund, is verleend, aangezien het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten op 18 Maart 1929 aan den gemeenteraad van Nijkerk is toegezonden en eerst op 19 April d.a.v. de raad burgemeester en wethouders tot het instellen van beroep heeft gemachtigd;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

burgemeester en wethouders van Nijkerk in hun beroep niet-ontvankelijk te verklaren.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 17 Juli 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.*

XV.

20 October 1929
N°. 32.

WJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Heiloo tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 29 Mei 1929, n°. 129, waarbij met vernietiging van zijn besluit van 9 Januari 1929, houdende een afwijzende beschikking op het verzoek van E. B. J. Vahl, te Heiloo, om tegemoetkoming, ingevolge art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, uit de gemeentekas in de kosten van vervoer van twee zijner leerplichtige kinderen naar de nieuwe Christelijke school te Alkmaar, is beslist, dat door die gemeente aan hem, als vader van de beide in den leerplichtigen leeftijd vallende kinderen, die de bedoelde school bezoeken, ter tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan dat schoolbezoek, voor elk kind, te rekenen van het tijdstip, waarop het die school per autobus bezoekt, een tegemoetkoming uit de gemeentekas moet worden verleend ten bedrage van 75 pet. der kosten van het vervoer per autobus, zulks tot het einde van den leerplichtigen leeftijd der kinderen;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 October 1929, n°. 720;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 24 October 1929, n°. 7023, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende, dat de raad der gemeente Heiloo op 9 Januari 1929 afwijzend heeft beslist op de aanvraag van E. B. J. Vahl, aldaar, om steun uit de gemeentekas in de kosten van vervoer van twee zijner leerplichtige kinderen naar de nieuwe Christelijke school te Alkmaar;

dat, ingevolge een door E. B. J. Vahl ingesteld beroep, Gedeputeerde Staten van Noordholland bij besluit van 29 Mei 1929, n°. 129, met vernietiging van het raadsbesluit, hebben beslist, dat door de gemeente Heiloo aan E. B. J. Vahl, aldaar, als vader van de beide in den leerplichtigen leeftijd vallende kinderen, die de nieuwe Christelijke school te Alkmaar bezoeken,

ter tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan dat schoolbezoek, voor elk kind, te rekenen van het tijdstip, waarop het de genoemde school per autobus bezocht, een tegemoetkoming uit de gemeentekas moet worden verleend ten bedrage van 75 pct. der kosten van het vervoer per autobus, zulks tot het einde van den leerplichtigen leeftijd der kinderen;

dat Gedeputeerde Staten daarbij hebben overwogen, dat de raad der gemeente Heiloo de aanvraag heeft afgewezen op grond, dat ten tijde van de toelating van de bovenbedoelde leerlingen tot de openbare lagere school aldaar, welke niet meer dan 4 K.M. van hun woning is verwijderd, in de gemeente Alkmaar reeds een onderwijsinstelling, uitgaande van dezelfde vereeniging als de school, voor het bezoeken waarvan steun uit de gemeentekas wordt gevraagd, bestond; dat in de laatste zinsnede van art. 13, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920 is bepaald, „dat geen vergoeding noch tegemoetkoming wordt toegekend voor de in dat lid bedoelde kosten, voor zoover deze betreffen kinderen, die reeds zijn toegelaten als leerlingen tot een binnen de gemeente gevestigde school, welke niet meer dan 4 K.M. van hun woning is verwijderd, tenzij de vergoeding of tegemoetkoming strekt tot vervoer naar een school, die bij eerstbedoelde toelating nog niet was opgericht”; dat in verband met deze wetsbepaling en de redenen, die den raad tot afwijzing van het verzoek hebben geleid, de vraag onder de oogen is te zien, welke beteekenis aan het woord „school”, voorkomende aan het einde dier wetsbepaling, behoort te worden gehecht; dat in de eerste zinsnede van art. 13, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920 sprake is van den afstand van de woningen der kinderen tot de school, zoodat in die zinsnede het woord „school” onmogelijk als „onderwijsinstelling” kan worden opgevat, doch daarin geen andere beteekenis dan die van „schoolgebouw” hebben kan; dat er geen redelijke gronden bestaan om in hetzelfde lid van genoemd wetsartikel aan een zelfde woord een verschillende beteekenis te hechten, in verband waarmede hun college van meening is, dat ook aan het woord „school”, voorkomende in de laatste zinsnede van art. 15, eerste lid, der meergemelde wet, de beteekenis van „schoolgebouw” behoort te worden toegekend; dat het schoolgebouw, hetwelk door de bovenbedoelde kinderen wordt bezocht, nog niet bestond ten tijde van hun toelating tot de openbare lagere school te Heiloo, zoodat, daar hier het geval, voorzien aan het slot van de bovengemelde wetsbepaling, aanwezig is, op steun ex art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 aanspraak kan worden gemaakt; dat wijders het jaarlijksche inkomen van den appellant op f 1570 is te stellen, zoodat, in aanmerking genomen, dat hij 5 kinderen te zijnen laste heeft, een tegemoetkoming van 75 pct. in de kosten van het vervoer per autobus, welke kosten f 6 per maand en per leerling bedragen, billijk is te achten;

dat de gemeenteraad in beroep aanvoert, dat in Ons besluit van 12 October 1926, n°. 45, wordt gezegd, dat het woord „school” in het slot van art. 13, lid 1, der Lager-onderwijswet 1920, moet worden opgevat in den zin van „onderwijsinstelling” en dat die opvatting volgt uit de bedoeling, die de voorstellers van het amendement, waarbij de laatste volzin aan art. 13 is toegevoegd, hadden; dat bij de redactie van de Lager-onderwijswet 1920 en de daarin gebrachte wijzigingen niet zulk een vaste lijn is gevolgd, dat uit het feit, dat het woord „school”, in de 1ste zinsnede van art. 13 kennelijk beteekent „schoolgebouw”, niet behoeft te volgen, dat aan het woord „school” in hetzelfde lid van dit artikel dezelfde beteekenis moet worden gehecht, te meer niet, waar, zooals in casu vaststaat, het niet de bedoeling van de voorstellers dier wetsbepaling is geweest, dat die beteekenis aan dat woord „school” wordt gehecht; dat de gemeenteraad van meening is gebleven, dat aan het woord „school” aan het slot van art. 13 de beteekenis van „onderwijsinstelling” behoort te worden gegeven; dat ten tijde van de toelating van de kinderen van E. B. J. Vahl tot de openbare lagere school te Heiloo, in de gemeente Alkmaar bestond een onderwijsinstelling van gelijke richting als door die kinderen thans wordt bezocht;

Overwegende, dat krachtens art. 13, 1ste lid, laatsten zin, der Lager-onderwijswet 1920, geen vergoeding noch tegemoetkoming in de in dit artikel bedoelde kosten wordt toegekend, voor zoover deze betreffen kinderen, die reeds zijn toegelaten als leerlingen tot een binnen de gemeente gevestigde school, welke niet meer dan 4 K.M. van hun woning is verwijderd, tenzij de vergoeding of tegemoetkoming strekt tot vervoer naar

een school, die bij de eerstbedoelde toelating nog niet was opgericht;

dat de voorstellers van het amendement, waarbij de laatste volzin aan art. 13, lid 1, der Lager-onderwijswet 1920 is toegevoegd, met deze bepaling wilden voorkomen, dat voor kinderen, die reeds op een school gaan, bij welken karakter de ouders zich hebben neergelegd, tegemoetkoming van gemeentewege zou worden verstrekt in de kosten van vervoer naar een school van een ander karakter;

dat hieruit volgt, dat in het slot van art. 13, 1ste lid, het woord „school” moet worden opgevat in den zin van onderwijsinstelling van een bepaalde richting;

Overwegende, dat blijkens de stukken op het tijdstip van de toelating der kinderen op de openbare lagere school te Heiloo reeds bestond een onderwijsinstelling te Alkmaar, waar het onderwijs van de door den aanvrager gewenschte richting werd gegeven en welke school voor zijn kinderen toegankelijk was;

datmitsdien het uitzonderingsgeval, genoemd in het slot van de bovengemelde wetsbepaling, niet gezegd kan worden zich hier voor te doen;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 29 Mei 1929, n°. 129, het besluit van den raad der gemeente Heiloo van 9 Januari 1929 te handhaven.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 29 October 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

XVI.

29 October 1929

N°. 33.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Haskerland tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 15 Mei 1929, n°. 110, 2de afdeling, waarbij met vernietiging van zijn besluit van 30 Januari 1929 is bepaald, dat aan Th. Hoekstra, te Haskerdijken, in die gemeente, met ingang van 24 September 1928, als vergoeding van de kosten van vervoer van zijn leerplichtige kinderen naar een bijzondere lagere school te Akkrum, gemeente Utingeradeel, door de gemeente Haskerland jaarlijks een bedrag van f 52,80 per kind zal worden uitgekeerd;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 October 1929, n°. 712;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 24 October 1929, n°. 7021, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende: dat de raad der gemeente Haskerland op 30 Januari 1929 op een desbetreffend verzoek van Th. Hoekstra, te Haskerdijken, heeft besloten, met ingang van 24 September 1928 aan Th. Hoekstra, voornoemd, zoolang de in zijn adres omschreven omstandigheid voortduurt, tot aan het einde van den leerplichtigen leeftijd van zijn kinderen Hendrikje, Linze en Sipke, overeenkomstig art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, een tegemoetkoming in de vervoerkosten van die kinderen naar de bijzondere lagere school te Akkrum te verleenen ten bedrage van f 22 per jaar en per kind;

dat, nadat Th. Hoekstra van dit raadsbesluit bij Gedeputeerde Staten van Friesland in beroep was gegaan, deze bij besluit van 15 Mei 1929, n°. 110, 2de afdeling, met vernietiging van het bestreden raadsbesluit hebben bepaald, dat aan Th. Hoekstra met ingang van 24 September 1928 als vergoeding van de kosten

van vervoer van zijn leerplichtige kinderen naar de bijzondere lagere school te Akkrum door de gemeente Haskerland jaarlijks een bedrag van f 52,80 per kind zal worden uitgekeerd, uit overweging, dat bij het raadsbesluit een tegemoetkoming van f 22 per jaar en per kind is verleend, terwijl de appellant aanspraak meent te mogen maken op geheele vergoeding der kosten, zijnde f 158,40 per jaar; dat de raad de tegemoetkoming heeft bepaald op f 22 per kind of 5/12 van de jaarlijksche kosten per kind, uit overweging, dat het vervoer per autobus over den afstand van 4175 M., waarop de woning van den appellant van de school is verwijderd, slechts noodig is bij ongunstige weersgesteldheid en dat gedurende den overigen tijd (naar 's raads meening op 7 maanden te stellen) de kinderen dien afstand zonder bezwaar te voet kunnen afleggen; dat, na dagelijks gelegenheid bestaat voor vervoer per autobus, het naar de meening van hun college billijkerwijze niet kan worden gevergd, dat de kinderen den genoemden afstand gedurende het grootste gedeelte van het jaar te voet afleggen; dat hun college alzoo van oordeel is, dat niet slechts over 5 maanden, maar over het geheele jaar de kosten behooren te worden vergoed; dat zij intusschen de meening van den raad deelen, dat de vergoeding niet in totaal, maar per leerling dient te worden bepaald;

dat van dit besluit de raad der gemeente Haskerland bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat uit verschillende van Onze beslissingen valt af te leiden, dat rekening mag worden gehouden met de vraag, of vervoer van de schoolkinderen al dan niet noodzakelijk is; dat, nu aangenomen is, dat in het onderhavige geval het vervoer slechts gedurende een tijdvak van 5 maanden van het jaar noodzakelijk is, er z.i. geen termen aanwezig zijn, de gemeentekas te bezwaren met meerdere, niet noodzakelijke uitgaven ten behoeve van de schoolvereniging, welke den autobussdienst exploiteert;

Overwegende: dat moet worden aangenomen, dat het aantal maanden, gedurende welke de kinderen wegens ongunstige weersgesteldheid niet te voet naar school kunnen gaan, ten hoogste op 5 is te stellen;

dat dus de te verleenen vergoeding de kosten van het vervoer per autobus gedurende 5 maanden niet behoort te overschrijden;

dat de omstandigheid, dat ook gedurende de maanden, waarin de kinderen zonder bezwaar te voet kunnen gaan, voor hen gelegenheid bestaat tot vervoer per autobus, geen aanleiding geeft, de gemeente te belasten met de kosten van vervoer per autobus gedurende die maanden;

dat dus Gedeputeerde Staten ten onrechte het door den gemeenteraad als vergoeding toegekende bedrag hebben verhoogd;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, het besluit van den raad der gemeente Haskerland van 30 Januari 1929 te handhaven.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 29 October 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

XVII.

1 November 1929
N°. 21.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRACIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente Gilze en Rijen, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 31 Mei 1929, G. n°. 402, IVde afdeling, waarbij met vernietiging van zijn besluit van 16

Januari 1929, houdende verleenning ten behoeve van J. Olivierse, te Rijen, B 401, gedurende het jaar 1929, van een tegemoetkoming, groot f 2,50 per kind en per maand, in de kosten van een maandabonnement der Naamlooze Vennootschap Algemeene Transport-Onderneming, voor het bezoeken door zijn leerplichtige kinderen Hendrik en Johanna Sophia Olivierse van de Hervormde Christelijke school te Klein-Dongen, gemeente Dongen, aan hem in de kosten, verbonden aan het bezoek door zijn beide leerplichtige kinderen van de Hervormde Christelijke school te Klein-Dongen, gemeente Dongen, een tegemoetkoming, als bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, is verleend van f 44 per jaar en per kind, ingaande 1 Januari 1929;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 16 October 1929, n°. 735;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 28 October 1929, n°. 7166, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende, dat de raad der gemeente Gilze en Rijen in zijn vergadering van 16 Januari 1929 op het verzoek van J. Olivierse, te Rijen, B 401, om vergoeding uit de gemeentekas van de kosten, verbonden aan het bezoeken door zijn leerplichtige kinderen Hendrik en Johanna Sophia van de Hervormde Christelijke school te Klein-Dongen, gemeente Dongen, heeft besloten aan den verzoeker gedurende het jaar 1929 een tegemoetkoming te verleen, groot f 2,50 per kind en per maand, in de kosten van een maandabonnement der Naamlooze Vennootschap Algemeene Transport-Onderneming, voor het bezoeken door zijn voormelde leerplichtige kinderen van de Hervormde Christelijke school te Klein-Dongen, gemeente Dongen;

dat, nadat J. Olivierse van dit besluit bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in beroep was gekomen, dit College bij besluit van 31 Mei 1929, met vernietiging van het voorschreven raadsbesluit, aan den appellant in de kosten, verbonden aan het bezoeken door zijn beide leerplichtige kinderen van de Hervormde Christelijke school te Klein-Dongen, een tegemoetkoming, als bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, heeft verleend van f 44 per jaar en per kind, ingaande 1 Januari 1929;

dat Gedeputeerde Staten daarbij hebben overwogen, dat des appellants kinderen per autobus van de Naamlooze Vennootschap Algemeene Transport-Onderneming van het station Gilze-Rijen naar Dongen worden vervoerd en vervolgens den afstand Dongen—Klein-Dongen te voet afleggen; dat de kosten van vervoer per autobus van het station Gilze-Rijen naar Dongen en terug voor scholieren bedragen per kind f 4 per maand of, vernits in de vacantiemaand Augustus niets wordt betaald, f 44 per jaar; dat de gemeenteraad in deze kosten een tegemoetkoming heeft verleend van f 2,50 per maand en per kind, ook voor de maand Augustus, en wel voor het jaar 1929; dat de appellant deze tegemoetkoming met het oog op den geldelijken toestand van zijn gezin te laag acht en deze zou willen zien bepaald op f 4 per maand, te meer, aangezien zijn kinderen dagelijks den afstand Dongen—Klein-Dongen (ong. 25 minuten gaans) en terug te voet hebben af te leggen en de hieraan verbonden kosten wegens slijtage van schoeisel en kleeven door hem worden geschat op f 7 per kind en per jaar; dat het in verband met de samenstelling van des appellants gezin en met zijn inkomen billijk is hem in de kosten, verbonden aan het bezoeken zijner twee leerplichtige kinderen van de Hervormde Christelijke school te Klein-Dongen, een tegemoetkoming te verleen van f 44 per jaar voor elk van zijn leerplichtige kinderen;

dat van dit besluit de raad van Gilze en Rijen bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat de verzoeker een inkomen heeft van f 1768, waarvan na vermindering voor noodzakelijk levensonderhoud en kinderattrek (f 825) f 943 belastbaar blijft; dat het gemiddelde belastbaar inkomen in zijn gemeente per aangeslagene slechts f 825 bedraagt; dat bij de beslissing van Gedeputeerde Staten, die een tegemoetkoming in de kosten inhoudt, in aanmerking is genomen het door den appellant berekende bedrag van f 7 per jaar en per kind voor meerdere kosten van slijtage van schoeisel en kleeven; dat in dit geval geenszins in aanmerking mag komen de tweede zin van art. 18, sub 1, der Lager-onderwijswet 1920, bepalende, dat zoo noodig de geheele kosten moeten worden vergoed, terwijl het bedrag voor meerdere slijtage aan schoeisel niet in aanmerking zou mogen worden gebracht, omdat een groot aantal der kinderen,

die in de gemeente de scholen bezoeken, zeker denzelfden, zoo niet grooter afstand te voet moeten afleggen;

Overwegende, dat in verband met de financiële omstandigheden van J. Olivierse, te Rijen, de hem toe te kennen tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het bezoeken door zijn beide bovengenoemde kinderen van de Hervormde Christelijke school te Klein-Dongen, gemeente Dongen, naar billijkheid behoort te worden bepaald op f 36 per kind en per jaar, zijnde ruim 80 ten honderd van de vervoerkosten per autobus der van het station Gilze-Rijen naar Dongen en terug;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het bestreden besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 31 Mei 1929, G. n°. 402, IVde afdeling, de tegemoetkoming aan J. Olivierse, te Rijen, in de kosten, verbonden aan het bezoeken door zijn beide leerplichtige kinderen van de Hervormde Christelijke school te Klein-Dongen, vast te stellen op f 36 per kind en per jaar, ingaande 1 Januari 1929.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 1 November 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

XVIII.

28 December 1929
N°. 11.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door W. J. L. Warmenhoven, te Oostvoorne, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 8 Juli 1929, waarbij, met wijziging van het besluit van den raad der gemeente Oostvoorne, van 12 Januari 1929, om aan den adressant van 18 Januari 1929 af een vergoeding te geven voor de kosten van het doen bezoeken door zijn dochtertje Maria, geboren 18 Januari 1922, van de Rooms-Katholieke bijzondere lagere school te Brielle, Venkelstraat 175, en wel tot een bedrag, gelijk aan de kosten van een schoolkaart voor reizen in de 2de klasse der Rotterdamse Tramwegmaatschappij over het traject Prinsenstein—Brielle en terug, zijnde voor 2 kinderen f 57,75 per jaar, is bepaald, dat aan den appellant, voornoemd, met ingang van 18 Januari 1929, datum, waarop zijn kind Marie geacht kan worden in den leerplichtigen leeftijd te vallen, tot 1 Augustus 1929 uit de gemeentekas een vergoeding zal worden toegekend in de kosten, verbonden aan haar verblijf in het internaat, Venkelstraat 175, te Brielle, berekend naar f 60 's jaars, en voorts van 1 Augustus 1929 af tot zoolang dit kind in den leerplichtigen leeftijd valt of in een ander opzicht de omstandigheden zich wijzigen, een vergoeding van de kosten van een tramabonnement van het traject Prinsenstein—Brielle vice versa, berekend naar f 24,75 per jaar;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 December 1929, n°. 840;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 23 December 1929, n°. 8042, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende: dat de raad der gemeente Oostvoorne op 12 Januari 1929 aan W. J. L. Warmenhoven met ingang van 18 Januari 1929 een vergoeding ten bedrage van f 24,75 heeft toegekend voor de kosten van een tramabonnement 2de klasse voor het traject Prinsenstein—Brielle vice versa, ten behoeve van zijn kind Maria, dat de bijzondere lagere school, Venkelstraat 175, te Brielle, bezoekt;

dat ingevolge een door W. J. L. Warmenhoven ingesteld beroep, Gedeputeerde Staten van Zuidholland, bij besluit van 8 Juli 1929, met wijziging van het raadsbesluit, hebben bepaald, dat aan den appellant met ingang van 18 Januari 1929, datum, waarop zijn kind Maria geacht kan worden in den leerplichtigen leeftijd te vallen, tot 1 Augustus 1929 uit de gemeentekas een vergoeding zal worden toegekend in de kosten, verbonden aan haar verblijf in het internaat, Venkelstraat 175, te Brielle, gerekend naar f 60 's jaars, en voorts van 1 Augustus 1929 af tot zoolang het betrokken kind in den leerplichtigen leeftijd valt of in een ander opzicht de omstandigheden zich wijzigen, een vergoeding van de kosten van een tramabonnement voor het traject Prinsenstein—Brielle vice versa, berekend naar f 24,75 per jaar;

dat Gedeputeerde Staten daarbij o.a. hebben overwogen, dat de afstand van de ouderlijke woning tot de te bezoeken school te groot is om dagelijks heen en weer te voet te worden afgelegd en gebruikmaking van een rijwiel in verband met den jeugdigen leeftijd van het betrokken kind, thans eveneens ongewenscht is; dat een andere wijze van vervoer groote kosten zou medebrengen en derhalve de door den appellant gewenschte regeling, waarbij zijn kind in het internaat is geplaatst inderdaad op het tijdstip, waarop hij zijn aanvraag deed, als aangewezen kan worden beschouwd; dat thans derhalve de vraag dient te worden beantwoord, op welk bedrag de werkelijke jaarlijksche kosten moeten worden gesteld, welke voor den interpellant zouden zijn verbonden aan het verblijf zijner dochter Maria in het internaat, behorende bij de bijzondere lagere school, Venkelstraat n°. 175, te Brielle; dat vanwege het bestuur van het bedoelde internaat deswege een bedrag van f 200 per jaar in rekening wordt gebracht; dat de plaatsing van het bedoelde kind op het gemelde internaat voor den appellant in tweeërlei opzicht een besparing van kosten medebrengt, namelijk een rechtstreeksche — aangezien voor de gemelde vergoeding aan het betrokken kind voeding en huisvesting wordt verschaft, en een middellijke, wegens mindere kosten voor kleding en schoeisel, nu het bedoelde dochtertje niet vier malen daags een zekeren afstand heeft af te leggen voor het bezoeken van haar school, doch in het gebouw der onderwijsinrichting zelf verblijft; dat de totale besparing voor den appellant bij de door hem gewenschte regeling redelijkerwijze op een bedrag van f 140 per jaar kan worden gesteld en derhalve de gemeentelijke vergoeding voor het tijdvak, dat van het door den raad gewenschte vervoermiddel geen gebruik kan worden gemaakt, dient te worden berekend naar f 200 — f 140 = f 60 's jaars; dat met ingang van 15 Mei 1929 de dienstregeling van de meerbedoelde tram zoodanig is gewijzigd en de weg, welke bij een zoodanige wijze van vervoer te voet moet worden afgelegd, van dien aard is, dat, ook naar het oordeel van den inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Brielle, door het genoemde kind van dit vervoermiddel zonder bezwaar gebruik kan worden gemaakt tot het bezoeken van de door den appellant gewenschte school; dat de kosten van het benodigde tramabonnement, 2de klasse, wanneer voor twee kinderen uit één gezin een dergelijk abonnement wordt aangevraagd, voor het tweede kind f 24,75 bedragen;

dat de appellant in beroep aanvoert, dat zijn bezwaar tegen het gebruik maken van de tram is komen te vervallen, doch alleen voor zoolang de gewijzigde (zomer-)dienstregeling van kracht blijft; dat immers de mogelijkheid geenszins is uitgesloten, dat de dienstregeling in het najaar wederom gewijzigd wordt, daardoor zijn bezwaar zou kunnen herleven; dat bij gebreke van een vaststaande dienstregeling de aangewezen weg is, het kind voortdurend het internaat te doen bezoeken en niet om het al of niet bezoeken van het internaat telkens te regelen naar gelang de dienstregeling het bezoeken van het internaat noodig maakt; dat het kind, ook wanneer het van de tram gebruik maakt, toch nog een weg van ± 20 minuten zou moeten volgen, welke in den winter voor de helft onbegaanbaar is; dat het door Gedeputeerde Staten vastgestelde bedrag van f 60 niet als een wezenlijke tegemoetkoming kan worden aangemerkt en niet in redelijke verhouding staat tot de door hem, appellant, te maken kosten; dat de door hem gewenschte regeling nimmer een besparing van f 140 per jaar voor hem zal opleveren, doch belangrijk minder; dat toch de voeding van het betrokken kind voor de huishouding van hem, appellant, die als tuinder zelf groenten, enz. teelt, slechts geringe kosten medebrengt; dat het bezoeken van het internaat geen besparing aan kosten voor kleding en schoeisel voor hem beteekent dat juist door het

bezoeken daarvan de kosten voor kleding en schoeisel voor hem zeker niet minder bedragen dan wanneer het kind het internaat niet bezoekt en viermaal daags een zekeren afstand moet afleggen; dat toch het kind in het internaat altijd wat netter en duurder gekleed moet gaan, terwijl het — wanneer het het internaat niet bezoekt — na thuiskomst van de school steeds het schoolcostuum en de schoenen verwisselt met het nog eenvoudiger en goedkooper speelcostuum en de klompen; dat in elk geval, wanneer van een besparing aan kleding en schoeisel gesproken zou kunnen worden, deze toch slechts op een zeer gering bedrag zou kunnen worden gesteld; redenen, waarom de appellant verzoekt de vergoeding vast te stellen op f 200 (voor voeding en huisvesting) per jaar;

Overwegende, ten aanzien van het bezwaar van den appellant, dat de mogelijkheid geenszins is uitgesloten, dat de dienstregeling der Rotterdamse Tramweg Maatschappij zoodanig zou kunnen worden gewijzigd, dat het gebruik maken van de tram door zijn kind voor het bezoeken der school bezwaar zou opleveren, dat in zoodanig geval ingevolge art. 13, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920 een nieuwe aanvraag tot het gemeente-bestuur kan worden gericht;

Overwegende, wat betreft zijn bezwaar, dat het kind, wanneer het van de tram gebruik maakt, toch nog een weg van ongeveer twintig minuten zou moeten volgen, welke in ieder geval in den winter voor de helft onbegaanbaar zou zijn, dat met den inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Brielle moet worden aangenomen, dat, nu het kind alleen bij daglicht van den bedoelden weg gebruik behoeft te maken, het aangevoerde bezwaar niet van zoodanige beteekenis is, dat hierin grond zou zijn gelegen tot wijziging van de bestreden uitspraak van Gedeputeerde Staten;

Overwegende ten slotte, met betrekking tot des appellants derde bezwaar, dat aannemelijk is gemaakt, dat de plaatsing van het kind in het internaat zoodanige meerdere kosten voor voeding en kleding met zich heeft gebracht, dat verhooging van de door Gedeputeerde Staten toegekende vergoeding billijk is te achten;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 8 Juli 1929 en van het besluit van den raad der gemeente Oostvoorne van 12 Januari 1929, te bepalen, dat aan W. J. L. Warmenhoven, met ingang van 18 Januari 1929, datum, waarop zijn kind Maria geacht kan worden in den leerplichtigen leeftijd te vallen, tot 1 Augustus 1929 uit de gemeentekas een vergoeding wordt toegekend in de kosten, verbonden aan haar verblijf in het internaat, Venkelstraat 175, te Brielle, gerekend naar f 100 's jaars en voorts van 1 Augustus 1929 af totdat het genoemde kind niet meer in den leerplichtigen leeftijd valt of de omstandigheden zich wijzigen, een vergoeding van de kosten van een tramabonnement voor het traject Prinsenstein—Brielle vice versa, berekend naar f 24,75 per jaar.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 28 December 1929.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

WILHELMINA.

XIX.

28 December 1929
N°. 12.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door C. van Gammeren, te Drongelen, gemeente Eethen, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 10 Juli 1929, G. n°. 423, IVde afdeling, waarbij met vernietiging in zoverre van het

besluit van den raad der gemeente Eethen van 11 Maart 1929, houdende toekenning, te rekenen van 1 Januari 1929, van een vergoeding à f 1,50 per week, ingevolge art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, o. a. aan den adressant ten behoeve van zijn kind, dat de bijzondere school voor uitgebreid lager onderwijs te Waalwijk, uitgaande van het Departement Waalwijk van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, bezoekt, is bepaald, dat de door dien raad vastgestelde vergoeding, ad f 1,50 per week, moet worden uitgekeerd te rekenen van 12 December 1928;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 December 1929, n°. 863;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 23 December 1929, n°. 8043, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende, dat de raad der gemeente Eethen bij besluit van 11 Maart 1929 heeft ingewilligd het verzoek van C. van Gammeren, te Drongelen, om hem ingevolge art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 een vergoeding ad f 1,50 per week te verleen ten behoeve van zijn leerplichtig, de school voor uitgebreid lager onderwijs te Waalwijk bezogend kind, echter met dien verstande, dat de vergoeding niet, gelijk was aangevraagd, ingaat op 1 September 1928, doch op 1 Januari 1929;

dat, nadat C. van Gammeren tegen dit raadsbesluit bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in beroep was gekomen, deze bij besluit van 10 Juli 1929, G. n°. 423, IVde afdeling, met vernietiging in zoverre van het genoemde raadsbesluit, hebben bepaald, dat de door den raad vastgestelde vergoeding, ad f 1,50 per week, moet worden uitgekeerd te rekenen van 12 December 1928, uit overweging, dat de strekking van art. 13 der Lager-onderwijswet 1920 naar hun meening geen andere kan zijn dan deze, dat de wettelijke aanspraak op de daarmede bedoelde vergoeding of tegemoetkoming voor belanghebbenden eerst ontstaat te rekenen van het tijdstip, waarop het verlangen daartoe aan het orgaan, dat in eersten aanleg daarover heeft te oordeelen, wordt kenbaar gemaakt; dat dit uitsluitend kan blijken uit de desbetreffende door hem bij den gemeenteraad ingediende aanvraag; dat de appellant van dit verlangen eerst heeft doen blijken door indiening zijner aanvraag, gedagteekend 12 December 1928; dat derhalve de vergoeding ook te rekenen van dezen datum moet worden uitgekeerd;

dat van dit besluit C. van Gammeren bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat zijn zoon van 1 September 1928 af de school te Waalwijk bezoekt; dat de vergoeding z. i. op dien datum behoort in te gaan;

Overwegende, dat op den in het bestreden besluit vermelden grond Gedeputeerde Staten te recht hebben beslist, dat de vergoeding behoort te worden verleend met ingang van 12 December 1928;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 28 December 1929.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

WILHELMINA.

XX.

28 Januari 1929
N°. 6.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs te den Burg (gemeente Texel) tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 25 September 1928,

n°. 10842, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Julianastraat;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs van 19 November 1928, n°. 8770;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Januari 1929, n°. 26;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 24 Januari 1929, n°. 11208, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister bij bovengemelde beslissing het bedrag der Rijksvergoeding over het jaar 1927 heeft bepaald op f 41.75,95 en ter kennis van het schoolbestuur gebracht, dat over het jaar 1927 een voorschot is genoten van f 4300; dat Onze Minister daarbij heeft overwogen, dat het salaris en mitsdien de Rijksvergoeding van het hoofd K. Eelderink moet worden bepaald op f 2675,33, zijnde 3 maanden naar een jaarwedde van f 2484 + f 20 garantietoelage, 4 maanden naar een jaarwedde van f 2668 en 5 maanden naar een jaarwedde van f 2784; dat het schoolbestuur in beroep aanvoert, dat het volgens het schrijven van Onzen Minister een voorschot van f 4300 zou hebben genoten; dat het in werkelijkheid slechts f 3999,58 heeft ontvangen; dat voorts Onze Minister het salaris van het hoofd heeft berekend op f 2869,49; dat het hoofd der school gehuwd is en op 1 Januari 1927 9 dienstjaren en op 1 April 1927 10 dienstjaren had; dat Texel op 1 Augustus 1927 geplaatst is in de 2de salarisklasse;

Overwegende: ten aanzien van des appellants eerste bezwaar, dat dit niet is gericht tegen de vaststelling door Onzen Minister van de Rijksvergoeding, doch tegen de daarbij aan het schoolbestuur gedane mededeeling aangaande het voorschot, dat door dit bestuur over 1927 zou zijn genoten; dat dienaangaande noch krachtens art. 99, 3de lid, der Lager-onderwijswet 1920, noch krachtens een andere wetsbepaling, beroep bij Ons openstaat;

Overwegende: ten aanzien van des appellants tweede bezwaar, dat de persoonlijke toelage van het hoofd der school op 31 December 1925 f 112 bedroeg; dat met ingang van 1 Januari 1926 de marge als hoofd eener school met f 92 is verhoogd; dat diensgevolge met ingang van laatstgenoemden datum de persoonlijke toelage van het hoofd der school met ingang van 1 Januari 1926 f 20 bedroeg; dat op deze persoonlijke toelage tot 1 April 1927 te zijnen aanzien aanspraak heeft bestaan; dat na den laatstgemelden datum voor hem geen aanspraak op een persoonlijke toelage toestond, aangezien op den laatstgemelden datum de jaarwedde is verhoogd met een periodieke verhooging, welke over het tijdvak 1 April 1927—1 Augustus 1927 f 184 bedroeg en met ingang van den laatstgemelden datum het bedrag der jaarwedde f 2784 was;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

I. voor zoover het beroep is gericht tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, tot vaststelling der Rijksvergoeding, met handhaving van de beslissing van Onzen Minister van 25 September 1928, n°. 10842, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding voor deze school over het jaar 1927 vast te stellen op f 4173,95;

II. voor het overige het schoolbestuur in zijn beroep niet-ontvankelijk te verklaren.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 28 Januari 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

XXI.

2 Februari 1929

N°. 19.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der afdeling Zwolle van de Vereniging voor Christelijk Volks-onderwijs te Zwolle, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Warmoesstraat;

Gezien het advies van den Onderwijsraad (afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs) van 10 November 1928, n°. 8776;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Januari 1929, n°. 11;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 29 Januari 1929, n°. 11206, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende, dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, bij besluit van 13 September 1928, n°. 20396, afdeling Lager Onderwijs Financieel, de vergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, voor de bovenbedoelde school over het jaar 1927 heeft vastgesteld op f 11 685, daarbij o. a. overwegende, dat bij beschikking van 24 Augustus 1927, n°. 9810¹, afdeling Lager Onderwijs Financieel, de Rijksvergoeding voor deze school in uitzicht werd gesteld voor den zesden onderwijzer van bijstand, onder voorwaarde, dat deze leerkracht geen ander is dan een van hen, die, sedert het in werking treden der Lager-onderwijswet 1920, aan de onder dit bestuur staande scholen wegens opheffing hunner betrekking op wachtgeld werden gesteld; dat evenwel aan deze voorwaarde niet is voldaan; dat derhalve aan de genoemde beschikking geen aanspraak op Rijksvergoeding voor een extra leerkracht kan worden ontleend; dat in verband hiermede het salaris van den onderwijzer H. Moll van 21 Augustus—31 December 1927 als boven het wettelijk aantal aan de school verbonden niet voor Rijksvergoeding in aanmerking kan komen; dat evenwel het salaris van de onderwijzeres M. J. Kwak, als behorend tot het verplichte aantal leerkrachten, van 21 Augustus—31 December 1927 voor vergoeding in aanmerking kan worden gebracht; dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat het bij schrijven van 3 Juni 1927 aan Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen heeft verzocht, om met toepassing van art. 97, punto art. 56, 2de lid, der Lager-onderwijswet 1920, met ingang van 1 Augustus 1927 Rijksvergoeding te verleenen voor de bovengenoemde school voor 6 onderwijzers van bijstand in verband met de plotselinge zeer groote stijging van het aantal leerlingen op 1 Augustus 1927; dat Onze Minister bij besluit van 24 Augustus 1927, n°. 9810¹, afdeling Lager Onderwijs Financieel, heeft bepaald, dat over het jaar 1927, te rekenen van 1 Augustus 1927 af, of zooveel later als deze leerkracht na zijn benoeming tot onderwijzer als zoodanig in dienst zal treden, ten behoeve van deze school voor gewoon lager onderwijs de Rijksvergoeding zal kunnen worden verleend voor den zesden onderwijzer van bijstand, mits en zoolang van dien datum af het aantal leerlingen, dat als werkelijk schoolgaande bekend staat, niet daalt beneden 289 en onder voorwaarde, dat deze onderwijzer geen ander is, dan een van hen, die sedert het in werking treden der Lager-onderwijswet 1920 aan de onder genoemd bestuur staande scholen wegens opheffing hunner betrekking op wachtgeld werden gesteld; dat het de voorwaarde aan deze extra-vergoeding verbonden, niet kon nakomen; dat immers, zooals ook blijkt uit de over 1927 ingezonden aanvraag, model G, aan de school 6 onderwijzers van bijstand waren verbonden; dat in zijn vergadering van 21 Mei 1927 in de vacature, ontstaan door het aan den onderwijzer J. Kaal verleend eervol ontslag, werd voorzien door benoeming van H. Moll, die 21 Augustus 1927 in functie trad; dat het op den genoemden datum, 21 Mei, nog geen rekening kon houden met de bij beschikking van 24 Augustus d.a.v. gestelde voorwaarde, een wachtgelder te moeten benoemen; dat het evenmin bij het indienen van zijn aanvraag van 3 Juni 1927 ook niet kon voorzien, dat Onze Minister een dergelijke voor-

waarde zou stellen; dat niet anders aan de voorwaarde had kunnen zijn voldaan, dan door een onderwijzer(es), die in alle opzichten overeenkomstig de toenmaals geldende wettelijke bepalingen was benoemd, te ontslaan en daarna in zijn of haar plaats een wachtgelder aan te stellen; dat het verzoekt voor het salaris van den onderwijzer H. Moll over het tijdvak van 21 Augustus tot en met 31 December 1927 en van de onderwijzeres M. J. Kwak voor het tijdvak van 1 tot en met 20 Augustus 1927 alsnog Rijksvergoeding toe te kennen;

Overwegende, dat blijkens de overgelegde stukken het schoolbestuur niet heeft voldaan aan de voorwaarde, welke Onze Ministers bij beschikking van 24 Augustus 1927, n°. 9810¹, afdeling Lager Onderwijs Financieel, aan de toekenning van vergoeding voor een onderwijzer boven het in art. 56, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920 bedoelde aantal had verbonden; dat mitsdien het schoolbestuur aan die beschikking geen aanspraak op vergoeding van een extra leerkracht kan ontleenen, dat dus Onze Minister te recht de vergoeding slechts voor het verplichte aantal leerkrachten heeft toegekend;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 13 September 1928, n°. 20396, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, voor deze school over het jaar 1927 vast te stellen op f 11 685.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 2 Februari 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.*

XXII.

19 Februari 1929
N°. 18.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der „Vereeniging voor Scholen met den Bijbel te Hoornsterzwaag en Jubbega-Schurega” te Jubbega (gemeente Schoterland) tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 10 Augustus 1928, n°. 10688, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, aan de Compagnonsvaart 289;

Gezien het advies van den Onderwijsraad (afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs) van 3 December 1928, n°. 8669;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 30 Januari 1929, n°. 60;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 15 Februari 1929, n°. 12450, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister bij bovengemelde beslissing het bedrag der Rijksvergoeding voor de bovengenoemde school over 1927 heeft bepaald op 4516,30;

dat Onze Minister daarbij heeft overwogen, dat volgens de mutatiestatistiek over 1926 (modellen E) deze school op 16 Maart, 16 Juni, 16 September en 16 December 1926 werd bezocht door respectievelijk 93, 98, 97 en 100 leerlingen; dat onder de leerlingen zijn medegerekend 3 kinderen, die een andere bijzonder school bezochten; dat zij op 16 December 1926 aan de school

te Jubbega n°. 289 werden ingeschreven en blijkens bericht van den inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Heerenveen deze school alleenlijk gedurende den namiddag-schooltijd van den 16den December hebben bezocht, waarna zij weer naar Gorredijk vertrokken; dat onder deze omstandigheid die 3 leerlingen voor de eerstgenoemde school niet geacht kunnen worden te behoreen tot de werkelijk schoolgaande kinderen, bedoeld in het 6de lid van art. 28 der Lager-onderwijswet 1920; dat in verband hierna de gemiddelde aantal leerlingen over 1926 als volgt moet worden berekend: $93 + 98 + 97 + 97 = 385$;

dat het schoolbestuur in beroep aanvoert, dat de bijzondere lagere school te Gorredijk vóór den schooldag 16 December 1926 de 3 in het bestreden besluit genoemde kinderen, op verzoek der betrokken ouders, wettelijk van de lijst der leerlingen had afgevoerd; dat deze 3 leerlingen op 16 December 1926 de bijzondere lagere school te Gorredijk niet hebben bezocht; dat het bestuur der bijzondere lagere school te Gorredijk deze kinderen op 16 December 1926 niet meer kon en mocht meetellen als werkelijk schoolgaande daar ter plaatse — als zijnde in strijd met de werkelijkheid —, wat (zoals bij nadere informatie is gebleken) ook niet geschied is; dat deze 3 leerlingen den geheelen schooldag 16 December 1926, op verzoek der ouders, wettelijk ingeschreven waren als leerlingen der bijzondere lagere school te Jubbega; dat zij op 16 December 1926 alle 3 daadwerkelijk de bijzondere lagere school te Jubbega hebben bezocht; dat alzoo door de beschikking van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, die deze 3 leerlingen bij de telling op 16 December 1926 voor de bijzondere lagere school te Jubbega schraapt werkelijk schoolgaande bekend staande kinderen als niet werkelijk schoolgaand worden gebrandmerkt, terwijl ze metterdaad en uitsluitend de bijzondere lagere school te Jubbega bezochten dien dag;

Overwegende: dat naar luid van artikel 28, 6e lid, der Lager-onderwijswet 1920, bij de toepassing van dit artikel tot grondslag wordt genomen het gemiddelde getal kinderen, berekend naar het aantal, dat op 16 Maart, 16 Juni, 16 September en 16 December van het onmiddellijk voorafgaande kalenderjaar als werkelijk schoolgaande bekend stond;

dat de drie kinderen, die door Onzen Minister in dezen niet zijn medegerekend, wel op 16 December 1926 wettelijk ingeschreven waren als leerlingen der bijzondere lagere school te Jubbega, doch de lessen aan deze school alleenlijk gedurende den namiddag-schooltijd van dien enkelen dag hebben bijgewoond, waarbij klaarblijkelijk uitsluitend de bedoeling heeft voorgezet, op een bepaald tijdstip het aantal leerlingen aan de school te doen stijgen, ten einde de toepassing eener wettelijke bepaling mogelijk te maken;

dat onder deze omstandigheden niet gezegd kan worden, dat deze kinderen op 16 December 1926 als werkelijk schoolgaande bekend stonden;

dat mitsdien de beslissing van Onzen Minister behoort te worden gehandhaafd;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 10 Augustus 1928, n°. 10688, afdeling Lager Onderwijs Financieel, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor deze school vast te stellen op f 4516,30;

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 19 Februari 1931.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.*

XXIII.

25 Februari 1929
N°. 10.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Rooms-Katholiek kerkbestuur „Sint Martinus” te Hillegom, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 15 October 1928, n°. 19516, afdeling Lager Onderwijs Financieel (tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Mariastraat 24;

Gezien het advies van den Onderwijsraad (afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs) van 27 December 1928, n°. 8844;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Februari 1929, n°. 111;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 21 Februari 1929, n°. 12968, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, bij besluit van 15 October 1928, n°. 19516, afdeling Lager Onderwijs Financieel, de vergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, voor de bovenbedoelde school over het jaar 1927 heeft vastgesteld op f 12 345, daarbij o.a. overwegende, dat op 1 September 1927 aan deze school werd benoemd en in dienst trad de tijdelijke onderwijzeres K. B. M. Lubbe, die op dien datum niet in het genot was van wachtgeld, terwijl toen wachtgeld werd genoten door de gewezen onderwijzeres dezer school B. Wanjon; dat diensgevolge, krachtens artikel 97, tweede lid, onder e, der Lager-onderwijswet 1920, zooals dat artikel bij de wet van 23 Juli 1927 (*Staatsblad* n°. 269) is aangevuld, het salaris van de tijdelijke onderwijzeres K. B. M. Lubbe niet voor Rijksvergoeding in aanmerking kan komen; dat derhalve de aanvraag van het schoolbestuur moet worden verminderd met f 352, zijnde de wedde van de onderwijzeres K. B. M. Lubbe over het tijdvak 1 September tot en met 31 December 1927;

dat van het besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat de onderwijzeres B. Wanjon, werkzaam aan de Meisjesschool, Mariastraat 18, op 1 Januari 1927 op wachtgeld kwam, terwijl 1 September daaropvolgende een vacature ontstond aan de Jongensschool (Sint Joannesschool), Mariastraat 24, ressorteerende onder hetzelfde bestuur, in welke vacature is voorzien door de benoeming van een tijdelijke leerkracht, mejuffrouw K. B. M. Lubbe; dat noch de hoofden der beide voornoemde scholen, noch het bestuur bij die vacaturevoorziening gedacht hebben aan de wachtgeldster; dat de wachtgeldster zelf niet één enkele poging heeft aangewend om benoemd te worden; dat het bestuur zeker niet in gebreke zou gebleven zijn, Onzen Minister te verzoeken, ontheven te worden van een benoeming van de wachtgeldster, indien deze het bestuur op haar benoeming had attent gemaakt; dat niettemin het bestuur alleen getroffen wordt en een vermindering van de Rijksvergoeding ontvangt van f 352, zijnde het salaris van mejuffrouw K. B. M. Lubbe van 1 September tot en met 31 December 1927, ofschoon de wachtgeldster reeds 20 December geen wachtgeld meer genoot; dat het bestuur van oordeel is, dat de vermindering van de Rijksvergoeding in geen geval ook na 20 December 1927 nog behoort te worden toegepast; dat het toch stellig niet in overeenstemming kan zijn met den geest van de wet, om zulk een vermindering nog te doen plaats hebben, wanneer, zooals hier, de onderwijzeres geen wachtgeld meer geniet;

Overwegende: dat blijkens de overgelegde stukken de onderwijzeres K. B. M. Lubbe bij haar benoeming aan de school niet in het genot was van wachtgeld, terwijl wachtgeld als gewezen onderwijzeres aan een andere onder het bestuur van dezelfde instelling staande lagere school genoten werd door de gewezen onderwijzeres B. Wanjon, die op het tijdstip van ingang der benoeming ongehuwd en niet onder dan 60 jaar was;

dat mitsdien Onze Minister te recht, krachtens artikel 97, 2de lid, onder e, der Lager-onderwijswet 1920, de wedde der

onderwijzeres K. B. M. Lubbe, die op 1 September 1927 in dienst trad, over het tijdvak van 1 September 1927—31 December 1927 op de vergoeding in mindering heeft gebracht, waaraan niet afdoet, dat de gewezen onderwijzeres B. Wanjon van 20 December 1927 af geen wachtgeld meer genoot;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 15 October 1928, n°. 19516, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 ten behoeve van deze school vast te stellen op f 12 345.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 25 Februari 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

XXIV.

21 Maart 1929
N°. 22.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der vereniging tot oprichting en instandhouding eener school met den Bijbel te Nieuw-Beets (gemeente Opsterland) tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 21 November 1928, n°. 24644, afd. L. O. F., tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920 over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, n°. 121;

Gezien het advies van den Onderwijsraad (afdeling van het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs) van 21 Januari 1929, n°. 8937;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Maart 1929, n°. 165;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 18 Maart 1929, n°. 15118, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende, dat Onze Minister de vorenbedoelde Rijksvergoeding heeft vastgesteld op f 3950,82, waarbij o. m. overwegende, dat tot het geven van bijzonder onderwijs o. m. wordt vereischt het bezit van het bewijs, bedoeld in art. 107, 1ste lid, onder c, der Lager-onderwijswet 1920; dat men zonder dit bewijs onbevoegd is bijzonder onderwijs te geven; dat aan het op 1 December 1927 aan deze school in functie getreden hoofd W. A. Dapper dit bewijs is uitgereikt op 20 December 1927; dat diensgevolge eerst van dien datum af dit hoofd bevoegd was om in de gemeente Opsterland bijzonder onderwijs te geven, weshalve zijn salaris van dien datum af voor Rijksvergoeding in aanmerking komt; dat derhalve het salaris en mitsdien de Rijksvergoeding van W. A. Dapper moet worden bepaald op f 70,28, zijnde 11 dagen naar een jaarwedde van f 2300;

dat het schoolbestuur in beroep aanvoert, dat door een verzuim het bewijs, bedoeld in art. 107, 1ste lid, onder c, der Lager-onderwijswet 1920 te laat is uitgereikt aan het hoofd W. A. Dapper, waardoor het bestuur f 105,09½ over het tijdvak van 1 tot 20 December 1927 te weinig heeft ontvangen; dat het verzoekt dit bedrag alsnog uit te betalen;

Overwegende, dat de Minister op den door hem aangegeven grond te recht de jaarwedde van W. A. Dapper eerst van 20 December 1927 af voor Rijksvergoeding in aanmerking heeft doen komen;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, voor deze school vast te stellen op f 8950,82.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 21 Maart 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.*

XXV.

22 Juni 1929
N°. 23.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het R.-K. Kerkbestuur van de parochie van den H. Joannes den Dooper (Geboorte) te Kwakel, gemeente Uithoorn, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 Februari 1929, n°. 13912, afd. L. O. F., tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over 1927 ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, D 78;

Gezien het advies van den Onderwijsraad (afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs) van 10 April 1929, n°. 9282;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 29 Mei 1929, n°. 378;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 14 Juni 1929, n°. 21326, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende, dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij besluit van 5 Februari 1929, n°. 13912, afd. L. O. F., de vergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 ten behoeve van de bovengenoemde school heeft vastgesteld op f 10 491,47, daarbij o. a. overwegende, dat tot het geven van bijzonder onderwijs o. m. wordt vereischt het bezit van het bewijs, bedoeld in art. 107, 1ste lid, onder c, der Lager-onderwijswet 1920; dat men zonder het bezit van dit bewijs onbevoegd is bijzonder onderwijs te geven; dat het bedoelde bewijs, blijkens de door het schoolbestuur ingezonden opgave, model E, over het 3de kwartaal van het jaar 1927, aan den onderwijzer A. Kempen is uitgereikt 19 September 1927; dat diens gevolgde eerst van dien datum af de Rijksvergoeding voor dezen onderwijzer kan worden toegekend, dat die vergoeding bedraagt f 309,73 (12 dagen van f 1012 en 3 maanden van f 1104);

dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende dat het in het bestreden besluit bedoelde bewijs aan den onderwijzer A. Kempen is uitgereikt op 19 Juli 1927; dat in het desbetreffende model E abusievelijk 19 September is geschreven, hetgeen had moeten zijn 19 Juli; dat het salaris van A. Kempen van 1 September tot en met 31 December 1927 bedraagt f 360,33, hetwelk f 50,60 hooger is dan Onze Minister heeft bepaald;

Overwegende, dat bij de bestreden beschikking van Onzen Minister is rekening gehouden met de opgaven, vermeld in het bij art. 5, 3de lid, van Ons besluit van 4 September 1923 (*Staatsblad* n°. 432) bedoelde formulier, model E;

dat een beroep op de omstandigheid, dat bij het invullen van dit formulier een vergissing zou zijn begaan, welke mede als basis dienen voor de aanvraag om Rijksvergoeding;

dat in dit formulier als dagteekening, waarop aan den onderwijzer A. Kempen is uitgereikt het bewijs, bedoeld in art. 107, onder c, der Lager-onderwijswet 1920, is ingevuld 19 September 1927;

dat derhalve deze onderwijzer voor de berekening van de Rijksvergoeding geacht moet worden vóór dien datum niet tot het geven van bijzonder onderwijs aan de onderhavige school te zijn geweest, zoodat het schoolbestuur over het tijdvak van 1 September 1927, datum, waarop hij in dienst trad, tot en met 18 September 1927 geen aanspraak op vergoeding van zijn wedde als onderwijzer kan maken;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 Februari 1929, n°. 13912, afd. L. O. F., het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 ten behoeve van de bovengemelde school vast te stellen op f 10 491,47.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 22 Juni 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.*

XXVI.

22 Juni 1929
N°. 24.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Roomsche-Katholieke Inrichting van Liefdadigheid, te Gouda, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 4 Januari 1929, n°. 10544, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Spieringstraat 16;

Gezien het advies van den Onderwijsraad (afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs) van 10 April 1929, n°. 9106;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 29 Mei 1929, n°. 379;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, van 14 Juni 1929, n°. 21328, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende, dat bij voornoemde beslissing Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, ten behoeve van de bijzondere lagere school Spieringstraat 16, te Gouda, over 1927 heeft vastgesteld op f 15 434,23;

dat Onze Minister daarbij o. m. heeft overwogen, dat in verband met het gemiddeld aantal leerlingen over het jaar 1926, n°. 218, voor deze school voor gewoon lager onderwijs overeenkomstig art. VIII, 2de lid, der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319) de Rijksvergoeding kan worden verleend voor vijf onderwijzers van bijsland, behoudens indiensttreding na 30 Juni 1924; dat ten gevolge van art. V der wet een der aan deze school verbonden onderwijzers is komen te behoreen tot de niet verplichte leerkrachten, voor wie krachtens genoemd art. VIII nog Rijksvergoeding kan worden verleend; dat onder deze omstandigheden geen Rijksvergoeding kan worden toegekend voor den onderwijzer A. Jansen, die gedurende het tijdvak van 2 tot en met 25 November 1927 de betrekking van den onderwijzer H. F. Roobeek waarnam, die wegens verlof voor militaire

herhalingsoefeningen afwezig was; dat die vergoeding voor den onderwijzer A. Jansen ook niet zou kunnen worden verleend krachtens art. 97, 2de lid, onder e, der Lager-onderwijswet 1920, aangezien hij niet in het genot van wachtgeld was, terwijl op 2 November 1927 door een gewezen onderwijzeres van het bestuur, t. w. M. M. Wolff, als zoodanig wachtgeld werd genoten en de ontheffing, bedoeld in het 4de lid van dat artikel, niet werd verleend;

dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat A. Jansen van 2 tot en met 25 November 1927 was aangesteld ter vervanging van den onderwijzer H. F. Roobeek, die wegens verplichte herhalingsoefeningen verlof genoot; dat volgens de bestreden beschikking de vergoeding voor den onderwijzer A. Jansen ook niet kon worden verleend, wijl voor een gewezen onderwijzeres van het bestuur, die wachtgeld genoot, t. w. M. M. Wolff, geen ontheffing werd verleend, als genoemd in art. 97, 4de lid, onder e, der Lager-onderwijswet 1920; dat het bestuur evenwel op een daartoe den 16den Januari 1928 tot Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen gericht verzoek bij diens beslissing van 8 Februari 1928, n°. 1156, afdeling Lager Onderwijs Financieel, werd in kennis gesteld, dat de vermindering, bedoeld in genoemd art. 97, niet zal worden toegepast ten aanzien van de onderwijzers, die gedurende het tijdvak van 1 September tot en met 31 December 1927 als plaatsvervangers van met verlof afwezige leerkrachten in dienst van het bestuur zijn getreden; dat het bestuur op grond van laatstgenoemde beschikking meent alsnog op de Rijksvergoeding voor den onderwijzer A. Jansen te mogen aanspraak maken;

Overwegende, dat volgens art. 97, lid 1, juncto art. 56, lid 1, der Lager-onderwijswet 1920 het Rijk aan de besturen der bijzondere scholen, die aan de in de artt. 88 tot en met 96 gestelde voorwaarden hebben voldaan, vergoedt de jaarwedden der hoofden en der volgens de artt. 27 en 28 verplichte onderwijzers, alsmede de wedden van hen, die overeenkomstig art. 41 zijn aangewezen voor tijdelijke waarneming van een betrekking van onderwijzer of van hoofd der school;

dat op grond van het verband der evenvermelde wetsartikelen moet worden aangenomen, dat de wedden van slechts die tijdelijke waarnemers worden vergoed, welke het hoofd of een volgens de artt. 27 en 28 verplicht onderwijzer vervangen;

dat de onderwijzer A. Jansen blijkens de stukken niet vervanger was van het hoofd of van een volgens de artt. 27 en 28 verplicht onderwijzer;

dat zijn wedde mitsdien uit dezen hoofde te recht niet voor vergoeding in aanmerking is gebracht;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 ten behoeve van de voornoemde school vast te stellen op f 15 434,23.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 22 Juni 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

XXVII.

22 Juni 1929
N°. 26.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Vereeniging voor Christelijk Onderwijs te Marum tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Weten-

schappen van 22 Januari 1929, n°. 20096, afd. L. O. F., tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920 over het jaar 1927 ten behoeve van de bijzondere lager school aldaar, Wijk, A 64;

Gezien het advies van den Onderwijsraad (afdeeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs) van 10 April 1929, n°. 9143;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Juni 1929, n°. 386;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 18 Juni 1929, n°. 21634, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende, dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij zijn evengenoemde beschikking het bedrag der Rijksvergoeding voor deze school voor 1927 heeft bepaald op f 9117,28, daarbij o. m. overwegende, dat overeenkomstig het gewijzigd Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1925 het salaris, voor zoover dit voor Rijksvergoeding in aanmerking komt, moet worden bepaald ten aanzien van den onderwijzer W. Pool op f 4396,68 (1 maand naar een jaarwedde van f 3588 + f 138 persoonlijke toelage + f 670,68 kindertoelage en 11 maanden naar een jaarwedde van f 3680 + f 46 persoonlijke toelage + f 670,68 kindertoelage);

dat van de beslissing van Onzen Minister het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat daar de school voor uitgebreid lager onderwijs 47 en de school voor gewoon lager onderwijs 148 leerlingen telde, de marge voor hoofd dier gezamenlijke scholen niet onder f 500 mag dalen; (Ons besluit van 27 December 1924, laatstelijk gewijzigd 11 Februari 1926, art. 7, alinea 2b); dat het bestuur vermoedt, dat in deze factor de fout in de berekening van Onzen Minister schuilt; dat naar de meening van het schoolbestuur het salaris van den heer W. Pool behoort te worden berekend als volgt:

op 1 Januari 1927: 19 dienstjaren.

Volgens de in 1920 geldende regeling was het salaris op dien datum f 4140 — 10 pct. of f 414 = f 3726; volgens het Bezoldigingsbesluit 1925 was het salaris met 19 dienstjaren als gewoon onderwijzer met hoofddake in 1ste klasse gemeente f 2900, 2 bijakten f 200, multo-marge f 400, hoofd-marge f 500, te zamen f 4000; klasse-afrek 8 pct. = f 320, blijft f 3680; de persoonlijke toelage was dus f 3726 — f 3680 = f 46; de kindertoelage bedroeg 18 pct. van f 3726 = f 670,68; op 1 Februari met het verkrijgen van 20 dienstjaren werd het salaris (f 3680) vermeerderd met f 92 (3de klasse), zoodat er toen geen persoonlijke toelage meer was en het salaris ging bedragen f 3772.

De berekening behoort dus te zijn:

1 maand tegen f 3726 per jaar	f 310,50
11 maanden tegen f 3772 per jaar	3457,67
kindertoelage	670,68
totaal	f 4438,85

Overwegende, dat het schoolbestuur bij zijn berekening van het salaris van den onderwijzer W. Pool de belooning, welke deze geniet als hoofd der school voor uitgebreid lager onderwijs, splitst in een zg. hoofdschapsmarge van f 500 en een zg. uitgebreid-lager-onderwijsmarge van f 400;

dat echter deze opvatting van het schoolbestuur geen steun vindt in art. 7, lid 1, van Ons besluit van 27 December 1924 (Staatsblad n°. 585), laatstelijk gewijzigd bij Ons besluit van 11 Februari 1926 (Staatsblad n°. 23), waarin van een zoodanige splitsing geen sprake is;

dat ook overigens het salaris van den genoemden onderwijzer door Onzen Minister met juistheid is berekend;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, dd. 22 Januari 1929, n°. 20096, afd. L. O. F., het bedrag der Rijksvergoeding voor deze school over 1927 vast te stellen op f 9117,28.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 22 Juni 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.*

XXVIII.

22 Juni 1929
N°. 30.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur van het gesticht der H. Ursula, te Posterholt, tegen de beslissing van den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 11 December 1928, n°. 12676, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Donk V 306; Gezien het advies van den Onderwijsraad (afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs) van 10 April 1929, n°. 9067;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Juni 1929, n°. 387;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 18 Juni 1929, n°. 21632, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij beslissing van 11 December 1928, n°. 12676, afdeling Lager Onderwijs Financieel, de vergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor de bovenbedoelde school heeft vastgesteld op f 10 061,93, daarbij overwegende, dat bij zijn beschikking van 16 Mei 1927, n°. 4916/I, afdeling Lager Onderwijs Financieel, met toepassing van art. 56, 2de lid, der Lager-onderwijswet 1920, voor deze school voor gewoon lager onderwijs van 1 April 1927 af de Rijksvergoeding in uitzicht werd gesteld voor de vierde onderwijzers van bijstand, onder voorwaarde, dat deze leerkracht zou zijn de op 1 Januari 1926 op wachtgeld gestelde onderwijzeres J. S. van Pigage; dat blijkens mededeeling van het bestuur deze onderwijzeres was verbonden aan zijn landbouwhuishoudschool aldaar en midden in het schooljaar niet plotseling kon vervangen worden door een andere leerkracht; dat om deze reden bij schrijven van 9 Juni 1927, n°. 8652, afdeling Lager Onderwijs Financieel, de voorwaarde, gesteld in de bovengenoemde beschikking, werd opgeschort, totdat haar dienstverband aan deze landbouwhuishoudschool kon worden beëindigd; dat op 31 Augustus 1927 het schooljaar aan de laatstgenoemde school afliep; dat dus met ingang van 1 September 1927 de onderwijzeres van Pigage aan de bijzondere lagere school te werk had moeten worden gesteld, ten einde te voldoen aan de voorwaarde, vervat in de beschikking van 16 Mei 1927, n°. 4916/I, afdeling Lager Onderwijs Financieel; dat, nu dit niet is geschied, van 1 September—31 December 1927 geen aanspraak kan worden gemaakt op Rijksvergoeding voor een vierde onderwijzeres van bijstand; dat in verband hiermede de Rijksvergoeding voor mejuffrouw M. S. Mevis kan worden verleend van 12 Februari—26 Maart 1927, gedurende welk tijdvak zij als plaatsvervangster optrad van de met ziekteverlof afwezige onderwijzeres J. M. Goerger, en voorts gedurende het tijdvak van 1 April tot 1 September 1927; dat deze vergoeding over de genoemde tijdvakken bedraagt f 594,93; dat overigens de in de aanvraag voorkomende berekeningen juist zijn;

dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat mejuffrouw J. S. van Pigage voor vast was aangesteld als onderwijzeres aan de landbouwhuishoudschool en dus het karakter dier aanstelling meebracht, dat het dienstverband niet werd beëindigd, al eindigde een cursus der school; dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Weten-

schappen, in zijn brief van 9 Juni 1927, n°. 8652, de voorwaarde omtrent haar tewerkstelling aan de school voor lager onderwijs enkel en alleen heeft opgeschort, totdat haar dienstverband aan de landbouwhuishoudschool zou eindigen; dat uit niets blijkt, dat aan deze wachtgeldster ontslag had moeten worden gegeven als onderwijzeres aan de landbouwhoogschool, omdat de cursus op 31 Augustus 1927 eindigde; dat het bestuur der landbouwhuishoudschool ook zeer bezwaarlijk tot haar ontslag had kunnen overgaan, omdat mejuffrouw J. S. van Pigage de akten bezit voor landbouwkunde lager onderwijs en tuinbouwkunde lager onderwijs en een andere vrouwelijke leerkracht in het bezit dier diploma's niet beschikbaar is;

Overwegende: dat bij het schrijven van Onzen Minister aan het schoolbestuur van 9 Juni 1927, n°. 8652, afdeling Lager Onderwijs Financieel, gestelde voorwaarde omtrent het tewerkstellen van de wachtgeldster J. S. van Pigage als onderwijzeres aan de onderhavige school niet — zooals in het bestreden besluit wordt overwogen — werd opgeschort, totdat haar dienstverband aan de landbouwhuishoudschool „kon worden beëindigd“, doch totdat haar dienstverband aan die school „eindigt“;

dat nu blijkens de stukken dit dienstverband niet werd verboden, de bedoelde voorwaarde gedurende het geheele jaar 1927 opgeschort is gebleven;

dat in verband hiermede het schoolbestuur voor het tijdvak van 1 April 1927 tot 31 December 1927 aanspraak kan maken op vergoeding van het salaris van een vierde onderwijzeres van bijstand, te weten van de onderwijzeres M. S. Mevis;

dat mitsdien de bestreden beslissing dienovereenkomstig behoort te worden gewijzigd;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van de bestreden beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 11 December 1928, n°. 12676, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor de bovenbedoelde school vast te stellen op f 10 452,93.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 22 Juni 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.*

XXIX.

17 Juli 1929
N°. 23.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Onze Lieve Vrouwe Stichting te Amersfoort, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 22 Februari 1929, n°. 7760, afdeling L. O. F., tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920 over het jaar 1927 ten behoeve van de bijzondere lagere school te Alkmaar, Oudegracht n°. 204;

Gezien het advies van den Onderwijsraad (afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs) van 3 Mei 1929, n°. 9423;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 26 Juli 1929, n°. 453;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 11 Juli 1929, n°. 22712, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende, dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij zijn beslissing van 22 Februari 1929, n°. 7760,

afdeeling L. O. F., het bedrag der vergoeding over 1927 voor het onderwijzend personeel aan de gemelde school overeenkomstig de aanvraag heeft bepaald op f 13 014,82;

dat het schoolbestuur in beroep aanvoert, dat de eerste zes leerkrachten voor rekening van het Rijk komen; dat bovendien voor rekening van het Rijk mag worden gebracht het salaris van de onderwijzeres Fr. Smeels, eveneens voorkomende op de aanvraag om Rijksvergoeding, gedurende en wegens het voor het tijdvak van 20 Februari tot 20 Augustus 1927 verleende ziekteverlof aan de onderwijzeres W. van Westen; dat het genoemde ziekteverlof is verleend op advies van den behandelenden geneesheer van deze onderwijzeres; dat bericht van het verleen van het ziekteverlof is gezonden aan Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen; dat op model G wel melding is gemaakt van het ziekteverlof; dat het bestuur verzuimde voor het tijdvak van 20 Februari tot 20 Augustus 1927 het salaris van de onderwijzeres Fr. Smeels, ten bedrage van f 1054,78, te vermelden in kolom 15 van model G; dat Onze Minister geen rekening heeft gehouden met het ziekteverlof van de onderwijzeres W. van Westen gedurende 6 maanden met behoud van vol salaris, hoewel van dit ziekteverlof aan Onzen Minister was kennis gegeven;

Overwegende, dat bij de bestreden beslissing van Onzen Minister rekening is gehouden met de opgaven, vermeld in de bij artt. 5, 3de lid, en 9, 1ste lid, van Ons besluit van 4 September 1923 (*Staatsblad* n°. 432) bedoelde formulieren, modellen E en G;

dat een beroep op de omstandigheid, dat bij het invullen van een dezer formulieren een verzuim zou zijn gepleegd, geen aanleiding mag geven af te wijken van de bovenvermelde opgaven, welke mede als basis dienen voor de aanvraag om Rijksvergoeding;

Overwegende, dat in de bovengemelde formulieren de onderwijzeres W. van Westen als verplichte onderwijzeres van bijstand en de onderwijzeres Fr. Smeels als niet verplichte onderwijzeres van bijstand is aangegeven, doch niet is vermeld, dat de laatstgenoemde onderwijzeres tijdens het ziekteverlof der eerstgenoemde als plaatsvervangster is opgetreden;

dat derhalve de onderwijzeres Fr. Smeels te recht voor de berekening van de Rijksvergoeding niet als verplichte onderwijzeres van bijstand is aangemerkt;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 22 Februari 1929, n°. 7760, afdeeling L. O. F., het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 ten behoeve van de bovengemelde school vast te stellen op f 13 014,82.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 17 Juli 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

XXX.

18 Juli 1929
N°. 88.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Rooms-Katholiek parochiaal kerkbestuur van den Heiligen Martinus te Utrecht, tegen de beslissingen van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 2 Februari 1929, n°. 9364, afdeeling L.O.F., en 2 Februari 1929, n°. 9366, afdeeling L.O.F., tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der

Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 ten behoeve van de bijzondere scholen voor gewoon lager onderwijs en voor uitgebreid lager onderwijs aldaar, Oude Gracht 397;

Gezien het advies van den Onderwijsraad (afdeeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs) van 30 April 1929, n°. 9398;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 26 Juni 1929, n°. 460;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 13 Juli 1929, n°. 22714, afdeeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, bij besluit van 2 Februari 1929, n°. 9364, afdeeling L.O.F., de vergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor de bovengenoemde school voor gewoon lager onderwijs heeft vastgesteld op f 11 458,33, daarbij overwegende, dat de onderwijzer D. N. Lelyveld van 1 September 1926 af aan deze school voor gewoon lager onderwijs is werkzaam gesteld; dat in verband hiertoe voor de bepaling van het aantal leerkrachten, dat voor Rijksvergoeding in aanmerking komt art. 28 der Lager-onderwijswet 1920, zooals dat wordt gelezen krachtens art. XIII der wet van 16 Februari 1923 (*Staatsblad* n°. 38), niet van toepassing is; dat mitsdien voor deze school voor gewoon lager onderwijs, met een gemiddeld aantal leerlingen over 1926 van 239, over het jaar 1927, krachtens art. 28 juncto het 2de lid van art. 27 der Lager-onderwijswet 1920, voor niet meer dan 5 (4 + 1) onderwijzers van bijstand Rijksvergoeding kan worden verleend; dat derhalve het salaris van den onderwijzer W. F. L. L. van der Griendt over het tijdvak 1 Januari tot en met 15 Juni 1927 niet voor Rijksrekening kan komen;

dat Onze Minister voornoemd voorts bij besluit van 2 Februari 1929, n°. 9366, afdeeling L.O.F., de vergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor de bovengenoemde school voor uitgebreid lager onderwijs heeft vastgesteld op f 8572, daarbij overwegende, dat de onderwijzer A. Th. Trouwborst op 1 September 1926 aan den bovenbouw van de voormalige meer uitgebreid lager onderwijsschool werd werkzaam gesteld; dat in verband hiertoe voor de bepaling van het aantal leerkrachten, dat voor Rijksvergoeding in aanmerking komt, art. 28 der Lager-onderwijswet 1920, zooals dat wordt gelezen krachtens art. XIII der wet van 16 Februari 1923 (*Staatsblad* n°. 38), niet van toepassing is; dat mitsdien voor deze school voor uitgebreid lager onderwijs, met een gemiddeld aantal leerlingen over 1926 van 47, krachtens art. 28 der Lager-onderwijswet 1920 Rijksvergoeding kan worden verleend voor het hoofd en 1 onderwijzer van bijstand; dat derhalve het salaris van A. Th. Trouwborst over het jaar 1927 niet voor Rijksrekening kan komen;

dat van deze besluiten het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat ten aanzien van de beide bovenbedoelde scholen, welke moeten worden aangemerkt als een voortzetting van de voormalige, op 1 Januari 1927 gereorganiseerde meer uitgebreid lager onderwijsschool, het bepaalde in art. VIII, 2de lid, der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319) van toepassing is; dat krachtens deze wetsbepaling het gemiddelde aantal leerlingen in het jaar 1926 van den onderbouw der voormalige meer uitgebreid lager onderwijsschool (239) en dat van de kopklassen dier school (47) voor de school voor gewoon lager onderwijs over het jaar 1927 aanspraak geven op de Rijksvergoeding voor zes onderwijzers van bijstand en voor de school voor uitgebreid lager onderwijs op de Rijksvergoeding voor twee onderwijzers van bijstand, mits deze onderwijzers vóór 1 Juli 1924 in dienst zijn getreden; dat nu Onze Minister, naar het oordeel van den appellant, ten onrechte aanneemt, dat de onderwijzers Lelyveld en Trouwborst behoren tot „de onderwijzers, die te rekenen van 1 Juli 1924 in dienst treden boven het aantal, gesteld in art. 28 dier wet, zooals dat artikel van 1 Juli 1924 tot en met 31 December 1929 wordt gelezen”; dat toeh z. i. bij de toepassing van de uitsluitingsbepaling, vervat in het tweede lid van art. VIII der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 329), het alleen gaat om de vraag, of de onderwijzers, voor wie de Rijksvergoeding wordt gevraagd, al dan niet vóór 1 Juli 1924 aan de school (in casu aan de voormalige meer uitgebreid lager onderwijsschool, waaruit de beide bovenbedoelde scholen zijn voortgekomen) in dienst zijn ge-

treden, welke vraag bevestigend kan worden beantwoord; dat in casu van een in-functie-treding na 30 Juni 1924 geen sprake is; dat immers, wanneer een onderwijzer van een der lagere klassen der meer uitgebreid lager onderwijs-school wordt geplaatst in een der kopklassen van die school of omgekeerd, niet gesproken kan worden van een „in-functie-treding”, welke een ontslag aan die school en een nieuwe benoeming aan dezelfde school zou noodig maken, doch slechts van een verandering van klasse binnen de grenzen der ééne ongesplitste meer uitgebreid lager-onderwijs-school; dat de appellant, wat de school voor gewoon lager onderwijs betreft, nog moge opmerken, dat, naar zijn meening, voor deze school in elk geval over het tijdvak 1 Januari tot en met 14 Mei 1927 aanspraak bestaat op de Rijksvergoeding voor zes onderwijzers van bijstand; dat immers in bedoeld tijdvak aan de school voor gewoon lager onderwijs verbonden waren zes onderwijzers (Felix, Janssen, Berger, Sliker, v. d. Griendt en Rijkers), die allen vóór 1 Juli 1924 aan den onderbouw der voormalige meer uitgebreid lager onderwijs-school werkzaam waren;

Overwegende, dat krachtens het tweede lid van art. VIII der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319) de Rijksvergoeding, bedoeld in de artt. 56 en 97 der Lager-onderwijswet 1920, over de dienstjaren 1924 tot en met 1929 berekend wordt volgens de op 31 December 1923 geldende regelen, met dien verstande evenwel, dat daarbij buiten aanmerking blijven de onderwijzers, die, te rekenen van 1 Juli 1924, in dienst zijn getreden boven het aantal, gesteld in art. 28 dier wet, zooals dat artikel van 1 Juli 1924 tot en met 31 December 1929 wordt gelezen;

dat volgens de op 31 December 1923 geldende regelen het schoolbestuur over 1927 aanspraak zou kunnen maken voor zijn school voor uitgebreid lager onderwijs op 2 onderwijzers van bijstand en, mede gelet op art. 27, 2de lid, der Lager-onderwijswet 1920, voor zijn gewone lagere school op 6 onderwijzers van bijstand;

dat het slot van het 2de lid van art. VIII voornoemd in een geval als het onderhavige in verband met het bepaalde in artikel VII, waarin o.a. is voorgeschreven, dat een meer uitgebreid lager onderwijs-school voor het berekenen van de Rijksvergoeding moet worden beschouwd als een samenstel van een school voor gewoon lager onderwijs en een school voor uitgebreid lager onderwijs, behoort te worden opgevat in dezen zin, dat buiten aanmerking blijven de onderwijzers der uitgebreid lager onderwijs-school, die na 1 Juli 1924 aan de kopklassen der voormalige school voor meer uitgebreid lager onderwijs werkzaam werden gesteld boven het aantal, dat het thans geldende art. 28 der Lager-onderwijswet 1920 voor een uitgebreid lager onderwijs-school vaststelt, en de onderwijzers der gewone lagere school, die na 1 Juli 1924 aan de lagere klassen der voormalige school voor meer uitgebreid lager onderwijs werkzaam werden gesteld boven het aantal, dat het thans geldende artikel 28 der Lager-onderwijswet 1920 voor een gewone lagere school vaststelt;

Overwegende: ten aanzien van de school voor uitgebreid lager onderwijs, dat de onderwijzer Trouwborst eerst na 1 Juli 1924 boven het door artikel 28 voornoemd geëischte aantal — in dit geval één — aan de kopklassen werkzaam werd gesteld, zoodat Onze Minister het salaris van dien onderwijzer te recht niet voor vergoeding in aanmerking heeft gebracht;

Overwegende: ten aanzien van de gewone lagere school, dat wel is waar de onderwijzer Lelyveld niet vóór 1 Juli 1924 boven het door artikel 28 voornoemd geëischte aantal, in dit geval, mede gelet op artikel 27, 2de lid, der wet, op 5 te stellen, aan de lagere klassen werkzaam werd gesteld, doch dat gebleken is, dat dit wel kan worden gezegd van een zestal andere onderwijzers, zoodat de salarissen dier onderwijzers niet buiten aanmerking behoeven te blijven;

dat in verband hiertoe het door Onze Minister vastgestelde bedrag der vergoeding voor de gewone lagere school dient te worden gewijzigd in dier voege, dat in plaats van het salaris van den onderwijzer Lelyveld over het volle jaar 1927 vergoed moeten worden de salarissen der onderwijzers van der Griendt en Rijkers, alsmede het salaris over het tijdvak 16 Juni 1927 tot en met 31 December 1927 van den genoemden onderwijzer Lelyveld;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

I. met handhaving van de bestreden beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 2 Februari 1929, n°. 9366, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor deze school voor uitgebreid lager onderwijs vast te stellen op f 8572;

II. met wijziging van de bestreden beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 2 Februari 1929, n°. 9364, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor deze gewoon lagere school vast te stellen op f 12 271,90.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 18 Juli 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
WASZINK.

XXXI.

29 Augustus 1929
N°. 68.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Rooms-Katholiek kerkbestuur van de parochie 't Heike, te Tilburg, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 16 Maart 1929, n°. 7284, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Antoniusstraat 5a;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 19 Juni 1929, n°. 9626;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 7 Augustus 1929, n°. 567;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 23 Augustus 1929, afdeling Lager Onderwijs Financieel, n°. 22948;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij voornoemd besluit het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 ten behoeve van de bijzondere lagere school van den appellant, Antoniusstraat 5a, te Tilburg, heeft vastgesteld op f 17 289,07, daarbij o. m. overwegende, dat de onderwijzer A. A. van Tilburg op 1 December 1927 aan deze school in dienst trad en daaraan gedurende de maand December 1927 verbonden bleef, terwijl op dien datum J. L. A. Panhuysen als gewezen onderwijzer van het bestuur in het genot van wachtgeld was; dat de ontheffing, bedoeld in artikel 97, 4de lid, der Lager-onderwijswet 1920, ten aanzien van A. A. van Tilburg, wat het jaar 1927 betreft, niet is gevraagd en evenmin is verieënd; dat dientengevolge krachtens artikel 97, 2de lid, onder e, der Lager-onderwijswet 1920 het salaris van den onderwijzer A. A. van Tilburg niet voor Rijksvergoeding in aanmerking kan komen;

dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, in hoofdzak aanvoerende, dat de onderwijzer A. A. van Tilburg in 1927 aan de school verbonden was gedurende de heele maand December; dat gedurende de maand December 1927 twee onderwijzers der school gelijktijdig ziekteverlof hebben genomen en werden vervangen; dat blijkens model C van het jaar 1927, slechts voor den laatst aangestelden plaatsvervanger A. A. van Tilburg Rijksvergoeding werd aangevraagd, terwijl de eerst aangestelde onderwijzer J. C. H. Oosterbaan voor rekening van het schoolbestuur kwam om wille van het niet

aanstellen van den wachtgelder J. L. A. Panhuysen; dat het schoolbestuur van oordeel was, dat het daarom zonder gevaar voor verder subsidieverlies vrij den onderwijzer A. A. van Tilborg kon aanstellen en voor Rijksvergoeding in aanmerking brengen, omdat de onderwijzer J. L. A. Panhuysen toch geen twee leerkrachten gelijktijdig kon vervangen; dat het stellig niet de bedoeling der wet kan zijn, dat een schoolbestuur voor alle na 17 Juni 1927 aangestelde leerkrachten de Rijksvergoeding moet derven, om wille van het niet aanstellen van een door dat schoolbestuur tot wachtgelder gemaakten onderwijzer;

Overwegende, dat artikel 97, lid 2, der Lager-onderwijswet 1920, zooals dit artikel in 1927 luidde, bepaalt, dat op de Rijksvergoeding in mindering wordt gebracht o. m. de jaarwedde of wedde van den onderwijzer, die bij zijn benoeming tot onderwijzer aan de school niet in het genot was van wachtgeld, terwijl wachtgeld als gewezen onderwijzer aan die school of aan een andere onder bestuur van dezelfde instelling of vereniging staande lagere school genoten werd door een gewezen onderwijzer, die op het tijdstip van ingang der benoeming niet ouder dan zestig jaar of — zoo het een vrouw betreft — op dat tijdstip niet gehuwd was;

dat in het onderhavige geval de onderwijzer A. A. van Tilborg bij zijn benoeming niet in het genot was van een wachtgeld, terwijl wachtgeld als gewezen onderwijzer aan een onder bestuur van hetzelfde kerkbestuur staande school genoten werd door J. L. A. Panhuysen, die ten tijde van de benoeming van A. A. van Tilborg nog gewezen onderwijzer was;

dat mitsdien het geval, bedoeld in vorengenoemd artikel 97, lid 2, der wet, zich hier voordoet en daaraan niets verandert door de omstandigheid, dat ook de wedde van den onderwijzer J. C. H. Oosterbaan voor rekening van het schoolbestuur kwam om der wille van het niet aanstellen van denzelfden wachtgelder J. L. A. Panhuysen;

dat derhalve het ingediende bezwaar ongegrond is;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 16 Maart 1929, n°. 7284, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding voor de school in de Antoniusstraat 5a van den appellant vast te stellen op f 17 289,07.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 29 Augustus 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

XXXII.

29 Augustus 1929
N°. 69.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Rooms-Katholiek kerkbestuur van de parochie 't Heike te Tilburg tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 14 Maart 1929, n°. 7356, afdeling L.O.F., tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Oude Dijk 36;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 19 Juni 1929, n°. 9627;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 7 Augustus 1929, n°. 563;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 23 Augustus 1929, n°. 24946, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij voornoemd besluit het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 ten behoeve van de bijzondere lagere school van den appellant, Oude Dijk 36, te Tilburg, heeft vastgesteld op f 15 234,01, daarbij o. m. overwegende, dat de onderwijzer L. A. van den Dungen op 16 September 1927 aan deze school in dienst trad en daaraan sedert dien datum gedurende het jaar 1927 verbonden bleef, terwijl op dien datum J. L. A. Panhuysen als gewezen onderwijzer van het bestuur in het genot van wachtgeld was; dat de ontheffing, bedoeld in artikel 97, 4de lid, der Lager-onderwijswet 1920, ten aanzien van den onderwijzer L. A. van den Dungen, niet is gevraagd en evenmin is verleend; dat diengevolge, krachtens artikel 97, 2de lid, onder e, der Lager-onderwijswet 1920, de onderwijzer L. A. van den Dungen niet voor Rijksvergoeding in aanmerking kan komen;

dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, in hoofdzaak aanvoerende, dat gedurende het tijdvak van 16 September tot en met 31 December 1927 twee onderwijzers van hetzelfde schoolbestuur werden vervangen; dat blijkens model G over het jaar 1927 van Antoniusstraat 5a de eerst aangestelde onderwijzer J. C. H. Oosterbaan voor rekening van het schoolbestuur kwam om wille van het niet aanstellen van den wachtgelder J. L. A. Panhuysen;

dat het schoolbestuur van oordeel was, dat het daarom zonder gevaar voor verder subsidieverlies vrij den onderwijzer L. A. van den Dungen kon aanstellen en voor Rijksvergoeding in aanmerking brengen, omdat de onderwijzer J. L. A. Panhuysen toch geen twee leerkrachten gelijktijdig kon vervangen; dat het stellig niet de bedoeling der wet kan zijn, dat een schoolbestuur voor alle na 17 Juni 1927 aangestelde leerkrachten de Rijksvergoeding moet derven, om wille van het niet aanstellen van een door dat schoolbestuur tot wachtgelder gemaakten onderwijzer;

Overwegende: dat artikel 97, lid 2, der Lager-onderwijswet 1920, zooals dit artikel in 1927 luidde, bepaalt, dat op de Rijksvergoeding in mindering wordt gebracht o. m. de jaarwedde of wedde van den onderwijzer, die bij zijn benoeming tot onderwijzer aan de school niet in het genot was van wachtgeld, terwijl wachtgeld als gewezen onderwijzer aan die school of aan een andere onder bestuur van dezelfde instelling of vereniging staande lagere school genoten werd door een gewezen onderwijzer, die op het tijdstip van ingang der benoeming niet ouder was dan zestig jaar of — zoo het een vrouw betreft — op dat tijdstip niet gehuwd was;

dat in het onderhavige geval de onderwijzer L. A. van den Dungen bij zijn benoeming niet in het genot was van een wachtgeld, terwijl wachtgeld als gewezen onderwijzer aan een onder bestuur van hetzelfde kerkbestuur staande school genoten werd door J. L. A. Panhuysen, die ten tijde van de benoeming van L. A. van den Dungen nog gewezen onderwijzer was;

dat mitsdien het geval, bedoeld in vorengenoemd artikel 97, lid 2, der wet zich hier voordoet en daaraan niets verandert door de omstandigheid, dat ook de wedde van den onderwijzer J. C. H. Oosterbaan voor rekening van het schoolbestuur kwam om der wille van het niet aanstellen van denzelfden wachtgelder J. L. A. Panhuysen;

dat derhalve het ingediende bezwaar ongegrond is;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 14 Maart 1929, n°. 7356, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding voor de school aan den Ouden Dijk 36 van den appellant vast te stellen op f 15 234,01.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 29 Augustus 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

XXXIII.

29 Augustus 1929
N°. 70.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Rooms-katholieke kerkbestuur der parochie van Onze Lieve Vrouw ten Hemelopneming te Vianen tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, dd. 28 November 1928, n°. 24898, afdeling L.O.F., tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijs-wet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Achterstraat 290 A;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 19 Juni 1929, n°. 8084;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 7 Augustus 1929, n°. 568;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 25 Augustus 1929, n°. 24950, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij besluit van 28 November 1928, n°. 24898, afdeling L.O.F., het bedrag der vergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijs-wet 1920, voor de bovenbedoelde school over het jaar 1927 heeft bepaald op f 7602,63, daarbij o. a. overwegende, dat, met toepassing van art. 16 der Lager-onderwijs-wet 1920, het salaris en mitsdien de Rijksvergoeding voor P. W. J. van Mourik moet worden bepaald op f 23,26 (over het tijdvak 24 December tot en met 31 December 1927), zijnde 7 dagen naar een jaarwedde van f 1196; dat, vermits noch uit de aanvraag om Rijksvergoeding (model G), noch uit den mutatiestaat over het tweede kwartaal (model E) blijkt, dat een der leerkrachten tijdelijk moest worden vervangen, het salaris van de onderwijzeres T. F. C. Collard over de maand April niet voor Rijksvergoeding in aanmerking komt; dat voorts het salaris van en diensgevolge de Rijksvergoeding voor de leerkracht C. H. J. Collard moet worden bepaald op f 1487,34 (berekend naar een periodieke verhooging in aanmerking komende diensttijd van 4 jaren op 1 November 1927);

dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat voor den onderwijzer P. W. J. van Mourik over het tijdvak 24 December tot en met 31 December 1927 berekend wordt f 23,26, zijnde 7 dagen, naar een jaarwedde van f 1196, welk bedrag z. i. f 26,57² moet zijn, zijnde 8 dagen naar de genoemde wedde; dat wel is waar te recht in het besluit van Onzen Minister wordt overwogen, dat de onderwijzeres T. F. C. Collard niet voor de maand April op model E voorkomt, doch dat zulks wel het geval is op model H, en dat het ontbreken van de gegevens op model E alleen aan verzuim van den vroegeren administrateur moet worden toegeschreven; dat voor de onderwijzeres C. J. H. Collard door Onzen Minister ten onrechte is aangenomen, dat de vierde periodieke verhooging inging op 1 November 1927; dat dit z. i. moet zijn 1 October 1927, aangezien C. J. H. Collard geboren is op 25 October 1902;

Overwegende: ten aanzien van het bezwaar van den appellant tegen de berekening van het salaris van den onderwijzer P. W. J. van Mourik, dat krachtens artikel 16 der Lager-onderwijs-wet 1920 voor de berekening over gedeelten van een jaar van de overeenkomstig die wet verschuldigde wedden ten aanzien van kalendermaanden van 31 dagen de laatste dag zal verwaansloosd worden;

dat mitsdien het salaris van P. W. J. van Mourik, die van 24 December tot en met 31 December 1927 aan de school in dienst was, te recht is berekend naar een dienstduur van 7 dagen;

Overwegende ten aanzien van het bezwaar van den appellant tegen het onthouden van vergoeding voor de onderwijzeres T. F. C. Collard over de maand April 1927, dat noch uit de aanvraag om Rijksvergoeding (model G), noch uit den mutatiestaat over het tweede kwartaal (model E), welke beide stukken mede als basis dienen ter beoordeeling van de aanspraken van het schoolbestuur op Rijksvergoeding, blijkt, dat in de maand April 1927

een der leerkrachten tijdelijk moest worden vervangen of aan deze school een vacature bestond;

dat onder die omstandigheid geen aanleiding bestaat, het salaris van de onderwijzeres T. F. C. Collard over de maand April 1927 alsnog te vergoeden;

Overwegende ten aanzien van het bezwaar van den appellant tegen het tijdstip, waarop Onze Minister de periodieke verhoging van de onderwijzeres C. J. H. Collard acht te zijn ingegaan, dat deze onderwijzeres, wier diensttijd in verband met artikel 1, 3de lid, van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1925, begon mede te tellen op 1 October 1923, van 16 November 1923 tot 1 Januari 1924 buiten functie was, in verband waarmede Onze Minister haar te recht niet eerder dan op 1 November 1927 voor de periodieke verhoging in aanmerking heeft gebracht;

Gezien de Lager-onderwijs-wet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 28 November 1928, n°. 24898, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijs-wet 1920, over het jaar 1927 voor deze school vast te stellen op f 7602,63.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 29 Augustus 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

XXXIV.

9 September 1929
N°. 22.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur van de Vereniging van Liefdezusters, Dochters van het Kostbaar Bloed, te Koningsbosch, gemeente Echt, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 April 1929, n°. 13238, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijs-wet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school te Overhoven, gemeente Sittard;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 19 Juni 1929, n°. 9651;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 21 Augustus 1929, n°. 591;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 September 1929, n°. 25376, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij voornoemde beschikking het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijs-wet 1920, over het jaar 1927 voor de bijzondere lagere school van den appellant te Overhoven, gemeente Sittard, heeft vastgesteld op f 6815,06, daarbij overwegende, dat het salaris van het hoofd C. C. de Lange f 2208 bedraagt, berekend naar een diensttijd van 5 jaar op 1 Januari 1927;

dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat C. C. de Lange op 1 December 1926 een diensttijd van 5 jaren bereikt had en mitsdien op 1 December 1927 een verhoging genoot, wegens het bereiken van een diensttijd van 6 jaren, en haar jaarwedde over 1927 mitsdien op f 2224 had behooren te zijn gesteld;

Overwegende: dat C. C. de Lange, blijkens de overgelegde stukken, niet op 1 December 1926, maar eerst op 1 Januari 1927 een diensttijd van 5 jaren bereikt heeft, en derhalve op 1 December 1927 nog niet voor een verhooging wegens het bereiken van een diensttijd van 6 jaren in aanmerking kwam;

dat mitsdien het bezwaar van den appellant ongegrond is;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920 en het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1925;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beschikking van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, het bedrag der Rijksvergoeding over 1927 voor de bijzondere lagere school te Overhoven, gemeente Sittard, van den appellant vast te stellen op f 6815.06.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 9 September 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

XXXV.

23 September 1929
N°. 22.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Vereniging Internationale Broederschap te Blaricum, gemeente Laren (N.-H.) tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 April 1929, n°. 11296, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere school voor uitgebreid lager onderwijs, aldaar, Leemkuil 4;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 19 Juni 1929, n°. 9701;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 September 1929, n°. 564;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 19 September 1929, n°. 26062, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister bij bovenvermelde beschikking het bedrag der Rijksvergoeding over het jaar 1927 voor de bovenbedoelde school heeft bepaald op f 3552, uit overweging, dat deze school op 1 Januari 1927 is ontstaan uit de klassen van het 7de en de hogere leerjaren der voormalige school voor meer uitgebreid lager onderwijs, welke klassen gedurende het jaar 1926 door gemiddeld 80 leerlingen werden bezocht; dat krachtens artikel VIII, 2de lid, der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319), in verband met artikel 28 der Lager-onderwijswet 1920, zooals dat artikel werd gewijzigd bij de wet van 16 Februari 1923 (*Staatsblad* n°. 38), voor deze school Rijksvergoeding kan worden verleend voor het hoofd en één onderwijzer van bijstand, met dien verstande, dat buiten aanmerking blijven de onderwijzers, die na 30 Juni 1924 aan deze school in dienst zijn getreden boven het aantal, gesteld in artikel 28 der Lager-onderwijswet 1920, zooals dat thans luidt; dat de onderwijzer J. M. van der Tol gedurende het tijdvak van 1 September 1924 tot 1 Januari 1926 was verbonden aan een der klassen van het eerste tot en met het zesde leerjaar der voormalige meer uitgebreid lager onderwijs-school, en dat hij daarna, dus na 30 Juni 1924, werd verbonden aan een der klassen van het 7de en hogere leerjaren der voormalige meer uitgebreid lager onderwijs-school, hetwelk krachtens artikel VII der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319) bij

de berekening van de Rijksvergoeding moet worden beschouwd als een school voor uitgebreid lager onderwijs; dat zijn jaarwedde derhalve krachtens evengenoemd artikel VIII niet voor Rijksvergoeding in aanmerking kan komen;

dat het schoolbestuur in beroep aanvoert, dat de beslissing van Onzen Minister de strekking van artikel VII der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319) miskent; dat toehet dit artikel geenszins de bedoeling heeft, de eenheid der school voor meer uitgebreid lager onderwijs, zolang deze een wettelijk bestaan leidde, te niet te doen, doch slechts om voor de berekening van de Rijksvergoeding een fictieve splitsing aan te nemen van onder- en bovenbouw; dat dit duidelijk volgt uit de bepaling van artikel 193, lid 2, der Lager-onderwijswet 1920, hetwelk veroorloofde, dat de bestaande scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs tot 1 Januari 1927 als zodanig bleven bestaan; dat mitsdien de bevoegdheid om de onderwijzers over alle klassen der destijds bestaande school voor meer uitgebreid lager onderwijs te verdeelen, door meergenoemd artikel onverlet werd gelaten;

dat het schoolbestuur, dat na 30 Juni 1924 en vóór 1 Januari 1927 den onderwijzer J. M. van der Tol deed verplaatsen van één der zes lagere klassen der voormalige school voor meer uitgebreid lager onderwijs naar een der zoogenaamde kopklassen, geenszins kan gezegd worden, dezen onderwijzer te hebben benoemd aan de onder het beheer van dit bestuur staande school voor uitgebreid lager onderwijs; dat nu wel is waar in de aanvraag voor Rijksvergoeding over 1927 en in de daarbij overgelegde quitantie gezegd wordt, dat voornoemde onderwijzer is verbonden aan de school voor uitgebreid lager onderwijs, doch dat dit feit zijn verklaring vindt in de omstandigheid, dat volgens artikel 193, lid 8, der wet op 1 Januari 1927 de bestaande scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs hun wettig bestaan verloren en het schoolbestuur de tot dat tijdstip door haar beheerde school voor meer uitgebreid lager onderwijs op dien datum had gereorganiseerd in een school voor lager en uitgebreid lager onderwijs en ook dienovereenkomstig haar aanvraag diende in te richten; dat mitsdien, daar vaststaat, dat J. M. van der Tol reeds vóór 1 Juli 1924 aan de vroegere school voor meer uitgebreid lager onderwijs was verbonden, de beschikking van Onzen Minister niet juist kan zijn; dat meergenoemde onderwijzer wel is waar op 1 September 1924 is werkzaam gesteld aan een der zes lagere klassen der vroegere school voor meer uitgebreid lager onderwijs, doch vóór 1 Juli 1924 verbonden was aan een der zoogenaamde kopklassen; dat derhalve, indien de opvatting van Onzen Minister van artikel VII der wet van 30 Juni 1924 juist zou zijn, niet gezegd zou kunnen worden, dat de onderwijzer van der Tol niet reeds vóór 1 Juli 1924 aan de school voor uitgebreid lager onderwijs verbonden was;

Overwegende: dat krachtens het tweede lid van artikel VIII der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319) de Rijksvergoeding, bedoeld in de artikelen 56 en 97 der Lager-onderwijswet 1920, over de dienstjaren 1924 tot en met 1929 berekend wordt volgens de op 31 December 1923 geldende regelen, met dien verstande evenwel, dat daarbij buiten aanmerking blijven de onderwijzers, die te rekenen van 1 Juli 1924 in dienst zijn getreden boven het aantal, gesteld in artikel 28 der wet, zooals dat artikel van 1 Juli 1924 tot en met 31 December 1929 wordt gelezen;

dat volgens de op 31 December 1923 geldende regelen het schoolbestuur over 1927 aanspraak zou kunnen maken voor zijn school voor uitgebreid lager onderwijs op één onderwijzer van bijstand;

dat het slot van het 2de lid van artikel VIII voornoemd in een geval als het onderhavige, in verband met het bepaalde in artikel VII, waarin o.a. is voorgeschreven, dat een school voor meer uitgebreid lager onderwijs voor het berekenen van de Rijksvergoeding moet worden beschouwd als een samenstel van een school voor gewoon lager onderwijs en een school voor uitgebreid lager onderwijs, behoort te worden opgevat in dezen zin, dat buiten aanmerking blijven de onderwijzers der school voor uitgebreid lager onderwijs, die na 30 Juni 1924 aan de kopklassen der voormalige school voor meer uitgebreid lager onderwijs werkzaam werden gesteld boven het aantal, dat het thans geldende artikel 28 der Lager-onderwijswet 1920 voor een school voor uitgebreid lager onderwijs vaststelt;

Overwegende: dat de onderwijzer J. M. van der Tol op 1 Januari 1926, derhalve eerst na 30 Juni 1924, aan de kopklassen, waaraan ingevolge het thans geldende artikel 28 geen

onderwijzer van bijstand behoeft te zijn verbonden, werkzaam werd gesteld;

dat derhalve Onze Minister te recht het salaris van dien onderwijzer niet voor vergoeding in aanmerking heeft gebracht;

Gezien de genoemde wet;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 April 1929, n°. 11296, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor deze school vast te stellen op f 3552.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 23 September 1929.

WILHELMINA.

De Minister van Onderwijs,

Kunsten en Wetenschappen,

J. TERPSTRA.

XXXVI.

23 September 1929
N°. 23.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Vereniging Internationaal Broederschap te Blaricum, gemeente Laren (Noordholland), tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 April 1929, n°. 11294, afdeling L.O.F., tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere school voor gewoon lager onderwijs, aldaar, Leemkuil 4;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 19 Juni 1929, n°. 9700;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 September 1929, n°. 565;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 19 September 1929, n°. 26060, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen over het jaar 1927 voor de bovengemelde school heeft vastgesteld op f 6671,74, uit overweging, dat deze school op 1 Januari 1927 is ontstaan uit de klassen van het 1ste tot en met het 6de leerjaar der voormalige school voor meer uitgebreid lager onderwijs, welke klassen gedurende het jaar 1926 door gemiddeld 129 leerlingen werden bezocht; dat krachtens artikel VIII, 2de lid, der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319), in verband met artikel 28 der Lager-onderwijswet 1920, zooals dat artikel werd gewijzigd bij de wet van 16 Februari 1923 (*Staatsblad* n°. 38), voor deze school Rijksvergoeding kan worden verleend voor 3 onderwijzers van bijstand, met dien verstande, dat buiten aanmerking blijven de onderwijzers, die na 30 Juni 1924 aan deze school in dienst zijn getreden boven het aantal, gesteld in artikel 28 der Lager-onderwijswet 1920, zooals dat artikel thans luidt; dat de onderwijzer I. van Amstel gedurende het tijdvak van 1 September 1924 tot 1 Januari 1926 was verbonden aan een der kopklassen der voormalige meer uitgebreid lager onderwijs-school en dat hij daarna, dus na 30 Juni 1924, werd verbonden aan een der klassen van het 1ste tot en met het 6de leerjaar der voormalige meer uitgebreid lager onderwijs-school, zijnde het deel der school, hetwelk krachtens artikel VII der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319), bij de berekening der Rijksvergoeding moet worden beschouwd als een school voor gewoon lager onderwijs; dat aan deze school

dus niet 3 onderwijzers van bijstand zijn verbonden, die daaraan vóór 1 Juli 1924 in dienst zijn getreden; dat dientengevolge genoemd artikel VIII voor deze school niet kan worden toegepast en derhalve de Rijksvergoeding voor niet meer dan 2 onderwijzers van bijstand kan worden verleend; dat in verband met het bovenstaande de Rijksvergoeding niet kan worden toegekend voor de onderwijzeres P. van der Meulen;

dat het schoolbestuur in beroep aanvoert, dat artikel VII der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319) geenszins de bedoeling heeft, de eenheid der school voor meer uitgebreid lager onderwijs, zoolang deze een wettelijk bestaan leidde, te niet te doen, doch slechts om voor de berekening der Rijksvergoeding een fictieve splitsing aan te nemen van onder- en bovenbouw; dat dit duidelijk volgt uit artikel 93, lid 2, der Lager-onderwijswet 1920; dat het schoolbestuur, dat na 30 Juni 1924 den onderwijzer I. van Amstel deed verplaatsen van één der kopklassen naar één der zes lagere klassen, geenszins gezegd kan worden dezen onderwijzer te hebben benoemd aan de school voor lager onderwijs; dat wel is waar in de aanvraag om Rijksvergoeding over 1927 en in de daarbij overgelegde quitantie gezegd wordt, dat de onderwijzer van Amstel is verbonden aan de school voor lager onderwijs, doch dit feit zijn verklaring vindt in de omstandigheid, dat volgens artikel 193, lid 2, der wet op 1 Januari 1927 de bestaande scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs hun wettig bestaan verloren en het schoolbestuur de tot dat tijdstip door hem beheerde school voor meer uitgebreid lager onderwijs op dien datum had gereorganiseerd in een school voor lager en uitgebreid lager onderwijs en ook dienovereenkomstig haar aanvragen diende in te richten; dat mitsdien, waar vaststaat, dat de onderwijzer van Amstel reeds vóór 1 Juli 1924 aan de vroegere school voor meer uitgebreid lager onderwijs was verbonden, de beschikking van Onzen Minister niet juist kan zijn; dat de onderwijzer van Amstel wel is waar op 1 September 1924 werkzaam is gesteld aan een der kopklassen der vroegere school meer uitgebreid lager onderwijs, doch vóór 1 Juli 1924 verbonden was aan een der zes lagere klassen;

Overwegende: dat krachtens het tweede lid van artikel VIII der wet van 30 Juni 1924 (*Staatsblad* n°. 319) de Rijksvergoeding, bedoeld in de artikelen 56 en 97 der Lager-onderwijswet 1920, over de dienstjaren 1924 tot en met 1929 berekend wordt volgens de op 31 December 1923 geldende regelen, met dien verstande evenwel, dat daarbij buiten aanmerking blijven de onderwijzers, die te rekenen van 1 Juli 1924 in dienst zijn getreden boven het aantal, gesteld in artikel 28 der wet, zooals dat artikel van 1 Juli 1924 tot en met 31 December 1929 wordt gelezen; dat volgens de op 31 December 1923 geldende regelen het schoolbestuur over 1927 aanspraak zou kunnen maken voor zijn school voor gewoon lager onderwijs op drie onderwijzers van bijstand;

dat het slot van het 2de lid van artikel VIII voornoemd in een geval als het onderhavige, in verband met het bepaalde in artikel VII, waarin o.a. is voorgeschreven, dat een school voor meer uitgebreid lager onderwijs voor het berekenen van de Rijksvergoeding moet worden beschouwd als een samenstel van een school voor gewoon lager onderwijs en een school voor uitgebreid lager onderwijs, behoort te worden opgevat in dezen zin, dat buiten aanmerking blijven de onderwijzers aan de school voor gewoon lager onderwijs, die na 1 Juli 1924 aan de lagere klassen der voormalige school voor meer uitgebreid lager onderwijs werkzaam werden gesteld boven het aantal, dat het thans geldende artikel 28 der Lager-onderwijswet 1920 voor een school voor gewoon lager onderwijs vaststelt;

Overwegende: dat de onderwijzer I. van Amstel op 1 Januari 1926, derhalve eerst na 30 Juni 1924, boven het door artikel 28 voornoemd geëischte aantal — zijnde twee onderwijzers van bijstand — aan de school voor gewoon lager onderwijs werkzaam werd gesteld;

dat derhalve voor een derden onderwijzer van bijstand geen aanspraak op vergoeding kan worden gemaakt, zoodat Onze Minister te recht het salaris van de onderwijzeres P. van der Meulen niet voor vergoeding in aanmerking heeft gebracht;

Gezien de genoemde wet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 April 1929, n°. 11294, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het be-

drag der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor deze school vast te stellen op f 6671.74.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 23 September 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.*

XXXVII.

12 November 1929
N°. 44.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur van de stichting Nutsscholen te Breda, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 15 April 1929, n°. 8568, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Catharinastraat 26;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 3 Augustus 1929, n°. 9738;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 2 October 1929, n°. 707;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 7 November 1929, n°. 27658, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister bij bovengemelde beslissing het bedrag der Rijksvergoeding voor de evengemelde school over het jaar 1927 heeft vastgesteld op f 12 051, uit overweging, dat tot het geven van bijzonder onderwijs o. m. wordt vereischt het bezit van het bewijs, bedoeld in artikel 107, 1ste lid, sub c, der Lager-onderwijswet 1920; dat zonder dit bewijs men onbevoegd is binnen de gemeente, waarvoor het is aangevraagd, bijzonder onderwijs te geven; dat de onderwijzers Ch. H. J. Boost en F. C. Snijders op 4 October 1927 in het bezit van genoemd bewijs kwamen; dat het salaris van die onderwijzers dus eerst van dien datum af voor Rijksvergoeding in aanmerking kan komen; dat het salaris van Ch. H. J. Boost over het tijdvak 1 tot en met 24 September 1927 niet voor Rijksvergoeding in aanmerking komt; dat de Rijksvergoeding voor F. C. Snijders over het tijdvak 4 October—31 December 1927 f 406 bedraagt;

dat het schoolbestuur in beroep aanvoert, dat het gepleegde verzuim, wat den onderwijzer Boost aangaat, moet worden toegegeven, doch dat de vertraging geheel onwillekeurig is geschied en dat het schoolbestuur zich niet bewust was, dat aan deze ommissie zulke verstrekkende geldelijke gevolgen zouden verbonden zijn; dat, wat den onderwijzer Snijders aangaat, deze van meening was, niet in het bezit te zijn van het bewijs, bedoeld in artikel 107, 1ste lid, sub c, der wet, zoodat de onjuiste verklaring, door het schoolbestuur afgelegd in staat E, daarmede verband hield; dat echter nadien is gebleken, dat reeds op 11 Augustus 1925 door burgemeester en wethouders van Breda aan Snijders een dergelijk bewijs is verstrekt, zoodat ten aanzien van den onderwijzer Snijders niet kan worden gezegd, dat hij vóór 4 October 1927 onbevoegd was tot het geven van bijzonder onderwijs, op welken grond behoort te worden verklaard, dat de onderwijzer Snijders reeds op 1 September 1927 bevoegd was tot het geven van bijzonder onderwijs binnen de gemeente Breda;

Overwegende ten aanzien van den onderwijzer Ch. H. J. Boost, dat voor dezen geen Rijksvergoeding behoort te worden toegekend, vermits het bewijs, in artikel 107, 1ste lid, onder c, der Lager-onderwijswet 1920 genoemd, hem eerst op 4 October 1927 is uitgereikt, toen hij niet meer aan de bovengemelde school was verbonden;

Overwegende ten aanzien van den onderwijzer F. C. Snijders, dat bij de bestreden beslissing van Onzen Minister rekening is gehouden met de opgave, vermeld in het bij artikel 5, 3de lid, van Ons besluit van 4 September 1923, Staatsblad n°. 432, bedoelde formulier model E;

dat op grond van deze opgave van het schoolbestuur, welke als basis voor de vergoeding moet worden beschouwd, te recht is aangenomen, dat den onderwijzer F. C. Snijders eerst op 4 October 1927 het bewijs, in artikel 107, 1ste lid, onder c, der Lager-onderwijswet 1920 genoemd, is uitgereikt;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beschikking van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 15 April 1929, n°. 8568, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding voor de bovengemelde school over het jaar 1927 vast te stellen op f 12 051.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 12 November 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.*

XXXVIII.

22 November 1929
N°. 36.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur der Sint Jan-Stichting, gevestigd te 's Hertogenbosch, in zijn hoedanigheid van gemachtigde van de Roomsche-Katholiek Parochiaal Kerkbestuur van den Heiligen Joannes Evangelist, aldaar, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 26 Juni 1929, n°. 21962, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere jongensschool B, aldaar, Sint Josephstraat 20;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 16 September 1929, n°. 9891;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 November 1929, n°. 779;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 18 November 1929, n°. 29032, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, bij beslissing van 26 Juni 1929, n°. 21962, afdeling Lager Onderwijs Financieel, de vergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, voor de bovenbedoelde school over het jaar 1927 heeft vastgesteld op f 10 545.84, daarbij overwegende, dat in verband met het gemiddelde aantal leerlingen dezer school voor gewoon lager onderwijs over 1926, zijnde 194, ingevolge artikel 28 der Lager-onderwijswet 1920, Rijksvergoeding kan worden verleend voor het hoofd en vier onderwijzers van bijstand; dat derhalve boven de aangevraagde bedragen vergoeding kan worden verleend voor de jaarwedde van W. J. Vernooij (over het tijdvak 1 Januari tot en met 15 September 1927) en voor die van C. P. W. de Cocq (over het tijdvak 16 September tot en met 31 December 1927);

dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, in hoofdzaak aanvoerende, dat de naam van den onderwijzer Coppens op het ingezonden formulier model G is weggevallen; dat die naam echter wel voorkomt op model G, dat in het archief der school bewaard wordt; dat alles wijst op een vergissing, die gemaakt is bij het overschrijven van het

model, dat in het archief is achtergebleven; dat de naam van den onderwijzer Coppens voorkomt op model B, in Januari 1927 ingezonden, op model E over het 4de kalenderkwartaal 1927, alsook op de verklaring, bedoeld in artikel 99, 1ste lid, der Lager-onderwijswet 1920, alsmede uit de quitanties voor het genoten salaris; dat het verzoekt de vergoeding te mogen ontvangen niet voor het salaris der onderwijzers C. P. W. de Coeq en W. J. Vernooij, doch voor dat van W. J. Coppens, en mitsdien de Rijksvergoeding vast te stellen op f 11 091,67;

Overwegende, dat Onze Minister de vergoeding heeft toegekend voor de jaarwedde van het aantal onderwijzers, waarop het schoolbestuur krachtens de wet aanspraak kan maken, te weten van het hoofd en 4 onderwijzers van bijstand;

dat Onze Minister vrij was in zijn keuze van den voor vergoeding in aanmerking te brengen vierden onderwijzer van bijstand, vermits de door het schoolbestuur ingezonden opgave, vermeld in het bij artikel 9, lid 1, van Ons besluit van 4 September 1923, *Staatsblad* n°. 432, formulier model G, slechts strekte tot vergoeding van de salarissen van het hoofd en 3 onderwijzers van bijstand;

dat de omstandigheid, dat er bij het invullen van bedoeld formulier een vergissing is begaan, geen aanleiding geeft, alsnog rekening te houden met de thans in beroep door het schoolbestuur te kennen gegeven voorkeur, waarvan niet bleek uit meergenoemd formulier, hetwelk als basis van de aanspraken van het schoolbestuur op Rijksvergoeding moet worden beschouwd;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 26 Juni 1929, n°. 21962, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor de bovengenoemde school vast te stellen op f 10 545,84.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 22 November 1929.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

WILHELMINA.

XXXIX.

23 November 1929
N°. 35.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Roomsche Katholieke kerkbestuur te den Hout, gemeente Oosterhout, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 31 Juli 1929, n°. 21876, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, K. 88;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 16 September 1929, n°. 9923;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 November 1929, n°. 782;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 18 November 1929, n°. 29030, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij zijn evengemeld besluit het bedrag der Rijksvergoeding over 1927 voor deze school heeft bepaald op f 8298,30, daarbij o. m. overwegende, dat de onderwijzer J. A. van Bavel van 20 Juli tot en met 20 September 1927 voor eerste oefening

onder de wapenen is geweest; dat in verband met het bepaalde in artikel 4 van Ons besluit van 29 Januari 1924 (*Staatsblad* n°. 23) aan hem over dat tijdvak geen salaris behoort te worden uitbetaald; dat de Rijksvergoeding voor hem behoort te worden bepaald op f 1185,35;

dat van deze beslissing het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat aan den bedoelden onderwijzer over het genoemde tijdvak zijn salaris is uitbetaald, hetgeen blijkt uit de overgelegde quitantiën; dat het, naar het inzien van het bestuur, geen eerste oefening gold, maar herhalings-oefening, zoodat van Bavel overeenkomstig het tweede lid, sub 2, van artikel 4 van Ons besluit van 29 Januari 1924, *Staatsblad* n°. 23, in het genot van zijn volle salaris bleef; dat van Bavel in opleiding was voor reserve-officier en als zoodanig voor de eerste maal onder de wapenen is geweest van 20 Juli 1926 tot en met 17 September 1926 en hem dus over dat tijdvak geen salaris is uitgekeerd, zijnde hij toen voor eerste oefening onder de wapenen;

Overwegende: dat, blijkens een door den commandant van de 3de compagnie van de school voor verlos-officieren der infanterie overgelegde verklaring J. A. van Bavel zich van 20 Juli 1927 tot en met 30 September 1927 voor eerste oefening in werkelijken dienst heeft bevonden;

dat het schoolbestuur weliswaar aanvoert, dat de hier bedoelde onderwijzer reeds van 20 Juli 1926 tot en met 17 September 1926 onder de wapenen is geweest, doch dat op den laatstgemelden datum, in verband met het bepaalde in artikel 32 der Dienstplechtwet, voor den belanghebbende de werkelijke dienst nog niet was beëindigd;

dat derhalve Onze Minister te recht heeft beslist, dat door hem in verband met artikel 4 van Ons besluit van 29 Januari 1924 (*Staatsblad* n°. 23) over het tijdvak van 20 Juli tot en met 30 September 1927 geen jaarwedde kan worden genoten;

dat op een hooger bedrag aan Rijksvergoeding, dan door Onzen Minister is toegekend, mitsdien geen aanspraak kan worden gemaakt;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 31 Juli 1929, n°. 21786, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag van de Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor de bovengenoemde school vast te stellen op f 8298,30.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 23 November 1929.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.

WILHELMINA.

XL.

23 November 1929
N°. 36.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het kerkbestuur der Sint Lambertus-Parochie te Hengelo (Overijssel) tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 14 Juni 1929, n°. 7904, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school te Hengelo (Overijssel), Marktstraat 14;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 16 September 1929, n°. 9858;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 November 1929, n°. 785;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 18 November 1929, n°. 29026, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij voornoemde beslissing het bedrag der Rijksvergoeding voor de R.-K. meisjesschool, Marktstraat 14, te Hengelo (Overijssel), over het jaar 1927 heeft vastgesteld op f 21 737,53;

dat het schoolbestuur verzoekt — in afwijking van de per model G gedane aanvraag over 1927 — de onderwijzeressen Evers, Burm en Moormann (vervanging inbegrepen) voor Rijksvergoeding en daarentegen de onderwijzeressen Roebbers, Wienk en Kuipers (vervanging inbegrepen) voor gemeentelijke vergoeding in aanmerking te willen doen komen;

Overwegende: dat bij de bestreden beslissing van Onzen Minister rekening is gehouden met de opgave, vermeld in het bij art. 9, lid 1, van Ons besluit van 4 September 1923 (*Staatsblad* n°. 432) bedoelde formulier model G, hetwelk als basis van de aanvraag om vergoeding moet worden beschouwd;

dat bij de bestreden beslissing de Rijksvergoeding is toegerekend overeenkomstig de door het schoolbestuur op vorenbedoeld formulier gedane keuze;

dat daarop in beroep niet kan worden teruggekomen;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beslissing van Onzen Minister het bedrag der Rijksvergoeding voor de school van den appellant over 1927 vast te stellen op f 21 737,53.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 23 November 1929.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.*

WILHELMINA.

XLl.

25 November 1929
N°. 25.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur van de Stichting Het Schoolfonds voor Heusdenhout, te Heusdenhout, gemeente Ginneken c.a., tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 3 Juni 1929, n°. 20346, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, D. 135;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 11 September 1929, n°. 9822;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 November 1929, n°. 783;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 20 November 1929, n°. 29028, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij beslissing van 3 Juni 1929, n°. 20346, afdeling Lager Onderwijs Financieel, de vergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, voor de bovenbedoelde school over 1927 heeft vastgesteld op f 5431,13, daarbij o. a. overwegende, dat tot het geven van bijzonder onderwijs o. m. wordt vereischt het bezit van het bewijs, bedoeld in art. 107, eerste lid, sub c, der Lager-onderwijswet 1920; dat zonder dit

bewijs men onbevoegd is binnen de gemeente, waarvoor het is aangevraagd, bijzonder onderwijs te geven; dat dit bewijs op 5 Juli 1927 aan de onderwijzeres J. J. F. Relik werd uitgereikt; dat het salaris van deze onderwijzeres dus eerst van dien datum af voor Rijksvergoeding in aanmerking kan komen;

dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat door de onderwijzeres J. J. F. Relik en het schoolbestuur ten deze geheel te goeder trouw is gehandeld; dat het bestuur — allen eenvoudige mensen — niet voldoende op de hoogte was; dat de bedoelde onderwijzeres tot 21 Mei 1927 werkzaam was geweest als assistente, zonder Rijksvergoeding, en toen krachtens bijzondere volmacht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 21 Mei 1927 mocht worden aangesteld als tijdelijke leerkracht; dat het verzoekt het salaris van de genoemde onderwijzeres alsnog van 21 Mei 1927 af te vergoeden;

Overwegende: dat blijkens de stukken aan J. J. F. Relik het bewijs, bedoeld in art. 107, eerste lid, onder c, der Lager-onderwijswet 1920, eerst is uitgereikt op 5 Juli 1927;

dat zij derhalve vóór dien datum niet tot het geven van bijzonder onderwijs bevoegd was;

dat mitsdien het bestuur der school over het tijdvak van 21 Mei 1927 tot 5 Juli 1927 geen aanspraak op vergoeding van haar wedde als onderwijzeres kan maken;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 3 Juni 1929, n°. 20346, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor bovengenoemde school vast te stellen op f 5431,13.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 25 November 1929.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.*

WILHELMINA.

XLII.

9 December 1929
N°. 7.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Rooms-Katholieke parochiaal kerkbestuur van Vlijmen, te Vlijmen, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 1 Juli 1929, n°. 22060, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Achterstraat B 21;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 17 September 1929, n°. 9892;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 November 1929, n°. 812;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 December 1929, n°. 29724, afdeling Lager Onderwijs Algemeen;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, bij zijn evenvermelde beschikking, het bedrag der Rijksvergoeding over 1927 voor deze school heeft bepaald op f 11 304,50, daarbij overwegende, dat krachtens artikel 97, 2de lid, sub c, der Lager-onderwijswet 1920, het salaris van den onderwijzer W. P. van Weert niet voor Rijksvergoeding in aanmerking kan komen, aangezien deze onderwijzer niet in het

genot van wachtgeld was, terwijl bij zijn indiensttreding aan deze school op 16 September 1927 door een gewezen onderwijzeres van het bestuur, te weten H. F. Cooymans, als zodanig wachtgeld werd genoten; dat de ontheffing, bedoeld in het 4de lid van dat artikel, voor dezen onderwijzer niet werd verleend;

dat van deze beschikking het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat het in deze geen ontheffing heeft gevraagd, omdat het niet vermoedde, dat er ontheffing noodig was, wijl voorzien moest worden in een vacature aan een jongensschool, waarvan het onderwijzend personeel uitsluitend uit orde broeders bestond en waar dus een onderwijzeres niet op haar plaats zou zijn; dat het schoolbestuur, in deze falende, enkel te goeder trouw zoo handelde; dat bij nader onderzoek gebleken is, dat mejuffrouw H. F. Cooymans op 16 September 1927 reeds een tijdelijke aanstelling had als onderwijzeres aan de Roomsche-Katholieke bijzondere school te Hintham (gemeente Rosmalen), inspectie 's Hertogenbosch; dat die tijdelijke aanstelling met ingang van 1 October 1927 is overgegaan in een aanstelling voor vast en dat dientengevolge met ingang van 1 October 1927 het wachtgeld geheel kwam te vervallen; dat dus het schoolbestuur met ingang van 1 October 1927 geen wachtgelder meer te zijnen laste had;

Overwegende: dat wel is waar blijkt de stukken de onderwijzer W. P. van Weert bij zijn benoeming niet in het genot van wachtgeld, terwijl wachtgeld als gewezen onderwijzeres aan een onder bestuur van het Roomsche-Katholieke parochiaal kerkbestuur van Vlijmen staande school genoten werd door mejuffrouw H. F. Cooymans, die op het tijdstip van ingang der benoeming ongehuwd en niet ouder dan 60 jaar was, doch dat de genoemde juffrouw H. F. Cooymans op het evenvermelde tijdstip niet meer als *gewezen* onderwijzeres kon worden aangemerkt, aangezien zij alstoen als tijdelijk onderwijzeres aan de Roomsche-Katholieke bijzondere school te Hintham (gemeente Rosmalen) werkzaam was;

dat mitsdien bij de bestreden beschikking het salaris van den onderwijzer W. P. van Weert ten onrechte niet aan het schoolbestuur is vergoed;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van de beschikking van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 1 Juli 1929, n°. 22060, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag der Rijksvergoeding over 1927 voor de bovenvermelde school vast te stellen op f 11 653,33.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 9 December 1929.

WILHELMINA.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.*

XLIII.

9 December 1929
N°. 8.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Roomsche-Katholieke Armbestuur der parochie St. Martinus, te Wijk-Maastricht, tegen de beslissingen van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 8 Juni 1929, nos. 11640, 11642 en 11644, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling der Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927, ten behoeve van de bijzondere lagere scholen te Wijk-Maastricht, Lage Barakken 2, Wijker Grachtstraat 3 en Lage Barakken 2b;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 16 September 1929, n°. 9837;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 November 1929, n°. 811;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 December 1929, n°. 29726, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij zijn evengenoemde beschikkingen de Rijksvergoeding over het jaar 1927 heeft vastgesteld voor de bijzondere lagere school te Wijk-Maastricht aan de Lage Barakken 2 (afdeling B) op f 10 970,83, voor de bijzondere school voor uitgebreid lager onderwijs aldaar aan de Wijker Grachtstr. 3 (afdeling D) op f 9418,64 en voor de bijzondere lagere school aan de Lage Barakken 2b (afdeling C) op f 14 475, daarbij overwegende, dat aan de genoemde scholen op 1 September 1927 in functie traden onderscheidenlijk de onderwijzers J. M. van Zutphen, A. Th. H. Tournay en J. G. Smeelen, welke leerkrachten bij hun benoeming niet in het genot van wachtgeld waren; dat wachtgeld werd genoten door de gewezen leerkrachten A. M. van de Sande en A. H. J. Muris, die voor hun opwachtdstelling verbonden waren aan een school dezer instelling; dat de ontheffing, als bedoeld in het 4de lid van art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, zooals dat artikel is gewijzigd bij de wet van 23 Juli 1927 (*Staatsblad* n°. 269), noch is gevraagd, noch verleend; dat dientengevolge overeenkomstig het 2de lid, sub e, van artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, de wedden van de onderwijzers J. M. van Zutphen, A. Th. H. Tournay en J. G. Smeelen niet door het Rijk kunnen worden vergoed;

dat van de beschikkingen des Ministers het Roomsche-Katholieke Armbestuur der parochie St. Martinus te Wijk-Maastricht bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat de onderwijzeres A. M. van de Sande aan een van een ander schoolbestuur afhankelijk school, n.l. de St. Annaschool aan de Rechtstraat 5 van het kerkbestuur van de parochie St. Martinus op wachtgeld werd gesteld, zoodat deze onderwijzeres in het onderhavige geval buiten beschouwing dient te blijven; dat de onderwijzeres A. H. J. Muris inderdaad op 1 Januari 1926 wachtgeld bekam, terwijl zij werkzaam was aan een school van het Roomsche-Katholieke armbestuur der parochie St. Martinus te Wijk-Maastricht; dat deze onderwijzeres evenwel was aangesteld aan een meisjesschool, St. Jozefschool, Rechtstraat 7a, met uitsluitend vrouwelijke religieuze leerkrachten en leeken-onderwijzeressen; dat tot dusver nog nooit een vrouwelijke leerkracht werd aangesteld aan de jongensscholen en bij het bestuur de bedoeling voorzit ook in de toekomst zulks nooit te doen; dat door deze omstandigheden het schoolbestuur bij de benoeming van de onderwijzeres J. M. van Zutphen, J. G. Smeelen en A. Th. Tournay niet aan de wachtgeldster der meisjesschool heeft gedacht en dientengevolge ook onvrijwillig heeft verzuimd de ontheffing aan te vragen, bedoeld in art. 97, 4de lid, van de Lager-onderwijswet 1920, wat anders zeer zeker zou gedaan zijn, wijl hier volgens de meening van het bestuur stellig aanwezig is een „gewichtige reden”, waarop in hetzelfde wetsartikel wordt gewezen;

Overwegende: dat blijkt de stukken de onderwijzers J. M. van Zutphen, A. Th. H. Tournay en J. G. Smeelen bij hun benoeming niet in het genot waren van wachtgeld, terwijl wachtgeld als gewezen onderwijzeres aan een andere onder bestuur van het Roomsche-Katholieke armbestuur der parochie St. Martinus te Wijk-Maastricht staande school genoten werd door mejuffrouw A. H. J. Muris, die op het tijdstip van ingang der benoeming ongehuwd en niet ouder dan 60 jaar was;

dat dus, ingevolge art. 97, 2de lid, e, der Lager-onderwijswet 1920, de wedden van de bovengenoemde onderwijzers niet voor Rijksvergoeding in aanmerking kunnen komen;

dat weliswaar Onze Minister de evengenoemde wetsbepaling krachtens het 4de lid van art. 97, om nader in dat lid aangegeven redenen op daartoe strekkend verzoek van het schoolbestuur buiten toepassing had kunnen laten, doch dat een zodanig verzoek door het schoolbestuur niet is gedaan en een beslissing als hierbedoeld door Onzen Minister dan ook niet is genomen;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de bestreden beslissingen van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 8 Juni 1929, nos. 11640, 11642 en 11644, afdeling Lager Onderwijs Financieel, de Rijksvergoeding, bedoeld in art. 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1927 voor de bovengenoemde scholen te Wijk-Maastricht, Lage Barakken 2, Wijker Grachtstraat 3 en Lage Barakken 2b onderscheidenlijk vast te stellen op f 10 970, f 9416,64 en f 14 475.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 9 December 1929.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.*

WILHELMINA.

XLIV.

9 December 1929
N°. 9.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het bestuur van de Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs te Hollandscheveld, gemeente Hooogeveen, tegen de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 3 Juli 1929, n°. 3330, afdeling Lager Onderwijs Financieel, tot vaststelling van de Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1928, ten behoeve van de bijzondere lagere school aldaar, Zuideropgaande Westzijde E 494;

Gezien het advies van den Onderwijsraad, afdeling voor het algemeen vormend lager onderwijs en het bewaarschoolonderwijs, van 16 September 1929, n°. 9857;

Den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 November 1929, n°. 9857;

Op de voordracht van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 5 December 1929, n°. 29728, afdeling Lager Onderwijs Financieel;

Overwegende: dat Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij beslissing van 3 Juli 1929, n°. 3330, afdeling Lager Onderwijs Financieel, de vergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, voor de bovenbedoelde school over het jaar 1928 heeft vastgesteld op f 8880,54, daarbij o.m. overwegende, dat het salaris van den onderwijzer L. van der Veen behoort te worden bepaald op f 1512 (berekend naar een diensttijd van 2 jaar op 1 Februari 1928);

dat van dit besluit het schoolbestuur bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat de onderwijzer L. van der Veen niet — zooals in het bestreden besluit is vermeld — op 1 Februari 1928 een diensttijd had van 2 jaren; dat dit is medegedeeld op model B, gedateerd 10 Januari 1928, en op model E, gedateerd 5 April 1928; dat z.i. het salaris van L. van der Veen behoort te worden bepaald op f 1520;

Overwegende: dat blijkens de stukken de onderwijzer L. van der Veen over 1928 recht had op een salaris, berekend naar een diensttijd van 2 jaren, niet — zooals bij het bestreden besluit werd aangenomen — van 1 Februari 1928, doch van 1 Januari 1928 af;

dat wel is waar de te lage berekening van het salaris van dien onderwijzer te wijten is aan een door het schoolbestuur begane vergissing in een desbetreffende mededeeling aan den Minister, doch dat, in aanmerking genomen, dat de later door het schoolbestuur ingezonden opgave volgens model G den diensttijd van den onderwijzer over het volle jaar 1928 op 2 jaren stelde en dus op een juiste berekening was gegrond, geen bezwaar bestaat, alsnog het bestreden besluit in den door het schoolbestuur gewenschten zin te wijzigen;

Gezien de Lager-onderwijswet 1920;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van de beslissing van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 3 Juli 1929, n°. 3330, afdeling Lager Onderwijs Financieel, het bedrag van de Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920, over het jaar 1928, voor deze school vast te stellen op f 8888,54.

Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 9 December 1929.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TERPSTRA.*

WILHELMINA.

BIJLAGE B.

Bijlage B.

VERSLAGEN VAN DE HOOFDINSPECTEURS VAN HET LAGER ONDERWIJS OMTRENT DEN
TOESTAND ENZ. VAN HET LAGER ONDERWIJS IN 1929, EN VERSLAG VAN
DEN INSPECTEUR VOOR HET BUITENGEWOON LAGER ONDERWIJS
OVER 1929.

1. Verslag omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1928 in de eerste hoofdinspectie
(de provinciën Noordbrabant en Limburg).

§ 1. Algemeene beschouwingen.

A. Toestand van het onderwijs.

In mijn vorig jaarverslag gaf ik een overzicht der vele veranderingen, die het lager schoolwezen in de provinciën Noordbrabant en Limburg de laatste tien jaren heeft ondergaan. Ik besloot mijn beschouwingen met twijfel uit te spreken aan de juistheid van het oordeel dergenen, die over achteruitgang van het lager onderwijs klagen en deelde mede, dat ik mij voorstelde, in een der volgende jaarverslagen dit punt uitvoerig te behandelen.

Nadat ik in de gelegenheid ben geweest, de bijzondere aandacht der inspecteurs op deze ongetwijfeld zeer belangrijke quaestie te vestigen en van hun inzichten kennis te nemen, kom ik thans op deze zaak terug.

Het is misschien niet overbodig, voorop te stellen, dat ik alleen spreek van het lager onderwijs in de twee provinciën, die mijn ressort uitmaken, hoewel mag worden verondersteld, dat in meer dan één opzicht de toestand in het overig gedeelte des lands weinig van dien in de zuidelijke provinciën zal afwijken. Ook wensch ik op te merken, dat de hieronder volgende beschouwingen in de eerste plaats betrekking hebben op de school als instituut van onderwijs en haar waarde voor de opvoeding overigens niet bedoelen te onderzoeken.

De vraag of ons lager onderwijs in het algemeen geacht moet worden in het laatste decennium, waarvan het begin ongeveer samenvalt met de invoering der thans geldende wet op het lager onderwijs, vooruit, dan wel achteruit, te zijn gegaan, is niet zonder het maken van eenige onderscheiding te beantwoorden. Dit antwoord kan afzonderlijk overwogen en gegeven worden naar de verschillende elementen, waaruit het schoolwezen is opgebouwd. Men kan onderscheiden het materiele element: de gebouwen en de leermiddelen; het persoonlijke element: de onderwijzers en de leerlingen, en ten slotte het onderwijs, dat de leerlingen van de onderwijzers in de schoolgebouwen ge-

nieten. Het is dit laatste, waarop het eigenlijk aankomt, maar aangezien de waarde daarvan in sterke mate wordt beïnvloed door de beide andere factoren, komt het mij nuttig voor, eerst een en ander over de gebouwen en leermiddelen, alsmede over de onderwijzers en leerlingen te zeggen.

Wat betreft de gebouwen, valt het den meest oppervlakkigen waarnemer aanstonds op, dat er een groot verschil te constateeren valt tusschen vroeger en thans. „Wat de schoolgebouwen, de meubilering en de leermiddelen betreft”, zegt de inspecteur te Breda, „zijn alle scholen van de inspectie, zowel de openbare als de bijzondere, onder de werking der nieuwe wet zeer beslist vooruitgegaan. Sinds 1920 zijn in het Bredasche 30 nieuwe scholen gebouwd en, voor zoover de andere gebouwen niet beantwoorden aan redelijke eischen van doelmatigheid en hygiëne, zooals onze tijd die stelt, zijn ze, op een enkele uitzondering na, met die eischen in overeenstemming gebracht. Borden, kasten, platenkasten, e. d. zijn, waar het noodig was, vernieuwd of in aantal vermeerderd. Er zijn maar enkele klassen, waar nog banken staan, die afwijken van het Rijksmodel. Verouderde boeken, platen en kaarten zijn nergens meer in gebruik; de meeste scholen zijn zoo mooi en zoo ruim voorzien van moderne leermiddelen, dat ik eerder zou mogen spreken van overvloed dan van gebrek. Daarbij komt, dat de zin voor het aesthetische zich in de laatste jaren bij het onderwijzend personeel verblijdend heeft ontwikkeld; tal van schoollokalen zijn het monotone, het kille, het grauwe kwijt, ze hebben iets intiem en iets huiselijks gekregen en zijn voorbeelden geworden van goeden smaak.”

„Men bouwt nieuwe en ruime lokalen”, schrijft de inspecteur te Sittard. „Er is om zoo te zeggen geen dorp, of men ziet een of meerdere nieuwe of gemoderniseerde scholen, met mooie banken en borden en liefst centrale verwarming; de leermiddelen zijn vele en kostbare en van de modernste soort; platen en kaarten in overvloed; natuurkundige instrumenten, natuurhistorische modellen van planten, dieren, oog, oor, enz.; verzamelingen van vlinders en gesteenten; van uitheemsche producten; het leven

en de ontwikkeling van zijde-wormen, vlinder, veenmol, enz. in glazen kastjes; grondsoorten in fleschjes; prentbriefkaarten en wat men meer denken kan en niet denken kan. Straks de projectielantaarn, de film, de radio."

Ik behoeft wel geen andere inspecteurs te citeren. De vooruitgang in dit opzicht laat zich niet ontkennen. Ik kom nu tot de onderwijzers en de leerlingen.

"Over daling van het peil van het onderwijzerscorps is in den laatsten tijd geklond", zegt de inspecteur te Roermond. De examen-verslagen voor de hoofdkate, de klachten over „De Resultaten van ons Volksonderwijs" in artikelen als van dr. Ph. J. Idenburg en anderen deden de vragen stellen: Zijn de onderwijzers wel voldoende onderlegd voor hun taak? Hebben ze voldoende toewijding? „Wat mijn inspectie aangaat", vervolgt hij dan, „meen ik deze vragen — in het algemeen gesproken — bevestigend te mogen antwoorden. De opleiding, althans voor onderwijzer, is in de laatste jaren verbeterd, al is niet alles goud wat blinkt", en zegt verder: „Het spreekt vanzelf, dat er in een corps van 450 personen zwakke broeders en zusters voorkomen. Enkele malen constateerde ik gebrek aan de vereischte toewijding, waarbij ik op ernstige wijze moest waarschuwen. Maar over het algemeen mag ik niet klagen; er wordt met lust en ijver gewerkt. De goede geest uit zich o.a. door het drukke bezoek der afdeeliningsvergaderingen, waarbij onderwerpen uit de schoolpraktijk dikwijls meer trekken dan bondsquaesties. Ook het volgen van cursussen ter verkrijging van vaardigheden, die het onderwijs ten goede komen, noem ik een gunstig teeken, evenals de aanwezigheid van zooveel leerkrachten uit deze inspectie op de jaarlijksche onderwijzersretraites."

In denzelfden geest laat de inspecteur te Breda zich uit, als hij zegt: „Er zijn in de inspectie ongeveer zeshonderd leerkrachten. Samen zijn dat geen zeshonderd verstandige opvoeders; geen zeshonderd menschen, die zich met volle toewijding geven aan hun schooltaak; geen zeshonderd bekwaame en geschikte klasseleiders, die hun werk elk jaar beter willen doen en ernstig nadenken over mislukking of succes. Er zijn er bij, die wel willen, maar niet kunnen; er zijn er bij, die vervallen zijn in sloome sleur, ook, voor wie het onderwijs een broodwinning is zonder meer: hoe zou het anders kunnen? Is het onderwijzend personeel der inspectie, als corps beschouwd, en met terzijdestelling van uitzonderingen, vooruitgegaan, in ontwikkeling, in plichtsbetrachting en bekwaamheid? Er zijn sinds 1920 allerlei omstandigheden geweest, die als een rem op de vrije ontplooiing van persoonlijke eigenschappen hebben gelegen: de salarismisère, de nivelleering van de betrekkingen, de onzekerheid, de onrust, waarin het onderwijs is gehouden, de 48-schaal, maar toch meen ik, de vraag in gemoede bevestigend te moeten beantwoorden. Ik zou met een ontkenning onrecht doen aan de zeer velen, die hun zieleleven cultiveren met een zorg, die eerbied vraagt; aan de zwagers, die zich in de schooluren afslaven voor klassen van vijftig en meer kinderen en die na de schooluren gebogen zitten, dag in dag uit, over honderd en meer schriften; ik zou niet moeten letten op ernstige schoolvergaderingen, op oudersavonden, op zorgvuldig bijgehouden klasse-cahiers, op weloverwogen schoolrapporten, op den geest van eensgezindheid en saamhorigheid, die het personeel van zoo goed als alle scholen beheerscht.

Daarbij: het onderwijs in deze inspectie heeft zoo goed als geheel een confessioneel karakter; dat brengt geestelijkheid en onderwijzers dichter bij elkaar, oriënteert den intellectueelen arbeid en het schoolleven naar wilsvorming en is voor vele onderwijzers een dagelijksche aanleiding tot zelfcultuur en plichtsbetrachting. Ten slotte: men werkt in lokalen, die vroolijker en mooier zijn dan voorheen; men beschikt over meer en betere leermiddelen dan vroeger; dit heeft voor de oudere leerkrachten — de jongere hebben de oude toestanden niet gekend — het werk aangenamer gemaakt en den verlust onmiskenbaar verhoogd. Ik kan dan ook niet anders zeggen, dan dat in deze inspectie bij de overgrote meerderheid van de openbare en bijzondere onderwijzers, van religieuzen en leeken, van ouderen en jongeren, het ernstige streven bestaat om hun werk zoo goed mogelijk te doen en de resultaten zoo hoog mogelijk op te voeren. Bij alle waardeering voor het corps, zooals ik het hier gekend heb vóór 1920, moet de vergelijking toch uitvallen in het voordeel van het corps, dat thans werkzaam is.

Is er minder studielust dan vroeger? Het aantal kandidaten voor het hoofdkate-examen neemt van jaar tot jaar toe; het aantal kandidaten voor de zg. bijakten neemt in deze inspectie

niet af; de onderwijzersdagen en de vergaderingen van de gewestelijke afdeelingen der onderwijzersbonden wijzen niet op gebrek aan belangstelling in paedagogische en didactische vragen.

Is er verschil tusschen de oudere en jongere leerkrachten? De jongeren staan voor hun klas met het élan, dat het idealisme van jeugdige jaren geeft, de ouderen met kalme bezonnenheid, die in ervaring groeit en rijpt; dit zal wel iets zijn van alle tijden. Maar de jongeren hebben over het algemeen minder eerbied voor wat bij de ouderen „methode" heet, voor handleiding en leerboek, voor den streng didactischen gang. Is dit een gevolg van de opleiding, die de laatste jaren de opvoedkunde concentreert in de psychologie en die misschien wel wat weinig aandacht schenkt aan wat de Duitschers „Schulkunde" noemen?

Van eenige bezorgdheid getuigen daarentegen de volgende uitspraken van den inspecteur te Sittard:

„Gelukkig is de oorlogische en na-oorlogische geest bij ons onderwijzend personeel verdwenen. Maar toch mag men de vraag stellen, de goeden, de besten, niet te na gesproken, is ons onderwijzend personeel in energie wel opgewassen tegen de dagelijksche eischen van het voor velen eenentwintig schoolleven. Is het dagelijksche schoolleven voor vele onderwijzers niet een kalm daarheen vloeien van den eenen dag na den anderen, een gelijkmatig afwerken van den lesrooster, elke les een kalme voortzetting van de vorige?

Hoe vaak is bij mij de begeerte opgekomen om van die halve, slappe maar toch goedwillende leerkrachten eens mee te nemen naar een andere school, waar levendigheid en animo van den onderwijzer de kinderen dwingen tot leeren; waar de energie van den man voor de klas als vanzelf overgaat op de leerlingen; waar men niet bang is de leerlingen te doen leeren, waar moeite van den meester inspanning van den leerling eischt, waar consequente tucht heerscht en toch een gemoedelijke band bestaat tusschen leerlingen en meester. In deze scholen is het onderwijs op peil. Maar het zijn ook meestal deze scholen, waar de onderwijzers zich door dagelijksche leetuur en studie ontwikkelen, wel wetende, dat men, om aan de leerlingen veel te kunnen leeren, een selectie moet kunnen doen uit eigen dieper weten.

En hoe is het nu gesteld met die ontwikkeling bij onze jonge leerkrachten? Bestaat er niet een veelvuldige klacht over hun betweterij? Hun opleiding kan wellicht breder geworden zijn, maar zit hun weten ook zoo vast als vroeger, toen de candidaten, die zich aan het Staatsexamen moesten onderwerpen, door repetities en repetitie moesten zorgen, dat de leerstof er rotsvast inzaf?

Is er door het jus promovendi aan onze kweekschoolopleiding niet een slaptie in de opvoeding en de wilsoefening gekomen, die meegenomen wordt naar onze lagere scholen?

Ik waag slechts een vraag, ik opper niet eens een veronderstelling! Maar de praktijk van het schooltoezicht leidt tot deze vraag.

Is ook de vrijheid van gemeentebesturen en vooral van schoolbesturen niet een gevaarlijk voorrecht? Welken invloed kan het schooltoezicht uitoefenen bij benoemingen? Alleen bij benoeming van hoofden van openbare scholen, maar overigens?

Bij een benoeming van een onderwijzer aan een openbare school maken burgemeester en wethouders de voordracht op na overleg met het schooltoezicht. Wat dit beteekent, wijst de praktijk al te duidelijk uit. Bij het bijzonder onderwijs heeft het schooltoezicht geen invloed, tenzij het schoolbestuur om advies wil vragen, hetgeen gewoonlijk alleen gebeurt, wanneer men een niet gewild sollicitant, dien men moeilijk kan passeeren, van zich af wil schuiven over den rug van het schooltoezicht.

En wat wil nu de praktijk? Religieuzen gaan bij vele besturen altijd voor, ook al zijn het vreemdelingen. Voor hoofden van scholen komen bij deze inrichtingen leeken alleen in aanmerking, wanneer er geen religieuzen met hoofdkate beschikbaar zijn, waardoor de studielust bij de leeken erg gefnuikt wordt. Door de mogelijkheid van tijdelijke benoemingen ziet men leekenleerkrachten van de eene school naar de andere verhuizen (scholen onder hetzelfde bestuur), totdat een religieuze, die studeerende was, slaagt en de leekenleerkracht kan gaan. En bij de benoemingen, die dan nog overblijven, gaat het vaak al niet veel beter als bij de openbare scholen: allerhande motieven van persoonlijke aard zijn overwegend en de geschiktheid als leerkracht overweegt men niet of eerst op de

laatste plaats. Aan sommige bijzondere scholen staan hoofden van scholen, die een redelijke leeftijdsgrens reeds lang overschreden hebben."

Zeker wijst genoemde inspecteur hier op eenige omstandigheden, waarop het goed is de aandacht gevestigd te houden. Maar ik heb geen reden te veronderstellen, dat over het algemeen van daling van het peil van het onderwijzerscorps kan worden gesproken. Ongetwijfeld waren er onder de ouderwetsche schoolmeesters mannen van buitengewone plichtsbetrachting en docenten van zeldzame begaafdheid, maar er waren ook andere. In aanmerking genomen de veel verbeterde opleiding en de groote toewijding, die bij de overgrote meerderheid der onderwijzers en onderwijzeressen wordt geconstateerd, behoeft men zich over het peil van het onderwijzerscorps in de eerste hoofdspectie geenszins ongerust te maken.

Is dan misschien het peil der leerlingen gedaald? „Is de klasgeest anders dan vroeger?" vraagt de inspecteur te Breda. En hij antwoordt:

„Als men de kinderen waarneemt, in de stad en op het platteland, valt het op, dat hun kleding, en wat ze aan prutserijen dragen of gebruiken, wijst op een grooteren welstand van de ouders; dit gaat ook door voor kinderen uit het volksmilieus. Maar overigens heb ik de jongens en meisjes van nu niet gehouden voor ijveriger of trager, niet voor lastiger of volgzamer dan de schoolgaande jeugd vroeger was. Deze meening kan ik intusschen niet handhaven tegenover het wel overwogen en eenstemmig oordeel van schoolhoofden en de onderwijzers der inspectie. De kinderen — zoo constateeren zij — ondergaan den weerslag van het vluchtige, jachtende, enerverende leven; van de toenemende genotzucht en den verminderden levensernst. Zij zijn meer eischend en meer prikkelbaar; hun belangstelling buiten de school getrokken door zóó veel luidruchtige en bonte dingen, dat ze in de school moeilijker kan blijven bij het stille, eenvoudige klaswerk. Ze zijn minder gemakkelijk in tucht te houden en hebben minder eerbied voor het gezag. Door den grooteren welstand en de onberedeneerde toegeeflijkheid van de ouders is het snoepen toegenomen, het rooken van sigaretten en het bioscoopbezoek. De voetbal, de sportclubs, de jeugdverenigingen verdeelen zeer onevenredig de waardeering, de aandacht en den lust voor werk en voor spel. De eenheidschool heeft in de stad kinderen bij elkaar gebracht uit milieu's, die veel verschillen in levensopvatting en beschaving, in zin voor ontwikkeling, in belangstelling voor het onderwijs en in verwachting van het resultaat der schoolopvoeding. De mentaliteit van de schooljeugd der hoogere leerjaren — dit moet bij het algemeen oordeel, dat ik hier heb weergegeven, wel worden aangenomen — is er dus niet op vooruit gegaan, of juist misschien: is anders geworden. Persoonlijk kan ik mij echter niet ontdoen van den indruk dat mindere volgzamheid, minder aandachtconcentratie en minder werklust in vele scholen gedeeltelijk ook zeker hun oorzaak vinden in de grootte der klassen, die een strakke tucht noodig maken, de onderwijzers „onder stoom" houdt en de individualiteit der kinderen in het gedrang brengt."

Ook de inspecteur te Roermond is van meening, dat de oppervlakkigheid der jeugd na den oorlog is toegenomen. „Ervaren onderwijzers", zegt hij, „die meer dan twintig jaar voor de klas staan, verklaarden mij, dat vele kinderen thans heel wat moeilijker tot ernstige arbeid te brengen zijn dan vroeger het geval was.

De jeugd heeft tegenwoordig te veel afleiding en wordt te weinig getraind in nauwgezetheid. De lijn moet strakker gehouden worden. Als een opvoeder of onderwijzer begint toe te geven en zich aan te passen aan de slappere houding der kinderen, gaat het bergaf met opvoeding en onderwijs". Ik wensch evenwel op dit punt niet nader in te gaan. Het betreft veel meer een kwestie van opvoeding dan van onderwijs. Ik heb het slechts ter sprake gebracht wegens den invloed, dien het onderwijs daardoor kan ondergaan. Minder gunstige resultaten van het onderwijs, die aan bepaalde scholen worden geconstateerd, zouden daarin voor een deel een verklaring kunnen vinden. Maar dan ligt de oorzaak niet in de school, maar bij de onverstandige en gemakzuchtige ouders, die zich er over meenen te mogen beklagen, dat de school niets terecht brengt van hun kinderen, die zij zonder eerbied voor het gezag, zonder zelfbeheersching en zonder plichtsbesef hebben laten opgroeien.

Alvorens nu de vraag te behandelen of de bevindingen van het schooltoezicht omtrent het onderwijs, dat in de lagere school gegeven wordt, op achteruitgang dan wel op vooruitgang wijzen, meen ik een uiteenzetting te moeten geven van de eischen, waaraan mijns inziens ons lager onderwijs behoort te voldoen. Uit een onderzoek naar de mate, waarin de school voorheen aan die eischen voldeed en waarin zij thans daaraan voldoet, kan dan een conclusie omtrent het al of niet vooruitgaan van het onderwijs worden getrokken.

De eischen, waaraan de lagere school behoort te voldoen, moeten uit haar doel worden afgeleid. De lagere school is de school voor het geheele volk. Zij heeft algemeen vormend onderwijs te geven. Het schoolonderwijs wordt, zooals de wet dit voor de openbare scholen voorschrijft, onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden, dienstbaar gemaakt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen, aan hun lichamelijke oefening en aan hun opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden.

Wanneer ik zeg, dat de lagere school de school voor het geheele volk is, dan bedoel ik daarmee niet, dat iedere lagere school voor ieder kind bestemd en geschikt is. Evenwel is voor de openbare scholen de toegankelijkheid, behoudens regelingen van administratieve aard, voor ieder kind bij de wet gewaarborgd. En voor wat de bijzondere scholen betreft, heeft de practijk, hierin door de wet gesteund, er toe geleid, dat over het algemeen iedere school voor kinderen van dezelfde richting openstaat. Aldus hebben wij in ons land een eenheidschool gekregen, in dien zin, dat de overgrote meerderheid der scholen door kinderen uit alle maatschappelijke klassen wordt bezocht. Het behoeft mijns inziens geen betoog, dat het onderwijs aan deze school zich moet richten naar de behoeften van de meest talrijke groep van leerlingen, namelijk van die leerlingen, welke na het doorloopen der lagere school geen verder algemeen vormend onderwijs meer ontvangen. Daarnaast behoort, voor zover dit aan een genoegzame verzorging der belangen van bedoelde leerlingen niet in den weg staat, met de bijzondere behoeften der overige leerlingen te worden rekening gehouden. Het onderwijs beantwoordt dus aan redelijke eischen, wanneer het aan alle leerlingen, voor zover zij daarvoor vatbaar zijn, voldoende ontwikkeling bijbrengt in verband met hun maatschappelijke omstandigheden. Die ontwikkeling sluit voor allen in: de kennis en vaardigheid, welke iedereen in de practijk van het leven behoeft, en een zoodanige geoefendheid der verstandelijke vermogens, dat deze geschikt zijn voor het verwerven van meer uitgebreide bekwaamheden. Daarbij komt voor de leerlingen, die voortgezet onderwijs in eenigen vorm gaan genieten, de bijzondere kennis en vaardigheid, die hen in staat stelt, dat onderwijs met vrucht te volgen, voor zover althans die kennis en vaardigheid in de lagere scholen verworven kan worden zonder dat schade wordt toegebracht aan de belangen van die leerlingen, voor welke de school eindonderwijs geeft.

Om deze aldus abstract geformuleerde eischen eenigszins nader te omschrijven, zou ik kunnen zeggen, dat het noodig is, dat de lagere school haar leerlingen ordelijk en met regelmaat leert werken en, voor zover de leeftijd der leerlingen dat toelaat, logisch leert denken; dat de kinderen bij het verlaten der school een eenvoudig stuk proza kunnen lezen en verstaan, dat zij hun gedachten omtrent een niet ingewikkeld onderwerp vaardig en duidelijk en zonder storende taalfouten zoowel mondeling als in behoorlijk leesbaar schrift weten uit te drukken; dat zij de hoofdbewerkingen met geheele getallen en veelvuldig voorkomende breuken vlug en zeker kunnen verrichten en voldoende bekend zijn met de meest gebruikte maten en gewichten; dat zij eenige zeer elementaire kennis hebben van de vaderlandsche geschiedenis en onze Staatsinrichting, van de aardrijkskunde en de natuurwetenschappen; dat de meisjes genoegzame vaardigheid hebben verworven in de nuttige handwerken en degenen, die daartoe voldoende aanleg hebben, in den zang en het teekenen eenigszins geoefend zijn.

Wat is nu het oordeel van het schooltoezicht? Inspecteurs, die in den dienst van het onderwijs zijn vergrijsd, aarzelen zich positief uit te laten. Dit is te begrijpen. De beantwoording der gestelde vraag, zegt een hunner, vordert „kennis van de vroegere toestanden en van de tegenwoordige; ze onderstelt een door persoonlijk contact verworven ervaring, die niet enkel steunt op moment-opnamen in bepaalde klassen bij een één-jarig halfjaarlijk bezoek. Ik overschat mijzelf niet in die mate, dat ik me tegenover deze en andere bedenkingen wel toegerust

en veilig voel, en ik zou het antwoord liever blijven overwegen, dan er een inhoud voor te zoeken, waaraan zoowel optimisme als pessimisme vreemd zijn en waarin de fantasie geen partje speelt aan de nuchtere bezinning." „De vraag", zegt een ander, „of in het tienjarig tijdperk, dat achter mij ligt, stilstand, voor- of achteruitgang te constatareeren valt, was met betrekking tot de aantallen leerkrachten, scholen en leerlingen aan de hand van statistische gegevens met juistheid te beantwoorden; ook de groote vooruitgang in den toestand der schoolgebouwen is door hun uiterlijke verschijning gemakkelijk genoeg op te merken. Moelijker echter valt het een parallel te trekken tusschen nu en vroeger als men doordringt tot het innerlijke en wezenlijke, als men nl. wil komen tot het uitspreken van een vergelijkend oordeel over de resultaten van het onderwijs en opvoeding aan onze lagere scholen. Vooreerst zou men daartoe de beschikking moeten hebben over voldoende gegevens, voldoende naar getal en vooral ook voldoende naar juistheid en betrouwbaarheid. En nu moet ik tot mijn spijt erkennen, dat in beiderlei opzicht de voorhanden gegevens niet toereikend en niet voldoende zijn. Ik meen de gelegenheid om daarop nog eens de volle aandacht te vestigen, te moeten benutten, vooral nu er den laatsten tijd in vakpers en dagbladartikelen door bevoegden en minder bevoegden zulke besliste oordeelvellingen worden uitgesproken over de vraag of ons onderwijs op peil blijft. Een afkeurend oordeel over een school wordt niet alleen dikwijls voorbarig, maar ook vaak onjuist en onverdiend uitgesproken of neergeschreven. Zelfs de knippen onder ons kunnen zich vergissen en, als zij eerlijk en oprecht zijn, moeten zij toegeven, dat hun dit meer dan eens is gebeelen. Ook als zij een nauwgezet en grondig onderzoek meenden te hebben ingesteld. Het is mij nog onlangs overkomen, dat ik aan de hoogste klasse eener meisjesschool, die ik onder de beste mijner inspectie rekende, een dictee op gaf, waarvan de uitslag zoo vreeselijk tegenviel, dat het hoofd der school en ook ik er gewoon paf van stonden. Kort daarna heb ik het onderzoek opnieuw ingesteld en het resultaat was niet alleen bevredigend, maar zelfs heel goed. Doch ook al zou voor den tweeden keer de uitslag onvoldoende geweest zijn, en zelfs een aanvullend onderzoek naar het gemaakte schriftelijk werk hebben uitgewezen, dat deze leerlingen in de Nederlandsche taal allerminst op de hoogte waren, dan nog zou ik op dien grond het taalonderwijs aan die school niet hebben veroordeeld. Bij eigen ervaring weet ik, dat een klasse soms in een of ander vak achter is en ondanks veel moeite ook achter blijft. Ook komt het een enkele maal voor, dat een onderwijzer in een zeker jaar gelukkig gemaakt wordt met een stel kinderen, dat door oorzaken, in of buiten hen gelegen, over de geheele lijn beneden peil zijn en blijven. Het bovenstaande voorval met de opgegeven dictee's staat niet alleen. Uit mijn aantekeningen zou ik ook bij andere leer-vakken frappante bewijzen kunnen aanhalen, dat een aanvankelijk gevormde meening omtrent het onderwijs aan een bepaalde school later moest worden herzien, hetzij dan ten gunste of ten ongunste."

Toch is de algemeene indruk, dien ik uit de verslagen der inspecteurs over de achtereenvolgende jaren heb gekregen en die met mijn persoonlijke waarnemingen overeenkomt, dat er geen reden is om zich over achteruitgang van het onderwijs te beklagen, maar dat de waargenomen resultaten, ofschoon niet in alle opzichten voldoende, op een aanmerkelijken vooruitgang wijzen. Dit is ook de indruk, die de verslagen dit jaar op mij hebben gemaakt, nu ik de inspecteurs heb verzoekt, hun bijzondere aandacht aan deze quaestie te wijden.

Ik zal dit aantonen aan de hand van eenige citaten uit deze verslagen.

„Wat de afzonderlijke scholen betreft", zegt de inspecteur te Breda, „er zijn stadsscholen, waarvan het algemeen peil der resultaten is gedaald. Hiermee is echter niet gezegd, dat ze gezakt zijn beneden het gewone niveau. Het zijn in hoofdzaak de vroegere „standescholen"; ze hebben gedeeltelijk, mede als gevolg van de schoolgeldregeling, een andere bevolking gekregen, kinderen uit de verschillende maatschappelijke gedingen; ze brengen de klassen niet meer tot de paraatheid en tot de automatische vaardigheid van vroeger. Er zijn ook stadsscholen, die zich zelf gelijk zijn gebleven; ze brachten vroeger de leerlingen gemiddeld tot de grens van ontwikkeling en vaardigheid, die met 12- en 13-jarige kinderen bereikt kan worden en ze doen dat nog. Echter onder moeilijke omstandigheden. Want ook in deze categorie van scholen zijn de klassen veel te

groot; bovendien zijn ze, als parochiale scholen, eenheids-scholen, of ze hebben door andere oorzaken een eenheids-karakter: voor een gedeelte der leerlingen geven ze dus eind-onderwijs, voor een ander gedeelte geven ze de voorbereiding voor de ambachtsschool, de u.i.o.-school, de hoogere burger-school, het lyceum of het seminarie. Ik wil hier het vraagstuk van de aansluiting niet bespreken en dus niet ingaan op de vraag, of de inrichtingen van middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs — ondanks de Bredasche „sluitappel"-pogingen — zich bij de toelatingsexamens in alle gevallen wel voldoende rekenschap geven van het wezenlijke bezit aan kennis en ontwikkeling, dat de doorsnee-leerling in de lagere school kan verwerven; ik zal alleen de aandacht vestigen op een omstandigheid, die de aansluiting moeilijker maakt dan vroeger. Vroeger begon het schooljaar der lagere scholen op 1 Mei; tegenwoordig op 1 September; vroeger hadden daardoor de leerlingen, die naar het voortgezet onderwijs overgingen, het zesde leerjaar geheel doorlopen en er bleven nog enkele maanden over om te meer in het bijzonder op het toelatingsexamen voor te bereiden; nu het schooljaar met 1 September begint, doen ze de toelatingsexamens, terwijl ze nog in het zesde leerjaar zitten en zonder dat ze de leerstof voor dit leerjaar hebben kunnen verwerken. De bewering, dat de leerlingen — afgezien van het grootere aantal, dat zich aanbiedt — vroeger beter voor het voortgezet onderwijs waren voorbereid dan thans, vindt naar mijn meening in deze omstandigheid wel grond; de bewering, dat ze tegenwoordig minder paraat staan voor de toelatingsexamens, omdat het peil der lagere school is gezakt, echter niet. Hoe dit zij, de scholen, die ik hier bespreek, brengen hun leerlingen naar de toelatingsexamens met het resultaat, dat ze in den regel slagen. Maar om tot dat resultaat te komen, wordt van de onderwijzers veel meer inspanning gevraagd dan vroeger en van de leerlingen veel meer werk buiten de school-uren; het huiswerk is ook in deze inspectie geworden tot een kinderplaag en een ouderplaag.

In de scholen, waar alleen of in hoofdzaak eindonderwijs wordt gegeven — en daaronder vallen alle plattelandscholen —, wijzen de resultaten op een langzame, geleidelijke stijging, ondanks de moeilijkheden, waarop ik boven bij herhaling heb gewezen, en die voor de scholen van Breda en zijn naaste omgeving nog vergroot worden door de toenemende tusschen-tijdsche aanneming, als gevolg van de uitbreiding der industrie. Op dezen algemeenen vooruitgang bestaan maar zeer weinig uitzonderingen; het zijn de enkele scholen, waar een ongeschikte leerkracht, de vorderingen van een of twee leerjaren — gewoonlijk de middelklassen — tegenhoudt, en de achterstand, die daardoor ontstaat, niet kan ingehaald worden. De oorzaken, die de stijging hebben bewerkt, zijn in het voorgaande al ter sprake gekomen: de betere inrichting van de scholen en de aanwezigheid van voldoende en geschikte leermiddelen; de samenwerking van school en kerk; de ernstige plichtsbetrachting van de overgrote meerderheid der onderwijzers; de oriëntering van het schoolwerk en het schoolleven op de wilsvorming.

De algemeene vooruitgang is het best zichtbaar in de aan-vangsklassen, met name voor het lezen en het schrijven. Zoo-good als overal schrijft men van meet af met de pen en de kinderen komen het eerste jaar al tot een leesvaardigheid, die vroeger in het algemeen pas in den loop van het tweede jaar werd bereikt. Die vlugge vorderingen zijn gedeeltelijk zeker een gevolg van de goede methoden en de aantrekkelijke leer-middelen, maar voor een ander en niet gering gedeelte ook van den grooten vooruitgang dien het bewaarschoolonderwijs in de inspectie heeft gemaakt: de kinderen zijn, als ze op school komen, veel beter voorbereid op het onderwijs dan vroeger.

Voor de hoogere leerjaren is, bij de veelheid van vakken, moeilijker een resultante te vinden, die den werkelijken toestand met voldoende juistheid aangeeft. De leesvaardigheid is grooter dan vroeger; de leerstof is in de nieuwe boeken vrij eenvoudig van vorm; aan de opvatting van het gelezene worden daardoor, althans wat de details van den stijl betreft, minder eischen gesteld dan voorheen. Het schrijven is ongetwijfeld vooruit-gegaan en het beantwoordt in de meeste scholen, waar de hand niet wordt bedorven door overlading met schriftelijk werk en vooral door huiswerk, aan alle eischen, die men stellen kan. Het rekenen heeft in tijd en waardeering verloren. Het was vroeger het vak, dat in hoofdzaak het peil van de school be-paalde en over den aanleg van de leerlingen besliste; dat is het nu niet meer. De methode is in een tijd van overgang: de aan-

sluiting bij het leven, die men zoekt, is nog niet op alle punten gevonden; het oude, dat men als ballast wil wegwerpen, komt in de nieuwe methodes toch weer in allerlei vormen terug. De rekentechniek heeft overal de aandacht der onderwijzers teruggekeerd en daardoor zullen de resultaten, waarnaar thans een onderzoek wordt ingesteld, vermoedelijk beter blijken dan voor eenige jaren. Wat de Nederlandsche taal betreft, wijst het stellen op een algemeen en beduidenden vooruitgang; voor het zuiver schrijven bereiken de meeste scholen zeker niet meer, eerder minder dan vroeger; ik houd het er voor, dat alleen een wijziging van ons spellingstelsel in dit opzicht afdoende verbetering kan brengen. In de zaakvakken, het teekenen en het zingen verkrijgt men op verschillende plaatsen betere resultaten; voor de aardrijkskunde is de stijging wel het meest algemeen; ook de kennis der natuur komt beter tot haar recht dan vroeger, doordat de scholen beter voorzien zijn van leermiddelen voor dit vak; de vaderlandse geschiedenis daarentegen blijft een ondankebaar vak voor onderwijzers en leerlingen. Het aantal uren voor de nuttige handwerken is bij de invoering van de nieuwe wet overal verminderd; in de gemengde scholen, waar het vroeger algemeen werd gegeven buiten de gewone schooluren, is het bovendien binnen deze uren gebracht; het vak heeft daardoor, het kan niet anders, geleden, al wordt de schade, naar men mij in vele meisjesscholen zegt, gedeels ingehaald, doordat men de naaimachine heeft ingevoerd en werkstukken laat maken op onverkende maat. Over het onderwijs in lichamelijke oefening is een afzonderlijk rapport bij dit verslag gevoegd.

Ik meen deze beschouwing te mogen eindigen met de conclusie, dat het onderwijs, als geheel genomen, in de inspectie vooruit gegaan en vooruit blijft gaan, en dat de resultaten, bij en door elkaar beschouwd, beantwoorden aan de verwachtingen, die men er in de gegeven omstandigheden redelijkerwijze van mag hebben. Daarmee zij niet gezegd, dat de lagere school, als volksschool, naar mijn meening in de inspectie Breda, het eindonderwijs geeft, dat aan de eischen van onzen tijd in behoorlijke mate voldoet. De naaste toekomst zal uitwijzen, in hoeverre het zevende leerjaar billijke wenschen, die tot hertoe onvervuld bleven, kan bevredigen."

Nadat de inspecteur te Eindhoven in overeenstemming met de door mij hierboven ontwikkelde denkbeelden de door het lager onderwijs te volgen richting heeft uitgestippeld, constateert hij, „dat het onderwijs over het geheel genomen in de laatste jaren in deze richting inderdaad is vooruitgegaan, terwijl de zorg voor orde en netheid, (ook een onderdeel der algemeene vorming) bij het schriftelijk werk, dat veel meer dan vroeger op papier gemaakt en geregeld gecorrigeerd wordt, over de geheele lijn stijgende is".

De inspecteur te Helmond zegt aan het slot zijner uitvoerige beschouwingen.

„Uit het voorafgaande moge blijken, dat ik het onderwijs in het algemeen in de inspectie Helmond nog niet voldoende op peil acht, dat het vooruitgaat en dat ik op den goeden wil van het onderwijzend personeel en op de hartelijke samenwerking met het schooltoezicht de hoop bouw, dat het peil, voor zoover dat met de omstandigheden mogelijk is, langzaam niet onbelangrijk zal stijgen, vooral als het ingevoerde zevende leerjaar goed wordt gebruikt en als vervolgonderwijs voor verdieping en uitbreiding van de verworven kennis zal worden mogelijk gemaakt."

In het verslag der inspectie Roosendaal lees ik dat „wat de resultaten betreft, kan worden getuigd, dat aan de groote meerderheid der scholen het onderwijs wordt geacht aan redelijke eischen te voldoen".

De inspecteur gaat vervolgens de resultaten in de afzonderlijke vakken na en besluit.

„Wanneer aan het einde van deze beschouwing de balans wordt opgemaakt, dan kunnen we verklaren, dat het onderwijs in de laatste jaren meer en meer van alle theorie is ontbloot; het werd meer mechanisch, meer doe-werk, dan denk-werk, maar daardoor voor het volkskind meer practisch. Door deze richting is echter de kloof tusschen het lager onderwijs en voortgezet onderwijs grooter dan vroeger."

De inspecteur te Heerlen schrijft.

„Wanneer ik deze vraag ga beantwoorden, dan wensch ik me uitsluitend te bepalen tot het onderwijs in de Mijnstreek, waar ik zelf als leeraar eener dagnormaalschool werkzaam ge-

weest ben van 1901 tot 1904 en als hoofd eener groote school van 1911 tot 1919 en sinds dien bij het schooltoezicht. Voor 1919 heb ik vanzelf een beperkter kijk gehad dan na 1919, maar toch heb ik met tal van hoofden van scholen en onderwijzers van gedachten kunnen wisselen en mij daardoor een meening over het onderwijs in dien tijd kunnen vormen. En met groote zekerheid kan ik zeggen, dat in vergelijking met vroeger het onderwijs sterk is vooruitgegaan.

De onderwijzer van vandaag is in kennis en ontwikkeling, ook in paedagogisch inzicht den onderwijzer van 20 jaar terug verre de baas. De opleiding is in tal van opzichten verbeterd. Dat is de school zeker ten goede gekomen. De ijver van de onderwijzers van thans is veel grooter dan die van de onderwijzers van vroeger. Ik durf bijna beweren, dat vroeger „sleur" regel was en nu „uitzondering". Het ging vaak gemoedelijk toe, van een geregeld volgen van den lesrooster was geen sprake; in alle klassen werd de lei gebruikt, veel werd ook gewerkt in kladschriften en op losse blaadjes; in vergelijking met nu werd er weinig werk gecorrigeerd. Er werd ook veel vaker vrij gegeven dan nu.

Met de leermiddelen was het in vele scholen droevig gesteld; leesboekjes waren er weinig, dikwijls nog versleten en verouderd. Ik heb scholen gehad met onderwijzers op leeftijd, die in de klas lieten lezen uit boekjes, waaruit ze zelf nog gelezen hadden, toen ze als leerling in de bank zaten. Platen en kaarten waren gewoonlijk ook niet voorhanden, natuurkundige instrumenten vond men in heel weinig scholen. Van de taal- en rekenboekjes waren er dikwijls in elke klas maar één, zoodat alles op het bord moest geschreven worden, daarbij gebruikte elk onderwijzer vaak een boekje, dat hij hier of daar had opgediept of toevallig gekregen. De leermiddelen vormden een allegaartje. Het bestaan van een leerplan als er een was, was alleen bekend aan het hoofd der school, van regelmatig voortschrijdend onderwijs was geen sprake.

Wat is er in dit opzicht vooral de laatste tien jaren verbeterd en zou dat het onderwijs niet ten goede gekomen zijn? Dat is toch niet te gelooven. Ik geef toe, dat er veel waars zit in de bewering „onze school is te veel vermethodiekt" en ook dat het boek te veel in de plaats van het levende woord van den onderwijzer is gekomen. Maar aan dat euvel lijden we hier nog niet, tegen een dergelijk streven heb ik mij, zoolang ik bij het toezicht werkzaam ben, zooveel mij mogelijk is, verzet.

Voor vakken als aardrijkskunde, geschiedenis en natuurkennis worden hier nagenoeg nog geen leesboekjes gebruikt en is aan het woord van den onderwijzer nog een ruime plaats overgelaten.

Voor den grooten wereldoorlog, toen deze streek veel meer aanraking had met Duitschland dan nu, waren er veel onderwijzers, die beter Duitsch dan Nederlandsch spraken; in de school werd bijna geen Nederlandsch gesproken, het was of dialect of Duitsch. Het godsdienstonderwijs werd in tal van scholen in het Duitsch gegeven, in de kerken werd in het Duitsch gepreekt en op vergaderingen Duitsch of dialect gesproken. Nederlandsche couranten werden zoo goed als niet gelezen.

Aan Nederlandsch en lezen werd betrekkelijk weinig tijd besteed, van het vierde, vaak reeds van het derde leerjaar af werd Duitsch onderwezen en de Bijbelsche geschiedenis werd in alle klassen in het Duitsch gelezen. Lezen doet de leerling van vandaag veel beter dan de leerling van vroeger, wel moet worden opgepast, dat het leesboek niet te veel doorneboek wordt, dat de inhoud niet alleen gelezen maar ook besproken wordt. Het doorlopend verhaal heeft op vele scholen een plaats veroverd, dat is toch zeker van betekenis voor het latere leven. Het leesboek van vroeger was moeilijker dan dat van heden. Er kwamen meer uitdrukkingen en vreemde woorden in voor, de vlugge leerling leerde er meer door, de slechte lezers kregen minder een beurt. Vroeger trof men daardoor meer leerlingen, die hakkend en stotend hun beurt doorkwamen en niet konden lezen, voor ze eerst voor zich zachtjes de woorden gespeld hadden, dat behoort nu tot de uitzonderingen.

Het onderwijs in het Nederlandsch is vooruitgegaan, niet alleen omdat dit onderwijs een groote plaats inneemt, maar het is ook practischer geworden. Bepaalde het zich vroeger tot het afschrijven van lesjes, het invullen van woorden, het toepassen der regels van verbuiging en vervoeging, thans wordt een behoorlijke tijd besteed aan het mondeling en schriftelijk

weergeven van gedachten, het maken van opstelletjes, het schrijven van brieven. De tijd ligt nog niet zoover achter ons, dat op de meeste scholen geen opstelletjes werden gemaakt en nu geschiedt het overal. Het heeft moeite gekost om er mee te doen beginnen; ik herinner me nog de opmerkingen van hoofden van scholen en onderwijzers, dat het niet mogelijk was den leerlingen dat op de lagere school te leeren. En nu gebeurt het overal, men vangt er in het vierde leerjaar mee aan, in sommige scholen doet men het zelfs in het derde, ja in het tweede leerjaar reeds. Aanvankelijk bepaalde men zich tot navertellingen, later kwamen daar opstelletjes bij naar aanleiding van plaatjes, nu worden in de hogere klassen overal reeds vrije opstelletjes gemaakt. Ik wil niet beweren, dat alle leerlingen bij het verlaten der school in staat zijn een behoorlijk opstelletje of een brief zonder te veel fouten te schrijven, maar vooruit gaan we in dit opzicht zeker."

Vervolgens vergelijkt genoemde inspecteur nog de resultaten van vroeger en thans voor enkele andere vakken. Ik kom daar aanstonds nog op terug en geef eerst nog het woord aan den inspecteur te Venlo, die zijn vergelijkend onderzoek omtrent de resultaten voor de verschillende vakken, aldus besluit.

"Trekken wij uit het bovenstaande de slotsom, dan komen wij tot het besluit, dat er zoowel in het algemeen als voor nagenoeg elk vak in het bijzonder sedert 1919 een vooruitgang valt waar te nemen. Dit geldt niet alleen voor het onderwijs, maar ook met betrekking tot de opvoeding der leerlingen. De oorlogsjaren hadden nl. door ongeregelde schoolbezoeken, door een tekort aan geschikt personeel, door een vrij algemeene verruiming van zeden in dit grensgewest, waar de smokkelhandel welig tierde, ook onder de jeugd een groote verslapping van orde en tucht en een niet geringe mate van verwildering te weeg gebracht. Op meer dan een plaats deden burgemeester of politie-commissaris een beroep op onze medewerking ter beteugeling van verregaande baldadigheid. In mijn eerste jaarverslag schreef ik: „treurig is het gesteld met de maatschappelijke en zedelijke verwording der jeugd. De school met haar omgeving, straten en pleinen, openbare en particuliere gebouwen, tuinen en boomgaarden, bosch, veld en weide geven door allerlei onbedrieglijke teekenen van beschadiging, vernieling, berooving en bevuiling een bedreovend beeld van de verwildering en de tuchteloosheid der jeugd."

Hoewel de kinderen van thans niet allen brave boontjes zijn, past een beschamend beeld als het bovenstaande toch gelukkig niet voor de tegenwoordige toestanden. Allerlei goede factoren hebben tot deze verbetering medegewerkt, waarvan wij alleen noemen een meer nauwlettend toezicht van den kant der onderwijzers, dat zich niet uitsluitend tot binnen de schoolmuren beperkt; geregelde schoolbezoeken, ook van grootere knapen, die vroeger, vrij van school en nog te jong voor een of ander bedrijf of beroep, hun tijd wel eens met allerlei baldadigheid zoek brachten; meer onderwijzend personeel en kleinere klassen; meer geregelde toestanden in huis en daarbuiten. Is in het bovenstaande een vergelijking van de toestanden in 1919 en 1929 in het voordeel van het tegenwoordige uitgevallen, dan kan nog de vraag gesteld worden of er in dit tienjarig tijdperk een geleidelijke vooruitgang valt waar te nemen. En dan moet ik tot mijn spijt komen tot de verklaring, dat dit niet het geval is geweest. De invoering der nieuwe Onderwijswet kort na de oorlogsjaren bracht een groot aantal gunstige wijzigingen. De klassen werden zeer aanmerkelijk kleiner, het aantal leerkrachten nam vrij sterk toe, de leermiddelen werden door ruimere geldmiddelen aangevuld en uitgebreid, de schoolgebouwen werden verbeterd en inwendig verfraaid, de maatschappelijke positie der onderwijzers werd verbeterd, het Rijksschooltoezicht werd hervormd. Door dit alles trad een snelle verbetering in de schooltoestanden in, welke aanhield tot 1924. Daarna kwam de reactie; de vermindering der salarissen wekte bij de onderwijzers een zekeren geest van ontevredenheid, die ook bij het onderwijs zijn sporen achterliet; art. 28 werd gewijzigd, waardoor de klassen eerst langzaam, dan sneller toenamen in het aantal der leerlingen. Nog in het jaar 1928 trof ik lokalen aan, waarin meer dan 60 kinderen zaten, soms met 3 op tweepersonsbanken of met 5 op 2 aaneengeschoven banken. Ook het schooltoezicht onderging een verandering, die naar mijn ervaring allerminst een verbetering betekende, al was het alleen maar, doordat een regelmatig en — voor scholen waar dit meer gewenscht was — een gedurig bezoek moest achterwege blijven. Eerst in het afgelopen jaar kwam er een

dubbele verbetering: de leeringenschaal werd gunstiger, al bleef ze bij die van 1921 ten achter en de invoering van het verplichte 7de leerjaar maakte het — althans aan vele scholen — mogelijk, dat het onderwijs kon worden uitgebreid en meer kon worden aangepast aan het praktische leven. Van deze wijzigingen zullen eerst de volgende jaren aantoonen, dat zij het onderwijs en de opvoeding der jeugd ten goede gekomen zijn.

Samenvattend kunnen wij dus zeggen, dat de curve van den vooruitgang een stijging vertoont van 1922 tot 1924, een daling tot en met 1928, om daarna weer geleidelijk omhoog te gaan."

Slechts in twee verslagen vind ik de meening uitgesproken, dat het onderwijs achteruit gegaan is. De inspectrice te Tilburg schrijft: „Ons onderwijs gaat m.i. niet vooruit! Wanneer ik enkele scholen uitzonder, waar de resultaten van het onderwijs — stellig in de lagere leerjaren — beneden het minimale blijven, dan mag over het geheel gezegd worden, dat het onderwijs vrijwel aan redelijke eischen voldoet."

Ik bedoel hiermede niet, dat ik geen betere resultaten zoude mogen verwachten; slechts wil ik aangeven, dat er geen reden zijn tot veel klachten en daarbij het vertrouwen uiteten, dat een volgend jaar — als de mildere redactie van art. 28 langer heeft doorgewerkt — de toestand van het onderwijs goed mag worden genoemd.

Hopelijk zal ik dan kunnen verklaren, dat ons onderwijs vooruit is gegaan, wat ik thans niet durf verklaren.

Ik zoude eerder van stilstand willen spreken, vergeleken bij eenige jaren terug." En de inspecteur in de inspectie Veghel zegt: „Is het onderwijs in de laatste jaren vooruit of achteruit gegaan? Aan veel scholen is het onderwijs in de laatste jaren achteruit gegaan, doordat het aantal leerlingen per klas en per onderwijzer vaak te groot was. Ook door verandering van inrichting der scholen, het aanschaffen van nieuwe methodes en leermiddelen voor de geheele school is aan sommige scholen nog niet van een vooruitgang in de resultaten van het onderwijs te spreken. Doordat methodes en leermiddelen in eens voor de geheele school worden aangeschaft sluit het oude en nieuwe onderwijs dikwijls niet aan elkaar aan. De onderwijzers staan meermalen vreemd tegenover de nieuwe methodes en leervijzen en moeten er zich nog inwerken. De leerlingen moeten zich aan de nieuwe boeken, leerstof en leergang aanpassen. Het duurt vaak een geruimen tijd, eer wederom van een geregelde voortgang en een geleidelijke voortschrijding van het onderwijs sprake kan zijn."

Bij den overgang van de eene school naar de andere onder vinden de leerlingen ook meermalen groot nadeel van de groote verscheidenheid in methodes, welke aan de eene en aan de andere school gevolgd worden. Voor het bereiken van goede resultaten was meer stabiliteit in de te gebruiken leerwijzen zeer dikwijls gewenscht en voor een juiste beoordeeling dier resultaten was een grootere en zekere uniformiteit in de te gebruiken boeken en leermiddelen stellig toe te juichen. Door de vele nieuwe uitgaven, die al maar door blijven verschijnen, wordt een steeds stijgende zucht naar het nieuwe en naar verandering gewekt, die vaak de vijand van het betere blijkt te zijn. Eenige rust ten dezen zou zeker ons onderwijs ten goede komen."

Het komt mij evenwel voor, dat in deze beide verslagen de quaestie uit een te bijzonderen gezichtshoek wordt beschouwd om aan het van vele zijden uitgesproken gevoelen, dat er vooruitgang is, afbreuk te kunnen doen. Dit gevoelen wordt bovendien bevestigd door hetgeen de inspecteurs mededeelen omtrent de resultaten, die voor de afzonderlijke vakken van onderwijs geconstateerd werden. In verschillende reeds geciteerde beschouwingen zijn daaromtrent mededeelingen gedaan in verband met den toestand van het onderwijs in het algemeen. Buiten dit verband vind ik het volgende nog in de verslagen vermeld.

Vrijwel eenstemmig zijn de inspecteurs van oordeel, dat het schrijven verbeterd is. „Het schrijven is in de scholen absoluut zeker vooruitgegaan" (Roosendaal). „Het schrijven wordt nagenoeg overal goed verzorgd en de leien zijn vrijwel uit de school verdwenen, zij het dat ze nog hier en daar voor het cijferen worden gebruikt. Maar aan houding van lichaam en hand wordt nog te weinig aandacht besteed" (Tilburg). „Het schrijven wordt op de meeste scholen in de lagere en middelklasse voldoende verzorgd. Het aantal leerlingen, dat echter met een vlotte, nette en duidelijke schrijfhandschrift de school verlaat, is niet bijster groot. Op de meisjesscholen is dat meestal beter dan

op de jongensscholen" (Veghel). „Het schrijven is ook veel verbeterd. Voor 10 jaar terug werd op de lei begonnen, een dikwijls vette lei, met een vaak stompe griffel, daarna met het potlood op slecht papier en eindelijk met de pen. Ik heb scholen gekend, waar de leerlingen eerst in het 3de leerjaar met pen en inkt leerden schrijven. Kreeg men een pak schriften in handen van een hogere klasse, dan ergerde men zich vaak over het onregelmatige, slordige en dikgeschreven schrift. Er is, geloof ik, geen vak, waarin de vorderingen grootter zijn dan in het schrijven, al is het nog niet overal, zooals men het graag zou wenschen" (Heerlen). „Aan alle scholen wordt looppend schrift beoefend. Van het rondschrift, waarmede men in enkele scholen in het zevende leerjaar begonnen is, komt weinig terecht. Ik vind het te moeilijk voor den korten tijd, die er aan besteed kan worden. Het blokschrift is gemakkelijker aan te leeren en heeft ook meer praktisch nut dan het rondschrift. Overigens heeft het naar Engelsch model bewerkte blokschrift nog geen toepassing gevonden in eenige lagere klasse dezer inspectie. Evenmin is dit het geval met het ook reeds voor Nederlandsche scholen bewerkte „Sütterlin"-schrift. „Die Notwendigkeit einer Neugestaltung der Schreibunterrichts" hoofdzakelijk om te komen tot een rechttopstaand, meer individueel schrift, dat niet met spitse pen, maar met zoogenaamde „Breitkantfeder" geschreven wordt, is hier nog nergens gebleken.

Wel is een reactie merkbaar tegen het te zeer uiteengerekte schrift en tegen de al te schuine en daardoor al te smalle lettervormen, die allesbehalve duidelijk zijn.

Hoewel ook nu nog methoden verschijnen met de m. i. ongemotiveerde verdikkingen in de bovenlussen — een eigenaardigheid, die slechts in ons land ingang vond —, kan ik toch met genoegen constataren, dat deze onlogische fraaiigheid, die o. a. ook het automatisme bij het schrijven benadeelt, meer en meer aanhangers verliest in deze inspectie.

In het algemeen gesproken ben ik tevreden over de bereikte resultaten" (Roermond). „De resultaten waren in 1919 en ook nu bevredigend, tot goed. De eenige verandering, die er gekomen is, bestaat hierin, dat staand schrift dat destijds nog aan enkele scholen beoefend werd, thans overal heeft plaats gemaakt voor looppend schrift. Het verschil in lettervormen en verbandingen, dat vroeger hier en daar werd opgemerkt bij het schriftelijk werk, en het zoogenaamde schoonschrift is daardoor zoo goed als verdwenen, hetgeen op zich zelf wel als een vooruitgang mag worden beschouwd" (Venlo). Te betreuren valt, dat over het algemeen te weinig op een goede houding bij het schrijven wordt gelet.

Omtrent het rekenen wordt in den loop van dit jaar een opzettelijk onderzoek ingesteld. Daarom bevatten de verslagen over 1929 daarover slechts spaarzame mededeelingen. Ik moet betwijfelen, of het in te stellen onderzoek een gunstig beeld zal vertoonen. Men zal echter voorzichtig moeten zijn om daaruit conclusies ten aanzien der resultaten van het onderwijs te trekken. Het vak rekenen maakt, wat betreft de methodiek, een moeilijk proces door, waarvan de school voor het oogenblik althans nadeelige gevolgen moet ondervinden.

Aangeande het lezen moet onderscheid worden gemaakt tusschen het aanvankelijk lezen, dat overal zeer vooruitgegaan is, en het voortgezet lezen, waaromtrent het oordeel niet zoo gunstig is. „Het aanvankelijk leesonderwijs is, dank zij betere methoden en betere leermiddelen, beslist veel vooruitgegaan. Ook de techniek van het lezen door de heele school is veel verbeterd. Wat echter in de laatste jaren bijzonder opvalt, is, dat we in verstandelijk lezen achteruitgesukkeld zijn, meer dan noodig was om de techniek beter te kunnen verzorgen. Leerkraften bij het voortgezet onderwijs of aan patronaten hebben dit ook ervaren. Geeft men leerlingen, die de volksschool met goed gevolg hebben doorlopen, een boek of tijdschrift in handen met leuke, maar „letterkundig" iets boven de gewone spreektaal staande lectuur, dan leggen ze zoo'n boek of tijdschrift al spoedig ter zijde; het ligt niet binnen hun begrips-horizont. De oorzaak hiervan moet naar mijn meening gezocht worden in het feit, dat de belletristische leesboeken van vroeger (ik denk bijv. aan de serie „Leopold") geheel uit de volksschool verdwenen zijn en vervangen door de bekende doorren-boekjes en „Een-verhaals-leesboekjes" van letterkundig niet hoog staande „boekjesmakers". Deze boekjes zijn om hun inhoud soms zeer aantrekkelijk, maar uit stijllooptpunt zijn ze te laag

bij den grond. Ze heffen de leerlingen zelden eens boven de gewone spreektaal uit" (Roosendaal). „Het aanvankelijk leesonderwijs is nagenoeg overal goed verzorgd. Het groot aantal uren, dat voor dit onderwijs veelal in het 1ste leerjaar wordt uitgetrokken, is goed besteed. Het voortgezet leesonderwijs mocht beter zijn. Meermalen gebeurde het, dat de leerlingen eenvoudig op beurt hardop lezen, zonder dat daarbij gelet werd op toon, op dialect of andere fouten. De onderwijzer luistert met een half oor, juist voldoende om op een gegeven oogenblik „de volgende" te zeggen. Van verbetering komt in dergelijke gevallen niets. De leesles wordt daar een rustig half uurtje, waarin ongeveer niets wordt bereikt. Een niet te eenzijdige keuze van leesboekjes, acht ik voor de school gewenscht. Ik wil niet terug naar den tijd, waarin de gansche leesles moest worden besteed aan de verklaring der les, maar het komt me voor, dat hieraan thans wat weinig wordt gedaan. Het bespreken eener les, het mondeling doen weergeven van het gelezene en het doen memorereeren en declameeren van gedichtjes, overeenstemmend met de ontwikkeling der kinderen, acht ik van belang voor goed leesonderwijs" (Tilburg). „De vaardigheid bij het aanvankelijk lezen gaf in 1919 aan nagenoeg alle meisjesscholen reden tot tevredenheid, al lieten ook daar toon en voordracht soms veel te wenschen over. In tal van openbare scholen kwam men eerst op het einde van het tweede leerjaar tot eenige leervaardigheid, waarbij men zich dikwijls tevreden stelde met een contonien en dreunigerig opzeggen van naast of onder elkaar geplaatste woordenrijen. Opvallend was ook vooral in de laagste klasse het groot aantal achterblijvers, welk euvel aan sommige scholen door herhaalde afwezigheid van de onderwijzeres (wegens handwerken in andere klassen), en op sommige plaatsen door zwangerschapsverlof van gehuwde onderwijzeressen, wier aantal in de oorlogsjaren was toegenomen, veroorzaakt werd.

In het afgelopen jaar teekende ik bij al de gedane schoolbezoeken slechts 8 maal aan, dat het aanvankelijk lezen onvoldoende of niet ver genoeg gevorderd was, waarbij nog op twee plaatsen de achterstand moest geweten worden aan besmettelijke ziekten onder de kinderen.

Het voortgezet lezen vertoont, voor zoover het luid lezen betreft, vergeleken bij 10 jaar geleden, niet zooveel vooruitgang. Dit komt eensdeels, doordat ook toen reeds vaardigheid en nauwkeurigheid op meer dan voldoende wijze waren beoefend en verkregen. Het natuurlijk lezen liet aan sommige scholen toen en nu te wenschen over. Zooals ik reeds in vroegere jaarverslagen opmerkte, is dit vooral daar het geval, waar de onderwijzers in de dwaling verkeeren, dat zeurig en contonien lezen een onvermijdelijk gevolg is van plaatselijk dialect of, erger nog, fouten in articulatie, accent en toon niet eens opmerken, omdat zij zelf bij spreken en voorlezen een natuurlijke en beschafte voordracht missen. Te luid en schreeuwerig lezen, dat vroeger als gevolg van te groote klassen of van gebrek aan orde wel eens over straten en pleinen heen klonk, wordt nu zooged als niet meer vernomen. Veel meer dan voorheen, toen in elke klasse dikwijls slechts één of hoogstens twee leesboeken aanwezig waren, draagt dit vak thans bij tot algemeene ontwikkeling van de leerlingen en niet het minst tot het verstaan en gebruiken hunner moedertaal. Dit is niet alleen te danken aan het feit, dat bij het klassikaal lezen een veel grotere verscheidenheid van stof wordt behandeld, maar ook aan het opwekken van den lust tot lezen, die vooral bevorderd wordt door stil lezen in vrijen tijd gedurende en buiten de schooluren. In dit opzicht is het een verblijvend verschijnsel, dat het getal scholen, waaraan een kleinere of grotere bibliotheek is verbonden, in de laatste jaren steeds toeneemt" (Venlo).

Het onderwijs in de Nederlandsche taal is er, voor wat het spraakkunstig gedeelte aangaat, niet op verbeterd. Ik kom daar nog op terug. Wat evenwel de schriftelijke uitdrukking van gedachten betreft, is er ongetwijfeld vooruitgang. „Het taalkundig zuiver schrijven is, wat de onveranderlijke woorden betreft, beslist vooruitgegaan, doch die verbetering is bij de veranderlijke woorden niet te bespeuren, integendeel. Ik zoek de verklaring hiervan in het volgende. Waar het visueel geheugen bij het zuiver schrijven een groote rol speelt, vooral bij de onveranderlijke woorden, daar mag het amusementsleesboek in deze quaestie niet worden uitgeschakeld. In vele scholen toch wordt aan de leerlingen van tijd tot tijd een bibliotheekboek uitgereikt. Het theoretisch taalonderwijs heeft op de meeste volksscholen nagenoeg afgedaan. De simpelste begrippen, als:

zinsdeelen, woordsoorten, tijden, naamvallen, enz. worden vaak als ballast beschouwd en hieruit verklaar ik den achteruitgang in het taalkundig zuiver schrijven van de veranderlijke woorden. Doch ook voor hen, die na het doorloopen der lagere school het leven ingaan, zou een weinig theorie niet schaden, maar eerbaten en het gestelde doel „zuiver schrijven” niet later, maar vroeger worden bereikt.

Het stellen is de laatste jaren ontegenzeggelijk flink vooruitgegaan, omdat het over het algemeen vroeger wordt aangevangen, meer wordt beoefend en ook omdat het reeds genoemde amusementsleesboek, vroeger een niet gekende weelde, een beste stijles is” (Roosendaal). „De verwachting, dat bij afschaffing van het onderwijs in een vreemde taal, waardoor meer tijd vrij kwam voor de eigen taal, deze beter zou worden gekend, is verre van bewaarheid.

Af schrijven van lesjes, invullen van woorden of werkwoordvormen, vooraf klassikaal behandeld, geschiedt bijna nooit zonder fouten. Het komt mij voor, dat thans, nu in verhouding tot vroeger jaren, betrekkelijk zoo geringe eischen worden gesteld aan het taalonderwijs, de inspanning, die de leerlingen zich daarvoor getroosten, nog geringer wordt.

Het stelonderwijs is aan eenige scholen zeer goed verzorgd. Aan volksscholen kost het heel wat moeite, om de leerlingen te brengen tot het schrijven van een eenvoudig briefje of opstelletje. De resultaten zijn daar niet altijd gunstig” (Tilburg). „Wanneer we de tegenwoordige resultaten in dit vak vergelijken met die in 1919, dan kan hier in het algemeen zeker van vooruitgang gesproken worden, hetgeen in de eerste plaats moet worden toegeschreven aan het meer consequent volgen van een bepaalde methode en van een betere verdeling van den tijd, die aan taal en stelonderwijs wordt besteed. Tien jaren geleden moest ik rapporteeren, dat in deze inspectie de uitkomsten in Nederlandsche taal aanmerkelijk achterstonden bij die in het rekenen. Het einddoel, de kinderen in zes jaren te brengen tot mondelinge en schriftelijke gedachtenuiting in eenvoudigen maar behoorlijken vorm, zonder grove en hinderlijke fouten, werd destijds aan slechts weinige scholen bereikt. Ik meende dit in hoofdzaak te moeten toeschrijven aan het Limburgsche dialect, dat in klank, woordenkeus en zinsbouw zoover afstaat van het beschaafde Nederlandsch, maar ook aan de ondoelmatige en ontoereikende oefeningen, die de leerlingen te maken kregen en aan de stelselooisheid, die er in vele scholen heerschte in de taalmethode, voor zoover er althans nog van methode sprake is. Doodat meestal het overgrootste deel van den tijd werd besteed aan het zuiver schrijven, kwam vooral het stelonderwijs niet tot zijn recht. Het uitvoerige rapport betreffende het onderzoek naar het onderwijs in de Nederlandsche taal, uitgebracht in 1928, (waarnaar ik voor meer bijzonderheden moge verwijzen), toont aan, dat ook nu nog de taal oefeningen het leeuwendeel krijgen en dat de resultaten daarvan, hoewel bevredigend, aan sommige scholen beneden de verwachting zijn gebleven. Met betrekking tot het stellen kan evenwel met voldoening worden getuigd, dat er in het afgelopen tienjarig tijdperk een aanmerkelijke verbetering valt waar te nemen” (Venlo).

Bij *geschiedenis, aardrijkskunde en kennis der natuur* „is vooruitgang ten aanzien van den zakelijken inhoud der opgenomen leerstof mede merkbaar, al zou oordeelkundig gekozen beperking hier en daar meer blijvend resultaat geven”, zegt de inspecteur te Eindhoven. „Wat de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en natuurkunde betreffen, ik herinner me nog tal van scholen, waar het onderwijs in deze vakken geen resultaten opleverde. Vooral op de meisjesscholen was het treurig gesteld. Nederland tot in den treure, over Indië en de werelddeelen zoo goed als niets; de Batavieren en de Graven wisselden elkander af, verder kwam men niet en het onderwijs in de natuurkennis beperkte zich tot het bespreken van enkele planten en dieren. Over de gezondheidsleer en het menschelek lichaam niets en van natuurkunde zoo goed als niets.

En nu geef ik direct toe, dat de resultaten van het onderwijs in deze vakken nog verre van bevredigend zijn. Er zijn vaak in de klas enkele leerlingen, die heel wat geleerd en onthouden hebben, die alle gestelde vragen beantwoorden kunnen, maar het gros der leerlingen weet bedroevend weinig of niets. De resultaten zijn het best daar, waar de leerlingen hetzij uit aantekeningen, hetzij uit een of ander boekje gelegenheid krijgen thuis te leeren, wat van te voren behandeld is of eens vast na te kijken, wat nog behandeld zal worden. Maar dat gebeurt

op weinig scholen. Het maken van aantekeningen vordert tijd, boekjes meegeven doet men ook niet graag, ze komen al te dikwijls vuil en beschadigd terug. Vele kinderen hebben thuis geen gelegenheid om iets te leeren, of ze vergeten het. Een euvel is ook, dat de stof niet geregeld wordt afgevraagd en, waar ze afgevraagd wordt, krijgen degenen, die liefhebberij in het vak hebben, het leeuwendeel van de beurten. In dat opzicht vergeten de onderwijzers vaak, dat ze een heele klas voor zich hebben, ze geven te veel toe aan de verleiding, de vragen te laten beantwoorden door de leerlingen, die de vingers opsteken.

Al vind ik, dat het onderwijs in deze vakken vooruit gaat en dat vooral de leerlingen, die er liefhebberij in hebben, heel aardig wat opstrijken, in het algemeen zijn de resultaten verre van bevredigend.” (Heerlen.)

„De vakken vaderlandsche geschiedenis, aardrijkskunde en natuurkennis. In deze vakken streeft men nog te zeer naar het aanbrenge van parate kennis. Is die kennis ten gevolge van gemis aan aanschouwelijkheid, ongenoegzame voorbereiding of om andere redenen meer „woord-“ dan „begrip-“ kennis, dan komt men spoedig tot de ervaring, dat ze grootendeels vergeten, verward of sterk gehavend is.

Meer tijd aan deze vakken te besteden dan nu het geval is kan m. i. niet wenschelijk geacht worden, omdat daardoor de hoofdvakken, speciaal het taalonderwijs, in de verdrukking zou komen. De zucht naar een betrekkelijke volledigheid heeft bij deze vakken geleid tot de groote uitbreiding der leerstof. Beperking is noodig en in elke les geregeld onderzoek of het behandelde werkelijke „begrepen” weergegeven kan worden.” (Roermond.)

„In de vaderlandsche geschiedenis is Flores V of Jacoba van Beieren nog steeds voornamer dan Karel de Groote, of Willembrord of Servatius. De groote lijnen ziet men niet. Men peult maandenlang aan onze Kaninefaten en Hofmeiers en Gravenhuizen en komt niet toe aan een fern overzicht van en den staatsvorm tijdens de Republiek, de Fransche overheersching en het Koninkrijk. In zeer vele gevallen weten de leerlingen, als ze de school verlaten, van geschiedenis niets dan wat onbenulligheden. Een overzicht en een inzicht hebben ze niet. Vaderlandsliefde en heldenmoed beginnen verouderde ideeën te worden. Ook hier is men in een uiterste gevallen. Men mag de kinderen vooral niet te veel van buiten laten leeren!

Is het bij ons aardrijkskundig onderwijs veel beter? Iets wel; men is hier althans tot beter inzicht gekomen; doch kunnen onze leerlingen, als ze de school verlaten, een spoorboekje hanteeren? Kunnen zij de afstanden berekenen en de reiskosten tusschen twee verschillende plaatsen? Weten zij waartoe het kaartje dient in den spoorijds? Hebben zij uit de school zooveel kennis meegekregen, dat zij zich later bij het lezen van krant of boek voldoende aardrijkskundig of geschiedkundig kunnen oriënteeren? Wat konden onze kinderen een schat van kennis op doen, wanneer geschiedenis, aardrijkskunde en lezen goed gecombineerd werden. En hoe goed zou aardrijkskunde te combineeren zijn met natuurlijke historie. Thans is dit vak niet veel meer dan een zouteloos uitleggen van een plaatje, waarbij de kinderen wel wat namen, maar weinig functies leeren.

Het vak natuurkunde is wel het stiefkind en men mag dus wel dubbel waardeeren, dat het op sommige scholen werkelijk goed gegeven wordt. Akte land- of tuinbouw geeft den onderwijzer niet alleen een goed inzicht in natuurkunde en scheikunde, maar ook in plant- en dierkunde, maakt hem niet alleen vaardiger in het nemen van proeven, maar maakt hem vooral practischer, waardoor de leerlingen een beteren kijk krijgen op hun naaste omgeving.” (Sittard.)

„Vaderlandsche geschiedenis, aardrijkskunde en kennis der natuur. Vergelijken we den tegenwoordigen stand van het onderwijs in deze drie zaakvakken met dien van 1919, dan kan niet ontkend worden, dat ook hier vooruitgang heeft plaats gehad. Ging men alleen af op het uiterlijk, dan zou men zelfs geneigd zijn van een ommekeer ten goede te spreken. Er is nl. thans, vergeleken met vroeger, een overvloed van hoofdelijke leermiddelen, de keuze is zelfs zoo groot, dat hoofden van scholen bij het ontwerpen van een leerplan voor een nieuwe school er door in verlegenheid geraken. Ook aan klassikale leeren hulpmiddelen ontbreekt het allerminst; kaarten, platen, in kwistige verscheidenheid van kleur en vorm, sieren de wanden of vullen daartoe afzonderlijk ingerichte rekken en kasten; in sommige scholen zou men haast van een physisch kabinet

kunnen spreken. En toch beantwoordt de wezenlijke kennis der leerlingen niet aan al dit uiterlijk vertoon. Onder verwijzing naar hetgeen ik in 1926 uitvoerig heb beschreven in een lijvig rapport over het aardrijkskundig onderwijs aan de lagere scholen in Nederland, meen ik hier te kunnen volstaan met de twee volgende korte opmerkingen.

1. Er zijn scholen, waar een veel te ruim gebruik gemaakt wordt van tekststatistieken en leerleesboeken. Niet zelden moet men bij schoolbezoek opmerken, dat de les eigenlijk zo goed als geheel bestaat in het lezen — met hier en daar een korte verklaring of aanvulling — over een onderwerp uit de natuurkunde, de geschiedenis of de aardrijkskunde.

2. Er wordt aan de voorbereiding der les dikwijls weinig zorg besteed, hetgeen voor een deel mede het gevolg is van het gebruik der onder 1 bedoelde leermiddelen. Uit mijn aantekeningen over het afgelopen jaar dienen de volgende staaltjes ter illustratie. Er werd in klasse 6 een les gelezen over het „Leenstelsel“. Nadat hiermede ongeveer een half uur was voortgegaan, verzocht ik iets te mogen vragen over een der voorafgaande lessen, welke handelde over de eerste geloofsverkondigers in ons land. Ik kwam toen tot de ontdekking, dat de kennis der leerlingen zich bijna uitsluitend bepaalde tot het feit, dat Bonifatius in 754 bij Dokkum was vermoord. Na schooltijd bleek mij, dat de onderwijzer verzuimd had iets te vertellen over de predikers in ons eigen gewest en dat hij nagelaten had een handboek te raadplegen, dat voorradig was en waarin hij daaromtrent uitvoerige stof had kunnen vinden.

Op een andere plaats kwam ik binnen tijdens een les in natuurkunde, handelend over drijven, zweven en zinken. Om de beurt lezen de jongens en eerst successievelijk werden uit een welvoorzienige kast enkele hulpmiddelen voor den dag gezocht. Het hoofd der school, een heel knap man op dit gebied, had blijkbaar aan de voorbereiding in het geheel geen zorg besteed. Nu herhaal ik, dat het verkeerd is zulke gevallen tot een algemeen verschijnsel te generaliseeren, maar toch geloof ik niet ver mis te tasten als ik beweer, dat aan vele scholen een soortgelijk misbruik van het leerleesboek meer tot den regel dan tot de uitzonderingen moet gerekend worden. (Venlo.)

Ten aanzien der overige vakken zijn de inspecteurs minder uitvoerig in hun mededeelingen. Ik doe enkele grepen uit hun verslagen.

„Het teekenen verheugt zich in een stijgende belangstelling“, zegt de inspecteur te Eindhoven. Dezelfde inspecteur meent bij het handwerkonderwijs „een anderen koers te ontdekken“.

„Eerstens“, zegt hij, „schijnt het mij meer dan vroeger gericht op de eischen van het practische leven, bij het haken, het breien, het stoppen, knippen, verstellen en naaien. Het verschijnen van de naaimachine als leermiddel in de school bij de inrichting van het 7de leerjaar is mede een uiting daarvan. Maar op de tweede plaats schijnt meer dan vroeger aan eischen der aesthetica de aandacht te worden geschonken, zoals bij breien, versieren. Het een en het ander heeft een frissche geest in dit onderwijs gebracht en de belangstelling er voor van ouders zoowel als van leerlingen beduidend verhoogd“.

„Het zingen in de school gaat vooruit, deels door de invoering van de methode „Ward“, deels wegens de propaganda, die gevoerd wordt voor den Gregoriaanschen zang, waardoor ook zonder invoering van genoemde methode in het 6de en 7de leerjaar Gregoriaansch gezongen wordt. Gelukkig wint ook elders meer en meer de overtuiging veld, dat goed zingen slechts kan samengaan met zacht en beschaafd zingen.“

Het onderwijs in de nuttige handwerken mag aan vele scholen beslist goed en practisch genoemd worden. Overbodig merken, waaraan vroeger zooveel tijd besteed werd, is vervangen door nuttiger arbeid. Het leeren naaien van poppengoed, waarbij veel tijd werd verprutst, is vervangen door het vervaardigen van draagbare kleedingstukken, hetzij dit ondergoed is voor kleinere kinderen, hetzij voor de maakster zelf. De meisjes krijgen hierbij vaardigheid in het naaien met de hand. Maar ook wordt reeds in verschillende scholen in het 7de leerjaar de gelegenheid geboden om het machinenaaien te leeren. (Tilburg.)

„De resultaten in de nuttige handwerken zijn over het algemeen bevredigend, het onderwijs in dit vak past zich meer dan vroeger aan bij de practijk van het leven. Het moest zoover komen, dat er in elke school eenige naaimachines waren, zoo-

dat de meisjes op school reeds op de naaimachine leerden naaien.“

Over de resultaten, die bereikt worden met teekenen, zingen en lichamelijke oefening, wil ik niet spreken. Hier hangt alles af van den onderwijzer. Deze vakken moeten nl. uitsluitend door vakonderwijzers gegeven worden. Ze zouden ook voor de geheele school kunnen opgedragen worden aan dien onderwijzer, die voor deze vakken den meesten aanleg had. Het zou de eenheid van het onderwijs in zijn eigen klas echter niet ten goede komen. (Heerlen.)

Over het zingen schrijft de inspecteur te Roermond: „In vele scholen is de liederenbundel ingevoerd, die met medewerking der scholen in deze hoofdinspectie samengesteld werd door mijn ambtgenoot in de inspectie Venlo. Deze bundel zal zeker bijdragen tot groter eenheid en eveneens kunnen voorkomen, dat liederen gekozen worden, die voor een bepaald leerjaar te moeilijk zijn. Ongetwijfeld zijn de resultaten in dit vak in de laatste jaren verbeterd. Aan zingen naar noten of cijfermuziek wordt echter te weinig gedaan. Toch is ook in dit opzicht verbetering merkbaar en wel hoofdzakelijk door de Ward-cursussen. De eerste cursus in deze inspectie eindigde in April 1929, de tweede begon in September d.a.v. en werd dezer dagen gesloten met 40 cursisten. Aan verscheiden scholen was ik getuige van verrassende resultaten met deze methode.“

Dezelfde inspecteur zegt van het teekenen: „In dit vak ontbreekt het niet aan veel en velerlei voorlichting. Aan scholen, waar het hoofd of een der onderwijzers bijzondere vaardigheid voor dit vak heeft, ontmoet men zeer gunstige resultaten. Daar tegenover staan vele scholen, waar van het teekenen weinig terecht komt. Vele onderwijzers laten teekenen naar losse voorbeelden. De kinderen doen dit in het algemeen graag. Regelmatige voortschrijding der leerstof en leiding van den onderwijzer zijn daarbij vaak weinig merkbaar“.

In overeenstemming met vele andere, is de inspecteur te Sittard van oordeel, dat de Ward-methode een goeden invloed bij het zingen heeft. Over het teekenen zegt hij: „Er is geen vastheid in methode. Het is alweer en overal een zoeken. De een begint met het vrije teekenen der leerlingen in de langste klas, de andere met evenwijdige lijnen en meetkundige figuren met en zonder hulplijnen of hulppunten; een derde laat kartonnetjes van verschillende grootte en vorm met potlood omtrekken, om zoo de hand aan vaste lijnen te gewennen. In vele scholen beteekent het teekenen in de hogere klassen niet veel, vooral in meisjesscholen. Gelukkig zijn er ook weer uitzonderingen en ziet men een enkele maal goede teekeningen in de hoogste leerjaren.“

De inspecteur te Venlo ten slotte wijdt aan het zangonderwijs de volgende beschouwingen: „Blijkens den uitslag van een kort geleden ingesteld onderzoek wordt in 46 van de 104 scholen voor lager en uitgebreid lager onderwijs het notenschrift gebruikt. De cijfermethode wordt slechts in drie scholen gevolgd; beide methoden worden in 24 scholen gebruikt, terwijl nog in 31 scholen geen van beide methoden gevolgd wordt en het zingen alleen op het gehoor wordt aangeleerd. Vergelijken we dit met tien jaren geleden, en blijkt daaruit, dat de techniek van het zingen veel beter beoefend wordt dan voorheen en dat het te luid en schreeuwerig uitschallen van liederen aan nagenoeg alle scholen heeft plaats gemaakt voor een meer beschaafde en natuurlijke wijze van zingen. In het afgelopen jaar werd te Venlo aan onderwijzers en onderwijzeressen een druk bezochte cursus gegeven tot het aanleeren der Ward-methode; ook in Gennep zijn reeds besprekingen gevoerd om tot een dergelijken cursus te komen. Aan een tiental scholen wordt thans reeds het zingen volgens genoemde methode onderwezen. Met meer dan gewone belangstelling heb ik me op een 8-tal plaatsen op de hoogte gesteld van de voorlooppig verkregen resultaten, die als zodanig verrassend bleken te zijn. Deze nieuwe wijze van zingen-leeren vraagt echter niet weinig tijd (20 minuten per dag). Ik heb zelfs reden tot het vermoeden, dat in het vuur van het aanvankelijk enthousiasme die 20 minuten wel eens tot een half uur uitgedijd worden. Dat de Ward-methode bij verdere en duurzame voortzetting het tot mooie uitkomsten zal brengen, lijkt mij aan geen twijfel onderhevig. Ik heb echter wel eens meer beleefd, dat de belangstelling voor nieuwigheden op den duur verflauwde en, als dit hier het geval mocht zijn, dan zal, naar mijn meening, na een hoopvol en voorspoedig begin een vrij snelle verslapping en achteruitgang intreden. Hoewel ik dus op het oogenblik zeer sympathiek sta tegenover dit nieuwe

zangonderwijs, kan ik toch moeilijk de vrees onderdrukken, dat het aanleeren van volksliederen min of meer in het gedrang zal komen. En na de jarenlange pogingen, die ik in het werk heb gesteld om dit gedeelte van ons zangonderwijs te bevorderen, zou ik dit als een groot verlies moeten betreuren."

De vraag dringt zich als vanzelf op: Indien het onderwijs beter is geworden, waarom rijzen er dan over de lagere school tegenwoordig zooveel klachten? Voor een deel mag dit worden toegeschreven aan de groeiende belangstelling, die vraagstukken van opvoeding en onderwijs sinds eenigen tijd ondervinden. Het ligt niet op mijn weg, de oorzaken hier toenemende belangstelling te onderzoeken. Ik meen haar echter als een feit te mogen vaststellen. En nu zijn er natuurlijk onder de talloze lagere scholen wel enkele, in sommige plaatsen mogelijk wel vele, waar het onderwijs inderdaad achteruit is gegaan. Dit kan aan persoonlijke en plaatselijke omstandigheden zijn toe te schrijven en moet ongetwijfeld voor een goed deel op rekening worden gesteld van de herhaald wijzigingen, waaraan het lager onderwijs de laatste jaren heeft blootgestaan en waarvan ik de nadeelen in mijn vorig jaarverslag heb aangetoond.

Evenwel moet een klacht, die zoo algemeen wordt gehoord, meer algemeene oorzaken hebben. Die oorzaken zijn mijns inziens hoofdzakelijk tot deze twee terug te brengen, dat men zich een onjuiste voorstelling vormt van het doel der lagere school, en dat inderdaad, hoewel het onderwijs vooruit is gegaan, de resultaten over het algemeen nog niet van dien aard zijn, dat ze in alle opzichten tot tevredenheid stemmen.

Men vormt zich een verkeerde voorstelling van het doel der lagere school. Men verliest uit het oog, dat de lagere school op de eerste plaats volksschool is en haar onderwijs er voor alles op berekend moet zijn om te dienen voor kinderen, die geen verder algemeen vormend onderwijs ontvangen. Door velen wordt de lagere school te uitsluitend beschouwd als voorbereiding voor het middelbaar en het hooger onderwijs en worden haar resultaten beoordeeld in verband met de mate, waarin zij voor dat voortgezet onderwijs nuttig zijn. Dit komt vooral uit bij de eischen, die men aan het onderwijs in de Nederlandsche taal meent te moeten stellen. Men wil, dat de kinderen geoefend zijn in de ontleding en de onderscheiding der woordsoorten. Dat zijn dingen, die voor het praktische leven niet veel waard zijn, maar een noodzakelijken grondslag vormen voor verdere taalstudie aan hogere onderwijsinrichtingen. De klachten komen dan ook vooral van dien kant. De inspecteur te Venlo wijdt aan dit punt lezenswaardige beschouwingen. „Bij het beoordeelen", zegt hij, „van het gehalte der leerlingen eener school wordt niet zelden als maatstaf aangelegd de proeven van kennis en bekwaamheid, door enkelen afgelegd bij toelatingsexamen van inrichtingen voor voortgezet onderwijs. Ook hier kan de neiging tot generaliseeren de publieke opinie wel eens op een gevaarlijk dwaalspoor brengen. Een mijner scholen mocht als zoodanig zich in een zeer gunstige reputatie verheugen. En toch was die roem geheel en al onverdiend. Wat toch was het geval? Bij de parallelklassen dezer school werden reeds na het derde leerjaar de leerlingen, waarvan verwacht kon worden, dat zij „verder zouden studeeren", in die klasse gebracht, waar de beste leerkrachten stonden. In de hoogste klasse werden de knapperds dan nog meer in het bijzonder opgeleid voor de toelatings-examens, die hun te wachten stonden. En zoo maakte deze school naar buiten een goed figuur, terwijl jaar op jaar bleek, dat het gros der leerlingen niet onvoldoende kennis het dagelijksch leven werd ingezonden. Ook aan kleinere scholen heb ik, in meerdere of mindere mate, hetzelfde verschijnsel herhaaldelijk geconstateerd. Wanneer dit systeem niet wordt doorgevoerd ten koste van de minder begafte of minder goed gesitueerde leerlingen, dan ligt daarin allerminst iets afkeurenswaardig; ik wilde alleen aantoonen, dat sneecs bij toelatings-examens op zich zelf nog geen maatstaf vormt om het onderwijs aan een school juist te kunnen beoordeelen. Bovendien, wie heeft nooit gehoord van onderwijzer-drilmeesters, die de kunst van africhten tot in de perfectie verstaan? En welke leeraar bij het voortgezet onderwijs heeft niet ondervonden, dat zulke opgestoomde studentjes het later tegen normaal onderwezen leerlingen deerlijk moesten afleggen? Onder een opschrift als „Bedroevende resultaten" of „Het peil daalt" publiceert de dagbladspreker wel een stel vragen, die bij een of ander onderzoek hebben moeten dienen om de kennis van jeugdige aspiranten af te meten. En laat dan de lezers

hoofdschudden of lachen om de domme en onzinnige antwoorden, die er „zooal inkwamen". Dit is inderdaad een goedkope (goed betaalde?) manier om onze lagere school in discrediet te brengen. En er zijn onder het courantenlezend publiek altijd genoeg menschen te vinden, die smullen en gnuiwen als het werk van onderwijzers en opvoeders wordt afgebroken of belachelijk gemaakt. Is echter de beantwoording dier vragen, waarvan sommige mij van zeer twijfelachtig nut schijnen, een billijke maatstaf voor een algemeene beoordeeling, die, zoo al niet opzettelijk bedoeld, er toch meestal een gevolg van is?"

Dezelfde inspecteur komt daarna nog eens terug „op de vraag of de klachten, die van den kant der inrichtingen voor middelbaar of hooger onderwijs komen, al of niet gemotiveerd mogen heeten". „De beantwoording", zegt hij, „zal voor een groot gedeelte afhangen van het standpunt, dat men hierbij inneemt. Sommige leeraren bij het voortgezet onderwijs schijnen de meening te huldigen, dat de lagere school haar leerlingen moet afleveren pasklaar voor de H.B.S. of het gymnasium. Bij dezen bestaat er zooal niet in het algemeen, dan toch met betrekking tot sommige vakken wellicht reden tot klagen. Vooreerst achten zij de 1ste klasse van hun inrichtingen niet de plaats om nog te moeten aanvangen met de allereerste beginselen der Fransche taal: het programma kan daardoor niet voldoende worden afgewerkt, terwijl ook de grootere kinderen niet meer zoo gemakkelijk te brengen zijn tot het werktuigelijk memoriseeren van woorden, verbuigingen, vervoegingen, enz. Ten tweede stuit het aanleeren van een der oude of moderne talen telkens, als de leerlingen geen begrip hebben van naamvallen, geslachten, woordsoorten, zinsdeelen, den bouw van enkelvoudige en samengestelde zinnen, enz. Voorts wordt omtrent de kennis der Nederlandsche taal meer dan eens opgemerkt, dat de leerlingen allerlei sordige fouten schrijven, zooals men die vroeger niet of althans in veel geringere mate aantroef. Als verdere grief wordt genoemd de onvoldoende vaardigheid in het nauwkeurig uitwerken van samengestelde becijferingen en van het berekenen van oppervlak en inhoud van regelmatige figuren en lichamen. Klachten over een tekort aan parate kennis in de zaakvakken zal ik maar buiten bespreking laten, omdat zij slechts sporadisch genoemd worden, misschien omdat de leeraren bij ervaring weten, dat van de kennis, die zij zelf aanbrengen, bij repetities of proefwerk ook nog wel het een en ander blijkt verloren te zijn gegaan.

Zijn deze klachten gegrond en redelijk? Tot op zekere hoogte meen ik deze vragen niet ontkennend te mogen beantwoorden.

a. Dat leerlingen weinig of geen Fransch kennen, als zij worden toegelaten tot H.B.S. of gymnasium, veroorzaakt inderdaad heel wat last en voert soms 6 tot een aanmerkelijken achterstand 6 tot overlading, waardoor niet zelden de leerlingen al in het eerste studiejaar gedwongen worden te doubleeren. Bovendien acht ik het niet onredelijk, dat zij, die een inrichting van middelbaar of hooger onderwijs willen bezoeken, vooraf de kennis bezitten, die voor een behoorlijk volgen van dat onderwijs gevraagd wordt; aangenomen echter, dat de leeraren hun eischen niet te hoog stellen en op de voorbereiding schuiven wat zij zich zelf nog best tot taak mochten stellen.

Iets anders echter is of de lagere school met dezen wensch behoort rekening te houden. Vooreerst beschouwt zij haar onderwijs als eindonderwijs. Zij leidt allereerst op voor het leven en niet voor verdere studie. Een globale berekening gaf mij tot resultaat, dat van de leerlingen der lagere scholen in deze inspectie nog geen 5 pct. overgaan naar het voortgezet onderwijs. Om deze reden kan en mag het gewone schoolonderwijs in de 6de klasse geen Fransch op den rooster hebben. Ik zelf weef uit vroegere ervaring wat er terecht komt van het aanleeren dezer taal als ze onderwezen wordt in een klasse, waarvan het gros er niets voor voelt, omdat het weinige, dat zij er van zoude kunnen leeren, hun later tot niets zal dienen. De tijd, die er aan besteed wordt, kan dus beter voor andere vakken benut worden. Gingen de leerlingen eerst van het 7de leerjaar over naar het voortgezet onderwijs, dan zouden de zaken er anders voor staan, wanneer althans de betrokken leerkracht niet nog een 6de of misschien ook zelfs een 5de leerjaar voor zijn rekening moet nemen. Heeft deze echter alleen de 7de klasse, dan acht ik het best mogelijk, dat deze op bepaalde uren wordt gesplitst in een groep die wel en een andere die geen onderwijs in Fransch ontvangt. Het is al jarenlang een lievelingsgedachte van me geweest, dat aan de toelating tot het middelbaar en hooger onderwijs een onderste leeftijdsgrens zou worden ge-

steld, die niet beneden 13 jaar mocht vallen. Ik meen, dat daarmede het lager en voortgezet onderwijs beide gebaat zouden zijn; nu komen in de laagste klassen van gymnasia, maar vooral van H.B.S. een aantal leerlingen, die toch niet van plan zijn langer dan een jaar of twee te blijven, en een ander getal, die wel willen, maar het onderwijs niet behoorlijk kunnen volgen. Beide groepen vormen een rem en zouden kleiner worden als de toelatingsleeftijd op 13 jaar werd gesteld. Het is mij nooit geheel duidelijk geworden, waarom hier niet evenals b.v. bij de kweekscholen een wettelijke leeftijdsgrens zou kunnen worden vastgesteld. Maar de wenschen van vele ouders komen daarmede in conflict, ook de beide genoemde inrichtingen zien hun leerlingenaantal niet gaarne dalen, wat een onvermijdelijk gevolg van bedoelde regeling zou zijn; en zoo zal mijn lievelingsidee voorloopig wel niet veel kans op verwezenlijking hebben en zullen privalessen of extra cursussen buiten de gewone schooluren wel voor velen de ongewenschte brug blijven, waarlangs zij van het lager naar het middelbaar of hooger onderwijs overgaan. Reeds vroeger heb ik in dit verband opgemerkt, dat het bestaan van zoogenaamde opleidingscholen of klassen in grotere centra wel degelijk redenen van bestaan had. In scholen met parallelklassen weet men zich ook nu meestal in dit opzicht nog wel te redden.

b. De tweede grief acht ik van het standpunt der hoogerburgerschole van gymnasia bezien niet alleen gegrond, maar ik meen ook, dat van den kant der lagere school er geen overwegend bezwaar bestaat daaraan te gemoet te komen. Met ontleden heeft men zooveel den draak gestoken, dat de meeste onderwijzers er tegenwoordig hun schouders voor ophalen. Toch zal niemand kunnen ontkennen, dat reeds voor de beginselen eener moderne of oude taal eenige kennis van zinsdeelen en woordsoorten een noodzakelijke vereischte is. Bovendien acht ik een elementaire kennis hiervan niet moeilijk aan te brengen, terwijl deze ook nog wel van eenig nut zou kunnen zijn voor onze moedertaal zelf.

c. Schrijven de leerlingen tegenwoordig allerlei grove en slordige fouten, zooals men die vroeger niet of althans niet in die mate aantrof? Als met leerlingen hier niet alleen bedoeld worden, die van de 6de klasse der lagere scholen, maar daarbij ook zijn begrepen die van u.l.o.-scholen, kweekscholen, gymnasia en hoogerburgerschole, en men let op het schriftelijk werk, dat bij proefwerk of examenwerk (ook zelfs bij de hoofdakte-examens) wordt ingeleverd, dan valt het niet te ontkennen, dat deze proeven van taal er vaak ongelukkig onverzorgd uitzien. Nu weet ik wel, dat soms iets als een slordige of grove fout wordt aangestrept wat niet slordig en zelfs in het geheel geen fout is en dat de zenuwachtige gejaagdheid, waarmede dikwijls examenwerk wordt afgehaast, wel een of ander kan vergoelijken, maar erkend moet worden, dat er dan nog heel wat onjuistheden overblijven, die niet te verschoonen zijn, tenzij men aanneemt, dat er op het gebied van spelling geen wet of regel meer bestaat. En het begint daar al meer en meer op volslagen anarchie te gelijken. Niet alleen in het schriftelijk werk der leerlingen, in brieven en sollicitatiestukken, maar ook in het leesboek treft men allerlei afwijkingen aan, die op volkomen stelselloosheid wijzen. Het is dan ook niet te verwonderen, dat „ouderwetsche” leeraren, die nog niet zoo ver geëmancipeerd zijn, dat zij alle tucht in de taal hebben overboord geworpen, klagen over groote tekortkomingen bij de toelatingsexamens. Ook naar mijn meening is het meer dan tijd, dat er iets gedaan wordt om, met vereenvoudiging van het bestaande, tot meer eenheid en systeem in spelling te komen. Zoolang deze er niet is, zal men echter goed doen nog wat aan de verouderde schrijfwijze vast te houden en ik meen te mogen getuigen, dat dit aan de lagere scholen in deze inspectie ook veelal geschiedt; al worden dan ook de naamvals-enneijes zooged als overal weggelaten. In alle klassen wordt er veel gedictieerd en de uitkomsten, in 1927 bij een algemeen onderzoek opgedaan, hebben mij tot tevredenheid gestemd. Maar men moet bij toelatingsexamens geen al te hooge eischen stellen. Daarvoor is onze tegenwoordige spelling te moeilijk. Dat er bij proefdicties van opzettelijk geconstrueerde losse zinnen, waarin de moeilijkheden zijn opgeengestapeld, vele en ook malle fouten gemaakt worden, behoeft nog geen reden tot aanklacht tegen het taalonderwijs op de lagere school te zijn. Ik geloof zelfs te mogen zeggen, dat slordigheid in den vorm der geschreven taal, voortkomend uit minachting voor alle spellingregels, niet zelden

eerst bij het voortgezet onderwijs ergerlijke afmetingen aanneemt.

d. Ook over geringe vaardigheid en vooral over onnauwkeurigheid bij het maken van rekenkundige opgaven bij het toelatingsexamen wordt geklaagd. Als deze klacht gericht is tegen het rekenonderwijs op de lagere school, moet ik die met beslistheid afwijzen. Dat de uitslag der examensommen niet voldoende is, ligt naar mijn meening bijna uitsluitend hieraan, dat deze opgaven geen rekening houden met wat de volksschool kan en mag onderwijzen. In de bedoelde vraagstukken toch ontbreken vooreerst zooged als nooit een of meer ingewikkelde vormsommen. In een vroeger jaarverslag heb ik op meer dan een grond deze lange en samengestelde becijferingen voor het lager onderwijs scherp veroordeeld. Dat ik in deze meening niet geheel alleen sta, bewijst o. a. het feit, dat in de nieuwere drukken van de bekende rekenmethode Bouman en van Zelm „op veler verzoek de zoogenaamde vormsommen (met haakjes) van de gewone en tiendeelge breuken uit het 7de en 8ste naar het 9de stukje zijn overgebracht”.

Gelukkig beginnen deze kwelsommen in mijn inspectie hoe langer hoe meer te verdwijnen. En ik hoop, dat ze er niet meer terugkeeren. Nu weet ik wel, dat voor het uitwerken van minstens even ingewikkelde algebraische vraagstukken het van belang wordt geacht als de leerlingen vooraf bedreven zijn in het nauwkeurig uitwerken van rekenkundige vormsommen. Maar vooreerst beoogt het rekenen op de volksschool allermindst een inleiding te zijn tot het vak algebra. En ten tweede komt het mij voor, dat de bekorting en vereenvoudiging, die ik ook daar tot mijn genoegen in de opgaven opmerkte, nog wel iets verder mag worden doorgevoerd.

De vraagstukken op toelatingsexamens bevatten doorgaans ook één of meer opgaven in het herleiden van maten en gewichten, opgaven, die meestal onpractisch en dus voor het onderwijs af te keuren zijn, omdat zij allerlei namen bevatten, welke in de praetijk van het leven nooit voorkomen. De onderzinking, die ik vooral in het afgeloopen jaar bij een onderzoek naar de kennis van het rekenen in de 6de klassen heb opgedaan, heeft mij geleerd, dat dit onderwijs in de meeste scholen op peil is en wetigt het vermoeden, dat men ook bij het verdere onderwijs bevredigende resultaten zal vinden, als men meer aansluiting zoekt bij de stof, die volgens nieuwere inzichten de lagere school kan en moet aanbrengen.

Samenvattend kunnen wij dus zeggen, dat de klachten over onvoldoende of gebrekkige kennis onzer leerlingen zooals die zou blijken bij hun overgang naar het middelbaar of hooger onderwijs, voor een groot deel ongemotiveerd zijn.

De inspecteur besluit zijn beschouwingen met te zeggen, dat er tusschen het lager en middelbaar of voorbereidend hooger onderwijs voor enkele vakken een gaping is, waarvan hij constateert:

„1. ze werd vooral opgemerkt nadat aan sommige inrichtingen voor verder onderwijs geen toelatingsexamen meer werd vereischt;

2. ze is grooter geworden doordat in de 6de klassen, vanwaar de leerlingen meestal naar H.B.S., lyceum of gymnasium overgaan, geen Fransch meer wordt onderwezen;

3. ook is ze eenigszins verwijd, doordat een deel der leerstof, waarnaar bij het toelatingsexamen wordt gevraagd, thans van het 6de naar het 7de leerjaar is overgebracht;

4. zonder speciale opleiding zal er altijd eenigszins een gemis aan onmiddellijke aansluiting blijven bestaan, vooral in deze inspectie, waar de plattelandsscholen zeer talrijk en de stadsscholen verreweg in de minderheid zijn;

5. de bedoelde gaping is onvermijdelijk door verschil in doelstelling bij lager, en middelbaar of hooger onderwijs; zij kan echter grootendeels overbrugd worden, als niet van één maar van beide zijden wat meer tegemoetkoming wordt aan den dag gelegd.”

Ik noemde als tweeden algemeenen grond voor de klacht over de lagere school, dat de resultaten in sommige opzichten, al moge het onderwijs beter zijn geworden, nog te wenschen overlaten. Ik bedoel natuurlijk, dat het onderwijs ook niet geheel voldoet aan de behoeften van de groote massa, die geen voortgezet onderwijs geniet. Er wordt geklaagd, dat het onderwijs niet genoeg in de diepte gaat en dat de parate kennis, waarmede

het kind de school verlaat, onvoldoende is. Alleen door beperking der leerstof tot het meest elementaire enerzijds — maar dit dan door gestadige oefening en herhaling degelijk tot geestelijk bezit der kinderen gemaakt — en tot hetgeen voor de practijk van het leven noodig is anderzijds, kan aan deze bezwaren worden te gemoet gekomen. Daarop moet dus worden aangestuurd. Het leerplan is meestal te overladen.

Of het noodig en mogelijk is het aantal vakken van onderwijs te verminderen, wensch ik op het oogenblik niet te onderzoeken, maar tegen uitbreiding daarvan dient in alle geval te worden gewaakt. En wat zeer noodig en tevens mogelijk is, dat is beperking van de leerstof voor sommige vakken. Onder den invloed van telkenjare in omvang en verscheidenheid groeiende leerboeken voor de zoogenaamde kennisvakken heeft het onderwijs in de aardrijkskunde, de geschiedenis en de kennis der natuur zoodanige uitbreiding gekregen, dat de kinderen de stof niet meer kunnen verwerken. Het is noodig hier duchtig het snoeimes in te zetten, ook al zou daardoor misschien het onderwijs wat minder aantrekkelijk worden, en ik kan mij volkomen aansluiten bij de meening van den inspecteur te Helmond, die zegt:

„Uit het voorafgaande volgt, dat naar mijne meening de lagere school nog altijd tracht te veel kennis aan te brengen. Verbetering moet hier voor een groot gedeelte van de onderwijzers zelf komen. De leerstof voor elke klasse moet in schoolvergadering meer nauwkeurig worden vastgesteld. Uit de gebruikte leerboekjes zal moeten worden geschrapt, wat niet noodig wordt geacht. Wat moet onthouden worden, moet in korte uittreksels onwrikbaar worden vastgelegd en zoo vaak worden herhaald, tot het voor normale leerlingen blijvend eigendom is geworden. De leiding heeft tot taak te controleren, of de aangegeven leerstof inderdaad wordt behandeld en vastgelegd.”

Om deze reden komt mij eene oplossing van het spellingsvraagstuk ook dringend noodig voor. Ik kan op deze quaestie, die ik in mijn laatste jaarverslagen geregeld ter sprake bracht, thans niet ingaan, doch moet volstaan met onder de vele bemerkingen van dezelfde strekking aan te halen, wat de inspecteur te Roermond schrijft.

„Het is meer dan tijd — zegt hij —, dat er in zake spelling eindelijk een beslissing komt, waaraan men zich bij opleiding en in de scholen heeft te houden. Of die beslissing iets meer of minder ver gaat in de richting van de wenschen der Vereeniging tot Vereenvoudiging der Spelling is niet het voornaamste; hoofdzaak is, dat er vastheid komt.”

Zoolang deze vastheid er niet is, zullen de klachten over het taalonderwijs niet van de lucht zijn.

Ik liet bij mijn overzicht van de resultaten van het onderwijs buiten beschouwing de lichamelijke oefening der kinderen. Niet omdat ik deze oefening van weinig belang acht. Maar eensdeels, omdat ik elders in dit verslag de gelegenheid zal hebben daaromtrent een en ander mede te deelen, en anderdeels, omdat die oefening als vak van onderwijs thans voor de bijzondere scholen, die de overgrote meerderheid in de eerste hoofdinspectie vormen, nog niet verplichtend is. Wanneer men over de resultaten van ons lager onderwijs spreekt, wordt dit vak bovendien ook meestal niet zoo zeer bedoeld, al mag men het bij eene beoordeeling van de waarde van ons onderwijs niet geheel buiten beschouwing laten. Nog minder is dit laatste het geval met het godsdienstonderwijs en de andere middelen, waardoor de school niet alleen aan het onderwijs, maar ook aan de opvoeding wordt dienstbaar gemaakt. Ik heb hierboven gezegd bij mijne beschouwingen voornamelijk het oog te hebben op de school als inrichting van onderwijs en niet hare waarde voor de opvoeding te willen onderzoeken. Het zij echter verre van mij daarmede te kennen te willen geven, dat ik de waarde der school voor de opvoeding onderschat. Integendeel, ik ben van meening, dat hare totale waarde veel meer moet worden beoordeeld naar hetgeen zij vermag tot vorming van het kind onder zedelijk opzicht dan naar hetgeen zij tot zijne lichamelijke en verstandelijke vorming bijdraagt. En indien de waarde van het onderwijs voor de zedelijke vorming mede in de school wordt gelegd, dan behoeft mijns inziens bij de groote toename van bijzondere scholen, waarin aan die vorming het hoogste gewicht wordt gehecht, geenszins te worden betwijfeld, dat het onderwijs in mijn ambtsgebied sinds de invoering der nieuwe wet aanzienlijk is verbeterd.

Het verwondert mij dan ook niet, dat uit meer dan één jaarverslag een optimistische stemming spreekt. Zoo schrijft de inspecteur te Helmond:

„In de opeenvolgende jaarverslagen over den toestand van het lager onderwijs in de inspectie Helmond werd telkens geconstateerd, dat deze, ondanks vele gebreken van plaatselijken of meer algemeenen aard, betrekkelijk gunstig is te noemen en dat hij zich langzaam maar voortdurend in goede richting ontwikkelt. Bij herhaling is er met voldoening op gewezen, dat de onderwijzers over het algemeen geschikt zijn voor hun taak en dat zij die met opgewektheid en met toewijding vervullen, ofschoon hun financieele positie verre van rooskleurig is. De nieuwe stroomingen op paedagogisch gebied, die in boeken en tijdschriften, in dagbladen en op vergaderingen tot uiting komen, worden met voldoende belangstelling gevolgd. De verstandhouding tusschen het personeel aan de verschillende scholen is bijna zonder uitzondering goed te noemen. Het streven naar net en goed schriftelijk werk en naar behoorlijke correctie er van is duidelijk merkbaar, al blijft er op dat gebied nog veel te wenschen over en al durven in dit opzicht meerdere onderwijzers hun eischen niet hoog genoeg stellen. De verbetering van de schoolgebouwen en van de inrichting der klassen blijft voortgaan. In dit opzicht is het verslagjaar van meer dan gewone beteekenis geweest. Ten gevolge van de doorwerking van de 7-jarige leerverplichting en van het verplichte 7de leerjaar, vooral ook door het in werking treden van de verlaagde leerlingenschaal, kon het aantal leerkrachten aan meerdere scholen, vooral aan die van kleineren omvang, worden uitgebreid, waardoor in verschillende gevallen een betere klasse-indeling mogelijk werd. Op enkele uitzonderingen na worden wij in de bestrijding van het schoolverzuim door de onderwijzers goed gesteund. De samenwerking met het schooltoezicht is ook overigens bijna zonder uitzondering uitstekend en vruchtdragend. Dit alles stemt hoopvol ten opzichte van een langzame gunstige ontwikkeling van het onderwijs.”

Daartegenover stelt dezelfde inspecteur evenwel eenige omstandigheden, die den bloei van het onderwijs in zijn inspectie belemmerd hebben. Hij noemt als zoodanig de classificatie in het bezoldigingsbesluit, die de beste leerkrachten van het platteland trekt naar de steden, de stichting van kleine buurtscholen, die de nieuwe wet heeft vergemakkelijkt, en de nog steeds te groote klassen aan verschillende scholen. Op dit laatste euvel vestigt ook de inspecteur te Breda de aandacht.

„Door het herstel”, schrijft hij, „der leerlingenschaal van de zgn. Technische Herziening vermeerderde het aantal leerkrachten met 41; het bedroeg op 31 December 599. Naast deze leerkrachten zijn in de gezamenlijke scholen nog 29 kweekelingen werkzaam, jonge onderwijzers en onderwijzeressen, die geen betrekking kunnen vinden, en die bijna allen een volledige dagtaak vervullen voor een schrale belooning of zelfs zonder eenige vergoeding. Hun hulp wordt intusschen in de meeste scholen, waar ze werkzaam zijn, zeer gewaardeerd. Want, al heeft de afschaffing van het stelsel der acht-en-veertigtallen op verschillende plaatsen wat verandering gebracht, de verlichting is toch vooral ten goede gekomen aan de kleinere scholen; de grootere zijn even zwaar, en zelfs nog zwaarder belast dan vroeger. Er zijn in de inspectie 115 lokalen, waar meer dan 48 kinderen zitten; in 67 lokalen zitten er tusschen de 50 en 55; in 35 tusschen de 55 en 60; in 3 zitten er meer dan 60; het grootste aantal, dat in een lokaal is ondergebracht, is 67. Deze opeenhooping bestaat in verreweg de meeste gevallen, niet in scholen waar twee leerjaren moeten worden gecombineerd maar waar elke leerkracht één leerjaar voor zijn rekening heeft. In scholen met zes en zeven leerkrachten zijn aanvangs- en middelklassen met 50 en meer leerlingen eerder regel dan uitzondering. Het behoeft geen nadere toelichting, dat in deze gevallen het werk der onderwijzers buitengewoon zwaar is, dat het onderwijs slechts ten koste van de grootste inspanning op peil kan worden gehouden, dat aan minder begaafde kinderen niet de zorg kan worden besteed, die ze behoeven, en dat resultaten alleen kunnen worden verkregen door een strakke stramme tucht. Vroeger sprak men wel van kleine scholen als van „scholen in druk”. De druk heeft zich nu van de kleine naar de groote scholen verplaatst. Deze toestand is inderdaad bedenkelijk en zorgwekkend: hoe lang zal men hem nog laten voortbestaan?”

Nu wil ik het nadeel, dat voor de groote scholen voortvloeit uit de beperktheid van het aantal onderwijzers, dat voor 's Rijks rekening komt, niet ontkennen, maar ik vraag mij toch wel eens af: waarom voorzien de schoolbesturen niet op eigen kosten in de aanstelling van een onderwijzer meer? Dat de gemeentebesturen dit niet doen is te begrijpen, nu de wet bepaalt, dat zij dan ook het bijzonder onderwijs op gelijken voet moeten subsidiëren, hetgeen meestal een zware last voor de gemeentelijke schatkist wordt. Maar waarom doen de bijzondere schoolbesturen het niet? Vroeger werden toch veel grootere offers van hen gevraagd. Stellen zij zich niet te zeer op het standpunt, dat hun alle kosten uit de openbare kas moeten worden vergoed? Intusschen houden gelukkig niet alle schoolbesturen de hand zoo vast op hun zak. Het aantal boventallige onderwijzers, waaromtrent mij sinds de gewijzigde regeling voor de verzameling der statistische opgaven over het laatste jaar geen gegevens ter beschikking staan, was althans in de vorige jaren nog vrij aanzienlijk.

Ook dit jaar werd wederom de klacht gehoord, dat het religieuze onderwijzend personeel te veelvuldig verwisselt. Een der inspecteurs schrijft:

„Te veel mutatie onder het personeel van bijzondere scholen, bediend door religieuze personeel, vooral onder de hoofden van scholen, is niet bevorderlijk voor den goeden gang en voor het peil van het onderwijs. In den loop van het verslagjaar is aan 11 scholen, bediend door religieuze, een nieuw hoofd in functie getreden, zonder dat daarvoor naar buiten redenen kunnen worden aangegeven.”

Geklaagd wordt ook over toenemend schoolverzuim. Wellicht is dit echter alleen maar een tijdelijk verschijnsel in verband met de eerst onlangs in volle werking gekomen zevenjarige leerverplichting.

Eigenaardige moeilijkheden ondervindt het onderwijs in het industriele centrum van Eindhoven en in de mijnstreek wegens den sterken groei en de onvastheid der bevolking. De inspecteur te Eindhoven schrijft daaromtrent het volgende:

„Nog altijd hield het geweldige aceres der bevolking in Eindhoven aan en had tot onvermijdelijk gevolg, dat er zoowel een tekort bleef aan schoolruimte als aan woningen, ook al werd er aan school- zoowel als aan woningbouw hard gewerkt. De scholen konden aan de talrijke aanvragen om plaatsing niet voldoen. Binnenkomenden zochten en vonden dan dikwijls een tijdelijke woning of onderdak en trachten hun kinderen geplaatst te krijgen in een of andere school in de omgeving, verhuisden daarna soms heel gauw en ook de kinderen verlieten de school weer, waarop zij soms enkele weken of maanden geplaatst waren. Dit gaf naast den aangroei bovendien een wisseling in de schoolbevolking, die, zooals vanzelf spreekt, van buitengewoon nadeeligen invloed moet zijn op den geregelde gang van het onderwijs en het klaspeil. Het meest hadden daarvan te lijden de openbare scholen, die voor vele leerlingen als een toevlucht voor daklozen schijnen te worden beschouwd en waarvan er een in den loop van 1929 ruim 1/3 van zijn leerlingen verloor door het overgaan naar andere scholen, terwijl het leerlingentotaal desondanks toch nog vermeerderde.

Maar ook de bijzondere scholen, vooral die in de nieuwere of zich vernieuwde wijken, klagen erg over dat voortdurend komen en gaan en over den remmenden invloed, die deze omstandigheid begrijpelijkerwijze moet hebben op de onderwijsresultaten.

Met prijszwaardigen ijver waren schoolbesturen in 1929 in de weer om door het bouwen van nieuwe scholen in het steeds weer opnieuw opduikend tekort te voorzien en het gemeentebestuur verleende daarbij vlot zijn medewerking. Maar met de stichting van een schoolgebouw is nog altijd een klein jaar gemoeid en omdat een gebrekkelijk onderdak voor leerplichtige leerlingen toch altijd in meerder opzicht beter is dan helemaal geen, is, in afwachting van de voltooiing van in aanbouw zijnde en ontworpen scholen vergunning verleend aan 5 nieuw gestichte scholen om als tijdelijke noodschool een gebouw in gebruik te nemen, dat ver blijft beneden de eischen van het Bouwbesluit; maar is bovendien eveneens alleen binnen de gemeente Eindhoven aan 7 schoolbesturen vergunning verleend om 15 lokalen van verschillende soort, als oude verlaten schoollokalen, patronaatszalen, bewaarschoolruimten, spreekkamers, leermiddelenlokalen als tijdelijk leslokaal te gebruiken.

Aan het einde van 1929 waren twee uitbreidingen en 10 geheel nieuwe bijzondere scholen in een meer of minder ver gevorderd stadium van aanbouw, terwijl bovendien nog door het gemeentebestuur tot den bouw van één openbare school was besloten en voor dien van een 6-tal bijzondere het besluit tot het verleenen der medewerking was genomen. Dit gezet naast het feit, dat in 1929 slechts 2 nieuwe scholen en 6 nieuwe lokalen aan de bestaande scholen in gebruik werden genomen, geeft inderdaad hoop, dat het in mijn vorig jaarverslag uitgesproken vertrouwen op de koersverandering in zake het tempo en den omvang van scholenbouw in Eindhoven, die ik toen meende te kunnen bespeuren, niet zal worden beschaamd, al moet dan ook aan het eind van 1929 jammer genoeg geconstateerd worden, dat dit jaar nog tusschen het oogeblik van het raadsbesluit tot het verleenen van de medewerking en de voltooiing van een schoolgebouw meer dan twaalf volle maanden liggen. Indien het in de toekomst zou lukken, dien termijn beduidend te bekorten, zou daarmee aan de ouders van schoolgaande kinderen, zoowel als aan het onderwijzend personeel, veel ongerief en ergernis worden bespaard en aan de verbetering der onderwijsstoelstanden in Eindhoven een goede dienst worden bewezen.”

In de inspectiën Sittard en Heerlen is het „vreemde element” een voortdurende belemmering van het onderwijs. In de inspectie Heerlen was op 1 September 1929 bijna 13 pct. der schoolbevolking van vreemde nationaliteit en de inspecteur te Sittard schrijft: „Een ramp voor vele scholen, vooral in Brunssum, Geleen en Sittard, doch ook merkbaar in de dorpen van de omgeving dezer plaatsen zijn de vele verhuizingen het gevolg van het trekken der ouders van de eene mijn naar de andere of van het verlaten der mijnstreek, waardoor nieuwe aanvoer van werkrachten noodig wordt. Hierdoor wordt aanneming van nieuwe leerlingen het geheele jaar door noodzakelijk, hetgeen nog vermeerderd wordt door het steeds groeiende aantal nieuwe verklieden met kinderen. Er zijn scholen, waar men in de hogere klassen geen kinderen terugvindt, die eenmaal in de lagere klassen werden aangenomen. De eenheid der klas wordt hierdoor erg geschaad. Het zijn ook juist deze scholen, waar de toevloed van vreemde leerlingen het grootst is.”

De gevolgen van dezen toestand worden door den inspecteur te Heerlen aangetoond in een paar overzichten, die hij geeft. Het eene betreft de verdeling der leerlingen naar den leeftijd over de verschillende leerjaren. Die verdeling was op 1 September 1929 voor de gewone lagere school als volgt:

	1ste leerjaar.	2de leerjaar.	3de leerjaar.	4de leerjaar.	5de leerjaar.	6de leerjaar.	7de leerjaar.
5 jaar . .	952	1	—	—	—	—	—
6 „ . .	2730	670	—	—	—	—	—
7 „ . .	685	2346	577	2	—	—	—
8 „ . .	126	802	2091	450	3	—	—
9 „ . .	26	254	967	1781	468	1	—
10 „ . .	8	45	284	870	1294	215	4
11 „ . .	2	13	162	393	868	983	110
12 „ . .	3	8	31	191	490	854	766
13 „ . .	1	3	18	106	279	524	657
14 „ . .	—	—	—	2	6	32	40
15 „ . .	—	—	—	—	—	—	—
	4338	4202	4100	3768	3378	2000	1569
	± 18 %	± 17 %	± 16 1/2 %	± 15 %	± 14 %	± 10 %	± 6 %

Het tweede staatje geeft de verdeling van het aantal zittenblijvers, dat in 1929 bedroeg 2776, als volgt aan:

1ste leerjaar	747 of ± 17 pct.
2de „	472 „ ± 11 „
3de „	488 „ ± 12 „
4de „	419 „ ± 11 „
5de „	380 „ ± 11 „
6de „	245 „ ± 9 „
7de „	25 „ ± 1 1/2 „

In 28 scholen bedroeg het aantal zittenblijvers zelfs meer dan 25 pct.

B. Statistisch overzicht.

De uitbreiding van het bijzonder onderwijs ten koste van het openbare hield ook in 1929 aan.

Einde 1928 waren er 300 openbare scholen en 1072 bijzondere.

" " " " 255 " " " 1145 "

Dus 45 openbare scholen minder en 73 bijzondere meer.

Einde 1928 waren er aan de openbare scholen 909 onderwijzers en aan de bijzondere 4967; einde 1929 waren er aan de openbare scholen 814 onderwijzers en aan de bijzondere 5634 dus aan de openbare scholen 85 minder en aan de bijzondere 667 meer.

Einde 1928 werden de openbare scholen bezocht door 32 030 leerlingen en de bijzondere door 188 646 leerlingen; einde 1929 werden de openbare scholen bezocht door 28 192 leerlingen en de bijzondere door 209 468 leerlingen, dus de openbare scholen door 3 838 leerlingen minder en de bijzondere door 20 822 leerlingen meer.

Het huisonderwijs bleef tot enkele sporadische gevallen beperkt. Tengevolge der stichting eener school meer in de nabijheid werd het huisonderwijs, dat onder de gemeente Schijndel aan kinderen van enkele gezinnen door een onderwijzeres gegeven werd, gestaakt.

C. Omvang van het onderwijs in het algemeen.

Daar de zevenjarige leerplicht eerst op 1 Juni 1928 in werking trad en aan de meeste dorpscholen het schooljaar in April of Mei begint, werd op het platteland veelal eerst in 1929 een volledig zevende leerjaar gevormd.

De inspecteur te Heerlen wijst nogmaals op het verschijnsel, dat scholen voor uitgebreid lager onderwijs op kunstmatige wijze worden in stand gehouden door leerlingen op te nemen, die beter in de zevende klasse eener gewone lagere school waren geplaatst en de u.l.o.-school toch niet tot het einde toe willen volgen. In zijn inspectie vingen in 1926 de gezamenlijke eerste leerjaren der u.l.o.-scholen aan met 281 leerlingen; in 1927 begonnen de tweede leerjaren met 142 en in 1928 de derde leerjaren met 90, waarvan er 67 tot het einde den cursus volgden. Van deze onderwerpen er zich 43 aan het m.u.l.o.-examen en slaagden er 33. Deze en dergelijke feiten, die ook in andere inspecties werden geconstateerd, wijzen er op, dat het gewenscht is de subsidie-bepalingen ten aanzien der u.l.o.-scholen te herzien en een hooger aantal leerlingen voor de hoogste leerjaren te eischen om een waarborg te hebben, dat deze scholen inderdaad aan haar bestemming beantwoorden. Door het overgaan van de leerlingen van het zesde leerjaar naar het u.l.o.-onderwijs wordt ook dikwijls het vormen eener afzonderlijke zevende klasse, waar de meeste leerlingen veel meer aan zouden hebben, onmogelijk gemaakt.

In verschillende verslagen wordt melding gemaakt van pogingen om tot oprichting van scholen of klassen voor achterlijken en zwakzinnigen te komen, een maatregel waardoor het onderwijs van normale kinderen ongetwijfeld zeer zal worden gebaat.

In de inspectie Eindhoven ontstond meer belangstelling voor handenarbeid. De inspecteur schrijft daaromtrent:

„Vooral in Eindhoven zelf was gedurende 1929 een stijgende belangstelling waar te nemen voor handenarbeid daar gepropageerd door opleidings-jeugd- en liefhebberijcursussen, door een welgeslaagde en uitgebreide tentoonstelling, door verspreiding van brochures enz., alles vanwege de afdeling Eindhoven van de Vereniging ter bevordering van het onderwijs in handenarbeid in Nederland. Behalve de opleidingscursussen die vereniging is in het najaar 1929 door het bestuur der St. Joseph-vereniging een cursus georganiseerd voor de aan de scholen die vereniging verbonden onderwijzers en sinds 1 September is handenarbeid ook als leervak ingevoerd op de bijzondere kweek-school, die onder voornoemd bestuur staat. Einde 1929 is in den raad der gemeente Eindhoven ten aanzien van dit vak een belangrijk principebesluit genomen, door voor 3 nieuw te bouwen bijzondere jongensscholen gelden beschikbaar te stellen voor het inrichten der kapruimten tot lokalen voor handenarbeid. Alles en alles wijst er op, dat het ogenblik niet ver meer af is, dat het aantal scholen, waarop handenarbeid in het leerplan zal

worden opgenomen, zich niet meer zal beperken tot de 4, waarop het tot heden toe als leervak op den rooster voorkomt.”

In de inspectie Heerlen is dit vak ingevoerd aan een openbare en acht bijzondere scholen, in de inspectie Maastricht aan vier openbare en acht bijzondere. Overigens komt het slechts zeer sporadisch op het leerplan voor.

D. Resultaten van het onderwijs in het algemeen.

Over de resultaten van het onderwijs heb ik hierboven reeds een en ander gezegd bij de behandeling der vraag of terecht van achteruitgang van het onderwijs kan worden gesproken. Alleen wensch ik hier nog eenige beschouwingen te wijden aan de resultaten van het onderwijs in de lichamelijke oefening, waaromtrent de inspecteurs in de laatste jaren een opzettelijk onderzoek hebben ingesteld.

De inspecteur te Breda zegt, dat nauwelijks van „resultaten” kan worden gesproken en noemt het onderwijs in dit vak, afgezien van enkele schaarsche uitzonderingen, een treurige mislukking.

„Overtuigde waardeering, wezenlijke belangstelling en oprecht vertrouwen in mogelijke resultaten bestaan maar bij zeer enkele onderwijzers. De ouders verklaren zich zoo goed als allen niet in staat, het vak te geven met de noodige vaardigheid en onmisbare opgewektheid; onder de jongeren zijn er wel, die met geestdrift en toewijding beginnen en die met volharding tegen alle moeilijkheden trachten op te worstelen; maar ook van hen gaan de meesten bij de pakken neer zitten, als ze na korten of langen tijd, door de praktijk ontmoedigd, zich zelf vastwerken in de meening, dat „het toch niets geeft”. Hier zijn het de groote klassen, daar de klompen, ginds de gemengde schoolbevolking, elders het terrein, het gemis van een lokaal, of de onregelmatige gang, waarop het vertrouwen ten slotte breekt”. Hij zegt verder nog:

„Bij de beoordeling der resultaten van het vak mag men naar mijn bescheiden meening niet uit het oog verliezen, dat het er één is naast vele andere, en niet het voornaamste; dat het in de lagere school een geïsoleerde plaats inneemt en geen aansluiting vindt bij de andere vakken, die intellectuele ontwikkeling bedoelen of althans de intellectuele ontwikkeling dienen; dat het, door zijn aard, een andere bekwaamheid en geschiktheid vraagt van den onderwijzer dan die deze door zijn gewonen schoolarbeid ontwikkelt; dat die geschiktheid met de jaren in den regel niet toeneemt, maar vermindert; en ten slotte, dat het gymnastische onderwijs door al deze oorzaken alleen resultaten, zij het dan ook zeer bescheiden resultaten, kan opleveren, als het in handen is van die onderwijzers, die er door bijzondere persoonlijke eigenschappen neiging en waardeering voor gevoelen.”

De inspecteur te Helmond geeft het volgende overzicht van den stand van zaken in zijn inspectie:

„De omvang van het onderwijs in vrije- en ordeoefeningen is op een paar uitzonderingen na zeer beperkt. Aan een tiental scholen bestaat het geheele onderwijs in het aanleeren van spelen. Aan de overige in oefeningen in standen en in voortbewegen. Evenwichtslatten zijn nergens aanwezig. Ladder en touw zijn voor drie scholen beschikbaar. Slechts aan een 5-tal scholen worden stokoefeningen onderwezen, aan een tweetal scholen oefeningen met halters en met het springtouw. Opzettelijke springoefeningen worden weinig gehouden. Gedeeltelijk vindt dit zijn oorzaak in het ontbreken van geschikte oefenplaatsen, gedeeltelijk in den geringen tijd, voor dit vak uitgetrokken, in het ontbreken van leermiddelen maar vooral in het ontbreken van geschikte krachten voor dit onderwijs. In deze inspectie zijn 201 leerkrachten in het bezit van de oude bevoegdheid voor vak j (vrije en orde-oefeningen), 105 van het diploma voor lichamelijke oefening (aanteekening op de akte eindexamen der kweekscholen), 121 bezitten geen enkele bevoegdheid voor het onderwijs in vak j, 6 leerkrachten zijn in het bezit van het diploma A voor lichamelijke oefening, 4 van het diploma voor spelleider. Eén leerkracht is in het bezit van de akte voor gymnastiek. Over het algemeen biedt de oude bevoegdheid voor vrije en orde-oefeningen niet voldoende waarborgen voor geoefendheid en geschiktheid. De nieuwe bevoegdheid in lichamelijke oefening is meestal in het bezit van jonge leerkrachten met geringe ervaring. De opgedane ondervindingen

zijn niet van dien aard, dat ik van de leerkrachten, in het bezit van de bevoegdheid voor lichamelijke oefening, goed onderwijs in dat vak verwacht. Door het gemis aan geschikte oefenplaatsen en van leermiddelen voor het onderwijs in vak *j* is de geringe belangstelling voor dit vak nog meer achteruitgegaan. Daarenboven zijn er verschillende omstandigheden, die goed onderwijs in dat vak bemoeilijken. Het groot aantal vakken aan de lagere school is oorzaak, dat er voor vak *j* slechts een geringe tijd wordt uitgetrokken. Bijna zonder uitzondering wordt aan dit vak per klas en per week een half uur besteed, aan slechts een paar scholen $\frac{3}{4}$ uur, aan een school één uur. Doordat aan de meeste scholen de oefening moet gehouden worden op de speelplaats, die nog vaak niet behoorlijk verhard is, moeten door minder gunstig weer verschillende lessen uitvallen. De omstandigheid, dat 180 onderwijzers te zorgen hebben voor 2 klassen, 37 voor 3, 15 voor 4 en 4 voor 7 klassen, vaak nog jongens en meisjes te zamen, komt het onderwijs in vak *j* mede al niet ten goede. Acht en tachtig klassen tellen meer dan 48 leerlingen. Goed onderwijs aan groote klassen is uit den aard der zaak moeilijk. Bij onderwijs in vak *j* is dat zeker het geval. Op de plattelandsscholen komen de meeste kinderen met klompen naar school, wat voor het onderwijs in vak *j* niet bevorderlijk is. Meermalen klagen onderwijzers er over, dat het onderwijs in vak *j*, dat als regel op de speelplaats moet worden gegeven en dan vaak vóór de klassen, waarin onderwijs in gewone vakken wordt gegeven, erg hinderlijk is voor dat onderwijs. Zoo zijn er verschillende omstandigheden, die niet bevorderlijk zijn voor goed onderwijs in vak *j*. Zoolang er niet zijn voldoende goed geschikte en geoefende leerkrachten, kan er van dit onderwijs niet veel terecht komen. Aan een 4-tal scholen zijn de resultaten van het onderwijs in vak *j* vrij goed te noemen door het aanwezig zijn van geschikte oefengelegenheden en voldoende geoefende leerkrachten (diploma A voor lichamelijke oefening); aan een 16-scholen zijn de resultaten, hoewel zeer matig, in verband met de omstandigheden, betrekkelijk gunstig te noemen. Aan 21 scholen zijn de resultaten ten gevolge van samenloop van de voornoemde omstandigheden van zeer geringe beteekenis."

In de provincie Limburg is het al niet veel beter gesteld. Het meest optimistisch is nog de inspecteur te Roermond gestemd, wiens oordeel over den omvang en de resultaten van het onderwijs in dit vak aldus luidt: „Aan de meeste scholen in deze inspectie wordt gevolgd de methode-Nijsten. Slechts een klein gedeelte van de leerstof, in deze methode aangegeven, kan op de scholen verwerkt worden in de 25 à 30 heele of halve uren, gedurende welke elke klas jaarlijks onderwijs in vak *j* krijgt (gemiddeld). In vele gevallen neemt het spel de meeste uren in beslag. De gekozen spelen munten echter niet steeds uit door groote hygiënische waarde. Een zeer beperkt gedeelte van den beschikbaren tijd wordt gewoonlijk besteed aan oefeningen in standen. Het oefenen in voortbewegen bepaalt zich vaak hoofdzakelijk tot gewoon gaan of loopen; orde-oefeningen nemen op sommige scholen te veel tijd in beslag. Slechts een derde van de hoofden der openbare scholen en de helft van de hoofden van bijzondere scholen oordeelen, dat de resultaten van het onderwijs in vak *j* bevredigend kunnen genoemd worden; de rest spreekt van onvoldoende, geringe of geen resultaten. Ik heb in het afgelopen jaar heel wat gymnastieklessen bijgewoond en ik moet zeggen, dat bovenstaand oordeel eer te mild dan te streng is.

Zoals boven aangegeven is, hebben scholen weinig scholen een overdekte oefenlegevenheid (lokaal of speelplaats). Daardoor moeten in ons wisselvallig klimaat veel lessen uitvallen. Hoewel dankbaar erkend moet worden, dat in de laatste jaren aan verschillende scholen verbetering is aangebracht, zijn er toch nog tal van speelplaatsen, die geen voldoende oefenlegevenheid bieden. 's Zomers zijn ze te stoffig, bij regenweer te modderig.

Naast gebrek aan oefenruimte meen ik vooral als factor voor het geringe resultaat te moeten noemen de veel voorkomende geringe belangstelling en sympathie voor dit vak. Ik wijt dit te kort voornamelijk aan de gebrekkige voorbereiding voor het examen *j* in vroeger dagen, wat mede ten gevolge had een betreurenswaardig gemis aan behoorlijk inzicht in het hygiënisch en paedagogisch nut van goed gegeven lichaams-oefeningen. De jongere generatie der leerkrachten, die in de laatste jaren voor het eerst in functie trad, is beter voorbereid.

Reeds vroeger merkte ik op, dat vele *j*-lessen in hoofdzaak uit spelen bestaan. Het vrije spel wordt door velen als de beste wijze van lichamelijke oefening beschouwd. Ongetwijfeld kan het veel bijdragen tot bevordering der organische verrichtingen, tot het verkrijgen van vlugheid en tegenwoordigheid van geest. Maar goede lichaams-houding, veerkrachtige gang en lenigheid worden m. i. hoofdzakelijk verkregen door vrije- en gereedschaps-oefeningen.

Een goed gegeven les in vrije oefeningen met of zonder gereedschap eischt heel wat meer van den onderwijzer — lichame-lijk en geestelijk — dan de leiding van de meeste spelen. Het is daarom begrijpelijk, dat een ietwat gemagzuchtig onderwijzer de voorkeur zou geven aan spelen.

Stelt de onderwijzer te geringe eischen aan zich zelf of is hij, wat vaak voorkomt, niet meer in staat de les goed te geven, dan zijn de resultaten natuurlijk onvoldoende. Dan ziet men slap uitgevoerde oefeningen, die niet of niet behoorlijk voorgedaan werden, terwijl de noodige correctie ook achterwege blijft. Dan draagt de les allerminst bij tot verbetering van lichaams-houding en gang en dient ze enkel tot verveling van leerlingen en onderwijzer.

Er wordt in het algemeen te weinig gelet op een krachtige en correcte uitvoering der enkelvoudige oefeningen. In plaats van deze juist voor te doen en behoorlijk te laten uitvoeren, kiest men samengestelde oefeningen, waarbij niet of althans onvoldoende gelet wordt op een juiste houding of goeden stand van lichaam of lichaamsdeel.

De methodiek draagt in deze ook wel wat schuld. De al te overvloedig aangeboden leerstof is te gevarieerd en te gecompliceerd en leidt daardoor niet zelden tot geringer correctheid bij de uitvoering. Ook hier is het: Niet het vele is goed, maar het goede is veel."

Ik behoeft wel niet verder meer te citeeren. De andere verslagen zijn in denzelfden toon gesteld. Over het algemeen worden de resultaten iets beter geacht bij het nieuwe vak „lichamelijke oefening", dat in tegenstelling met het oude vak „vrije-orde-oefening der gymnastiek" geacht wordt ook zaal- en klein-terrein-spelen te omvatten. Vooral het spelen overeenkomstig vaste spelregels wordt meer beoefend dan vroeger. En dit is ongetwijfeld een vooruitgang. Overigens is de toestand vrijwel gebleven zoals hij vroeger was. Aan vele openbare scholen, waar het vak in het leerplan voorkomt, wordt er feitelijk niets of zo goed als niets aan gedaan. Aan de bijzondere scholen, die het onverplicht in het leerplan hebben opgenomen, wordt getracht er van te maken wat mogelijk is. Zijn de omstandigheden gunstig, dan komt men wel eens tot aardige resultaten. Maar dat blijven uitzonderingen.

Ik heb mij meermalen afgevraagd of het niet beter zou zijn de lichamelijke oefening in zoverre van het gewone school-onderwijs te scheiden, dat deze onder leiding van daarmede bijzonderlijk belaste onderwijzers alleen plaats had in daartoe geschikte terreinen, die zoo noodig voor leerlingen van verschillende scholen kunnen dienen. Er zijn daartegen bezwaren. Ik noem slechts het bezwaar, dat het schoolverband losser wordt. Maar is dit bezwaar wel zoo groot? De inspecteur te Breda merkte hierboven reeds op, dat het vak in de lagere school toch al een geïsoleerde plaats inneemt en geen aansluiting vindt bij de andere vakken. En bovendien, er staan groote voordeelen tegenover. Men denke maar even aan de kosten, die gepaard zullen gaan met de invoering van het vak aan alle scholen, zoodat er overal een lokaliteit en oefenplaats is. En ten slotte is het toch maar de vraag: hoe bereiken wij de beste resultaten? Wat tot dusver bereikt werd, is onbeduidend. Voortgaan op den thans gevolgden weg zal schatten gelds kosten en waarschijnlijk poovere resultaten opleveren, omdat te vele onderwijzers geen voldoende bekwaamheid, geen voldoende geschiktheid en vooral geen voldoende belangstelling voor het onderwijs in de lichamelijke oefening bezitten.

E. Over de onderwijzers in het algemeen.

Behoudens schaarse uitzonderingen kan met lof worden gewaagd van den ijver en de toewijding der onderwijzers. Wat nog beter moet worden is enerzijds de controle van de hoofden op het onderwijs buiten hun klasse en anderzijds het overleg, dat geregeld tusschen hoofden en onderwijzers behoort plaats te hebben.

Te recht merkt de inspecteur te Helmond op:

„Er worden door de onderwijzers te weinig opzettelijke schoolvergaderingen gehouden voor de bespreking van de belangen van het onderwijs en van de leerlingen. Ondanks mijn aandrang in deze richting is nog weinig verbetering te bespeuren. Voor de eenheid van methode en onderwijs, voor de juiste doelstelling van elk vak aan elke school in het bijzonder, voor de omschrijving van de taak van elk der leerkrachten acht ik ze absoluut noodzakelijk. De omschrijving van de leerstof in het leerplan voor elke klasse is uit den aard der zaak zeer vaag. De leiding door de hoofden van scholen komt niet voldoende tot haar recht, doordat ze bijna zonder uitzondering aan eigen klassen gebonden zijn. Daardoor is de bepaling van den omvang van de leerstof binnen het raam van het leerplan bijna geheel aan elke leerkracht op zich zelf overgelaten. De ondervinding leert ons, dat dit dikwijls aanleiding geeft tot schromelijke overdrijving van de leerstof, vooral door jongere onderwijzers. Voor het slagen van het onderwijs acht ik het absoluut noodig, dat voor elke school in onderlinge bespreking het doel van het onderwijs in het algemeen en den omvang der leerstof voor elk vak en voor elke klasse in het bijzonder zoo nauwkeurig mogelijk wordt vastgesteld. Voor elke klasse dient in de gebruikte methodes te worden aangegeven, wat kan worden weggelaten en waar ze dient te worden aangevuld, opdat aan het slaafs volgen er van een eind kome. Zoolang niet aan elke school geregeld schoolvergaderingen worden gehouden, waarin voor elke klasse, naast de algemeene formule van het leerplan, in bijzonderheden de omvang van de taak voor elke leerkracht wordt vastgelegd, zoolang aan elke leerkracht naar vrije persoonlijke opvatting de uitwerking van het leerplan wordt overgelaten, zoolang niet van elk onderwijzer aan het eind van het leerjaar gevorderd wordt, dat de sterke beheersching en beperking vastgelegde leerstof het eigendom van zijn klasse is geworden, zoolang zal voedsel gegeven worden aan de herhaaldelijk geuite klacht, dat de lagere school haar taak niet juist opvat en uitwerkt.”

Tevredenheid spreekt uit het verslag van den inspecteur te Heerlen, die zegt: „De verhouding tusschen de hoofden van scholen en hun personeel is over het algemeen goed te achten, slechts uit enkele scholen bereikten mij klachten. Meestal is de minder goede verhouding het gevolg van een reeks kleine grieven, vaak ook van misverstand. Op het groot aantal leerkrachten in deze inspectie zijn er maar een paar, die beter deden het onderwijs te verlaten. Ze hebben geen idee van de hooge plaats, die een onderwijzer als opvoeder bekleedt. Zulke menschen behooren gelukkig tot de uitzonderingen. Met lof kan ik gewagen van den ijver en de toewijding, waarmee het overgrote deel zich van zijn taak kwijt. Vaak ben ik er door getroffen geworden. Die toewijding vindt men niet het minst bij de jongere leerkrachten. Heel veel hangt hier af van den invloed, die van het hoofd op het personeel uitgaat.”

F. Over de schoolgebouwen in het algemeen.

Een gedetailleerd overzicht van de veranderingen, die in 1929 in den toestand der gebouwen zoowel van het openbaar als van het bijzonder onderwijs hebben plaats gehad en van de verbeteringen, die in dit opzicht nog noodig zijn, is in de bij dit verslag gevoegde bijlagen A en B verwerkt.

In het kort laten deze mededeelingen zich als volgt samenvatten.

Voor het openbaar onderwijs werden 3 nieuwe gebouwen in gebruik genomen, met in totaal 10 klasselokalen, terwijl 26 bestaande gebouwen werden uitgebreid met 30 klasselokalen en 4 andere lokalen. Bovendien werden 40 gebouwen aanzienlijk verbeterd ten aanzien van verwarming, verlichting, ventilatie of anderszins. De speelplaats werd nieuw ingericht, vergroot of verbeterd aan 27 scholen, de meubilering of de leermiddelen ondergingen een aanzienlijke verbetering aan 80 scholen.

Van 34 openbare scholen waren de gebouwen geheel en al 5 gedeeltelijk in gebruik voor bijzonder onderwijs.

Verbetering is aan 44 openbare scholen dringend noodig ten aanzien van het gebouw, aan 18 ten aanzien van de speelplaats en aan 12 ten aanzien van de meubilering of de leermiddelen. In vele gevallen zijn daartoe plannen ahangig gemaakt.

Voor het bijzonder onderwijs werden 34 geheel nieuwe gebouwen ingevolge art. 72 der wet gesticht, met in totaal 179 klasselokalen en 20 andere lokalen, terwijl 43 bestaande gebouwen door toepassing van het tweede lid van art. 77 der wet geheel in gebruik werden genomen, met in totaal 158 klasselokalen en 14 andere lokalen. Daarenboven werden 117 schoolgebouwen ingevolge art. 72 uitgebreid met 155 klasselokalen en 20 andere lokalen en, met toepassing van art. 77, 22 klasselokalen en 1 ander lokaal van bestaande gebouwen in gebruik genomen. Ten aanzien van verwarming, verlichting, ventilatie of anderszins werden 84 gebouwen aanzienlijk verbeterd; 73 speelplaatsen werden nieuw ingericht of verbeterd; de meubilering of de leermiddelen ondergingen aan 151 scholen een aanzienlijke verbetering.

Verbetering ten aanzien van de gebouwen, de speelplaats, de meubilering of de leermiddelen zijn aan 220 scholen dringend noodig.

Ten gevolge der invoering van het zevende leerjaar en vooral van den zevenjarigen leerplicht en wegens de uitbreiding van het aantal verplichte onderwijzers was er in 1929 een groote bedrijvigheid op het gebied van den schoolbouw.

Toch waren er nog veel leslokalen, die te veel leerlingen bevatten. In de inspectie Breda waren er 3 openbare en 49 bijzondere scholen, die lokalen hadden, waarin meer dan 48 kinderen zaten. In de inspectie Helmond waren in 88 lokalen meer dan 48 leerlingen geplaatst, in de inspectie Heerlen in 95, zijnde 10 minder dan het vorige jaar. De inspecteur te Roermond deelt mede, dat een negende deel der onderwijzers meer dan 48 leerlingen in de klas had. Er waren in zijn inspectie nog 17 klassen met 56 of meer leerlingen. In de inspectie Sittard zaten in 96 lokalen meer dan 48 kinderen. In dezelfde inspectie waren 21 noodlokalen in gebruik, in de inspectie Heerlen 40, terwijl in deze inspectie 4 scholen in houten gebouwen waren ondergebracht.

Daarentegen stonden elders lokalen leeg; in de inspectie Heerlen werden 71 van de 713 en in de inspectie Roermond 51 van de 502 klasselokalen niet als zodanig gebruikt.

De schoolmeubelen en leermiddelen verkeerden over het algemeen in goeden toestand en zijn in genoegzame mate aanwezig. Het onderhoud der gebouwen is voldoende. De reiniging laat wel eens te wenschen over. Vooral de bijzondere meisjesscholen muntten uit door ordelijkheid en netheid. Daar verschillende speelplaatsen nog niet voldoende gehard zijn en niet waternij liggen, daardoor vaak zanderig of modderig zijn, is het op verscheidene scholen moeilijk, de lokalen schoon te houden, merkt de inspecteur te Helmond op.

Omtrent de ventilatie zegt dezelfde inspecteur: „Bij elken nieuwbouw en bij elke verbouwing van scholen wordt voor goede ventilatie gezorgd. Als regel wordt van die ventilatiemiddelen, vooral in de guurdere jaarheft, een zeer onvoldoend gebruik gemaakt. Onder de les en vooral in de speelpauzen wordt zeer onvoldoende geventileerd.”

Ofschoon de verwarming in het algemeen niet te wenschen overlaat, vind ik toch in meer dan één verslag vermeld, dat bij de strenge kou, die in het begin van het jaar heerschte, de verwarmingsmiddelen aan verschillende scholen niet voldoende bleken en het onderwijs diensgevolge moest worden gestaakt.

Scholen van meer dan 400 leerlingen waren er slechts weinige. De inspecteur te Breda vermeldt er drie, die te Roosendaal vier en die te Helmond twee, terwijl in de inspectie Heerlen de grootste school 401 leerlingen telde.

Hygiënisch schooltoezicht bestaat o. a. in de gemeente Breda. In den loop van het jaar heeft een medisch onderzoek plaats gehad aan alle Bredasche scholen voor gewoon lager onderwijs en is de gelegenheid opengesteld om den geneeskundigen dienst der gemeente over schoolkinderen te consulteren. De afdeling Noordbrabant van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten heeft besloten een vereeniging voor schoolartsdienst in het leven te roepen.

De inspecteur te Heerlen rapporteert: „In Heerlen wordt steeds het hygiënisch schooltoezicht uitgeoefend door een speciaal daarvoor aangestelden schoolarts en een schoolverpleegster. Dat toezicht krijgt hoe langer hoe meer het vertrouwen der ouders. Teder jaar neemt het aantal kinderen, dat zich aan een volledig en uitgebreid onderzoek onderwerpt, toe.

Scheen men eerst in Schaesberg denzelfden weg te willen gaan als in Heerlen, door het toezicht aldaar ook op te dragen aan een niet practiseerend arts, jammer genoeg, heeft deze zijn taak spoedig neergelegd. Nu is een geneesheer met drukke praktijk daarmede belast.

Ook in Eygelshoven en Voerendaal wordt het toezicht uitgeoefend door den gewonen dokter.

Ik geloof niet, dat men daar in de school veel van merkt."

In het verslag der inspectie Maastricht lees ik: „Alleen te Maastricht en te Vaals bestaat het instituut der schoolartsen. Als regel wordt de 1ste en 4de klasse kinderen onderzocht, en met kaartenstelsel aantekening gehouden van het onderzoek, terwijl alle klassen onder algemeene controle blijven en een oppervlakkig onderzoek ondergaan voor gezicht, ooren, handen, hoofd, enz.

De dienst der verpleegsters te Maastricht brengt het schoolartseninstituut tot zijn recht."

De inspecteur te Sittard schrijft: „In den loop van 1930 zullen door het Rijksschooltoezicht besprekingen gehouden worden met burgemeesters van verschillende gemeenten in gecombineerde vergaderingen, om te komen tot hygiënisch schooltoezicht, uitgeoefend door artsen, die zich uitsluitend met dit toezicht belasten. Ik meen, dat een drietal dezer artsen, ieder bijgestaan door een verpleegster, voorloopig voldoende zou zijn, met centrale standplaatsen Sittard, Geleen en Brunssum."

In Maastricht zijn de scholen ruim een maand gesloten geweest wegens het heerschen van roodvonk.

Herhaaldelijk werd door de inspecteurs de hulp van het geneeskundig Staatstoezicht ingeroepen tot afkeuring van ongeschikte schoollokalen. De inspecteur te 's Hertogenbosch maakt melding van de afkeuring van enkele lokalen, die reeds te lang in gebruik waren gebleven.

G. Over de kosten van het lager onderwijs in het algemeen.

Mededeelingen omtrent de kosten van het lager onderwijs werden in vroegere verslagen meer dan eens door mij gedaan. Ik heb daaraan niet veel toe te voegen dan dat gebleken is, dat de vaststelling van het aan de bijzondere schoolbesturen toe te kennen bedrag voor de exploitatiekosten soms niet geschiedt overeenkomstig de wettelijke bepalingen. Slechts zelden evenwel wordt door de schoolbesturen van de betreffende raadsbesluiten in beroep gekomen.

Steun uit de gemeentekas voor schoolbezoek elders werd door verschillende gemeenten verleend. Naar mate het aantal der gemeenten, die geen openbare school onderhouden, aangroeit, wordt de bepaling van art. 13 der wet, die echter betrekkelijk zelden tot moeilijkheden aanleiding geeft, veelvuldiger toegepast.

II. Verslag omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1928 in de tweede hoofdinspectie (de provincien Gelderland en Overijssel).

§ 1. Algemeene beschouwingen.

A. Toestand van het onderwijs.

De lagere school van heden ondervindt veel belangstelling, hetgeen zich echter vooral openbaart in veel klachten over de resultaten van haar onderwijs, die als onvoldoende worden beschouwd, vaak slecht genoemd worden.

Dit wekt bevreemding, wanneer men acht geeft op de groote veranderingen ten goede, die het onderwijs in het algemeen, maar speciaal het lager onderwijs in ons land heeft ondergaan. Wat de gebouwen aangaat, heeft de gelijkstelling tusschen het openbaar en het bijzonder onderwijs ten gevolge gehad, dat thans het laatste niet meer achter staat bij het eerste en dat de schoolgebouwen over het algemeen aan billijke en door het belang van het onderwijs gestelde eischen voldoen.

De inrichting der schoollokalen wijst er op, dat het personeel betere inzichten heeft gekregen in de beteekenis van een aangename, prettige omgeving, die het schoonheidsgevoel bevredigt en zoo dienstbaar is aan de aesthetische vorming der leerlingen. De schoolmeubelen voldoen, thans ook bij het bijzonder onderwijs, meestal aan hooge eischen, terwijl de leermiddelen, vooral de lees- en leerboekjes, reeds op zich zelf voor den leerling een attractie zijn.

Wat de uiterlijke verzorging betreft, werkt men in onze lagere school onder gunstige voorwaarden. Gemeente- en schoolbesturen zijn over het algemeen bereid hunnerzijds daartoe het noodige te doen.

Niet alleen echter ten aanzien van gebouwen, inrichting der schoollokalen, schoolmeubelen en leer- en hulpmiddelen voor het onderwijs, maar ook in andere opzichten kan gewezen worden op veel, dat er toe moest bijdragen om de resultaten van ons lager onderwijs bevredigend te doen zijn. Is de noodzakelijkheid tot bezuiniging oorzaak geweest, dat de zoo gunstige verhouding tusschen het aantal leerlingen en dat der leerkrachten, die de Lager-onderwijswet 1920 aanvankelijk gaf, niet gehandhaafd kon blijven en plaats moest maken eerst voor de z.g. technische en later voor de 48-schaal, met het herstel der eerste is de toestand vrij wat gunstiger geworden dan ze na 1924 werd, terwijl de laatste toch niet zoo lang gewerkt heeft, dat zij alleen reeds moest leiden tot de slechte resultaten, waarover velen nu spreken.

De onderwijzersopleiding is op hooger plan gebracht; onze kweekelingen krijgen thans een theoretische opleiding, die verre uitgaat boven die, welke zij, behoudens dan op enkele kweekscholen, vroeger op de normaalscholen of van hoofden van scholen ontvingen. De studie der paedagogiek heeft meer beteekenis, terwijl die der psychologie, vooral bij het hoofdonderwijzersexamen, den onderwijzer in staat stelt, kennis te nemen van de resultaten der wetenschap op dit gebied en zoo aan de eerste voorwaarde voor goed onderwijs: de onderwijzer kenne zijn leerling, te kunnen voldoen.

Zoo veel verandering ten goede en daarbij zoovele klachten over ons lager onderwijs! En toch moet ons dit niet te zeer bevreemden. Immers een deel der belangstellenden in de eene of andere zaak, welke het ook zij, meent van zijn belangstelling het best blijk te kunnen geven door een scherpe critiek uit te oefenen, met voorbijzien van het goede, dat ook zij zouden kunnen opmerken; maar ten aanzien van ons lager onderwijs scharen zich thans onder de critici ook zij, die de oorlogservaring en de na-oorlogse toestanden doen vragen naar een andere, naar de nieuwe school. Naar hun meening beantwoordt de lagere school niet aan de eischen van het sociale en economische leven, zooals dit zich reeds vóór den grooten oorlog begon af te teekenen en zich tijdens en na den wereldstrijd heeft ontwikkeld, en nog minder aan hetgeen de onderzoekingen der psychologen en de paedagogen hebben geleerd; men stelt nieuwe eischen aan het lager onderwijs.

De organisatie der school moet er op ingericht zijn om alle geestelijke gaven, zooals ze zich in de individuen openbaren, tot haar recht te doen komen; de eenheidsschool, die bedoelt den rechten man te brengen op de rechte plaats, zal moeten vervangen de school, zooals ze nu bijna overal georganiseerd is met haar tweedeelg onderwijs; het eene stelsel voor hen, die bestemd zijn voor een leidende functie, het andere voor degenen, wien een ondergeschikte positie wacht. Feitelijk is de toestand aldus, zoo zegt men, dat, wie eenmaal op de volksschool werd geplaatst, later een vakschool kan bezoeken, maar van de middelbare opleiding is uitgesloten.

Men erkent, dat meerdere differentieering noodig is, maar die dient niet op te treden, vóórdat de zevenjarige grondschool is afgelopen. De leerstof, die tot nog toe het kind werd aangeboden, voldoet niet aan de eischen, welke de psyche van het

kind der verschillende leerjaren stelt, noch aan wat het leven vraagt. Hoewel toegegeven wordt, dat de onderzoeken der psychologen en paedologen omtrent het zieleleven van het kind nog maar tot weinig vaste resultaten hebben geleid, meent men toch, op grond dier onderzoeken te mogen aannemen, dat de leerstof der eerste leerjaren zich heeft te beperken tot de personen en dingen op zich zelf; die der middelklassen mag ook omvatten hun doen, de betrekking, waarin ze tot elkaar staan, en wat er mede gebeurt, maar dat eerst in de hoogere leerjaren hun onderlingen samenhang en de begripsvorming, de overgang van het concrete tot het abstracte aan de orde kunnen komen.

Men meent, op grond van desbetreffende onderzoeken, te mogen aanvaarden de algemeene conclusie, dat van de leerstof na het vierde leerjaar bij de groote meerderheid der schoolkinderen weinig of niets zal blijven hangen. Het laat zich verstaan, dat zij, die dit oordeel juist achten, al meenen zij, dat heel wat oefenstof, die vervlegt, toch zijn nut heeft gedaan, zoowel ter ontwikkeling van het verstand als anderszins, wijziging in de leerstof noodzakelijk achten.

Is onze schoolorganisatie, al heeft de Lager-onderwijswet 1920 de gelegenheid gegeven, deze op te bouwen in de richting der eenheidsschool, nog niet in overeenstemming met de nieuwere ideeën; moet er, naar de opvatting van hen, die de oude school uit den tijd achten, verandering komen in de leerstof, het meest dringt zich naar voren de gedachte, dat de wijze, waarop in deze school de leerstof wordt aangebracht, door onvoldoende zelfwerkzaamheid niet kan leiden tot zelfstandigheid.

De Montessorischool, de Daltonschool, de persoonlijkheids-onderwijs-school, zij trachten, elk op haar wijze, aan dit laatste bezwaar tegemoet te komen en zijn een getuigenis, dat sommige ouders, onder de bekoring der nieuwe opvatting ten aanzien van de positie, die de leider van het onderwijs in de school moet innemen, voor hun kinderen iets anders verlangen dan de tegenwoordige school deze kan geven.

Nu zijn klachten over het lager onderwijs op zich zelf niet nieuw, al werden ze een kwart eeuw geleden niet geuit in den vorm, zooals ze thans worden gehoord en beriepen zich de ontevreden van toen zich niet, als thans, op het resultaat der wetenschappelijke onderzoeken en richtten hun bezwaren zich niet tegen de leerstof en tegen de wijze, waarop die werd aangebracht, maar wel tegen de waarneembare onvoldoendheid van het onderwijs in de verschillende vakken.

Die klacht werd altijd gehoord, omdat het heel natuurlijk is, dat men in vaardigheden, waarin men zich niet blijft oefenen, doordat men niet in de gelegenheid is om ze geregeld te beoefenen, niet meer vaardig blijft; omdat kennis, die niet in het dagelijksch leven, in het onderling verkeer noodig is en niet wordt onderhouden, bij den een vlugger dan bij den ander, verloren gaat en eindelijk, omdat de *bijzondere* oorzaken, die vroeger en nu — afgezien van de schoolorganisatie, van de leerstof en van de positie van den onderwijzer tegenover de leerlingen — voortdurend of tijdelijk van ongunstigen invloed op het onderwijs op bepaalde scholen zijn en de oorzaken, die belemmerend werken op het onderwijs in het algemeen, nog voorkomen.

In mijn meer dan vijf en twintigjarige werkzaamheid als lid van het Rijksschooltoezicht heb ik ervaren, dat er, ja zeker ten aanzien van de verhouding van het openbaar en bijzonder onderwijs een gunstige verandering is gekomen met al de goede gevolgen daarvan: betere voorziening van schoolruimte, van hulp- en leermiddelen; dat er een betere verhouding is gekomen tusschen het aantal leerkrachten en leerlingen; de onderwijzersopleiding is verbeterd; maar dat er overigens ten aanzien der factoren, die ons lager onderwijs op iedere school in het bijzonder en meer in het algemeen gunstig of ongunstig beïnvloeden, nu juist niet zooveel is veranderd.

In de verslagen der inspecteurs worden geen omstandigheden genoemd, die voor het onderwijs op bepaalde scholen meer in het bijzonder een gunstige werking zouden hebben gehad; als algemeen werkende gunstige omstandigheid wordt door vrijwel allen vermeld het weer in werking treden van de zg. technische, waardoor vele scholen in een betere positie kwamen, doordat het personeel niet meer gedrukt werd door de zorg voor een te groot aantal leerlingen voor één persoon en veelal ook een betere verdeling van de verschillende leerjaren over de onderwijzers mogelijk was.

Veel en velerlei zijn, evenals vroeger steeds ook het geval was, de oorzaken, die op het onderwijs aan bepaalde scholen

voortdurend of voor korter of langer tijd belemmerend werkten. Scholen, gelegen aan een grooten verkeersweg, ondervinden dagelijks de nadeelige gevolgen daarvan; verbouw van een school verstoort soms gedurende maanden den goeden gang van het onderwijs, als burgemeester en wethouders en de inspecteur niet wakker zijn geweest bij de goedkeuring (of wat den inspecteur in bepaalde gevallen betreft), bij het uitbrengen van zijn advies over het bestek; het verblijf in noodlokale werkt in den regel ook niet gunstig.

Werd vroeger door het onderwijzend personeel der openbare scholen niet zelden geklaagd over de *schrielheid* van het gemeentebestuur, thans moeten soms de openbare en de bijzondere school beide zulks doen, nu verhooging van de kosten, genoemd onder letter e t/m h en o in art. 55 der Lager-onderwijswet 1920, en die der instandhouding voor de openbare scholen automatisch de vergoeding, bedoeld in art. 101, 1ste lid, verhoogt.

Onder het personeel van sommige scholen kwam veel mutatie voor; ziekte onder dat personeel kan soms gedurende geruimen tijd groote schade aan het onderwijs doen; het telkens moeten vervangen worden van een onderwijzer is oorzaak, dat het onderwijs in zijn klasse steeds beneden peil blijft, met de slechte gevolgen daarvan voor de geheele school; de *totale ongeschiktheid* van één onderwijzer heeft soms ten gevolge, dat het onderwijs aan een school nooit goed kan zijn; het onderwijs aan scholen, die gezegend zijn met een personeel, dat *weinig hart heeft voor zijn taak*, kan geen goede resultaten afwerpen.

Evenals in vorige jaren had op een deel der scholen het onderwijs te lijden door het heerschen van verschillende kinderziekten, maar thans in verhoogde mate.

Bij een *vlottende bevolking* met als gevolg een schoolbevolking, waarvan slechts een klein gedeelte als het blijvend gedeelte kan beschouwd worden, of een bevolking, die op laag peil staat, waaronder nog veel *drankmisbruik* heerscht, met kinderen, wier *verstandelijke vermogens* over het geheel gering zijn, kan van de school niet veel verwacht worden, al kan er voor het overige onder gunstige omstandigheden gewerkt worden en geeft het personeel zich met alle toewijding aan zijn taak. Over zulke scholen heb ik zelf het directe toezicht gehad en er zijn er ook nu nog in de tweede hoofdinspectie.

Zoo zouden er meer oorzaken te noemen zijn, die de resultaten van bepaalde scholen meer of minder ongunstig beïnvloeden hebben, maar de genoemde zijn voldoende om aan te toonen, dat bij de beoordeeling van het onderwijs aan een school altijd rekening gehouden moet worden met de omstandigheden, waaronder zij geregeld werken moet, en die tijdelijk haar ongunstige werking hebben doen gevoelen.

Van meer belang is het te kennen de omstandigheden, die haar belemmerenden invloed op het onderwijs in het algemeen hebben doen gevoelen.

Het vorige jaar moesten de inspecteurs nog melding maken van de *hooge leerlingenschaal*, die vooral voor een deel der kleinere scholen, maar toch ook voor die met vier of vijf leerkrachten, veel zorg baarde, de noodzakelijkheid medebracht om klassen te splitsen met al de kwade gevolgen daarvan en de taak van het personeel zeer verzwaaarde, en van de *verplichte aanstelling van wachtgelders*, niet altijd onwillige handen met welke het slecht hazen vangen was, vaak wel gewillig, maar ongeschikt geworden voor den arbeid in de school; wier benoeming allerlei moeite en teleurstelling medebracht, zoodat verscheidene vacatures maandenlang duurden, voordat ze definitief vervuld waren.

Die moeilijkheden zijn voorbij, maar de andere oorzaken, die zij noemden als van ongunstige werking op ons lager onderwijs; de sleur in den arbeid van sommige onderwijzers; de algeheele ongeschiktheid van enkelen, de weinige voortgang in den schoolarbeid; het niet juist op de hoogte zijn van de eischen, in elk leerjaar te stellen; de vele achterblijvers in de verschillende klassen, gevolg van de vrees van niet weinig hoofden van scholen om in conflict te komen met onverstandige ouders, wanneer hun kinderen niet verhoogd worden; het handwerk-onderwijs onder den gewonen schooltijd, waardoor het klasverband gedurende twee of meer uren verbroken werd — zij bestonden ook reeds vroeger, behalve de laatste, maar het heeft zijn nut gehad, dat ze nog eens goed onder de loupe zijn genomen, waardoor er kans bestaat, dat er meer aandacht aan gewijd wordt, dan in vorige jaren misschien geschiedde.

Naast deze algemeen belemmerend werkende omstandigheden werden o.m. genoemd het te weinig herhalen van wat reeds is behandeld, het te weinig gebruikmaken der aan den kindereleeftijd eigene geschiktheid om te memoriseeren, het gebrek aan belangstelling van de zijde der ouders en aan samenwerking tusschen school en huis.

1. De algemeene klacht is, dat er van het geleerde zoo weinig beklift en inderdaad, de parate kennis van de leerlingen onzer lagere school is niet groot, een belangrijk deel van wat de school leerde, is na niet langen tijd vervlogen, wanneer de leerlingen de verkregen kennis niet kunnen toepassen.

Wie onderwijs heeft gegeven in het hoogste leerjaar eener lagere school en in de wintermaanden de jongens en meisjes, die in het voorjaar de school verlieten, op de herhalingschool of bij het vervolgonderwijs terug zag, moest ervaren, dat het onderricht, hetwelk hij in de avonduren gaf, eerst werkelijk vervolgonderwijs werd, nadat hij de eerste maand bestemd had aan herhaling van wat op de dagschool geleerd was.

Dit wijst op een euvel in ons onderwijs, waarop niet te vaak de aandacht gevestigd kan worden: die herhaling voor het begin van het vervolgonderwijs was minder noodig naar mate men heel de school door de oude waarheid: herhaling is de moeder van het geleerde, meer voor oogen had gehouden.

Veel herhalen, altijd weer herhalen door de leerlingen telkens weer in de gelegenheid te stellen om blijk te geven, dat ze de korte overzichten, waarin de leerstof is samengevat en die ze hebben gememoriseerd, nog kennen, maar vooral door verwerking onder telkens anderen vorm, waarbij men hen, die boven anderen uitmunten door intelligentie en goed geheugen, zoo noodig naast hun klasgenooten „eigen“ werk laat doen ter ontwikkeling in de richting, aangewezen door hun bijzonderen aanleg, zooals die zich langzamerhand heeft geopenbaard.

Dit wordt in onze scholen niet voldoende gedaan.

„Op meerdere scholen heb ik ook in 1928 weer moeten wijzen op onvoldoende herhaling. Dit komt het sterkst uit bij rekenen en aardrijkskunde. Bij rekenen behandelt men nieuwe stof en langen tijd vernemen de leerlingen niets van het vroeger geleerde, waar zij bij ondervraging dan geheel „uit“ blijken te zijn.

Bij aardrijkskunde constateerde ik bij herhaling, dat leerlingen van Europa of de werelddeelen goed op de hoogte waren, maar dat zij Nederland kwijt waren.

Het is onbegrijpelijk, dat menig onderwijzer niet meer terugrijpt in het vroeger geleerde of van het vroeger geleerde niet telkens opnieuw uitgaat.

En waarom niet elke les begonnen met eens een 10 minuten vroeger verworven kennis te repeteeren?“ (Inspecteur-Nijmegen.)

Men zou zoo zeggen, dat dit laatste toch natuurlijk is, vooral bij vakken als aardrijkskunde en geschiedenis, maar het blijkt telkens weer, dat men de noodzakelijkheid der herhaling niet voldoende inziet.

„Te veel, vooral op grotere scholen, moet geconstateerd, dat de leerstof te weinig herhaald wordt. Vooral van jongere onderwijzers verneemt men dan, dat de leerlingen het toch „gehad“ hebben. De uitdrukking is vaak juist, maar dan moet alle nadruk op het „gehad“ in anderen zin vallen. Hier wordt verzuim gepleegd. Om een voorbeeld te noemen, is het met de kennis van Nederland in het zesde en zevende leerjaar vaak niet best gesteld. Toch kan ik niet aannemen, dat er nimmer een oogeblik zou geweest zijn om deze stof te herhalen. Dan toch pas wordt zij het eigendom der leerlingen. De verontschuldiging, dat ook later zoo weinig van het onderwijs beklijft, kan niet worden aanvaard.“ (Inspecteur-Tiel.)

„Op kleine scholen“, zoo merkt deze inspecteur op, „heeft uit den aard der zaak meer herhaling plaats.“ Hij acht dit een voordeel van deze scholen. Misschien is het „kennen“ van de kinderen er minder, wat de quantiteit aangaat, vaak blijkt de kwaliteit beter: het onderwezene is meer geestelijk eigendom geworden, is van waarde voor het verdere onderwijs op de school zelf, voor de studie op de inrichtingen voor voortgezet onderwijs, voor verdere zelfontwikkeling en, goed gekozen, ook voor het practische leven.

De H.B.S. en het gymnasium kunnen niet werken met leerlingen, wier kennis maar vaag, wier vaardigheid onvoldoende is, wier werk lijdt aan onnauwkeurigheid. Wie zonder leiding van anderen zijn weg ter ontwikkeling moet zoeken, heeft niets

aan halve kennis, evenmin als ze eenige waarde heeft voor het practische leven, maar ze kan ook niet dienen tot grondslag van het onderwijs op de school zelf.

„Het is in een school nu eenmaal niet mogelijk om alles wat onderwezen is, ook als „parate kennis“ steeds voor den geest te hebben. Dat zal ook nooit worden gevraagd. Maar anderszins mag ook wel een er op worden gewezen, dat bepaalde regels zoo dikwijls moeten worden herhaald en toegepast, dat ze te allen tijde door de leerlingen kunnen worden gebruikt. Dat komt vooral uit bij de vakken Nederlandsche taal en rekenen. Niet zelden gebeurt het, wanneer in de hoogste klassen enkele zinnen worden opgegeven bij wijze van dictée, waarbij de uitgangen der werkwoordelijke vormen door elkander voorkomen, dat de onderwijzer opmerkt, dat hij in den laatsten tijd uitsluitend onderwezen heeft de uitgangen *s* en *sch* of een ander onderdeel van het vak, waardoor de kennis der uitgangen wel weer wat verminderd zal zijn. Dat excuus aanvaard ik niet, omdat m.i. in elk dictée enkele werkwoordelijke uitgangsmoelijkheden moeten voorkomen, waardoor het geleerde weer even gecontroleerd en bevestigd wordt. Dat kan nu eenmaal niet worden gemist. Ook in het stelwerk en al het andere schriftelijk werk komen die verschijnselen zoo onophoudelijk voor, dat die kennis altijd „paraat“ moet zijn. Natuurlijk mag ook aan de verschillende methoden de eisch worden gesteld, dat voortdurende herhaling noodig is, maar vooral hier heeft de onderwijzer te toonen boven de methode te staan, door van elke voorkomende gelegenheid gebruik te maken om de kennis weer even op te frischen.

Ook bij het vak rekenen hebben de heeren Bouman en van Zelm feitelijk hun methode sterk gewijzigd, omdat met de noodzakelijkheid der herhaling niet voldoende gerekend werd. In de nieuwste drukken is daaraan de noodige aandacht gewijd. Reeds nu blijkt uit de beoordeeling der opgaven, die aan de verschillende scholen bij wijze van proef zullen worden opgegeven door de onderwijzers, dat van te voren gezegd wordt, dat van bepaalde sommen wel niet veel terecht zal komen, omdat daaraan in den laatsten tijd nooit iets is gedaan.

Een veel voorkomend euvel is ook, dat vele onderwijzers er niet toe komen om de behandelde leerstof ook weer eens in anderen vorm ter verwerking voor te leggen aan de leerlingen. Telkens blijkt mij weer, dat de leerlingen moeite hebben met de oplossing van een opgave als deze:

$5\frac{1}{2}$ el laken kost f 39. Hoeveel kost één el?

De leerlingen kunnen dan wel de som maken, wanneer de vorm als deeling op het bord geschreven wordt, maar zij komen er niet toe om de deeling zelf op te schrijven. Veel te veel is rekenen slechts cijferen. Het uitvoeren van de berekeningen, dat gaat nog, maar het zich indenken van de betrekking, die er bestaat tusschen de verschillende gegevens, om dan door berekening het gevraagde te verkrijgen, daaraan hapert het. En toch is dat ook een der meest geschikte manieren, waarop de herhaling moet geschieden.“

(Inspecteur-Nijkerk.)

2. Ook bij vakken als rekenen en Nederlandsche taal, al bieden ze gelegenheid tot herhaling door verwerking van het geleerde, maar meer nog bij de zaakvakken dient daartoe gebruik gemaakt te worden van de den kindereleeftijd eigene geschiktheid tot memoriseeren. „Is de kinderpsyche op 13 à 14-jarige leeftijd meer geschikt voor de denkvakken bijv. wiskunde, op 8, 9 en 10-jarigen leeftijd is ze dat meer voor het memoriseeren. Te weinig wordt daarmee rekening gehouden en te veel wil men nog doen begrijpen. Meer dan tot dusver late men van buiten leeren, ook stukken poëzie. Het reciteeren van gememoriseerde verzen wordt meer beoefend, maar toch nog niet voldoende. Ook de vakken geschiedenis, aardrijkskunde en kennis der natuur geven geschikte oefenstof voor het geheugen.“ (Inspecteur-Zwolle.)

Een goed onderwijzer verzuimt niet, nadat hij zijn leerlingen de tafel van zeven heeft doen zien, die uit het hoofd te laten leeren, zoodat het niet kan voorkomen, dat zij in de middel — en wat ook voorkomt — in de hoogere klassen moeten zoeken naar het product van 8 keer 7; als hij het metriekstelsel met hen behandeld heeft, zal hij van hen eischen, dat zij het geleerde memoriseeren. Wie met zijn leerlingen een mooi gedicht heeft gelezen, zonder het al te veel uit elkaar te halen, maar wel de aandacht heeft gevestigd op de hoofdgedachte, op de woordkeuze, de woordklanken, het rythme,

op wat het gedicht werkelijk mooi maakt, hij zal het zijn leerlingen laten leeren vooral om er genot van te hebben, maar ook om hun woordenschat te vermeerderen en een schoone, goede gedachte in gekristalliseerden vorm te kunnen bewaren, opdat ze ouder geworden, nog meer dan als kind den rijkdom er van kunnen smaken.

Wie met zijn leerlingen een spelregel gevonden heeft, zal goed doen met hen dien regel ook in het geheugen te doen prenten; het zal de toepassing er van vergemakkelijken, niet alleen in de oefeningen, die daarvoor zijn bestemd, maar vooral ook dan, wanneer de aandacht niet op dien eenen regel is gevestigd.

Bij alle vakken moet het geheugen worden geoefend ter versterking van het geheugen zelf, maar ook ter bevestiging van de leerstof, en vooral is dit noodig bij de vakken geschiedenis en aardrijkskunde en gedeeltelijk ook bij natuurkennis. Zij komen niet tot hun recht, wanneer de onderwijzer niet van iedere les een korte samenvatting maakt om die door de leerlingen te doen memoriseeren. Zeker, de les moet naar vorm en inhoud geschikt zijn geweest, zoodat zij hun belangstelling heeft kunnen wekken, maar ze zal, behoudens dan misschien het meest marquante, vergeeten worden, als ze niet verankerd wordt in het geheugen.

Geschiedt dit voldoende op onze lagere school?

„Memoriseeren wordt slechts aan de kleinste helft der scholen in mijn inspectie beoefend, wat betreft mooie kindergedichtjes in de lagere klassen. Voor den leestoon en het gevoel voor rhytmie ware het zeer te wenschen, dat daaraan meerdere aandacht geschonken werd. Aan die scholen, waar geregeld opzegversjes worden geleerd, valt zoowel bij lezen als bij taal het profijt er van aan te wijzen. Hierbij mag ook wel worden gewezen op de slordige wijze, waarop aan sommige Christelijke scholen psalmverzen worden aangeleerd. Het leeren van jaartallen, hoezeer op beperking mag worden aangedrongen, wordt vooral op een aantal openbare scholen bijna geheel nagelaten. Bij het vak kennis der natuur vond ik slechts aan enkele scholen de gewoonte om een kort resumé van de les in een cahier te schrijven, dat dan werd memoriseerd. Ook ter bevordering van de netheid van zeer veel leerlingen is het aanleggen van een cahier, waarin wordt aangeteekend wat gememoriseerd moet worden, wel gewenscht.

Het memoriseeren in koor wordt zeer vaak nagelaten, doordat in één lokaal verschillende klassen onderwijs ontvangen, zoodat voor anderen daardoor stoornis zou ontstaan. Dit bezwaar geldt zeer zeker voor de lagere klassen, omdat daar het memoriseeren vrijwel uitsluitend in koor moet geschieden. Men tracht dat te ondervangen door de te leeren versjes gezamenlijk te memoriseeren, zoodat steeds nieuwe liedjes moeten worden gekozen. Daar dreigt echter al spoedig het gevaar, dat voor de jongste leerlingen niet de meest geschikte stof voor memoriseeren wordt gekozen (keuze der psalmversjes b.v.). Aan een der scholen trof ik de regeling aan, dat de leerlingen van klas 2 na schooltijd ongeveer 5 minuten nablevon voor het memoriseeren van de tafels van vermenigvuldiging. Natuurlijk worden deze bezwaren door mij ten volle erkend, maar voor de hogere klassen, waar de leerlingen niet in koor behoeven te memoriseeren, wordt van deze kinderlijke geschiktheid niet het gebruik gemaakt, dat er van te maken zou zijn.

Een aanmoediging door het beschikbaar stellen van kleine prijsjes aan leerlingen, die vrijwillig gedichtjes, teksten, jaartallen enz. hebben gememoriseerd, is zeer aan te bevelen, wanneer daarbij ook maar gerekend wordt met den goeden wil en den aanleg der leerlingen.

Men heeft voor de te memoriseeren leerstof het „schoolalbum” aanbevolen; anderen spreken van het noteeren van de „kernen” van het geleerde; de naam doet er weinig aan toe, maar voor verschillende vakken is het schriftelijk vastleggen van het geleerde en het memoriseeren van het genoteerde een niet te versmaden middel om de kennis te doen beklijven.” (Inspecteur-Nijkerk).

De inspecteur-Ommen deelt mede, dat hem hem vaak gebleken is, dat het memoriseeren en reciteeren van geschikte gedichtjes van uitstekenden invloed was op de voordracht bij het lezen en daardoor op het beter begrijpen en gebruiken van de Nederlandsche taal, maar het is hem ook gebleken, dat hieraan nog niet genoeg aandacht geschonken wordt.

Toch schijnt in dezen eenige verandering ten goede te komen. Zoo zegt b.v. de inspecteur-Tiel, na als zijn meening te kennen te hebben gegeven, dat allen er nog niet van zijn overtuigd, dat

bij het kind de ontwikkeling van het geheugen tijdens de schooljaren een groote sterkte ontvangt:

„In het verslagjaar viel hierin een kleine wijziging ten goede waar te nemen. Op mijn aandrang werd er iets meer zorg aan besteed. Wat kan er trouwens op tegen zijn het normale kind een taak op te geven, die het zonder veel bezwaar weet te volbrengen, als het er slechts van jongs af aan gewend is. Op deze wijze toch wordt het meer als zelfwerkzaam in het schoolleven betrokken. En dit laatste is als geen gering voordeel te achten.”

Ook de inspecteur-Zutphen heeft opgemerkt, dat in de laatste jaren op alle scholen meer zorg aan het memoriseeren wordt besteed en dat ze dit ook doen als huiswerk.

„Het overdreven idee, dat zelfs geen oogenblik aan huiswerk mag worden besteed door het kind van de volksschool, verdwijnt en juist het memoriseeren kan zoo goed buiten de schooltijden geschieden, daar een groote winst aan tijd hiermede wordt bereikt. De kinderen leeren graag van buiten, zoodat er geen enkel bezwaar is.”

Dit laatste is ook mijn ervaring. Iets van buiten te leeren vinden ze niet moeilijk; de school make daarvan gebruik, maar geve geen andere stof, dan die het geestelijk eigendom der leerlingen is, in dien zin, dat ze veel, hetwelk voor hen later nog rijker van beteekenis zal worden, nu toch reeds in beginsel verstaan.

3. Het is merkwaardig, hoe weinig er eigenlijk voldaan wordt aan een der eerste voorwaarden voor het welslagen van ons lager onderwijs, aan den eisch, dat er zal zijn *een nauwe samenwerking tusschen school en huis*.

Merkwaardig, maar eigenlijk in vele gevallen niet te verstaan. Zeker er zijn ouders, wien het zoo totaal ontbreekt aan eenig begrip van opvoeding, naast wie de kinderen opgroeien zonder eenige leiding. Van hen is niet te verwachten, dat zij samenwerking zullen zoeken en de onderwijzer zal vaak ervaren, dat hij geen contact met deze vaders en moeders kan krijgen, omdat het dezen onmogelijk is, de beteekenis van onderwijs en opvoeding te zien en zij geen besef er van hebben, dat zij en de onderwijzer een zelfden akker bewerken. Hoe scherp zou menig hunner acht geven op den arbeid van zijn medewerker, wanneer het hier betrof een gewonen akker, waarvan de opbrengst hem in de eerste plaats ten goede moest komen. Dan zou het belang van goede samenwerking begrepen worden, thans niet.

„Het gebrek aan belangstelling van de zijde der ouders geeft meer reden tot klagen. Waar de oorzaak te zoeken is, schreef ik reeds in een vorig verslag. Het meerendeel der ouders in hei en veenstreek is zelf nog te onontwikkeld, om goed onderwijs naar waarde te schatten. Men is er onverschillig voor. De twee belangwekkendste punten zijn voor hen: 1°. kan mijn kind al naar school; 2°. het allervoornaamste, kan mijn kind al van de school af. De levensomstandigheden zijn daarbij van grooten invloed.” (Inspecteur-Ommen).

„Nog steeds wordt het schoolgaan der kinderen door een groote groep ouders als een noodzakelijk kwaad gevoeld. Deze ouders trachten dan ook zoo enigszins mogelijk hun kinderen van school te houden. Het komt voor, dat zij daarin gesteund worden door hun huisdokter, die ongemotiveerd verklaringen afgeeft, dat het wenschelijk is, dat een kind de school niet bezoekt.

Hierdoor komen die leerlingen achter, maar tevens wordt de geheele klasse min of meer door deze leerlingen opgehouden, evenals door de leerlingen, die een extra lesje voor eenig vak noodig hebben en dit ook van hun klasseleerkracht na schooltijd kunnen krijgen, doch waartegen de ouders zich verzetten, zeggende, dat meester na schooltijd geen recht meer op hun kinderen heeft.” (Inspecteur-Deventer).

Zoo zijn er; ze kunnen dat belang niet verstaan, maar daarnaast zijn er zooveel, van wie men dit wel mag verwachten en die toch niet de minste moeite doen samenwerking te zoeken. Ze zenden hun kind ter school, maar als de onderwijzer zijn eerste les begint, dan weet hij gewoonlijk niet meer van zijn leerlingen af dan naam, voornaam en geboorte.

Die zijn hem opgegeven, maar verdere mededeelingen te doen is vaak niet noodig geoordeeld. Of het kind een enig kind is; of het bijzondere karaktereigenschappen bezit, die tot voorzichtigheid manen; of het misschien door ongeval of ziekte in zijn ontwikkeling is belemmerd — het zijn allemaal omstandigheden, waaromtrent geen mededeelingen worden gedaan door de

ouders, maar naar welke vaak ook niet door de onderwijzers gevraagd wordt.

Is hier reden tot klacht over vele ouders, die mislukking van vele oudercommissies is voor een deel een gevolg van de weinige belangstelling van het onderwijzend personeel in de belangstelling der ouders.

„Over gebrek aan belangstelling van de zijde der ouders wordt door de onderwijzers, als men hierover spreekt, weinig geklaagd; mijn ervaring is steeds, dat de onderwijzers (een heel, heel enkele uitgezonderd) de belangstelling der ouders ook niet zoeken en liefst geheel eigen wegen en eigen opvattingen volgen; dit uit zich m. i. ook sterk in de zeer geringe sympathie hier van hoofden en onderwijzers voor de ouderavonden (behoudens weer een heel enkele uitzondering).” (Inspecteur-Almelo.)

Men klaagt niet over de belangstelling der ouders, omdat men die niet behoeft.

En toch is samenwerking van school en huis noodzakelijk, ook voor het verkrijgen van goede resultaten van het onderwijs in de verschillende vakken, maar vooral voor de zedelijke vorming der leerlingen ten aanzien waarvan school en huis elkaar, zij het meestal niet opzettelijk, ook niet van den kant der ouders, op allerlei wijze tegenwerken; ook wel opzettelijk, wanneer b.v. de ouders thuis het gezag van den onderwijzer afbreken; wanneer ze tusschenbeide komen, als de onderwijzer hun kind een bepaalde straf heeft gegeven.

De wetgever heeft in 1920 een zwakke poging gewaagd om de samenwerking tusschen school en huis te bevorderen door de instelling der oudercommissies en der ouderavonden, op zich zelf uitnemende zaken, die commissies zoowel als die avonden, en men mag gelukkig constateeren, dat zij op verschillende scholen medewerken tot het doel, waartoe ze in het leven werden geroepen, maar in het algemeen kan men dit nog niet zeggen. Ouderavonden, samenkomsten van onderwijzend personeel en ouders kunnen uitnemend werken, vooral wanneer ze ook dienen om de ouders direct kennis te doen nemen van het werk hunner kinderen, maar van veel meer betekenis voor een goede verstandhouding tusschen school en huis is het huisbezoek der onderwijzers, waarbij zij zich op de hoogte kunnen stellen van de huiselijke omstandigheden van het kind, van zijn dagelijkse omgeving; waarbij zij veel zullen kunnen vernemen, dat hun bij de leiding van het kind van dienst kan zijn; waarbij — en dit is het voornaamste — een band, wederzijdsch vertrouwen komt tusschen de ouders en de onderwijzers, en het kind, als de onderwijzer komt en niet het kwade in de eerste plaats, maar het goede van hun zoontje of dochtertje mededeelt, in zijn „meester”, den „mijnheer”, een vriend begint te zien.

Zoo wordt het niet altijd door de onderwijzers ingezien.

„Er zijn op het platteland hoofden van scholen, die hierin goed werk verrichten. Zij bezoeken de ouders, overleggen en bereiken vaak het doel. Er zijn er ook, die dit minder ernstig nemen. Anders kon het niet voorkomen, dat het hoofd eener kleine school verzuimen als ongeoorloofd eerst opgeeft en later den toestand in het desbetreffende gezin als zeer droevig moet kenschetsen.” (Inspecteur-Tiel.)

Zoo moet het: de onderwijzer van tijd tot tijd in de gezinnen, in het huis zijner leerlingen en de ouders een enkelen keer in de school om hun gelegenheid te geven het werk hunner kinderen te zien, maar ook een indruk te krijgen van het onderwijs, van de wijze, waar op de „meester” met zijn leerlingen omgaat en van de omgeving, waarin hun kinderen een groot deel hunner eerste levensjaren doorbrengen.

Waarom zou men de ouders niet deze gelegenheid geven, gelijk reeds geschiedt op een der scholen in de twee hoofdinspectie, waar de ouders op den daarvoor aangegeven dag vrijen toegang hebben, het werk der leerlingen van een jaar ter inzage ligt, de ouders daarvan met belangstelling kennis nemen, de leerlingen hebben geleerd rustig door te werken en waar ouders en personeel op den besten voet met elkander staan.

De inspecteur-Zutphen is van oordeel, dat de belangstelling der ouders bij het bijzonder onderwijs en de samenwerking tusschen school en huis daar groter is dan bij de openbare school. Hij zegt dienaangaande: „Ik ben wel overtuigd, dat de belangstelling der ouders groter is op de bijzondere school, maar groter nog de samenwerking tusschen school en huis.

Een en ander ligt in de lijn dier scholen. Aan het hoofd een schoolbestuur, gekozen door de ouders, contact tusschen schoolbestuur en hoofd met onderwijzers. Meer huisbezoek, alzoo

direct contact met de ouders. Meer vereenigingsleven, waardoor de ouders meer omgaan met de onderwijzers. Door de lessen in Bijbelsche geschiedenis meer opvoedend werk in de scholuren. Toch is het mijn meening, dat ook op de bijzondere scholen, hoezeer de omstandigheden daar medewerken, de toestand niet zoo is, dat hij goed te noemen is.”

Zoo is het, ook bij het bijzonder onderwijs is het ten aanzien van de samenwerking tusschen school en huis lang niet altijd goed, al zijn de omstandigheden en verhoudingen hier over het algemeen gunstig om een goede samenwerking tusschen onderwijzers en ouders te doen ontstaan.

En die zal ontstaan, wanneer de verhoudingen worden, zoals de inspecteur-Zwolle die in het volgende aangeeft. „Vooral heeft het onderwijs de belangstelling der ouders noodig. Het verkwikt en sterkt de onderwijzers die waar te nemen, maar ook de leerlingen ondergaan er dagelijks den invloed van. Daar komt de achtjarige woeiwater uit school. Hij vraagt zijn moeder om een zwart lapje. Bij navraag blijkt, dat zijn onderwijzer verteld heeft over den regelmatigen, sierlijken vorm der sneeuwvlokken. Hij wil nu 's meesters raad gaarne zelf waarnemen.

Zal moeder nu uitsstellen tot het niet meer sneeuwt, of ja, een moeder, die de school steunt, gaat het gevraagde spoedig geven en vader haalt een loupe of microscoop. Het diner wordt zoo noodig vijf of tien minuten uitgesteld. Mogen er onaangename woorden vallen als er gevraagd wordt om een paar centen voor zaad voor het schooltuintje? Ik meen van neen!

Als de onderwijzers met de leerlingen op den vrijen middag eierdopjes, kandelaartjes, appels, peren, bananen, enz. van klei gaan maken of anderen handarbeid verrichten, zullen de ouders hun belangstelling toonen en meehelpen, dat ook daarbij alles ordelijk en geregeld kan gaan. Het meeleven van vader en moeder met alles wat er op school geschiedt, zal de belangstelling van het kind verhoogen en het onderwijs ten goede komen. Als de vertellingen in den familiekring beluisterd worden, van het aantal fouten in de sommen en het taalwerk nota wordt genomen, dan zal de noodige interesse bij het kind op de les aanwezig zijn.

Ook hier is een wisselwerking. De onderwijzers kunnen die bevorderen bij huisbezoek en op ouderavonden. Een vorig jaar heb ik hier meer van gezegd. Vele hoofden van scholen roemen den goeden invloed van de vergaderingen met de ouders. Een enkele meent, dat het er wel zonder kan. Ik denk het ook. Maar ik vrees, dat zij, die op de gewone jaarlijksche lijst met opmerkingen aldus spreken, niet weten, hoe ze dit bij de wet voorgeschreven middel moeten hanteeren. Bij het bijzonder onderwijs worden er scholen aangetroffen, waar men zelfs geen poging waagt om door vergaderingen met de ouders als ook tusschen school en huis contact te krijgen. Inzonderheid zijn dit de R.-K. scholen. De reden weet ik niet. Wel meen ik, dat de belangstelling van de ouders moeilijk langs andere wegen zoo gemakkelijk kan worden gewekt. Mijn voorbeelden ter illustratie ontleende ik steeds aan het onderwijs. Nog groter is de invloed bij het handhaven van orde en tucht. Vooral de opvoeding eischt meeleven van de ouders met de onderwijzers en omgekeerd. Hier behoeft zelfs niet meer van gezegd, maar waar wel op mag worden gewezen is, dat slechts bij goede orde productief onderwijs kan worden gegeven.

Jan heeft een been gebroken. Het zal allicht 6 weken duren voor hij weer op school komt. De vader gaat zelf naar het hoofd der school om de reden van het verzuim te melden. Meester belooft eens naar Jan te komen kijken. En meester hield woord niet alleen, maar hij had ook den klasse-onderwijzer gevraagd eens naar Jan te informeren en de klasgenooten hebben ook schier alle van hun belangstelling blijk gegeven. De een vertelde van aardrijkskunde, de ander van vaderlandse geschiedenis. Deze mocht een mooi leesboek uit de bibliotheek voor den patiënt meebrengen, die liet de laatste teekeningen zien. Is het wonder, dat Jan verlangde naar den eersten schooldag?

Het personeel en de medeleerlingen hebben allen meegewerkt om het hiaat in Jan's kennen en kunnen weg te nemen. Dit is het tegengestelde van de houding geuit in het: „Ben ik mijns broeders hoeder”? En de gemeente- en schoolbesturen hebben een dergelijk optreden te waardeeren. Van verdere medewerking van de zijde van Jans ouders zijn de onderwijzers verzekerd.”

4. Het eigen karakter van den arbeid van den onderwijzer eischt, dat hij zooveel mogelijk zelfstandig werkt, met dien

verstande, dat hij, indien hij met anderen moet samenwerken aan het onderwijs en de opvoeding van een zelfde groep kinderen, door die samenwerking gebonden is, afgezien nog van het feit, dat de school niet in volstreken zin autonoom is en dat slechts in beperkte mate voor haar geldt het beginsel der soevereiniteit in eigen kring. Onder dit voorbehoud zal de onderwijzer, die aan het hoofd eener eenmansschool staat, zich in zijn pædagogische en onderwijskundige ideeën kunnen uitleven.

„Een fout van onderscheiden scholen is nog steeds, dat het personeel de school niet als een eenheid ziet. Men is er niet van doordrongen, dat men alleen met zijn tweeën tot zessen aan het instituut is verbonden, omdat het aantal kinderen te groot is voor één man, doch dat men eigenlijk als één man moet samenwerken tot het doel en dat ieders werk geen afzonderlijk brok van het geheel is. De eenmansschool biedt hier eigenaardige moeilijkheden, maar in één opzicht is zij het ideaal. De onderwijzer kent het geheel door en door. Daaraan is m. i. te danken, dat op die schooltjes, mits het getal leerlingen niet te groot is, nog zooveel goeds kan bereikt worden.” (Inspecteur Ommen.)

In een school, waaraan meerdere leerkrachten werkzaam zijn, zal ieder hunner er rekening mee moeten houden, dat anderen, ieder voor zijn deel, met hem verantwoordelijkheid dragen voor het onderwijs der verschillende opeenvolgende groepen van leerlingen, waaruit de school bestaat.

In abstracto kan hierop één uitzondering gelden: het geval, dat bij de klasseleiding het opschuivingsstelsel tot zijn uiterste consequentie wordt doorgevoerd en de onderwijzers dus heel den schooltijd door dezelfde leerlingen houden, behoudens dat zitten-blijven twee of meer hunner tot „meester” krijgen.

Ik zeg in abstracto, want, zoodra twee of meer groepen van leerlingen in één gebouw, op één speelplaats te zamen komen, zullen ze den invloed der leiding van de andere groepen onder vinden, terwijl verschillende maatregelen, voor alle groepen geldende, niet kunnen uitblijven, waarvan de verantwoordelijkheid moet worden aanvaard.

Over de vraag opschuivings- of wisselsysteem, daargelaten of de wettelijke bepalingen zulks zouden toelaten en deze vraag alleen in scholen, waar elke leerkracht één klasse heeft, gesteld kan worden, kan niet iedere onderwijzer voor zich beslissen, zoodat ten laatste over dit eerste en hier fundamentele vraagstuk een gezamenlijke beslissing zou genomen moeten worden.

Waar het opschuivingsstelsel slechts past in de organisatie van een deel onzer scholen, de bezwaren tegen dit stelsel, indien het consequent wordt volgehouden, voor velen een ver hindering zijn om het toe te passen en het den onderwijzer eener groep toch nog in verschillende opzichten zal binden, zal de idee, dat de leiding van den onderwijzer alleen bepaald wordt door zijn eigen theorie, naar het mij voorkomt, theorie blijven.

In elk geval, al mag de onderwijzer, die zich met ijver en toewijding aan zijn werk geeft en zijn vakstudie niet verwaarsloost in het belang van het onderwijs vragen een groote mate van zelfstandigheid, bij de huidige verhoudingen bij het lager onderwijs eischt dat belang, dat er in den arbeid en het optreden van het personeel eener school eenheid heerscht.

Aan dien eisch wordt op vele scholen niet voldaan. „Opgevallen is het mij, dat er dikwijls zoo weinig eenheid in de scholen is. Ieder werkt in zijn klasse maar voort, zonder zich om het werk van zijn collega's te bekommeren. De school is vaak geen geheel meer, doch in hetzelfde gebouw ondergebracht en naar leeftijd gegroepeerde kindertallen, die ieder van een leerkracht les krijgen.” (Inspecteur Arnhem.)

„Een leidende gedachte voor het geheele onderwijs aan een bepaalde school wordt nog veel gemist. In iedere klas wordt gewerkt, vaak zelfs zeer verdienstelijk gewerkt, maar ieder werkt op zijn wijs. Niet zelden blijkt het me, dat in de school één exemplaar van het leerplan aanwezig is, nl. bij het hoofd der school. In elk der lokalen is echter geen afschrift van het leerplan aanwezig, zoodat de onderwijzer der klasse alleen weet, welke boekjes hij moet doorwerken. Op welke wijze echter de onderdelen worden behandeld in de verschillende leerjaren, daarvan weet men niets. Als recent voorbeeld daarvan geven we het volgende: In een school worden de uitgangen bij de ver voeging van het werkwoord besproken; een vaste regel zit er echter niet in. In klas 5 heeft de onderwijzer heel geleerd gesproken over 1sten, 2den en 3den persoon; in klas 6 wordt geleerd: bij „ik” nooit een t; bij „gij” altijd een t; in andere gevallen in den tegenwoordigen tijd wel een t en in den ver-

leden tijd niet. In klas 5 was hier heel wat tijd onnoodig besteed aan het aanleeren der „personen”.

Ook voor verschillende andere vakken is het hoogst gewenscht, dat in een breed uitgewerkt leerplan voor de verschillende klassen wordt aangegeven, hoe verschillende gevallen worden behandeld, zoodat men in een volgende klasse zich kan aansluiten bij het voorgaande. Zelfs in een gesplitste klasse komt het meermalen voor, dat in de manier van behandeling groot onderscheid bestaat. In één school viel mij bijv. op, dat bij de behandeling van de getallen 1 tot 100, dus in het tweede leerjaar, in de ene helft der klas de op te tellen getallen onder elkaar werden geplaatst en in de andere helft naast elkaar; de ene onderwijzeres rekende uitsluitend volgens de cijfermethode, de andere volgens de hoofdtekenmethode. Zooiets is in een school, waar eenheid heerscht, niet mogelijk en mag ook niet voorkomen. Ook de techniek van het onderwijs moet door voortdurende samspreking, door bespreking op schoolvergaderingen en door de algemeene leiding van het hoofd der school aan één school ook één geheel vormen.

Het is niet noodig, dat iedere leerkracht een automaat wordt, die slechts uitvoert, wat hem is opgedragen, maar te zamen moet het geheele personeel van één school de gemeenschappelijke drager van één gedachte zijn, die het geheele onderwijs aan die school als een eenheid beheerscht.” (Inspecteur-Nijkerk.)

Te recht wijst de inspecteur-Ommen er op, dat het voor het verkrijgen van de noodige eenheid in het onderwijs aan een school niet voldoende is, dat het hoofd der school de geheele school kent en weet, hoe er gewerkt wordt, maar dat de leerkrachten meer belang moeten stellen in den arbeid hunner collega's. Er is gebrek aan belangstelling in elkanders werk, met als gevolg gebrek aan eenheid en samenwerking. Hij zegt er van: „Het personeel van elke school moest trachten hun school in wezen een eenmansschool te doen zijn. Het is daarom niet voldoende, dat het hoofd der school de geheele school kent en weet hoe er gewerkt wordt. Elke leerkracht moest meer weten van het geheel, het werk van andere leerjaren dan het zijne zien en beoordeelen, het oordeel van zijn medewerkers over hun leerlingen kennen. Een volledige samenwerking zou voor de verstandelijke ontwikkeling der leerlingen van groote waarde zijn, maar niet minder voor de zedelijke vorming. Bij veelvuldige bespreking van elkanders werk en leerlingen zou veel beter in het oog vallen, hoe een goede aansluiting van de verschillende klassen verkregen kan worden en wat van een klasse als geheel en van elken leerling afzonderlijk geëischt moet worden en geëischt kan worden. Dan zou zich onmogelijk kunnen voordoen, wat thans herhaaldelijk op te merken is, dat bijv. de leestoon in het 3de leerjaar veel minder is dan in het 2de, dat de 4de klas slechter schrijft dan de derde, dat elders weer de 5de klas slordiger en onnauwkeuriger rekent dan de 4de. De door een leerkracht bereikte resultaten mogen niet door onachtzaamheid of slapper optreden en milder eischen van een opvolger verloren gaan.”

Voor den inspecteur-Zutphen (thans Apeldoorn) was juist dit gebrek aan eenheid de sterkste indruk, dien hij kreeg, toen hij zijn arbeid als lid van het Rijksschooltoezicht begon. Misschien stelde hij als oud-militair aanvankelijk te strenge eischen, maar zijn hier volgende opmerkingen dienaangaande maakt, nadat hij ruim elf jaren bij het Rijksschooltoezicht werkzaam is geweest en zich heeft kunnen inleven in de verhoudingen bij en in de sfeer van het lager onderwijs, verdienen toch alle aandacht.

„Bij een vraag, hoe doet men dit of dat in het leerjaar, voorafgaande aan het uwe, kreeg ik slechts ten antwoord: „ik weet het niet”. Ik vond dat absurd. Men kan toch niet voortwerken, als men den basis niet kent, waarop men bouwen moet. Elke onderwijzer behoort het leerplan der school voor alle leerjaren te kennen, inzonderheid het deel, dat geldt voor hem-zelf en voor het voorgaande en aansluitende leerjaar. Aan eenheid in het onderwijs ontbreekt het zeker op de scholen, herhaaldelijk vestigde ik hierop de aandacht der hoofden. Meer toezicht van hun kant en geregelde schoolvergaderingen, waarin systematisch elk leervak der school wordt behandeld, kunnen alleen verbetering in dezen toestand brengen. Meer samenwerking bij het onderwijs en meer wederzijdsche belangstelling in het werk zijn noodig, moeilijkheden, die men bij het aanleeren van iets heeft, moeten met elkaar besproken worden. De onderwijzer van de ééne klasse moet van gedachten wisselen met dien van de onmiddellijk voorafgaande over moeilijkheden, door den eerste ondervonden en door hem geconstateerd, over gebrek aan

kennis van zekere onderdeelen, waardoor het voortwerken wordt bemoeijlikt. Ook deze belangrijke zaak houdt verband met de sleur, waarmede vaak gewerkt wordt, er wordt niet doorgedacht over het werk. Hij moet weten, op welke wijze een zekere moeilijkheid in de lagere leerjaren is onderwezen, om dan op dezelfde wijze te kunnen voortgaan.

Ook is het noodig, dat de onderwijzers met elkaar praten over hun leerlingen. Het kan voorkomen, dat een kind moeilijk te vatten is, terwijl de vorige onderwijzer geen last met hem heeft gehad. Men kan zijn opvolger op de hoogte brengen van bijzondere huiselijke omstandigheden van een kind, waardoor het noodig is, dat dit wat wordt ontzien. Er zijn talloze dingen, waarbij de samenwerking tusschen de leerkrachten noodig is. Een school mag en moet uit 7 deelen bestaan, maar deze deelen moeten aaneensluiten, één geheel vormen. Het is mede de taak van het hoofd der school, te zorgen, dat zijn school aan dezen eisch voldoet."

Het is daartoe niet voldoende, dat er geen verwijdering tusschen het hoofd der school en het verdere personeel bestaat; dat „allen vriendelijk met elkaar leven op de speelplaats en in de personeelskamer", zooals de inspecteur-Zwolle zich uitdrukt, maar het wordt bereikt „alleen daar, waar een zoodanig vertrouwen wordt gevonden, dat hulp van meer ervaren en speciaal van het hoofd der school wordt ingeroepen, ook daar, waar men elkander opbouwende critiek niet spaart".

„Zulke scholen zijn er maar slechts weinige", zoo is zijn ervaring. Anderen mogen meenen, dat dit aantal grooter is, ongetwijfeld is volkomen juist de meening van dezen inspecteur:

„Ware belangstelling in elkanders werk, omdat men één zaak dient, moet er meer gevonden worden, het zal én school én leerlingen ten goede komen".

Bij de vraag, van welke maatregelen verbetering van den toestand wordt verwacht, geeft een der inspecteur als zijn meening te kennen, dat het nemen van maatregelen thans, nu we in afwachting zijn van het rapport der Commissie-Rutgers, niet gewenscht is. Hij kent blijkbaar niet juist de opdracht dezer commissie, die zich in hoofdzaak heeft bezig gehouden met de vraag, hoe op de beste wijze kan worden te gemoet gekomen aan de bezwaren, die uit financieel en practisch oogpunt tegen de Lager-onderwijswet 1920 zijn gerezen.

Als gevraagd wordt naar de maatregelen, die tot verbetering van den toestand kunnen strekken, dan mag allereerst van de leden van het Rijkschooltoezicht verwacht worden, dat zij, indien zij meenen, dat er belemmerende omstandigheden zijn, beproeven de middelen aan te geven, waardoor die belemmeringen worden weggenomen of in elk geval zooveel mogelijk worden tegengegaan, gelijk hiervoor bij de melding van zulke minder gunstige omstandigheden is gedaan: ter bevordering van de belangstelling der ouders meer contact tusschen school en huis, vooral door meer huisbezoek door de onderwijzers en meer gelegenheid voor de ouders om in de school zelf kennis te nemen van de inrichting van het onderwijs zelf, van den arbeid der onderwijzers en van het werk hunner kinderen; ter bevordering van de eenheid in het onderwijs meer contact tusschen het personeel onderling, d. w. z. ten aanzien van hun dagelijkschen arbeid; ter bevestiging van hetgeen onderwezen werd, meer geregelde herhaling van het geleerde en het late memoriseeren van korte overzichten van de behandelde leerstof.

De inspecteur-Nijmegen noemt als de maatregelen ter verbetering afschaffing van het landbouwverlof en beperking van vacaties.

Ten aanzien van het eerste zegt hij: „Wat het groote schoolverzuim betreft, het landbouwverlof werkt op de dorpen wel zeer nadeelig. De hoogste klassen zijn gedeeltelijk ontvolkt. De onderwijzer kan niet vooruit. Hij moet toch zijn klas bijhouden. De tijd tusschen landbouwverlof en groote vakantie is meest zeer gering, te kort vaak om weer goed op dreef te komen, zoodat practisch de leerlingen zeer langen tijd van onderwijs, althans van geregeld onderwijs, zijn verstoken.

Beperking der vacaties motiveert hij aldus:

„Thans wordt schier overal de geheele maand Augustus vakantie gegeven. Dat is 4½ week. Ik acht dit veel te lang. Welke ambtenaar, welke persoon in particulieren dienst heeft zulk een vakantie, terwijl onderwijzers bovendien nog hebben een Kerst- en Paaschvacantie, die anderen geheel missen. Een

grootte vakantie van 3 weken is volgens mijn meening lang genoeg.

En die vakantie laten vallen in den tijd, dat de werkzaamheden op het land het drukst zijn, dus voor iedere gemeente op den tijd, waarop thans het tijdperk, waarin landbouwverlof mag gegeven, is vastgesteld.

Het vader helpen in zijn bedrijf is reeds een reactie voor het kind, terwijl dan ook de kinderen, die thans zijn uitgesloten van landbouwverlof, omdat er niet in loondienst mag gewerkt, mede kunnen helpen.

Verkorting van vakantie zou, ik ben er van overtuigd, toegejuicht worden door 90 pct. der bevolking, zoowel in de stad als op het land, omdat de meeste menschen, die toch niet op reis gaan, en zeker geen maand, thans veel te lang met de kinderen in de vakantie verlegen zitten.

Met lange vacaties raken de kinderen er bovendien te veel uit, er is langere tijd noodig om alles weer eerst op te halen.

De Kerstvacantie behoorde overal te zijn van 25 December tot 3 Januari. In de Paaschvacantie zou ik geen verandering brengen.

Maar dan: er moet ook minder vrij gegeven worden. Geen vrije middagen des zomers wegens de hitte, wanneer de kinderen juist beter op school kunnen zijn dan op straat; beperking van vrij bij ijs, bij kermis, enz. Te Nijmegen is dit op mijn voorstel bepaald op één middag per week. Met den Woensdag- en Zaterdagmiddag mede kunnen de kinderen dan nog op drie schooldagen des middags schaatsenrijden en over de kermis dwalen. Voor boomen planten, bioscoopvoorstellingen voor schoolkinderen, enz. behoeft niet vrij gegeven. De vrije middagen en anders na schooltijd is voor een en ander de aangewezen tijd.

Zoo zouden er dagen meer les gegeven worden; het onderwijs werd minder en minder lang onderbroken; geen landbouwverlof bracht meer stagnatie in het onderwijs. Geregelder werd gewerkt en zeker ook meer tijd gevonden voor herhaling.

Ik ben mij bewust, hier geen quaestie op te lossen, maar meen toch, dat met de aangegeven maatregelen iets, zelfs veel zou worden bereikt. Ook het feit, dat er om de aangegeven redenen in deze richting iets gedaan wordt, zou zijn uitwerking niet missen.

De beperking van de vakantie zou natuurlijk over het geheele land tegelijk moeten worden ingevoerd.

Maar er is meer. Nu men voor bijvakken zooveel tijd gaat eischen, helpt mijn voorstel tot vakantiebeperking ook hierin, dat er aan de hoofdvakken meer tijd zal worden besteed. Op de bijzondere scholen — ik spreek hier over de bijzondere scholen, omdat de inspectie Nijmegen bijna uitsluitend uit bijzondere scholen bestaat —, wordt buiten het godsdienstonderwijs 22 uur les gegeven, waarvan meestal nog 2 uur voor nuttige handwerken afgaat. Als hier struks af moet 2 uur voor lichamelijke oefening, terwijl men voor zang volgens de hier veld winnende Ward-methode ook 2 uur vraagt en een hoogstaand bekend deskundige op teekengebied mij verzekerde, dat 1½ uur per week voor teekenen noodig was, wil er iets van terecht komen en men ook nog handenarbeid wil invoeren, dan vraag ik mij af: wat zal er dan van de hoofdvakken terecht komen? En mijn antwoord is: meer schooltijden, korter vacaties, minder vrije dagen. Bovendien, de vakken lichamelijke oefening, zingen, teekenen, handenarbeid eischen minder lichamelijke inspanning. De kinderen hebben daarom minder vakantie noodig.

Ook van dien kant beschouwd, zie ik in de richting van vakantiebeperking heil."

Over de schoolvacaties is het laatste woord nog niet gesproken, maar wat deze inspecteur, man van een 20-jarige ervaring bij het Rijkschooltoezicht, hieromtrent zegt, al is men het mischien in alles niet met hem eens, is de aandacht ten volle waard.

B. Statistisch overzicht.

Huisonderwijs genoten in 1929 90 kinderen, waarvan voor twee ontvangen werd de ondersteuning, als bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920. Deze aantallen waren in 1927 en 1928 resp. 90 en 2 en 86 en 2.

De inspecteur-Nijkerk zegt aangaande het huisonderwijs in zijn inspectie het volgende: „Kon ik in mijn vorig jaarverslag constatareeren, dat het huisonderwijs, als gevolg van de tijdelijke opheffing van de verplichting tot vaccinatie, met 50 pct. verminderd was, thans is het weer naar boven gegaan.

Op 31 December was het aantal kinderen, dat huisonderwijs ontving in de inspectie Nijkerk, 42.

Van deze 42 zijn er 23 (zegge drie en twintig), die, in plaats dat zij het onderwijs in het zevende leerjaar volgen, zich door huisonderwijs verder ontwikkelen. Volgens art. 130, eerste lid b, der Lager-onderwijswet 1920, is geen akte van bekwaamheid noodig, wanneer aan leerlingen van slechts één gezin lager onderwijs wordt gegeven. Welnu: de vader geeft dan onderwijs aan zijn kind in het zevende jaar. Hij heeft dan op de uren, dat geen huisonderwijs gegeven wordt, zijn kind vrij voor werk, want art. 24 der Leerplichtwet verbiedt alleen den arbeid gedurende den voor huisonderwijs bestemde tijd. Dat huisonderwijs wordt dan bij voorkeur gesteld in de avonden, waarop het schier onmogelijk is de afgelegen hoeven te bezoeken. Toch werd in een drietal gevallen geconstateerd, dat de lessen niet werden gegeven op den vastgestelden tijd, zoodat veroordeeling in twee gevallen volgde.

Bij tien gevallen werd door mij een onderzoek ingesteld naar de resultaten. Gewoonlijk waren die onvoldoende. Slechts in één geval, waar de lessen werkelijk ook door een onderwijzer gegeven worden, kon worden gezegd, dat het resultaat voldoende was. Maar ook hier duurt het proces te lang.

Men moet eerst de lessen eenigen tijd laten duren vóór men over het resultaat kan oordeelen. Is dan bij onderzoek het resultaat onvoldoende, dan wordt nog weer volgens art. 25 der Leerplichtwet een termijn van 3 maanden toegestaan om daarin verbetering te brengen. Maar op die manier is een groot deel van het jaar en in ieder geval de zomertijd verlopen.

Het lijkt mij gewenscht, dat art. 130 der Lager-onderwijswet 1920 zoodanig gewijzigd wordt, dat voor het geven van huisonderwijs aan kinderen van één gezin of een akte van bekwaamheid of een verklaring van den inspecteur, dat de onderwijzer over voldoende geschiktheid en bekwaamheid beschikt, geëischt wordt. Op die wijze wordt verder misbruik voorkomen, want het staat te vreeszen, dat dit huisonderwijs in de toekomst nog zal toenemen."

Ongetwijfeld moet aan het misbruik, dat van het bepaalde bij art. 1, 2de lid, der Lager-onderwijswet 1920, wordt gemaakt, de noodige aandacht geschonken worden.

De inspecteur-Tiel deelt in zake het huisonderwijs o. a. mede: „In het dorp Opheusden was het grootste aantal. Daar werd het dan gegeven door een gepensionneerd onderwijzer, dien ik echter daartoe niet meer in staat kon achten, zooals bij onderzoek bleek. Het is mij in samenwerking met den heer burgemeester van Kesteren mogen gelukken aan dezen toestand geheel een einde te maken. Naar mijn indruk was de bedoeling zovoel mogelijk aan de bepalingen van de Leerplichtwet te ontkomen."

Dit wijst in dezelfde richting.

De twee kinderen, voor welker huisonderwijs wordt verleend de steun, bedoeld in art. 13 der Lager-onderwijswet 1920, wonen op Schokland. Het zijn de kinderen van den lichtwachter.

C. Omvang van het onderwijs in het algemeen.

Het volgende staatje geeft aan hoeveel scholen voor gewoon lager onderwijs resp. meer dan zeven, zeven, zes of minder leerjaren telden en hoeveel scholen voor uitgebreid lager onderwijs vijf, vier of drie leerjaren telden, in de laatste drie jaren:

Scholen voor gewoon lager onderwijs.

	Meer dan zeven leerjaren.	Zeven leerjaren.	Zes of minder leerjaren.	Totaal.
1927 O. . . .	7	538	45	590
B. . . .	7	678	31	716
1928 O. . . .	7	536	38	581
B. . . .	9	689	27	725
1929 O. . . .	9	540	29	578
B. . . .	11	723	21	755

Scholen voor uitgebreid lager onderwijs.

	Vijf leerjaren.	Vier leerjaren.	Drie leerjaren.	Totaal.
1927 O. . . .	—	34	10	44
B. . . .	—	33	50	83
1928 O. . . .	—	34	10	44
B. . . .	—	35	48	83
1929 O. . . .	—	34	10	44
B. . . .	2	38	44	84

De schippersschool te Zwartsluis heeft drie leerjaren. In werkelijkheid is het aantal scholen met zes of minder leerjaren veel grooter, nu art. 3, 2de lid, der Lager-onderwijswet 1920 wordt geïnterpreteerd in dien zin, dat aan den eisch, dat elke school ten minste zeven leerjaren moet tellen, voldaan is, wanneer het leerplan op zeven leerjaren is ingericht.

De inspecteur-Nijkerk meldt in zijn verslag het volgende: „In de inspectie Nijkerk bestaat slechts één school, die minder dan zeven leerjaren telt. Daar is vrijstelling gegeven volgens art. 3, tweede lid, der Lager-onderwijswet 1920. De lagere school sluit onmiddellijk aan aan een u.l.o.-school, terwijl aan een andere school voor gewoon lager onderwijs, uitgaande van hetzelfde bestuur, de gelegenheid bestaat, het onderwijs in het zevende leerjaar te volgen. De vooropgezette bedoeling dier school is om alleen leerlingen aan te nemen voor het vijfde en zesde leerjaar, zoodat men hier feitelijk alleen twee voorbereidende klassen eener u.l.o.-school heeft. Het leerplan omschrijft en verdeelt de leerstof voor zes leerjaren, maar voor de klassen 1 tot en met 4 worden geen leerlingen aangenomen."

Waar hier klaarblijkelijk gehandeld wordt in strijd met een bedoeling van den wetgever, komt mij wijziging van art. 3, 2de lid, in dien zin, dat de daarbedoelde vergunning moet worden gevraagd, wanneer in één of meer der zeven leerjaren geen leerlingen aanwezig zijn, gewenscht voor. De Kroon zal dan kunnen beoordeelen, in hoeverre het schoolbestuur of het gemeentebestuur al of niet zelf oorzaak is van dezen toestand.

In den omvang van het onderwijs kwam vooral in zooverre verandering, dat voor vele scholen de leerstof voor het zevende leerjaar werd gewijzigd en aangevuld in verband met den inhoud van een aan gemeente- en schoolbesturen gezonden circulaire, inhoudende verzoek om, ingevolge den wensch van Zijn Excellentie den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen in het leerplan zoodanige wijzigingen aan te brengen, dat de leerstof van dit leerjaar zovoel mogelijk zou aansluiten bij de eischen van het praktische leven. De inspecteur-Zwolle heeft de ervaring, dat men niet op alle scholen geschikte praktische leerstof weet te vinden. Hij zegt echter dienaangaande: „Wie het maar ernst is, kan veel in zijn naaste omgeving vinden, wat voor de school van veel nut kan zijn. Het ordenen en geschikt maken voor de school blijve in hoofdzaak de taak van den onderwijzer zelf. Het vraagt echter eenige inspanning en geduld. Met gebruikmaking van een heetograaf of multiplier kan men heel wat bereiken (extracten van lessen, opgaven ter herhaling, enz.).

Het vele goede, wat aan de markt gebracht wordt, kan gebruikt worden, maar ook kan bij vele vakken van het eigenaardige van een streek of plaats partij worden getrokken en men is hierbij op eigen werk aangewezen, en dat eigene is menigmaal de „gesinningsstof", waardoor eenheid, kleur en geur aan het geheele onderwijs wordt gegeven.

In een gemeente, waar men schier uitsluitend leeft van de scheepvaart, verdient de Nederlandsche taal ook voor de lagere school toevoeging van uitdrukkingen, ontleend aan de hoofdbedrijven. De methode voor het teekenonderwijs vraagt om een teekening van een tweemaster, liefst met de namen van allerlei onderdeelen, de natuurkunde eischt de behandeling van kaapstanders, van windas, hellend vlak, van ontbinding van krachten, (zeer eenvoudig), van motoren enz. De aardrijkskunde eischt uitbreiding in wis- en natuurkundige richting, meer kennis van waterwegen enz. De geschiedenis wijdt meer uren aan het zoeken

van de waterwegen naar Indië enz. Ook de keuze van de liederen wordt er meer door bepaald. Men vult vrachtbrieven en cognosementen in. Niet alleen omdat het de belangstelling der leerlingen heeft. Het teekenen van een windroos b.v. is hier een bijzonder vermaak en de namen der windrichtingen worden met genoegen gememoriseerd. Lang niet alle hoofden van scholen en onderwijzers houden met het bovenstaande voldoende rekening. Velen zien zelf niet het eigendommelijke van de plaats of streek, waarin ze leven."

In het leerplan der openbare kopschool te Almelo werd het vak handenarbeid en het vak zwemmen opgenomen, in het zevende leerjaar der school van de Hengelose Schoolvereniging Fransch, in dat der leerschool, verbonden aan de Rijkswake-school voor Onderwijzers(essen) te Deventer, handenarbeid.

De vrijstellingen van het onderwijs in vak j zullen behandeld worden in het rapport over den stand van het onderwijs in lichamelijke oefening.

Handenarbeid werd in 1929 onderwezen op 21 openbare en 25 bijzondere, totaal in 46 scholen, in 1927 en 1928 waren deze aantallen resp. 21, 17—38; 22, 24—46. Men kan nog niet zeggen, dat de belangstelling voor vak r grooter is geworden, al is het aantal bevoegden voor dit vak van 151 bij het openbaar en 101 bij het bijzonder onderwijs, totaal 252 in 1927, tot resp. 173 en 108, totaal 281 in 1928 en tot 192 en 115, totaal 307 in 1929 geklommen.

Het is te verwachten, dat met de invoering van het Staats-examen in handenarbeid, vooral wanneer er geregeld in elke hoofdinspectie gelegenheid wordt gegeven tot het afleggen van dit examen, langzamerhand meer belangstelling zal komen voor dit vak onder het onderwijzend personeel, een der eerste voorwaarden om het op de scholen ingevoerd te krijgen en van die invoering iets goeds te verwachten.

Wanneer men de verschillende u.l.o.-scholen met elkaar vergelijkt ten aanzien der vakken, die ze onderwijzen, dan blijkt, dat de drie talen bijna overal worden onderwezen, daarnaast wiskunde, algemeene geschiedenis en handelskennis, een enkelen keer een der andere facultatieve vakken.

Slechts op een enkele school kwam er een vak bij of ging er een af; zoo verviel op een R.-K. school in de inspectie Nijmegen op één u.l.o.-school wiskunde, maar werd het op een openbare en op een bijzondere school ingevoerd. Hing het bij het uitgebreid lager onderwijs onder de Lager-onderwijswet 1878 meestal, vooral bij het bijzonder onderwijs, geheel af van de bevoegdheden, die het personeel, speciaal het hoofd der school, bezat, welke facultatieve vakken werden onderwezen, thans is dit soms nog het geval. Zoo werd op een der u.l.o.-scholen o. m. onderwezen Duitsch, hetwelk na het vertrek van het hoofd der school, die de bevoegdheid voor het onderwijs in deze taal bezat, vervangen werd door Fransch, toen er een nieuw hoofd was benoemd, die niet in het bezit was der akte Duitsch, maar wel de akte Fransch bezat. Men wist goede argumenten te vinden voor de verwisseling van het Duitsch door het Fransch en verwonderde er zich misschien over, dat men het zoo lang met het Duitsch gedaan had.

De inspecteur-Zwolle, die reden heeft om tevreden te zijn met de resultaten van zijn u.l.o.-scholen, meent toch, dat deze scholen zich nog meer naar het leven konden en moesten inrichten zonder de exameneischen uit het oog te verliezen. Indien alle leerlingen het m.u.l.o.-examen aflegden, moest toch nog, naar zijn oordeel, dien eisch gesteld worden, maar vooral oordeelt hij dit noodig, nu blijkt, dat vele leerlingen uit het tweede en derde leerjaar verdwijnen naar het kantoor enz. en ook naar andere onderwijsinrichtingen gaan. Hij zegt daaromtrent het volgende:

"In de inspectie Zwolle telden de u.l.o.-scholen op 1 Januari 1925 591 leerlingen. Zoo allen zich ten doel stelden het diploma te verkrijgen, dan zijn er een groot aantal teleurgestelden, want in 1928 slaagden er in het geheel slechts 204, alzoo ruim een derde deel.

Eldoch, vele meisjes en ook een groot aantal jongens volgden het onderwijs om meer ontwikkeling en eclipseerden, als ze een geschikte betrekking konden krijgen of thuis noodig bleken.

Het is dus niet goed, zoo het leerplan geheel en alleen gericht is op het bekende examen. Men houde rekening met de vraag van de omgeving. Zeer aanmerik de aanschaffing en het gebruik eener schrijfmachine en al hetgeen zelfs in de kleinste zaken geëischt wordt te kennen (stenografie, handelsrekenen). Ook komen de vakken zingen, teekenen, schrijven,

lichamelijke oefening al te zeer in verdrukking. Het is jammer, dat menigmaal te veel geofferd wordt aan het intellect en de zedelijke vorming schade lijdt."

Tot de vakken, gegeven op cursussen voor vervolgonderwijs, behooren steeds lezen, rekenen, Nederlandse taal, gewoonlijk aangevuld met nuttige handwerken, aardrijkskunde en kennis der natuur, een enkele maal met schrijven en vaderlandse geschiedenis, waarbij dan het eerste meestal bestaat in het naschrijven van allerlei formulieren, akten, brieven enz.

In de vakken voor het vervolgonderwijs in de inspectie Almelo kwam alleen wijziging in die voor den R.-K. vervolgcursus voor jongens, Willem de Clercqstraat, te Hengelo, waar blijkens het overgelegde leerplan dit jaar een naar het oordeel van den inspecteur-Almelo geheel onevenredig groot aantal uren besteed werd aan teekenen en handenarbeid, terwijl door de omschrijving der leerstof voor deze vakken in het leerplan, het eerste gestempeld werd als nijverheidsonderwijs en het tweede, naar zijn indruk, vervormd werd tot een soort ambachtsonderwijs. Heeft hij er nu geen bezwaar tegen gemaakt, omdat hij tot deze ontdekking kwam toen de cursus reeds ver gevorderd was, hij zal, als het leerplan het volgend jaar nog gelijk luidt, dit dan wel doen, omdat in de gemeente Hengelo (O.) in nijverheidsonderwijs voorzien wordt door de gemeentelijke ambachtsschool.

Betreffende het onderwijs aan schipperskinderen zij het volgende vermeld:

In de inspecties Almelo, Doetinchem, Enschede en Zutphen worden de lagere scholen slechts sporadisch door schipperskinderen bezocht.

Wat de overige inspecties betreft, zij het volgende vermeld.

Arnhem. Op 31 December 1929 waren er op de openbare scholen 62, op de bijzondere 112 schipperskinderen. Er is in deze inspectie een internaat voor schipperskinderen, n.l. te Arnhem in het gesticht „Insula Dei", waarop dien dautm 12 meisjes waren.

Apeldoorn. Voor deze inspectie wordt melding gemaakt van 49 schipperskinderen, die op 31 December 1929 waren ingeschreven.

Deventer. Door den Raad der gemeente Deventer werd besloten tot de stichting eener afzonderlijke schipperschool ten einde de schipperskinderen, die tot nu toe op de lagere scholen werden toegelaten en zelden in een hun passend leerjaar konden geplaatst worden, het voor hen noodige onderwijs te laten volgen en tevens de gewone lagere scholen van deze kinderen te ontlasten.

Nijkerk. In deze inspectie waren ingeschreven op de openbare scholen één, op de bijzondere scholen 21 schipperskinderen.

Nijmegen. Op 31 December 1929 werden de openbare scholen bezocht door 4, de bijzondere door 51 schipperskinderen. De inspecteur zegt er van: „In sommige gevallen zijn de kinderen „aan den wal" bij familie aan huis; in andere gevallen zijn zij op het schip en komen dan zeer ongeregeld ter school. Veelal zijn zij veel ten achter, omdat zij niet geregeld onderwijs ontvangen. Ik trof hen aan, jongens van 10 en zelfs van 13 jaar in een eerste klas. Waar mogelijk gaf ik het hoofd der school in overweging een kweekeling zich in het bijzonder met deze leerlingen te laten bemoeien om ze, althans in de hoofdvakken, spoedig een eind vooruit te helpen."

Ommen. Slechts 11 openbare en 10 bijzondere scholen werden door schipperskinderen bezocht, „zoo nu en dan".

Slechts twee scholen noemden één kind, dat geregeld ter school kwam.

Het totaal aantal schipperskinderen, dat op school geweest is, bedraagt 74.

Tiel. Het aantal openbare scholen, waar nu en dan wel eens schipperskinderen (totaal 66 in 1929) werden toegelaten, bedroeg 22. Voor het bijzonder onderwijs bedroeg dit aantal respectievelijk 47 en 21.

In de inspectie Zwolle bestaat te Zwartsluis een school, die geheel is ingericht op het onderwijs aan schipperskinderen en ook alleen door deze kinderen bezocht wordt, de L. F. Duijmaer van Twist-school, een bijzondere inrichting, die het jaar 1929 begon met 58 en eindigde met 62 leerlingen.

De schoolbevolking bestond voor het grootste deel uit jongens doordat het gemis aan goed schoolonderwijs voor hen in het bedrijf het meest gevoeld wordt.

Het aantal leerlingen, dat de school verliet na volbrachten leertijd, bedroeg 7; 13 werden om verschillende redenen afgeschreven, voordat de volle leertijd was volbracht; 3 uit klasse II en 2 uit klasse I.

„Opvallend is m. i. dat afschrijving niet moest geschieden op grond van armoede. Het „aan den wal doen“ gebeurt na rijp beraad en zorgvuldige informaties. Tot die stap wordt niet overgegaan dan na eerst goed de kosten te hebben berekend“, schrijft het hoofd der school.

Verzoeken om tijdelijke toelating werden van de hand gewezen, omdat deze toelating belemmerend zou werken op den geregelden voortgang van het onderwijs en aan een bijzondere school te Zwartsluis voor dergelijke kinderen een „schippers-klasse“ bestaat.

De arbeid aan deze schippersschool levert bijzondere moeilijkheden op. De nieuwelingen, in het klasseverband te brengen eischt veel zorg, vooral in een tweemansschool en het was daarom geen overbodige welde, dat het Rijk een derde leerkracht voor zijn rekening nam.

De school telt zes halfjaarlijkse klassen; ten behoeve van de drie hoogste wordt viermaal per week anderhalf uur avond-onderwijs gegeven door twee leerkrachten, hetgeen steeds noodig blijkt voor die leerlingen, welke in een bepaald vak achter zijn.

Bij het onderwijs in de door de wet geëischte vakken wordt de nadruk gelegd op rekenen, Ned. taal, lezen en aardrijkskunde. De resultaten zijn te prijzen, ook al, doordat het maar zelden voorkomt, dat de lust tot arbeid ontbreekt; het schipperskind, dat al vroeg de zorgen van het bedrijf en van het leven leert kennen, weet waarom het gaat en welke opofferingen zijn ouders zich moeten getroosten, om het de gelegenheid te geven iets te leeren.

Aan de leerlingen, die met goed gevolg de zesde klasse doorlopen hebben, wordt een getuigschrift uitgereikt, hetgeen door de ouders ten zeerste wordt gewaardeerd; het is een zichtbaar bewijs van hetgeen zij deden voor hun kind en hoe dit gebruik gemaakt heeft van de gelegenheid om geregeld schoolonderwijs te ontvangen.

De leerlingen van deze school uitgezonderd gingen er in deze inspectie op 41 scholen 388 schipperskinderen. Op één school te Zwartsluis is één leerkracht enkel belast met het onderwijs aan schippers- en kramerskinderen (op 31 December 1922, 22), terwijl één school te Zwolle des winters gewoonlijk een extra leerkracht heeft voor het onderwijs aan schipperskinderen (op 31 December 1929, 28).

D. Resultaten van het onderwijs in het algemeen.

De meeste inspecteurs doen, naast hetgeen ze melden omtrent het onderwijs in vak j, ook eenige mededeelingen over andere vakken. Die mededeelingen kunnen uit den aard der zaak, al kan er niet alle waarde aan ontzegd worden, toch niet meer zijn kan enkele losse opmerkingen, terwijl zij bij een enkele ten gevolge hebben, dat in het jaarverslag niet voldoende aandacht geschonken wordt aan de behandeling van het vak, waarvoor een leidraad is gegeven en die daardoor meer het karakter heeft van de beantwoording van een vragenlijst dan van een berekend rapport.

Beter is het, hetzij bijzondere omstandigheden of feiten daartoe aanleiding geven, die opmerkingen, waarvan sommige een zeer algemeen karakter dragen, achterwege te laten en zijn volle aandacht te geven aan één of twee bepaalde vakken, zoodat het verslag daarover blijf geeft van een grondig onderzoek, een scherpe toetsing van de praktijk in de school aan de eischen van een goede paedagogiek, van goede methode en van de praktijk. Zulk een verslag zal, al zou geen ander het lezen, vrucht dragen voor den arbeid van hem, die het gemaakt heeft, omdat hij zich weer opnieuw over een bepaald stuk schoolarbeid heeft moeten bezinnen en zich de betekenis van hetgeen hij daarvan zag en hoorde, heeft moeten realiseren.

Wil dit nu zeggen, dat de inspecteur in een bepaald jaar bij zijn schoolbezoek slechts zal letten op het vak, waarover in dat jaar rapport moet worden uitgebracht? Ongetwijfeld niet; hij zal goed doen zijn schoolbezoek zoo in te richten, dat het onderwijzend personeel niet den indruk krijgt, dat hij slechts voor het onderwijs in één vak zijn oogen en zijn ooren open heeft, al is er volstrekt geen bezwaar tegen, dat aan één er van meer bepaaldelijk aandacht gewijd wordt. In de rapporten,

bedoeld bij artikel 30 van het Koninklijk besluit van 28 Juli 1924, n°. 12, blijven alle bijzondere opmerkingen en ervaringen bewaard; ze kunnen, wanneer ze een bepaald vak betreffen, dienst doen, als dit aan de orde is en stof leveren voor het verslag daarover. Dan zijn het geen losse opmerkingen meer, maar krijgen haar plaats in het geheel, dat bedoelt het resultaat te geven van studie en grondig onderzoek naar de praktijk van het onderwijs in een vak.

Voor over te gaan tot de behandeling van het vak lichamelijke oefening, dat als het vak van onderzoek over 1929 was aangewezen, moge ik hier toch nog een plaats geven aan enkele opmerkingen over verschillende vakken van onderwijs in de verslagen der inspecteurs, die nu en zeker later, wanneer den dienst, hiervoor door mij aangegeven, kunnen doen, de aandacht verdienen, waarbij ik mij zal bepalen tot de mededeeling er van, indien ze betreffen feiten of opvattingen, waarmede ik mij vereenigen kan.

Ik laat vooraf gaan de waardeering van de resultaten van het lager onderwijs in het algemeen van den inspecteur Ommen. Hij zegt dienaangaande het volgende:

„Ik erger me steeds min of meer als ik in dagblad- of tijdschriftartikelen van die pertinente beweringen ontmoet met betrekking tot de resultaten van het lager onderwijs. „De lagere school schiet te kort.“ „De resultaten van het lager onderwijs zijn onvoldoende“ en dergelijke positieve uitspraken komt men herhaaldelijk tegen. In vele gevallen lijkt het niet meer dan naperij en in steeds ruimer kring wordt het ongunstig oordeel gesuggereerd. Dat niet alle leerlingen de lagere school verlaten met een ontwikkeling, waarop in alle richtingen zou voortgebouwd kunnen worden, kan toch zeker niet als een grief worden aangerekend. In den regel worden de klachten geuit in verband met minder goede resultaten van inrichtingen voor voortgezet onderwijs, gelden derhalve een gering procent van het aantal leerlingen; niettemin generaliseert men de lagere school. Het meest frappant is voor mij, dat men op die inrichtingen die leerlingen toelaat, welke na onderzoek geschikt geoordeeld zijn voor het volgen van voortgezet onderwijs, met andere woorden, ten opzichte van die leerlingen heeft de lagere school haar plicht met goed succes vervuld. En voor velen, die van de school het leven ingaan, 90—95 pct.? Kunnen 13-jarige kinderen al praktische menschen zijn? Al kon de school hen tienmaal meer kennis meegeven, dan kon zij hen nog niet als zodanig afleveren. De leerling, die wiskunstige stellingen met de bewijzen prompt kent, heeft in het begin nog groote moeite met het oplossen van vraagstukken; veel oefening is noodig om een ervaren practicus te worden. De school kan niet veel meer dan theoretische ontwikkeling geven en al kon zij daarbij bijzondere aandacht besteden aan onderdelen der leerstof, die voor het praktische leven van nut kunnen zijn, de werkelijke praktische toepassing komt eerst, als de 13-jarige de groote overgang van school naar maatschappij heeft gedaan. Dan eerst zal hij langzamerhand gaan beseffen, waarom hem op school kennis is bijgebracht, als leven en werk hem voor moeilijkheden stellen, welke beantwoording en oplossing met steun van die kennis is te geven. Nu zal de schoolkennis vaak genoeg onvoldoende blijken, maar dat doet zich niet minder voor bij menschen, die na het genieten van middelbaar of hooger onderwijs de praktijk van het leven zijn ingegaan. In elk geval kan ook dat niet rechtigen tot het oordeel, dat de lagere school als instituut in gebreke is. Voor de bevolking van het platteland geldt, misschien meer dan in de stad, de regel, dat de kinderen komen in hetzelfde of in gelijksoortig bedraf als dat van de ouders; de boerenkinderen komen bijna zonder uitzondering in het boerenbedrijf, het kroost van ambachtslui en winkeliers is bestemd voor ambacht en winkel, kinderen van ambtenaren gaan veelal in dezelfde richting voort. De bestemming der kinderen staat in het algemeen al vast, als zij nog op school gaan, omdat zij ten nauwste samenhangt met den maatschappelijken stand en de levensomstandigheden der ouders en wordt niet bepaald door den graad van ontwikkeling, welke op de lagere school bereikt wordt. Het is niet te controleeren en daarom kan ik alleen de vraag stellen, zonder haar te beantwoorden: hoeveel kinderen kunnen het voor hen bestemde maatschappelijk niveau niet bereiken of er zich niet handhaven, doordat ze te weinig op school geleerd hebben? En al was dit voor sommige aan te toonen, dan bewees dit nog niets ten nadeele van de school in het algemeen, zelfs niet van de scholen tot welke leerlingen

zij behoorden. Ik weet wel, we moeten als resultaat van het onderwijs meer verlangen, dan de kennis, die noodig is om als loopjongen in een of andere branche te beginnen, want het leven per dag is langer dan acht werkuren, maar de aanmerkingen op de resultaten der lagere school geschieden gewoonlijk in verband met de vraag, wat de jonge menschen na de lagere schooljaren moeten presteeren in den werkkring, waarin zij worden opgenomen.

Dat ik mij erger aan de zoo bout uitgesproken veroordeeling van de lagere school en toch zelf menige klacht in vorige jaarverslagen over de resultaten van het lager onderwijs heb geuit, is maar een oogenschijnlijke tegenstrijdigheid. Weinigen zullen zoogoed als de leden van het schooltoezicht weten en in de gelegenheid zijn te beoordeelen, hoeveel en wat er aan dat onderwijs hapert. Moge bij klassebezoek het goede opgemerkt en gewaardeerd worden, het ligt voor de hand, dat het minder goede eerder wordt gezien en sterker indruk geeft, niet uit zuicht tot aanmerken, maar door het streven naar verbetering, waar deze noodig is. Dit streven reikt nog verder. Niet alleen onvoldoende werk geeft aanleiding tot een bespreking met de leerkracht. Waar het voldoende is, kan en moet m. i. gepoogd worden een hooger graad te bereiken. Het trachten naar hooger is oorzaak, dat de aandacht zich in hoofdzaak vestigt op de zwakke plekken en een jaarlijksch gevolg is, dat in het verslag deze ook het sterkst belicht worden. Gelukkig heeft een groot deel van het onderwijzend personeel hetzelfde streven naar verhooging van het peil en volhardt daarin ondanks de vele teleurstellingen, die men ondervindt. Gelukkig, want, het moge dan ten opzichte van vele kinderen een hopeloos pogen zijn, anderen winnen er bij en zal hun dit misschien geen materieel voordeel brengen, op ander gebied kan wat meerdere ontwikkeling het leven ten goede komen."

Het is wel goed, dat bij de vele en velerlei klachten over ons lager onderwijs zulk een stem van een man van ervaring, die de lagere school door en door kent, wordt gehoord. Hij is overtuigd, dat het hardnekkig voort blijven bestaan van bepaalde zwakke plekken in de resultaten van een leervak niet of zeker niet geheel te wijten is aan de onmacht of onwil der leerkrachten om herstel aan te brengen. De oorzaak ligt, naar zijn ervaring, vaak in de moeilijkheid van het vak of in de mindere geschiktheid van de leerlingen. Hij licht dit nader toe met wat hij zegt omtrent de resultaten van het onderwijs in het vak *lezen*.

„Heel sterk komt dit uit bij het vak *lezen*. Over de vlotheid valt in den regel niet te klagen en, waar dit wel het geval is, ligt de oorzaak vaak in onvermijdelijke omstandigheden. Zoo waren er dit jaar verscheidene lagere klassen, waar lang niet de gewone resultaten konden worden getoond, doordat het vele verzuim wegens ziekte en weersgesteldheid een veelvuldig oefenen en regelmatig voortgaan had verhinderd.

Een losse, natuurlijke toon en de uitspraak zijn de struikelblokken. Bij het laatste is het dialect de onverzoonlijke, niet te overwinnen tegenstander; bij de oefening op een goeden toon werkt vaak de beschroomdheid belemmerend, die in den aard der kinderen ligt en nog sterker aan den dag treedt, als zij zich op het onzekere terrein buiten hun dialect moeten bewegen. Bij het spreken, als zij ook nog den steun van het zichtbare woord missen, is het nog erger. Opmerkelijk is soms het verschil tusschen scholen in een zelfde gemeente. In Avereest b.v. is de jeugd op de scholen aan de Dedemsvaart veel vrijmoediger dan die op de „achteraf"-scholen. Kan op de eerste van de meeste leerlingen een behoorlijke leestoon verkregen worden, als de onderwijzer het maar eischt, op de laatste kost het oneindig meer moeite. Maar op „achteraf"-scholen is het mogelijk, wat goeds te bereiken, wanneer die eindeloze moeite er maar aan besteed wordt. Ik hoorde er meermalen in een 2de en 3de leerjaar prachtig op toon lezen. Vele leerkrachten schijnen echter niet voldoende volhardingsvermogen te bezitten om halstarrig te blijven oefenen en te blijven eischen. Ontmoedigend is het ook vaak te moeten constateren, dat een goede leestoon in de lagere klasse niet bestendig blijft in de hogere. De moeilijker leesstof, nl. wat het begrijpen betreft, heeft hiernaan schuld, maar van invloed is ook, dat de leerlingen, ouder geworden, zich niet zoo gemakkelijk meer geven als de kleintjes bij de onderwijzers en zich ook inhouden uit vrees voor onjuiste critiek van mede-leerlingen.

Het begrijpen van de stof, voor mij niet het minst belangrijke doel, waarnaar bij het leesonderwijs gestreefd moet wor-

den, komt m. i. nog niet voldoende tot zijn recht, al meen ik dit jaar opgemerkt te hebben, dat er langzamerhand weer meer aandacht aan geschonken wordt. Het wordt tijd; al veel te lang is het technisch lezen hoofdzaak geweest. En nu is het wel goed daaraan voldoende zorg te wijden, maar de leeskunst blijft ten slotte toch maar een middel. Het kennen en begrijpen van de taal is van meer belang. Met die kennis is het eerst mogelijk en van haar grootte is afhankelijk in welke mate de leerlingen zullen kunnen profiteren van woord en geschrift, gesproken of geschreven tot verstandelijke en zedelijke ontwikkeling en ontspanning."

„Het zuiver Nederlandsch en beschaafd spreken, het goed, vlot en met het juiste accent lezen, laat vooral op de plattelandscholen menigmaal veel te wenschen over.

Het dialect wordt te weinig bestreden, daar ook de leerkrachten zelf het dialect soms te weinig hebben afgelegd en zelf blijkbaar niet voldoende kunnen onderscheiden. Een ernstige fout lijkt mij ook, dat in meerdere scholen te weinig wordt gelet op het in correcte zinnen antwoorden der kinderen. Het zijn zeer dikwijls halve antwoorden, waar de andere helft maar bijgedacht moet worden.

Juist het zich duidelijk logisch leeren uitdrukken, het correct antwoorden op een zuiver gestelde vraag moet meer bevorderd worden. De kinderen moeten meer in de gelegenheid gesteld worden met eigen woorden een leeslesje na te vertellen. Een prachtig controle-middel, waaruit kan blijken of ze de strekking van het leeslesje hebben begrepen, of ze werkelijk met hun verstand hebben gevolgd, wat ze met de lippen lezen." (Inspecteur-Enschede.)

„Bij lezen wordt in vele scholen nog te weinig op den leestoon in verband daarmee op de leestekens gelet. Ook wordt te weinig onderscheid gemaakt tusschen vlot en vlot lezen. Vlot lezen, d.w.z. zonder haperen in een behoorlijk tempo is prijzenswaardig, het afrafelen der zinnen, waarbij noodzakelijk het verstaan van het gelezene moet lijden, is verkeerd.

Vooraf bij het lezen komt het uit, hoe sterk het dialect daarop invloed heeft. Waar in den kring, waaruit de leerlingen komen, dialect gesproken wordt, zullen vanzelf de kinderen het ook wel blijven doen, maar de school moet toch trachten het „beschaafd Nederlandsch" voor de leerlingen verstaanbaar te doen zijn en zooveel mogelijk zorgen, dat ze dit Nederlandsch, althans eenigermate, naast hun dialect, kunnen spreken. Het is mij echter opgevallen, dat er verscheidene onderwijzers en ook onderwijzeressen zijn, die zelf min of meer dialectisch Nederlandsch spreken en daardoor een belemmering zijn voor een goede uitspraak. Zulke leerkrachten moesten eens een poos naar het westen. Juist hun uitspraak is dan echter weer een factor, die een benoeming in den weg staat." (Inspecteur-Zutphen.)

Schrijven. „Wie geregeld kennis neemt van de resultaten, bij het schrijfont onderwijs bereikt, moet meer dan eens respect hebben voor hetgeen op sommige scholen, soms al in een 2de of 3de leerjaar, wordt gepresteerd. Sommige meisjescholen bereiken inderdaad een hoog peil. In den tegenwoordigen tijd is dit vak wel eens minder in tel, toch blijft het van betekenis, vooral voor de velen, voor wie de gewone lagere school „de school" is. Bij het schrijfont onderwijs is inderdaad dwang noodig, strenge tucht en zelftucht voor den onderwijzer. Een enkelen keer heb ik moeten constateren, dat het daaraan ontbrak. Een algemeen verschijnsel is dit niet. Op vele scholen wordt goed geschreven. De houding der leerlingen laat in talrijke gevallen te wenschen over." (Inspecteur-Tiel.)

„Ook aan de twee laatste scholen, waar het schrijfont onderwijs in de laagste klas nog op de lei geschiedde, is nu de pen ingevoerd, aanvankelijk met gunstig resultaat. Op één der scholen mijner inspectie wordt voor de leerlingen, die de schrijfkunst moeilijk kunnen vatten, een poging gewaagd om het blokschrift met zulke leerlingen te beoefenen; de proef duurt echter nog maar kort, zoodat ik van het resultaat nog niets heb gezien." (Inspecteur-Nijkerk.)

Rekenen. „Weer heb ik dit jaar hetzelfde geconstateerd, als ik vermeldde in mijn vorig verslag. Op verscheidene scholen heb ik de kinderen laten rekenen en opnieuw ondervonden, dat de getallen tot 100 en tot 1000 er lang niet in zitten. Meer dan de helft van den tijd wordt verpraat en dan nazeggen, wat de juffrouw heeft voorgezegd. Dat heet dan rekenen. Eerst dan

zal er verbetering komen, als de opleiding praktisch beter wordt, als de toekomstige onderwijzer in de school ziet en meemaakt, hoe er moet gerekend worden. (Inspecteur-Arnhem.)

„De resultaten van het onderwijs in rekenen lopen sterk uiteen. Wat dit onderscheid betreft, loopt de scheidingslijn niet tusschen de kleine en groote scholen door. Op de kleine zijn uit den aard der zaak de leerlingen meer genoodzaakt, zelf werkzaam en zoekende te zijn. Heeft ieder onderwijzer slechts één klas, dan komt hij er zoo licht toe de leerlingen bij iedere gelegenheid voort te helpen.

Ingevolge de ervaring is dit niet de juiste weg. Verklaard en geholpen moet er wel worden, doch niet met de bedoeling iedere moeilijkheid weg te nemen. Integendeel: de hulp moet er meer op gericht zijn den leerlingen een weg te wijzen zelf de bezwaren te overwinnen. Naar ik meen, ligt hier de weg om tot een beter resultaat te geraken, terwijl een dergelijke wijze van doen tevens zal medewerken tot de karaktervorming der leerlingen. Hun moet de bekoring van het zelf volbrengen niet te veel ontnomen worden. Immers deze bekoring moet ook op ander levensterrein bestand zijn tegen mislukken, waarbij moeite en tegenspoed aandrijven tot volharding. Dit beginsel dient, ingevolge mijn meening, bij het rekenonderwijs tot grondslag genomen te worden. Aan het hoofdrekenen wordt te weinig aandacht geschonken op verschillende scholen. Waar het stelselmatig wel beoefend wordt, komt het resultaat zooals mij bleek, terstond aan den dag.” (Inspecteur-Tiel.)

Nederlandsche taal. „Ten aanzien van de Nederlandsche taal blijkt naar mijn ervaring ook het nauwgezet nazien van het geleverde schriftelijk werk veel en veel door de onderwijzers te lichtvaardig opgevat; bij bijna alle schoolbezoek heb ik daarop acht gegeven en het met de onderwijzers ook besproken.

Ten aanzien van de resultaten van het onderricht aan spraakgebrekigen moge ik hier er op wijzen, hoe mejuffrouw Schouten, spraakleerares te Enschede, zoowel te Almelo als te Hengelo voor gemeenterekening, weder het geheele jaar door les gaf in beide plaatsen in een twee ledigen cursus, namelijk voor stofferaars en voor stamelaars, nu iederen cursus twee uur per week. Beide cursussen worden, dank zij de goede medewerking der onderwijzers en der schoolartsen, geregeld druk bezocht (van 19 tot minstens 8 leerlingen) en mij is bij eigen bezoek wel gebleken, dat deze leersters met uitnemende geschiktheid en ongelooft veel geduld de nog al uiteenlopende defecten tracht te verhelpen. Haar herhaalde wensch, dat de onderwijzers, waarvan zij leerlingen te behandelen krijgt, af en toe een enkele keer in de gelegenheid gesteld worden zelf haar lessen met die kinderen bij te wonen om het noodige contact en om de noodige nazorg, heb ik aan beide gemeentebesturen als een belangrijke en m.i. wel behartigenswaardige wensch overgebracht.

Deze spraakcursussen woon ik af en toe bij en heb van de verkregen resultaten wel gunstige indrukken.” (Inspecteur-Almelo.)

„Het is moeilijk de vakken lezen en Nederlandsche taal gescheiden te houden, omdat ze in wezen feitelijk één zijn. Ik wijk daarom af van de volgorde en laat Nederlandsche taal op lezen volgen. Als er één vak is, waarbij onze klacht over gering resultaat van ernstigen aard is, dan is het dit. De leerlingen, die de school doorloopen hebben, zijn voor het meeren-deel niet in staat tot een behoorlijk gebruiken van de taal bij het uitspreken of neerschrijven van hun gedachten. Het is een noodwendig gevolg van de onvoldoende kennis van de taal, waarop ik daareven bij het vak lezen reeds doelde.

Men kan niet iets gebruiken, dat men niet kent, en meer oefening kan de kwaal zelfs niet geheel genezen. Nu zal het nimmer gemakkelijk vallen goede resultaten te bereiken bij kinderen, die buiten de school geen enkel woord zuiver Nederlandsch spreken en hoegenaamd ook niet hooren. Bij dit vak komt het sterkst tot uiting de invloed, die het milieu, waaruit de kinderen komen, ten goede of ten kwade heeft. Als in een klasse leerlingen zitten, kinderen van ambtenaren b.v., die van elders komen, zijn deze bij het lezen, spreken en stellen gewoonlijk spoedig te herkennen.” (Inspecteur-Ommen.)

Over de zaakvakken worden enkele meer of minder belangrijke mededeelingen gedaan. Naar de ervaring van den inspecteur-Nijkerk openbaart zich bij geschiedenis een groot verschil in de behandeling op openbare en bijzondere scholen.

„Op zich zelf bestaat daartegen geen bezwaar — zegt hij —, maar mijn ervaring is, dat op de openbare scholen in vele gevallen de typisch vaderlandsche geschiedenis naar den achtergrond verdwijnt en de beschavingsgeschiedenis daarvoor in de plaats treedt. In vele gevallen blijft de les beperkt tot het leerboek en ook bij proeflessen voor de hoogere klassen, waar in den regel ook gevraagd werd een korte geschiedenis over een zeer bekend onderwerp, bleek telkens weer, welke magere lessen werden gegeven. Bezielende vertellingen, waarbij de oorlog volstrekt niet op den voorgrond behoeft te treden, woot men zeer zelden bij.”

In de inspectie Arnhem wordt op enkele scholen een projectielantaarn gebruikt bij het onderwijs in de aardrijkskunde. „Onder de les worden mooie plaatjes geprojecteerd, terwijl de onderwijzer daarbij smakelijk weet te vertellen. De kinderen vinden het een feest; ze verlangen naar de les in aardrijkskunde”, deelt de inspecteur mede.

De inspecteur-Deventer is van oordeel, dat het vak kennis der natuur stiefmoederlijk behandeld wordt. Het is hem evenwel gelukt op enkele plattelandsscholen dit onderwijs, zoowel wat plant- en dierkunde aangaat, als wat de physica betreft, zoo te doen inrichten, dat het van meer nut zal zijn voor het dagelijkse leven en het bedrijf, dan tot nu toe het geval was.

„Niet in alle streken — zoo zegt hij — wordt landbouwonderwijs gegeven, zoodat niet overal de bevolking op eenvoudige wijze kan worden voorgelicht op dit gebied, waartoe ik ook de pluimveeteelt wil rekenen. Het is nu merkwaardig, zooals de belangstelling van de bevolking van eenige streken, die nogal achterlijk zijn, voor een betere exploitatie van hun bedrijf is gewekt door het onderwijs van het hoofd der school in de kennis der natuur aan hun kinderen, een belangstelling, die gemaakt heeft dat de ziekte onder het vee verminderde, melkproductie en vetgehalte steeg en de pluimveeteelt, die zeven jaren geleden niets te beteekenen had, een goed loonend bedrijf werd.”

In deze lijn ligt ook, op hetgeen de inspecteur-Zutphen de aandacht vestigt, als hij zegt:

„Op verscheidene scholen gaat het onderwijs geheel in de richting van land- en tuinbouwkunde en wisten de leerlingen, vooral van plantkunde, er aardig wat van. Het gevaar bestaat m.i., dat onze plattelandbevolking, die toch in vele dingen zoo „nuchter” is, daardoor in deze nuchtere natuurbeschouwing nog gesterkt wordt. Het hangt echter ook in dezen geheel van den man of de vrouw voor de klas af. Indien de onderwijzers zelf de noodige liefde voor de natuur hebben, zal dat ook in hun lessen blijken en zal de bovengenoemde richting, die vooral op „nut en schade” het oog gevestigd heeft, wel zoodanig beïnvloed worden, dat ook de religieuze, ethische en aesthetische waarde van het vak niet verwaarloosd wordt.”

Wat de andere vakken van het gewoon lager onderwijs betreft, lichamelijke oefening vindt hieronder een uitvoerige behandeling; wat aangaat de overige is de aandacht van het Rijksschooltoezicht gevestigd op een nieuwe methode voor het vak zingen, de methode-Ward, afkomstig uit de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, waar men er uitnemende resultaten mede bereikt. Op verschillende plaatsen worden cursussen gegeven door het Ward-Instituut, waarvan rector Vullings de leider is. Deze cursussen werden, waar de propaganda zich ook richt op de verbetering der Gregoriaansche zang, voornamelijk door onderwijzers van R.-K. scholen gevolgd, maar ook door anderen, omdat zij in de eerste plaats bedoelt verbetering van het zangonderwijs in het algemeen.

Met belangstelling wordt door de inspecteurs en mij de invoering van deze methode gevolgd, niet het minst, omdat het onderwijs in zingen op onze scholen veel te wenschen overlaat.

Lichamelijke oefening.

Op 1 Januari 1927 verstreek de termijn, gedurende welke de openbare scholen, vóór 1921 gesticht, nog mochten zijn ingericht overeenkomstig art. 2, 2de lid, der Lager-onderwijswet 1878 en dus nog geen onderwijs behoeften te geven in het vak lichamelijke oefening. Vanaf dien datum werd ook voor deze scholen, gelijk reeds het geval was met die, gesticht na 1 Januari 1921, genoemd vak verplicht.

Het bleek bij een desbetreffend onderzoek, door het Rijksschooltoezicht ingesteld, dat op slechts enkele scholen de toestand zoo was, dat aan die verplichting kon worden voldaan

en dat de meeste gemeentebesturen voor al hun scholen of voor een groot deel er van noodig hadden de vrijstelling, bedoeld bij art. 195, 2de lid, der Lager-onderwijswet 1920.

Na een bespreking, door mij met Gedeputeerde Staten van Gelderland en Overijssel over deze zaak gehouden, werd echter door beide colleges aan alle gemeentebesturen in hun provincie een afschrift gezonden van een brief, dien ik hun ter samenvatting van het besprokene op de conferentie had doen toekomen, terwijl Gedeputeerde Staten van Overijssel in een begeleidend schrijven mededeelden, dat zij het op prijs zouden stellen, dat van de zijde der gemeentebesturen maatregelen werden getroffen, welke konden leiden tot een spoedige invoering van het nieuwe vak „lichamelijke oefening” en Gedeputeerde Staten van Gelderland in zulk een schrijven de gemeentebesturen uitnodigden vóór 1 Januari 1929 te berichten, welke maatregelen waren genomen om tot invoering van het vak lichamelijke oefening te geraken, waarbij zij den raad gaven, zich met de betrokken inspecteurs van het lager onderwijs ter zake in verbinding te stellen en bereids overleg te plegen met de bijzondere schoolbesturen.

In bedoeld schrijven werd door mij als het standpunt van het Rijksschooltoezicht op het lager onderwijs in de tweede hoofdinspectie ten aanzien van het vak lichamelijke oefening en de invoering er van het volgende naar voren gebracht:

1°. Al kan het programma voor het examen ter verkrijging van een bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs in een bepaald vak uit den aard der zaak niet in volstreken zin de leerstof voor dit vak op de lagere school bepalen, zoo zal het toch wel in het algemeen de richting en de hoofdzaken van het onderwijs aangeven, in het bijzonder, wanneer het een technisch vak betreft.

Voor het vaststellen van het onderscheid tusschen vak *j* der Lager-onderwijswet 1878 en vak *j* der Lager-onderwijswet 1920 is het daarom niet ondienstig, de beide programma's — het oude en het nieuwe — met elkaar te vergelijken.

Wet 1878.

Eenige bedrevenheid in het doen uitvoeren van en bekendheid met de bewegings- en de vrije- en orde-oefeningen der gymnastiek zonder toestellen, — stokken, halteres en springtouwen hieronder niet begrepen — voor leerlingen van beiderlei sexe en van den leeftijd, waarop zij de lagere school bezoeken.

Wet 1920.

Bedrevenheid in het uitvoeren en doen uitvoeren — zonder en met gereedschap — van zaal- en klein-terreinspelen, vrije- en orde-, houdings-, spring- en evenwichtsoefeningen voor leerlingen van beiderlei sexe en van den leeftijd, waarop zij de lagere school bezoeken.

Voor de school is het van belang, dat voor den term *bewegings-spelen* in het oude programma het nieuwe den term *zaal- en klein-terreinspelen* kiest.

Omvat de naam bewegings-spelen eigenlijk ook de groot-terreinspelen, practisch werd onder de wet 1878 het begrip bewegings-spel in engeren zin opgevat, vaak werd het alleen in de lagere klassen in den vorm van zaalspelen gegeven, terwijl het nieuwe programma thans door het afzonderlijk noemen der klein-terreinspelen bedoelt, dat deze spelen op ruime schaal toepassing zullen vinden.

Naast de gewone vrije- en orde-oefeningen worden in het nieuwe programma genoemd de houdings-, spring- en evenwichtsoefeningen, die gedeeltelijk tot de eerste behooren, maar ook met gereedschappen — deze benaming opgevat in den ruimen zin van handgereedschap, handtoestellen en werktuigen — kunnen worden uitgevoerd.

Voorts is de verandering van „zonder toestellen” in „zonder en met gereedschap” een aanwijzing om op de lagere school ook gymnastiekonderwijs aan werktuigen te doen geven. In de nadere officiële toelichting op het nieuwe programma, door den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, gegeven in een schrijven aan het Rijksschooltoezicht, dd. 2 September 1924, n°. 5004, afdeling Lager Onderwijs Algemeen, wordt dan ook gesproken van oefeningen aan het wandrek, met den springstandaard en op de evenwichtslatten en evenwichtsboomen, hetgeen echter niet wil zeggen, dat het onderricht aan deze werktuigen aan alle scholen en aan alle klassen moet worden gegeven.

2°. Het is wenschelijk, dat voor alle scholen een gymnastieklokaal beschikbaar is, zoodat het onderwijs in lichamelijke oefening ook bij ongunstig weer geregeld kan doorgaan. Een lokaal kan voor twee of meer scholen dienst doen, al naar het getal klassen, die er onderwijs ontvangen. Waar de verspreide ligging der scholen dit onmogelijk maakt en een school niet van grooten omvang is, zal het onderwijs, behalve in de klein-terreinspelen, gegeven moeten worden op de speelplaats, maar dan is het ook noodig, dat aan de inrichting en het onderhoud daarvan alle zorg wordt besteed.

3°. Bij de overweging, of een gymnastieklokaal dienst zal kunnen doen voor meer dan één school, dient rekening gehouden te worden met de omstandigheid, dat met ingang van 1 Januari 1936 het onderwijs in de lichamelijke oefening niet alleen voor alle openbare, maar ook voor alle bijzondere scholen verplicht wordt en dat de besturen dier scholen dan wel niet zullen nalaten een aanvraag om gelden voor de stichting van een gymnastieklokaal in te dienen.

Met het oog hierop zal het wellicht in bepaalde gevallen niet verkeerd zijn, het te bouwen gymnastieklokaal niet te verbinden aan een bepaalde school, waardoor samenwerking tusschen het openbaar en het bijzonder onderwijs vergemakkelijkt wordt.

4°. Voor alle scholen, waarvan één of meer klaslokalen leeg staan, wordt daarvan voor het onderwijs in de lichamelijke oefening gebruik gemaakt, voor zoover geen gymnastieklokalen aanwezig zijn.

5°. Iedere school hebbe, indien eenigszins mogelijk, de gelegenheid de klein-terreinspelen te beoefenen op een zg. klein-terrein, dat voor meerdere scholen dienst kan doen, wanneer zij dicht bij elkaar gelegen zijn.

6°. Op alle scholen kan het onderwijs in lichamelijke oefening in de eerste vier leerjaren gegeven worden door de klasse-onderwijzers. Wat de hogere leerjaren der scholen voor gewoon lager onderwijs en de klassen voor uitgebreid lager onderwijs betreft, daarvan zullen deze onderwijzers dit onderricht meestal ook wel moeten geven, maar in gemeenten, waarin een grooter of kleiner aantal scholen dicht bij elkaar ligt en de leerlingen dier scholen onderwijs ontvangen in gymnastieklokalen, stelle men het voor het vijfde en hogere leerjaren zooveel mogelijk in handen van vakonderwijzers.

7°. Het onderwijs in lichamelijke oefening omvat, wanneer het alleen door klasse-onderwijzers gegeven wordt, het onderricht aan of met geen andere werktuigen dan de lange bank, de evenwichtslatten en evenwichtsboomen, den springstandaard en de springplank, die ook op de speelplaats dienst kunnen doen. Is er ook een vakonderwijzer in lichamelijke oefening aan de school verbonden, zoo kunnen tevens andere werktuigen: de ladder, het Zweedsche wandrek, enz. gebruikt worden.

8°. Tot het geven van onderwijs in het vak lichamelijke oefening zijn wettelijk bevoegd de bezitters van:

1. de akte middelbaar onderwijs lichamelijke oefening (P);
2. de akte lager onderwijs lichamelijke oefening (S);
3. het getuigschrift als leider(ster) in lichaams-oefening ingevolge het Koninklijk besluit van 6 October 1923, n°. 15;
4. akte *j* volgens de wet 1878;
5. akte *j* volgens de wet 1920.
6. de onderwijzersakte met aanteekening *j* volgens de Lager-onderwijswet 1920.

9°. De meeste onderwijzers hebben geen andere bevoegdheid dan die, genoemd onder 4. Wanneer zij naar den hiervoor gegeven regel alleen de vrije- en orde-oefeningen, w.o. de houdings-, spring- en evenwichtsoefeningen op of aan de hiervoor genoemde werktuigen met verder de klein-terreinspelen moeten geven, zullen zij zich wel in het nieuwe vak kunnen inwerken, maar zal het onderricht er in goed tot zijn recht komen, zoo dienen de gemeenten er zorg voor te dragen, dat het personeel de gelegenheid krijgt om zich de nieuwe leerstof, ook door oefening onder leiding, eigen te maken.

Daartoe zal het noodig zijn, dat aanvullingscursussen die slechts van korten duur behoeven te wezen, worden ingericht door de gemeenten afzonderlijk, indien zij zulks het beste achten en daartoe bij machte zijn, of door samenwerking met andere.

10°. Indien de noodige voorbereiding is getroffen, dient het leerplan der betrokken scholen ten aanzien van het vak lichamelijke oefening aangevuld te worden, welke aanvulling verschillend zal moeten zijn, al naar het onderwijs alleen door de

klasseonderwijzers, alleen door vakonderwijzers, of door klasse- en vakonderwijzers wordt gegeven.

De toezending van mijn schrijven aan Gedeputeerde Staten aan de gemeentebesturen geschiedde in de provincie Overijssel bij brief van 7 Februari 1928 en in de provincie Gelderland op 25 Juli 1928.

Beide colleges hebben sedert dien op mijn verzoek als regel aangenomen om de ontheffing, bedoeld in art. 195, 2de lid, der Lager Onderwijswet 1920, telkens slechts voor één jaar te verleenen, behalve in gevallen, dat de omstandigheden invoering van het nieuwe vak vooreerst onmogelijk maken, ten einde te voorkomen, dat de gemeenten, die het nieuwe vak wel kunnen invoeren, daarmede langer wachten dan noodzakelijk is.

Voortdurend is de aandacht van het Rijksschooltoezicht op het onderwijs in vak j (oud of nieuw) gevestigd en niet zonder resultaat, niet alleen van de invoering van dit vak in zijn nieuwen vorm, maar ook met betrekking tot het onderwijs in de gymnastiek en het spel in het algemeen. Was de toestand voorheen over het algemeen slecht, hier en daar zeer slecht, thans is de toestand beter, al zal het nog veel moeite en zorg kosten om te verkrijgen, dat op 1 Januari 1936 op alle openbare, en dan ook op alle bijzondere scholen, aan den eisch der wet werkelijk is voldaan.

Thans moeten Gedeputeerde Staten nog voor vele scholen ontheffing van het onderwijs in lichamelijke oefening geven, in de eerste plaats, omdat die scholen niet de beschikking hebben over een terrein voor de klein-terreinspelen en niet minder, omdat het noodig is, dat de onderwijzers, die niet anders hebben dan de akte voor de vrije en ordeoefeningen, zich door het volgen van een aanvullenden cursus theoretisch en praktisch bekwamen om het nieuwe vak te kunnen geven.

Voorwaardelijk werd bedoelde ontheffing over 1929 gegeven in de:

inspectie Almelo voor alle o.l. scholen in de gemeenten Borne, Diepenheim, Goor, Stad-Delden, Vriezenveen, Wierden en voor de o.l. scholen te Deldeneresch, Azelo, Wiene, Bentelo en Hengevelde in de gemeente Ambt-Delden en die te Tubbergen-dorp in de gemeente Tubbergen;

inspectie Apeldoorn voor de o.l. scholen te Brummen-dorp Oeken, Leuvenheim, Hall en Empe en de u.l.o. scholen te Brummen-dorp in de gemeente Brummen, voor alle openbare scholen in de gemeenten Epe, voor die te Heerde, behalve de u.l.o. school te Epe en voor de school te Horsthoek in de gemeente Heerde;

inspectie Arnhem voor de o.l. scholen in de gemeenten Huissen, Rosendaal en Wageningen en voor de o.l. scholen te Rheden, Ellecom, Laag-Soeren, Spankeren en De Steeg in de gemeente Rheden;

inspectie Deventer voor de o.l. school te Heino (dorp); te Daarlerveen in de gemeente Hellendoorn, te Wilsum in de gemeente Olst en te Wijhe-dorp;

inspectie Doetinchem voor alle openbare lagere scholen;

inspectie Enschede voor alle o.l. scholen in de gemeenten Haaksbergen, Losser, Denekamp en Weerselo;

inspectie Nijkerk voor alle o.l. scholen in de gemeenten Barneveld, Doornspijk, Ermelo, Putten, Scherpenzeel, Wezep en voor de o.l. scholen te Oldebroek en Hattermerbroek in de gemeente Oldebroek;

inspectie Nijmegen voor de o.l. scholen in de gemeenten Batenburg, Bemmel, Beuningen, Druten, Ewijk, Gendt, Groesbeek, Nijmegen, Nederasselt, Slijk-Ewijk, Wijchen en voor die te Lent in de gemeente Elst en te Lenth in de gemeente Ubbergen;

inspectie Ommen voor de o.l. scholen in de gemeente Giet-hoorn, Zuideinde en Noordeinde, Gramsbergen (kom), den Ham (kom) en Vroomshoop-Goordijk, Ambt-Hardenberg, Luttien, Nieuwleuzen, Ruitenvveen, den Hulst; Oldemarkt, Paasloo, Ossenzijl, Staphorst, Hesselingen, Steenwijkerwold, Kerkbuurt, Kallenkote, Zuidveen;

inspectie Tiel voor de o.l. scholen in de gemeenten Ammerzoden, Appeltern, Beesd, Beusichem, Brakel, Buurmalsen, Deil, Dodewaard, Driel, Echteld, Buren, Est e.s., Gameren, Geldermalsen, Haaften, Heerwaarden, Herwijnen, Hurwenen,

Kesteren, Lienden, Maurik, Nederhemert, Ophemert, Poede-roijen, Rossum, Varik, Vuren, Waardenburg, Wadenhoijen, Wamel, Zaltbommel, Zoelen, Zulichem en voor de o.l. scholen B, C en D in de gemeente Tiel;

inspectie Zutphen voor alle o.l. scholen in de gemeenten Borculo, Eibergen, Gorssel, Laren, Lichtenvoorde, Lochem, Neede, Ruurlo, Vorden, Steenderen, Winterswijk, Zutphen en voor die te Varsse en in de gemeente Hengelo en te Vierakker in de gemeente Warnsveld;

inspectie Zwolle voor de o.l. scholen te Dalfsen, Zwolsche weg 28, Kuinre (Kom), Blokzijl, Groenstraat 176, Grafhorst 118, Welsum, A 49, IJsselmuiden 190, Zalk A 2.

I. Geen onderwijs in de lichamelijke oefening, noch in de vrije- en ordeoefeningen wordt gegeven, omdat door Gedeputeerde Staten de in art. 195 der Lager-onderwijswet 1920 bedoelde vrijstelling is verleend zonder de in den laatsten zin van het tweede lid genoemde beperking aan de openbare lagere school te Randwijk, gemeente Heteren, een eenmansschool met 28 leerlingen, waarvan het hoofd geen bevoegdheid heeft voor vak j.

II. Volgens het leerplan wordt onderwijs gegeven in de vrije en ordeoefeningen in de inspectie:

Almelo	aan	20	openbare scholen met	1938 leerlingen
Apeldoorn	"	24	"	3541
Arnhem	"	23	"	3430
Deventer	"	10	"	934
Doetinchem	"	41	"	3579
Enschede	"	52	"	8452
Nijkerk	"	20	"	2860
Nijmegen	"	21	"	2458
Ommen	"	13	"	1006
Tiel	"	70	"	9306
Zutphen	"	63	"	7894
Zwolle	"	7	"	565
in totaal	"	364	"	45 963

Volgens het leerplan wordt onderwijs gegeven in lichamelijke oefening in de inspectie:

Almelo	aan	32	openbare scholen met	5115 leerlingen
Apeldoorn	"	35	"	6313
Arnhem	"	28	"	5185
Deventer	"	44	"	7008
Doetinchem	"	1	"	105
Enschede	"	3	"	421
Nijkerk	"	13	"	1289
Nijmegen	"	2	"	162
Ommen	"	50	"	4291
Tiel	"	5	"	703
Zutphen	"	5	"	1181
Zwolle	"	39	"	5026
in totaal	"	257	"	36 794

Gelet op deze cijfers krijgt men den indruk, dat de invoering van het nieuwe vak lichamelijke oefening reeds flinke voorde-ningen heeft gemaakt.

III. Volgens het leerplan wordt geen onderwijs gegeven in vak j, noch in de vrije en ordeoefeningen, noch in de lichamelijke oefening in de inspectie:

Almelo	aan	22	bijzondere scholen met	2962 leerlingen
Apeldoorn	"	34	"	5410
Arnhem	"	48	"	7100
Deventer	"	31	"	4518
Doetinchem	"	73	"	9575
Enschede	"	19	"	3949
Nijkerk	"	66	"	11 514
Nijmegen	"	81	"	12 064
Ommen	"	46	"	6101
Tiel	"	40	"	4549
Zutphen	"	40	"	5279
Zwolle	"	57	"	7200
in totaal	"	557	"	80 221

IV. Volgens het leerplan wordt het onderwijs gegeven in de *vrije en ordeoefeningen* in de inspectie:

Almelo	aan	19	bijzondere scholen met	4336	leerlingen
Apeldoorn	"	9	"	1572	"
Arnhem	"	8	"	1137	"
Deventer	"	9	"	1673	"
Doetinchem	"	4	"	872	"
Enschede	"	23	"	4828	"
Nijkerk	"	8	"	1381	"
Nijmegen	"	44	"	8654	"
Ommen	"	—	"	—	"
Tiel	"	6	"	660	"
Zutphen	"	23	"	2702	"
Zwolle	"	—	"	—	"
in totaal	"	158	"	27 815	"

en in de *lichamelijke oefening* in de inspectie:

Almelo	aan	18	bijzondere scholen met	2894	leerlingen
Apeldoorn	"	3	"	413	"
Arnhem	"	34	"	5333	"
Deventer	"	7	"	1490	"
Doetinchem	"	18	"	2762	"
Enschede	"	15	"	2443	"
Nijkerk	"	—	"	—	"
Nijmegen	"	—	"	—	"
Ommen	"	11	"	1353	"
Tiel	"	5	"	1111	"
Zutphen	"	—	"	—	"
Zwolle	"	13	"	2506	"
in totaal	"	124	"	20 305	"

V. Bij de beantwoording van de vraag, of aan alle scholen, in welker leerplan vak *j* opgenomen is, dat onderwijs ook werkelijk gegeven wordt, hetzij het geheele jaar door of slechts een gedeelte van het jaar, moet onderscheid gemaakt worden tusschen de scholen, waarvoor een gymnastieklokaal beschikbaar is en die, welke het zonder zulk een lokaal moeten doen.

Op de eerste groep geeft men onderwijs in vak *j* werkelijk het geheele jaar door, van de tweede kan niet meer gezegd worden, dan dat men vak *j* onderwijst, speelplaats en weer dienende. Dit komt hierop neer, dat er op de meeste scholen in de wintermaanden als regel niets van komt en in de andere maanden op een deel der scholen weinig of zeer weinig, tot voor niet langen tijd op enkele niets.

„Meer dan eens is mij bij onderzoek op schoolbezoek gebleken, dat vrijwel het geheele winterseizoen door op mijn plattelandsscholen dit vak *j* niet in werkelijkheid beoefend werd en ik schat, dat van mijn 86 scholen, waar volgens het leerplan het vak *j* steeds gegeven wordt, toch zeker aan ruim 30 gedurende den wintertijd (en wat daarbij gerekend wordt) vrijwel nooit dit vak gegeven wordt — een getal, waartoe ik kom, als ik overweeg de gesteldheid der schoolterreinen, het niet aanwezig zijn van gymnastieklokken en de geestgesteldheid van het hoofd en personeel.” (Inspecteur-Almelo.)

Slechts een klein deel der scholen bezit of heeft het medegebruik van een gymnastieklokaal; de gesteldheid der schoolterreinen, gewone speelplaats of terrein voor klein-terreinspelen laat meestal veel te wenschen over en nog erger is het gesteld met de gezindheid van een deel der onderwijzers ten aanzien van het onderwijs in vak *j*, als gevolg waarvan al spoedig het weer door dezen ongeschikt geacht wordt en (of) naar hun meening de toestand van de speelplaats of het speelterrein niet toelaat, enige oefening er behoorlijk op uit te voeren. Het gaat hen als ieder, die een arbeid heeft te verrichten, dien men niet gaarne doet: de bezwaren worden zwaarder geteld, naar mate de lust, om ze te overwinnen, ontbreekt.

Als gevraagd wordt, hoe groot het aantal scholen is, in welker leerplan vak *j* is opgenomen — het verband met de vraag, of aan alle scholen, in welker leerplan vak *j* is opgenomen, dit onderwijs ook werkelijk gegeven wordt, wijst er op, dat men zulke scholen bedoelt, waar vak *j* niet gegeven wordt, dan moet zulks vreemd aandoen.

Immers, komt dit vak in het leerplan voor, dan staat daarmee vast, dat de ontheffing, bedoeld in art. 195 der Lager-onderwijswet 1920, niet onvoorwaardelijk is gegeven; dat dus in elk geval de vrije- en orde-oefeningen moeten worden onderwezen.

Geschiedt dit niet, dan is het hoofd der school en is ook het gemeentebestuur in verzuim en zal het Rijksschooltoezicht moeten eischen, dat het wordt gegeven, zoo vaak als de toestand van het weer en van de speelplaats het toelaat en zoo goed, als de omstandigheden mogelijk maken, tenzij deze het geven van het onderwijs tijdelijk geheel onmogelijk maken.

Zulke omstandigheden kunnen zijn: onbevoegdheid van het personeel om het vak te onderwijzen, terwijl het onmogelijk is, een vakonderwijzer aan te stellen en het niet aanwezig zijn van een speelplaats of van een lokaal voor de oefeningen. In het eerste geval zal bij het voorkomen van een vacature in het gemis van een bevoegde leerkracht voorzien moeten worden, terwijl in het tweede geval het gemeentebestuur heeft uit te zien naar een geschikte gelegenheid, maar voor beide is tijdelijk noodig de onvoorwaardelijke ontheffing, bedoeld in art. 195 der Lager-onderwijswet 1920, die Gedeputeerde Staten zeker ook bereid zijn, zij het misschien telkens voor niet langer dan een jaar, te verlenen.

VI. Het onderwijs in de vrije en orde-oefeningen geschiedt in de

Inspectie.	In een afzonderlijk gymnastiek-lokaal		Op een terrein ingericht voor lich. oefening		Op de gewone speelplaats	
	O.	B.	O.	B.	O.	B.
Almelo	2	6	3	3	14	10
Apeldoorn	3	8	—	—	21	1
Arnhem	7	4	—	—	13	4
Deventer	1	7	—	—	7	2
Doetinchem	14	3	—	—	27	1
Enschede	8	3	2	—	42	25
Nijkerk	3	3	1	3	16	2
Nijmegen	8	41	—	—	13	3
Ommen	—	—	—	—	13	—
Tiel	13	3	2	—	55	3
Zutphen	14	10	12	3	48	16
Zwolle	—	13	—	—	7	—
In totaal	73	88	20	9	276	67

VII. Het onderwijs in de lichamelijke oefening geschiedt in de

Inspectie.	In een afzonderlijk gymnastiek-lokaal en op een terrein voor kl. t. sp.		In een afzonderlijk gymnastiek-lokaal en op de gewone speelplaats.		Op de gewone speelplaats en op een terrein voor kl. t. sp.		Op de gewone speelplaats.	
	O.	B.	O.	B.	O.	B.	O.	B.
Almelo	5	11	13	7	3	—	9	—
Apeldoorn	2	1	7	1	1	—	25	1
Arnhem	4	4	19	14	—	—	5	16
Deventer	20	2	—	1	14	—	10	4
Doetinchem	1	4	—	8	—	—	—	6
Enschede	2	2	1	13	—	—	—	—
Nijkerk	—	—	6	—	—	—	7	—
Nijmegen	1	—	—	—	1	—	—	—
Ommen	2	3	—	4	37	4	11	—
Tiel	3	—	2	5	—	—	—	—
Zutphen	6	1	3	2	—	—	48	16
Zwolle	7	—	15	10	9	—	1	2
In totaal	53	28	66	65	65	4	116	45

Als reeds van werktuigen bij dit onderwijs gebruik gemaakt wordt, zijn het voornamelijk de evenwichtslatten, de lange bank, het Zweedsche wandrek, de ladder, de springplank en voorts de brug, de bok, de ringen, de klimtouw en de klimpaal. Als handgereedschap bezigt men halters, staven, stokken en als spel materiaal hetgeen noodig is voor de klein-terreinspelen.

VIII. Het aantal scholen, in welker leerplan is opgenomen het zwemmen (droog en nat) bedraagt in de inspectie

	21 openbare en	— bijzondere
Almelo	—	—
Apeldoorn	—	—
Arnhem	—	—
Deventer	10	—
Doetinchem	5	—
Enschede	—	1
Nijkerk	—	—
Nijmegen	—	—
Ommen	—	—
Tiel	—	—
Zutphen	—	—
Zwolle	5	—

in totaal 41 openbare en 1 bijzondere

Ongetwijfeld is het zwemmen een der beste lichaams-oefeningen en zou er alles voor te zeggen zijn, het op te nemen in het leerprogramma, indien er bij deze oefening niet zoo uiterst nauwkeurig rekening zou moeten worden gehouden met den algemeenen lichaams- en voedingstoestand der leerlingen, met allerlei mogelijke afwijkingen, waarop het zwemmen een schade lijken invloed kan uitoefenen, met de temperatuur der omgeving en van het water, met de mate van lichamelijke en geestelijke vermoeidheid, met allerlei factoren dus, die bij het klassikaal onderwijs voor een deel vallen buiten de mogelijkheid van beoordeeling door den onderwijzer.

Toch kan de school veel doen ter bevordering van de beoefening der zwemkunst, wanneer de onderwijzers zich beschikbaar willen stellen om te gaan zwemmen met de leerlingen hunner klassen, die van hun ouders daartoe de toestemming hebben, terwijl de schoolarts, na een speciaal door hem daartoe in te stellen individueel onderzoek dier leerlingen, er geen bezwaar tegen heeft gemaakt.

Het is mij niet gebleken, dat het z.g. droog zwemmen wordt beoefend, al is het een goede voorbereiding voor het eigenlijke zwemmen.

IX. Over het algemeen is het oordeel der inspecteurs over het onderwijs in de vrije en orde-oefeningen beslist ongunstig, een enkele noemt de resultaten matig, terwijl de inspecteur-Deventer van oordeel is, dat het onderwijs in vak j (vrije en orde-oefeningen) zoo goed gegeven wordt, als het terrein mogelijk maakt. Hij verkeert, naar hij mededeelt, in de gelukkige omstandigheid, dat de hoofden van bijna alle scholen, waarop dat vak wordt onderwezen, veel voor het vak voelen; er zijn er bij met akten voor lichamelijke oefening en spel-leiders-diploma.

Zoo is het niet overal.

In alle inspecties werken allerlei oorzaken er toe mede, dat het onderwijs in vak j (vrije en orde-oefeningen) ongeregeld wordt gegeven: gebrek aan een geschikte lokaliteit, zoodat het moet worden gegeven op de speelplaats en men dus afhankelijk is van de weersgesteldheid; daarbij vaak een speelplaats, die door slechten waterafvoer geheel ongeschikt is voor terrein, waarop deze oefeningen kunnen gehouden worden; het schoeisel van een deel der leerlingen, klompen, is nu ook juist niet bij uitstek geschikt voor vlug en waardig uitvoeren.

Zoo is het ook wel in de inspectie Deventer gesteld, maar blijkbaar in deze inspectie gelukkiger dan de andere ten aanzien van de gezindheid van het onderwijzend personeel voor dit vak.

„De resultaten van het onderwijs in vak j, vrije en orde-oefeningen, zijn in doorsnee zeer mager en de oudere leerkrachten zijn er in de praktijk geheel en al afkeerig van, zoodat heel dikwijls de ongeschiktheid van het weer of van het terrein breed wordt uitgemeten, om maar dit vak niet te geven; slechts een zeer, zeer enkel onderwijzer heb ik met animo het nog zien geven; tastbare resultaten heb ik er niet van kunnen waarnemen.” (Inspecteur-Almelo.)

„Het oordeel over de resultaten van de vrije en orde-oefeningen is nog niet gunstig. Bij mijn komst in de inspectie bleek mij, dat aan zeer veel scholen, waar het vak onderwezen moest worden, er bijna niets aan gedaan werd. Thans is dat veel verbeterd, maar men moet zich over het geheel behelpen, waardoor het ook niet mogelijk is, het vak voor de leerlingen interessant te maken. Wat van de zijde van het gemeentebestuur of schoolbestuur, soms na heel veel moeite, wordt beschikbaar gesteld voor dit vak, is als regel onvoldoende om het onderwijs met lust te geven. Daarbij komt, dat gedurende vele jaren de oudere onderwijzers aan dit vak heel weinig hebben gedaan; zij zijn er dus uitgegroeid. Ondanks veel bespreken blijkt telkens, dat de gelden voor dit vak schier afgedwongen moeten worden en overal hoort men de klacht: het wordt alles zoo duur. Ik ben er van overtuigd, dat het onderwijs in geschikte lokaliteit of op geschikt speelterrein voldoende resultaat zou geven, maar wat men er nu in de meeste gevallen van ziet, is onvoldoende. (Inspecteur-Nijkerk.)

„De resultaten van het onderwijs in de vrije en orde-oefeningen moeten matig worden genoemd. De oorzaak hiervan moet, naar mij voorkomt, in het volgende worden gezocht:

- op meerdere scholen geniet het vak nog niet de noodzakelijke waardeering. Verbetering valt te bespeuren, nu men ziet, dat inderdaad ernst met de zaak zal worden gemaakt;
- in veel gevallen ontbreekt een gunstige gelegenheid; hierin komt langzamerhand verbetering;
- te lang is het vak als een „aanhangel” beschouwd, dat evengoed kon nagelaten worden.

Voor zoover ik kan nagaan, wordt op de openbare scholen het vak thans regelmatig gegeven. De tijd van algeheele verwaarloozing is voorbij. In één geval is zelfs alleen voor het vak vrije en orde-oefeningen opzettelijk een flinke zaal gehuurd, waarin geregeld onderwijs wordt gegeven.” (Inspecteur-Tiel.)

Op het grootste deel der scholen, waarop onderwijs in vak j gegeven wordt, past op het onderwijs het predicaat zeer slecht, slecht of onvoldoende, op een klein deel is het voldoende, op slechts enkele goed of zeer goed. Maar deze weinige scholen, waaronder er zijn, die voor het geven van onderwijs in de vrije en orde-oefeningen onder even ongunstige omstandigheden verkeerden als daar, waar het slecht, zeer slecht of onvoldoende is, bewijzen ook, dat het op de meeste scholen veel beter zou kunnen zijn dan het thans is; dat de resultaten, spijt deze ongunstige omstandigheden, toch goed kunnen zijn. Inderdaad, het is juist wat de inspecteur-Tiel zegt, men ziet er te vaak een lastig aanhangsel in, men beschouwt het niet altijd als een vak van onderwijs.

X. Ten aanzien van de resultaten van het onderwijs in lichamelijke oefening laten de inspecteurs, voor zoover ze ten dezen over voldoende ervaring kunnen beschikken, zich gunstiger uit:

„De resultaten van het onderwijs in lichamelijke oefening beantwoorden meer aan het doel. Dit onderwijs heeft meer de belangstelling der jeugd en geeft aanleiding tot meer intensief werk. Hierdoor onderscheidt het zich gunstig van de vrije en orde-oefeningen, waarbij men te veel in dezelfde stof vervalt.

Een onmiskenbaar voordeel is, dat bij het vak lichamelijke oefening bovendien het spel, dat bij de kinderen in het middenpunt staat, meer beoefend wordt. Arbeid en spel zijn de hoofdmiddelen om de den mensch en in het bijzonder het kind aangeboren zucht tot werkzaamheid te bevredigen, te leiden en te ontwikkelen.” (Inspecteur-Tiel.)

„Beter dan in 1889”, zoo zegt de Inspecteur-Zwolle, „wint dit vak in zijn gewijzigden vorm terrein.”

Sterker nog spreekt de inspecteur-Almelo zich uit als hij zegt: „De resultaten van de beoefening van het vak lichamelijke oefening zijn inderdaad heel anders. Waar dat vak beoefend wordt, waait een nieuwe frische wind. Zoowel het feit, dat langzamerhand meer jonge leerkrachten benoemd worden, ook op het platteland, met de nieuwe bevoegdheid vak j, als het houden van een applicatiecursus te Almelo 1928/1929, die door een 45-tal deelnemers geregeld werd bezocht en natuurlijk ook het voortdurend werken in deze richting door het Rijks-schooltoezicht, bracht het nieuwe vak j elken dag meer in de school.”

En toch loopt „lichamelijke oefening“ gevaar in het lot van de „vrije en orde-oefeningen“ te deelen, wanneer de algemeene waardeering der lichamelijke oefening voor de opvoeding van het kind niet grooter wordt. Toegegeven kan worden, dat hierin in de laatste jaren een wending ten goede is gekomen, dat men in bredere kringen het gaat verstaan, dat dit deel der nationale opvoeding, tot heden schromelijk verwaarloosd, tot zijn recht moet komen, opdat „de natie in haar strijd om het bestaan als geheel zowel beschikt over haar maximum van psychische als over haar maximum van intellectuele en morele kracht“ (rapport Algemeen college van advies voor de lichamelijke opvoeding, Mei 1921), maar men kan nog niet zeggen, dat deze overtuiging algemeen is doorgedrongen.

In de waardeering der ouders staat het vak lichamelijke oefening over het algemeen nog niet zeer hoog, op het platteland vaak zeer laag, in sommige streken acht men het onderwijs er in zelfs uit den boze. Wie met gemeentelijke autoriteiten besprekingen moet houden over hetgeen gedaan moet worden ter invoering van dit vak, doet vaak de ervaring op, dat ze een met de publieke opinie hunner omgeving overeenstemmende opvatting hebben. Wat de onderwijzers betreft, van de jongeren onder hen, die onderwijs gehad hebben in dit nieuwe vak, die daardoor, omdat zij een geheel andere opleiding ontvingen dan vroeger voor de vrije en orde-oefeningen noodig was, maar het bovendien op de kweekschool beoefend hebben niet alleen als een examenvak, maar ook ter eigener ontwikkeling, is te verwachten, dat zij met het ambitie zullen geven. Dit is ook het geval met een deel van hen, die de akte vrije en orde-oefeningen bezitten, dus bevoegd zijn het nieuwe vak te onderwijzen ingevolge art. 209, 3de lid, der Lager-onderwijswet 1920, maar begrijpen, dat lichamelijke oefening andere en betere oefenstof heeft, dan waarin zij zich vroeger theoretisch en praktisch bekwamen hebben, en die daarom gaarne deelnemen aan de applicatiecursussen om te voldoen aan de vereischten voor het geven van onderwijs in dit vak.

„Wel kan ik zeggen, dat de jongere leerkrachten en zij, die een applicatiecursus volgden, met veel ambitie het onderwijs geven.“ (Inspecteur-Deventer.)

Zie, daar komt het thans voor een groot deel op aan. Het Rijksschooltoezicht, krachtig gesteund door Gedeputeerde Staten der beide provincies, bevordert, waar men zulks billijker wijze kan eischen, de stichting van de noodige localiteiten, den aanleg van speelterreinen en een betere voorziening van spelmateriaal, gereedschappen en werktuigen; de leerstof is gewijzigd: ze wekt meer de belangstelling van het kind; maar het vak zal ook onder zijn nieuwe naam niet slagen, als de onderwijzers, onverschillig of ze er sympathiek of onsympathiek tegenover staan, niet voldoende plichtsgevoel hebben om te verstaan, dat zij ook dit vak hebben te geven met inspanning van alle krachten.

Gelukkig, dat er op gerekend mag worden, dat het grootste deel der onderwijzers, welke thans nog meenen zich van deelname aan die cursussen te kunnen en te mogen onthouden, straks zullen inzien, dat zij schade doen aan hun arbeid in de school, wanneer zij ook niet het hunne doen om als onderwijzer in lichamelijke oefening te kunnen optreden. Het wordt hun gemakkelijk gemaakt, doordat de nieuwe leerstof een grotere aantrekkelijkheid heeft voor de leerlingen, dan toen alleen de vrije en ordeoefeningen werden onderwezen, ten minste in de hoogste leerjaren, maar zij zullen nog meer gevoelen zich niet te mogen onthouden, voor zoover hun leeftijd en hun lichamelijke gesteldheid zulks toelaat, wanneer de Overheid toont, dat het haar ernst is met de invoering van het nieuwe vak en dit ook toont in wat ze er voor doet.

Van de gemeentebesturen mag verwacht, dat ze zullen doen, hetgeen ik in mijn schrijven aan Gedeputeerde Staten aangaf: zorg dragen voor de voorziening in geschikte localiteiten, waar zulks redelijkerwijze verwacht mag worden, speelterreinen en goede toestellen en leermiddelen. Geschiedt dit en wordt meer nog dan tot heden alle aandacht geschonken aan de lichamelijke oefening onzer toekomstige onderwijzers, dan kan het ook niet anders, of dit alles zal ook een gunstige uitwerking hebben op de waardeering, die de oefening des lichaams in het volksleven zal ontmoeten.

Dit zal toenemen, wanneer het spel in het nieuwe vak de plaats inneemt, die het toekomst, dat wil zeggen het spel, zooals het met een klasse leerlingen onder leiding van den onderwijzer beoefend wordt, en dat een goeden overgang vormt van de gymnastische oefeningen, de vrije en ordeoefeningen, naar het

vrije spel; voor de lagere leerjaren het gewone spel, dat ook in een zaal kan worden beoefend, voor de hogere leerjaren de klein terreinspelen, die naar den leeftijd der leerlingen overgaan in kamp- en partijspelen, welke van niet geringe beteekenis zijn voor de lichamelijke ontwikkeling der leerlingen en bij goede leiding ook de karaktervorming ten goede komen.

Mogen de vrije en ordeoefeningen, die de systematische en alzijdige lichaamsontwikkeling bevorderen, niet verwaarloosd worden; mogen de toesteloefeningen, die de noodige variatie brengen in het geheel der oefeningen, niet achterwege blijven, al dient men in de keuze er van, gelet op de meerdere of mindere geschiktheid van hem, die het onderwijs geeft, voorzichtig te zijn, aan het spel moet in de lagere leerjaren de eerste plaats, voor de hogere leerjaren een belangrijke plaats worden ingeruimd.

Hoewel den arbeid der vakonderwijzers waardeerende, meent de inspecteur-Almelo, dat toch voor het onderwijs in de lichamelijke oefening de toekomst is aan de klasse-onderwijzers. Hij zegt dienaangaande:

„Te Almelo en te Hengelo traden geregeld vakonderwijzers voor vak j op (te Almelo 3 openbare en 4 bijzondere; te Hengelo 2 openbare en 2 bijzondere). In Almelo wordt volgens het leerplan der openbare lagere scholen en van sommige bijzondere, reeds te beginnen met het 4de leerjaar, door de vakonderwijzers in dit vak les gegeven, in Hengelo te beginnen met het 5de leerjaar.

Meermalen was ik getuige van het onderwijs in het nieuwe vak j door den klasse-onderwijzer, die dit zeker met evenveel geschiktheid, bekwaamheid en toewijding gaf als de vakman, en dan heb ik telkens weer den indruk gekregen, dat de toekomst is aan den klasse-onderwijzer om het nieuwe vak j te doceeren, die zijn klasse kent en er het meest voor voelt.“

Gansch anders is het oordeel van den inspecteur-Tiel, die zegt:

„Wat ik van het onderwijs in lichamelijke oefening door vakonderwijzers heb gezien, schenkt mij de overtuiging, dat zij de aangewezen personen zijn, om dit onderwijs in de hogere leerjaren der lagere school te geven. Een onmiskenbaar voordeel schijnt het mij toe, dat het „hoe“ en het „waarom“ door hen beter kan beoordeeld worden.“

De anderen laten zich minder beslist uit, ook al omdat zij minder ervaring hebben. De inspecteur-Nijmegen zegt ten aanzien van de gemeente Nijmegen wel, dat de oplossing voor het onderwijs in lichamelijke oefening aan de openbare scholen in die gemeente zou zijn de aanstelling van *vakonderwijzers*, maar hij zegt dit, nadat hij er aan vooraf heeft laten gaan, dat hij meent, dat vele klasse-onderwijzers te oud zullen zijn om het vak lichamelijke oefening straks naar behooren tot zijn recht te doen komen.

De inspecteur-Nijkerk meent, dat een vakonderwijzer er op de meeste scholen niet meer van terecht zou brengen, dan de gewone klasse-onderwijzer. „Wanneer de onderwijzer“, zoo zegt hij, „jong kan zijn met de kinderen en niet te oud is om met ambitie mee te spelen, acht ik het heel goed mogelijk, dat een niet-vakleeraar dit onderwijs geeft; zeker zal dat voor de lagere klassen het geval kunnen zijn, zoodat aan de hogere klassen de leiding aan een vakleeraar wordt toevertrouwd.“

Wordt het onderwijs in lichamelijke oefening op de kweekscholen op hooger peil gebracht, dan zijn de voordeelen van het onderwijs in dit vak door den klasse-onderwijzer groot genoeg om den vakonderwijzer ook voor de hogere klassen te kunnen missen.

Die voordeelen toch zijn niet gering; de grotere paedagogische geschiktheid van den gewonen onderwijzer als gevolg van zijn studie speciaal voor onderwijzer; de vakonderwijzer heeft niet voldoende gelegenheid het kind te leeren kennen, de klasse-onderwijzer gaat er mede om den geheelen schooltijd en zijn kennis van het kind, zoo noodig voor het geheele onderwijs en de opvoeding, zal in belangrijke mate winnen bij het onderrieten in lichamelijke oefening, waarvan het spel, waarbij het kind zich doet kennen met al zijn fouten en gebreken, een belangrijk onderdeel is; de klasse-onderwijzer wordt niet van het kind gescheiden, wanneer het hem ook eens anders kan zien dan bij de gewone vakken en de eenheid van de klasse met haar onderwijzer scherp naar voren treedt; hem, aan wien men de verstandelijke ontwikkeling en de zedelijke opvoeding van het kind opdraagt, moet men ook belasten met de lichamelijke oefening, omdat juist dit vak gelegenheid biedt de zedelijke

vorming en de karaktervorming in de goede richting te bevorderen.

De betere lichamelijke opvoeding van den onderwijzer hebben wij echter nog niet, al is reeds een stap in de goede richting gedaan. Het aantal onderwijzers met niet anders dan de bevoegdheid voor het onderwijs in de vrije en orde-oefeningen is nog groot.

Er is voor den vakonderwijzer nog een taak in de lagere school: daar, waar de omstandigheden zulks mogelijk maken, blijve hem de leiding der hogere klassen en hij geve zich om den klasse-onderwijzer op de aanvullingscursussen de noodige kennis en vaardigheid aan te brengen om, waar hij niet behoeft of, zooals op de plattelandsscholen, niet kan optreden, hen in staat te stellen, lichamelijke oefening met een beperkt program te onderwijzen.

Er is bij het Rijksschooltoezicht in de tweede hoofdinspectie nog geen eenheid van inzicht ten aanzien van de vraag: Wie het onderwijs in het vak lichamelijke oefening moet geven: de klasse- of de vakonderwijzer, maar vast staat wel, dat het praktisch onmogelijk is, het overal aan vakonderwijzers toe te vertrouwen en dat er in elk geval geen bezwaar tegen bestaat, het in de eerste klasse in handen te geven van den klasse-onderwijzer.

In de hogere klassen staat het hiermede wel eenigszins anders, zoolang onze onderwijzers nog geen opleiding voor het vak lichamelijke oefening ontvangen, die in overeenstemming is met het hooge belang van dit vak naast de andere.

Daarvoor zal het noodig zijn, een vermeerdering van het aantal lesuren er voor aan de kweekscholen en een onderwijs er in, dat er op gericht is om onderwijzers te kweken, die liefde voor dit vak krijgen; veel oefening baart kunst niet alleen, maar wekt ook belagstelling voor de „kunst“, waarin men vaardigheid heeft verkregen en waarvan men aan eigen lichaam de groote voordeelen heeft leeren kennen.

Bij Koninklijk besluit van 15 Maart 1923, gewijzigd en aangevuld bij Koninklijk besluit van 13 November 1923, is bepaald, dat het aantal wekelijkse lesuren in lichamelijke oefening op de hoogerburgerscholen voor klas I, II en III zal bedragen drie en voor elk der klassen IV en V twee.

Men mag vragen, waarom men soms nog een evenredig aantal voor de kweekscholen te veel acht, terwijl hiervan praktisch bovendien afgaan de uren, noodig voor de studie der theorie en voor het lesgeven aan kinderen, wanneer ze daartoe bij de praktische oefening op de leerschool geen voldoende gelegenheid hebben.

In veertien daarvoor geschikt gelegen plaatsen werden in 1929 ten behoeve van onderwijzers, die zulks wenschten, applicatiecursussen gegeven. Men beweert wel, dat deze cursussen maar een lapmiddel zijn, maar de ervaring heeft geleerd, dat zij bij flinke leiding en goede inrichting de belangstelling voor het nieuwe vak kunnen zoeken en er uitnemende resultaten voor het onderwijs op de scholen van worden gezien.

Er zal nog meer eenheid moeten komen in deze aanvullende opleiding, inzonderheid ten aanzien van het aantal uren, dat op sommige te klein was.

In het aantal uren, dat aan vak j wordt besteed, is nogal verschil. Het volgende staatje geeft een overzicht van het aantal uren, waartusschen de aantallen vallen, die in de onderscheidene scholen per week in de verschillende klassen gegeven worden.

	I	II	III	IV	V	VI	VII
O. . . .	4-2½	4-2½	4-2½	4-2½	4-3	4-3	4-3
B. . . .	4-4	4-4½	4-3½	4-2	4-2	4-2	4-2½

Het legt een getuigenis af van de verschillende en bij velen weinige waardeering, die het vak lichamelijke oefening geniet. Waar feitelijk geen dag mocht voorbijgaan zonder lichamelijke oefening, daar is nu het hoogste in de laagste klasse 4 en in de hoogste 3 uur en dat terwijl het Algemeen College van advies voor de lichamelijke oefening ten minste 2 keer 1½ openluchtspel en 2 keer 1 uur gymnastiek, de eigenlijke gymnastische oefeningen, noodig oordeelt.

Te recht zegt de inspecteur-Ommen: „Het verschijnen van de terreinspelen op het programma geeft in elk geval enkele voordeelen.

In de eerste plaats verhooging, eventueel opwekking van animo bij leerkrachten en leerlingen. In de tweede plaats voorziet het spel in het tekort aan beweging en aan alzijdige spier-oefening, dat de vrije en orde-oefeningen in vele gevallen vertoonen.

Eén bezwaar is er en de aandacht mag daarop wel gevestigd blijven, nl., dat de vrije en orde-oefeningen moeilijk kunnen concurreeren tegen de terreinspelen en gevaar loopen verwaarloosd te worden. Waar een vakonderwijzer het gymnastisch onderwijs in handen heeft, is dat gevaar niet te duchten, omdat deze de leerstof beheerscht en overtuigd is van het groote nut der opzettelijke bewegingsoefeningen der vrije en orde-oefeningen, maar in de inspectie Ommen is de vakonderwijzer een onbekende grootheid en zal dat voorsnog wel blijven.

Als regel is het aantal uren voor vak j voor de meisjes even groot als voor de jongens. In enkele scholen hebben de jongens er eenigen tijd langer onderrecht in, doordat dezen vak j hebben onder een der uren, welke voor het vak nuttige handwerken voor meisjes zijn bestemd.

Langen tijd is het vak lichamelijke oefening het stiefkind geweest; gemeente- en schoolbesturen, ouders en ook een deel der onderwijzers achtten het van weinig nut, de omstandigheden waren vaak zeer ongunstig. Er waren streken, waar het als een zeer gewone zaak werd beschouwd, dat men geen onderwijs gaf in vak j, ook al stond het op den rooster; het werd niet gevoeld als plichtsverzuim. Nadat dit feit in de vergadering met de inspecteurs herhaaldelijk was geconstateerd, is reeds, voordat het onderwijs in de lichamelijke oefening, als gevolg van de wijziging der Lager-onderwijswet 1920, indien de ontheffing, bedoeld in art. 195 der wet, niet was verleend, verplicht werd, daaraan bijzondere aandacht gewijd, zoodat in de laatste jaren deze onhoudbaren toestand verbeterd is.

De resultaten kunnen thans nog niet voldoende of beter zijn, nu er nog maar een enkele gemeente is, die ten aanzien van lokalen, terreinen voor spelen, toestellen, handgereedschappen en spelmateriaal behoorlijk op dit vak is ingesteld. Men heeft eenvoudig op komen zien gespeeld en welke moeite de inspecteurs zich thans ook geven, het is niet te verwachten, dat bij de weinige belangstelling van een deel der gemeentebesturen en den vaak weinig gunstigen toestand der gemeentefinanciën in korten tijd het verzuimde zou kunnen worden ingehaald.

De inspecteur-Almelo meldt dienaangaande het volgende:

„Het geheele jaar heb ik aan gemeente- en schoolbesturen voorgehouden de noodzakelijkheid voortgang te maken met het oprichten en in orde maken of van gymnastieklokalen of van spelterrein of van beide en heb mijn adviezen aan de Gedeputeerde Staten ook in die richting ingeleed.

De gemeente Almelo is met prijsenswaardigen ijver doorgeslagen met den bouw van gymnastieklokalen en is in 1929 overgegaan tot de benoeming van 3 in plaats van 1 vakonderwijzer in vak j, terwijl het spelmateriaal ook genoegzaam werd uitgebreid. Maar de verkrijging van spelterrein bleef nog achterwege, daar dit inderdaad in de stad een groote moeilijkheid is. Dit laatste geldt ook voor Hengelo, waar ook geen enkel behoorlijk spelterrein bij een openbare school ter beschikking is, zelfs niet bij de Rijksschool voor onderwijzers.

Ook te Vriezenveen, waar ik met spelterrein nu eindelijk heel langzaam vorder, zijn er groote praktische moeilijkheden. De gemeenten Tubbergen, Wierden en Ambt-Delden kwamen langzamerhand over de brug en wisten bij enkele openbare scholen spelterrein of in eigendom of in huur op vrij langen termijn te verkrijgen en eenigszins (het is nog niet voorbeeldig) in orde te maken, terwijl ook spelmateriaal voor de scholen gedistribueerd werd. Ook Stad-Delden is nu serieus bezig met de verkrijging van een spelterrein voor de openbare school en tegelijkertijd voor de bijzondere scholen, terwijl ook Goor nu in den laatste tijd ijverig in deze richting bezig is. Borne bezit alleen nog maar één flinke gymnastiekzaal in het gebouw voor ambachtsonderwijs, welke ter beschikking is gesteld voor eenige bijzondere lagere scholen. Diepenheim sukkelde ook met plaatselijke en financiële groote moeilijkheden, die de oplossing nog vertraagden.

Verwacht mag worden, dat de gemeenten op den duur het onderwijzend personeel in staat zullen stellen om het onderwijs in lichamelijke oefening te geven in een goed ingericht gymnastieklokaal, voorzien van de noodige toestellen, waar dit mogelijk is, op doelmatig aangelegde speelterreinen van behoorlijke grootte en met gereedschap en spelmateriaal, maar van de onderwijzers mag dan ook geëischt worden, dat zij het onderwijs in dit vak zullen geven met de belangstelling, die het verdient, naar de mate hunner krachten en geschiktheid.

Velen hebben reeds den leeftijd bereikt, waarbij het niet zoo gemakkelijk is, als leider van een spel op te treden, laat staan het mede te spelen, of bij de vrije en orde-oefeningen deze voor te doen. Hun geschiktheid voor het onderwijs in het nieuwe vak *j* zal altijd achterblijven bij die der jongeren, welke aan een kweekschool een behoorlijke opleiding hebben genoten en uit den aard der zaak meer belangstelling er voor zullen hebben.

Die ontbreekt vaak bij de ouderen. „Het vak heeft de liefde niet van het grootste gedeelte der leerkrachten. Dit komt bij vele lessen maar al te zeer uit. Voor alles al bij het voordoen der te maken bewegingen. Slap, niet lettend op eigen houding, geen krachtige bewegingen, geen inspanning van spieren. Dan een niet voldoende letten op de leerlingen, van wie zij maar al te weinig de fouten opmerken. Noch bij de oefeningen op de plaats, noch bij die onder het gaan wordt voldoende acht gegeven op de geheele lichaamshouding. De leerlingen staan of gaan meestal even gebogen en in elkaar gezakt als hun meesters. Ik heb bij herhaling er op moeten wijzen, dat het een eerste vereischte is, te letten op geheel de lichaamshouding. Men ziet veel niet in, dat dit vak bedoelt lichamelijke opvoeding, waarbij voor alles de gezondheidsleer te pas komt. Men spot met hygiënische voorschriften. Zoo zag ik eens jongens, die hard moesten loopen in een zeer stoffige gymnastiekzaal, schier allen met den mond open loopen. En dit ontging den onderwijzer blijkbaar ten eenenmale. Toen ik sprak van door den neus ademen en monden dicht houden, was het duidelijk te zien, dat ik voor de leerlingen iets nieuws vertelde.

Waar zoo onderwijs wordt gegeven in vak *j*, werkt het het tegendeel uit van hetgeen het beoogt.” (Inspecteur-Nijmegen.)

Ook naar zijn oordeel hebben wij verbetering allereerst te wachten van de jonge onderwijzers, waarvan er over een vijftal jaren voldoende in de school aanwezig zullen zijn om, ten minste wat de algemeene geschiktheid van het onderwijzend personeel betreft, het nieuwe vak te geven in de lagere en, waar noodig, ook, zij het met de noodige beperking, in de hogere klassen.

Wij verwachten zooveel van de toekomst, laten wij het hier ook doen, maar ondertusschen niet nalaten, thans met de middelen, waarover we beschikken, te werken aan de verbetering, die wij noodig achten.

Facultatieve vakken. Het facultatieve vak voor de eerste zes leerjaren — handenarbeid — is, zooals voorgaande desbetreffende mededeelingen aangeven, nog maar op weinige scholen ingevoerd. De kosten zijn niet gering, maar het grootste bezwaar is, dat geen voldoende leerkrachten de bevoegdheid voor dit vak bezitten.

In het zevende leerjaar wordt hier en daar in de grensstreken Duitsch onderwezen. Gelet op het gering aantal uren, dat er aan besteed kan worden, zou er niet veel resultaat van dit onderwijs zijn te verwachten, maar het valt in den regel mede, hetgeen te verklaren is uit het feit, dat de behoefte aan kennis der taal van de naburen gevoeld wordt en het verkeer over de grenzen het leeren dezer „vreemde” taal, die voor onze Oostelijke grensbewoners niet zoo vreemd is, ten eerste begunstigt.

Op enkele scholen wordt in het zevende leerjaar Fransch onderwezen, gewoonlijk met weinig resultaat, hetgeen niet te verwonderen is. Het Fransch is nu eenmaal een taal, welke studie voor onze kinderen niet gemakkelijk is.

Hier en daar wordt aan de vaderlandsche geschiedenis de „algemeene” toegevoegd, waarbij men er zich gewoonlijk toe bepaalt om den kinderen enkele groote figuren uit de wereld-geschiedenis te doen kennen en hun te doen zien, hoe nauw verband er is tusschen de geschiedenis van ons volk en die der omringende landen.

Het volgende staatje geeft een overzicht van de resultaten der u.l.o.-scholen in de tweede hoofdinspectie.

Inspectie.	Aantal u.l.o.-scholen, waarvan candidaten slaagden v. h. u.l.o.-examen.	Aantal leerlingen in de klasse, waaruit examen werd gedaan.	Aantal leerlingen, dat examen deed.	Aantal leerlingen, dat daarvan slaagde.
Almelo . .	8	66	61	51
Apeldoorn . .	6	59	57	52
Arnhem . .	16	178	145	117
Deventer . .	6	86	80	69
Doetinchem . .	13	65	54	29
Enschede . .	10	87	81	69
Nijkerk . .	7	61	49	37
Nijmegen . .	10	134	92	83
Ommen . .	9	56	39	32
Tiel	6	67	46	41
Zutphen . .	9	68	63	49
Zwolle . .	10	89	69	61
Totaal . .	110	1016	836	690

In de klassen der openbare u.l.o.-scholen in de inspectie Enschede, uit welke examen werd gedaan, zaten in totaal 47 leerlingen, waarvan 44 examen deden en 28 slaagden voor diploma A en 11 voor diploma B. In de klassen der bijzondere u.l.o.-scholen zaten in totaal 40 leerlingen, waarvan 37 examen deden en 28 slaagden voor diploma A en 2 voor diploma B.

Dit zijn zeer goede resultaten, maar de inspecteur-Enschede zegt te recht, dat veel te weinig leerlingen (nl. slechts ongeveer 10 pct.) tot de examenklasse geraken. Hij heeft den indruk, dat vele eerste leerjaren gedeeltelijk kunstmatig worden gevuld met leerlingen, die er feitelijk niet thuis behooren en beter het 7de leerjaar op een gewone lagere school konden volgen.

Ik weet niet, hoe het te Enschede in dit opzicht is. In hoeverre het uitgebreid lager onderwijs daar kunstmatig gevoerd wordt, kan ik niet beoordeelen. Het behoeft daar m.i. niet zoo te wezen, omdat zich daar altijd een voldoende aantal bonafide u.l.o.-leerlingen zullen kunnen aanbieden, maar, gelet op de maandrapporten der inspecteurs, ben ik zeker, dat op betrekkelijk maar een klein aantal u.l.o.-scholen in de eerste klasse geen leerlingen zijn, voor wie het veel nuttiger zou zijn geweest, dat ze in het zevende leerjaar van de gewone lagere school waren gebleven en dit, zoo noodig, twee keer gevolgd hadden.

Ook de u.l.o.-scholen in de inspectie Zwolle hadden vrije goede examenresultaten. In het volgende staatje, waarin de scholen met een nummer zijn genoemd, worden die aangegeven met den gemiddelden leeftijd der candidaten.

No.	Aantal ge-examineerden.	Gemiddelde leeftijd.	Aantal geslaagd-n.
1	15	17 jaar, 5 mnd., 27 dg.	14
2	9	17 jaar, 2 mnd., 17 dg.	9
3	6	15 jaar, 5 mnd., 26 dg.	6 (2 dip. B.)
4	10	16 jaar, 3 mnd., 1 dg.	7 (1 dip. B.)
5	5	16 jaar, 9 mnd., 16 dg.	5
6	8	16 jaar, 6 mnd., 5 dg.	4
7	1	15 jaar, 2 mnd., 8 dg.	1
8	1	15 jaar, 2 mnd., 26 dg.	1
9	11	16 jaar, 5 mnd., 20 dg.	11 (2 dip. B.)
10	5	15 jaar, 5 mnd., 8 dg.	3

„Opmerkelijk is immer”, zegt de inspecteur, „het verschil in leeftijd. Dit mag bij de beoordeeling van het examenresultaat wel in aanmerking genomen worden. Het verschil van 2 volle jaren heeft voor de gezinnen en ook voor de leerlingen een groote beteekenis.” Dit is volkomen juist en de opgave van den gemiddelden leeftijd van hen, die zich aan het examen onder-

werpen, geeft ook een betere en meer juiste waardeering dan de vergelijking van het aantal kandidaten met dat der geslaagden zonder meer.

Overigens laat ook in deze inspectie de verhouding tusschen het aantal geslaagden voor het m.u.l.o.-examen en het aantal leerlingen der eerste klasse, gemiddeld genomen, wel te wenschen over. In het volgende staatje worden de u.l.o.-scholen vermeld met een nummer, daarachter: 1°, het aantal geslaagden in de jaren 1925, 1926, 1927 en 1928; 2°, het leerlingenaantal op 1 Januari 1925; 3°, het percentage der geslaagden in de 4 genoemde jaren van het aantal leerlingen op 1 Januari 1925:

N ^o	1	45	77	of	55	pet.
"	2	30	101	"	29	"
"	3	23	74	"	31	"
"	4	22	42	"	52	"
"	5	18	85	"	21	"
"	6	18	30	"	20	"
"	7	6	30	"	20	"
"	8	2	26	"	7	"
"	9	20	69	"	42	"
"	10	13	41	"	31	"

Van deze 10 scholen kwamen er slechts 2 even boven de 50 pet., de andere bleven er beneden, een enkele zeer ver. Hier kwam maar een zeer klein deel van de leerlingen van de eerste klasse aan het examen toe, daar de verhouding van het aantal van hen, die examen deden en de geslaagden, niet ongunstig was.

Er zijn te veel scholen, die u.l.o.-scholen heeten, maar waarvan slechts een zeer klein gedeelte der leerlingen u.l.-onderwijs in den zin der Lager-onderwijswet 1920 geniet, ook al gelet hierop, dat aan te veel u.l.o.-leerlingen van één of meer u.l.o.-vakken vrijstelling is verleend, hetwelk blijkt uit het volgende staatje.

Inspectie.	Aantal leerlingen, die vrijgesteld zijn van één of meer der vakken l t/m u.		Totaal.
	Openbaar.	Bijzonder.	
Almelo	4	8	12
Apeldoorn	19	46	65
Arnhem	1	2	3
Deventer	38	6	44
Doetinchem	22	27	49
Enschede	31	8	39
Nijkerk	—	15	15
Nijmegen	—	13	13
Ommen	3	15	18
Tiel	—	5	5
Zutphen	2	4	6
Zwolle	—	17	17
Totaal	120	166	286

Nog altijd zijn er scholen, waar men te vroeg begint met het onderwijs in de nuttige handwerken; in sommige begint men er al in het eerste leerjaar mede; de ervaring leert, dat men er gerust mede kan wachten tot het derde leerjaar.

Het aantal scholen, op welke men tot in de hoogste leerjaar doorging met een betrekkelijk groot aantal uren te besteden aan het schrijven, wordt hoe langer hoe kleiner. Heerschte vroeger de meening, dat men toch eigenlijk niet eerder met de pen kon beginnen dan in het derde leerjaar, verrassend zijn de resultaten van het schrijfonderwijs in de scholen, waar men het aandurft, terstond met papier en pen te beginnen.

Naar de ervaring van den inspecteur-Nijkerk wordt vaak te weinig werk gemaakt van het zaakonderwijs. „De ervaring is”, zegt hij, „dat bij bezoek in een klasse, waar de onderwijzer(es) bezig is met zaakonderwijs, de les wordt voortgezet door het stellen van allerlei vragen, terwijl van het „geven” van een les

weinig terecht komt, doordat men zich die van te voren niet heeft ingedacht.”

Verder worden, evenals het vorige jaar, lichamelijke oefening en natuurekennis genoemd als vakken, waarvan men soms te weinig werk maakt. In het eerste komt verbetering nu het in het midden der belangstelling is geplaatst, in het tweede zal die kunnen komen, wanneer het onderwijzend personeel zelf met een meer degelijke kennis van dit vak is toegerust, men zich beter voor de les in natuurekennis voorbereidt en ze meer aan de practijk doet aansluiten.

Nuttige handwerken, lichamelijke oefening, teekenen en, op de R.-K. meisjesscholen vooral, schrijven zijn de vakken, waarvoor vakonderwijzers(essen) werkzaam zijn, in het algemeen tot voordeel van het onderwijs in deze vakken. In het slechte zingen, dat men in een deel der klassen van sommige scholen hoort, zal alleen verbetering komen, als men in de klassen met een onderwijzer(es) met weinig aanleg voor zang het opdraagt aan een, die in dat opzicht beter beoefend is.

Welke de oorzaken zijn, dat in sommige vakken en op bepaalde scholen de resultaten onvoldoende zijn, is hiervoor reeds vermeld.

De directe invloed van het voorbereidend onderwijs op het lager onderwijs is van weinig betekenis, groter is die van het te ontvangen onderwijs, waarnaar de scholen, waarvan het grootste deel der leerlingen gaan naar de inrichtingen, die dit onderwijs geven, haar onderwijs gewoonlijk geheel hebben ingesteld.

Van de resultaten van het vervolgonderwijs zeggen de meeste verslagen weinig of niets; het begint hoe langer hoe minder te beteekenen. Zoo wordt het b.v. in de inspectie Nijkerk aan slechts drie scholen meer gegeven, nl. in de gemeente Harderwijk aan één openbare en twee bijzondere scholen. De resultaten zijn hier bevredigend, maar de hoofden hebben er steeds ook goed de hand aan gehouden, dat er de leerlingen kwamen, die iets wilden leeren; hun, die blij gaven, dat dit nu juist niet hun eerste doel was, werd te verstaan gegeven, dat zij dan beter konden wegblijven. De kern is gebleven en die profiteert van het onderwijs.

In de inspectie Ommen zijn er eigenlijk nog maar twee scholen, waar het behoorlijk wordt gegeven: op de Rijks lagere school te Willemsoord en op de R.-K. school te Oldemarkt.

„Het getal scholen”, zegt de inspecteur-Ommen, „waar het in rudimentairen toestand nog waarneembaar is, neemt steeds af en is al gedaald tot 9. Veel meer dan wat repetitie van enkele vakken is het niet. De geringe deelname aan deze cursussen is voor een goed deel ook te wijten of te danken aan het steeds groeiend aanzien van de andere gelegenheden, waar de leerplicht-vrije jeugd voor meerdere ontwikkeling en wel in praktische richting terecht kan: landbouw-, ambachts-, teeken- en huishoud-cursussen.”

Zoo is het vrijwel in alle inspecties.

E. Over de onderwijzers in het algemeen.

Veel wordt geklaagd over het gebrek aan praktische bekwaamheid bij de jonge onderwijzers.

„Over de geschiktheid van het jongere personeel valt werkelijk te klagen. Bij proeflessen werd maar zelden een les gegeven, die tot tevredenheid stemde. Dit is geen onwil, want wanneer toch een dier personen benoemd wordt, dan doet hij zijn uiterste best; maar hij moet nog zooveel leeren; dat wil hij ook wel; hij neemt allerlei op- en aanmerkingen graag ter harte, maar het gebeurt zoo zelden, dat iemand hem ziet werken. De praktische opleiding is voor de school een vraagstuk van het grootste belang.” (Inspecteur-Nijkerk.)

Het oordeel van andere inspecteurs is al niet veel anders.

Algemeen wordt gevoeld, dat jongelieden van achttien jaar, wier studie voor de onderwijzersakte veel tijd vraagt, zoodat er betrekkelijk een gering aantal uren overblijft voor hun praktische vorming en de oefening van de practijk op menige „leerschool”, vooral bij het bijzonder onderwijs, nog veel te wenschen overlaat, eigenlijk toch niet de verantwoordelijkheid voor het onderwijs aan een klasse kinderen kunnen dragen. Ze mogen met nog zooveel toewijding en ernst hun werk doen; ze kunnen het nog niet naar eisch verrichten, omdat zij het niet geleerd hebben. IJver en goede wil is er bij de jongeren over het algemeen genoeg, geheel ontbreken doen ze zelden „ook niet”, zegt de inspecteur-Ommen, „waar een te laag peil van de klasse dat

zou doen vermoeden". Waar men dit laatste aantreft en het wijten moet aan de leerkracht, is mindere geschiktheid, in welken vorm dan ook, naar zijn oordeel, gewoonlijk de oorzaak. Daarin komt echter naar zijn ervaring, bij den een eerder dan bij den ander, verbetering.

Verandering in de practische oefening der leerkrachten in den zin als bedoeld in de artt. 144 en 157 der Lager-onderwijswet 1920 zal beter voorbereide onderwijzers in onze scholen brengen, maar ze zal geen verbetering brengen in een andere, ernstiger soort ongeschiktheid, n.l. die, welke een gevolg is van de minder krachtige persoonlijkheid van den onderwijzer, waardoor zijn invloed op de leerlingen te gering is, de orde te wenschen overlaat, met als gewoon gevolg, dat er veel straf wordt gegeven en de leerlingen niet van hem houden; de belangstelling bij het mondeling onderwijs ontbreekt; de nauwgezetheid bij het schriftelijk werk te wenschen overlaat, doordat de wil om het goed te maken niet aanwezig is.

„De schadelijke invloed", zoo zegt laatstgenoemde inspecteur, „is het best op te merken bij verwisseling van personeel. Een hoofd van een tweemansschool, waar goed gewerkt en orde en netheid heerschte, vertrok en werd opgevolgd door iemand, die zijn succes bij de sollicitatie dankte aan het feit, dat er geen andere keus was. Na een maand constateerde ik achteruitgang in den geest der klassen, in orde en netheid en correctheid van het werk, tot zelfs in het gedrag der leerlingen buiten de school. Betreft het een klasse-onderwijzer of onderwijzeres, dan kan het hoofd der school steunen, niet door openlijk ingrijpen, waardoor de positie van den patiënt gewoonlijk achteruit gaat, maar door zorg te dragen voor de algemeene schoolorde en tucht, door regels te stellen te handhaven betreffende in- en uitgaan van de school, het verblijf op de speelplaats, het eischen van ordelijk en beleefd optreden. Op een andere school heeft een zwak onderwijzer, die reeds herhaaldelijk verlof moest hebben wegens zenuwoverspanning, zijn redding te danken aan de komst van een nieuw hoofd der school, die door genoemde middelen den toestand voor den onderwijzer weer dragelijk wist te maken."

Het laatste woord over een dezer vormen van ongeschiktheid, evenmin als over die, welke oorzaak ligt in den minder gunstigen lichaamsstoestand van den onderwijzer, is nog niet gesproken. Een verklaring van totale ongeschiktheid wordt niet spoedig gegeven en dit kan ook moeilijk anders, wil men niet allerlei kwade practijken in de hand werken, maar intusschen wordt het onderwijs aan menige school groote schade gedaan, doordat er aan verbonden is een onderwijzer, die herhaaldelijk moet vervangen worden met al de slechte gevolgen er van. De negatieve verklaring „niet geschikt" blijkt vaak dichter te staan bij totale ongeschiktheid dan bij geschiktheid. In 1928 werd deze verklaring van de meerdere of mindere geschiktheid gegeven omtrent het hoofd eener school. Hij kwam terug in de school en trachtte vol te houden. Hij was genoodzaakt een tweede maal een onderzoek te vragen, doch was overleden vóórdat de beslissing afkwam.

„Niet ongeschikt" luidde de verklaring omtrent een onderwijzeres, die na genoodzaakt te zijn geweest om herhaaldelijk langdurig verlof aan te vragen, keuring had gevraagd. Bij terugkomst in de school bleek zij niet in staat haar arbeid te kunnen volhouden, zelfs niet bij halve dagen. Op een tweede aanvraag om keuring werd gunstig beschikt.

Zulke gevallen manen wel tot voorzichtigheid.

Er wordt niet spoedig een verklaring van ongeschiktheid gegeven en daardoor blijven er onderwijzers in de school, die ze gaarne zouden willen verlaten en wier heengaan voor het onderwijs noodzakelijk is, maar omgekeerd blijven er ook in de school, doordat zij er niet toe overgaan om invaliditeitspensioenen te vragen, omdat dit bij een gering aantal jaren te klein is; zorg voor de toekomst van het huisgezin is hier vaak de oorzaak. Wie durft hier een hard oordeel vellen? Een strenge keuring van allen, die toelating vragen tot een inrichting tot opleiding van onderwijzers is, zoowel in het belang van de kandidaten zelf als dat van het onderwijs en de volksgezondheid, beslist noodzakelijk.

Anders staat de zaak, wanneer er onwil in het spel is, zooals het geval is bij een onderwijzer, omtrent wien zijn inspecteur het volgende mededeelt:

„Hij is zestig jaar oud, kan zijn volle pensioen ontvangen en is reeds verscheidene maanden uit de school. Zijn huisarts verklaart, dat hervatten van het werk in de school funeste gevolgen zal hebben, maar hij weigert aan den raad van zijn arts en aan het verzoek van het schoolbestuur gevolg te geven. Gelukkig, dat hier op den duur een eind aan komt."

Sommige inspecteurs meenen reden tot klacht te hebben over de gebrekkige correctie van een deel der onderwijzers, zoowel de maandrappporten als de jaarverslagen spreken hiervan. Er is hier groot verschil, gelijk zulks vroeger ook het geval was.

Het aantal van hen, voor wie de belangstelling van den inspecteur in de wijze, waarop zij corrigeeren, een goede steun is om dit steeds met nauwgezetheid en toewijding te verrichten, is niet gering, maar daar staan velen tegenover, die ook zonder die belangstelling, hoezeer ze haar op prijs stellen, de correctie steeds zoo verrichten, dat het resultaat kan hebben.

„Soms trof ik achterstand in de correctie aan." (Inspecteur-Zutphen.)

„Het staat voor mij vast, dat velen buiten den gewonen schooltijd talrijke uren aan de correctie besteden. In dit opzicht vermoed ik, dat de leerkrachten op het platteland niet achter zullen staan. Wanneer zou het hoofd eener tweemansschool met minstens vier leerjaren voor zijn rekening, dit werk onder schooltijd kunnen doen?" (Inspecteur-Tiel.)

Deze inspecteur zou gaarne wat meer geestdrift in de school willen zien. „Wat iemand bereikt", zoo zegt hij, „hangt voor een groot deel af van het enthousiasme, waarmede hij zijn taak verricht. Zeer in het bijzonder geldt dit bij het onderwijs. Hoe weldadig doet het aan, als men gevoelt, dat er liefde is voor de zaak, die men dient. Het ware contact tusschen onderwijzer en leerlingen wordt dan terstond gemerkt, terwijl de eerste van de laatste zoo veel gedaan weet te krijgen.

Het is hier noodig de aandacht te vestigen op een paar punten, waarin een niet gering deel onzer onderwijzers, men moege overigens lof hebben voor hun ijver en toewijding, te kort schieten, n.l. in hun zorg voor de goede houding der leerlingen, op de wijze, waarop de leerlingen de school verlaten en op de ventilatie en de verwarming der lokalen. Voor wie vaak de gelegenheid heeft een klasse leerlingen onder de les en bij het uitgaan der school gade te slaan, is nadere verklaring der beide eerste punten niet noodig. Met betrekking tot de ventilatie merkt de inspecteur-Tiel het volgende op: „Nog korten tijd geleden heeft een geneesheer medegedeeld (dr. J. van Dam, in het *Tijdschrift voor sociale hygiëne*), dat volgens een statistiek over het tijdvak 1 September 1928 tot 1 April 1929 onomstootelijk is bewezen, dat de leerlingen, die steeds onder de geopende tuimelramen zitten, het meest aan respiratieziekten lijden. Blijkbaar zal het punt omtrent een doelmatige ventilatie niet spoedig tot een juiste oplossing worden gebracht. Toch zou er al veel gewonnen zijn, als het onderwijzend personeel deze zaak meer praktisch regelde. Thans is ieder overleg vaak zoek en valt men van het ene uiterste in het andere. Komt een bezoeker op een kouden Decembervorming in een schoollokaal, waarin twee ramen aan de windzijde op grooten afstand openstaan en vraagt hij bescheiden, of dit niet iets te veel is, dan vindt hij soms na eenigen tijd op een zonnigen dag, als er uitstekend een weinig geventileerd kon worden, alles dicht bij hooge temperatuur."

Over het geheel was naar mededeeling der inspecteurs de onderlinge verhouding tusschen de leden van het personeel der verschillende scholen goed.

Op een enkele school was die verhouding niet goedt. „Voor zoover mij bekend, laat die op één school te Zutphen veel te wenschen over. Sommige onderwijzers groeten het hoofd zelfs niet bij het binnenkomen en het vertrek en, wat nog bedenkelijker is, ook de leerlingen zijn daardoor met die verhouding op de hoogte. Ik hoop mijn aandacht hier nog eens extra aan te besteden. Aan beide zijden schijnt hier gebrek aan tact en zelfbeheersching te zijn." (Inspecteur-Zutphen.)

De verhouding der onderwijzers tot de ouders is hiervoor reeds behandeld.

De invoering van het zevende leerjaar en het weer in werking treden der „Technische" waren oorzaak, gelijk hiervoor reeds is aangegeven, dat het aantal benoemingen in 1929 groter was dan in 1928. Het aantal sollicitanten is over het geheel nog voldoende, maar vooral bij het openbaar onderwijs vermindert het snel, terwijl zich voor de betrekkingen van onderwijzer met hoofdkate en leeftijd van 23 jaar bijna geen kandidaten meer

aanbieden, zoodat er in voorzien moet worden door benoeming van onderwijzers, die aan geen enkele of slechts aan een der beide eischen kunnen voldoen.

Ten aanzien der voorziening in de verschillende onderwijzers-vacatures liepen de onderhandelingen gewoonlijk vlot van stapel. Alleen bestond er verschil van inzicht tusschen den inspecteur-Arnhem en burgemeester en wethouders van Arnhem over de wijze van uitbreiding van tijdelijke benoemingen, ingevolge art. 41 der Lager-onderwijswet 1920; 31 December 1929 waren de partijen nog niet tot overeenstemming gekomen, naar nadere mededeeling van den inspecteur is die thans bereikt. De inspecteur-Enschede had enkele moeilijkheden met een benoeming in de gemeenten Enschede en Haaksbergen. „Spijtig is, dat de politiek niet zelden zijn invloed uitoefent, en een Rijks-inspecteur niet bij machte is, in het openbaar recht te zetten, wat in openbare raadsvergaderingen verkeerd wordt voorgesteld. Dientengevolge ontstond dit jaar een conflict met den wethouder van onderwijs te Enschede. Ook heb ik me eenmaal moeten beklagen over het publiceren door een der raadsleden van Haaksbergen van een vertrouwelijk advies betreffende sollicitanten”, zegt de inspecteur.

Herhaaldelijk werd geconstateerd, dat kweekelingen met akte, in strijd met het bepaalde in art. 191 der Lager-onderwijswet 1920, juncto art. 8, 1ste lid, sub c, in een apart lokaal, niet onder toezicht van een onderwijzer met aanstelling, werkzaam waren.

In 1929 bedroeg het aantal vakonderwijzers(essen) bij het openbaar onderwijs 371 en bij het bijzonder onderwijs 530; deze aantallen waren in 1927 en 1928 bij het openbaar onderwijs resp. 344 en 367, en bij het bijzonder onderwijs 502 en 488.

Het blijkt, dat het aantal vakonderwijzers(essen), vergeleken met het vorige jaar, bij het openbaar onderwijs vrijwel gelijk is gebleven en bij het bijzonder onderwijs met een 40-tal is vermeerderd.

Reserve-onderwijzers komen alleen in de gemeenten Deventer, Hengelo en Zwolle voor.

De inspecteur van Zwolle zegt omtrent deze onderwijzers: „De eischen, te stellen aan reserve-leerkrachten, zijn zwaar en niet groot is de animo voor deze functie. Het telkens voor een andere klasse in een andere school voor slechts één of meer schooltijden optreden, kan niet bevorderlijk zijn aan de ambitie van een onderwijzer-opvoeder. Resultaten van eigen werk worden zelden gezien en een band met een klasse of school wordt niet gelegd.”

F. Over de schoolgebouwen in het algemeen.

De toestand der schoolgebouwen in de tweede hoofdspectie is over het algemeen goed.

Als er aanmerkingen zijn te maken, dan gelden die meestal de gangen of portalen en de privaatinrichtingen.

Verbeterd moeten worden de volgende openbare scholen: Stad-Delden, stad; Roosendaal, Schollweg; Hummelo en Keppel, Drempt, Hoog-Keppel Laag-Keppel, Hummelo; Ootmarsum, dorp; Putten, dorp, Steenenkamer; Gramsbergen, De Krim; Den Ham, Kom; Ambt-Hardenberg, Lutten; Zutphen, school C, D, E en F; Gorssel, Epse en Harfsen; Ruurlo, Winkelerhoek; Hengelo, dorp; Zwolle, school XV, en de volgende bijzondere scholen: Wierden, Natter, Enter; Vriezenveen, Wijk III; Arnhem, Johannastraat, Schaarsbergen, Trans 10; Dinxperlo, De Heurze C 69; Zevenaar, Didamsche weg A 127; Enschede, Noorderhagen 25; Deil, Gellicum; Gorssel, Ned. Mettray, dorp; Boreulo, Haarlo; Blokzijl, Kerkstraat; Dalfsen, Emmen, Oud-leusden.

Vergroot moeten worden de volgende openbare scholen: Doetinchem, Varsseveldsche weg 162; Didam, dorp; Haaksbergen, Enschedesche straat; Avereest, Balkburg; Ambt-Hardenberg, Kloosterhaar; Oldemarkt, Oseezijk; Appelteren, Alphen; Deil, Rumpst; Echteld, Ochten; Poederloijen, Aalst; Boreulo, school I; Ruurlo, Groenlosche weg; Dalfsen, Lenthe; Grafhorst, Kom, en de volgende bijzondere scholen: Wierden, dorp, Hooge Hexel, Natter; Almelo, Bornsche straat; Tubbergen, Vasse; Vriezenveen, Wijk III en IV; Apeldoorn, Parkweg A en B; Deventer, Kerkstraat; Hellendoorn, Nijverdal (L.O. en U.L.O.); Holten, dorp; Poetinchem, Kapoenstraat 168; Wehl, Achterwehl; Wisch, Halweg, Varsseveldsche weg 69c; Lonneker, Glanerbrug, Twakkelveld; Den Ham, Smitstraat; Ambt-Hardenberg, Rhee-

zerveen, Bruchterveld, Rade-Singharen; Stad-Hardenberg, Achterstraat; Nieuwleuzen, dorp; Den Hulst; Lonneker, Glanerbrug; Oldenzaal, Beekstraat; Barneveld, Garderbroek, Garderen; Ede, Passcheggr; Maanen; Ermelo, Kerklaan, dorp 133a; Heumen, Malden; Valburg, Herveld; Vorden, Wildenbosch; Winterswijk, Huppel; Hengelo, Varsse; Dalfsen, Aneum, Dalmaholte; Genemuiden, Julianastraat; Hasselt, Rosmolenweg; Kampen, Wilhelminalaan; Zwolle, Assendorperplein; Zwollerkerksp, Laag-Zutphen en Ittersen;

terwijl verbeterd en tevens vergroot moeten worden de openbare scholen te Weerselo, Hasselo, Lemselo, Deurningen; Zwolle, school XI en X, en de bijzondere scholen te Apeldoorn, P. Jubertstraat; Eibergen, Tuinierslaagte; Lichtvoorde, dorp; Hengelo, Bekveld; Warsveld, Leesten; Vollenhove, Heetveld 252, en Zwolle, K. Kamperstraat.

De invoering van het zevende leerjaar maakte den bijbouw van heel wat nieuwe lokalen noodig. Men maakt dan vaak van de gelegenheid gebruik om ook andere noodzakelijke werken tegelijk uit te voeren. Zoo werden in de inspectie Nijmegen en 13-tal bijzondere scholen uitgebreid met één of meer lokalen, terwijl daarbij voor twee bij elkaar liggende een gymnastieklokaal in orde werd gebracht. Wanneer in deze inspectie met 1 September 1930 het schoolje te Puiflijk, gemeente Druten, buiten dienst zal zijn gesteld door de stichting van een nieuwe R.-K. jongensschool, dan zijn de verouderde schoolgebouwen in de inspectie Nijmegen geheel verdwenen. „Scholen, die men beter zou wenschen, maar waar men de noodzakelijkheid van verbouwing niet kan uitvoeren, komen meer voor onder de openbare dan onder de bijzondere, wat natuurlijk is, omdat onder haar meer oude gebouwen zijn. Schoolbesturen gaan ook eerder dan gemeentebesturen tot verbetering over, doordat de weg zoo gemakkelijker is, het geld moet beschikbaar gesteld worden; voor gelijke verbetering van openbare scholen is het niet te vinden. Dat hierdoor soms scherpe tegenstellingen ontstaan, is duidelijk. (Inspecteur Ommen.)

Het komt mij voor, dat dit in zooverre slechts juist is, dat in zaken van beroep betreffende verbeteringen van scholen, gerekend met de z.g. „normale eischen” het nog wel eens blijkt, dat hetgeen het schoolbestuur vraagt, gescht wordt die eischen te boven te gaan. Intusschen is het voor sommige gemeenten wel goed, dat de inspecteur er steeds aandacht aan schenkt, dat het openbaar onderwijs niet wordt achtergesteld bij het bijzonder en omgekeerd. Men kan nog niet zeggen, dat de „schoolstrijd” beëindigd is.

Te Emst (gem. Epe) is de openbare school nog steeds gevestigd in twee afzonderlijke gebouwen. Deze toestand schijnt tot heden nog geen nadeel voor het onderwijs opgeleverd te hebben.

Voorts werden voor meerdere scholen tijdelijke hulplokalen in gebruik genomen, om te voorzien in schoolruimte tijdens den verbouw der school.

De handhaving van het Bouwbesluit, in het bijzonder der caarin geëischte afmetingen van bank tot muur, gaf in de inspectie Almelo tot heel wat aanmerking van de zijde van den inspecteur aanleiding; herhaaldelijk moest hij, om de enorme leerlingentoeename en doordat spoedige uitbreiding der school was te verwachten, de eischen van art. 17 wel eenigszins soepel toepassen. Hij deelt dienaangaande mede: „Leslokalen met te veel leerlingen ontmoette ik slag op slag, d.w.z. primo enkele lokalen met 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, zelfs 57 leerlingen, getallen, die in verband met de gesteldheid van het lokaal en vooral met de te verwachten leerstof veel te groot waren. Zoo veel eenigszins mogelijk heb ik hiertegen gewaakt en overleggingen gevoerd om hierin te moeten komen. Gevolg hiervan is, dat momenteel een zeer groote schoolbouwbedrijvigheid in deze inspectie gaande is.”

Overvulde lokalen werden in meer inspecties aangetroffen. De schoolmeubelen waren over het geheel in goeden staat. Geleidelijk komt er, voor zoover nog noodig, verbetering in de inrichting der schoolbanken.

De voorziening in de leermiddelen leed soms door te kleine vergoeding ex art. 101 der Lager-onderwijswet 1920.

De inspecteur van Ommen zegt omtrent deze vergoeding: „Het bedrag, dat per leerling besteed kan worden, wordt nogal eens te gering genoemd. De gemeentebesturen zijn zeer zuinig en zien het beruchte getal van art. 101 liefst niet naar boven

gaan. De openbare scholen zijn daarvan de dupe en zijn soms angstvallig bekrompen van dagelijksche benodigdheden voorzien en genieten zelden „de weelde” van nieuwe kaarten, platen of boeken. De bijzondere scholen kunnen voor het laatste haar toevlucht zoeken bij art. 72, ofschoon ik moet zeggen, dat in deze inspectie zeer weinig van dit in zeker opzicht onbillijk recht gebruik wordt gemaakt. Te betreuren is, dat ten aanzien van de leermiddelen uit de vergoeding volgens art. 101 zooveel te betalen is, wat men rangschikt onder het veel omvattende „ter verzekering van den goeden gang van het onderwijs”. Er gaat zoo zachtjes aan heel wat van het beschikbare geld heen aan belooningen voor diploma's, salaris van den administrateur, hoofd der school, enz. Een splitsing van het bedrag van art. 101 in tweeën, nl. voor leermiddelen en overige uitgaven is m. i. zeer gewenscht.”

In enkele scholen werden nagenoeg alle hoofdelijke leermiddelen in de kastjes der leerlingen opgeborgen. Vooral, waar de banken niet van opklapbare tafel voorzien zijn, geeft dit aanleiding tot slordigheid, met als gevolg een te snel verslijten van leesboekjes, atlasjes enz.

Over het geheel zijn de verwarmingsmiddelen voldoende, maar in het voorjaar van 1929 bleken ze hier en daar niet voldoende. In de inspectie-Nijkerk waren er niet minder dan 10 scholen, die genoodzaakt waren één of meer schooltijden te sluiten, waarvan twee met centrale verwarming.

„De verwarming der lokalen zal wel zelden zooveel zorg gebaard hebben, als in het begin van 1929. Het was in verschillende lokalen niet mogelijk een behoorlijke temperatuur te verkrijgen tijdens de koudste dagen. Het best waren die scholen er aan toe, die verwarmd werden door kolenkachels. Waar turf gestookt werd en waar men in het genot was van centrale verwarming, had men het het zwaarst te verantwoorden. Een centrale verwarming is zindelijk en gemakkelijk in het gebruik, maar is nimmer berekend op extra lage temperaturen. De capaciteit kan niet opgevoerd worden en al heel gauw is het onmogelijk in de lokaliteiten, het verst van de stookinrichting afgelegen, een voldoende warmte te verkrijgen. Er is op die eerste dagen van felle koude heel wat verzuimd en het onderwijs kon geen geregelden voortgang hebben. Het was niet kwalijk te nemen, dat de onderwijzer zich weinig om den lesrooster bekommerde en met de kleine schare getrouwen, die alles trotseerend om 9 uur verkleumd waren binnengestapt, zich zoo dicht mogelijk om de kachel groepeerde en met lezen of een andere mondelinge les den tijd vulde, totdat de toestand van leerlingen en lokaal eenigszins normaal geworden was.”

(Inspecteur van Ommen.)

„Buitengewone moeilijke omstandigheden”, zoo voegt hij er aan toe, „bieden vaak de gelegenheid op te merken, hoeveel door leerlingen en personeel voor de school gevoeld wordt. Er waren scholen, waar na een paar dagen alle leerlingen weer present waren, niet omdat de ouders hen dwongen naar school te gaan, maar omdat zij liever niet verzuimden. Het hoofd van school ging zelfs midden in een nacht de kachels van turf voorzien, in de hoop, dat 's morgens de thermometer ten minste niet beneden het vriespunt zou staan.”

De kosten der verwarming waren zeer verschillend. Het volgende staatje geeft een overzicht over de verwarmingskosten in de inspectie Deventer.

Aard der verwarming.	Openbare scholen.			
	1929.	Ge-middeld.	1928.	Ge-middeld.
Centr. verwarming	f 103—f 138	f 120	f 97—f 158	f 128
Kolenkachels. . .	f 53—f 134	f 82	f 46—f 97	f 75
Gaskachels . . .	f 200		f 180	
Bijzondere scholen.				
	f 51—f 130	f 73	f 51—f 110	f 67
	f 40—f 110	f 58	f 35—f 110	f 57
	f 160		f 160	

Deze cijfers spreken voor zich zelf.

In de inspectie Nijkerk liepen de verwarmingskosten al zeer ver uiteen. Het hoogste bedrag was f 247,87, het laagste f 21,50 per lokaal, minder dan in inspectie Tiel, waar ze liepen voor het openbaar onderwijs van f 24—f 95 en voor het bijzonder onderwijs van f 20—f 90 per lokaal.

De ventilatiemiddelen zijn over het geheel goed, alleen maar het personeel der scholen gebruikt ze niet op de juiste wijze. Gelukkig komt er eenige verbetering.

De inspecteur-Arnhem heeft nog altijd scholen, die niet voldoen aan het Bouwbesluit, doordat van de benedenramen de helft niet open kan, hetgeen o. a. het geval is met 16 openbare scholen in de gemeente Arnhem. Geen der benedenramen van die scholen kan open door de eigenaardige bouwwijze, waardoor de gang aan den kant van de lichtramen loopt.

Het onderhoud der lokalen is meestal goed, de schoonmaak minder, zoodat het aanbeveling zou verdienen „als gemeenten en schoolbesturen op gezette tijden zelf hun scholen eens gingen inspecteren”, zegt de inspecteur-Arnhem. Hij meent, dat het al veel zou helpen, als aan de hoofden der scholen de opdracht werd gegeven om van onvoldoenden schoonmaak bericht te zenden aan het gemeente- of het schoolbestuur.

Het is in verschillende streken niet gemakkelijk om goede schoonmaaksters te verkrijgen, maar er worden soms ook loonen betaald, waarvoor het eigenlijk onmogelijk is om een goede „schoonmaakkracht” te krijgen, nog minder ze te houden.

In de inspectie Deventer waren de kosten per lokaal in 1928 voor de openbare scholen f 40—f 110, gemiddeld f 65; in 1929 voor de openbare scholen f 50—f 124, gemiddeld f 82; in 1928 voor de bijzondere scholen f 40—f 100, gemiddeld f 61; in 1929 voor de bijzondere scholen f 50—f 105, gemiddeld f 80.

Dit wijst wel op een betere beloning; de inspecteur-Deventer kan dan ook in 1929 verbetering constateren.

Dat in de inspectie-Tiel over 1929 nog betaald werden loonen van f 24—f 95, gemiddeld plm. f 60 per lokaal voor de openbare scholen en f 20—f 90, gemiddeld f 55, voor de bijzondere scholen, wijst er wel op, dat de toestand in de verschillende gemeenten te wenschen moet overlaten.

De toestand der speelplaatsen zal nog heel wat verandering moeten ondergaan, voordat ze aan de noodzakelijk te stellen eischen voldoen. De terreinen voor lichamelijke oefening zijn behandeld bij het vak lichamelijke oefening.

In de hoofdinspectie is geen u.l.o.-school, die onder dezelfde leiding staat als een school voor gewoon lager onderwijs, die in hetzelfde gebouw gevestigd is en die met deze school meer dan 350 leerlingen, doch niet meer dan 500 leerlingen telt.

Door de inspectie van de volksgezondheid zijn afgekeurd de openbare en de R.-K. meisjesschool te Huissen en de R.-K. meisjesschool, Johannastraat 93, te Arnhem.

Hygiënisch schooltoezicht. Geneeskundig schooltoezicht bestaat er in de gemeenten Almelo, Diepenheim, Hengelo, Apeldoorn, Brummen, Epe, Voorts, Arnhem, Rheden, Rosendaal, Wageningen, Bathmen, Deventer, Angerlo, Doesburg, Hummelo-Keppel, Enschede, Haaksbergen, Lonneker, Elburg, Ermelo, Harderwijk, Nijkerk, Scherpenzeel, Elst, Heumen, Nijmegen, Ubbergen, Wijchen, Avereest, Giethoorn, Staphorst, Wanneperveen, Buren, Dreumel, Echteld, Hetel, Hemmen, Horssen, Kerkwijk, Rossum, Tiel, Vuren, Wamel, Borculo, Gorrssel, Neede, Winterswijk, Zutphen, Blankenham, Hasselt, Kuinre, Zwartsluis, Zwolle, Zwollerkerksp. l.

De toestand is vrijwel dezelfde gebleven, ook ten aanzien van de wijze, waarop in de onderscheidene gemeenten dit toezicht wordt uitgeoefend.

Ten aanzien van de gemeente Arnhem zegt de inspecteur van Arnhem, na de 5 gemeenten zonder geneeskundig schooltoezicht vermeld te hebben, het volgende: „Arnhem heeft schoolartsen vanaf 1904 en de ouders toonen, dat ze daarvoor dankbaar zijn, door ten volle met dat instituut mee te werken. Uit het uitgebreide arsenaal van afwijkingen, die door de ouders niet worden opgemerkt, miskend of onderschat en waarvan dus de schoolarts de eigenlijke aanbrengrer is, noem ik de ruggegraatsverkrumming, waarmede in nauw verband staat de toestand der banken, de schrijfhouding en de gezichtsscherpte der leerlingen; de veren bijziendheid, het scheelzien, de besmettelijke huid- en haarziekten, het hoofdrein, besmettelijke oogziekten, de serophuiose, de tuberculose, het adenoid, enz. Belangrijke onderaelden van de taak van het geneeskundig schooltoezicht

vormen ook het medisch-paedagogisch intellectonderzoek voor de toelating van leerlingen op de scholen voor buitengewoon lager onderwijs, evenals het opsporen van kinderen, die naar een vakantiekolonie moeten. Dat er heel wat ongerechtigd aan het licht kan komen, bleek uit het groote aantal afwijkingen, dat in Arnhem werd geconstateerd en dat bv. in 1926 3458 bedroeg, zonder de 2867 gebitsafwijkingen. De volle medewerking der ouders blijkt hieruit, dat 98 pct. het gegeven advies had opgevolgd. Ook in de gemeente Rheden werkt het instituut tot heil van de schoolgaande jeugd."

G. Over de kosten van het lager onderwijs in het algemeen.

Door den bijbouw van veel lokalen zijn de onderwijskosten van verschillende gemeenten in 1929 aanmerkelijk hooger dan in 1928. „De uitvoering der werken is echter overal", zegt de inspecteur-Ommen, „in eenvoudigen trant geschied en de schoolbesturen zijn er wel van doordrongen, dat niet uit ruime beurs geput kan worden." De gemeentebesturen worden hier niet genoemd, maar dit zal toch wel de bedoeling zijn.

Niet altijd kan men van de schoolbesturen zeggen, dat ze weten, niet te putten uit een ruime beurs, zooals die der meeste gemeenten wel niet zal zijn. „Schreef ik in het vorig verslag", zegt de inspecteur van Zwolle, „over de geldverspilling in sommige gemeenten door de wettelijke bepaling omtrent vakonderwijzeressen, thans, nu het Koninklijk besluit van 6 Januari 1930 n°. 10 een andere interpretatie geeft als vorige beslissingen, zal het menige arme gemeente nog meer kosten, zoo de schoolbesturen uit de gemeentekas halen wat er van te halen is. Als een zg. tweemansschool naast het hoofd en de onderwijzeres een betaalde kweekeling benoemt en ook nog een vakonderwijzeres voor handwerken, mag zulks te recht geldverspilling heeten. Dit geschiedt in gemeenten met openbare eenmanscholen, waar vakonderwijzeressen noodzakelijk zijn. Nu zal het ook plaats vinden in gemeenten met kleine openbare scholen zonder vakonderwijzeressen in kleine en groote bijzondere scholen. De besturen van de laatste scholen moesten het verkeerde hiervan inzien en binnen de perken der wet de zuinigheid betrachten."

Met zuinigheid en overleg kunnen in de groote stadsgemeenten, naar mijn meening, vele duizenden bespaard worden op de gymnastieklokalen en speelterreinen, zoo op geschikte plaatsen deze gelegenheden voor vak j werden aangebracht tusschen verschillende openbare en bijzondere scholen. Ik ben dit volkomen met hem eens en het komt mij voor, dat bij een eventuele wijziging der Lager-onderwijswet 1920 vast moet komen te staan, dat dergelijke samenwerking de gemeente- en schoolbesturen kan worden opgelegd.

Waar de gemeentebesturen de noodige zuinigheid betrachten, en er zijn vele gemeenten, waarin zulks geschiedt, dan kan verwacht worden, dat ook de bijzondere schoolbesturen in de betrachtting dezer jeugd niet zullen achterblijven. Niet van alle gemeenten kan men echter zeggen, dat ze in dezen een goed voorbeeld geven. „Mijn ervaring was niet, dat bij het stijgen der lager onderwijs-uitgaven voor de gemeenten, vooral ook door de financiële lasten van het bijzonder onderwijs, de gemeentebesturen enigszins bekrompen in financieel opzicht te rade gingen bij het bouwen van nieuwe scholen. Mijn naar ik meen vroeger al eens geuite ervaring is, dat de gemeentelijke bureaux er naar streven niet alleen praktische, maar ook aesthetische, wel verzorgde gebouwen, aanpassend aan de omgeving,

te projecteeren. Er is een sterke strekking om een „aesthetisch architectonisch accent" aan de gebouwen te geven, hetgeen de kosten erg opdrijft. De terugslag op een meer aangename bouw der bijzondere scholen doet zich dan onmiddellijk voelen." (Inspecteur-Almelo.)

Steun uit de gemeentekas voor schoolbezoek elders genoten in 1929 153 leerlingen der openbare scholen en 665 leerlingen van bijzondere scholen. In 1928 waren deze aantallen resp. 194 en 386, en in 1927 resp. 128 en 330.

Hieruit blijkt, dat dit aantal bij het bijzonder onderwijs vooral gedurende het jaar 1929 belangrijk is gestegen, bij het openbaar onderwijs in dit jaar lager is geworden.

De inspecteur-Nijkerk deelt nog aangaande de toepassing van art. 13 het volgende mede:

„In zake leerlingen, die de bijzondere school te Kootwijk bezoeken, woonachtig in de gemeente Barneveld, werd in den loop van 1929 een hangende quaestie tot een beslissing gebracht. Meerdere ouders hadden, nadat ze reeds een vergoeding van f 1,50 per maand genoten, verhooging dezer vergoeding gevraagd tot een bedrag van f 40 per jaar. Zij grondden zich daarbij op het Koninklijk besluit van 31 December 1926. Op 26 Juni beschikte de raad van de gemeente Barneveld afwijzend, omdat de omstandigheden zich niet gewijzigd hadden. De ouders gingen in beroep bij heeren Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland en dit college besloot op 11 December 1928 tot vernietiging van het besluit der gemeente Barneveld en de toekenning van een vergoeding van f 40 per jaar, uit overweging van billijkheid."

Bij gelijk besluit vernietigden Gedeputeerde Staten voornoemd een besluit van den raad der gemeente Apeldoorn van 7 Juni 1928, waarbij o.m. op een drietal verzoeken om een hoogere vergoeding overeenkomstig art. 13 voor het bezoeken van de zoeven genoemde school door kinderen uit de gemeente Apeldoorn afwijzend werd beschikt.

Zoowel de raad der gemeente Barneveld als die der gemeente Apeldoorn stelden hooger beroep in.

Bij het Koninklijk besluit van 20 Juni 1929 n°. 30 werd zoowel het besluit van den raad der gemeente Barneveld, als dat der gemeente Apeldoorn gehandhaafd.

Bij het Koninklijk besluit werd o.m. overwogen, dat tegen de beschikkingen der gemeenteraden van Apeldoorn en Barneveld op de destijds gedane aanvragen geen beroep werd ingesteld, zoodat die beslissingen kracht van eindbeslissing hadden verkregen; dat niet is gebleken van veranderde omstandigheden of van inmiddels aan den dag getreden feiten, die, waren ze destijds bekend geweest, tot een andere beslissing hadden moeten leiden; dat het karakter van eindbeslissing, aan deze raadsbesluiten toekomende, miskend zou worden, indien adressanten andermaal in de gelegenheid werden gesteld, omtrent hun aanspraak op steun uit de gemeentekas een beslissing uit te lokken; dat de geuite grief der gemeenteraden tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten gegrond was en werd het bestreden besluit van dit college vernietigd.

Voor het eigenlijke huisonderwijs wordt alleen maar steun gegeven aan den lichtwachter op Schokland, die daarvoor ex art. 13 van de gemeente Kampen f 600 ontving. De gemeente Nijmegen heeft echter f 2000 beschikbaar gesteld f 1000 voor volksonderwijs en f 1000 voor de St. Vincentiusvereniging) om kinderen, die door ziekte op school zijn achtergebleven, door huisonderwijs bij te werken.

III. Verslag omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1929 in de derde hoofdinspectie (de provinciën Zuidholland en Zeeland).

§ 1. Algemeene beschouwingen.

A. Toestand van het onderwijs.

Gelijk in par. 1 van mijn verslag over 1928 is vermeld, hadden de beide maatregelen: wederinvoering van het zevende jaerjaar en van de zevenjarige leerverplichting achtereenvolgens in 1927 en 1928 hun beslag gekregen. In 1929 was op deze punten de toestand van vóór 1923 geheel hersteld wat de mogelijkheden en verplichtingen betrof. Bij de bespreking van dit herstel in zijn verslag van 1929, dat hij over het geheel in zijn gevolgen

toejuicht, uit de inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Briele op één punt zijn teleurstelling, — als men het nl. in verband beschouwt met de daardoor veroorzaakte toeneming van het aantal kleinere scholen. Het bestaan van driemansscholen had hij vroeger toegejuicht, toen iedere leerkracht twee leerjaren had, en veelal goede resultaten werden verkregen — vooral niet minder goed dan aan zesklassige scholen met zes leerkrachten. „Maar", zoo schrijft hij, „toen waren de omstandigheden anders. Er was behoorlijk tijd om hulp te bieden, waar dit noodig was, terwijl toch de leerlingen zelfstandig leerden werken. Nu

echter telt elke school zeven leerjaren of ook vaak acht. Wat staat daartegenover, dat de wet van 29 December 1928 aan vele scholen meer leerkrachten heeft geschonken, zoodat 15 tweemansscholen in mijn inspectie driemansscholen konden worden, maar niettegenstaande deze maatregel telt zij nog immer 28 tweemans- tegen 27 driemansscholen.

Bij de eerste hebben de hoofden vijf leerjaren (IV t/m VIII; gedurende de handwerklessen staan hoofd en onderwijzeres voor 7 à 8 klassen. Het hoofd der school heeft per dag drie uur of meer noodig voor correctie. Voor het bespreken van het gemaakte en te maken werk, alsmede voor andere zaken ontbreekt de tijd. Het geven van onderwijs in natuurkennis, geschiedenis en zingen aan 4 klassen tegelijk gaat met groote bezwaren gepaard. Bij de driemansscholen is de toestand wel wat beter, maar ook daar heeft het hoofd toch nog drie of vier klassen."

Toch kan er, zegt hij, ook op deze kleinere scholen nog wel van bloei van het onderwijs gesproken worden als een sober leerplan met energie wordt uitgevoerd. „En er zijn menschen met veel wilskracht en karakter op het platteland, die hard blijven werken; die al hun gaven en krachten aan de school geven, ook al gaat het aantal kinderen achteruit."

Is volgens genoemden inspecteur herstel van het zevende leerjaar alleen dan een zegen, als het met vermeerdering van het aantal leerkrachten gepaard gaat, voor de grotere scholen werpt het steeds veel vruchten af. Daar is gelegenheid voor grondiger herhaling en verdieping der leerstof. „Het *hoe* en *waarom* kan meer worden betracht. Het onderwijs kan beter worden ingericht naar de behoeften en locale omstandigheden der leerlingen. De aanschaffing van moeilijker leerboeken, die in het zevende leerjaar aanleiding geven tot leeslessen, waarbij heel wat algemeene ontwikkeling verkregen wordt, behoeft niet angstvallig vermeden te worden." En dan somt hij op, welke elementen van het onderwijs aan het zevende leerjaar speciaal kunnen worden opgenomen: de behandeling der werelddeelen, de Volkenbond, het Rode Kruis, de eenvoudigste kennis van de staatsinrichting van ons land; de eenvoudigste gezondheidsleer enz.

De inspecteur in de inspectie Goes schrijft de sterke toename van het aantal aanmeldingen en processen-verbaal, behandeld op grond van de bepalingen der Leerplichtwet, voor een deel toe aan de wederinvoering van het 7de leerjaar en het herstel van de zevenjarige leerverplichting. Die toename blijkt uit de volgende cijfers: over de jaren 1927, 1928 en 1929 bedroeg het aantal aanmeldingen resp. 217, 628 en 946; het aantal processen-verbaal resp. 23, 76 en 104. Ondanks het verzet van een deel der bevolking van het platteland, dat in deze cijfers althans voor een deel wordt gedemonstreerd, is over het geheel het herstel van de zevenjarige leerverplichting en van het zevende leerjaar van groote beteekenis. De inspecteur in de inspectie Neuzen drukt dit zoo uit: „Eensdeels werd de jeugd hierdoor een langere en betere opleiding verzekerd, anderdeels werd ze een jaar langer onttrokken aan den zwaren veldarbeid en kan ze een jaar langer van haar blijde jeugd genieten."

Werden vaak de verbetering der resultaten van het onderwijs in het bijzonder ten plattelande tegengehouden door het groot getal kleine scholen, in verband soms met de verlenging van den leertijd, daarnaast worden door enkele inspecteurs ook andere oorzaken genoemd. De inspecteur in de inspectie Middelburg maakt er melding van, dat de strenge koude in de eerste drie maanden van 1929 aan enkele scholen den geregelden voortgang van het onderwijs verhinderde. Een achttal scholen moest dientengevolge zelfs voor korteren of langeren tijd worden gesloten; aan andere tijdelijk de schooltijden ingekort. Een andere omstandigheid, die teleurstellend en belemmerend werkte, was het verdwijnen uit de school van de assistenten, als gevolg van opheffing van dit instituut, terwijl ook vele kweekelingen-met-akte in vaste betrekkingen werden benoemd wegens de beginnende schaarschte aan mannelijke leerkrachten. Daardoor kwamen vele kleinere scholen in minder gunstige conditie.

De inspecteur in de inspectie Brielle noemt in dit verband nog het verzet tegen de bepaling van de Leerplichtwet, die de ouders verplicht hun kind nog een vol jaar naar de school te zenden, als dit zeven klassen heeft doorloopen, maar bij het einde van den cursus nog geen dertien jaar is. Zij begrijpen het nut van dezen eisch niet. De kinderen vertellen thuis, „dat ze toch niets meer leeren", en de ouders, die de inkomsten hunner kinderen zoo goed zouden kunnen gebruiken, sturen hun kind

met grooten tegenzin naar school. Dit alles heeft voor ouders en leerlingen uit moreel oogpunt verderfelijke gevolgen, en werkt op het onderwijs van hen, die de school geregeld bezoeken, storend. „Er zijn ook kinderen op school", schrijft genoemde inspecteur, die niet geregeld overgaan. Zij mogen de school verlaten op den dag, dat ze veertien worden. Deze kinderen zijn mede oorzaak van de minder goede resultaten op school. Zij zijn vaak de remmers, de onverschilligen, die vadsigen, die de klasse ophouden en den geest bederven." Ook kinderexploitatie, zegt hij, komt nog voor; bezoeken zulke kinderen onder den dwang van de Leerplichtwet de school, dan verichten zij vaak in de zeer vroege morgenuren veldarbeid en zijn op school slaperig, moe en lusteloos.

Kan, wat dit alles betreft, het onderwijs in de grotere plaatsen beter georganiseerd zijn en minder moeilijkheden opleveren voor het bereiken van goede resultaten, ook daar zijn wel belemmerende invloeden te constateeren, die het platteland niet of in mindere mate kent.

„De resultaten van het onderwijs", zoo schrijft de inspecteur in de inspectie Dordrecht, „worden hinderlijk beïnvloed door gebrek aan rust. De lagere school schijnt beschouwd te worden als een Manusje-van-alles. Het schoolonderwijs bevordert 's menschen verplichtingen jegens de dieren. De bescherming van nuttige vogels moet worden aangemoedigd. Het sparen op school moet worden bevorderd. Het schoolonderwijs werke mede tot beteugeling van de tuchteloosheid. De school helpe mee in het bevorderen van den nationalen volkszang. Het is wenschelijk, dat op de lagere scholen de aandacht wordt gevestigd op een doelmatige mond- en tandreiniging. De lagere school bevordert tucht en wellevendheid bij haar leerlingen."

Aan vele van deze wenschen kan zeker worden tegemoetgekomen, oordeelt hij, zonder dat in het leerplan der school wordt ingegrepen; zoo ook aan den wensch met betrekking tot bevordering van den Volkenbondsdag. Maar naast deze oorzaken, die veelal langs officiëelen weg de schoolwereld bereiken, komen er ook van organisaties van particulieren, die een deel van den schooltijd of van de aandacht der leerlingen voor zich opeischen. Genoemde inspecteur geeft dan een opsomming van verschillende redenen, die aanleiding zijn, dat het geregelde schoolonderwijs wordt onderbroken, en besluit:

„Ik weet wel, dat deze opsomming buitengewoon onvolledig is, maar er blijkt uit, dat van rustig, regelmatig werken in de school nauwelijks sprake kan zijn."

Uit het verslag over 1928 van den inspecteur in de inspectie 's Gravenhage haalde ik in mijn verslag van dat jaar de volgende uitspraak aan: „De school moet ontdaan worden van allerlei bijkomstige zaken, alle nuttig op zich zelf misschien, maar waarvoor geen tijd over is in verband met het allernoodzakelijkste." Gezien het voorgaande, zou deze verzuuching voor 1929 kunnen worden herhaald. „Een nieuwe oorzaak van het gebrek aan rust", zoo schrijft een der schoolopziensers in de inspectie, „is de invoering op verschillende scholen van het vak handenarbeid." De inspecteur voegt er aan toe: „Deze klacht over gebrek aan tijd en rust voor de vakken lezen, schrijven, Nederlandsche taal en rekenen is ten deele juist, maar we moeten ook begrijpen, dat ons onderwijs vroeger geheel intellectueel, langzamerhand evolueert in een andere richting, die zich veel meer zal aanpassen aan de geestelijke en maatschappelijke structuur van onze hedendaagsche samenleving, en waarvan de groote moeilijkheden zullen zijn aan ieder vak te geven dat deel van den beschikbaren tijd, waarop het, gezien zijn waarde en op zich zelf en in verband met de andere vakken, recht heeft. En nu zou ik het door dezen schoolopziener genoemde vak „handenarbeid" niet gaarne in het complex vakken van ons leerplan missen. Arbeidsvreugde, eerbied voor het handwerk, een zekere handigheid, zijn voor den opgroeienden mensch van geen geringe beteekenis. Moet er besnoeid worden en de oude vakken niet laten dalen, dan zou ik het gaarne doen in een andere richting, b.v. in die van de schoolbiocoop, de lessen in het schoolmuseum, waarvan het nut voor mij zeer problematisch is. In dit verband mag ik er wel op wijzen, dat aan leerlingen van enkele scholen zwemonderricht gegeven is in dit jaar, zeer zeker een nuttige zaak, maar die op mijn aandringen ondergebracht is onder „lichamelijke oefening" en waarvan de uren tenminste zóó gesteld zijn, dat het heen en weer gaan naar de zweminrichting geen tijd heeft afgenomen van den schooltijd."

Een van de schoolopzieners in de inspectie Rotterdam laat zich dienaangaande als volgt uit: „Bij de schoolbezoeken trekt het de aandacht, dat zowel bij het bijzonder als bij het openbaar onderwijs de rustige gang van het klasse-onderwijs zoo vaak verstoord wordt. Het schooljaar wordt onderbroken door 4, meestal 5 vacaties en een 3-daagsch uitstapje, d'e samen de uiterste grens van expansie bereikt, zoo niet overschreden hebben", en de inspecteur in die inspectie voegt er aan toe: „Bovendien wordt op meerdere heele of halve dagen vrij gegeven voor ijsvermaak, diergaardebezoek, godsdienstige plechtigheden, enz. Voor bezoek aan de schoolbioscopen en voor de lessen in lichamelijke oefening en zwemmen zijn vaak verre wandelingen te doen; op regelmatige tijden verschijnt gedurende den leertijd de schoolarts voor het geneeskundig onderzoek; de 3 laagste klassen der openbare scholen gaan eerder naar huis dan de 3 hoogste; voor het onderwijs in handwerken verschijnen de handwerkonderwijzeressen en moeten de meisjes van de jongens worden afgezonderd, — het zijn toch inderdaad al te veel storingen zooval voor de organisatie der school als voor een rustigen gang van het onderwijs."

In ander verband vermeldt de inspecteur in de inspectie 's Gravenhage, dat de leerlingen van de hoogere klassen der u.l.o.-scholen in de gelegenheid werden gesteld, de twee zg. „inleidende jeugdeconcerten" bij te wonen, welke voor de leerlingen van de scholen voor voorbereidend hooger en middelbaar onderwijs worden gegeven; dat het aantal der zg. „vrije" filmlessen aanzienlijk toenam. Hiervan zegt hij: „Het is thans duidelijk gebleken, dat met het invoeren van de vrije keuze van filmlessen een goede richting is ingeslagen en dat die lessen derhalve, evenals de museumlessen, onmiddellijk dienstbaar kunnen worden gemaakt aan de ondersteuning van hetgeen op school wordt onderwezen." Hij bespreekt daar ook het werk in de school- en kindertuinen, de schooltandverzorging en de drie- en de eendaagsche kinderfeesten, georganiseerd door het Comité voor het Haagsche Vacantiekinderfeest.

In het verslag over 1928 woe ik aan de hand van een mededeeling van den inspecteur in de inspectie Rotterdam op den misstand, dat sommige ouders niet meewerken tot plaatsing van hun kinderen op een buitengewone school, als dit voor dezen toch beter was. In zijn verslag over 1929 herhaalt hij die klacht en besluit: „Jammer, dat deze ouders niet gedwongen kunnen worden. Nu belemmeren hun kinderen het onderwijs in de lagere leerjaren zeer. Mogt een eerlang nieuw te openen school voor buitengewoon onderwijs haar invloed spoedig ten goede uitoefenen."

Onder hoofdstuk D „Resultaten van het lager onderwijs in het algemeen" geef ik uitvoerig weer een klacht van gelijke strekking van een inspecteur in de inspectie Gorinchem.

Een andere zaak, die sterk belemmerend werkt, behandelt de inspecteur in de inspectie Dordrecht. „Ook de school", zegt hij in zijn verslag, „kan niet ontkomen aan den geest van den tijd, die op onderwijzers en leerlingen zijn invloed doet gelden. Gebrek aan ernst, geringe energie, zelfvoldaanheid en vervlaking hebben meer dan ooit in de school een plaats gekregen. Of deze omstandigheden gevolg zijn van den wereldoorlog, gelijk meermalen wordt betoogd, is een vraag, naar welker antwoord in dit verslag niet behoefte te worden gezocht. Maar het feit, dat ze bestaan, moet worden vastgesteld. IJverige en ervaren leerkrachten, die de vooroorlogse jaren hebben meegemaakt, verbazen zich over het verschil in toewijding, in volharding, dat de klasse van thans vertoont met die van toen; over de mentaliteit van den tegenwoordigen onderwijzer vergeleken met die van vroeger. Nu zou het verlangen, dat de school zich aan den invloed van den tijd kon onttrekken, met reden dwaas genoemd mogen worden; maar dit betekent niet, dat die invloed niet in menig opzicht mag worden betreurd, of dat de oogen er voor gesloten zouden moeten worden."

Gelukkig is één van de speciaal het openbaar onderwijs sterk belemmerende factoren van de baan, al is de nadering er van nog te bespeuren; ik bedoel, wat ik in mijn vorig verslag betitelde als: de wachtgeldersmisère. „Het is een groote verheugenis", zoo schrijft de inspecteur in de inspectie Dordrecht, „dat de gemeenten, met welke ik bemoeiing heb, practisch thans niets meer met de wachtgelders hebben te maken. Want wel moet ook nu de herplaatsing van wachtgelders ernstig worden bevorderd, maar het dilemma: benoeming van een ongeschikte leerkracht of gedeeltelijk verlies der Rijksvergoeding, doet zich niet meer voor." Waar er verder nog leerkrachten op wachtgeld

werden gesteld (in de inspectie Ter Neuzen 6), daar werden ze toch spoedig elders geplaatst; zelfs degenen, die als assistent waren werkzaam geweest, zijn niet benoemd tot vaste leerkracht.

Aan de aansluiting van lager en middelbaar onderwijs haperde ook in 1929 nog wel het een en ander. Den inspecteur in de inspectie Brielle bleek, dat het percentage dergenen, die de eerste klasse der H.B.S. te Middelharnis moesten doubleeren, groot is, „schrikbarend groot", zegt de inspecteur. „De kinderen komen van de lagere school, vol energie, ze beginnen met veel lust te werken, maar na enkele weken blijkt reeds, dat ze niet meekunnen. Niettegenstaande hun inspanning geraken ze steeds meer achter. Gevolg: hun ijver verflauwt, doffe onverschilligheid maakt plaats voor levendige interesse." Als oorzaak van het niet-mee-kunnen noemt hij: den al te plotseligen overgang van stelsel: klasse-onderwijzer; vakleeraar; het meerdere huiswerk; het verschil in eischen, die gesteld worden aan hen, die van de lagere school het leven ingaan; de groote meerderheid, en aan het kleine gedeelte, dat voortgezet onderwijs zal genieten aan middelbare school of gymnasium. Genoemde inspecteur nam het initiatief, om, samen met den directeur dezer H.B.S., een vergadering van belanghebbenden te beleggen. Daar werd besloten, dat op de zesjarige school voor gewoon lager onderwijs een overgangsklasse zou worden ingericht, als welke zou worden aangewezen de 1ste klasse der u.l.o.-scholen in de omgeving. Hij maakt er verder melding van, dat in denzelfden tijd in een plaatselijk blad werd geannonceerd, dat aan de R.H.B.S. te Oud-Beijerland een voorbereidende klasse zou worden verbonden, met niet minder dan 31 lessen per week. Deze klasse sluit aan op het 5de leerjaar der lagere school. Hij schrijft dienaangaande: „De incidenteele oplossing, die hier voor de quaestie aansluiting van lager en middelbaar onderwijs gevonden was, wekte nogal verbazing in de omgeving, zooals te begrijpen valt. Dat zulke jonge kinderen reeds moesten wennen aan het vakleerarsstelsel, dat ze 31 uur onderwijs zouden krijgen op dezen jeugdigen leeftijd, dat ze geen onderwijs zouden krijgen in schrijven, kennis der natuur en zingen, vond men — zacht uitgedrukt — wel eenigszins eigenaardig. De opvolger van den toenmaligen Minister heeft deze inrichting echter reeds opgeheven, vóór ze geopend was."

Ook in Terneuzen werd het vraagstuk van betere aansluiting onder de oogen gezien. Er had een bijeenkomst plaats van hoofden van scholen en directeur en leeraren der R.H.B.S. aldaar, ter bespreking van den nieuwen eisch van toelating tot de middelbare school. Tot deze vergadering was ook de inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Terneuzen uitgenoodigd. Deze bericht: „Het contact tusschen de vertegenwoordigers der opleidende en der ontvangende school leidt tot uitstekende resultaten."

Het u.l.o. nam ook in 1929 weer toe. „Opmerkelijk is het", schrijft de inspecteur in de inspectie Rotterdam, „dat de trek van de leerlingen naar de scholen, die opleiden voor voorbereidend onderwijs, blijft aanhouden. Een paar nieuwe jongens- en meisjesscholen moesten daardoor dit jaar geopend worden." De inspecteur in de inspectie Gouda geeft een overzicht van de u.l.o.-scholen in zijn ressort en van bezetting der klassen. De 5 openbare scholen telden samen in klasse I 86 leerlingen, die tevens allen de zes klassen der school voor gewoon lager onderwijs hadden doorlopen, in II 59, in III 36 leerlingen; de drie scholen, die een IVde klasse hadden, hadden samen 14 leerlingen in die klasse. Na het doorlopen van klasse I gingen er zeven leerlingen naar de H.B.S. over; tusschentijds verlieten de school, zonder dat zij verder onderwijs ontvingen: uit I 16, uit II 13, uit III 6 en uit IV 2. Voor het m.u.l.o.-diploma A deden 20 leerlingen examen, van wie er 16 slaagden; voor diploma B deden er 2 examen, die beiden slaagden.

Het aantal leerlingen der bijzondere u.l.o.-scholen in die inspectie bedroeg: in klasse I 300, in II 1505, in III 119; de 2 scholen met een klasse IV hadden samen daarin 8 leerlingen. Van de leerlingen van klasse I konden 12 niet de 6 klassen eener lagere school voor gewoon onderwijs doorlopen. Naar H.B.S. of gymnasium waren overgegaan: uit I 19 leerlingen, uit II 7, uit III 5 en uit IV 1.

Tusschentijds verlieten deze school: uit I 20 leerlingen, uit II 25, uit III 16 en uit IV 2 leerlingen. Voor het m.u.l.o.-diploma A deden er 83 examen en slaagden er 59; voor diploma B deden er 4 examen, die allen slaagden. Dit overzicht is ook

hierom zoo leerzaam, omdat er uit blijkt, dat de u.l.o.-school een school voor voortgezet onderwijs op zich zelf is en niet een, welker eerste klasse in hoofdzaak voorbereidt voor H.B.S. of gymnasium; het leert tevens, hoe groot het verloop is: nauwelijks de helft bezoekt de school langer dan 1 jaar en zij, die haar tot en met de IIde klasse meemaken, vormen niet meer dan een derde deel. En van hen, die de school geheel volgden, wordt nog slechts een deel voor het m.u.l.o.-diploma geëxamineerd. Zij, die slechts de Iste klasse volgden, deden feitelijk beter, het zevende leerjaar der lagere school te bezoeken, als daarvoor goede gelegenheid is. Maar waardeloos is voor hen de Iste u.l.o.-klasse geenszins.

Groote veranderingen hadden in 1929 niet plaats; groote zaken werden niet aan de orde gesteld. Dat de rust, die hierin gelegen is, slechts als betrekkelijk gevoeld werd, drukt de inspecteur in de inspectie 's Gravenhage zóó uit: „Een jaar, toch ook weer met een dreigende reorganisatie van ons gansche lager onderwijs op den achtergrond; dat m.i. rust en stabiliteit zoo broodnodig heeft een waarop nu eenmaal het noodlot schijnt te rusten, dat het van de eene wijziging in de andere moet vervallen.” Als grootste desorganiseerende factor voor het heden noemt hij de voortdurende wisseling van leerlingen aan de scholen in de groote steden, door verhuizing binnen of buiten de gemeente. „Het is merkwaardig”, zoo schrijft hij, „om eens na te gaan, hoeveel leerlingen van een zesde leerjaar aan dezelfde school hun leertijd begonnen zijn. Dit aantal is soms verrassend klein.”

Dat hierdoor slechts een betrekkelijke gelijkheid, „ook wel eens schijnlijkheid”, bereikt werd, kwam, zegt hij, zeer uit aan de nieuwe centrale zevende-klasse-scholen, waar de onderwijzers al heel spoedig bemerkten, uit welke school en van welken onderwijzer de nieuw opgenomen leerlingen afkomstig waren. „Dit uit verschillende scholen zóó in de zevende-klasse-scholen leerlingen te zamen gebracht worden, moge enkele maanden kosten van nivellering, totdat de saamgebrachten één klasse vormen, aan den anderen kant is het een prachtig middel van onderlinge controle, waarvan nu al de symptomen zich vertoonen. En waarbij dan uitkomt, hoe vreesachtig onderwijzers en ook wel hoofden zijn, om aan hun ambtgenooten deze bevindingen mee te deelen.”

De inspecteur in de inspectie Gouda constateerde opnieuw, dat het hoofd der school meer en meer wordt teruggedreven tot klasse-onderwijzer plus administrateur, wat hij „althans voorloopig nog” beschouwt als een toestand, die schadelijk is voor het onderwijs. „Bij sollicitaties”, zegt hij, „wordt deze omschrijving van het hoofdschap meermalen openlijk uitgesproken.”

Zijn ambtgenoot in de inspectie 's Gravenhage maakt melding van de poging, die in dit verband groote beteekenis zou kunnen hebben, om voor hoofd der school de zg. „ancienniteits-benoemingen” aanvaard te krijgen. „Deze poging”, deelt hij mee, „mislukte echter; de autoriteiten waren er niet voor te vinden, en een poging om de onderwijzers gezamenlijk niet mede te laten solliciteeren, kon geen doorgang hebben bij gebrek aan voldoende medewerking.”

Hij releveert verder het feit, dat er bij de sollicitatie voor hoofd eener openbare lagere school, zoowel voor vrouwen als voor mannen opengesteld, bijna geen vrouwelijke sollicitanten zich opdeden. „Bijkaar”, zoo concludeert hij, „ambieert de vrouwelijke leerkracht over het algemeen niet de tegenwoordige positie van hoofd eener openbare lagere school.”

Dezelfde inspecteur maakt er gewag van, dat bij het openbaar onderwijs meer en meer gebrek komt aan geschikte mannelijke sollicitanten voor de betrekking van onderwijzer. „Terwijl de oproeping voor onderwijzeres een vrij groot aantal gegadigden opleverde, moest voor onderwijzer telkens eene oproeping worden geplaatst. De redenen hiervan zijn wel, dat het getal jongelieden, studeerende voor onderwijzer, veel minder is dan voor onderwijzeres, en op den duur te klein zal zijn om in de aanvraag te voorzien, wat voornamelijk gelegen is in de bezoldiging van den onderwijzer en in de tweede plaats, omdat het geringe salarisverschil tusschen den onderwijzer in een flink dorp of kleine stad en de groote stad zóó gering is, dat de hoogere levensstandaard der groote steden daardoor niet gecompenseerd wordt, afgezien nog van de maatschappelijke positie van den onderwijzer ten plattelande en

in de stad. Op de een of andere wijze zal hierin binnen afzienbaren tijd moeten voorzien worden, anders zal de vrouw de bijna eenige leerkracht der toekomst voor het lager onderwijs in de steden worden, wat ik uit paedagogisch oogpunt zou betreuren. Ook bij het bijzonder onderwijs doet zich hetzelfde verschijnsel voor, al is het dan in geringere mate. Nog een ander verschijnsel was het gevolg van het opkomende gebrek aan sollicitanten voor onderwijzer. Pas geslaagden, die vroeger één, twee jaren kweekeling moesten zijn of tijdelijke leerkracht, komen nu in aanmerking voor vaste benoeming. Ook hier ter plaatse zal een middel moeten gevonden worden, om hen betaalden arbeid te laten verrichten, daar zij anders naar vacante betrekkingen elders zullen gaan dingen en het aantal sollicitaties voor de betrekking van onderwijzer hierdoor nog zal verminderen. Den zoo gewenschten eisch van het bezit der hoofdakte hebben wij voor mannelijke leerkrachten al moeten laten vallen, terwijl ook de eisch van minstens twee jaren dienst wel niet gehandhaafd zal kunnen blijven.”

De inspecteur in de inspectie Rotterdam vestigt de aandacht op den voortgaanden achteruitgang van het aantal leerlingen der openbare scholen in zijn ambtsgebied. Toch werden er in 1929 niet meer dan 7 openbare scholen opgeheven, en dit was nog gedeeltelijk een gevolg van de omstandigheid, dat scholen in de binnenstad ontvolkt werden door den grooteren trek naar de peripherie. In meerdere gevallen dan tot dusverre geschiedt, zou combinatie van klassen mogelijk zijn; nu daalt óók het aantal leerlingen per onderwijzer bij het openbaar onderwijs; over 1929 was het geslonken tot 28. „Het gevolg hiervan is”, schrijft een der schoolopzieners in de inspectie, „dat de bijzondere scholen, waar de klassen doorgaans vol, soms overvol zitten, recht krijgen op meer leerkrachten dan er klassen zijn. De hoofden der bijzondere scholen zijn dan ook bijna zonder uitzondering ambulant. Zelfs doet zich in mijn ressort het geval voor, dat behalve het hoofd nog twee onderwijzers aan geen vaste klassen gebonden zijn.”

In de inspectie Rotterdam werd op 6 scholen voor gewoon lager onderwijs de proef met het Daltonstelsel in klasseverband voortgezet. De inspecteur constateerde ook in 1929 hiervan gunstige resultaten. „De onderwijzers”, zoo schrijft hij, „aan wie het nemen van een proef is toegestaan, zijn dan ook menschen met groote beroeps liefde, van meer dan middelmatige bekwaamheid en vol toewijding, zoodat zij in zich zelf reeds waarborgen bieden voor succes.” Een der schoolopzieners in dat ambtsgebied meldt, „dat een neutrale bijzondere school, die opleidt voor H. B. S. enz., alle leerlingen, die uit een Dalton-klasse toelatingsexamen deden, zag slagen en dat men op die school over het Daltonstelsel zeer tevreden is.”

De Eerste Nederlandsche Buitenschool te 's Gravenhage had in 1929 een moeilijken tijd; dit leidde tot pogingen van het bestuur, de vereniging te ontbinden en de gemeente 's Gravenhage in de gelegenheid te stellen, haar werk over te nemen. De localiteiten der inrichting waren sinds jaren onvoldoende; op verhooging der subsidies viel niet te rekenen, terwijl de financiën der vereniging niet toelieten, op afdoende wijze verbetering aan te brengen.

De gemeente bleek ten slotte bereid een schoolgebouw te stichten; maar uit het aanvaarden van het aangeboden contact, zegt het bestuur, zou het karakter van de school worden aangetaast. Het bestuur had er steeds naar gestreefd om de inrichting te doen zijn een „school”, waar de kinderen ook gevoed en gebaad werden.

Uit de daarop gevolgde onderhandelingen bleek aan het bestuur, dat de gemeente geen prijs stelde op het voortbestaan der vereniging, en dat deze — met instemming van de autoriteiten — moest worden ontbonden. Een besluit van deze strekking werd nog in 1929 voorbereid.

Te Rotterdam werd in Juni 1929 in een daartoe verbouwd oud schoolgebouw de eerste openluchtschool geopend; alle plaatsen waren onmiddellijk bezet. „Een kleine honderd leerlingen”, meldt een der schoolopzieners, „wachten op een plaatsje, zoodat een tweede dergelijke school wel spoedig noodig zal zijn.”

Dat meer en meer de school aandacht schenkt aan de behandeling van de „verkeersregels” spreekt wel vanzelf.

Het verslag over de inspectie Rotterdam maakt er in het bijzonder melding van; voor de groote steden is speciale behandeling van dit onderwerp wel allereerst noodig, maar ook op het platteland kan zij niet meer worden gemist.

B. Statistisch overzicht.

Dit overzicht is door de inspecteurs van het lager onderwijs rechtstreeks gezonden aan het Departement van Onderwijs.

C. Omvang van het onderwijs in het algemeen.

Voor zoover niet vergunning is verleend, als genoemd in het 2de lid van art. 3 der Lager-onderwijswet 1920, hebben alle scholen voor gewoon lager onderwijs zeven leerjaren. Vergunning, dat het zevende leerjaar mag ontbreken, is vooral verleend aan scholen in de steden, wijl voor haar leerlingen vaak aan een centrale school voor het 7de en 8ste leerjaar gelegenheid bestaat, aansluitend lager onderwijs, na zes leerjaren te hebben doorlopen, te ontvangen. Ook is in enkele gevallen deze vergunning gegeven, wanneer aan een andere school in dezelfde gemeente (staande onder hetzelfde bestuur: gemeentebestuur, als het openbare, schoolbestuur, als het een bijzondere school betreft) het zevende leerjaar kan worden en ook wordt gevolgd. Toch komen er ook enkele scholen voor, waar, na bekomen ontheffing, het aantal leerjaren kleiner is dan zes. Dit geldt voor de openbare lagere school C te Gouda, alsmede voor een der R.-K. meisjesscholen te Oudewater, die niet alleen een zevende, maar ook een eerste en tweede leerjaar mist. Deze laatste school is bestemd voor pensionaatskinderen.

„Opgemerkt dient”, zegt de inspecteur in de inspectie Gouda, „dat voor scholen, die aansluiten bij een u.l.o.-school, een zevende leerjaar in de praktijk gewoonlijk niet bestaat. Als regel gaan daar de leerlingen uit het zesde leerjaar over naar het eerste leerjaar van de u.l.o.-school.

Is deze toestand over het algemeen niet gewenscht, daar op deze wijze leerlingen op de u.l.o.-school worden geplaatst, die daar niet hooren en dan ook gewoonlijk na een jaar reeds verdwijnen, erger is het, als ter wille van het aantal leerkrachten aan de u.l.o.-school hier leerlingen worden toegelaten, die nog niet eens het zesde leerjaar der lagere school hebben doorlopen. Dit deed zich voor aan de neutrale u.l.o.-school te Gouda en aan de Christ. u.l.o.-school te Schoonhoven. Het is te betreuren, dat de wet geen gelegenheid biedt, deze verkeerde handelwijze der schoolbesturen tegen te gaan.” Er zijn enkele scholen met 8 leerjaren, o.a. in 's Gravenhage 3 bijzondere. Een bijzondere school alhier telt 9 leerjaren.

Doordat het zevende leerjaar nu overal, behoudens de bovengenoemde uitzonderingen, is ingevoerd, heeft dit natuurlijk zijn invloed uitgeoefend op de verschillende vakken van het lager onderwijs en niet het minst op de vakken lezen, schrijven (zuiver schrijven en stellen) en rekenen. In scholen met drie en nog meer met twee leerkrachten veroorzaakt dit leerjaar echter niet te onderschatten moeilijkheden, welke nog daardoor vergroot worden, dat, ten gevolge van den leerplichtwet, dat in elk geval moet worden doorlopen de klas, waarin de dertienjarige leeftijd wordt bereikt, aan vele scholen enkele leerlingen een achtste jaar (of een deel daarvan) op school blijven. De inspecteur in de inspectie Middelburg zegt dan ook: „De inrichting van het zevende leerjaar is nog een probleem, vooral op de kleinere scholen met twee of drie leerkrachten. Een aparte moeilijkheid levoren dan nog de kinderen, die volgens de bepalingen van de Leerplichtwet na het doorlopen van het zevende leerjaar nog een jaar moeten blijven. Ik adviseer gewoonlijk om voor de zevende klasse twee gelijkwaardige stellen leerboekjes aan te schaffen, beide aansluitende aan het zesde leerjaar, een stel A en een stel B, dat elk jaar afwisselt. Ik zou het betreuren, als de invoering van het zevende leerjaar tot gevolg had, dat de leerstof voor zes jaar nu over zeven jaar werd uitgereikt. Voorloopig blijft ik nog een voorstander van een zesjarige grondschool. Daarop volge, hetzij middelbaar of voorbereidend hooger onderwijs, hetzij uitgebreid lager onderwijs, hetzij nijverheidsonderwijs in een of anderen vorm, hetzij de zevende klasse. Die zevende klasse geve dan inderdaad een herhaling, maar aan nieuwe vormen en met nieuwe leerstof. Differentieering naar tijdelijke en plaatselijke behoeften worde steeds mogelijk gemaakt.

Over het algemeen zou ik in de eerste zes leerjaren nog meer tijd uitgetrokken wenschen te zien voor de vakken lezen (met spreken), schrijven (taal en stijl inbegrepen) en rekenen ten koste van vakken als geschiedenis, aardrijkskunde en natuurkennis. De kennis van de eerste drie vakken moet m. i. inderdaad „paraat” zijn en blijven, wat alleen door middel van veel oefening bereikt kan worden, waarvoor veel tijd noodig is. De

parate kennis, die men van de andere vakken tracht bij te brengen, zal ondanks alle inspanning steeds betrekkelijk spoedig vervliegen.”

Door het Rijksschooltoezicht worden meerdere pogingen gedaan om dat zevende leerjaar zoo vruchtbaar mogelijk te maken, zoowel door raadgevingen als door besprekingen en opmerkingen bij gelegenheid van het schoolbezoek. Als voorbeeld haal ik hier het volgende aan uit het verslag van den inspecteur in de inspectie Gouda:

„Ten einde de belangen van de leerlingen in het zevende leerjaar zooveel mogelijk te bevorderen, heb ik op 2 Maart 1929 een vergadering belegd met het onderwijzend personeel der openbare en bijzondere lagere scholen in de inspectie. De richting van het onderwijs in het zevende leerjaar is daar met aanwijzing van eventueel te gebruiken boeken uitgebreid besproken. Een zeer vruchtdragende uitwisseling van gedachten heeft bij die gelegenheid plaats gehad aan de hand van een door mij verspreide circulaire, welke ik had ontworpen naar aanleiding van de circulaire van Zijn Excellentie den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, dd. 3 November 1928, n°. 5713/1, afdeling Lager Onderwijs Algemeen, over de inrichting van het zevende leerjaar der lagere scholen. Tot mijn groote voldoening mocht ik constateren, dat bij de inrichting van vele leerplannen met de op die vergadering geuite denkbeelden rekening is gehouden. Wat de vakken rekenen en Nederlandsche taal betreft, gaan we meer en meer in de goede richting, terwijl ook voor de vakken aardrijkskunde en geschiedenis het oog gevestigd is op werkelijk praktisch onderwijs. Het spreekt vanzelf, dat deze richting het best slaagt aan de grootere scholen; bij twee- en driemansscholen, waar het hoofd genoodzaakt is tot het geven van onderwijs aan vier of drie leerjaren, moet te veel worden gecombineerd, om het zevende leerjaar te geven, wat het noodig heeft.”

Vrijstellingen voor vak j (voorwaardelijk) werden reemalen verleend voor openbare scholen, mindere malen een onvoorwaardelijke vrijstelling. De inspecteur in de inspectie Gorinchem maakt de opmerking, dat gemeentebesturen zich in bijzonderheden op de hoogte wenschen te stellen van de wettelijke verplichtingen, waaraan zij ten opzichte van de lichamelijke oefening hebben te voldoen en stellen zich op het standpunt, dat voorts nog de speelplaats aan dit onderwijs kan worden dienstbaar gemaakt. Onderseiden gemeentebesturen nemen in dezen een afwaachtende houding aan en wachten met betrekking tot vak j den datum 1 Januari 1936 af, te meer daar bij ministerieel schrijven van 2 September 1929 aan het gemeentebestuur van Kwadijk is bericht, dat art. 195 der wet niet behoort tot die, welke overtreding de aanspraak op Rijksvergoeding volgens art. 56 der Wet L. O. 1920 doet verloren gaan.

Het onderwijs aan de u.l.o.-scholen bevat de vakken a t/m q; in eenige wordt het vak o of p niet onderwezen. Scholen, met een driejarigen cursus, die opleiden voor het m.u.l.o.-examen, vinden nauwelijks den tijd tot een voldoende behandeling van al deze vakken voor het examen. Een groot aantal leerlingen, die deze scholen bezoeken, heeft reeds, voor zij tot die scholen worden toegelaten, één of twee jaren een Franschen cursus bezocht. Naast scholen met een driejarigen cursus, bestaan er ook meerdere waar deze vier jaren omvat, hetgeen een meer rustige behandeling der vakken ten goede komt. In 's Gravenhage bestaat één u.l.o.-school met 5 leerjaren.

Het vervolgonderwijs gaat niet vooruit en wordt meer en meer vervangen door zg. buitenwettelijke cursussen, die zich naar speciale behoeften beter kunnen inrichten en waar niet de gebondenheid bestaat van een aantal uren tusschen 150 en 300.

D. Resultaten van het onderwijs in het algemeen.

Over de resultaten van het lager onderwijs is het oordeel nog al uiteenlopend. Verbetering blijft steeds wenschelijk, en voor verschillende scholen ook wel noodig. De inspecteur in de inspectie Middelburg geeft over zijn indruk dezer resultaten de volgende beschouwingen: „Mijn aanvankelijke indruk geeft mij geen aanleiding om mee te zingen in het koor van hen, die ons lager onderwijs toch zoo slecht vinden. Een onderzoek naar de parate kennis der leerlingen, nadat zij reeds korter of langer tijd de schoolbanken hebben verlaten, levert vaak resultaten, waarvan de publicatie tegelijk droevige en humoristische gedachten moet opwekken over de resultaten van ons onder-

wijs. Maar het maakt op mij altijd een eenigszins zonderlingen indruk, dat men eenzijdig de school steeds meer voorhoudt, dat ze de leerlingen niet moet afrieten op de rijtjes en schematjes der parate kennis en dat men anderzijds het falen der oud-leerlingen in die kennis aan die zelfde school voorhoudt als een bewijs van haar tekortkomingen."

Zonder de andere verplichte vakken te willen missen voor de lagere school, zou hij toch meer de dagelijkse training willen verleggen naar lezen (spreken), schrijven (met zuiver schrijven en behoorlijk stellen) en rekenen (vooral vlot cijferen, ook uit het hoofd.)

Als een van de oorzaken waardoor de resultaten niet zijn, zooals ze z. i. konden zijn, geeft de inspecteur in de inspectie Gorinchem aan: de zwakzinnige leerlingen, althans leerlingen, die meermalen in de eerste klasse blijven zitten, of om hun leeftijd worden meegenomen naar een 2de of 3de klasse, en den vooruitgang aan meerdere scholen drukken. In zijn inspectie zijn scholen, waar in het eerste en ook in de hoogere leerjaren één, twee, drie en in een enkel geval zelfs meer dergelijke leerlingen aanwezig zijn. Naar aanleiding van een onderzoek in Engeland, ingesteld door prof. Cyril Burt, in aansluiting aan het door dr. Lewis gepubliceerd rapport, haalt hij deze conclusie aan: „that the proportion of feeble-minded children amounts to 1½ percent in urban areas and 3 percent in rural areas"; waaruit z. i. volgt, dat het platteland de zorg voor dergelijke kinderen het allereerst noodig heeft. De inspecteur in de inspectie Brielle geeft als oorzaak van de minder gunstige resultaten aan: de kleine scholen. Hoewel hij zegt, dat kleine scholen goed kunnen zijn en in vorige verslagen wel eens heeft beweerd — en hij stond daarin niet alleen —, dat de resultaten van het onderwijs op kleinere scholen niet achter stonden bij, veeltijds zelfs beter waren, dan die op de grotere zusterinrichtingen, acht hij thans de omstandigheden anders, nu aan de scholen een 7de en soms nog een 8ste leerjaar is verbonden. Hierdoor verkeert de helft zijner scholen (28 driemannscholen en 27 tweemannscholen) in zeer ongunstige omstandigheden. Doch hij laat er op volgen: „Is dan het onderwijs op al die 55 twee- en driemannscholen mijner inspectie slecht te noemen? Is er dan gansch geen bloei te bespeuren? Oeh, gelukkig wel. Ook op deze kleine scholen kan nog van bloei gesproken worden, als een sober leerplan met energie wordt uitgevoerd."

Lezen. Over het aanvankelijk leesonderwijs wordt in verschillende verslagen gunstig gerapporteerd. Hoewel ook de resultaten van het voortgezet leesonderwijs dikwijls bevredigend zijn, beantwoorden ze toch in vele gevallen niet aan de verwachtingen, door het aanvankelijk leesonderwijs gewekt. Een der schoolopzieners in de inspectie Rotterdam vermeldt in zijn aan den inspecteur uitgebracht rapport:

„Maar nauwelijks zijn de leerlingen tot het voortgezet leesonderwijs gekomen, of de schoolopziener, hij behoeft allerminst een Robertus Nurks te zijn, heeft veelal reden tot gegronde klachten. Het is het oude liedje: er wordt in te vlug tempo gelezen, de leestekens worden verwaarloosd, op de leestoon en uitspraak van de leerlingen wordt onvoldoende gelet, aan zuiver articuleren wordt in den regel zeer weinig aandacht geschonken" en komt dan tot de klacht: „het mooie vak lezen wordt nog te veel mishandeld".

Ook ontbreekt er te vaak de voorbereiding van den onderwijzer, om een leesles zoo vruchtbaar mogelijk te maken. Een bewijs daarvan geeft de zoo dikwijls gehoorde vraag: Welke les hebben we ook het laatst gelezen?"

Ook de inspecteur in de inspectie Goes meldt:

„Er wordt bijna zonder uitzondering op alle scholen veel te vlug, en daardoor zeer slordig — vaak met verwaarloozing der leestekens — gelezen. Hierdoor ontbreken klank en kleur aan het gelezene, en maar al te vaak moet de opmerking worden gemaakt, dat de onderwijzer(es) de kinderen maar laat „doorjagen". Oppervlakkigheid en een „niet begrijpen" van het gelezene zijn hiervan veelal het gevolg."

De inspecteur in de inspectie Brielle vermeldt als fouten bij het lezen: onnauwkeurigheid, waartegen in alle klassen blijft te vechten; eentonigheid, ontstaande door een zeker gedreun en hetwelk te verhelpen zou zijn, indien de jeugd meer werd geoefend in het voordragen van kleine gedichten; dialectische uit-

spraakfouten, die ook wel bij de onderwijzers worden aange troffen. „Ten slotte", zegt hij, „komt het voor, dat de onderwijzers nog te veel de leesles als een rustuur beschouwen, terwijl het geven van een goede leesles toch altijd nog een zwaar karwei is."

Zooals uit het bovenstaande volgt, zijn er verscheidene opmerkingen te maken over het leesonderwijs en nog heel wat verbeteringen, althans op sommige scholen, aan te brengen; niet-tegenstaande dat alles, zijn toch de resultaten over het algemeen niet onbevredigend te noemen. De inspecteur in de inspectie Schiedam zegt omtrent dit vak nog het volgende:

„Hoewel het voortgezet lezen in de meeste scholen op vrij bevredigende resultaten kan wijzen, meen ik toch, dat dit deel van het schoolonderwijs in de gewone lagere school nog meer de aandacht en de voortdurende zorg verdient, dan het geval is. Goed lezen en verstandig lezen, zoodat men al lezende tevens de uitgedrukte gedachten opneemt, of althans tracht op te nemen, acht ik van zoo'n groote waarde voor het latere leven der leerlingen, dat een school voor gewoon lager onderwijs al een zeer voornaam deel van haar taak heeft vervuld, als zij dat aan de leerlingen heeft geleerd. Een gevolg van behoorlijk te kunnen lezen zal in den regel zijn, dat de lust tot lezen is opgewekt, dat ook na het verlaten der school deze lust haar bevrediging zal zoeken. De kunst van goed en verstandig te kunnen lezen stelt den leerling in staat om, wanneer de leerplichtvrije tijd voor hem is aangebroken, zich verder te kunnen ontwikkelen, al naar de omstandigheden, waarin hij komt en naar de behoeften, die zich daarbij voordoen."

De inspecteur in de inspectie Middelburg constateert, dat het lezen over het algemeen goed is. Wel vermeldt hij ook het eigenaardig Zeeuwsch dialect bij het lezen, doch vindt het niet mogelijk en ook niet volstrekt noodzakelijk die weg te werken, daar de kinderen later toch weer hun geheele leven Zeeuwsch spreken. Wel acht hij het van gewicht, dat de onderwijzer of onderwijzeres een zuivere uitspraak hebben, al hebben ze dat ook niet steeds tegen hun dorpsgenooten te toonen.

Schrijven. Over de resultaten van het schrijfonderwijs kan men over het algemeen tevreden, zelfs zeer tevreden zijn. In de verslagen der inspecteurs komen o. a. de volgende uitdrukkingen voor: „Aan dit vak wordt over het algemeen zeer veel zorg besteed"; „het schrift der leerlingen is gewoonlijk goed, op vele scholen zelfs héél goed. (Slechts een zeer enkele school maakt een opvallende uitzondering)"; „over de resultaten van dit vak ben ik zeer tevreden"; „zooal in de lagere als in de hoogere leerjaren streeft men naar goed, duidelijk, loepend schrift en zijn vele onderwijzers doordrongen van de groote paedagogische waarde: het kweeken van zin voor orde en netheid en de gewenning om, wat men doet, goed te doen"; „als er wel eens geklaagd wordt over slordig en onduidelijk schrift, dan moge ik getuigen, dat voor dit klagen in de lagere school geen plaats is"; „er zijn scholen waar de resultaten van het schrijfonderwijs aan het einde van het eerste en tweede leerjaar verrassend zijn — zoo keurig wordt er dan geschreven, niet zelden mooier dan in de verdere leerjaren. Dit behoeft echter geen klacht te zijn over het schrijfonderwijs in de hoogere leerjaren, hier moet men zich er mee tevreden stellen, dat een behoorlijk loepend schrift wordt geleverd, dat regelmatig is en niet slordig. Dit wordt in alle scholen vrijwel bereikt en dat dit bereikt kan worden, daartoe heeft zeker ook bijgedragen het keurige schrift, zooals dat in de lagere leerjaren wordt bereikt".

Bij het schrijfonderwijs wordt van leien zoo goed als geen gebruik meer gemaakt, nog wel van het potlood, ofschoon er ook vele scholen zijn, waar de eerste schrijfoefeningen direct met pen en inkt plaats hebben. Zij, die met deze laatste wijze zijn begonnen, zien in de bereikte resultaten een aansporing, voortaan bij het eerste schrijfonderwijs haar te blijven toepassen. Toch zijn er ook wel eenige minder gunstige mededeelingen over dit onderwijs te maken. Zoo meent de inspecteur in de inspectie Brielle, dat de resultaten veel beter zouden zijn, indien de onderwijzer zich meer aan de methode hield, daar het nog al vaak gebeurt, dat in de eene klasse een lettervorm wordt afgekeurd, die in een andere was aangeprezen, zoodat de eenheid ontbreekt. In Rotterdam werd zelfs een paar malen geconstateerd, dat de onderwijzer niet eens wist, welke methode op de school werd gevolgd. De grotere zelfstandigheid der onderwijzers leidde er

hier dikwijls toe, dat in de onderscheidene klassen van elkaar afwijkende lettervormen worden onderwezen. Een der schoolopziensers in de inspectie 's Gravenhage maakt de bemerking, dat de voortgang van het schrijfonderricht volgens een paar veel gebruikte methoden in veel te langzaam tempo gaat, in verband met het taalonderricht. Er wordt dan veel te laat aangevangen met schriftelijk taalwerk.

Op een voorkomend gebrek wijst een schoolopziener in de inspectie Rotterdam, waar hij schrijft: „Menig onderwijzer laat de leerlingen maar schrijven in de houding, die ze het gemakkelijkst aannemen en let niet op het vasthouden der pen. Zelfs transigeert hij met wat als onverbiddelijken eisch gehandhaafd moet worden: het lang aanvatten van de schrijfstift.”

„Op sommige u.l.o.-scholen wordt ook rondschrijf onderricht en op vele wordt de schrijfmachine met succes gebruikt”, meldt de inspecteur in de inspectie Rotterdam.

Rekenen. In meerdere verslagen wordt nadruk gelegd op de waarde van het hoofdrekenen, dat wel in bijna alle scholen wordt beoefend, doch nog niet in die mate, als wenschelijk is. Cijfersommen worden in voldoende getale verwerkt, ofschoon de nauwkeurigheid hierbij nog wel eens te wenschen overlaet, soms veroorzaakt door het schrijven van slechte cijfers, die tot vergissingen leiden. „Men bedenke echter”, zegt de inspecteur in de inspectie Schiedam, „dat deze bewerkingen meer middel dan doel moeten blijven. Het doel is: te weten wanneer en hoe deze bewerkingen moeten worden toegepast bij vraagstukken, die zich in het praktische leven voordoen. Daartoe moeten deze bewerkingen natuurlijk gekend worden, maar, indien men bij het oplossen van gewone vraagstukken niet weet of met de daarin voorkomende getallen bv. moet worden vermenigvuldigd of moet worden gedeeld, dan is toch met het kennen van deze bewerkingen het doel nog niet bereikt.”

Over de resultaten zijn de inspecteurs in de inspecties Middelburg en Terneuzen slechts zeer matig tevreden. De eerste schrijft: „Rekenen is op sommige scholen een zwak punt. Het cijferen geschiedt vaak veel te machinaal. De eenvoudigste vermenigvuldigingen of deelingen moeten op het bord of op de lei uitgewerkt worden.” „Ook het zoogenaamd beredeneerd oplossen van eenvoudige vragen (wat toch altijd een uitstekende steloefening is) kan mij in vele gevallen niet bekoren. Op eenige scholen wordt de opgave uit het boekje overgeschreven, de som wordt op een lei of een stukje kladpapier uitgerekend en alleen het antwoord in het net achter de opgave gezet. De correctie is op deze wijze wel eenvoudig, maar het nut van de oefening ontgaat me.” De tweede: „Het peil van het rekenonderwijs is niet hoog; de nauwkeurigheid van het cijferen laat veel te wenschen over, ook de vaardigheid in het berekenen uit het hoofd van eenvoudige bewerkingen, van het benaderen van de uitkomst binnen zekere grenzen. Dit zijn toch allemaal zaken van belang voor het dagelijksch leven, waarvoor de school moet opleiden. Het thans overal doorgevoerde 7de leerjaar zal ongetwijfeld voor de goede resultaten van dit vak van groot gewicht blijken, daar nu meerdere gelegenheden is tot vastlegging en verwerking der stof dan vroeger.”

In het verslag van den inspecteur in de inspectie Rotterdam lees ik: „De resultaten van de lagere klassen zijn zeer voldoende, vooral daar, waar men in het begin veel werkt met hoofdelijke leermiddelen en alle leerlingen tot actief deelnemen dwingt. Gewoonlijk besteedt men te weinig tijd aan de getallen 10 en 20. Even vlug en zeker als later de factoren 8 en 9 het product 72 wekken, zoo moeten nu de termen 8 en 9 onmiddellijk de som 17 voor den geest roepen.” Ook meldt dit verslag het feit, dat met den tijd niet voldoende wordt gewoerd; meermalen treft men klassen aan, waarvan de leerlingen met de armen over elkaar zitten te luisteren (?) naar den medeleerling, die, vóór de klasse gekomen, de antwoorden mag zeggen van de opgaven, die op het bord staan, en dat het beter ware, dat alle leerlingen, met papier en potlood gewapend, gelegenheid werd gegeven, mede te rekenen en de uitkomst neer te schrijven. Ook wordt er dikwijls te weinig stof per keer verwerkt. Men ziet wel mooi geschreven rijtjes sommen in de schriften, maar de hoeveelheid moest groter zijn. Dat niet weten te werken met den tijd komt ook in hogere leerjaren voor, waar soms honderden opgaven, zooals 4 H.M. + 5 D.M. + 6 M. = M. door de leerlingen moeten worden opgeschreven, terwijl hetzelfde

resultaat zou worden bereikt, door alleen het antwoord te laten opschrijven.

Verder vermeldt dit verslag nog het volgende: „Zou rekenen alleen uit cijfers bestaan, dan zijn de resultaten niet kwaad, doch goed zou ik ze niet eens durven noemen, want vaardigheid en nauwkeurigheid ontbreken zeer vele malen. Herhaaldelijk zie ik in de hoogste leerjaren ingewikkelde zoogenaamde vormsommen op het bord staan en, als ik daar dan eens een eenvoudige cijfersom te berekenen geef, dan is het resultaat dikwijls nauwelijks 50 pct. Op de vraag, met welk doel en om welke reden de leerlingen zoo'n ingewikkelde vormsom uit te rekenen krijgen, zal menig onderwijzer, naar ik vermoed, niet zonder blozen het antwoord kunnen geven.

Opmerkelijk is het verschijnsel, dat de leerlingen eenigszins groote decimale getallen dikwijls niet zonder fouten kunnen opschrijven. Als ik, in plaats van getallen als 507,027; 52,006; 401,703 op het bord te schrijven, deze dikteerde, bleek meermalen, dat de uitkomst van de gevraagde bewerking niet juist was, doordat de leerlingen de getallen niet goed hadden neergeschreven.

Gaf ik vroeger nog wel eens in de klassen sommen op, die ik thuis had samengesteld, tegenwoordig vraag ik den onderwijzer, hoe ver hij gekomen is, en kies ik uit de sommen, die de leerlingen voor eenigen tijd gemaakt hebben, er eenige. En het resultaat is dikwijls, tot groote verwondering van den onderwijzer, bedroevend. Dat de leiding hier niet goed geweest kan zijn, is dan toch geen gewaagde conclusie?

Het trof mij dit jaar, dat zoogenaamde percentsommen nog het beste resultaat opleverden, veel beter dan oppervlakte- en inhoudsberekeningen. De juiste begrippen ontbraken hier blijkbaar.

De resultaten van het rekenonderwijs op de u.l.o.-scholen, waar men meermalen de stof aan handelsberekeningen ontleent, zijn over het algemeen goed.”

Nederlandsche taal. Dit vak heeft tot vele en velerlei opmerkingen aanleiding gegeven, waaruit wel blijkt, dat de resultaten over het algemeen niet zoo gunstig zijn als wel zou worden gewenscht. „Als er één vak is, en kies ik uit de sommen, die de leerlingen voor eenigen tijd gemaakt hebben, er eenige. En het resultaat is dikwijls, tot groote verwondering van den onderwijzer, bedroevend. Dat de leiding hier niet goed geweest kan zijn, is dan toch geen gewaagde conclusie?” „dan is het wel de Nederlandsche taal. Gedeeltelijk zit dit wel hierin, dat er geen *Communis opinio* meer is over de spelling, gedeeltelijk ook in een zekere losheid, die een jammerlijk maatschappelijk verschijnsel is. Vorm en correctie staan tegenwoordig niet hoog in eere!”

Meerdere verslagen melden als een der oorzaken van de minder goede resultaten de verwarring op spellingsgebied, waardoor bij velen een slordigheid in de hand gewerkt wordt, die bedroevend is. Van de slordigheid, die bij meerdere onderwijzers ook voorkomt, meldt de inspectie Neuzen eenige voorbeelden, welke voorkwamen in officiële correspondentie, in sollicitaties, nl.: „Als den heer K. benoemd wordt Het verwonderd mij niet Aan den weledelgestrenge heer In de hoop, dat burgemeester en wethouders en de leden van den raad op deze sollicitatie gunstig zal beslissen.” Men voelt dat hier iets hapert. Hoewel dit nu fouten zijn, gemaakt door onderwijzers, — het waren allen pasbeginners — moet dit toch indirect van invloed zijn op het taalonderricht der lagere scholen, daar van deze onderwijzers zeker voor het zuiver schrijven hunner leerlingen weinig goeds is te verwachten. In het verslag van den inspecteur in de inspectie Dordrecht lees ik over dit onderwerp het volgende:

„Ook de Nederlandsche taal is dikwijls ontstellend slecht. Bordwerk van de onderwijzers vertoont niet zelden ontstellende fouten. De sollicitatiebrieven zijn goeddeels onbeholpen van stijl en bevatten hinderlijke vergrijpen tegen buiging en vervoeging. „Ik ben bevoegd voor handwerken, zooals achter op mijn akte vermeldt staat”, of „Inlichtingen verstrekt den heer”, of „Ik heb tijdelijken diensten verricht”, zijn slechts enkele voorbeelden van ergerlijke onkunde.”

„Voor een deel is het programma voor het onderwijzers-examen voor deze omstandigheden aansprakelijk. Toen vroeger Nederlandsche taal het „dodelijke” vak was en op het examen een dictee werd gemaakt — ik geef toe met niet zelden vreemdsoortige moeilijkheden — werd aan het zuiver schrijven groote aandacht geschonken. Het huidige programma maakt

het onmogelijk, wanneer in het werk van de kandidaten zeer ernstige spel- en taalfouten voorkomen, het eindcijfer voor het vak Nederlandsche taal, op grond daarvan, aanmerkelijk te drukken."

„Voor Nederlandsche taal is de school eenige zeer goede methoden rijk, die m.i. haar gunstigen invloed doen gelden", zegt de inspecteur in de inspectie Middelburg, en verder: „Sommige scholen gebruiken een methode, die de buigings-uitgangen niet leert schrijven. Dit lijkt mij voor verreweg de meeste scholen in mijn inspectie wel aan te bevelen. Er blijven dan nog genoeg spellingsmoeilijkheden over, die de voortdurende inspanning van onderwijzer en leerling vragen. Ieder dictee levert weer de wonderlijkste verrassingen. En zoodra het geen bepaalde taal oefening betreft, komen — zelfs in de hoogste leerjaren — de gekste fouten voor den dag, waaruit blijkt, dat de leerlingen het nog niet werktuigelijk doen."

Een der schoolopzieners in de inspectie Rotterdam vermeldt, dat men in de lagere klassen goede resultaten ziet, doch voor de hogere klassen komen de moeilijkheden met de verbuiging en de vervoeging; dan gaan vele scholen te kort schieten in het zuiver schrijven. Hij zegt verder, dat er tijd zal ontbreken voor het eigenlijke doel van ons taalonderwijs: „de uitdrukking van de gedachten in behoorlijken vorm", zoolang onze verouderde spelling niet is vervangen door een vereenvoudigde. De inspecteur dezer inspectie maakt daarbij de volgende opmerking:

„Met de uitspraak „dat vele scholen te kort schieten in het zuiver schrijven" kan ik mij geheel vereenigen. Maar waaraan ligt dat? Gedeeltelijk kan ik dat ook aan de verouderde spelling toeschrijven, maar dan ook slechts gedeeltelijk. De oorzaak ligt voor een groot gedeelte daaraan, dat vele onderwijzers te slaafs hun boekje volgen en zich niet genoeg boven de stof weten te plaatsen. Taal oefening na taal oefening ziet men in de schriften, waarvan er vele zijn, waarin slechts op de plaats van een streepje n, en, d, t, enz., dikwijls op goed geluk, gezet is. Waarom niet meer van het leerdictee gebruik gemaakt?"

Een schoolopziener die inspectie constateert wel vooruitgang, maar volgens den inspecteur nog niet genoeg, ook in de correctie niet. „Te dikwijls treft men nog schriften aan, waarin de onderwijzer getrouw de fouten met rooden inkt heeft aangeschraapt, doch waarin men niet bespeurt, dat aan deze fouten daarna door de leerlingen aandacht werd geschonken; schriften dus, waarvan de correctie voor 95 pct. weggewoode tijd betekende. Klassikale bespreking, verklaring, verbetering door de leerlingen, na-correctie door den onderwijzer moet dan den onderwijzer worden op het hart gedrukt. Kan daardoor het onderwijs vrucht dragender worden, geen kruid is er echter gewassen tegen de slordigheid, waarvan vele onderwijzers blijk geven, een slordigheid, die zich niet alleen vertoont bij het niet-zien van de fouten in het door de leerlingen gemaakte werk, maar ook in het schrijven van den onderwijzer zelf."

Omtrent het stelonderwijs schrijft deze inspecteur: „Ook met het stelonderwijs is het nog niet in orde. Zoo rapporteert de schoolopziener in ressort C: „Er worden veel minder opstellen gemaakt dan vroeger. Er worden tegenwoordig op zeer veel scholen te veel schriftelijke stijl oefeningen gemaakt, welker nut, na voorafgaande mondelinge behandeling, in twijfel mag worden getrokken. Was het vroeger regel, dat op de meeste scholen eenmaal per week of in de 14 dagen een opstel werd gemaakt, thans wijkt men te veel van dezen goeden regel af." En die van ressort B schrijft: „In sommige scholen duurt het navertellen van een voorgelezen verhaaltje tot het einde van het 6de of 7de leerjaar." Het is zoo: het stelonderwijs beperkt zich nog in te veel scholen tot het weergeven van een voorgelezen of verteld verhaaltje. Men moet aan de leerlingen meer gelegenheid geven zich te kunnen uiten over datgene, wat ze zelf gezien, vroeger gehoord of gelezen of ervaren hebben. En dat zich-kunnen-uiten moet al in de lagere klassen beginnen, door aan het einde der leesles eenigen tijd te gebruiken voor het navertellen van het gelezene, waardoor de vrijmoedigheid om te spreken bevordert wordt en mede daardoor meer durf verkregen wordt zich schriftelijk te uiten. Ook wordt bij lees- en taalonderwijs nog te weinig getracht den woordenschat uit te breiden en aan gebrekkige kennis van woorden en uitdrukkingen niet genoeg tegemoet gekomen. Het

schrijven van brieven ziet men tegenwoordig veel te weinig; ook op de u.l.o.-scholen, waar het maken van opstellen evenmin zeer in de gratie schijnt te zijn."

Ook de inspecteur in de inspectie Terneuzen vindt geen reden de resultaten van het stelonderwijs te roemen. Hij zegt: „Het stelonderwijs staat er ook slecht voor. Vraagt men naar opstellen, dan krijgt men te hooren: dat er geen tijd voor overschiet; dat de correctie zoo tijdroovend is; dat het zoo'n knoeiboel wordt; dat ze niet gemaakt worden in het schrift, maar op losse blaadjes, e.d. Men kan gerust zeggen, dat ze of nooit of slechts zelden gemaakt worden en dat de correctie ook maar zoozoo is."

De mondelinge uiting der gedachten is al even onbeholpen. Profiteert men voldoende van de leesles? Laat men wel eens een gedichtje of prozastukje uit het hoofd opzeggen? Laat men wel eens iets voor de klas vertellen? Hoe verzorgt men zijn eigen gedachteuiting? Het zijn maar vragen!"

Dat er echter ook wel vooruitgang te bespeuren is in dit deel van het onderwijs in de Nederlandsche taal blijkt uit de volgende aanhaling uit het verslag van den inspecteur der inspectie Schiedam: „Het stelonderwijs gaat in den laatsten tijd wat vooruit. Er wordt wat meer tijd aan besteed dan vroeger en toch m. i. nog niet genoeg. Vooral in het zesde en zevende leerjaar dient men zich meer toe te leggen op het geven van stelonderwijs dan op het onderwijs in het zuiver schrijven. Wanneer een leerling niet heeft geleerd op een behoorlijke wijze en met niet al te veel inspanning zijn gedachten uit te drukken en ten gevolge daarvan er later niet toe komt om pen en papier ter hand te nemen, wanneer hij zijn gedachten zou wenschen uit te drukken, dan heeft hij er weinig aan, dat hij vrijwel zonder grove fouten heeft leeren schrijven. Bij het stelonderwijs kan men zijn eischen niet hoog stellen, daarvoor is de woordenschat nog te gering op een leeftijd van ongeveer dertien jaren. Door veel oefening leere men de kinderen zich van hun betrekkelijk geringen woordenvoorraad te bedienen en tevens zorge men er voor, dat deze woordenvoorraad worde uitgebreid. Voor dit laatste acht ik, na veel en aandachtig lezen, het van buiten leeren van geschikte gedichten en prozastukken een machtig hulpmiddel."

Vaderlandsche geschiedenis. De resultaten van het onderwijs in de vaderlandsche geschiedenis kunnen over het algemeen behoorlijk worden genoemd. Veel van het behandelde wordt wel vergeten — ook daar, of misschien juist daar, waar uit den treure jaartallen worden opgezegt, wat toch altijd iets dors blijft —, doch de meeste leerlingen kunnen zich, na de school te hebben doorloopen, een algemeen indruk vormen over een of ander geschiedkundig tijdvak. Toch blijft geschiedenis een lastig vak, omdat, zooals een der schoolopzieners in de inspectie Rotterdam schrijft, over allerlei zaken gesproken moet worden, die volwassenen wel interesseren, maar waarin de jeugd geen belang stelt en ook geen belang kan stellen, omdat ze liggen buiten den geestelijken horizon van elf- of twaalfjarigen. De lastigheid van dit vak komt vooral uit, zooals de inspecteur dezer inspectie vermeldt, wanneer, zooals zoo vaak te constateeren is, de onderwijzer zich niet de moeite heeft gegeven zich voor te bereiden, doch zich vergenoegt met aan de hand van een leesboekje de stof te bespreken, in plaats van de stof levendig uit zijn geheugen voor te dragen. Ook het leeren van jaartallen, geschiedt soms op ondoordelkundige wijze, zeker daar, waar jaartallen worden gememoreerd, betrekking hebbende op stof, die nog niet eens behandeld is, waardoor de smaak voor en in de historie voor goed gedorven kan worden.

De klacht, dat te weinig gebruik wordt gemaakt van de historische platen, zooals die in bijna elke school in ruime mate aanwezig zijn, wordt meer dan eens geuit. Zal het geschiedenis-onderwijs, zooals de inspecteur in de inspectie Terneuzen zegt, den onderwijzer en opvoeder meermalen een ongezochte gelegenheid bieden, om op het gemoed zijner leerlingen te werken en hun karakter te veredelen, dan verdient het zeker aanbeveling, dat meer dan thans nog het geval is, de historische platen worden benut, gesteund en afgewisseld door het levende, en levendige woord van den onderwijzer. In den laatsten tijd zijn eenige goede en uitgebreide vertelboeken voor vaderlandsche geschiedenis verschenen, naar aanleiding waarvan de inspecteur in de inspectie Rotterdam zegt: „Ik hoop, dat de pas verschenen goede vertelboeken, waarin de stof voor den onderwijzer is

bijeenverzameld — ik zou haast zeggen: pasklaar is gemaakt —, verlang hun invloed ten goede mogen hebben uitgeoefend, en dat het dan niet meer voorkomt, dat een schoolopziener rapporteren moet: „... Aan het voorschrift van het leerplan: aan de beschavingsgeschiedenis en de geschiedenis van de woonplaats wordt aandacht gewijd, wordt al heel weinig de hand gehouden.“

De inspecteur in de inspectie 's Gravenhage meldt omtrent dit vak nog het volgende: „Het onderwijs in de vaderlandse geschiedenis bestaat vaak nog maal al te zeer in de dorre opsomming van feiten en jaartallen, waardoor een belangstelling geïnduceerd, dan gewekt wordt. Wat voor de belangstelling van zoo hooge waarde is en waaraan zoo heel gemakkelijk de kennis der groote feiten vastgeknoot kan worden, het teeknend detail, ontbreekt vaak. Gewoonlijk wordt in dit vak — al is het dan 'n een eigen zienswijze — meer hart en ziel van de leerkracht gelegd op de bijzondere Protestantische scholen, dan op de openbare en andere bijzondere scholen.“

Over het algemeen kan het geschiedenisonderwijs op de u.l.o.-scholen, in het bijzonder op die, welke voor het m.u.l.o.-examen voorbereiden, op goede resultaten wijzen, terwijl hier ook een voldoende kennis wordt aangebracht van gemeente-, provinciale en Staatsinrichting van Nederland. Op de scholen voor gewoon lager onderwijs laat dit laatste nog wel wat te wenschen over.

Aardrijkskunde. Op zeer veel scholen wordt dit vak met voorliefde behandeld en met goed resultaat, vooral nu er zelden meer een aardrijkskundige les wordt gegeven, niet alleen met behulp van een voor de klas hangende schoolkaart, maar tevens aan de hand van een atlas, die elke leerling bij dit onderwijs vóór zich heeft. De leerlingen krijgen bedrevenheid in het gebruiken en verstaan van een atlas, wat hun in het latere leven te pas kan komen. In de meeste verslagen is dan ook een toon van tevredenheid. „Over het algemeen laat de kennis van dit vak niet te wenschen over“ (inspectie Goes). „Over het algemeen zijn de vorderingen der leerlingen op de lagere scholen voor dit vak voldoende. Dit schijnt zijn oorzaak te vinden in de meerdere belangstelling bij leerlingen en onderwijzers. Deze laatste konden naar mijn bescheiden meening echter veel meer profijt trekken van de vele kaarten en platen, die op vrijwel elke school aanwezig zijn, maar die toch zoo sporadisch gebruikt worden“ (inspectie Terneuzen). „Bij het onderwijs in aardrijkskunde kan nog meer de aandacht gevestigd worden op de kennis van het overzeesche Nederland, al is er een gunstige belangstelling in deze richting duidelijk merkbaar“ (inspectie 's Gravenhage). Het wil mij voorkomen, dat de leerlingen de laatste jaren meer topografische kennis opdoen dan vroeger. Met veel zorg wordt aan vele scholen onderwijs gegeven in de eerste beginselen der wiskundige aardrijkskunde. Meermalen mocht ik zulke lessen met groot genoegen bijwonen. Met groot genoegen vermeld ik, dat volgens mijn ervaring het eilandrijk in Nederlandsch-Indië voldoende aandacht heeft gehad. Bij het onderzoek bleek mij dikwijls, dat de leerlingen wat meer wisten, dan zij uit een boekje hadden geleerd en dat gebeurtenissen uit het dagelijksch leven aan hen niet spoorloos waren voorbijgegaan. Zelfs Byrd's avonturen aan de Zuidpool en Visser's tochten naar den Karakorum bleken op een paar scholen de aandacht van onderwijzers en leerlingen te hebben, blijken de krantenuitknipsels, die aan een schoolwand waren vastgeplakt. Moge de leerling, groot geworden, in stilte den onderwijzer danken, die hem groote belangstelling voor het omringende heeft ingeboezemd en hem daardoor grooter voordeel heeft bezorgd dan door het aanbrengen van wat parate kennis mogelijk ware geweest“ (inspectie Rotterdam).

Geeft het bovenstaande blijk van tevredenheid over de resultaten van het aardrijkskundig onderwijs, toch wordt ook wel gewag gemaakt van enkele tekortkomingen, als: „Van de kennis van Nederland bleek veel vervlogen, omdat de repetitie verzuimd was. Door het schier algemeenen gebruik van de atlas is het kaartjes teekenen zeer in verval geraakt. Het spoorboekje moest op de scholen meer gebruikt worden. De kennis van onze koloniën en van de werelddelen voldoet nog niet aan redelijke eischen.“ Als pendant van dezen laatste zin, neem ik hier uit het verslag van den inspecteur in de inspectie Rotterdam het volgende over: „Met groot genoegen vermeld ik, dat volgens mijn ervaring het eilandrijk van Nederlandsch-Indië voldoende aandacht heeft gehad. De kennis er van was dikwijls grooter

dan die van de landen van Europa, zelfs kwam het voor, dat deze die van Nederland overtrof.“

Kennis der natuur. De verschillende onderdeelen van dit vak, physica, menschkunde, dierkunde, plantkunde, gezondheidsleer geven in de verschillende verslagen tot diverse opmerkingen aanleiding, waaruit blijkt, dat nu eens het eene, dan weer het andere onderdeel zich in meerdere of mindere belangstelling mag verheugen, en dat hierdoor de resultaten uiteenloopen. Zoo vermeldt de inspecteur in de inspectie Goes: „De resultaten van het onderwijs in dierkunde zijn over het algemeen wel voldoende, van de plantkunde kan zulks nu niet altijd gezegd worden.“ Zijn ambtgenoot in de inspectie Terneuzen rapporteert: „Van de planten en dieren is de schooljeugd over het algemeen heel aardig op de hoogte. Vooral de leerkrachten, die, welke een meer bijzondere studie van land- en tuinbouw hebben gemaakt, weten hierover zeer interessante lessen te geven, die ik met groot genoegen heb bijgewoond. De invloed ten goede, die van dit onderwijs uitgaat, mag niet onderschat worden; er zal wel geen vak zijn, waarbij de onderwijzer meer in de gelegenheid is bij zijn leerlingen liefde voor de natuur, voor het schepsel en zijn Schepper op te wekken. Van het eigenlijke physica-onderwijs komt maar weinig terecht. Er is hier en daar wel aanschouwingsmateriaal, maar het wordt zelden gebruikt.“

Volgens het verslag van den inspecteur in de inspectie Rotterdam bevindt een der schoolopzieneren aldaar, dat dierkunde beter is verzorgd dan plantkunde, dat, wat de schooltuinen betreft, men vaak treurige ruïnes ziet van wat eenmaal als schooltuin bewonderend getoond werd, getuigen van de vergankelijkheid der toegepaste paedagogische gedachte. Tevens vermeldt deze schoolopziener, dat op vele scholen het menschelek lichaam met prijzenswaardige zorg wordt behandeld, doch dat men hieraan te weinig een eenvoudige gezondheidsleer verbindt, die toch voor de jeugd zooveel waarde heeft. Een der andere schoolopzieneren meldt, dat de dierkunde minder planmatig moest worden behandeld, niet in elke les één dier, een geheele les over de mol, weer een geheele les over de das, enz., waarbij het vaak voorkwam, dat de onderwijzer het einde van de drie kwartier niet kon halen. Over plantkunde meldt deze: „Sinds de onderwijzer voor een groot gedeelte bij het onderwijs in plantkunde de vormleer de gehoorzaamheid hebben opgezegd — zulke vormleerlessen waren in den regel weinig meer dan weergeven van hetgeen de man voor de klasse zelf van plantkunde had geleerd — en de belangstelling van de leerlingen voor de levende natuur weten te wekken door het kweken van planten in de school, door van den schooltuin inderdaad een nuttig gebruik te maken, door het houden van tentoonstellingen van gekweekte planten, door den leerlingen, wat ik zou noemen, alleen lessen uit de practijk van het plantenleven te geven, zijn de resultaten van dit onderdeel van het onderwijs in natuurkennis wel vooruitgegaan. Nog wel niet op alle scholen — voor vele leerkrachten is plantkunde blijkbaar geen lievelingsvak —, doch er is ongetijfeld verbetering in dit opzicht, vergeleken bij vroeger.“

„Het onderwijs in de physica voldoet over het algemeen wel aan de verwachtingen“, rapporteert de inspecteur in deze inspectie. Beter dan vroeger begrijpt de onderwijzer hier, dat er aan de voorbereiding van een physica-les weinig mag ontbreken, wil de les niet tot mislukking zijn gedoemd. De meer gehoorde klacht, dat er op meerdere scholen wel prachtige natuurkundige instrumenten aanwezig zijn, maar niet of niet voldoende worden gebruikt, wordt ook in dit rapport geuit, nl.: „Alle Rotterdamse scholen zijn ruimschoots van instrumenten voorzien, maar dat beteekent nog niet, dat ze ook veel gebruikt worden. Speelt gemakzucht een rol, als men in plaats van een instrument te gebruiken, het afdoet met een teekening? Toch kan de onderwijzer, die zijn les met proeven oplost, zeker zijn van den bijval der jeugd.“

Zingen. Ter voldoening aan de opdracht van Uw Excellentie bij schrijven van 3 Februari 1930, n°. 766, afdeling Lager Onderwijs Algemeen, betreffende: zangonderwijs op de scholen voor gewoon en uitgebreid lager onderwijs, volgt hieronder een tabelarisch overzicht der verschillende inspecteurs, waaruit blijkt het aantal scholen voor gewoon en uitgebreid lager onderwijs dezer hoofdinspectie, waar bij het zangonderwijs het notenschrift wordt gebruikt, dan wel de cijfermethode wordt toegepast:

Inspectie.	Noten-schrift.		Cijferschrift.		Noten- en cijferschrift.		Op het gehoor.	
	G.L.O.	U.L.O.	G.L.O.	U.L.O.	G.L.O.	U.L.O.	G.L.O.	U.L.O.
Brielle . . .	13	1	67	1	12	2	2	—
Delft . . .	65	11	28	3	48	7	—	—
Dordrecht . .	29	5	79	3	14	—	—	1
Goes . . .	29	2	41	4	14	—	12	—
Gorinchem . .	18	3	73	6	—	—	1	—
Gouda . . .	13	6	38	4	60	7	3	2
's-Gravenhage .	72	26	52	7	138	9	—	11
Leiden . . .	74	16	58	2	—	—	—	—
Middelburg . .	55	5	33	1	—	—	4	—
Neuzen . . .	14	3	37	—	42	1	—	—
Rotterdam . .	348	37	26	11	63	7	—	—
Schiedam . .	42	6	35	5	37	4	—	—
	770	121	567	47	428	37	22	14

De resultaten van het onderwijs in dit vak hangen al zeer veel af van de bekwaamheid en het kennen en kunnen van den onderwijzer. Het verschil in resultaten drukt de inspecteur in de inspectie Middelburg aldus uit: „Soms is het afschuwelijk om aan te hooren, maar dikwijls vraagt men zich af, hoe is het mogelijk, dat dit bereikt wordt.” De inspecteur in de inspectie Goes is van meening, dat het onderwijs aan de kweekscholen — die elk leerjaar toch leerkrachten met zangcapaciteit afleveren — steeds meer en meer aan het zangonderwijs ten goede komt.

Het verbeterde programma voor het onderwijzersexamen, dat ook eenige bedrevenheid in dit vak als punt van onderzoek eischt, draagt ook bij om dit onderwijs op hooger peil te brengen. Dat de hierdoor verwachte en gehoopte verbeteringen toch ook niet steeds verwezenlijkt worden, blijkt wel uit de mededeeling van den inspecteur in de inspectie Dordrecht, waar hij zegt: „De verwachtingen, welke het verbeterde programma bij mij heeft gewekt, zijn echter goeddeels niet verwezenlijkt. Het is mij, uit een groot aantal bijgewoonde proefflessen gebleken, dat verscheidene onderwijzers, die het eindexamen-kweekschool hebben afgelegd, 1°. met het cijferschrift niet voldoende vertrouwd zijn. Een onderwijzer deelde mij zelfs mede, dat op de kweekschool het cijferschrift niet onderwezen was; 2°. een eenvoudige melodie van het blad *niet* kunnen zingen. Sommige onderwijzers beweerden, dat zij niet zingen konden; anderen *toonden*, dat zij die bekwaamheid misten. Bij navraag is mij gebleken, dat de meesten van deze leerkrachten op het eindexamen een *voldoende* cijfer voor zang hadden verworven. Een opzettelijk onderzoek heb ik ingesteld naar de waarheid van de bewering van een dezer jonge onderwijzers, die niet van het blad kon zingen, die geen lied, naar eigen keuze, kon ten gehoor brengen, die moeite had met het lezen in de maat, die eide nooit gezongen te hebben, maar beweerde op het eind-examen voor zang een 8 te hebben verkregen. Deze bewering bleek *juist* te zijn.

Ik wensch niet te generaliseeren, maar een vrij aanzienlijk getal gevallen heeft mij toch doen inzien, dat het nieuwe programma, dat voor het zangonderwijs in de lagere school van zoo groote betekenis kon zijn, zóó kan gehanteerd worden, dat het alle waarde verliest.”

Hoewel er nog scholen zijn, waar het: „hoe luider hoe mooier” nog te veel tot uitdrukking komt, zoodat van stemvorming en oordeelkundige ademhaling geen sprake kan zijn, komt hierin toch verbetering en neemt het aantal van dergelijke scholen af. De inspecteur in de inspectie Terneuzen heeft in dit opzicht goede verwachtingen van de stichting van een cursus der zang-methode Ward, die in voorbereiding is. Zijn ambtgenoot voor de inspectie 's-Gravenhage maakt daar óók melding van, en kent niet minder dan 16 bijzondere scholen (in hoofdzaak R.-K.), waar deze methode reeds gebruikt wordt. Zijn ambtgenoot voor de inspectie Gouda zegt hierover: „Op de Katholieke scholen wordt hier en daar een proef genomen met de Ward-methode of wel bereidt men zich voor, door het volgen van een speciaal met dat doel gegeven cursus, het zangonderwijs in die richting

te leiden. Aan de R.-K. lagere school te Boskoop maakte ik voor het eerst met deze methode kennis. Zij wordt hier met volle toewijding gevolgd.”

Hoewel er nog meerdere scholen zijn, waar de resultaten niet bevredigend kunnen worden genoemd, valt er toch over vele scholen gunstig te rapporteeren. Zoo meldt de inspecteur in de inspectie Rotterdam, dat het onderwijs in zingen op gunstige resultaten mag bogen. Als bewijs daartoe haalt hij aan het rapport van een der schoolopziensers. Deze zegt: „In het Rotterdamsche onderwijzerscorps zijn vele begaafde musici, die jongens en meisjes niet alleen prachtig leeren zingen, maar die ze ook smaak leeren krijgen in een mooie voordracht van het lied.” En verder: „Het is verblijdend te mogen zeggen, hoewel op vele scholen het zangonderwijs niet ver boven het middelmatige uitkomt, dat het zingen met stijgend succes wordt beoefend.” De schoolopziener in het ressort C aldair rapporteert: „Er wordt in zeer vele scholen, veel meer dan vroeger, beschaafd gezongen. Ruw gescheuw, een soort longengymnastiek, vooral voor de jongens, behoort tegenwoordig gelukkig tot de hooge uitzonderingen. De beoefening van den zang door vele lagen van het volk, veel meer dan jaren terug, het goede voorbeeld, dat vele koördirecteuren den opvoeders der jeugd geven, is niet zonder gunstigen invloed gebleven op de leerkrachten, die zanglesen aan een klasse jonge kinderen hebben te geven. Vooral in de lagere leerjaren, waar de onderwijzers den dirigeerstok zwaait, is het bijna altijd een groot genot, het zingen der kleinen aan te hooren. Doch ook in de hogere leerjaren is er vooruitgang in het zangonderwijs.”

Uit de vorenstaande tabel blijkt, dat bij het zangonderwijs de notenbalk meer wordt gebruikt dan het cijferschrift. Bij het cijferschrift worden uitsluitend de benamingen do, re, mi, enz. gebruikt; bij de notenbalk gebruikt men ook deze benamingen op sommige scholen, doch meer c, d, e, enz. „Er zijn niet weinig scholen”, merkt de inspecteur in de inspectie Gorinchem op, „waar men een aardig zangkootje van de leerlingen heeft weten te vormen”. En verder: „Het komt mij voor, dat in de grootere gemeenten en dan in het bijzonder bij het openbaar onderwijs, de invloed van den volkszangdag merkbaar is.”

In vele scholen vangt het onderwijs in balknoten- of cijferschrift aan in het derde of vierde leerjaar, terwijl in de lagere leerjaren de liedjes op het gehoor worden geleerd, hetzij dat deze worden voorgezongen of wel voorgespeeld op viool, orgel of piano. In de hogere leerjaren wordt vaak twee- of driestemmig gezongen. Onder de methodes, voor het zangonderwijs in gebruik, zijn te noemen: de Groot, Douwes, Huizenga en Veldkamp, Caro, en, in het bijzonder voor de Katholieke scholen, de Ward-methode. Daarenboven bedienen vele scholen zich van verschillende liederenbundels.

Teekenen. Voor zoover de verslagen der inspecteurs over het vak teekenen rapporteeren, blijkt het wel, zooals de inspecteur in de inspectie Goes meldt, dat het kennen en kunnen van de(n) onderwijzer(es) hier veel gewicht in de schaal leggen. Hij acht het te streng daarvoor van het klasschool teekenen niet goed, doch zou de kinderen individueel meer willen „laten gaan”, waardoor men zien kan, wat er eigenlijk in het kind zit. Ook zijn ambtgenoot in Middelburg is van meening, dat hier alles afhangt van den onderwijzer of de onderwijzers. Soms zijn de teekeningen afschuwelijk om aan te zien, maar ook dikwijls vraagt men zich af, hoe is het mogelijk, dat dit bereikt kan worden.

De inspecteur in de inspectie Terneuzen is over het geheel tevreden met de bereikte resultaten. Hij meldt: „Er wordt in de inspectie Terneuzen over het algemeen goed geteekend. Natuurteekenen vindt gelukkig meer en meer ingang. De belangstelling wordt in niet geringe mate geprikkeld door het gebruik van pastel en penseel. Ook breken zich betere inzichten baan. Het feit, dat op een vergadering van Christelijke onderwijzers de kleurenstof van prof. Oswald en het belang voor het teekenonderwijs, en op een bijeenkomst van openbare onderwijzers de teekenmethode C. Bakhuizen v. d. Brink, Ozinga en van Leusden uitvoerig zijn besproken en toegelicht, wijst er wel op, dat er voor het teekenonderwijs groote belangstelling bestaat, hetgeen weer zijn gunstigen invloed op de school niet missen zal.”

Als verder bewijs, dat het teekenonderwijs zich meer en meer in goede banen wendt en dat er vooruitgang te bespeuren is, wil ik hier aanhalen het volgende uit het verslag van den inspecteur in de inspectie Rotterdam: „De resultaten van het onderwijs in het vak teekenen worden langzamerhand beter. Zag

men vroeger slechts sporadisch een mooie teekening naar de natuur en bestond het teekenen bijna uitsluitend uit het nateekenen van platen met geometrische figuren en vrijgebogen lijnen, waarbij men zelden waarnemen kon, dat de leerlingen met hart en ziel bezig waren, nu merkt men op veele scholen, dat het teekenuurtje met verlangen te gemoet gezien wordt. De methode-enkel-naar-plaat wordt langzamerhand verlaten en maakt meer en meer plaats voor de spontane, vrije, originele, vaak zoo geniale kinderteekening, waarbij de onderwijzer niet alleen prettig wil bezighouden of louter teekenvaardigheid wil bijbrengen, doch langs den weg van het teekenonderwijs wil bijdragen tot den geestelijken opbouw van de jeugd.

Meer en meer wordt rekening gehouden met de psyche van het kind, met het gevolg, dat men dikwijls verstomd staat, dat een zoo kleine kinderhand iets zoo oorspronkelijks, iets zoo fijns weet voort te brengen. Voor den onderwijzer-psycholoog bleek dan menig kind een openbaring. Het verheugt mij, dat verschillende onderwijzers dit jaar mijn oordeel vroegen over het uitgeven van mappen met mooie kinderteekeningen. Het was voor mij het bewijs, dat ook in Rotterdam onder de onderwijzers menschen te vinden zijn, die voor de kinderen naar het beste zoeken."

Lichamelijke oefening (resp. vrije en ordeoefeningen der gymnastiek). Over dit vak is met het oog op het over 1929 uit te brengen verslag een speciaal onderzoek ingesteld aan de hand van een dertiental vragen, die aan de inspecteurs en school-opzieners ter beantwoording werden voorgelegd. Die vragen en de samenvatting der gegeven antwoorden volgen hier:

I. Aan hoeveel openbare scholen wordt geen onderwijs gegeven in vak *j* (hetzij oud of nieuw), omdat door Gedeputeerde Staten de in art. 195 der Lager-onderwijswet bedoelde vrijstelling is verleend, zonder de in den laatsten zin van het 2de lid genoemde beperking?

Inspectie.	Aantal scholen.	Aantal leerlingen.
Brielle	4	312
Delft	9	413
Dordrecht	—	—
Goes	—	—
Gorinchem	8	707
Gouda	1	± 60
's-Gravenhage	—	—
Leiden	—	—
Middelburg	—	—
Neuzen	7	599
Rotterdam	—	—
Schiedam	2	237
Totaal	31	2328

II. Aan hoeveel openbare scholen wordt, volgens het leerplan, onderwijs gegeven in vak *j* (vrije en orde-oefeningen) en aan hoeveel in vak *j* (lichamelijke oefening)?

Inspectie.	Aantal scholen voor vak <i>j</i> .	Aantal leerlingen (oud).	Aantal scholen voor vak <i>j</i> .	Aantal leerlingen (nieuw).
Brielle	41	3778	15	1562
Delft	13	1354	30	5086
Dordrecht	25	2270	33	3273
Goes	51	5795	7	571
Gorinchem	39	4636	9	1469
Gouda	35	4655	16	1695
's-Gravenhage	—	—	158	35588
Leiden	2	110	41	5920
Middelburg	37	4077	5	659
Neuzen	27	2390	2	403
Rotterdam	—	—	315	31181
Schiedam	4	412	42	7653
Totaal	274	29417	673	95060

III. Aan hoeveel bijzondere scholen wordt geen onderwijs gegeven in vak *j* (hetzij oud of nieuw)?

Inspectie.	Aantal scholen.	Aantal leerlingen.
Brielle	36	5209
Delft	52	8428
Dordrecht	51	9859
Goes	38	3589
Gorinchem	37	5171
Gouda	57	7437
's-Gravenhage	12	2520
Leiden	63	10663
Middelburg	44	5235
Neuzen	49	6564
Rotterdam	48	11531
Schiedam	48	9366
Totaal	535	85572

IV. Aan hoeveel bijzondere scholen wordt onderwijs gegeven in vak *j* (vrije en orde-oefeningen) en aan hoeveel in vak *j* (lichamelijke oefening)?

Inspectie.	Aantal scholen voor vak <i>j</i> (oud en nieuw)	Aantal leerlingen.
Brielle	3	273
Delft	60	10337
Dordrecht	22	2700
Goes	5	486
Gorinchem	6	1124
Gouda	23	2928
's-Gravenhage	149	29869
Leiden	45	9365
Middelburg	13	2014
Neuzen	12	1876
Rotterdam	125	15205
Schiedam	42	8039
Totaal	505	84216

V. Wordt aan alle scholen, in welker leerplan vak *j* opgenomen is, dit onderwijs ook werkelijk gegeven, hetzij het geheele jaar of slechts een gedeelte van het jaar. Hoe groot is het aantal scholen, waar het niet wordt gegeven en wat zijn daarvan de redenen?

Ondanks het feit, dat vak *j* in het leerplan is opgenomen, wordt het toch aan meerdere scholen in het geheel niet onderwezen. Zoo noemt b.v. de inspecteur in de inspectie Gorinchem er 5, die in de inspectie Terneuzen 7, terwijl die in de inspectie Middelburg er zelfs 14 vermeldt, waar dit het geval is. Redenen hiervan zijn o. a.: geen lokalen, geen terreinen, geen leerkrachten.

Het aantal scholen, waar slechts bij gunstig weer les gegeven wordt, is vrij hoog, o. a. in de inspectie Dordrecht: 28, Goes: 7, Gorinchem: 28, Terneuzen: 7, Middelburg: 15. In de grootere gemeenten is de toestand beter, doordat vrijwel alle scholen over een gymnastieklokaal kunnen beschikken, alleen of in combinatie met andere scholen; doch, ook dit samen-gebruiken kan nog niet de moeilijkheid oplossen van het groote tekort aan gymnastieklokalen. Zoo vermeldt b.v. de inspecteur in de inspectie Rotterdam, dat voor niet alle lagere leerjaren der openbare scholen voor gewoon lager onderwijs A een lokaal beschikbaar is (wel voor alle 5de en 6de leerjaren) en dat voor 63 derde en 51 vierde leerjaren voor geen enkele les een lokaal ter beschikking staat, zoodat onderwijs met goed weer op de speelplaats gegeven moet worden.

VI. Wanneer onderwijs in vak *j* (vrije en orde-oefeningen) wordt gegeven, waar geschiedt dit dan?

- a. in een afzonderlijk gymnastieklokaal;
- b. op een terrein, dat ingericht is voor lichamelijke oefening;
- c. op de gewone speelplaats?

In zeer veel gevallen op de gewone speelplaats, „bijna altijd“, zegt de inspecteur in de inspectie Brielle. Terreinen, ingericht voor lichamelijke oefening, zijn er zeer weinig. De inspecteur in de inspectie Gouda spreekt zijn verwondering er over uit, dat nergens terreinen voor lichamelijke oefening aanwezig zijn, hoewel de gemeente Gouda wel een „gemeentelijk sportterrein“ heeft, dat echter door de met verschillende voetbalverenigingen gesloten contracten niet beschikbaar is voor de scholen!

De inspecteur in de inspectie Terneuzen moet vermelden: „Er bestaat in Zeeuwsch-Vlaanderen nergens een terrein, geschikt voor het onderwijs in vak j (nieuw)“. Waar lokalen beschikbaar zijn, wordt daarin onderwijs in vak j (oud) gegeven, doch ook hier is weer de klacht van te weinig beschikbare lokalen, waarvan het gebruik met te veel andere scholen gedeeld moet worden.

VII. Wanneer onderwijs wordt gegeven in vak j (lichamelijke oefening), in hoeveel gevallen is dan beschikbaar:

- a. alleen een lokaal;
- b. een lokaal en een speelterrein?

Van welke werktuigen wordt bij dit onderwijs gebruik gemaakt?

In de meeste gevallen wordt vak j (nieuw) in een lokaal onderwezen, echter onder gelijk voorbehoud, als is gegeven in het antwoord op de vragen V en VI. Dat een lokaal en speelterrein aanwezig zijn, komt zeer zelden voor. In de inspecties Brielle, Terneuzen en Middelburg resp. 5 maal, 1 maal en 3 maal.

Met betrekking tot het gebruik van werktuigen, lopen de gevallen nog al uiteen. Vaak ontbreken in de kleinere gemeenten de eenvoudigste werktuigen en moet worden volstaan met ballen en touwen. De grootere gemeenten zijn beter toegerust en meestal ook voorzien van werktuigen voor Zweedsche gymnastiek.

VIII. Hoe groot is het aantal scholen, in welker leerplan onder vak j ook is opgenomen: zwemmen (droog en nat)?

Dit aantal is niet groot. In de inspectie 's Gravenhage wordt aan 7 scholen droog, aan enkele ook nat zwemmen onderwezen.

In de inspectie Rotterdam aan de 4 scholen voor schipperskinderen beide. De Bond van Lichamelijke Opvoeding verstrekt zwemkaarten voor verschillende bassins, waar de leerlingen onder toezicht kunnen zwemmen.

In de inspectie Schiedam is aan 11 scholen in het leerplan opgenomen: zwemmen (droog en nat of nat).

IX. Hoe is uw oordeel over de resultaten en den omvang van het onderwijs in vak j (vrije en orde-oefeningen)? Wanneer deze resultaten ongunstig zijn, wat is dan daarvan de reden?

De resultaten wat betreft vak j (oud) zijn niet gunstig, soms zelfs, zooals in de inspectie Goes, verre van gunstig. De inspecteur in deze inspectie noemt het onderwijs in vak j „bedroevend“. Goed zijn de resultaten volgens de mededeelingen van de inspecteurs aan de bijzondere scholen in de inspectie Dordrecht, waar het vak onderwezen wordt, en aan een school in de inspectie Gorinchem. Uit het verslag van den inspecteur in de inspectie Middelburg blijkt, dat, waar een lokaal is, en het geheele jaar les gegeven kan worden, de resultaten niet ongunstig zijn.

De oorzaken van dit ongunstige resultaat moeten gezocht worden in het ontbreken van lokalen en terreinen, het gebrek aan animo bij de leerkrachten en — dit speciaal voor de inspecties Middelburg en Terneuzen — in de ondoelmatische kleding van de Zeeuwsche jeugd en het dragen van klompen, die noodzakelijk door gymnastieschoenen moeten vervangen worden. Ook wel — zooals in de inspectie Goes — hierin, dat het gemeentebestuur niet medewerkt en geen gelden ter beschikking wil stellen.

X. Hoe is uw oordeel over de resultaten en den omvang van het onderwijs in vak j (lichamelijke oefening)? In hoeverre worden naar uw meening deze resultaten beïnvloed door het feit, dat een vakonderwijzer dit onderwijs geeft?

De resultaten van vak j (nieuw) zijn zeer veel beter te noemen dan die van vak j (oud). De inspecteurs in de inspecties Goes en

Schiedam kunnen zelfs vermelden: „zeer goed“, terwijl de inspecteur in de inspectie Gorinchem meent, dat het zeer goed kan worden, wanneer het in vollen omvang wordt onderwezen.

In tegenstelling met de laatste mededeeling deelt de inspecteur in de inspectie Dordrecht mee, dat aan de openbare scholen het resultaat niet zeer gunstig is.

Vakonderwijs wordt door de meeste inspecteurs verre boven het onderwijs door den klasse-onderwijzer gesteld, in ieder geval voor de hogere leerjaren. „Slechts een vakonderwijzer doet de oefeningen tot hun recht komen“, lees ik in het verslag van den inspecteur in de inspectie Schiedam.

De inspecteur in de inspectie Goes meent, dat er vakonderwijzers moeten komen, en wel van Rijkswegen, met vergoeding tevens van reis- en verblijfkosten. Hoewel te 's Gravenhage geen onderwijzers als vast worden aangesteld, wanneer ze niet in het bezit zijn van de bevoegdheid voor lichamelijke oefeningen, vindt toch ook de inspecteur in de inspectie een vakonderwijzer te verkiezen boven een klasse-onderwijzer. Slechts de inspecteur in de inspectie Gorinchem acht een vakonderwijzer niet noodzakelijk voor de scholen voor gewoon lager onderwijs (wel voor de u.l.o.-scholen), wanneer de klasse-onderwijzers met lust en ijver hun werk doen. Hij wijst hierbij op de goede resultaten te Schiedam.

XI. Hoe groot is het aantal uren in de verschillende leerjaren (hoogste en laagste aantal opgeven), dat wekelijks uitgetrokken wordt voor vak j?

Dit loopt uiteen van $\frac{1}{2}$ —1 uur in de inspectie Gouda, van $\frac{1}{2}$ —2½ in de meeste inspecties in Zuidholland en van $\frac{1}{2}$ —1½ in Zeeland. Slechts te Middelburg (stad) bedraagt het 2½. In de inspectie Leiden bedraagt het aantal uren $\frac{1}{2}$ —3½ per week.

Te Rotterdam is het aantal uren hooger en wel 3 voor het 7de leerjaar. De andere leerjaren hebben daar een geringer aantal uren, terwijl in de inspectie Dordrecht juist de hogere leerjaren minder uren onderwijs in vak j hebben dan de eerste 2 leerjaren.

XII. Is dit aantal als regel voor jongens en meisjes even groot, en, zoo niet, wat is daarvan dan de oorzaak?

Als regel is het aantal uren in vak j voor jongens en meisjes gelijk; in enkele inspecties hebben de meisjes 1 à 1½ uur minder dan de jongens, speciaal aan de bijzondere scholen. Dit is het geval in de inspecties Dordrecht (aan 2 bijzondere scholen), Goes (aan enkele scholen), Gorinchem, Schiedam en te Rotterdam aan enkele bijzondere scholen. De oorzaak hiervan is, dat de meisjes gedurende den tijd, die voor de jongens is uitgetrokken voor vak j, handwerkonderwijs hebben.

XIII. Welke opmerkingen hebt ge nog, die van belang kunnen zijn voor een juiste beoordeeling van de resultaten in dit vak.

In de verslagen van de inspecteurs worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Brielle: „De meeste scholen in mijn inspectie zijn twee- en driemansscholen. De hoofden hebben 3 à 4 klassen en het kost hun reeds veel moeite hun leerlingen te leeren lezen, schrijven en rekenen.“

Dordrecht: „De groote oorzaak van dit te betreuren feit (d.i. ongunstige resultaten in vak j) zal wel gezocht moeten worden in den geringen lust, dien de leerkrachten tot het onderwijzen van vak j vertoonen. En dit gebrek aan animo is een onmiddellijk gevolg van de onvoldoende bekwaamheid tot het onderwijzen van het vak. Wel omvat het examen voor onderwijzer thans ook het vak lichamelijke oefening, zoodat een geslaagd kandidaat — tenzij hem door den Minister of door den kweekschooldirecteur vrijstelling is verleend — voor dit vak bevoegd is, maar daarmede is de toestand eer slechter dan beter geworden. Kon vroeger de bevoegdheid niet worden verkregen dan na aflegging van een voldoende examen, thans is het cijfer voor lichamelijke oefening één uit de lijst der waardeeringscijfers; en is het mogelijk, dat iemand met een onvoldoend cijfer voor dit vak, bevoegd is, het te onderwijzen.“

Wel wordt getracht, door het onvoldoend cijfer een coëfficiënt te geven, den invloed van het vak, bij de beoordeeling van den uitslag van het examen, te verzwaren; maar veel wordt met dien maatregel — waartegen trouwens ernstig verzet rijst — niet bereikt. Verder: „Niet alle kweekscholen zijn ten aanzien van lokaliteit en terreinen voldoende geoutilleerd.“

Gorinchem: „Het grootste verzet (tegen vakleeraren) komt evenwel van de zijde der gemeentebesturen, die meenen, dat het onderwijs daardoor nog duurder zal worden, dan het reeds is.”

Gouda: „Als er meer gelegenheid was tot het beoefenen van vak j, al ware het slechts 1 lokaal voor meerdere scholen, dan zouden betere resultaten bereikt worden.”

's Gravenhage: „De jaarlijksche sportdag werkt zeer goed. Bij de onderlinge wedstrijden wordt het element der zelfverheffing uitgeschakeld door school tegen school te laten kampen.”

Terneuzen. De inspecteur meent, dat — om tot goede resultaten te komen bij vak j — noodig is:

- a. directe zorg van het Rijk;
- b. goed geschoolde leerkrachten.

Rotterdam: „Omdat de klasse-onderwijzers, in het bijzonder de oudere, over het algemeen weinig ophebben met het zelfgeven van onderwijs in lichamelijke oefeningen, klagen de vakonderwijzers te recht, dat ze te dikwijls te weinig geoefende leerlingen krijgen en te veel moeten inhalen.”

Schiedam: „De voornaamste taak van het onderwijs in vak j op de lagere school is m. i. het geven van lichamelijke ontspanning, waarbij lichamelijke inspanning niet behoeft te worden buitengesloten, als tegenwicht van de geestelijke inspanning en van de minder gunstige invloeden, die een langdurig verblijf in een lokaal voor het lichaam kan veroorzaken. Deze taak verriicht de lagere school wellicht voldoende, wanneer zij als afwisseling van het andere onderwijs aan de leerlingen gelegenheid geeft om onder leiding het vrije spel te beoefenen en daarbij verschillende geschikte gereglementeerde spelen aan de jeugd leert kennen. Wanneer het onderwijs in vak j zich vooral hiertoe bepaalde, ten minste voor de plattelandsscholen, dan zou het waarschijnlijk bij de ouders der leerlingen meer waardeering vinden dan thans het geval is.”

Nuttige handwerken voor meisjes. Het onderwijs in dit vak, dat vooral in de stedelijke gemeenten in de hogere leerjaren nog al eens door vakonderwijzeressen wordt gegeven, mag zich op bijna alle scholen verheugen in de belangstelling der onderwijzeressen, der leerlingen en ook der ouders. Over de resultaten van dit vak lees ik: „De resultaten van het onderwijs in dit vak zijn zeer goed te noemen” (inspectie Goes). „Met werkelijk genoegen zie ik vaak de resultaten van het vak nuttige handwerken, vooral in de hogere leerjaren. De leerlingen toonen mij haar werkstukken ook gewoonlijk met zekeren trotsch. Het zal bij dit vak wel van invloed zijn, dat de resultaten van de leerlingen zoo concreet voor haar komen te liggen. Ze bereiken hier inderdaad wat en ze kunnen er later mee voor den dag komen.” (Inspectie Middelburg.) De inspecteur in de inspectie Rotterdam maakt de opmerking: „Als leek kan men wel zien, dat dit onderwijs met plezier gegeven wordt, maar toch moet wel eens de opmerking gemaakt worden, dat de meisjes het meer op rijen zouden stellen, als meer kleedingstukken gemaakt werden, die ze zelf konden aantrekken.” De inspecteur in de inspectie Brielle zegt: „Heel veel klagen de ouders bij dit vak, dat de kinderen op school alleen die dingen leeren, waaraan ze in het later leven weinig hebben.”

Moderne talen. De resultaten in deze vakken worden zeer bevredigend genoemd. Op de u.l.o.-scholen wordt hieraan veel zorg besteed. De inspecteur in de inspectie Middelburg vermeldt, dat de u.l.o.-scholen leven onder den druk van het u.l.o.-examen en er daarom te veel moet worden afgericht om rustigen arbeid mogelijk te maken, waarbij nog komt, dat alle leerlingen, die maar eenigszins meekunnen, door een der inrichtingen voor voorbereidend hooger of middelbaar onderwijs worden aangenomen, zoodat de u.l.o.-scholen bevolkt worden door leerlingen, die maar zeer middelmatig of daar beneden zijn. Houdt men deze laatste omstandigheid in het oog, dan moet men, zoodat de inspecteur in de inspectie Terneuzen zegt, met de bereikte resultaten zeker tevreden zijn. „Alleen het spreken van de drie talen laat nog altijd te wenschen over, doordat de onderwijzers te dikwijls te weinig op de conversatie in de vreemde taal acht geven”, merkt de inspecteur in de inspectie Rotterdam op.

Wiskunde en handelskennis. Waar deze vakken aan een school voor g.l.o. in het 7de en 8ste leerjaar worden onder-

wezen, zijn de resultaten zeer bescheiden, doch voor handelskennis nog wel van dien aard, dat de leerlingen daarvan later in het practische leven vrij wat nut kunnen hebben. Op de u.l.o.-scholen, in het bijzonder op die, welke voor het m.u.l.o.-diploma opleiden en waar dit onderwijs aan bekwaame leerkrachten is toevertrouwd, zijn de resultaten beter, zoodat de examens kunnen aanwijzen. Zoodat de inspecteur in de inspectie Rotterdam opmerkt, is het aantal akte-wiskunde-bezitters echter niet groot, zoodat dikwijls één leerkracht het onderwijs in wiskunde voor alle leerjaren voor zijn rekening heeft.

Algemeene geschiedenis. Dit vak wordt op enkele scholen in het 7de leerjaar met matig resultaat gegeven, mede omdat de uitgetrokken tijd stellig te kort is om de stof eenigszins naar eisch te behandelen. Op de u.l.o.-scholen zijn de resultaten veel beter, vermeldt de inspecteur in de inspectie Rotterdam, hoewel een der schoolopzieners dezer inspectie rapporteert: „Bij enkele lessen miste ik het wel voor de hand liggende verband tusschen vaderlandsche en algemeene geschiedenis.”

Handenarbeid. Dit onderwijs is over het algemeen nog maar op weinig scholen ingevoerd. Gebrek aan bevoegde leerkrachten, gebrek aan lokaliteit en daarbij de vrij hoge uitgaven, die dit vak noodzakelijk maakt, zullen hieraan wel niet vreemd zijn. In de inspectie Brielle is slechts één school, waarin handenarbeid is ingevoerd, nl. een bijzondere school in Oud-Beijerland. Het onderwijs wordt hier echter meer als een „aardigheidje” beschouwd. Aan een viertal openbare scholen in de inspectie Gorinchem wordt een proef genomen met handenarbeid. Zoodra de door de afdeling Volksonderwijs georganiseerde cursus in handenarbeid voor onderwijzers in 1930 zijn eerste leerling heeft afgeleverd, zullen enkele scholen méér in de gelegenheid zijn een bescheiden aanvang met dit onderwijs te maken. Aan meerdere openbare scholen te 's Gravenhage wordt dit vak onderwezen, dat zich ook aan de bijzondere scholen heeft uitgebreid.

Ook in andere inspecties wordt onderwijs in handenarbeid gegeven aan eenige openbare en enkele bijzondere scholen, doch het blijft beperkt tot een gering aantal scholen. De inspecteur in de inspectie Gouda, in welke inspectie dat onderwijs ook tot een paar scholen beperkt bleef, spreekt als zijn meening uit, dat het opnemen van dit vak in het leerplan der Rijkskweekschool te Schoonhoven van belang kan zijn voor de ontwikkeling van dit onderwijs in zijn inspectie. Van uitbreiding van dit onderwijs gewaagt de inspecteur in de inspectie Rotterdam, waar hij schrijft:

„Werd verleden jaar op 2 scholen een proef met handenarbeid genomen, dit jaar werd dit aantal uitgebreid tot 6 en werden aardige successen verkregen. Ook het aantal bijzondere scholen met handenarbeid nam dit jaar toe. Op een nieuwe bijzondere school, die ook als leerschool dienst zal doen, werd handenarbeid voor alle leerjaren ingevoerd. Op de andere scholen gaf men alleen klei- en kartonarbeid, op enkele in de lagere, op andere in de hogere leerjaren.”

Het vervolgonderwijs, voldoende aan de eischen der Wet I.O., komt steeds minder voor. Daarentegen nemen de „buitengewettelijke cursussen” in aantal en leerlingen toe. De resultaten hiervan mogen tot tevredenheid stemmen, daar vooral de „buitengewettelijke” cursussen zich kunnen inrichten naar de behoeften der streek en naar die van de verschillende categorieën van leerlingen.

E. Over de onderwijzers in het algemeen.

In de verslagen van alle inspecteurs dezer hoofdinspectie zijn woorden van lof opgenomen omtrent geschiktheid, toewijding, ijver der onderwijzers, terwijl ook in het algemeen met tevredenheid wordt vermeld, dat de onderlinge verhouding van het personeel, de verhouding tot de ouders der leerlingen goed en zeer goed is. Wanneer in de onderstaande aanhalingen dezer verslagen gevallen worden genoemd, die van minder aangename aard zijn, zoo zijn deze gevallen toch zoo sporadisch, dat ze als uitzondering tot bevestiging van den algemeenen regel kunnen gelden. De inspecteur in de inspectie Neuzen, na eerst een gunstige meening te hebben geuit over geschiktheid, toewijding en onderlinge verhouding, vervolgt: „Het hoofd van wien ik in mijn vorig verslag vermeldde, dat hij in voortdurende wrijving

leeft met zijn gemeentebestuur, verkeert nog steeds in dezelfde vijandelijke positie. Dit doet aan de school en het onderwijs geen goed. Behoudens deze uitzondering valt er nergens te klagen over gemis aan samenwerking. Men vat de verhoudingen gemoeidelijk op. Deze inspecteur wijst op het verschijnsel, dat er door de onderwijzers niet veel gestudeerd wordt. Zoo slaagden in zijn inspectie in 1929 7 onderwijzers voor hoofdkate, 5 voor Fransch, 1 voor Duitsch, 1 voor Engelsch M. O. A., 1 voor K₂; uit deze twee laatste gevallen ziet men, dat ook in afgelegen streken als Zeeuwisch-Vlaanderen, waar de studiegelegenheid inderdaad moeilijk is, men met inspanning en volharding nog wel wat bereiken kan. Hierop vestigt ook de inspecteur in de inspectie Brielle de aandacht blijkens de volgende aanhaling:

„Het is jammer, dat er in het algemeen zoo weinig wordt gestudeerd. Wanneer de onderwijzersakte is behaald, schijnt het ideaal bereikt. Zoodra een vaste betrekking is verkregen, wordt een vrouw gezocht en de avond zoek gebracht in gezelschap van pijp en radio.

Van de 271 onderwijzers van bijsland hebben er 49 de hoofdkate; van deze 49 hoofdkatebezitters zijn er 21 die ook nog één of meer bijakten hebben.

Van de 222 niet-hoofdkatebezitters hebben er 10 een bijakte; van de 271 hebben dus 212 enkel hun simpele hulpakte. Nu is het jammer, dat de slechte aanvangstraktementen het niet studeeren in de hand werken. Meermalen wordt, ook op het platteland, een kostgeld gevraagd van f 75, bij een begintraktement van f 90. Het spreekt vanzelf, dat er dan al bitter weinig overschiet voor lessen en boeken. Jongelui, die op de kweek-school ijerig waren, kunnen hun studie niet voortzetten. Wel is waar, worden na enkele dienstjaren de traktementen beter, maar dan schijnt het menigeen veel moeite te kosten weer tot gezette studie te komen.”

In het verslag van den inspecteur in de inspectie Dordrecht lees ik het volgende:

„Over de geschiktheid, toewijding, onderlinge verhouding en verhouding tot de ouders der leerlingen heb ik geen opmerkingen te maken. De verhoudingen in mijne inspectie zijn behoorlijk of goed; niet zelden mogen ze zeer goed genoemd worden. Eene uitspraak, als „Het Onderwijs” te lezen gaf:

„Er was een tijd, dat de onderwijzer er eens eer in stelde, de opgelegde taak zoo goed mogelijk te vervullen; thans wordt slechts hij als goed paedagoog beschouwd, die het leerplan aan zijn laars lapt en bepaalde vakken den nek omdraait”.

is in hare algemeenheid onwaar, en vindt in mijne ervaring niet den minsten steun. Het komt mij voor, dat menschen, die in het redactioneel gedeelte van hun orgaan zulke arrogante mededeelingen doen, hunnen tijd niet kennen, en den lust missen aan goede verhoudingen mede te werken.”

De inspecteur in de inspectie Gorinchem maakt melding van twee gevallen, waarin een gemeentebestuur meende gegronde redenen te hebben tot klacht.

„In een geval bleek de onderwijzer niet meer valide te zijn en werd hij gepensioneerd. In een ander geval kwamen klachten in over wanorde en kwam na onderzoek vast te staan, dat de betrokken klasseonderwijzer begon te lijden aan hardhoorheid en er meer aanleiding bleek te zijn om dezen te adviseeren zich onder medische behandeling te stellen, dan gevolg te geven aan de door sommige ouders uitgeoefende pressie tot ontslag.”

De inspecteur in de inspectie Gouda noemt in het bijzonder een openbare school, „waar de verhouding van de meerderheid van het personeel tot het hoofd der school alles te wenschen overlaant.” Ondanks aangewende pogingen waren de goede verhoudingen aan het eind van het verslagjaar nog niet hersteld.

„Ofschoon de geschiktheid der onderwijzers zeer verschillend is, heb ik bepaalde ongeschiktheid nog nergens gevonden. De toewijding is meestal te loven en er is slechts zelden reden tot klagen. Over de onderlinge verstandhouding bereikte mij een enkele maal een klacht. Het is niet gemakkelijk om de eenmaal bedorven verhouding weer te herstellen. Ook komt een enkele maal een vader of moeder met klachten over een onderwijzer of onderwijzeres. Gewoonlijk blijken ze ongegrond.

Hier en daar hapert er iets in de verstandhouding tusschen gemeentebestuur of schoolbestuur en hoofd of onderwijzer.” Alzoo rapporteert de inspecteur in de inspectie Middelburg.

„Voor zoover er pas geslaagden of althans voor het eerst in functie zijnde leerkrachten werkzaam zijn, die de noodige praktische ervaring en bekwaamheid nog niet bezitten”, zegt de inspecteur in de inspectie Schiedam, „bestaat toch het streven en de ernstige wil zich in het geven van onderwijs te bekwaamen en het is te verwachten, dat zij hierin na korter of langer tijd wel zullen slagen.”

Wat de grootere steden, de inspecties 's Gravenhage en Rotterdam betreft, verwijst de inspecteur in de eerstgenoemde naar de vorige jaarverslagen, terwijl zijn ambtgenoot te Rotterdam rapporteert:

„De onderwijzers vervullen hun taak met liefde en toewijding en ze zijn in het algemeen berekend voor een eervolle bekleding van hun moeilijk ambt. Zij gaan voor in liefde tot den arbeid en worden door hun leerlingen beschouwd als de vereerde meesters, wier voorbeeld moet worden nagevolgd. In hun klasse treft men naast goede orde een opgewekten, vriendelijken, beschaafden omgangstoon aan, een sfeer, die het uitgestrooide zaad in den weltoebereiden bodem gedijen doet.”

„Het bovengeschetste beeld” van een der schoolopziensers „is echter slechts”, zegt hij, „in zijn algemeenheid waar. In een groot onderwijzerseerps van ongeveer 3000 man treft men — al maken zij gelukkig geen groot percentage uit — ook ongeschikten en luien aan.”

„De verhouding van het personeel onderling is goed aan bijna alle scholen. Slechts af en toe komt bij het Rijkschooltoezicht een klacht in over verstoorte verstandhouding.”

Gelukkig, dat de meeste hoofden door hun persoonlijkheid en wijs beleid de hoogachting van hun personeel verwerven en trots de afschaffing van het ambulantisisme in waarheid „hoofd” zijn gebleven. Zij weten meestal de waarde der verschillende leerkrachten te schatten en die overeenkomstig te waardeeren.”

Over vakonderwijzers schrijft deze inspecteur:

„Zijn er aan de openbare en bijzondere scholen vele speciale leerkrachten werkzaam, „de nieuwste vinding is”, meldt de schoolopziener uit ressort B, „om jonge menschen, pas in het bezit der akte en nog zonder vaste betrekking, aan te stellen als vakonderwijzers in geschiedenis, aardrijkskunde, kennis der natuur, dus in een of meer vakken van a—k.”

Vakonderwijzers komen ook in de andere inspecties voor, vooral voor het vak k, in de grootere steden en dorpen ook voor j, soms voor i en verder aan de scholen voor u.l.o. voor de zg. u.l.o.-vakken. Het instituut reserve-onderwijzers bestaat alleen in 's Gravenhage en Rotterdam.

Over benoeming en ontslag in het algemeen wordt weinig medegedeeld. Over het geheel hebben deze bij openbaar en bijzonder onderwijs heel vaak zonder bemoeienis van het Rijks-schooltoezicht plaats. De inspecteur in de inspectie Leiden geeft hieromtrent nog de volgende beschouwing:

„En nu is het te betreuren, dat het aantal beschikbare sollicitanten telkens minder wordt, vooral voor mannelijke leerkrachten. De commissie van onderwijs, die in September 1929 een lijst had samen te stellen van geschikte sollicitanten, kon zelfs na vermindering van de eischen slechts komen tot een luttel aantal onderwijzers. Verschillende groote gemeenten zenden het geheele jaar door commissies uit om overal geschikten weg te halen. In de inspectie Leiden komt het al voor, dat goede leerkrachten na slechts een jaar of zelfs nog korteren tijd naar de groote stad verhuizen. De kleinere plaatsen krijgen dan niet alleen meer moeite bij de vervulling van de vacatures, maar het onderwijs wordt door veelvuldig wisselen zeer geschaad. Wenschelijk ware, dat er maatregelen getroffen konden worden, dat de onderwijzer een stage van minstens twee jaar zou moeten doormaken, voor hij van betrekking verwisselen mocht.”

F. Over de schoolgebouwen in het algemeen.

Over het algemeen is de toestand der schoolgebouwen bevredigend. Verbeteringen, uitbreiding of vervanging van oude gebouwen door nieuwe kwamen, waar zulks noodig bleek, tot

stand, waarbij een wenk door het Rijksschooltoezicht gegeven, gewoonlijk werd opgevolgd. In hoever zulks verbeteringen tot stand kwamen, ook ten opzichte van schoolmeubelen, schoolbehoefte, leermiddelen en speelplaatsen, of wel plannen daartoe bestaan, of worden gewenscht, moge blijken uit het hieronder volgende overzicht.

Inspectie Brielle. Drie openbare scholen werden met één lokaal en één openbare school met twee lokalen vergroot. Bij deze laatste werd tevens een gymnastieklokaal gebouwd. Vijf bijzondere scholen werden met één lokaal vergroot; één met één lokaal en een gymnastieklokaal, terwijl één vervangen werd door een nieuw gebouw van zes lokalen.

Plannen bestaan tot het bouwen van twee openbare scholen en een gymnastieklokaal en tot het bouwen van vijf bijzondere scholen. De openbare school te Nieuw-Beijerland (Zuidzijde) heeft wegens uitbreiding van het aantal leerlingen behoefte aan een derde lokaal, waarop de inspecteur reeds heeft gewezen, doch tot plannen is het gemeentebestuur nog niet gekomen.

Inspectie Dordrecht. Een openbare en zes bijzondere scholen werden geopend. Van deze zes bevinden er zich twee in de gemeente Zwijndrecht, waardoor het aantal bijzondere scholen binnen die gemeente tot tien is gestegen. Verbeteringen werden aangebracht aan een zestal openbare scholen. Drie van deze bevinden zich in de gemeente Maasdam, tot welker herstel een buitengewoon subsidie was verleend. Er bestaan plannen tot den bouw van twee nieuwe openbare scholen en tot verbetering van drie.

Zes bijzondere scholen werden uitgebreid met één leslokaal, één met twee leslokalen en één met één leslokaal en een lokaal voor handenarbeid. Elf scholen ontvingen de gelden voor de aanschaffing van meubilair of leermiddelen of tot verbetering van de speelplaats. Zes bijzondere scholen te Dordrecht sloten zich aan bij het gemeentelijk geneeskundig en tandheelkundig toezicht, waartoe eenige benodigdheden werden aangeschaft. Het bestaande gebouw der bijzondere school met den Bijbel te Slikkerveer (gemeente Ridderkerk) is door de gemeente Ridderkerk gekocht; een nieuwe school zal worden gebouwd. Deze gemeente kocht ook grond aan, tot vergroting der speelplaats der openbare school te Bolnes.

Inspectie Goes. Twee openbare scholen werden met één lokaal uitgebreid; aan één dezer twee scholen werden twee lokalen vergroot, terwijl aan één openbare school verbetering nog noodig blijft, nl. te Geersdijk.

Aan twee bijzondere scholen werd een nieuw lokaal toegevoegd, terwijl er plannen bestaan tot uitbreiding van twee met één lokaal. Ook een lokaal der bijzondere school te Oostdijk heeft nog verbetering noodig.

Inspectie Gorinchem. Drie openbare scholen werden ondergebracht in een nieuw gebouw, terwijl een vierde zoodanig werd gerestaureerd, dat men bijna van een nieuw gebouw kan spreken. Voor het openbaar onderwijs werden 8 nieuwe lokalen gebouwd, terwijl er nog 2 in aanbouw zijn, 2 werden verbeterd en er plannen zijn tot verbetering van 2 lokalen. Voor het bijzonder onderwijs werden 11 nieuwe lokalen bijgebouwd; 3 zijn er nog in aanbouw, terwijl er voor 6 lokalen plannen aanhangig zijn voor verbetering. Te Everdingen wordt de stichting van een nieuwe R.-K. school voorbereid. Bij opening dezer school zal de openbare school aldaar, die thans 72 leerlingen telt, tot een éénmansschool vervallen.

Inspectie 's Gravenhage. In 's Gravenhage kwamen in 1929 voor het openbaar onderwijs 8 scholen gereed, terwijl er op 31 December nog 9 in aanbouw waren. Ook werden 2 openbare scholen verbeterd. De openbare school Zwarteweg 63B eischt nog steeds dringend verbetering. Dit is ook het geval met de school Louise Henriëttestraat 11 en die in de Doorniksestraat, de eerste wat betreft het licht, de tweede in zake de localiteit van het gebouw zelf, op welke verbetering door den inspecteur der Volksgezondheid zeer sterk wordt aangedrongen. Er kwamen gereed 3 bijzondere scholen, terwijl er op 31 December nog 5 in aanbouw waren en er in dit jaar 11 vergroot of verbeterd zijn. In 6 gevallen werd medewerking van den raad gevraagd en verkregen voor den bouw eener nieuwe bijzondere school; in

10 gevallen voor uitbreiding en verbouwing van bestaande scholen; in 18 gevallen voor verandering van inrichting van bestaande scholen en aanschaffing van schoolmeubelen en leermiddelen.

Inspectie Gouda. In den toestand der schoolgebouwen werden eenige belangrijke verbeteringen aangebracht. Zes openbare scholen ondergingen een verbouwing, waarbij tevens één school met twee lokalen en twee scholen met één lokaal werden uitgebreid. Te Capelle a/d IJssel kwam een gemeente-gymnastieklokaal tot stand. In aanbouw is een nieuwe school met gymnastieklokaal te Krimpen a/d IJssel. Plannen zijn aanhangig tot het bouwen van een gymnastieklokaal bij de openbare school te Gouderak, terwijl de verbouwing van de openbare lagere school II te Nieuwerkerk in voorbereiding is. Bij een vijftal bijzondere scholen vond verbouwing en uitbreiding plaats, waarbij deze scholen ieder met één lokaal werden vergroot. Een geheel nieuw gebouw met 7 lokalen kwam tot stand te Capelle a/d IJssel (Pr. Alexanderpolder), ter vervanging van het oude gebouw, hetwelk werd afgebroken, terwijl een nieuwe school van twee lokalen werd geopend te Berkenwoude; verbetering is noodig aan de bijzondere school te Waarder, waartoe reeds plannen aanhangig zijn.

Inspectie Leiden. De toestand van eenige openbare scholen te Leiden, die de gemeenteraad niet dadelijk nog wilde opheffen, hoewel het aantal leerlingen sterk vermindert, en waaraan de vacatures van hoofd niet werden vervuld, om geen wachtgelders te maken, is droevig, zoodat een verandering ten opzichte van deze „stervende” scholen wel noodig is. Ook de toestand der openbare scholen te Hoogmade en Warmond moet noodzakelijk verbeterd worden. Die te Hoogmade ware het best te vervangen door een nieuw gebouw, terwijl die te Warmond ook wel daarvoor in aanmerking kan komen.

Inspectie Middelburg. Hier werden 8 lokalen voor openbare scholen bijgebouwd; voor één lokaal zijn plannen ter verbetering in bespreking, terwijl nog negen lokalen worden opgegeven, als verbetering noodig hebbende.

Voor het bijzonder onderwijs verzezen 13 nieuwe lokalen; 4 lokalen zijn nog in aanbouw, voor 3 lokalen zijn plannen tot verbetering aanhangig, terwijl 2 lokalen verbeterd werden en er nog 8 zijn, die verbetering behoeven.

De inspecteur dezer inspectie schrijft: „De toestand der schoolgebouwen, klaslokalen, speelplaatsen, schoolmeubelen en leermiddelen laat vaak nog al wat te wenschen over. Ik heb den indruk, dat de bijzondere scholen in dit opzicht over het algemeen beter verzorgd zijn dan de openbare. De bijzondere scholen kunnen langs den weg van art. 72 nog al eens verbeteringen verkrijgen, zoowel wat gebouwen en meubelen als wat leermiddelen betreft.

Inspectie Terneuzen. De openbare school te Gr. Huissenspolder (gem. Zaamslag) en die te Lamswaarde bevonden zich in slechten toestand. Op het beroep, ingesteld tegen de opheffing van de eerste, is nog geen beslissing genomen, terwijl de tweede thans is omgezet in een R.-K. jongensschool, en men besloten heeft tot de stichting van een nieuw gebouw met 4 lokalen, dat in aanbouw is.

Aan drie bijzondere scholen is bijbouw van een lokaal noodzakelijk. Ook de R.-K. school in Axel is te klein gebleken, de toestand van het gebouw is van dien aard, dat de stichting van een geheel nieuw gebouw in voorbereiding is. Ook in Sas van Gent en in Groede zijn plannen in bewerking om te komen tot stichting van een nieuwe R.-K. school, terwijl in IJzendijke een nieuwe R.-K. meisjesschool van 4 lokalen in gebruik werd genomen.

Een bijzondere school verkreeg nieuwe banken, een andere nieuwe kachels, omdat de oude niet in staat bleken bij de buitengewone koude in Februari de lokalen voldoende te verwarmen. Bij de R.-K. scholen te St. Jansteen (Dorp en Heikant) werden de speelplaatsen verbeterd door ze met basaltinetegels te verharderen.

Inspectie Rotterdam. In deze inspectie werden 12 openbare scholen geopend. Verder werden 6 nieuwe lokalen gebouwd en zijn er nog 9 in aanbouw. Voor het bijzonder onderwijs waren

deze aantallen 8 nieuwe scholen, 5 nieuwe lokalen, 4 in aanbouw, terwijl 4 lokalen werden verbeterd.

Aangevraagde medewerking, door besturen van bijzondere scholen gedaan, werden verleend in 8 gevallen voor de stichting eener nieuwe school, in 9 gevallen voor uitbreiding of verbetering, in 14 gevallen voor aanschaffing van meubilair of leermiddelen en in 5 gevallen tot verbetering eener speelplaats, terwijl in 4 gevallen de gevraagde medewerking werd geweigerd, nl. 1 geval voor aanleg van centrale verwarming, 1 geval voor het vergrooten eener spreekkamer, 1 geval voor het verbeteren van een speelplaats en 1 geval voor den bouw en de inrichting van een lokaal voor handenarbeid.

Tweemaal werd een gemeentelijk schoolgebouw beschikbaar gesteld ten behoeve eener bijzondere school, terwijl voor 10 bijzondere scholen tijdelijk lokalen in openbare gebouwen beschikbaar werden gesteld.

Inspectie Schiedam. Een nieuwe openbare school werd geopend te Hillegersberg a/d Electroweg. Acht nieuwe lokalen werden in deze inspectie gebouwd, dienende tot uitbreiding van bestaande scholen, terwijl nog twee nieuwe scholen in aanbouw zijn, benevens twee lokalen. Verder bestaan er plannen tot den bouw van zeven nieuwe openbare scholen, van welke er vier in de plaats van reeds bestaande oude gebouwen zullen komen. In Hillegersberg werd een nieuwe bijzondere school gebouwd ter vervanging van een bestaande. Tien nieuwe lokalen werden in deze inspectie gebouwd tot vergroting van bestaande bijzondere scholen. Er bestaan plannen tot den bouw van drie nieuwe bijzondere scholen.

De uitvoering van het bouwbesluit gaf geen moeilijkheden. In verband met de uitbreiding van het leerlingenaantal, en tijdens een verbouwing, werd in eenige gevallen ontheffing verleend van den eisch, bedoeld in art. 2, eerste lid, van het Bouwbesluit, en in enkele gevallen van de in het vijfde en zesde lid van art. 17 voorgeschreven afstanden tot het bijplaatsen van eenige banken.

De toestand van schoolmeubelen, schoolbehoefte en leermiddelen kan over het algemeen bevredigend worden genoemd. Waar uitbreiding of vernieuwing noodig werd geacht en tot stand kwam, deze gevallen zijn boven reeds vermeld.

Aangaande verwarming en ventilatie, onderhoud en schoonhouden van lokalen, worden weinig opmerkingen gemaakt. De toestand is over het algemeen goed. De kachelverwarming in de bijzondere school te 's Gravenhage is vervangen door een centrale verwarmingsinstallatie, en aan de school voor Christelijk volksonderwijs aan de Lindelaan te Zwijndrecht werd de centrale verwarming verbeterd.

De inspecteur in de inspectie Gorinchem bereikte klachten over het schoonhouden der openbare school te Schelluinen, die gegrond bleken te zijn. Nadat deze ter kennis werden gebracht van het gemeentebestuur, zijn maatregelen ter verbetering genomen. De inspecteur in de inspectie 's Gravenhage moest in één geval het bestuur eener school wijzen op den verregaanden toestand van vervuiling, waarin het gebouw zich bevond.

In verband met de strenge koude in het begin van het verslagjaar bleek de verwarming in eenige scholen der inspectie Terneuzen niet voldoende, zoodat de aanwezige kachels door andere met grotere capaciteit werden vervangen. Ook elders deden zich in verband hiermede gevallen van tijdelijke onvoldoende verwarming voor. Zoo vermeldt de inspecteur in de inspectie Gorinchem: „De verwarmings- en ventilatietoestellen in de scholen hebben gedurende de vorst-periode in Februari 1929 een afdoende gelegenheid gehad hun doelmatigheid te toonen.

Slechts een enkele nieuwe school, op het Zuiden gebouwd, en centraal verwarmd, had niets dan goeds te melden. Dit was o.a. het geval in de gemeente Slidrecht.

Te Leerdam, waar de scholen met gaskachels worden verwarmd, bleek, dat het in de week van 18–25 Februari niet mogelijk was, de lokalen op temperatuur te krijgen. Tegen 11 uur stond de thermometer in den regel niet hooger dan 40° F. Zodoende was het in de morgenschooltijden niet doenlijk volgens den rooster te werken. De oorzaak lag mede in den te lagen gasdruk, een voorzichtigheidsmaatregel van de gasfabriek, uit vrees voor gebrek aan kolen.

Dat gaskachels behalve voordeelen ook nadeelen hebben, bewijst de gemeente Slidrecht, waar het hoofd der bijzondere school voor u.l.o. mij berichtte, dat de lokalen zijner school steeds ruim voldoende verwarmd waren. Daarvoor was echter noodig geweest, dat hij telkens 's nachts om 12 uur de gaskachels op volle kracht ging aansteken en tot 's morgens liet doorbranden. Een voorbeeld ter navolging acht ik dit niet met het oog op brandgevaar.

Het hoofd der openbare lagere school III te Leerdam, welke ook met gas wordt verwarmd, heeft zich op 11 Februari 1929, één der ergste vorstdagen, genoodzaakt gezien zijn leerlingen vrij te geven wegens de te lage temperatuur (33° Fahrenheit). Op 12 Februari d.a.v. kon geen les worden gegeven, omdat de gasleiding niet in orde was. Bij strenge koude doet zich nl., naar mij bericht wordt, het geval voor, dat zich uit gas naphthaline afscheidt, dat zich als poeder aan de buizen hecht en zoo verstopping veroorzaakt. Ligt een school op het Oosten, zooals met deze het geval is, dan zouden dubbele ramen een groote verbetering geven en tevens het gasverbruik drukken. Ondanks den getemperden gastoevoer werden in de openbare lagere school III (5 lokalen) in de maand Januari en Februari 1929 respectievelijk 2473 en 2441 m³ gas verbruikt.

Dat het onderwijs van deze vorstperiode ongerief en stagnatie heeft ondervonden is van te algemeene bekendheid, om hier in bijzonderheden vermelding te vinden. Dat het schoolbezoek erdoor bevorderd werd, verdient wel afzonderlijke vermelding. Het hoofd der o.l.-school te Hoornaar berichtte mij, dat de kinderen juist bij de strenge koude gaarne naar school gingen, omdat het daar veel warmer was dan thuis.

In de openbare lagere school te Meerkerk moest een lokaal, waar in dien tijd geregeld temperaturen heerschten van 30–40° Fahrenheit, worden ontruimd. In een ander lokaal was de temperatuur weinig beter. De oorzaak lag in de te geringe capaciteit van de kachels. Het gemeentebestuur is daarmede in kennis gesteld.

Voor zoover mij bekend, hebben de betrokken autoriteiten in voorkomende gevallen steeds de maatregelen getroffen, die in deze buitengewone omstandigheden noodig bleken te zijn. Een klacht hieromtrent heeft mij ten minste niet bereikt, wel waardeerend over de vlugge en afdoende wijze, waarop buitengewone maatregelen werden getroffen. Het hoofd der openbare lagere school te Goudriaan meldde mij zelfs, dat verschillende „Achterlanders“ per luxe auto werden gehaald en weer thuis gebracht.

Speelplaatsen ontbreken nog bij meerdere scholen. Waar de leerlingen dan vóór of tusschen de schooltijden op den openbaren weg zich moeten vermaken, zal op den duur deze toestand niet bestendig kunnen blijven, daar met het toenemend verkeer toenemend gevaar gepaard gaat.

Terreinen voor lichamelijke oefeningen zijn zeldzaam. Gewoonlijk worden hiervoor de speelplaatsen gebruikt, waarvan meerdere gedeeltelijk overdekt zijn, om ze voor het onderwijs in vak j bij minder gunstig weer, ook te kunnen benutten. De gemeente Slidrecht heeft in 1929 een terrein gevonden en aangekocht, dat als centraal oefenterrein voor openbaar en bijzonder onderwijs zal kunnen dienst doen.

Scholen voor meer dan 400 leerlingen kwamen alleen voor bij het bijzonder onderwijs en wel als volgt: inspectie Brielle 1, inspectie Dordrecht 2, inspectie 's Gravenhage 16 en inspectie Rotterdam 12, totaal 31.

Het hygiënisch schooltoezicht breidt zich langzaam uit. Wat betreft uitbreiding of plannen tot uitbreiding wordt het volgende mededeeld in de verschillende verslagen:

„In dezelfde school (de Prinses-Juliana-school te Dordrecht) zijn eenige kleine werken uitgevoerd in verband met de aansluiting bij het gemeentelijk geneeskundig en tandheelkundig toezicht. Ook het bestuur van vijf R.-K. scholen te Dordrecht sloot zich bij dat toezicht aan, als gevolg waarvan gordijnen, schermen, wasbakken, elektrische keteltjes en bascules aangeschaft werden.“ (Inspectie Dordrecht.)

„Een plan tot uitbreiding van het aantal centra (voor schooltandverzorging) is in voorbereiding.“ (Inspectie 's Gravenhage.)

„Door het bestuur dezer gemeente (Slidrecht) zijn eveneens stappen gedaan om te komen tot een regeling in zake het schoolartseninstituut. Door de gemeenten Slidrecht, Leerdam en

Gorinchem is schriftelijk en mondeling van gedachten gewisseld om op grond van art. 121 der Gemeentewet te komen tot een gemeenschappelijke regeling in dezen, zoodat er reden is om aan te nemen, dat het vraagstuk van den schoolartsdienst in de naaste toekomst niet beperkt zal blijven tot de sfeer der academische bespiegelingen, te meer, nu een provinciale regeling finaalsteels steun toezegt aan gemeenten, die in vorenbedoelden zin aan dit instituut meewerken.

Juist vóór het verzenden van dit verslag bereikt mij het bericht, dat de raad van Leerdam is overgegaan tot de aanstelling van een vrouwelijke schoolarts voor de scholen in de eigen gemeente. Indien het juist is, dat de werkzaamheden als schoolarts als bijbetrekking naast een particuliere praktijk worden waargenomen, acht ik deze incidenteele oplossing, mede met het oog op de versnippering van krachten, voor een gemeenschappelijke regeling niet de meest gunstige." (Inspectie Gorinchem.)

„De in 1928 aangevangen pogingen om te komen tot de aanstelling van een schoolarts voor meerdere gemeenten in de Krimpenerwaard en eventueel daarbuiten, hebben geleid tot gunstige resultaten. Dank zij de volharding van enkele personen, waaronder ik in de eerste plaats noem dr. T. Beenekamp, te Goudarak, en den heer Roos, burgemeester van Lekkerkerk, kwam tot stand een schoolartsdistrict Lek en IJssel, waarbij zich de volgende 15 gemeenten hebben aangesloten: Ameide, Ammerstol, Berkenwoude, Goudarak, Haastrecht, Krimpen aan de Lek, Krimpen aan den IJssel, Lekkerkerk, Moordrecht, Nieuwerkerk aan den IJssel, Nieuwpoort, Ouderkerk aan den IJssel, Oudewater, Schoonhoven en Stolwijk.

Bij het schrijven van dit verslag is reeds een schoolarts benoemd, die zijn werkzaamheden heeft aangevangen met ingang van 1 September 1930." (Inspectie Gouda.)

In de inspectie Neuzen is het vraagstuk der schoolartsen niet bemerkenswaard vooruit gekomen. De treurige drinkwatervoorziening, die wellicht mede oorzaak is van zooveel gevallen van

besmettelijke ziekten, is nog steeds een feit. Het heerschen van besmettelijke ziekten, roodvonk, mazelen, benevens het heerschen der abnormale koude heeft nog al wat stagnatie in het onderwijs veroorzaakt.

G. Over de kosten van het lager onderwijs in het algemeen.

Over de kosten van het lager onderwijs in het algemeen wordt in meerdere verslagen geen melding gemaakt, wijl gegevens hiervoor niet ten dienste staan. Officieele cijfers worden echter door Gedeputeerde Staten der provinciën verschaft.

De inspecteur in de inspectie Goes vermeldt, dat drie gemeenten zijner inspectie een vergoeding geven voor het vervoer van kinderen, die het onderwijs elders ontvangen. In de inspectie Neuzen werd deze vergoeding door 10 gemeenten verstrekt. Omtrent de kosten, begrepen onder art. 55 der Lager-onderwijs-wet 1920, voor zoover deze den norm aangeven voor de aan de besturen der bijzondere scholen uit te keeren bedragen, merkt de inspecteur in de inspectie Gorinchem op, dat het meestal juist de kleinere gemeenten zijn, die het hoogste bedrag per leerling noteeren en noemt als bewijs daarvoor o. a.: Lexmond f 19,55; Gorinchem f 10,21; Vianen f 7,06, en voor de u.l.o.-school Hardinxveld f 28,71; voor die te Gorinchem f 14,34. Voor kinderen, die te Rotterdam zijn gedomiciëerd, werd over 1929 aan andere gemeenten uitgekeerd:

krachtens art. 86 g. l. o.	f 3203,67,	u. l. o. f	364,86
„ „ 104 „	7929,43,	„	218,50
„ „ 205 „	7283,13,	„	1830,33

Ontvangen werd voor kinderen, die te Rotterdam een school bezoeken en elders zijn gedomiciëerd:

krachtens art. 86 g. l. o.	—	u. l. o. f	20,92
„ „ 104 „	—	„	—
„ „ 205 „	f 5688,52,	„	1335,52

IV. Verslag omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1929 in de vierde hoofdinspectie (de provinciën Noordholland en Utrecht).

§ 1. Algemeene beschouwingen.

A. Toestand van het onderwijs.

Beredeneerd overzicht van den toestand in het verslagjaar, waarbij wordt nagegaan, welke omstandigheden meer in het bijzonder den bloei van het lager onderwijs hebben bevorderd, welke omstandigheden dien hebben belemmerd en van welke maatregelen verbetering van den toestand wordt verwacht.

De belangrijkste maatregelen tot verbetering van den gemeenen toestand van het lager onderwijs in het jaar 1929 zijn:

- de wet van 29 December 1928 (*Staatsblad* n°. 506);
- het Koninklijk besluit van 5 April 1929 (*Staatsblad* n°. 144);
- de wet van 24 Juni 1929 (*Staatsblad* n°. 336);
- de wet van 24 Juni 1929 (*Staatsblad* n°. 335).

a. De afkondiging van de wet van 29 December 1928 (*Staatsblad* n°. 506), die zich pas in 1929 deed gevoelen, heeft inderdaad algemeen voldoening gewekt. Dat niet gewacht is tot 1930, waar bij den nieuwen cursus in het schooljaar 1929—1930 reeds de eventuele uitbreiding van personeel kon tot stand komen, bracht en voor de school en voor de vacante leerkrachten verruiming en verademing. De meeste vacatures, die in 1929 vervuld zijn, ontstonden dan ook tengevolge van die wettelijke bepaling; het is niet te verwonderen, dat de meerdere drukte, aan die vervulling verbonden, met vreugde werd gedragen.

b. De paedagogische en sociale beteekenis van het Koninklijk besluit van 5 April 1929 (*Staatsblad* n°. 144) kan niet licht te hoog aangeslagen worden. Tuberculoselidmers onder de onderwijzers plegen zoo lang mogelijk hun arbeid in de school aan te houden en door hun verminderd arbeidsvermogen worden de arbeidsprestaties steeds kleiner, ten nadeele van het onderwijs. Maar het besmettingsgevaar, dat deze beklagenswaardigen altijd om zich heen verspreiden, is zeker voor tal van in aanleg en praedispositie tuberculeuse leerlingen fataal geweest, gezwegen nog van degenen, die, volkomen gezond, toch geïnfecteerd werden.

De verpleging van de zieke onderwijzers in de sanatoria was wel uitmuntend, maar zoodra de termijnen van hun verlof afliepen, verhoogde de angst voor geheele of gedeeltelijke broodeloosheid den ernst van hun toestand. Tuberculose was niet in zoo korten tijd te genezen of onschadelijk te maken. De verlenging van de verlofsttermijnen, onder behoorlijke controle, is voor alle belangen, bij het onderwijs betrokken, gezegend te noemen.

Blijft nog over het vraagstuk van de bacillendragers. Er zijn er, die hun aanwezigheid in de school, mits zij hygiënisch leven en hun sputumflesch nooit vergeten, niet schadelijk achten. En zij, die gekuurd hebben, zullen dat ook wel doen; zij zijn er aan gewend en kennen de beteekenis er van. Maar de onbewuste bacillendragers, die onder verdenking levenden, blijven nog in de school aanwezig. Alleen een goed georganiseerde schoolartsdienst kan hen in het oog vatten en maatregelen voorschrijven. Gelukkig, dat dit instituut zich uitbreidt, vooral zoo provinciale regeling zich met de kleinere plaatsen bezighoudt.

c. De wachtgeldmisère heeft ook heel wat stagnatie in den goeden gang van het onderwijs teweeggebracht; het openbaar onderwijs heeft daaronder het meeste geleden. Dat nu een gemeente- en schoolbestuur gebonden blijft aan de wachtgelders, die het zelf gemaakt heeft, is niet meer dan billijk. Toch zal het noodig zijn maatregelen te nemen om diegenen onder de wachtgelders, die of fysiek of psychisch of professioneel ongeschikt of ongewenscht zijn gebleken, uit de school te weren. Hun getal zal wel niet zoo groot zijn om een bescheiden post daarvoor op de begroting te brengen. Een ongeschiktheidspensioen, dat nog wat blijft beneden het wachtgeld, zal misschien de gewenschte gevolgen hebben.

d. Nu door de wet van 24 Juni 1929 (*Staatsblad* n°. 335) het gewijzigde artikel 3 der Leerplichtwet weer in zijn vroegeren vorm hersteld is, wordt daarmede de opgeschorte zevenjarige leerverplichting beëindigd.

Indien gevolg gegeven wordt aan de wenken, door Uw ambtsvoorganger in zijne circulaire aan de inspecteurs van het lager onderwijs gegeven over de inrichting van de zevende klassen, zal het weldra blijken, welk een zegen voor de jeugd en het onderwijs daarmede verkregen is. Het verzet tegen de zevenjarige leerverplichting valt daarbij in het niet.

Dat verzet komt van de zijde der boerenbevolking en er zijn er daar, die een merkwaardig charisma vertoonen in het beraamen van maatregelen om de Leerplichtwet te ontduiken. De best georganiseerde vorm daarvan vind ik vermeld in het verslag van den inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Amersfoort:

„In Hoogland was er een beweging gaande, om te trachten, door het geven van huisonderwijs, zich aan het verplichte zevende leerjaar te onttrekken. Het was duidelijk, dat het geven van huisonderwijs een malafide voorwendsel was. Huisonderwijs, door den vader zelf gegeven aan zijn kinderen, die het zesde leerjaar doorloopen hebben, en dan b.v. des avonds van 6—8 uur, geeft zoo duidelijk aan, dat het voor wetsonduiking begonnen is, dat ik meende, mij daarbij niet te mogen neerleggen. De beweging werd geleid door een landbouwer, die voor verscheidene menschen de modellen A I (huisonderwijs) schreef.

Deze man meldde in het model A I voor zijn eigen dochter, dat hij haar les gaf in vakken a t/m k. Er is toen een langdurige briefwisseling gevoerd tusschen mijn bureau en den betrokkene, die geëindigd is met een proces-verbaal, omdat de betrokkene zijn antwoord niet had gegeven in den bij de wet voorgeschreven vorm door indiening van een nieuw formulier A I. De kantonrechter veroordeelde den betrokkene, die echter in hooger beroep voor de arrondissements-rechtbank te Utrecht werd vrijgesproken, op grond van het feit, dat niet was komen vast te staan, dat beklagde niet had willen antwoorden.

Ik weet, dat deze procedure door vele belanghebbenden met interesse gevolgd is. Het zou mij sterk verwonderen, wanneer de sabotage van de Leerplichtwet door het geven van oncontroleerbaar huisonderwijs nog niet sterker zou worden, nu blijkt, hoe genadig zelfs de raddrasier van de beweging er af komt.

De inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Alkmaar noemt een andere vorm van verzet:

„Dit verzet culmineert in de gevallen van doubleering van het zevende leerjaar, indien na doorloping de 13-jarige leeftijd nog niet is bereikt en het hier en daar voorkwam, dat een vol jaar verlenging van den leerplicht veroorzaakt werd door eenige dagen te laat geboren zijn, terwijl buurman zijn jongen, die eenige dagen ouder was, voor hulp in eigen bedrijf thuis kreeg.

Ter illustrering van den graad van verzet tegen deze wetsbepaling kan dienen, dat de R.-K. scholen te Alkmaar (met cursuswisseling op 1 September) reeds enkele malen dienden om R.-K. kinderen uit omliggende dorpen (alwaar de scholen in April/Mei van cursus wisselen) en die tusschen April/September den 13-jarigen leeftijd bereikten, door tijdelijken overgang naar Alkmaarsche scholen daarmede het ontslag uit den leerplicht met 8 maanden vervroegd zien.

Ik heb daartegen bij de besturen der R.-K. scholen geïntereesseerd en de toezegging verkregen, dat men bij dit soort toelating „zoo veel mogelijk“ met mijn bezwaren rekening zou houden. Maar indien nu eens de teldatum van 16 Juni een paar leerlingen meer zoo broodnoodig heeft.

Een hoofd eener R.-K. school te Wijk aan Zee vraagt mij om goedkeuring van een wijziging in het leerplan, met toevoeging van een 8ste klas van zooveel maanden, als het jongste kind, na doorloping van het 7de leerjaar, aan zijn 13de levensjaar te kort kwam, waardoor ook dat kind, als laatst overgebleven leerling der 8ste klasse, op zijn 13den verjaardag aan den leerplicht zou hebben voldaan.

Het tweede lid van art. 90 der Lager-onderwijswet 1920 geeft m. i. geen steun om mij tegen deze zoo tastbare sabotage der Leerplichtwet te kunnen verzetten.

Ook de inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Breukelen had veel reden tot klacht in dezen. Een vader, tegenwoordiger van meerderen, die bij succes zouden volgen, had art. 10, eerste lid, juncto art. 7, sub 4°, der Leerplichtwet in den arm genomen. Hij had bezwaar gemaakt tegen het onderwijs in de zevende klasse, die gedoubleerd moest worden, omdat het voor de tweede maal volgen van het onderwijs in de bekende leerstof geestdoodend en verstompend werkte op zijn dochter. De inspecteur weigerde om de verklaring mede te onderteekenen en daarom kwam de vader bij mij in beroep. Na onderzoek bleek mij de weigering van den inspecteur gegrond en heb ik ook afwijzend beschikt uit overweging, dat het bezwaar van adressant tegen het onderwijs aan de voor hun kinderen in aanmerking komende school was een methodologisch bezwaar en geen bezwaar tegen den geest en de richting van het aldaar gegeven onderwijs, welk bezwaar ondervangen had kunnen worden door tijdig bij het bestuur der school aan te dringen op een zodanige uitbreiding van het onderwijs aan die school, dat aan leerlingen, die, om welke redenen dan ook, het zevende leerjaar hebben te doubleeren, eenige afwisseling bij het onderwijs in die klasse zou kunnen worden geboden; dat van pogingen in die richting, door adressant te doen, niets is gebleken; en dat niet de vurige begeerte om voor zijn kind het gewenschte onderwijs te verkrijgen, maar de wensch om het te vrijwaren voor het doubleeren der zevende klasse zijn gedragslijn in dezen had bepaald.

De inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Zaan dam vermeldt nog:

„Geen gunstigen invloed op de school hebben m. i. het vertrek van leerlingen op hun veertienden verjaardag in den loop van een cursus, en het veroordeelen tot „geen straf“ van ouders, wier kinderen voor de tweede maal kwamen te zitten in het zevende leerjaar en geacht worden op hun dertienden verjaardag te voldoen aan de drie eischen voor leerplichtvrijheid: zevenjarige leertijd, doorloopen hebben van de zevende jaarklasse en dertienjarige ouderdom. Zoo zullen ook verschillende kinderen op hun dertienden verjaardag de school kunnen verlaten, terwijl hun cursus nog niet ten einde is. De hoogste klassen der gewone lagere scholen houden op deze wijze niet het vaste verband, dat voor de daar aan te brengen afstemming wenschelijk is.

Voor de meisjes begint er nu een merkwaardige trek te komen naar de nijverheidsscholen. De inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Haarlem vermeldt hiervan het volgende:

„In 1929 is door mij proces-verbaal opgemaakt betreffende een paar leerlingen, die op de nijverheidsschool te Hoofddorp waren toegelaten, die, toen de cursus begon, den leeftijd van 12 jaar nog niet hadden bereikt, hoewel ze behoorlijk ontwikkeld waren en het 6de leerjaar hadden afgemaakt. Echter, een veroordeeling volgde niet, daar de kantonrechter meende, dat deze leerlingen de wet niet overtraden, daar ze wel onderwijs ontvingen. Wel meende hij, dat de directrice der nijverheidsschool in gebreke was door deze leerlingen toe te laten.

Ik heb me toen met een uitvoerig schrijven gericht tot den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, er op wijzend, dat, zoo er hier geen vaste regel van aanneming gesteld werd, in Haarlemmermeer, waar het zevende leerjaar en de leerverplichting zich niet in de gunst van de bevolking mogen verheugen, het hek van den dam was en men zou trachten de leerlingen uit het vijfde en begin zesde leerjaar op de nijverheidsschool geplaatst te krijgen.

Bij missive van 23 Januari 1930 ontving ik antwoord op gemeld schrijven, inhoudende, dat de leerlingen slechts mogen worden toegelaten als ze het twaalfde levensjaar voleind hebben bij het begin van den cursus.

Het instituut assistenten is in dit jaar uit de school verdwenen, onbetreurd en zonder dankbetuiging voor de diensten aan het onderwijs bewezen.

Dit systeem, van Engelschen oorsprong, paste niet in ons stelsel. Van een liefdadigheidsuiting is nooit sprake geweest; het gaf alleen aan geslaagden een voorloopige kans voor een klein salaris in de school te gaan werken; aan geheel losse krachten, met een inspectorale geschiktheidsverklaring bleek weinig behoefte, al hebben er hier en daar, voor al op Roomsche scholen met religieusen, wel eens enkelen goed werk gedaan.

Het hatelijkst in dezen werd gevoeld het verschil tussehen assistent en kweekeling met akte. De eerste had vol recht tot zelfstandig klaswerk, de laatste was steeds onder ander gezag gesteld en mocht alleen in geval van nood en dood zelfstandig diensten bewijzen. Toch wil ik niet verhehlen, dat op verschillende kleine scholen vele assistenten de hardheid van de voorlaatste schaal hebben verzacht en inderdaad goed werk gedaan. Hun komt zeer zeker daarvoor een woord van dank toe, waartoe het paedagogische hart te meer geneigd is, nu de schaal der technische herziening ruimte heeft gemaakt en de gelegenheid heeft geopend om van assistent en ook van kweekeling met akte tot effectief onderwijzer(es) te worden aangesteld.

Ik kom nu als vanzelf tot de nieuwe dingen, die de school als in haar didactisch karakter meer rechtstreeks raken. Montessori, Dalton, Kees Boeke, Film en Radio.

De scholen met Montessori-methode nemen zeer langzaam toe; het gaat voetje voor voetje. Dit tempo past bij den schroom, waarmede ze aanvaard worden. Er is een zeker publiek, dat de Montessori-scholen zoekt voor de kinderen, omdat het een modertafel dreigt te worden. Hyper-modernen, meestal zijn het de moeders, die zich als zoodanig ontpoppen, kunnen geen genoegen nemen met de klassescholen, waar al de kinderen even dierbaar zijn, maar moeten een Montessori-school hebben, waar ieders dierbaarheid volkomen vrije vlucht kan nemen.

Ook is er een categorie van kinderen, die individueel niet goed past in het klasseverband en daarom liever ondergebracht wordt in het losse verband van een Montessori-werkgroep. Men treft dan ook uit dien hoofde begaafde leerlingen naast leerlingen, die op een buitengewone school pas een goed figuur zouden maken.

Ook schijnt de animo om tot Montessori-onderwijzer opgeleid te worden, vooral onder de mannelijke onderwijzers, bedenkelijk te verdwijnen. Een Montessori-school is nu al bijna altijd een school met dames-onderwijzeressen.

Over de resultaten zijn de inspecteurs niet al te best te spreken. De inspecteur in de inspectie Haarlem meldt in zijn verslag:

„Ik ben nog niet tevreden over dit onderwijs. Op 1 Juni bezocht ik de school voor een onderzoek bij de leerlingen, die één jaar op school waren geweest. Ziehier het resultaat:

4 leerlingen uit de groep van mej. W.:

Lezen: 1 leerling slecht. 2de stukje Triker, eerste lees-onderwijs; 1 leerling voldoende, ook toon, maar een zeer eenvoudig boekje; woordjes van één lettergreep en één medeklinker er voor; 1 leerling voldoende, gelijk gewone klas; 1 leerling zeer goed.

Schrijven: veel minder en minder net dan in een gewone school.

Cijfers: veel minder en minder net dan in een gewone school.

Rekenen: ook minder. Alle vier hebben moeite met $8 \text{ en } 4 =$; $7 \text{ en } 6 =$; $9 \text{ en } 3 =$; $12 - 5 =$; $11 - 9 =$; $9 - 6 =$; $20 - 8 =$; maar wel zijn er, die maken: $4356 + 2441 = 6777$, maar ze maken dit met het Montessori-materiaal, doch kunnen de getallen natuurlijk niet uitspreken. Ook waren er, die de tafels al maakten, maar ze kenden de eenvoudigste producten beneden 20 niet.

4 leerlingen uit de groep van mej. R.:

Lezen: 1 voldoende, eenvoudig boekje; woordjes met één medeklinker er voor; 1 3de Hooftveen, zeer slap; 1 onvoldoende leestoon; „De vreemde gast“ van Bloemink een veel te moeilijk boek, spelt woord voor woord; 1 zeer slap, 1ste Hooftveen.

Rekenen: 1 even voldoende, heeft moeite met $6 \text{ en } 7 =$; $4 \text{ en } 8 =$; $6 \text{ en } 9 =$; 1 even voldoende, heeft moeite met $9 \text{ en } 7 =$; $12 \text{ en } 6 =$; $13 - 8 =$; 1 weet er niets van. Heeft ook tafels gemaakt, maar leest voor $\times$ steeds $+$; zegt: $6 + 5 = 20$; $8 + 3 = 4$; $9 + 5 = 10$; 6 kersen — 4 kersen = ... fout; 5 koekjes — 3 koekjes = ... fout.

Schrijven: als de eerste groep.

Als ik deze leerlingen vergelijk met die eener gewone school, dan leggen ze het absoluut af.

De inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Amersfoort vermeldt:

„In mijn vorig jaarverslag heb ik vermeld, hoe de Pallas-Athene-school te Amersfoort, die van uit het geheele land met zooveel belangstelling werd gadeslagen, door innerlijke verdeeldheid van het personeel is uiteengevallen in 2 scholen van nieuwe richting. De eene heeft met het grootste aantal leerlingen is nog gevestigd in het oude gebouw, en draagt den ouden naam; de afgescheiden kleinste helft heeft den naam Montessori-school aangenomen. Het onverstand, waarmee deze breuk is doorgezet, wordt het best gesignaleerd door de vermelding van het feit, dat de onderwijzeres, die als hoofdleidster fungeert, niet eens de bevoegdheid bezit als hoofdonderwijzeres. Nu is een van de moeders der leerlingen, die toevallig hoofddakte bezit, aangezoekt, om als hoofd te willen optreden. Dat het prestige der school door een dergelijk provisorisch geschaad moet worden, en de ontwikkeling der school er door belemmerd wordt, schijnt niet door te dringen tot de verblinde oogen van de bestuurders dezer school. Er is alle mogelijke moeite gedaan, om in den loop van 1929 voor de school Rijks- of gemeentelijke vergoeding te krijgen. Maar alle pogingen zijn tot nu toe mislukt.

Een paar jaar geleden zou men gezegd hebben: Van Amersfoort begint de victorie. Maar de aanvoorders hebben door onderlinge verdeeldheid de kracht van den aanval op den ouden burcht van het klassikaal onderwijs gebroken.

De inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Amsterdam rapporteert:

„Het Montessorionderwijs heeft zich vrij goed ingeburgerd. Naast de drie bestaande openbare lagere Montessorischolen is een vierde nieuw opgericht, terwijl de bijzondere Montessori-school zich heeft gehandhaafd. Het volgend jaar zal een der openbare scholen haar oudste groep afleveren. Hoe ten slotte de ervaring zal spreken moet afgewacht worden. Een deel der resultaten behoort tot de onmeetbare grootheden: de parate kennis is in hoofdzaak wel te bepalen. Doch conclusies zijn moeilijk te trekken, indien het onderzoek niet geloopt heeft over een groot aantal gevallen. Of enkele leerlingen al of niet een goed figuur maken op inrichtingen van voortgezet onderwijs is op zich zelf geen voldoende basis om een enigszins vaststaand oordeel uit te spreken.

Ook de Daltonmethode maakt maar schaarsche passen vooruit, ofschoon de slagingskansen daarvan hooger aangeslagen worden dan die van de Montessorimethode. In Amsterdam staat nu een openbare school ingericht te worden voor het onderwijs naar de Daltonmethode, onder leiding van mejufvrouw Schaly, die al jaren daarmede bezig is, maar van de andere onderwijzeressen in hare school geen medewerking in dezen had, en dus die ook niet eischte.

Wat den heer Groeneweg met zijn persoonlijkheidsonderwijs betreft diene het volgende:

„Nadat deze klasseonderwijzer gedurende eenige jaren met eenzelfde klas zijn proef had genomen, welke goed geslaagd kon genoemd worden, en hij in aanmerking was gekomen om tot hoofd eener school te worden benoemd, is hij thans geplaatst als zoodanig, terwijl hem eenige onderwijzers zijn toegevoegd, die zijn werkwijze ook zullen toepassen. Ook hier wordt derhalve de proef met een klasse uitgebreid tot een proef met een school. Wellicht is het hier de plaats er op te wijzen, dat het resultaat van al deze proeven niet te absoluut moet worden opgevat. Daar m. i. het door schoolonderwijs bereikte ontwikkelingspeil der kinderen meer van den onderwijzer dan van de methode afhangt, zullen overtuigende zeloten van welke methoden dan ook in den regel wel goede resultaten van hun werk zien.

De moeilijkheid begint, indien men als algemeenen regel zou willen instellen, de leerwijze, welke de bijzondere proef in pra-

tijd heeft gebracht, en deze zal moeten doen uitvoeren door onderwijzend personeel, dat persoonlijk niets of weinig voor de nieuwe leerwijze voelt, althans minder dan de oorspronkelijke proefnemer. Daarom lijkt mij nog in vrij verre toekomst het Montessori-, Dalton- en persoonlijkheidsonderwijs bestemd om als uitzonderingen in den grooten kring van het lager onderwijs zich met een kleine plaats te moeten vergenoegen."

In de inspectie Hilversum vindt men van al het nieuwe het beste en in beduidende mate. De inspecteur, die er dagelijks mee in aanraking komt, is er vol van. Ik citeer uit zijn verslag, dat — wijl het zijn laatste jaarverslag zal zijn, nu hij bijna 30 jaar het schooltoezicht heeft uitgeoefend, en zich nog volkomen „fit" voelt — een weemoedigen toon heeft, het gedeelte, dat aan al dit nieuwe is gewijd:

„Ook in de inspectie Hilversum is in meerdere of mindere mate geofferd aan den Moloch van het nieuwe.

Er bestonden 3 Montessorischolen, waarvan één, nl. de St. Michaelisschool te Valkeveen, in 1929 werd opgeheven, omdat het getal leerlingen te klein werd om de kosten van instandhouding te kunnen dragen.

Die te Bussum en Hilversum daarentegen gaan gestadig vooruit in leerlingental, die te Bussum wordt reeds door meer dan 100 leerlingen bezocht.

Tot nu toe was deze school gevestigd in enkele lokalen eener openbare school; thans wordt er een nieuwe school gebouwd met 5 lokalen, waarbij ik, om te kunnen voldoen aan de wenschen van het bestuur, krachtens het bepaalde in art. 20 van het Bouwbesluit, ontheffing heb moeten verlenen van verschillende daarin genoemde eischen, welke zij noodig achten, om dat onderwijs te kunnen geven.

Hetzelfde geldt voor de Humanitaire school (de nieuwe school) te Huizen. Deze school (niet te verwarren met de Humanitaire school te Laren van de Internationale Broederschap) werd voor enkele jaren opgericht en had den eersten tijd geen Rijkssubsidie. Toen evenwel de Pythagorasschool van „de Ster van het Oosten" te Ommen grotendeels naar Huizen (Valkeveen) werd overgeplaatst en het hoofd der afdeling voor lager onderwijs werd aangesteld tot hoofd der „Nieuwe school" vermeerderde het aantal leerlingen en klom tot plus minus 70. Er werd een internaat aan verbonden, hetwelk stond onder leiding van het hoofd der school (den heer de Vries) en diens gade. Het bestuur vroeg nu de Rijkssubsidie en verkraag daarbij de ontheffing, bedoeld in art. 90, alinea 6, der Lager-onderwijs-wet 1920. Gevolg van de uitbreiding was, dat het bestaande gebouw onvoldoende was en een nieuw gebouw werd aangevraagd van de gemeente Huizen. De raad weigerde de gevraagde gelden voor den bouw op grond van het feit, dat de kinderen reeds geplaatst waren op een bijzondere school. Door Gedeputeerde Staten en later door de Kroon werd dit raadsbesluit vernietigd en der gemeente gelast voor schoolruimte te zorgen. Thans kwam de raad, die juist groote bezuinigingen had aangebracht, om de begroting sluitend te krijgen, met het voorstel een gedeelte der openbare school, waarvan eenige lokalen niet gebruikt worden voor het lager onderwijs, af te staan aan de vereniging. Deze had daartegen overwegende bezwaren, omdat deze school in het dorp Huizen staat, waar geen kinderen zijn, die naar de „Nieuwe school" gaan, welke allen in de buurt van Valkeveen wonen.

In overleg met mij is eindelijk besloten te bouwen. Toen kwam echter het bezwaar, hoe groot de school moest zijn. Het bestuur kwam eerst met een plan, zóó groot, dat er geen sprake van was, dat dit kon worden goedgekeurd. Thans is een plan ontworpen, waardoor de school 4 klasselokalen krijgt, waarbij bepaald is, dat ze niet meer mogen kosten dan 3 gewone lokalen. Ook voor dit gebouw heb ik, evenals voor de Montessori-school te Bussum, ontheffing moeten verlenen van verschillende bepalingen van het Bouwbesluit. Het aantal leerlingen dezer school is echter belangrijk gedaald. Op deze school wordt het Dalton-stelsel toegepast.

Naast deze school bestond tot 1 Juli 1929 te Valkeveen nog de St. Michaelis-tichting te Valkeveen, een Montessori-school voor lager en voorbereidend lager onderwijs. Deze school had geen Rijkssubsidie.

Les werd gegeven op het landgoed van mevrouw van Eeghen te Valkeveen, waarop ook de tempel van „de Ster van het Oosten" staat, in een idyllisch gelegen en keurig als salon ingericht lokaal. Hier werd de Montessori-methode streng toe-

gepast. Doordat het aantal leerlingen ook hier daalde en doordien het hoofd der school (mevrouw Frijling) naar Italië vertrok, werd de afdeling lager onderwijs dezer school 1 Juli j.l. opgeheven.

De kinderen werden door de ouders, die volbloed Montessorianen waren, overgeplaatst naar de Montessori-school te Bussum, terwijl een paar overgingen naar de „Nieuwe school".

De Montessori-school te Hilversum verkreeg in 1929 een nieuw gebouw en is thans keurig gehuisvest in een villa aan den Middenweg. Het aantal leerlingen is stijgende, maar nog niet groot genoeg om voor een gemeente als Hilversum voor een Rijkssubsidie in aanmerking te kunnen komen. Hetzelfde geldt van de school voor „Individueel onderwijs" van mevrouw Wal-dorp van der Togt aan de Curacaalaan te Hilversum.

Deze school geeft zg. „individueel onderwijs" en volgt daarbij een gewijzigd Daltonstelsel, d. w. z. de „taken" worden slechts in beperkte mate toegepast. Grondgedachte is hier: „de ontwikkeling van het kind zóó te leiden, alsof de school voor dat kind speciaal bestond, zoodat het niet geremd of opgejaagd kan worden door andere leerlingen, waarmede het in zijn ontwikkeling gelijken tred moet houden".

De leerlingen worden verdeeld naar leeftijd en ontwikkeling: in de verschillende lokalen zitten dus bijeen de oudste verstgevoerde, of de jongste of de middelgroep. De verdeling is niet altijd gelijk; het kan zich voordoen, dat op bepaalde uren enkele kinderen met de andere groep meedoen. Hieruit blijkt reeds, dat het onderwijs niet streng individueel is, zooda de naam der school en ook het prospectus zoo doen vermoeden.

De schooltijden zijn 's ochtends van 9—12 en Dinsdag en Donderdag des middags van 2—4 uur. Maandags blijven de leerlingen na twaalfen op school voor de gemeenschappelijke koffietafel, huishoudelijk werk en tuinarbeid tot kwart vóór 3. De Dinsdagmiddag is in hoofdzaak bestemd voor handenarbeid; de Donderdagmiddag in het winterhalfjaar voor lichtbeelden, des zomers voor openluchtspel.

Voor de gewone vakken van lager onderwijs blijven derhalve alleen beschikbaar de morgenschooltijden.

Het valt moeilijk om over de resultaten van het onderwijs een juist oordeel te vellen, omdat er veel kinderen worden geplaatst, die op andere scholen „verongelukt" zijn, zoodat het materiaal, waarmede gewerkt moet worden, niet schitterend is.

Het Daltonstelsel wordt in deze inspectie op geen enkele openbare school toegepast; wel op verschillende bijzondere scholen (de school der Hilversumsche Schoolvereniging, de Humanitaire scholen te Huizen en Laren, de Warinschool te Nederhorst den Berg en in enkele klassen der Gooische school te Laren).

De resultaten zijn over het algemeen niet ongunstig en zoowel onderwijzers als leerlingen vinden het werken volgens dit stelsel prettig. Het bevordert de zelfwerkzaamheid; de vluggen voelen, dat ze kunnen „opschieten" en behoeven niet te wachten op de trageren, zooda bij het klassikaal onderwijs vaak noodig is, terwijl bij de minder vluggen niet het gevoel van minderwaardigheid zoo sterk op den voorgrond treedt. Het eischt echter van de leerkrachten veel inspanning en toewijding; niet alleen, dat ze gedurende de les steeds in actie moeten zijn, maar ook het maken der „taken" en de correctie van het vele schriftelijke werk eischt veel meer tijd dan het gewone klassikale onderwijs.

Zoolang dit onderwijs wordt gegeven door menschen, die er zich met hart en ziel aan wijden en zich er geheel aan geven, zullen de resultaten wel goed blijven, maar zoodra dit het geval niet meer is, schijnt het mij toe, niet meer te kunnen concurreeren met het klassikale onderwijs.

Dat zelfde geldt m. i. in nog sterkere mate van het Montessori-onderwijs. Hier staat nog veel meer de zelfwerkzaamheid en vooral de vrijheid van den leerling op den voorgrond. Men kent daar dan ook geen onderwijzers, maar spreekt van leiders en leidsters. Geen tucht en straf in den gewonen zin van deze woorden; geen onderwijzen, maar slechts opwekken van de sluimerende vermogens van den leerling en het geven van leiding. De leerling moet actief zijn, terwijl de activiteit van den leider zoo weinig mogelijk openbaar moet worden.

Tucht moet voortvloeien uit de liefde tot den arbeid; het kind moet werken om den arbeid en niet om het doel. In de keuze van het werk wordt het kind zooveel mogelijk vrij gelaten; alleen als de belangstelling zich al te eenzijdig richt op één vak, tracht de leider(ster) de leerling te bewegen tot een wijziging in zijn arbeid. Doordat het kind in de keuze van zijn werk vrij wordt

gelaten, is de Herbartiaanse belangstelling reeds van te voren aanwezig en behoeft derhalve volgens de Montessorianen niet meer gewekt te worden. Het kind leert zich inspannen.

Montessori rekent met het „psychisch moment“; in verschillende perioden van het kinderleven is het kind lichamenlijk en geestelijk voor verschillend werk geschikt; dit past ze streng toe bij het bepalen van de onderwijsstof.

Rooster en leerplan zijn natuurlijk bij dit stelsel uit den boeze; trouwens ook bij het Daltononderwijs kunnen deze moeilijk worden gevolgd. Ik heb dan ook geadviseerd voor al die scholen de ontheffing te verleenen, bedoeld in art. 90 (aline 6) der Lager-onderwijswet 1920.

Dit geeft echter veel moeilijkheden bij de controle.

Een groot bezwaar tegen de Montessori-methode is nog, dat ze kostbaar is. Vooreerst eischt ze meer lokaalruimte, omdat de kinderen groter vrijheid van beweging moeten hebben dan bij het klassikaal onderwijs, zoodat b.v. in Bussum en ook in Huizen de gevraagde oppervlakte ongeveer $1\frac{1}{2}$ à $1\frac{1}{2}$ maal zoo groot is als gewoonlijk. Dan is ook de exploitatie duurder dan van scholen met gewoon klassikaal onderwijs, omdat de leer-middelen, die bij het stelsel behooren, abnormaal hoog in prijs zijn.

Evenwel, dit is nog niet het nieuwste; daarvoor moet men in Bilthoven zijn bij Kees Boeke, waar daarenboven nog dit voordeel is, dat daar niets van buitenaf is geïmporteerd, maar alles is zijn eigen vinding, ingenieus in letterlijken zin. De inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Utrecht, die in zijn woonplaats Bilthoven zoo dicht bij dit vuur zit, rapporteert daarover aldus:

„Tot een meer uitvoerige bespreking geeft de „School van Kees Boeke“ aanleiding. Zóó staat de school bekend. Ook al is er een hoofd benoemd, die formeele leiding geeft, Boeke is de ziel van het geheel; van hem ging uit het idee en de uitvoering. Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat deze school geenerlei subsidie ontvangt of zelfs zou willen ontvangen; voor een schoolstichting op geheel nieuwen grondslag is een zoo groot mogelijk vrijheid noodig. Ja, zelfs wordt zooveel mogelijk het woord school vermeden: Boeke spreekt bij voorkeur van de „werkplaats“.

Was deze school eerst gevestigd in een bescheiden gebouw, in den loop van 1929 is een nieuwe werkplaats verzeen, die evenzeer afwijkt van den gebruikelijken schoolbouw, als het daarin gegeven onderwijs verschilt van de historisch gegroeide leermethoden.

Van buiten gezien maakt het gebouw den indruk van een cirkel-sector, waarvan de gebogen lijn, geheel uit glasramen bestaande, aan de zonzijde ligt. Deze wand is voorzien van een luifel, die zoo is aangebracht, dat bij hoogen zomer-zonnestand deze dienst doet als scherm tegen zonnestralen, terwijl de laagstaande stralen der winterzon vrijen toegang hebben.

Op de tweede verdieping bevindt zich slechts één groot lokaal en wat hooger, ook van buiten gezien boven het gebouw uitstekend, een klein vertrek, van waar uit de leider de geheele school — er is veel glasafschieding — kan overzien. Dit zoowel met het oog op eventueel noodige controle als opdat een ieder, die den leider noodig heeft, hem aanstonds kan vinden.

Want de bouwwijze van deze school is niet toevallig, maar hangt ten nauwste samen met het geestelijk leven daarin. De school wordt hier gezien als een gemeenschap; een belangrijk punt voor de opvoeding is het uitgangspunt: een onderbroken samenzijn van 9 tot 4 uur met gemeenschappelijke maaltijd. Men ziet: Boeke gaat niet zoover op dit punt als de Deutsche Landerziehungsheime, maar toch doet zijn stelsel sterk daaraan denken — zooals het verslag van mr. T. in het *Algemeen Handelsblad* opmerkt —: in het bijzonder aan de Odenwaldschule van Paul Geheeb.

Natuurlijk zijn niet alle beginselen, volgens welke hier gewerkt wordt, nieuw. Dat de kinderen samen werken, of in groepen, vindt men ook in Montessori-scholen, evenals het begrip van de leiding, die eerst ingrijpt, als de omstandigheden dit als het ware vanzelf noodig maken. De leidende gedachten n.l. harmonische ontwikkeling van lichaam, verstand en gemoedsleven, inbegrepen den schoonheidszin, en voorts de vrije ontwikkeling van ieder kind naar aanleg en krachten, vindt men niet uitsluitend hier. Maar wel een bijzonderheid is de wijze, waarop aan die gedachten uitvoering wordt gegeven. Hier blijkt — als we het al niet wisten — dat de heer Boeke inge-

nieur is. Inventief is hij in hooge mate. Zoo b.v. door zijn hulpmiddelen om de controle en de correctie als het ware automatisch te regelen. En die zijn hier meer noodig dan in een gewone school, omdat hier zooveel individueel werk wordt verricht; onnoodig te zeggen, dat de kinderen die controlemiddelen zelf hanteeren, of ook, dat zij elkaar daarbij helpen. Algemeene bekendheid heeft reeds zijn methode van werken op doorschijnend papier of glas; het kind legt het controle-papier er onder en ziet zijn fouten. Zoo controleeren de leerlingen elkaar met duet-kaarten, waarop aan de eene zijde de vraag en aan de andere zijde het antwoord staan.

Ook zijn taal-apparaat, waarbij de woordsoorten door zichtbare symbolen worden voorgesteld, heeft reeds een tamelijk verbreide bekendheid verkregen. Met die symbolen (plaatjes of een driehoek of vraagteeken) vormt hij zinnestels, die geleidelijk groter worden. Bij vertaling in de vreemde taal gaat men dus niet uit van de moedertaal, maar van de beteekenis der zichtbare symbolen. De methode heeft dus een algemeene geldigheid en bruikbaarheid over de geheele wereld; een bepaald samenstel van symbolen kan evengoed beteekenen: hij eet, il mange, he eats, mangia, enz.

Nog vele andere ingenieuze leermiddelen heeft Boeke bedacht, zoo b.v. voor de jongste leerlingen de venstervellen; dit zijn bladen zeer stevig papier, waarin openingen zijn uitgesneden op regelmatige afstanden. Deze vellen worden op het schrijfpapier gelegd, terwijl in de openingen het te maken werk wordt geschreven. Is het werk af, dan wordt het venstervel vervangen door het controlepapier (doorschijnend); de fouten zijn dan aanstonds zichtbaar. Zoo zijn er ook meerdere leermiddelen voor rekenen en zelfs zijn spelletjes uitgedacht, waarbij de kinderen spelenderwijze iets leeren, vaak zonder dat zij dat beseffen.

Zoo wordt ook de handenarbeid niet beoefend in den gewonen zin, maar is hier handenarbeid in dienst van de gemeenschap: het vervaardigen van meubelen en leermiddelen, reparaties, schoonhouden van het gebouw. Volgens hetzelfde beginsel dient de tuinbouw tot het verkrijgen van voedsel voor eigen gebruik.

Het samenblijven in dezelfde sfeer ziet Boeke als een groot voordeel; bespaard wordt de energie, noodig bij het telkens overschakelen van milieu.

Na den gemeenschappelijke maaltijd wordt iets voorgelezen of besproken, of wel er wordt gezongen of een gemeenschappelijk spel gedaan.

De verbazingwekkende hoeveelheid arbeid, vernuft en toewijding, waarmede deze onderwijsinrichting is opgebouwd, trok natuurlijk de aandacht van velen.

En zoo werd op 27 en 28 December j.l. te Bilthoven een onderwijs-conferentie gehouden, waar uitvoerige samensprekingen plaats hadden over doelstelling, uitgangspunt en minimum-eischen van de nieuwe opvoeding. Ook werden de nieuwe leermiddelen bezichtigd en verklaard. Bijeengekomen waren 126 personen, die behoorden tot allerlei richtingen op onderwijsgebied. Een belangrijk gedeelte van deze besprekingen heb ik bijgewoond; de leermiddelen waren mij reeds vroeger door den heer Boeke gedemonstreerd.

De aanwezigen ter conferentie hebben een aantal punten omschreven, die de leidende gedachten aangeven, waarop deze school is gebaseerd. Ze zijn neergelegd in „Program 1929“.

Voorts werd een commissie samengesteld, die de centralisatie en verspreiding van nieuw uitgewerkt didactisch materiaal — voor zoover dit dienstig kan zijn aan het individueel onderwijs — ter hand te nemen.

Al dit nieuwe, dat in Bilthoven stil aan ontlokten is en groeit met de levenskracht der jeugd, heeft door deze conferentie bekendheid verkregen in wijden kring. En hoe men ook moge staan tegenover de vele en velerlei vraagpunten, die hier aan de orde werden gesteld, dit nieuwe onderwijs, dat nu geen theorie is, maar een stuk levende bloeiende werkelijkheid, verdient de algemeene opmerkzaamheid, belangstelling en waardering.

De film en de radio hebben hun intocht in de school gemaakt en zullen er moeilijk meer uit te verwijderen zijn, gesteld, dat zoo iets gewenscht zou worden. Beide hebben nog maar matig de belangstelling van de autoriteiten. De film heeft de oudste rechten; is ook het aantrekkelijkst. Daarbij is wat te beleven; voor afwisseling kan gezorgd worden. In de school zelf komt de film echter niet; de school gaat naar de film toe. Van een

eigenlijke schoolbioscoop is in mijn ambtsgebied nog geen sprake; wel verleent de een of andere bioscoop aan de school diensten door het op gezette en geschikte tijden onder schooltijd vertoonen van films op velerlei gebied, die van te voren zijn aangekondigd, beoordeeld en in de klasse te voren besproken. Ze vallen wel in de smaak, maar het paedagogisch effect schijnt toch niet groot te zijn. Zoo meldt de inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Zaandam:

„Met de film als leermiddel wordt een ernstige proef genomen te Zaandam; sinds September is in 1929 driemaal een filmles gegeven aan de openbare scholen (behalve n°. 8, waar geen hogere leerjaren zijn dan IV) en aan de bijzondere scholen aan de Vinkenstraat, Bootenmakersstraat, Sybrandsteeg en Bloemgracht 3. De proef wordt nog voortgezet.

De voorloopige indrukken zijn besproken op een vergadering van de betrokken leiders en zijn niet bepaald gunstig. Er wordt geoordeeld: de resultaten wegen niet op tegen de kosten; het geld is beter besteed aan een projectielantaarn; het stilstaande beeld geeft meer kans op resultaat dan het bewegende; de te verwerken leerstof is veel te veel; men verwacht te veel van het zien; tot nu toe is dit tegengevallen, het gevaar bestaat zelfs, dat het zien verwarrend heeft gewerkt.

Aldus verschillende gegeven uitspraken, waaraan als conclusies deze werden toegevoegd:

Men moet buitengewoon voorzichtig zijn bij de keuze der films. Het aantal beschikbare schoolfilms is nog klein en zij zijn, blijkt het, nog lang niet alle goed. Parate kennis kan door de films niet aangebracht worden. Het is twijfelachtig, of de tijd van voorbereiding plus de tijd, noodig voor de voorstelling, gebruikt wordt op een wijze, die voldoende resultaat voor het onderwijs geeft.

Betere films, betere voorbereiding en meer bespreking van het vertoonde na afloop der voorstelling zijn mogelijk.

Wat ik bijwoonde, gaf mij dergelijke indrukken als boven zijn gemeld.

De inspecteur in de inspectie Breukelen heeft er ook mede te doen gehad in Baarn. Hij rapporteert aldus:

„Er liggen intusschen op het terrein van de schoolfilm vele voetangels en klemmen, hetgeen overtuigend blijkt uit een onlangs verschenen rapport van de plaatselijke commissie van schooltoezicht te Baarn, over de schoolbioscoop. De voornaamste opmerkingen uit dit rapport zijn de volgende:

a. Wat het aanbrengen van kennis betreft, oordeelt men algemeen, dat het resultaat, met de filmvertooningen bereikt, gering is te noemen.

b. Vele der tot dusver vertoonde films waren voor de 4de en 5de klasse ongeschikt (te moeilijk), waardoor de noodige belangstelling ontbrak. Het wordt daarom wenschelijk geacht, het bezoeken eener bepaalde filmvertooning voor de leerlingen facultatief te stellen.

c. Bij het uitzoeken der te vertoonen films moet een keuze worden gedaan uit eenige titels. Daardoor kiest men dikwijls verkeerd; d. w. z. men verzoekt vertooning van een film, die boven het ontwikkelingspeil der leerlingen ligt en daardoor voorbereiding onmogelijk maakt.

d. De voorbereiding van sommige films eischte op school vrij veel tijd, waardoor de geregelde gang van het onderwijs niet onbelangrijk werd belemmerd. Het zou daarom in de toekomst wellicht aanbeveling verdienen films te doen vertoonen, die weinig of geen voorbereiding eischen.

e. Het wordt wenschelijk geoordeeld den onderwijzers, die de films zullen expliceren, de gelegenheid te geven op den instructie-avond (den avond, waarop de films voor hen worden vertoond) iemand uit te noodigen, dien zij voor een bepaalde film deskundig achten.

Tot zoover het Baarnsche rapport, dat, naar men ziet, niet vol lof is over de schoolbioscoop. Een deugdelijke keus uit geschikte films (welke geschiktheid men niet uitsluitend naar den titel van de films kan beoordeelen), goede voorbereiding en nabetrachting zijn onontbeerlijk. Het uitleggen, het expliceren, acht ik niet zoo'n belangrijk punt. Als de film zonder explicatie niet duidelijk is, bewijst ze hiermede haar ongeschiktheid en moet dus niet vertoond worden.

Een moeilijk punt is ook steeds, dat de film, die vertoond wordt, dikwijls niet in overeenstemming is met de stof, die op

school aan de orde van behandeling is. Als men b.v. op school bezig is met Voor-Indië, valt de film over een Noordpool-expeditie wel wat uit den toon. Heeft men op school een lantaarn voor stilstaande beelden, dan kan men de vertooning meer doen aansluiten aan de lessen. Bovendien is het stilstaande beeld niet zoo vermoedend als het trilbeeld van de film.

Dit is ten slotte wel zoo ongeveer de algemeene opinie bij het Rijksschooltoezicht in mijn ambtsgebied.

En nu de radio. Nog wat jonger, maar veel krachtiger. Gemakkelijker bij te brengen; in elk lokaal of in een centraal lokaal is ze aan te brengen; de kosten zijn niet zoo groot, dat die een bezwaar zouden opleveren. Alleen er is niet zooveel leven in; er valt niets te zien, alleen te hooren en daarom moet het gesprokene aan hooge eischen van voordracht en belang voldoen. En dit schijnt nog niet altijd het geval te zijn. Dezelfde inspecteur rapporteert:

„Van het nieuwe (schoolbioscoop) komen we op het nieuwste (schoolradio). Door scholen in de inspectie Breukelen werden de volgende radioutzendingen beluisterd: het leven der diepzeevisschen; het Suezkanaal; op reis naar de Indische eilanden; nabootsing van dieren; kippen, post- en sierduiven; het leven der bijen; edelsteenen en diamanten; luchtverbinding Amsterdam—Batavia; Maurits en Oldenbarnevelt; zee- en stranddieren; een tocht door de Sahara; Nieuw-Guinea en de Papoea's; dierenbescherming; vuurspuwende bergen; Sielid; Indische cultuur; een les over de K. L. M.; Napoleon; een reis door Italië; spaar de vogels; herdenking van de Unie van Utrecht; onthulling van een gedenkruiter te Utrecht in tegenwoordigheid van de Koninklijke familie (rede van prof. Blok); het verkeer; sport en sportkleeding; een ballonvaart; walvischvangst; dieren in Artis; het leven en trekken der vischen; causerie over Java door een Javan; aubade op den Dam te Amsterdam; carillonbespeeling; aankomst van een postvlugtuig uit Indië op Schiphol; met een heidenschen jongen te water en te land; de vijgeboom; Hervormingsdag; zanglessen.

Het is dikwijls gewenscht in een voorafgaande les met de leerlingen de radioles voor te bereiden, terwijl voor het bekliven een nabetrachting ook nuttig is. De stof van de radiolessen was soms te zwaar voor de gewone lagere school, woordenkeus en spreektrant van den radiolesgever waren niet altijd eenvoudig genoeg voor de jeugdige luisteraars; ook spreekt de man voor de microfoon soms te vlug. Het hoofd van een dorpschooltje vindt de radio zeer geschikt, om het muzikaal gevoel der leerlingen te ontwikkelen; nu, dit is geen weelde op het platteland! Het hoofd van een ander dorpschooltje meldt o. a., dat de zanglessen ook door de kleintjes dapper worden meegezongen. Sommige sprekers waren wat „taai“, waardoor de leerlingen zich begonnen te vervelen. En ja, als de leerlingen het verhandelde niet kunnen volgen, als het hen niet meer interesseert, vervliegt de aandacht en is het een verloren uur.

Een hoofd der school had zelf thuis eenige schooluitzendingen beluisterd (deze waren van 3½—4 uur en de school eindigde te 3 uur) en besprak daarna de bedoelde onderwerpen („Spaar de vogels“ en „Bloemen“) op school. Zie, dit is een vorm, waarbij verschillende nadeelen van radiolessen worden ontgaan en de onderwijzer zijn leerlingen toch kan doen profiteren van allerlei wetenswaardigheden, die hij van den radiospreker-specialist op een-of-ander-gebied verneemt.

Het is mijn overtuiging, dat de radioles nooit op grootere of kleinere schaal de gewone schoollessen zal kunnen vervangen. Is het al voor den onderwijzer niet eenvoudig een boeiende schoolles te geven, het is voor den onzichtbaren spreker nog veel moeilijker een radioles te geven, die de kinderen van het begin tot het eind „pakt“. Er zijn echter gelegenheden waarbij en onderwerpen waarover beter een bekwaam outsider een radioles kan geven. Ik denk hierbij o. a. aan nationale gedenkdagen, Volkenbondsdag, e. d.

Den inspecteur in de inspectie Zaandam schijnt de aether voor de school nog een zeer onzeker element te zijn.

Een radioles in de R.-K. kweekschool te Amersfoort, die goed voorbereid was, leek me wel te voldoen. De leerlingen maakten aantekeningen en werkten die later uit tot een opstel.

Van een gezet oordeel over het nut van radiolessen moet ik mij echter nog onthouden. De toepassing van de radio in de school is nog te sporadisch en de organisatie van de verschillende richtingen nog te weinig effectief. Gezien evenwel het succes

in andere landen geloof ik toch wel, dat veel moeilijkheden zullen worden overwonnen, ofschoon het toch wel dikwijls vaststaat, dat nooit de radio den levenden onderwijzer voor de klasse zal kunnen vervangen, wat wel het geval zal kunnen zijn met het doode leerboek.

De aansluiting van de lagere school met de scholen voor voortgezet onderwijs gaf weinig reden tot klacht; met de u.l.o.-scholen, ambachts-, industrie- en lagere handelsscholen ging dat langs lijnen van geleidelijkheid; voor de hogere burgerscholen, het gymnasium en het lyceum met een halt bij de barrière van het m.u.l.o.-examen. Boekjes als de „Examen-idioot“ van Thijssen zouden doen veronderstellen, dat er veel dwaasheden bij de toelatingsexamens waren uitgehaald. Niets is minder waar. In mijn ambtsgebied is daarover niet geklaagd, en dat omvat toch het hart van het land voor het grootste deel.

Indien nog wat meer gebruik gemaakt wordt van het oordeel van den onderwijzer, die gewend is om les te geven aan leerlingen, die naar de hogere burgerschool, het gymnasium en het lyceum overgaan en die inrichtingen kent, zal de wagen wel in het goede spoor komen of blijven. Daarmede wil ik niet zeggen, dat het werk van het Nutsseminarium te Amsterdam geen waarde in dezen zal hebben. Verr van dien. Ik geloof, dat de prognose, waarnaar gezocht wordt, wenken zal geven voor de examencommissies, die objectieverend zullen werken op het altijd nog voor een deel subjectieve examen, en ook omgekeerd, het subjectieve oordeel van den onderwijzer corrigerend zal laten werken op het objectieve resultaat van het examen.

Intusschen moeten de „scholastie“ en „intellectuel testa“ nog geijkt worden en dat geschiedt niet zoo gauw. Voor den ijk is het standaardmodel absoluut noodzakelijk en dat is niet zoo gemakkelijk te vinden.

Intusschen is in enkele verslagen het gunstige oordeel van eenige inspecteurs over het nieuwe of hernieuwde stelsel van toelating zoo sterk uitgedrukt, dat ik niet kan nalaten daarvan iets over te nemen. De inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Hoorn zegt:

„Een fout is het geweest deze toelating te doen afhangen van het lager onderwijs. Deze fout is thans hersteld. Bij voorbereiding tot universitaire studie moet de universiteit eischen stellen aan voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs; op hun beurt moeten gymnasium, H. B. S. en lyceum eischen stellen aan de lagere school. Verkeerd was het, dat men genoegens moest nemen met wat de lagere school afleverde. Daarbij kwam de afschaffing van de praeparatoire scholen. In een vlaag van verkeerd begrepen democratie, een vlaag, die nog merkbaar is in verder afgelegen plaatsen als Hoorn, Purmerend, Enkhuizen, meende men, dat alle kinderen van de lagere school een gelijke opleiding moesten hebben; grondschool heet dat. En wie verder wilde, moest verder na de grondschool, die tevens eindonderwijs gaf. Een verzachting hiervan was, de splitsing na het zesde leerjaar. Nu het Koninklijk besluit omtrent de toelating tot de hogere burgerschool deze de mogelijkheid hergeeft om eischen te stellen, is de wederinstelling van opleidingsscholen, die vlugge leerlingen in zes jaar afleveren, een onontkoombaar iets.“

Meer gedetailleerd behandelt de inspecteur in de inspectie Utrecht het vraagstuk.

„Wat de „aansluiting“ betreft, is reeds door sommigen opgemerkt, dat dit woord te weinig omvat. Bedoeld wordt: het aansluitings- en selectie-vraagstuk. Want moet enerzijds de leerstof aansluiten, anderzijds zou moeten bekend zijn, welke leerlingen voor het volgen van middelbaar onderwijs geschikt zijn.“

Indien alle lagere scholen dezelfde leerstof konden onderwijzen, dan zou de aansluiting aan het middelbaar onderwijs weinig moeilijkheden hebben. Maar ieder weet, dat de ene lagere school veel meer bereiken kan dan de andere, ook al zouden beide scholen officieel tot een zelfde groep behoren en een zelfde leerplan hebben.

Nog sterker spreekt dat, als het scholen betreft, die in stadswijken liggen met een sterk verschil in sociaal milieu. Het verschil in de ontwikkeling, die de kinderen thuis opdoen en voorts de hereditieit, zijn factoren, die men niet kan wegeijferen.

Dat onderscheid moge wellicht niet opgaan voor enkele speciale gevallen, maar het is onmiskenbaar in de groote meerderheid der gevallen. Dr. Harnacke stelt in zijn brochure „Standeschule Leistungsschule“ de vraag, of men uit de volksscholen een zelfde procent leerlingen zal krijgen, geschikt voor het M. O.,

als uit de opleidingsscholen, wanneer alle wettelijke belemmeringen zijn weggenomen. Hij stelde een onderzoek in Dresden in, waar afzonderlijke opleidingsklassen bestaan voor kinderen der minder-gesitueerden, welke kinderen echter ook kunnen worden toegelaten op de opleidingsscholen der beter-gesitueerden.

Ofschoon hier geen sprake was van belemmering bij de toelating tot het onderwijs, voorbereidend voor M. O., komt hij tot de conclusie, dat bovenstaande vraag ontkennend moet worden beantwoord. Men bedenke bij het kennismaken van dit resultaat, dat dr. Harnacke een tegenstander is van de standeschool. Trouwens het is van algemeene bekendheid, dat in het bijzonder in de groote steden, waar de contrasten het grootst zijn, een bedenkelijk groot aantal leerlingen der volksschool, in weerwil van het eenvoudiger leerplan, de hoogste klasse niet kunnen bereiken, maar van de school gaan uit het 5de, ja soms uit het 4de leerjaar.

Alle scholen kunnen dus niet in denzelfden leertijd hetzelfde niveau bereiken. D. w. z.: het is niet mogelijk, dat alle scholen aansluiting geven op het middelbaar onderwijs. Dit laatste moet dus aansluiting zoeken bij de hoeveelheid leerstof der beste scholengroepen.

Wie, gelijk Thijssen, de eenheidsschool zou willen invoeren, dwingt de vluggere leerlingen tot remmen of stilstaan; zij moeten wachten tot de zwakke broeders ook meekomen.

Grootere dwang tot onderdrukking van de natuurlijke ontwikkeling is nauwelijks denkbaar. Het toppunt van dergelijke dwangmaatregelen is nog wel, dat (volgens Thijssen) de leerlingen eerst op 14-jarigen leeftijd zouden mogen worden toegelaten. Hier worden 2 jaren van den kostbaren leertijd prijsgegeven. Een 10-jarige ondervinding als leeraar aan een H. B. S.-5 j. e. heeft mij de overtuiging gegeven, dat de 12-jarige leerlingen gemiddeld beter zijn dan de 13-jarigen en veel beter zijn dan zij, die eerst op 14-jarigen leeftijd in de 1ste klasse kwamen.

En die dwang is volkomen ongemotiveerd. Immers, sedert de invoering van evenredig schoolgeld, wordt het maatschappelijk gehalte der leerlingen van een school alleen bepaald door het milieu, waarin de school ligt. De wet, die het schoolgeld regelde naar ieders draagkracht, laat echter vrijheid om het leerplan te stellen op hooger of lager niveau, al naar de behoeften van het gemiddelde der leerlingen van de school. Zoo heeft de gemeente Utrecht ingesteld A-scholen, waar de leerstof in 7 jaren, en B-scholen, waar de leerstof na 6 jaren aansluit bij het middelbaar onderwijs. Hoogstens kan dus de fout ontstaan, dat een kind er een jaar te lang over doet, maar van uitsluiting is geen sprake.

Daarmede blijft toch ruimte voor de vraag, hoe begaafde, doch armere kinderen op de beste wijze kunnen voortgeholpen worden. Dit zou m. i. op de beste wijze kunnen geschieden, door de daartoe geschikte volksschoolkinderen samen te brengen in opleidingsklassen en deze dan toe te vertrouwen aan uitnemende onderwijzers.

Als een fout, die in het bijzonder aan de opleidingsschool wordt toegerekend, en die een beletsel zou zijn voor een goede selectie, wordt vaak genoemd een te groote hoeveelheid parate kennis, die geëischt wordt. In het Utrechtsch Ouderblad klaagt een vader over de overlading. Hij geeft aan, hoe sedert den tijd van Beets en Potgieter zóóveel is geschied, waarvan de jeugd iets moet weten, dat het onhoudbaar is, de hoeveelheid leerstof van een vroegere periode intact te laten. Hij merkt op, dat vóór 50 jaren op de kaart nog witte lappen waren, zoo groot als een half werelddeel, en vraagt, of men op oudere leeftijd nog iets weet van de oorlogen van Witte en Roode Roos, van de zijrivieren van de Po, of wel van de havens van de Oostkust van Jutland. Er is bijgekomen de Groote Oorlog, de vredesbeweging en de sociale beweging. Wordt de leerstof aldus maar steeds automatisch vermeerderd, zonder dat er af gaat?

Het wil mij voorkomen, dat ook deze schrijver, gelijk zooveel anderen, overdrijft, ja, er naast is. Want tegenwoordig is o. a. op het gebied van aardrijkskunde heel wat leerstof over boord geworpen, die 40 jaar geleden algemeen gangbaar was. B.v. tal van kleinere plaatsjes en rivieren, bergtoppen, zijrivieren van zijrivieren. Zelfs wil het mij voorkomen, dat er soms wel te weinig parate kennis is: als b.v. een plaats als Gouda niet gekend wordt. Deventer wordt aangeduid als Darenty en Rome met Turijn wordt verwisseld. Ook bij de geschiedenis is heel wat weggevallen: wie eischt nog de Hollandsche graven?

Wat weet de tegenwoordige jeugd van Frans van Brederode of van de Geldersche onlusten. Ik vind het gemis niet erg, maar men moet toch erkennen, dat ook bij dit vak wel wat overboord is gezet. Maar eene opruiming op groote schaal is gehouden bij het vak Nederlandsche taal: wie verbuigt nog en wat is er overgebleven van de uitgebreide ontledingen van vroeger? Nogmaals: fiat, doch men erkenne de vernedering. Ik kan voortgaan: rekenen: een stervend vak! Fransch: helaas afgeschaff! (Iets is er van bewaard gebleven door het verstandig inzicht der ouders.)

Komen we nu op het gebied der selectie, dan zien we talrijke pijlen gericht op het toelatingsexamen, dat — aanvankelijk afgeschaff — als een phenix uit zijn asch is verreesen. Want beter is het dan vroeger, daar het examen wordt aangevuld door uitgebreide inlichtingen en adviezen van de betreffende lagere school. Tweeërlei aanvallen worden op dit examen gericht. In de eerste plaats door de examenopgaven te critiseren. Bekend is de serie uitvalven van Thijssen, gelanceerd onder den pakkenden titel: „De Examenidiot”, de denkbeeldige auteur, die verantwoordelijk wordt gesteld voor alle dwaze of verkeerde opgaven. Natuurlijk zijn die onder zoo'n groot aantal examenvragen wel te vinden, maar met grappes over een K.M². platina of een vat met water, dat 1 d.M. boven den rand staat, bewijst men niet veel. Critiek op de opgaven is gewenscht, en voor zoover die critiek juist is, strekt ze tot verbetering. Maar met het aanwijzen van enkele uitwassen is het systeem niet veroordeeld. De tweede soort aanvallen, die zich richten op het toelatingsexamen, kiezen als uitgangspunt, dat de doelstelling van het examen verkeerd is. Het is ingesteld op bekwaamheid en parate kennis; aanleg en geschiktheid komen niet tot hun recht. Gemeten moet worden niet de hoeveelheid kennis, maar de intelligentie.

Op het eerste gezicht schijnt deze critiek niet te weerleggen; inderdaad: het kan voorkomen en het komt voor, dat leerlingen ingesteld zijn op de eischen van het examen en daaraan voldoen, zonder nochtans aanleg te hebben voor verdere studie. Maar een methode, die de bedoelde leemte aanvult, is er niet. De tests kunnen in het tegenwoordige stadium hoogstens dienen als studiemateriaal, dat in de toekomst mogelijk vruchten zal geven; men is dus voor de rubrieken aanleg en geschiktheid aangewezen op de lagere school, d. w. z. op een hoofd of een onderwijzer. Het schijnt mij zeer onbillijk, dat een leerling zou afhangen van het inzicht van één persoon, en ik geef verre de voorkeur aan een commissie, die den candidaat niet kent en dus onbevooroordeeld is. Wel moet natuurlijk het advies van de betreffende leerkracht op hoogen prijs worden gesteld, maar beslissing mag dit m. i. alleen brengen in twijfelachtige gevallen; in de overige diene het om directeur en leeraren der middelbare school een kijk te geven op de nieuwe leerlingen, een kijk, die dan later wordt geverifieerd. Vergeten wij toch niet, dat de toelating op „verklaring” een failure is geweest. Ook elke andere methode, met of zonder tests, zal tot teleurstellingen leiden, omdat — gesteld al, dat men den volledigen geestelijken inhoud van een leerling kon meten — de leerling een groeiend, dus veranderend individu is, wiens toekomstige vermogens buiten het bereik vallen van onze meetmethoden. Gelukkig, dat er iets van het groeiend wonder, dat kind heet, van het element der verrassing, van het oncontroleerbare, overblijft. Dat niet reeds op dien leeftijd door een onderwijzer, een (beroepskeuze-)bureau, een ambtenaar, een paedagoog, een psycholoog met of zonder meettoestellen en met of zonder psychogram, wordt uitgemaakt hoe het kind zal worden — haast had ik geschreven: hoe het overeenkomstig de ambtelijke voorspellingen behoort uit te groeien. Gelukkig, dat over de toelating van een leerling niet beslist wordt door gegevens, die geheel subjectief zijn, b.v. door een verslag over zijn karakter en een beschouwing over zijn aanleg. Gelukkig, dat de leerling het gevoel kan hebben zelf door ijver en plichtsbetrachting zeer veel bij te dragen tot het welslagen, tot zijn toelating. Want, wat de candidaat op het toelatingsexamen presteert, geeft al vast eenige waarborgen over zijn bekwaamheid en vaardigheid voor het tegenwoordige en dat is niet van zoo geringe waarde als het wordt voorgesteld. De leerling, die voor dat examen geslaagd is, heeft gewerkt om iets te bereiken; op het examen was hij aangewezen niet op de meer of minder welwillende beoordeeling van zijn onderwijzer, maar op eigen krich.

Ten slotte moge er op gewezen worden, dat het niet zoo erg is, als een aantal leerlingen zijn toegelaten, die tegenvallen.

De vaak gehoorde berekening van het aantal procenten, dat de eindpaal niet bereikt, moge juist zijn de daaruit getrokken conclusie, alsof de afgevalen leerlingen mislukt zijn en het onderwijs voor hen van geen nut was, is onjuist. Vele leerlingen komen reeds met de bedoeling om niet verder te gaan dan de 3de klasse; voor degenen, die na het 1ste of 2de jaar overgaan naar vakscholen of naar het u.l.o. is het genoten onderwijs niet zonder betekenis. Zoo wordt het aantal, dat blijft, steeds kleiner in elke hogere klasse, evenals de doorsnede van een pyramide kleiner wordt naarmate men nadert tot den top. Dus een natuurlijk verschijnsel, dat op een ander gebied nog wel in veel grooter verhoudingen voorkomt: een ton pechblende is noodig om te komen tot een kleine hoeveelheid radium.

De nieuwe toelatingsregeling, examen plus uitvoerige gegevens en advies van de lagere school, werkt nog slechts zeer korten tijd. Laten wij het daarmee eens wat langer probeeren: men geve haar fair chance.

De belangrijkheid van deze beschouwingen moge een exeuus zijn voor het lange citaat.

Wel vind ik de slotbeschouwingen wat cynisch en zou ik gaarne door een doeltreffend testonderzoek, dat ook karakter- en milieu-invloeden registreerde, de vele ellende en het vele verdriet van het niet-slagen voor ouders en leerlingen zien verminderd.

Eindelijk vermeld ik nog, dat de openbare openluchtschool in Amsterdam zoo zegenrijk heeft gewerkt, dat een tweede zal geopend worden. Hebben deze scholen het oog op het zwakke kind, van particuliere zijde is nu opgericht een openluchtschool voor het gezonde kind.

Ook in Haarlem overweegt men de stichting van een openbare buiten- of openluchtschool voor het zwakke kind.

Ten slotte nog iets over briefwisseling tusschen scholen. Die briefwisseling tusschen scholen in ons land levert geen moeilijkheid op: de leerlingen verstaan elkaar direct. Een enkele maal leidde dit tot nadere kennismaking.

Ook hoorde ik van briefwisseling met andere landen. Met Indië staat ze gelijk met de correspondentie in ons eigen land, wat Indië ook is. Maar moeilijker wordt het met landen, waar de taal verschilt. Dan is er steeds een sublineaire vertaling noodig. Deze moeilijkheid kan wel overwonnen worden, als de onderwijzer er zich voorspant.

Ook hoor ik van schoolalbums, die uitgewisseld worden.

Een eigenaardig geval overkwam me zelf. Een leerling uit de vierde klasse eener lagere school in Boston, die wat aardrijkskunde van Nederland geleerd had en wat van de bloembollen van Haarlem had vernomen, schreef een briefje aan een willekeurige vierde-klasser in Haarlem om mededeelingen over Holland en de bloembollen. De onderwijzeres had dien brief gepost met mijn ambtsadres er op en zoo kwam die hier. Ik ben er mee gegaan naar een vierde klasse, heb hem vertaald voorgelezen en gevraagd, wie der kinderen beraid was die te beantwoorden met behulp van de onderwijzers, die bevoegd was voor Engelsch. De heele klasse kwam in actie, en zoo gaat er over eenigen tijd een klasse-epistel naar de vierde klasse der Abraham-Lincoln-school in Boston met opstellen, platen, kaarten, prentbriefkaarten en zeegezichten, die daar zeker met vreugde ontvangen zullen worden. Ik ben benieuwd, of ik er nog wat verder van hooren zal.

Een treurig staal van politieken invloed op de jeugd verhaalt de inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie Amsterdam:

„In den laatsten tijd is op betreurenswaardige wijze gebleken, dat in de communistische partij, meer in het bijzonder in het naar Moskou geörienteerde gedeelte, de meening heeft postgevat, dat de jeugd op de openbare school moet mobil gemaakt worden in den strijd voor de ideale dezer partij. Daarbij meende men meer negatief dan positief te werk te moeten gaan. Door middel van voor de jeugd en quasi door de jeugd geschreven pamfletten, die onder de leerlingen van enkele scholen werden verspreid, trachtte men de jeugd op te zetten tegen de onderwijzers, de schooltucht, een deel der leerstof. Allerlei ongere gedachten worden daarin neergerept en quaesties, voor de jeugd totaal onbegrijpelijk, werden in den vorm van optoerige leuzen den kinderen voorgezet. Ook werden de gedragingen van bepaalde met name genoemde onderwijzers besproken en werden de leerlingen tegen hen opgezet.

Gelukkig was de afkeuring van dergelijk onverantwoordelijk gedoe algemeen; zelfs de geestverwanten in den raad van Amsterdam moesten dit bedrijf desavoueren.

Het leek mij evenwel niet gewenscht, deze kanker kalm te laten voortwoekeren. Nadat mij evenwel gebleken was, dat het gemeentebestuur reeds ter zake diligent was, heb ik verder geen stappen gedaan.

In den laatsten tijd heeft het sinistre bedrijf zich niet herhaald, zoodat gehoopt mag worden, dat deze poging, om in den communistischen strijd ook de schooljeugd te betrekken, zich tot enkele geleverde proeven zal bepalen. Moch dit niet het geval zijn, dan dient ernstig overwogen te worden, welke de meest vruchtbare bestrijding van dit euvel zal kunnen zijn.

Ik ben het met den inspecteur eens, dat daarbij de grootste strengheid moet worden betracht.

B. Statistisch overzicht.

Een algemeen statistisch overzicht betreffende scholen, leerlingen en onderwijzers; betreffende het vervolgonderwijs; betreffende het aantal kinderen, die huisonderwijs genieten, met afzonderlijke vermelding van huisonderwijs ingevolge art. 13 der wet, en met toevoeging van hetgeen overigens omtrent het huisonderwijs valt mede te deelen, is of wordt door de inspecteurs rechtstreeks aan Uwe Excellentie toegezonden.

C. Omvang van het onderwijs in het algemeen.

De omvang van het lager onderwijs is een vrijwel constante grootheid geworden; al komen er zoo nu en dan eenige protuberansen voor op den cirkelschijf van art. 2 der Lager-onderwijs-wet. Bij de vaderlandsche geschiedenis wat staatsregeling, bij de kennis der natuur wat gezondheidsleer, en als speciale „Gesinnungsstoff“ wat van den Voukerenbond, wat van het nut der vogels in de natuur en wat van het natuurgenoet en het tegengaan van boschbranden. Deze laatste gewenschte zaken vlijen zich vanzelf in de andere vakken in. Van een grooter maken van den omvang zou dan ook geen sprake mogen zijn; er is eerder te veel dan te weinig ruimte binnen den cirkelkring.

Een uitzondering moet gemaakt worden voor het facultatieve vak handenarbeid, dat zich in iets sneller tempo gaat inburgeren door den invloed van de opleiding aan de kweekscholen, waar dat vak onderwezen wordt en dat zijn er reeds vele.

Dit vak leent zich ook zeer goed voor de u.l.o.-scholen, als het gegeven kan worden tijdens de uren voor de nuttige handwerken aan de meisjes. Helaas zal dit wel niet mogelijk zijn, daar het Koninklijk besluit van 24 December 1920 (n°. 916) alleen vrijstelling toestaat op verzoek van ouders en voogden en het wel zoo goed als zeker is, dat niet alle ouders der vrouwelijke leerlingen dit verzoek zouden willen indienen.

In Amsterdam is dit vak ingevoerd op alle 22 openbare scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs (7de en 8ste leerjaar) en wordt het gegeven door vakonderwijzers. Alleen de jongens ontvangen dit onderwijs, terwijl aan de meisjes nuttige en fraaie handwerken worden onderwezen. Dit komt mij voor, niet in overeenstemming te zijn met de Lager-onderwijs-wet en zal een nader onderzoek vergen. Aan 20 openbare scholen voor gewoon lager onderwijs wordt het in sommige klassen onderwezen, op 12 bijzondere scholen staat slójd ook op het leerplan.

Overigens zal er eenige weerstand uitgeoefend moeten worden tegen de pogingen van vereenigingen, die met de beste bedoelingen de school willen gebruiken voor alles, wat zij in het belang der maatschappij of van het kind achten.

Zoo wordt den inspecteurs thans weer een circulaire toegezonden van de Nationale Vrouwenraad van Nederland, die meent, dat op de scholen niet genoeg wordt gedaan aan „gezondheidsleer“ en die als zaken, die, volgens haar in de school dienen behandeld te worden, o. a. noemt: ademhaling, ventilatie, gevaar voor infectie; huid, kleding, het verkeer van eenzijdige voeding; bloedstelpen, neusbloeding, hoe een verband moet gelegd worden, behandeling van brand- en andere wonden, enz. Natuurlijk vragen de dames hiervoor deskundige leerkrachten. Weer kans dus op een nieuwe akte voor de onderwijzers. Bovendien zouden ze meer zorg wenschen te zien besteed aan de uiterlijke „welsprekendheid“, zoodat de leerlingen op de lagere scholen worden onderricht hun gedachten onder welgekozen woorden te brengen, deze tot goede zinnen op te bouwen en die juist en beschaafd uit te spreken.

Over den omvang van het onderwijs aan de u.l.o.-scholen ware nog wel wat te zeggen. De oorspronkelijke 3-jarige u.l.o.-school wordt meer en meer een 4-jarige, om aan de eischen van het m.u.l.o.-examen te kunnen voldoen, vooral voor de B-candidaten, maar ook al voor de A's.

De u.l.o.-school, de school voor den middenstand, moge zich afvragen, of de maatschappij die 4-jarige school en die hogere eischen noodig heeft en op prijs stelt. Zoo neen, dan wordt de komende middenstander een jaar langer onttrokken aan zijn levensroeping dan noodig en gewenscht is.

En als daarvoor de exameneischen wat gematigd moeten worden, dan zou dat heelemaal geen bezwaar opleveren.

De laatste resultaten van het m.u.l.o.-examen waren reeds iets minder dan vorige jaren. Erkend moet worden, dat aan de u.l.o.-scholen heel hard gewerkt wordt en dat daar voor de leerlingen het beste nog maar haast goed genoeg is. Het examen heeft het peil van het uitgebreid lager onderwijs geconsolideerd en dat is geen geringe prestatie.

Voorloopig zal dit dan ook nog niet vervangen mogen worden door een schoolexamen, voorop gesteld, dat dit laatste practisch mogelijk ware met het vereischte toezicht en de gewenschte waarborgen.

Bij de lichaams oefeningen, die in eere zijn of komen, wordt in den laatsten tijd ook het zwemmen begrepen. Waar zulks mogelijk is en waar behoorlijk toezicht gewaarborgd kan worden, is daar ook niets tegen. Zwemmen is een lichaams oefening bij uitnemendheid en zoo geëigend voor onzen landaard. Het is alleszins toe te juichen, dat deze verruiming van het leerplan voor vak j toelaatbaar is geacht.

In Amsterdam worden nog proeven gedaan met vrijen arbeid voor de lagere klassen. Aan een school zal n.l. de onderwijzeres in de eerste klasse vrijheid hebben het laatste uur van den middagschooltijd te besteden aan z.g. vrijen arbeid aan de klasse, mits toegezegd wordt, dat het klassepeil aan het eind van het jaar niet lager zal zijn dan het leerplan eischt.

Een andere proef wordt genomen door aan een vijfde klasse gedurende de zomermaanden het onderwijs in de kennis der natuur practisch te doen geven in schoolwerktuinen. Te Amsterdam bestaat de Vereeniging voor schoolwerktuinen, die, met gemeentelijke en provinciale subsidie werkend, in verschillende deelen der gemeente complexen van voor tuinbouw geschikt grond tegen geringe betaling ter beschikking stelt van de schooljeugd, die — onder deskundige leiding — van April tot October zich toelegt op bloemen- en groententeelt. De wensch werd geuit om een proef te nemen met dergelijk werk in klasseverband en de onderwijzer Nooteboom nam op zich de proef te nemen. Dezerzijds werden de volgende voorwaarden gesteld en door burgemeester en wethouders overgenomen:

1. De proef wordt slecht genomen met instemming van het hoofd der school.
2. De tijd, in den werktuin doorgebracht, wordt beschouwd als een schooltijd, vallende onder de Leerplichtwet.
3. Bij ongunstig weder wordt de les in natuurkunde in de school gegeven.
4. Treedt tijdens den arbeid ongunstig weder in, dan wordt de les voortgezet in theoretischen vorm in het op den tuin aanwezige gebouw.
5. De proef wordt niet genomen, als niet alle kinderen meedoen. (Zij, die de kosten niet konden betalen, werden door de vereeniging gratis toegelaten.)
6. Aan het eind van het schooljaar zal door den onderwijzer een rapport aan burgemeester en wethouders worden ingediend over den gang van zaken en de bereikte resultaten.

De schoolopziener, in wiens ressort de school gelegen is, waar de proef werd genomen, rapporteert hierover aldus:

„In het zomerhalfjaar vielen 23 zulke middagen, waarvan 17 gebruikt zijn; 5 waren regendagen, éénmaal was de onderwijzer ziek.

Als voordeelen van een dergelijken middag kunnen worden aangevoerd, dat het kind *beleeft* en *doet*, wat het anders hoort vertellen of leest.

Gekweekt worden tuinkers, tuinboon, sjalotten, struikroos, herfstaster, radijs, wortelen, viooltjes, vergeet mij niet, narcis, tulp, hyacint, pinksterbloem, zonnebloem, biet, snijbiet, goudsbloem, chrysant, blauwe druif, kool, spersieboon, doperwt, leeuwenbek, roos, margriet, koren, aardappel; inderdaad een

respectabele rij van gewassen, met welker leven het kind aardig vertrouwd raakt.

Tegelijk komt het in aanraking met het leven van allerlei insecten, mollen, vogels. In het winterhalfjaar worden deze dieren behandeld.

Zonnestand, windstreken, zonnetijd, grondwater, slooten zijn weer begrippen uit de aardrijkskunde, die het kind veel beter buiten kunnen worden bijgebracht dan in het schoollokaal, b.v. het contruieren van een zonnwijzer met een stok etc.

Opstelletjes, dieetee's, teekeningen van en over een en ander maken een uitstekenden indruk van de resultaten naar de zijde der geestelijke ontwikkeling dezer leerlingen.

Ik kan mij dan ook wel vereenigen met de meening van het hoofd dezer school (Stadionschool), dat de proef als geslaagd mag worden beschouwd.

Nog kan worden medegedeeld, dat de kosten per kind f 4.75 bedragen. De opbrengst van ieders stukje grond werd het eigendom van den leerling: kool, aardappelen, etc., maar vooral bouquetten!"

Deze welgeslaagde proef heeft aanleiding gegeven om in 1930 op ruimer schaal voort te gaan. Op een negental scholen maakt men daarvoor plannen gereed.

Het aantal Fransche cursussen voor leerlingen, die later voortgezet onderwijs in het Fransch zullen genieten, neemt steeds toe, en zoo is de Franschloze toelating tot de H.B.S. tot een belching geworden. Vrijheid tot het onderwijs in het Fransch in de 5de en 6de klasse, b.v. voor 2 uren per week, zou geheel en al liggen in den geest van de wenschen der ouders en in het belang van hun kinderen, die dan niet in de eerste klasse der H.B.S. met twee nieuwe talen te gelijk behoeften te beginnen. Dat het zevende leerjaar die vrijheid al heeft, doet hieraan niets af; de begaafde leerling gaat naar de H.B.S. uit het zesde leerjaar, wat ook de propagandisten van de 7-jurige grondschool mogen propageeren.

En de H.B.S. demonstreert haar welgevallen in die weinige kennis van het Fransch voor haar admitteerende leerlingen op in het oog loopende wijze.

De naaimachine in het zevende leerjaar voor de meisjes en de schrijfmachine in het derde leerjaar der u.l.o.-school doen haar intrede in de school. Praktijk des levens! Zeer zeker, en wie zou haar invloed in de school willen keeren?

De stenografie en de schrijfmachine zijn leermiddelen bij het schrijfontoerwijs, die aller waardeering hebben, en zoo gaat het zeker ook met de naaimachine.

Het vervolgonderwijs ligt op apegapen. De ontwikkelingscursussen komen er voor in de plaats. Ze zijn wat wild struikgewas, die cursussen. Kan de wettelijke gaardenier ze wat in het fatsoen houden, de volksontwikkeling zou er mee en er door gebaat zijn.

D. Resultaten van het onderwijs in het algemeen.

Er blijkt meer en meer een gevoel van ontevredenheid te komen over de resultaten van het lager onderwijs. Speciaal dan nog wel van het gewoon lager onderwijs. Men zou die klacht aldus kunnen formuleeren: het lager onderwijs kost zooveel meer dan vroeger; gebouwen, leermiddelen en leerkrachten zijn zooveel beter dan voorheen en toch zijn de resultaten niet in overeenstemming met dit alles vooruitgegaan.

't Sprekt vanzelf, dat een dergelijke klacht ter beantwoording een uitgebreid onderzoek vereischt, waaraan we nog niet toe waren in 1929. Maar waar we als Rijksschooltoezicht met die klacht in aanraking kwamen, daar trof ze ons pijnlijk en daar voelden we instinctief het onjuiste ervan.

We hebben de gedachte, dat we op velerlei gebied reusachtig zijn vooruitgegaan, en ook, dat we de vergelijking met het buitenland best kunnen doorstaan. Maar die vaardig is in het worteltrekken, zit nog wel eens verlegen met een eenvoudige hoofdrekening. Om nu met een klinkend betoog de geopperde bezwaren weg te nemen, daartoe waren we niet in staat. Laat ons hopen, dat een dieper gaand onderzoek ons daartoe na een paar jaar wel in staat stelt.

Evenwel hebben eenige inspecteurs al gereageerd op de klacht in hun rapport over dit verslagjaar. Ik meen goed te doen er iets van aan te halen. Ik begin met den inspecteur in de inspectie Hoorn. Deze schrijft:

„En worden nu de resultaten steeds minder? Is het werkelijk waar, dat we achteruit gaan, ondanks de stijgende kosten?

Er zijn eenige punten, die een juiste beantwoording van deze vraag verhinderen. We kunnen niet zoo maar met ja of neen ons eraf maken, maar moeten eerst ons rekenschap geven van enkele schijnbare aanwijzingen voor een achteruitgang.

Daar is allereerst de anarchie in de spelling. Niemand weet meer, waaraan hij zich houden moet. Voor de school is de vrijheid tot een chaotischen willekeur uitgegroeid, die zijn toppunt zal gaan bereiken, als de nieuwe oogst van de kweekscholen taalles zal gaan geven. Voor wien nu de spelling het eenige van het taalonderwijs beteekent, moet dit vak er wel heel treurig gaan uitzien en aangezien het meerendeel der klachten over de resultaten van het lager onderwijs gegrond is op een achteruitgang van het grammatica-onderwijs, ligt het voor de hand, dat hier een uitgebreid veld voor weeklagen aanwezig is. Deze klachten echter kunnen slechts van tijdelijken aard zijn. Op den duur moet er toch wel een algemeen geldende en erkende spelling van de Nederlandsche taal komen, en dan zullen de onderwijzers weer weten, waaraan ze zich te houden hebben, en dan verstoppen we de klachten. Om bij het taalonderwijs te blijven, is er toch ook reden tot tevredenheid, dat het stellen zooveel meer aandacht vraagt op de lagere school. Zelf een brief opstellen, zelf een mededeeling doen, zelf een relaas geven, dat wordt den kinderen zoo grondig geleerd, dat zij later, ook al hebben zij alleen maar 7 jaren onderwijs genoten, beter, veel beter hun gedachten op schrift zullen kunnen brengen, dan dat het tegenwoordige geslacht van volwassenen het vermag."

En de inspecteur in de inspectie Zaandam rapporteert:

„Wanneer ik ook dit jaarverslag aanvang met als mijn meening uit te drukken, dat de toestand van het lager onderwijs in de inspectie Zaandam bevredigend is, dan geschiedt dit niet zonder mij te herinneren, dat in den laatsten tijd over dien toestand, over het geheele land genomen, soms met duidelijke ontevredenheid gesproken wordt; ik kan deze echter niet deelen.

Er zijn m.i. twee wijzen van vergelijken mogelijk, maar beide uiterst moeilijk.

De eerste is, dat men tracht normen van kennen en kunnen vast te stellen van hetgeen op een zoo groot mogelijk aantal lagere scholen geleerd wordt. Voor de vakken rekenen, schrijven, vrouwelijke handwerken en enkele andere zal men zich daarbij niet behoeven te beperken tot de scholen van één land. Men zal dan, een zuiver onderzoek ingesteld hebbend, kunnen zien, welk land aan de spits staat, en mogelijk één of meer landen vinden, die er in vergelijking met de andere slecht voorstaan.

De tweede is, dat men normen van eischen opstelt, die men betreffende bepaalde leervakken der lagere school door 't maatschappelijk leven acht te worden gesteld aan hen, die er met geen andere kennis dan die der algemeene volksschool in treden. En dat men dan nagaat, in hoeverre daaraan wordt voldaan. Welke plaats een volk inneemt tusschen andere, is dan weer alleen na te gaan, als het onderzoek internationaal was.

Wat tot nu toe gedaan kon worden, schijnt mij nog het materiaal voor veiliggaand oordeel niet te geven.

Mijn niet ongunstige meening grond ik op vergelijkend nagaan mijner indrukken van toen ik als hoofd eener school nu en dan, vooral bij gelegenheid van bezoek in de klassen van solliciteerende onderwijzers, begon, meerdere scholen te leeren kennen. Ik geloof niet, dat we in de laatste vijf en twintig jaar zijn achteruitgegaan. Zegt men daartegenover, dat ons lager onderwijs onvoldoende is (ik denk aan de tweede toetsingswijze bovenbedoeld), dan zou men toch in de eerste plaats moeten geven welomschreven eischen, waaraan het over de heele linie had te voldoen en bij onderzoek niet voldeed.

Op navolgenswaardige voorbeelden wijzen; redelijke nog vervulbare wenschen poneeren, liefst met bewijs dier vervulbaarheid; individuele of, laat het zijn, véél geconstateerde gebrekkigheden vermelden, liefst met een remedie daartegen, verder kan men het nog niet brengen. Dit is nog geenszins: ons volksonderwijs in zijn geheel onvoldoende achten. Ook als ik spreek van het constateeren van gebrekkelijkheid, en het soms durf doen van gebrek, wil dit nog niet zeggen, dat ik sta voor een absoluut tekortschieten. Zoo is de vraag te stellen, als men b.v. de systematiek weinig meer ziet tellen bij de tegenwoordig heersche richting van het natuurhistorisch onderwijs: staat daar

geen groot voordeel in groei van liefde voor de natuur tegenover? Ik geloof dit nu wel niet, maar hoe zal ik bewijzen? En indien ik met juistheid zie, dat er minder belangstelling voor feitelijke kennis van planten en dieren is dan een paar decennien geleden, is zulks dan geen noodwendige (voor mij droevig) gevolg hiervan, dat de menschen steeds meer rondraaien in het al maar toenemend gekroel hunner eigen maatschappij?

Dit mag van een gebrek doen spreken, door zeer velen te constateeren; door velen te gevoelen, maar het recht tot veroordeelen geeft aan wie van geen hooger dan een algemeen ambtelijk of een algemeen en objectief maatschappelijk standpunt oordeelt, ook dit niet."

In Amsterdam is de klacht niet van de lucht en de inspectie aldaar is er niet gerust op. Een schoolopziener rapporteert:

"Over het verlaagd peil van het onderwijs wordt letterlijk door elke leerkracht geklaagd. Men hoort bijna bij elk bezoek: „Het is vreemd, maar ik kan lang niet meer bereiken, wat ik vroeger kon." Over de vermoedelijke oorzaken, als m. i. veranderd peil der methoden, wegwerking van een deel der leerstof e. d. wordt verschillend gedacht, maar het peil is lager geworden, daarover is de klacht niet van de lucht.

Als men nu ook nog eens nagaat, hoeveel tijd er aan het geregeld onderwijs wordt onttrokken, dan spreekt het immers vanzelf, dat er minder resultaten of laten we zeggen andere resultaten worden bereikt. Er zijn toch scholen, waar men door godsdienstonderwijs, handwerken, lichamelijke oefening en baden letterlijk geen enkele morgen de klasse in haar geheel rustig bij elkaar heeft. Hoe wil dat goed werken!

De klachten over de ongelijkheid in vorderingen bij Nederlandsche taal en rekenen in de scholen voor voortgezet lager onderwijs zijn legio. Toevallig trof ik dezer dagen een uitzondering. Een onderwijzer van het voortgezet lager onderwijs vond niet, dat er iets aan de opleiding der vorige zes jaren ontbrak; dat het meerendeel der leerlingen weinig of niets wist van de zinsdeelen of woordsoorten, was volgens hem geen bezwaar. Bij het leeren der vreemde talen in de klassen 7 en 8 kon men dit gemakkelijk bijbrengen. Hoofdzaak was het zuiver schrijven.

Dien zelfden morgen trof ik in dezelfde school een klasse van 27 leerlingen (7de leerjaar), waarbij naast grove fouten in de werkwoordvormen ook bleek, dat slechts 2 leerlingen het woord sollicitant konden schrijven.

Dit necht ik toch wel poover! En dit peil was zeer zeker niet hoog!"

Een ander meldt:

"Grootte inspanning en lofwaardige dienstijver bij een aanmerkelijk deel van het personeel der scholen zijn vaak niet bij machte om de resultaten te leveren, welke men op grond van ervaring meende te mogen verwachten. In de lagere leerjaren, als het gaat om de resultaten van het meer automatische in het schoolwerk, kan men vaak van succes zelfs getuigen; doch als in de hogere leerjaren de denkvakken eischen gaan stellen aan concentratievermogen en verdieping, moet maar al te vaak een tekort geconstateerd worden."

En nu gaat men het aantal lesuren, te besteden aan lichamelijke oefening, in Amsterdam vanaf het derde leerjaar nog uitbreiden tot 3!

Ik wensch mij nog van een positief oordeel te onthouden; een volgend jaar biedt daartoe, na meerder gegevens, wellicht betere gelegenheid. Op één ding moet ik echter nu reeds wijzen, nl. op de spellingchaos. Onze lagere school leert de kinderen niet meer vast worden in de gebruikelijke spelling; de onderwijzers hebben die zelf niet meer geleerd, en kunnen ze niet onderwijzen. Dat wordt een ramp, tenzij Uwe Excellentie als van hooger hand ingrijpt. Er moet meer vastheid komen, hoe dan ook. De H. B. S. klaagt in dat opzicht over de lagere school, maar de H. B. S. gaat aan hetzelfde euvel mank.

En de spellingmoeilijkheden zijn vele; om ze te overwinnen voor het leven, moeten er zeer veel lesuren aan besteed worden op de lagere school, en menigen vraagt zich af: kon die tijd niet besteed worden? B.v. aan het begrijpen der taal en aan het stellen in eenvoudige spelling. Deze vraag wordt in breeden kring bevestigend beantwoord en — ziedaar de minachting voor het spellingonderwijs, dat al overslaat op alle spraakkunst-onderwijs. En ons volk heeft er recht op, door de lagere school in dit opzicht voldoende te worden geholpen. Met elk jaar wachters wordt de toestand echter meer kritiek.

Bij dit verslag behoort een bundel verslagen over den toestand van het onderwijs in vak j; voor het volgend jaar komt zoo iets over het vak rekenen en daarna voor de nuttige handwerken voor meisjes. Indien daarvan centrale rapporten gemaakt worden, zooals het plan is, dan vindt Uwe Excellentie daarin een gemakkelijk overzicht. Dit is reeds geschied voor het vak aardrijkskunde (1927) en staat te geschieden voor het vak Nederlandsche taal (1928). Ik meen het niet noodig te mogen oordeelen hier in dit verslag over de genoemde vakken breed uit te weiden.

Van de andere vakken moge alleen het nieuwere, dat in de methodiek zich daarbij openbaart, melding verdienen. Ik begin met het vak schrijven.

Schrijven. Hoe eigenaardig het ook klinkt in onzen tijd van de schrijfmachine en de stenografie, er is weer belangstelling gekomen voor ons schrijven, of liever gezegd, voor ons handschrift. De bureau's mogen dan de schrijfmachines gebruiken, de practijk voor den gewonen schrijver is nog niet, dat hij zijn dagelijksche correspondentie op een Oliver of andere machine in orde brengt.

Was dit zoo, of moest dit zoo worden, dan zou de lagere school zich van het gewone schrift kunnen afmaken met een minimum vaardigheid, om al gauw over te gaan tot het machineschrift. En voor fabrieken à la Ford kan de tijd gekomen zijn, om de wereld te overstroomen met „portables", die even gemakkelijk als goedkoop van school naar huis, van kamer naar bureau konden meegenomen worden, zooals men nu zijn school- of aktentasch meeneemt, misschien is dat het zicht over een jaar of tien, voorloopig is het nog niet zoo.

En onder de hand is het handschrift van domine's, dokters, advocaten, auteurs, journalisten en andere gewone menschen onleesbaar geworden. En men vraagt, al was het alleen maar ter besparing van tijd en ergernis, weer duidelijk schrift. Is dit te verkrijgen met ons „lopend schrift"? Natuurlijk zeer goed, maar het kost wat moeite en alle scholen voor voortgezet onderwijs, de academie niet voor het minst, werken dat tegen door het vragen van veel schriftelijk werk en dictaten in een minimum van tijd klaargemaakt. Zoetjes aan kan alleen een typograaf nog gewoon schrift lezen.

Daar komt het blokschrift, het script-writing van Engeland en Amerika, mooi, duidelijk schrift, een lust voor de oogen. Eerst schuchtere pogingen van juffrouw Schalij en den heer Bakkum van de school der Nieuwe Schoolvereniging, hoofd de heer Vrij te Amsterdam, en weinig critiek. Een arzenen, of het wel een karakteristiek schrift zou worden, wordt weggenomen door een tentoonstelling van series klasse-schriften in het Gemeentelijk Museum te Amsterdam. En de triomftocht begint.

De kantoren accepteerden het; de moderniteit maakt er zich meester van. Er wordt reeds geblokt, er zal nog veel meer geblokt worden. Ik geef het een goede kans, maar afwachten is toch nog de boodschap.

Intusschen heeft een bekend methodieker voor het vak schrijven zijn nieuwe handleiding al heelmaal gezet in het teken van het „Blok". Mereantiel of paedagogisch? Wie zal het zeggen? Wij zeggen allebei en dat is toch een merkwaardig symptoom. Op het examen „schoonschrijven" M. O. en bij het onderdeel schrijven op het examen L. O. 77a zal het wel verder aan de orde komen.

Het is nog geen loepend schrift, meer staand schrift; maar dat statische zal wel dynamisch worden en dan gaat het er wel van door. Het aanvankelijk oordeel van de inspecteurs, die er kennis van namen, is niet ongunstig.

Zingen, niet zang, zooals vakdeskundigen willen beweren.

Ik heb haast een vergadering van muziekpaedagogen bijgewoond, waar over het zangonderwijs op de lagere school werd gesproken. Der langen Rede kurzer Sinn was: deugt niets van; wordt ook niets, zolang het vak in handen blijft van den gewonen schoolmeester; de vakmensen moeten het in handen nemen.

Ik heb op een inspectievergadering, waar het onderwerp doof een minder exclusief vakmensch zeer goed werd behandeld, de onderwijzers opgezet toch nooit en dan ook nooit dat mooie vak uit handen te geven en het over te geven aan de vakonderwijzers. Daarenboven is dat ongunstig oordeel over het zingen op de lagere school in zijn algemeenheid gruwelijk onbillijk. Er zijn scholen, waar voortreffelijk gezongen wordt, waar de

zang op zeer hoog peil staat; de tegenwoordige onderwijzer wordt op de kweekschool beter in dit vak opgeleid en ik mag zeggen, dat het zangonderwijs op onze opleidingsinrichtingen op zeer hoog peil staat.

Dat neemt niet weg, dat er op nog vele scholen, dorps- en stadsscholen, niet bepaald mooi gezongen wordt. Toch is er aan elke school wel een leerkracht verbonden, die goed zingen kan. Welnu, laat deze de leiding nemen of krijgen. Niets geen bezwaar.

Dat het van bord of blad tweestemmig zingen in de hogere klassen, 6 en 7, zeer goed mogelijk is, en met het cijferschrift gemakkelijker aangeleerd wordt dan met het notenschrift, is vrijwel het algemeen oordeel. Het cijferschrift handhaaft zich dan ook nog altijd, ondanks de tegenwerking van de vakmensen.

De op verzoek van Uwe Excellentie door de inspecteurs gehouden enquête heeft het volgende aan het licht gebracht:

Inspectie.	Scholen voor G.L.O.				Scholen voor U.L.O.			
	Noten.	Cijfers.	Beide.	Op het gehoor.	Noten.	Cijfers.	Beide.	Op het gehoor.
Alkmaar	37	35	36	—	3	6	3	—
Amersfoort . . .	36	35	31	13	10	3	3	6
Amsterdam . . .	49	373	86	1	15	15	22	—
Bruckelen	49	44	36	9	2	2	2	1
Haarlem	54	27	48	3	6	5	7	—
Den Helder	6	50	33	—	1	1	6	—
Hilversum	—	80	36	—	—	5	3	6
Hoorn	36	32	48	—	2	—	1	—
Utrecht	27	14	79	3	11	3	6	—
Zaandam	17	43	37	2	4	2	5	1
Totaal	311	733	470	31	54	42	58	14

Wel wordt later, op instrument, bij vocale muziek, het cijferschrift weer losgelaten, maar „ook“, deskundigen verzekeren, dat die overgang op lateren leeftijd gemakkelijker gaat, en dat de lagere school er in het hoogste leerjaar al mee zou kunnen beginnen.

Het is echt jammer, dat er bij het uitgebreid lager onderwijs zoo weinig aan het zingen gedaan wordt. Geen tijd, en bij de jongens: stemwisselen. Ik zou zeggen: „wel tijd“ en tijdens het stemwisselen mond houden. En dus: zingen op de u.l.o.-school.

Ons volk zou niet muzikaal zijn — maar er wordt veel gezongen en er zijn ook heel wat verenigingen voor vocale en instrumentale muziek.

Jammer, dat het Protestantsche kerkgezag zoo weinig aan eischen van schoonheid beantwoordt; het kerkgezag der Roomsche-Katholieken staat veel hoger. Merkwaardig is, dat zich daarvoor een nieuwe methode baanbreekt, waarover enkele inspecteurs schrijven, nl. de heeren van Loon en Weustink. De eerste meldt:

„Bij mijn schoolbezoeken in 1929 heb ik in een 2de klas van een R.-K. school voor g. l. o. kennis gemaakt met de resultaten van de Amerikaanse methode-Ward. Ik had indertijd bij gelegenheid van de Gregoriusfeesten te Utrecht, toen miss Ward haar systeem demonstreerde, een hoog idee gekregen van de toen gehoorde resultaten. Maar ik was eenigszins pessimistisch ten opzichte van de schoolpraktijk. Ik beschouwde het geleverde als goed voor de concertzaal, verkregen door geweldige oefening, maar onbereikbaar voor de school.

Wat ik echter te Zeist hoorde in die klas van plm. 36 jongens, onder leiding van een betrekkelijk jong onderwijzer met goede zangstem, overtrof verre mijn verwachtingen. Met groeiende belangstelling hoorde ik de kinderen het Onze Vader en het Wees gegroet reciteeren met zoo mooie reine zangstem, als ik slechts bereikbaar achtte voor zeer geoefende zangers, die weten, hoeveel innerlijke inspanning het kost, om de bij herhaling terugkerende groote terts in de melodie do-re-mi op toon te houden.

Verder gaf een der leerlingen aan zijn medescholieren door het opsteken der vingers een muzikaal dictée op. De heele klas reageerde onmiddellijk, en bleef bij deze oefening bewonderenswaardig op toon; vooral de groote terts en reime quart waren een echte „Orenweide“. Bij het zingen stonden de kinderen achter elkaar, en bewogen bij 2-kwartsmaat de armen zijwaarts

hoog tot schouderhoogte en omlaag; bij driekwartsmaat voorzij-laag. Deze trousseau is zeer bevorderlijk voor de ademhaling, en den stand van borstkas en middenrif.

Eerlijkheidshalve moet ik zeggen, dat het reciteeren van het Sybolum mij niet zoo goed beviel. Hierbij werd echter een oude kerktoon gebruikt, die in onze muziek mineur zou genoemd worden.

De resultaten verbluften mij zoo, dat ik voor de zekerheid zelf ook een proef wou nemen. Ik trachtte met het opsteken van de vingers een melodie uit de klas te halen, waarbij ik opzettelijk gebruik maakte van terts en kwartsprongen omhoog en omlaag. Alles lukte glansrijk. Aardig demonstreerde zich de vlugge reactie der kinderen. Bij vergissing stak ik de vuist omhoog, toen ik bedoelde de do, die met den duim aangegeven wordt, te laten zingen. Onmiddellijk klom er een schaterlach door de klas, en een leuke jongen zei spontaan: „Nu moeten we zeker stilhouden“.

Na dien tijd heb ik mij herhaaldelijk afgevraagd, of de Ward-methode, die eigenlijk ontstaan is voor verbetering van den R.-K. kerkzang — speciaal voor het Gregoriaansche —, niet veel moois bevat voor ons zangonderwijs in het algemeen.

De tweede schrijft:

„Zeker omdat zooveel leerlingen van Katholieke scholen opgeleid worden voor koorzanger en de meeste leerlingen 's morgens een H. Mis gaan bijwonen, waaronder verschillende, in de school geleerde liederen gezongen worden, staat op deze scholen dit vak op een vrij hoog peil. En ik voorzie, dat dit stijgen zal, nu zooveel onderwijzers in onderscheiden plaatsen cursussen volgen om bij het zangonderwijs toe te passen de methode-Ward, welke heel spoedig mooie resultaten geeft. 't Volgend jaar hoop ik hieromtrent belangrijke mededeelingen te kunnen doen.

Wiskunde en handelskennis bij het uitgebreid lager onderwijs.

De inspecteur in de inspectie Amersfoort meent achteruitgang te bespeuren in de vaardigheid in deze vakken. Hij schrijft:

„Het schijnt, dat deze vakken in het teeken van achteruitgang staan. Voor wiskunde is het eenigszins te verklaren uit het feit, dat de u.l.o. over het algemeen door veel meisjes bezocht wordt, die wiskunde in het latere leven maar bij wijze van uitzondering noodig hebben. Voor de jongens is de daling van het peil echter te betreuren. Vooral de aanstaande ambachtslui zouden er van kunnen profiteren, en de jongelui, die voor de zeevaart op willen gaan, kunnen het niet missen.

En dat de handelskennis niet floreert, zou wel eens zijn oorzaak kunnen vinden in de verdeeldheid van keuze der te behandelen onderwerpen, die herhaaldelijk in de u.l.o.-pers tot uiting komt. Of ook de oprichting van handelsdag- en avondschoolen er invloed op heeft, is een vraag, die mogelijk in bevestigenden zin zou moeten worden beantwoord.

Ik heb daarover niet meer klachten gehoord; toch is het mijn ervaring bij de m.u.l.o.-examens geweest, dat men wel zoowat de uiterste limiet van het eischbare in die vakken bij deze examens heeft bereikt.

E. Over de onderwijzers in het algemeen.

Behoudens enkele schaarsche gevallen van plichtsverzuim, onbehoorlijk gedrag en met leerlingen gepleegde onzedelijkheid, moet met blijdschap en dankbaarheid getuigd worden, dat het corps lagere onderwijzers voldeed aan hoge eischen. Alle inspecteurs zijn het zonder één uitzondering daarover eens.

Ook zijn de onderlinge verhoudingen beter, veel beter vaak, dan men uit de elkaar bekijvende onderwijsorganen zou vermoeden. Het openbaar onderwijs heeft in dezen een slechter reputatie dan het bijzonder. De geesten voelen zich daar tot vrijer en kernachtiger gedachtenuiting bevoegd. Ook worden de schoolverhoudingen daar sterker gehouden in de objectieve sfeer. Dat geldt zoowel van de verhouding tusschen de leerkrachten onderling als die tusschen personeel en ouders. Het huisbezoek was oorspronkelijk meer in zwang bij het bijzonder onderwijs; maar de onderwijzers van de openbare school voelen er toch ook meer en meer het belang en het nut van. De inspecteur in de inspectie Hilversum typeert de zaak zoo juist, als hij zegt:

„De verhouding tusschen de onderwijzers en leerlingen is beter, ik zou zeggen vriendschappelijker, dan eenige decennien

geleden. In de eerste plaats wijs ik op het verschijnsel, dat er scholen zijn, waar het personeel geregeld „huisbezoek” doet, terwijl dit op andere scholen zoo goed als nooit plaats heeft. En nu is mij gebleken, dat in den regel bij de eerste scholen de verhouding tusschen ouders en leerkrachten beter is dan bij de laatste. En dat is wel te verklaren. Een geregeld contact met de gezinnen leert ons vele omstandigheden kennen, die ons anders verborgen blijven en die invloed uitoefenen op de lichamelijke en geestelijke gesteldheid van het kind en daardoor op zijn geschiktheid voor het onderwijs in de school. Veel weten is veel begrijpen en veel vergeven. En de ouders, vooral die uit den kleinen burgerstand, stellen het bezoek van meester of juffrouw zeer op prijs. Mij is hier een onderwijzeres bekend, die geregeld één avond per week besteedt om de ouders der kinderen (allen uit de „volksbuurt”) te bezoeken en met ze te praten over hun kinderen. Zoodra een harer pupillen ziek is, komt de „juffrouw”, neemt iets mee voor de(n) patiënt en spreekt hartelijk met het kind en met de ouders. Men moet de ouders over deze onderwijzeres hooren spreken; ze verafgoden haar eenvoudig. Zij behoeft zoo goed als nooit te straffen; want de kinderen weten, dat ze dan van vader of moeder nog meer straf krijgen; bovendien is een bestraffende blik van de juffrouw genoeg, om den stoutsten engel in toom te houden. Daar heerscht de liefde en deze „vermag alle dingen”, zegt de apostel Paulus.

In die zelfde buurt kwam het vorige jaar aan een andere school een onderwijzeres, die zich „te hoog voelde” om de vrouwen der arbeiders op straat te groeten en dezen te woord te staan. Ofschoon ze een goed onderwijzeres was, had ze zich zelf binnen een paar maanden onmogelijk gemaakt: men had „dat wijf weggepest”.

Een ander punt, waarop ik nog even wijs, zijn de oudercommissies en de ouderavonden. Deze kunnen, mits goed geleid, ook bijdragen tot een goede verhouding. Ook daarvan heb ik meer dan één voorbeeld gezien in Hilversum. In den regel geeft men op de ouderavonden in de pauze gelegenheid om met de onderwijzers te praten, waarvan door vele ouders gebruik wordt gemaakt, terwijl dan dikwijls het schriftelijk werk der leerlingen ter inzage ligt, alsmede hetgeen op de handwerkes of in het slöjdlokaal is vervaardigd.”

In de groote steden, en in de grootste stad van mijn ambtsgebied in het bijzonder, komt de verhoudingsquaestie wat sterker naar voren. Nog altijd werkt de afschaffing van het ambulantisisme na. De onderwijzers voelen dit als een stukje van hun victorie, de hoofden — speciaal de oudere — als een handicap voor het goed doen functioneeren van het raderwerk der school als een geheel. Ze voelen zich gedegradeerd tot klasse-onderwijzer met administratie. De inspecteur in de inspectie Amsterdam zegt:

„Dat de afschaffing van het zg. ambulantisisme gunstig zou gewerkt hebben op de verhouding tusschen hoofd en verder personeel, lijkt mij slechts juist, als men de zaak van den buitenkant beziet.

Daar, waar het hoofd zich nu ook bijna uitsluitend als klasse-onderwijzer is gaan gedragen en weinig of niet zich bemoeit met het onderwijs in de andere klassen, is de verhouding meestal goed, d. w. z. er doen zich geen conflicten voor, doordat de klasse-onderwijzer over de meest mogelijke vrijheid beschikt.

Zoodra echter het hoofd zijn taak wat ruimer wil opvatten, loopt het vaak mis, en ontstaan dikwijls groote oneenigheden om kleinigheden.

Veel hoofden houden liever vrede — ook omdat zij bevreesd zijn van hoogerhand niet voldoende gesteund te zullen worden bij eventueel conflict.

Voor zover het Rijkschooltoezicht — en alleen daarover kan en wil ik oordeelen — is deze vraag ongegrond. Bij elke klacht dienaangaande is onpartijdig onderzocht en geoordeeld, zooals wij meenden, dat recht was.”

Het best zijn de verhoudingen bij het uitgebreid lager onderwijs, waar algemeen zeer intensief gewerkt wordt. De m.u.lo.-onderwijzers voelen zich vak-bekwamer en de afstand tusschen hoofd en klasse-vakonderwijzer is daar inderdaad veel geringer. De knappe koppen bij het g. l. o., die ook vlug hun bijakten haalden, vinden bij het u.l.o. allen occupatie en voelen zich meer bevredigd door den aard en de resultaten van hun werk dan bij het g. l. o.

Gelukkig, dat de jonge aankomende onderwijzers weer met meer hoop de toekomst tegemoet zien en spoediger geplaatst kunnen worden.

Toch geeft de algemeene klacht, dat het aanvangssalaris voor de meesten onvoldoende is, om behoorlijk te kunnen leven en studeren wel een donkere schaduw op hun pasbegonnen levenspad. Evenwel met hoeven in andere beroepen is dat ook het geval!

De verhouding tot het Rijkschooltoezicht is zeer goed te noemen. Het gevoel bij de onderwijzers, dat zij te allen tijde bij hun toezicht kunnen komen, om de belangen van hun school, hun gezin, of hen zelf te bepleiten en daar steeds een gewillig oor en een genegen hart vinden, draagt daartoe het zijne in belangrijke mate bij. Er wordt beseft, dat er wel is afstand in functie, maar niet in de behartiging van de belangen.

F. Over de schoolgebouwen in het algemeen.

Onafgebroken vraagt de behoefte aan uitbreiding, verbetering, nieuwbouw van scholen en terreinen behartiging. In gelukkige en gulle overeenstemming met den bouwkundigen inspecteur worden de zaken prompt behandeld.

Ik sta telkens weer verbaasd, wat er in een jaar in mijn ambtsgebied al niet tot stand is gekomen en wat er nog gebeuren moet.

Het is dan ook inderdaad een groot genot met een inspecteur in zijn gebied eens rond te kijken naar de gebouwen. En algemeen is de goedkeurende meening, dat er aan onze schoolgebouwen zoodanige zorg is besteed, dat zij kunnen concurreeren met de beste in het buitenland.

De pogingen om op het platteland geschikte lokalen en in de steden om geschikte terreinen te krijgen voor lichamelijke oefening, worden nog niet altijd met den gewenschten uitslag bekroond. Toch gaan we met flinke passen vooruit, zoodat ik vol goeden moed ben, dat in 1936 dit onderwijs overal ingevoerd en behoorlijk ingericht zal zijn.

De strenge winter van 1928/1929 heeft ons ook wel iets geleerd omtrent de verwarming en het nut van centrale verwarming wel doen beseffen. Maar bij een zoo strenge koude moest de ventilatie wel eens buiten werking gesteld worden. En o wee, als de privaten en urinoirs bevroren waren ten gevolge van het ontbreken van gangverwarming!

Naar voorloopige inlichtingen blijkt het centraal verwarmen van een kleine school (drie lokalen) niet duurder te zijn dan met kacehls, en wat een gemak en zindelijkheid heeft men daar dan niet door verkregen.

G. Over de kosten van het lager onderwijs in het algemeen.

Ik meen, nu Uwe Excellentie over dit onderwerp langs anderen weg wordt ingelicht, hieromtrent in dit verslag te mogen zwijgen.

V. Verslag omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1929 in de vijfde hoofdinspectie (de provinciën Friesland, Groningen en Drenthe).

§ 1. Algemeene beschouwingen.

A. Toestand van het onderwijs.

Het komt mij voor, dat het niet aan twijfel onderhevig zal zijn, of het jaar 1929 zal in de geschiedenis van ons lager onderwijs een belangrijke plaats blijven innemen, en dat als gevolg

van in werking getreden besluiten en maatregelen op wetgevend gebied, die van groote beteekenis waren voor de school en het onderwijs en daardoor van belang voor de vorming en ontwikkeling van het opgroeiend geslacht, terwille waarvan ten slotte de miljoenen, welke jaarlijks aan dat onderwijs worden ten koste gelegd, worden uitgegeven.

Onverwachts is dat niet gekomen. Reeds in 1928 waren er meer of minder bepaalde voortekenen, die er op wezen, dat het volgend jaar voor het lager onderwijs zeker heel wat goeds zou brengen, en in de verslagen der inspecteurs, die mij de stof moesten leveren voor het door mij uit te brengen jaarverslag, kwamen meerdere uitingen voor, welke van die goede verwachting getuigenis aflegden.

En nu het verwachte inderdaad gekomen is, nu behoeft het zeker niet te verwonderen, dat in de verslagen van de inspecteurs over het jaar 1929 daarop met nadruk gewezen wordt, en ook niet, dat daarom in verschillende van die verslagen een blijde toon wordt aangeslagen. Ik voor mij vind dat zeer verklaarbaar; ik stem daarmee ook gaarne in en ik geloof, dat ieder, die goed en vruchtdragend lager onderwijs beschouwt als een groot algemeen belang, moeilijk anders kan doen.

De door mij bedoelde, voor school en onderwijs zoo belangrijke, besluiten betroffen:

a. het herstel van de z.g. technische herziening 1923 van de leerlingenschaal, welke in 1924 door de 48-schaal vervangen was (wet van 29 December 1928, *Staatsblad* n°. 506);

b. het herstel van de zevenjarige leerverplichting (wet van 24 Juni 1929, *Staatsblad* n°. 335);

c. de opheffing, althans voor een zeer belangrijk deel, van het voorschrift, dat in vacatures van onderwijzend personeel wachtgelders dienden te worden benoemd (wet van 24 Juni 1929, *Staatsblad* n°. 336).

Laat mij door aanhalingen uit eenige der door mij ontvangen verslagen toonen, tot welke beschouwingen deze besluiten verschillende inspecteurs aanleiding gaven.

De inspecteur in de inspectie Dokkum beschouwt de wet van 29 December 1928, *Staatsblad* n°. 506, als een der belangrijkste factoren, die invloed geoefend hebben op den gang van het lager onderwijs in 1929, en hij motiveert dat onder meer als volgt:

„Alle scholen, wier aantal leerlingen lag tusschen 33 en 48, tusschen 73 en 96, tusschen 117 en 144, tusschen 161 en 192 en tusschen 211 en 240 konden een onderwijzer meer benoemen; d. i. dus gemiddeld 2/3 van het aantal scholen.

Deze maatregel bracht dus wel een zeer groot voordeel voor de jonge onderwijskrachten. Maar het grotere voordeel was voor de school: voor het lager onderwijs. Wanneer een school met twee leerkrachten er een wordt met drie, dan gaat bij dezelfde inspanning van leerlingen en onderwijzers het onderwijs vooruit; dan worden de zwakkeren beter geholpen; dan wordt aan het mondeling onderwijs per klas meer tijd besteed; dan verdwijnen meerdere bezwaren of nadeelen van het klassikaal onderwijs; dan kan meer aandacht besteed aan het individueel onderwijs van het kind. Aan het klassikale onderwijs is ook een grens naar beneden, het aantal leerlingen kan in een klas te gering zijn om pedagogisch nut van samenwerking te verschaffen. Maar de grens naar boven te verleggen tot 48 gemiddeld per onderwijzer (dat wil dus zeggen: voor meerdere klassen vrij ver boven de 50), dat moet wel harde noodzaak of ongeoorloofd zijn!

Ik acht dan ook, gezien de praktijk in 1929, de wet van 29 December 1928 een zegen voor de school.

En dezelfde qualificatie past deze inspecteur toe op de boven onder c vermeldde wet: een zegen ook deze wet voor het lager onderwijs.

„Het is toch een niet te miskennen feit gebleken, — niet, dat alle wachtgelders ongegeschikt waren; maar wel, dat onder de wachtgelders zeer vele ongeschikten waren, die door gebrek aan capaciteiten het eerst voor wachtgeld in aanmerking waren gebracht en die door gebrek aan een voldoende quantum beroeps-liefde sinds jaren geen enkele poging hadden gedaan, de school weer binnen te treden. Van de verplichting, praktisch gesproken, uit dezen een keuze te moeten doen, ontheven te zijn, geeft voor de gemeentebesturen bij minder zorg een versnelde wijze van benoeming en een verhoogd rendement van het onderwijs. Dat daarbij niet die gemeentebesturen zijn vrijgesteld, die zelf den wachtgelder in deze functie in het leven riepen, mag uit een oogpunt van billijkheid ten opzichte van de schatkist worden geprezen; ofschoon deze veiligheidsklep, waardoor soms een ongeschikt onderwijzer uit de school verwijderd werd zonder den betrokkene geheel broodeloos te maken, meermalen in het belang van het onderwijs heeft gewerkt.

Maar dankbaar mag geconstateerd, dat velerlei ellende van de opgeheven regeling thans voor de meeste scholen voorbij is.”

De inspecteur in de inspectie Franeker schrijft:

„Er zijn in 1929 van Overheidswege een paar maatregelen genomen, die den bloei van het lager onderwijs zeer hebben bevorderd. De eerste maatregel was de terugkeer van de 48-schaal tot die van de „technische herziening”. Hierdoor is menige éénmansschool in een tweemansschool, menige tweemans- in een driemansschool enz. veranderd, wat natuurlijk het onderwijs zeer baatte, doordat er meer onderwijzers te werk gesteld konden worden. En nog in 1930 zal menige school voor het eerst de vruchten van dezen maatregel plukken.

De tweede van bovenbedoelde maatregelen was het verplichte doorloopen van het zevende leerjaar, waardoor de kinderen niet alleen een jaar langer onderwijs ontvingen, maar waardoor ook, ten gevolge van de vermeerdering van het aantal leerlingen, dikwijls een leerkracht meer kon worden aangesteld en men een veel betere klassenindeling verkreeg. En eindelijk, de veel betere regeling van de herplaatsing der wachtgelders. Hierdoor is aan heel wat benoemingsellende een einde gekomen. Trouwens, zonder dezen maatregel zou de eerstgenoemde ook veel van zijn betekenis hebben verloren. Dit zijn dus alle drie maatregelen, waarover men zich slechts ten zeerste kan verheugen.”

De inspecteur in de inspectie Heerenveen laat zich als volgt uit:

„De Leerplichtwet in zijn ouden vorm hersteld, vrijstelling van de verplichting een wachtgelder aan te stellen voor al die gemeenten, die niet meer een wachtgelder te hunnen laste hadden, en verder terugkeer tot de oorspronkelijke bepalingen betreffende het leerlingenaantal in verband met het aantal leerkrachten. Is het wonder, dat 1929 vol moed en opgewektheid door velen werd ingegaan? Welwillende gemeentebesturen, die getracht hadden door de aanstelling van assistenten van sommige scholen nog iets dragelijks te maken, werden nu ontheven van heel wat ongewenschte en zwaardrukkende uitgaven voor het onderwijs. Al die scholen van 75 à 80 leerlingen, die nu ploeterden met hun 3 en 4 klassen en 40 leerlingen per lokaal, ze zagen in het vooruitzicht de derde leerkracht weer binnenstappen en hun school weer omtooveren tot een van die knusse inrichtingen van 25 leerlingen, verdeeld in twee klassen, waar de geest en verhouding zoo aardig, de resoluten zoo goed kunnen zijn, daar er tijd is ieder leerling te geven wat hij noodig heeft, maar geen tijd genoeg om zich te veel met de leerlingen te bemoeien, waardoor de zelfwerkzaamheid in het gedrag komt. Leegstaande schoollokalen werden weer in gebruik genomen en iedere school keerde terug in den toestand, die onder de gunstige bepalingen van de Lager-onderwijswet 1920 waren ontstaan.”

De inspecteur in de inspectie Sneek uit zich in dezen zin:

„Het 48-stelsel is verdwenen, zoodat ook op de kleinere scholen meer aandacht aan het zevende leerjaar kan worden besteed. Immers aan meerdere scholen kon het personeel worden uitgebreid of konden de assistenten in aanmerking komen voor een vaste benoeming. In beide gevallen mag men zeggen, dat het omstandigheden zijn, die het onderwijs ten goede komen”, en verder: „In het jaar 1929 is er ook een gunstige wijziging gekomen in de regeling der wachtgelders, die gezegend werkt, door een spoediger en betere vervulling der vacatures.”

De inspecteur in de inspectie Appingedam gaf te kennen:

„Als een der eerste punten, die den bloei van het lager onderwijs hebben bevorderd, dient zeker te worden genoemd de wet van 29 December 1928 (*Staatsblad* n°. 506), waardoor heel wat scholen in den loop van het jaar 1929 een leerkracht meer hebben gekregen. In deze inspectie hebben in het geheel een 30-tal scholen daarvan geprofiteerd, terwijl op 1 Januari 1930 nog een 10-tal zal volgen. Het totale aantal leerkrachten in de inspectie Appingedam is in 1929, ongerekend de opgerichte nieuwe school voor Christelijk Volksonderwijs te Appingedam, met bijna 10 pct. toegenomen en is op 1 Januari 1930 nogmaals met ongeveer 8 pct. vermeerderd. De kleinere klassen zullen ongetwijfeld het onderwijs ten goede komen.”

En elders deze zinsnede:

„Het openbaar onderwijs ondervond een paar jaar lang de nadeelige gevolgen van het moeten benoemen van wachtgelders

uit het geheele land; deze nadeelige gevolgen zijn thans tot veel kleinere afmetingen teruggebracht, nu elke gemeente slechts verplicht is haar eigen wachtgelders te herbenoemen."

Intusschen, alle dingen hebben twee kanten, aan vrijwel alle goede zaken is ook een schaduwzijde verbonden; zoo was het ook hier. Ook van de zevenjarige leerverplichting, in 1921 reeds in de wet vastgelegd, door de moeilijke tijdsomstandigheden tijdelijk buiten werking gesteld, maar nu weer van kracht geworden, geldt dat.

"Voor den stads- en fabrieksarbeider", aldus de inspecteur in de inspectie Dokkum op dit punt, "die met zijn 12- à 13-jarigen jongen geen raad weet, een voordeel, is dezelfde maatregel voor den plattelandarbeider ten opzichte van zijn jongen en zijn meisjes meestal een nadeel. Het behoefte dan ook niet te verwonderen, dat na deze invoering het aantal der ongeoorloofde verzuimen en het aantal processen-verbaal wegens overtreding der Leerplichtwet zeer sterk toenam. Voor het kind theoretisch enkel een voordeel. Voor sommige jongens van 13 jaar, die nu vóór en na schooltijd op het land moeten werken, óók een nadeel. Voor de school wat methodiek betreft en het beklijven van de leerstof en door het behouden der leerlingen in den leeftijd, dat het logisch nadenken begint te groeien, een voordeel; wat klassen-indeeling betreft, vooral bij de twee- en driemansschool, óók een nadeel.

In het algemeen kan wel gezegd worden, dat de ouders op het platteland nog niet rijk zijn in de waardeering van de zegeningen van den zevenjarigen leerplicht.

Of de school rijk is voor de inrichting van het zevende leerjaar? Eén ding is gelukkig: men denkt, men spreekt en schrijft er over; men probeert en beproeft en beijvert zich om aan dit leerjaar heus een goede kans te bieden. Maar de intellectuele sfeer van ons gansche schoolwezen is niet in één dag omgeschapen. Men voelt wel de waarheid van den regel: „Richt vooral dit leerjaar in naar de eischen van het practische leven", maar daarmee zijn de leerboekjes in dezen geest nog niet geschikt, en zonder leerboekje durft de Nederlandse onderwijzer blijkbaar nog niet veel. Gelukkig breidt het inzicht van het „wees practisch" zich steeds uit, en ook het leermateriaal, dat de uitgevers verschaffen, gaat (zij het ook bescheiden) in deze richting. Maar poover is het aantal scholen, waar krachtig initiatief het zevende leerjaar stuwt in nieuwe richting."

De inspecteur in de inspectie Appingedam geeft ook te kennen, dat de invloed van de wijziging der Leerplichtwet niet in alle opzichten gunstig geweest is.

"Het ongeoorloofde schoolverzuim is er al door gestegen, vooral in enkele gedeelten van het jaar, waarin de oudere leerlingen als werkrachten worden gebruikt in den land- en tuinbouw en bij de veeveelt."

En bij den inspecteur in de inspectie Emmen vond ik het volgende:

"Het groote schoolverzuim is altijd een groot kwaad. Het groote kwaad voor deze streken mag men wel zeggen, en het is er in 1929 niet op verbeterd. Was het verzuim in 1928 7.14 pct., in 1929 was het 9.13 pct. Voor een groot deel vindt deze vermeerdering zijn oorzaak in de verlengde leerverplichting. Veel ouders, die dachten hun kinderen met Mei 1928 van school te krijgen, zagen zich in hun verwachting bedrogen. Toch hielden verscheidene hun knapen of meisjes thuis, want het grootste deel der ouders in deze streken ziet in de school een noodzakelijk kwaad, vooral nadat het kind den leeftijd van 10—11 jaar heeft bereikt."

Als een zegen wordt de terugkeer tot de leerlingenschaal der „technische herziening van 1923" gequalificeerd, maar in verband hiermede deed zich een moeilijkheid voor, die ongetwijfeld merkwaardig mag heeten, de moeilijkheid om voor elke open plaats aan de scholen een geschikte leerkracht te vinden. In het verslag van den inspecteur in de inspectie Heerenveen b.v. lees ik daaromtrent het volgende:

"Het aantal leerkrachten, telken jare afgeleverd door de kweekscholen, leek zoo verontrustend groot, het aantal vacatures zoo gering, dat gevreesd werd voor een onnatuurlijke verhouding van productie en behoefte, waardoor alreeds de lust zou ontstaan opleidingsinrichtingen, zij het dan niet op te heffen, dan toch in te krimpen. En ziet, binnen een jaar tijds is het geheele overschot zoo goed als verdwenen. Voor

onderwijzer met verplichte hoofdafke en voor hoofd van kleine scholen op ietwat afgelegen plaatsen komen geen sollicitanten opdagen, waardoor het platteland soms noodgedwongen moet worden opgescheept met minderwaardige leerkrachten. De gelegenheid tot solliciteeren, tot verandering, was door het wachtgeldersbesluit jaren gesloten geweest. Na de opheffing trachten velen een betere positie te krijgen, waardoor weer vacatures ontstonden. Ook het volgende jaar zal misschien nog eenigszins gevoeld worden de gevolgen van de stagnatie, maar betrekkelijk spoedig zal de evenwichtsstand weer zijn bereikt, ofschoon ik voorzie, te oordeelen naar kleine klassen op de kweekscholen, dat we volgende jaren te kampen krijgen met een gebrek aan onderwijskrachten."

Inzonderheid doet zich meer en meer de moeilijkheid gevoelen, en in 1929 was dat in sterke mate het geval, dat er een tekort is aan gegadigden voor het hoofdschap in kleinere plaatsen en aan sollicitanten voor de vacatures van onderwijzer(essen) met verplichte hoofdafke. Meerdere inspecteurs maken hier melding van als van iets dat nadeelig werkte op den goeden gang van het onderwijs en enkelen van hen geven daarbij te kennen, wat naar hun meening van dezen voor het onderwijs schadelijken toestand de oorzaken zijn.

Zoo schrijft de inspecteur in de inspectie Franeker:

"Het heeft in het verslagjaar echter ook niet ontbroken aan omstandigheden, die in het nadeel van het onderwijs waren. Ik heb hier het oog op het feit, dat in hoofdenvacatures aan kleine schooltjes niet genoegzaam kon worden voorzien. In deze inspectie is het herhaaldelijk voorgekomen, dat zich voor een éénmansschool geen enkele sollicitant aanmeldde; voor een tweemansschool slechts één of geen, en zelfs voor een flinke driemansschool slechts een zeer beperkt aantal, zoodat het moeilijk was, en in sommige gevallen onmogelijk, de ledige plaatsen weer behoorlijk vervuld te krijgen. Thans nog bestaat er een tweemansschool en een éénmansschool, waar, ondanks herhaalde oproeping, zich geen enkele sollicitant voor de hoofdenvacature heeft aangegeven, zoodat men noodgedwongen in beide gevallen een jong onderwijzer, niet in het bezit van de hoofdafke, te werk moest stellen. Dit alles geldt dan het openbaar onderwijs. Van dergelijke zwaarigheden bij het bijzonder onderwijs is niets te mijner kennis gekomen."

Of deze moeilijkheid te overwinnen valt? Het is moeilijk te zeggen. De oorzaak zal wel voor een groot deel hierin liggen, dat vele mensen, terwille van de toekomst hunner kinderen, liever in de stad wonen dan op het platteland. Dat was ten minste de oorzaak, dat twee hoofden van driemansscholen in goed gelegen, flinke dorpen een benoeming tot onderwijzer in een groote stad aannamen.

Een mede-oorzaak is natuurlijk ook de 8 pct. standplaatsaftrek voor het platteland. Valt tegen de eerstgenoemde oorzaak m. i. niet veel te doen, de tweede is een zaak, die door de Regering onder de oogen zou kunnen worden gezien.

In ieder geval is het voor het onderwijs ten plattelande niet gewenscht, dat de beste leerkrachten hun heil gaan zoeken in de groote steden, zoodat hun plaatsen moeten worden ingenomen door minder ervaren jongelui.

Verder is het ook opmerkelijk, dat enkele malen de moeilijkheid bleek om sollicitanten te krijgen in een onderwijzersvacature met verplichte hoofdafke. Ook bij het bijzonder onderwijs heeft men in dit opzicht wel last ondervonden."

De inspecteur in de inspectie Appingedam spreekt van „een schrikbarende vermindering van het aantal sollicitanten naar vacant komende plaatsen van hoofd der school ten plattelande", en hij vervolgt dan:

"Slechts enkel komt het voor, dat men voordrachten kan opmaken, waarop drie werkelijk bekwame en geschikte onderwijzers voorkomen, waarbij het niet zoo erg is of de raad eener gemeente eens n°. 2 of n°. 3 van de voordracht benoemt in plaats van de aangewezen n°. 1. In deze inspectie kwamen in het jaar 1929 een elftal hoofdenvacatures voor; het grootste aantal sollicitanten was 10 (maar dat was in een dorpe op een kwartier afstands van Appingedam); het kleinste was 1. Viermaal moest er een herhaalde oproeping plaats hebben, éénmaal zelfs een derde oproeping. Ook voor de betrekking van hoofd eener school voor Christelijk Volksonderwijs te Appingedam zelf meldden zich maar 7 sollicitanten aan; Appingedam is dan ook een

derde-klasse-standplaats en geniet zodoende de zegening van een salarisaf trek van 8 pct.

Welke zijn nu de oorzaken van die geringe aantallen sollicitanten? De voornaamste zijn: de classificatie der gemeenten ten opzichte van het salaris, het ver van een groote plaats moeten wonen en daardoor weinig kans op ontspanning en intellectuele aansluiting hebben, de duurte van aankoop van kleeren en huisraad en meerdere voedingsmiddelen en de last en de kosten met de studie der grooter wordende kinderen. Het wil mij voorkomen, dat deze bezwaren van vele sollicitanten zoo duidelijk in het oog springen en zoo weinig aanvechtbaar zijn, dat het eigenlijk niet noodig is er nog iets ter verklaring aan toe te voegen. Toch meen ik nog te moeten opmerken, dat het leven op het platteland niet goedkoop is dan het leven in de eerste-klasse-standplaatsen, terwijl de groote plaatsen al uit zich zelf aantrekkingskracht genoeg bezitten en het dus niet noodig is deze aantrekkingskracht nog grooter te maken door salarisverschil.

De 8 pct. classificatie-af trek op de salarissen veroorzaakt zoo langzamerhand, dat het platteland blijft zitten met de zeer middelmatige en onvoldoende leerkrachten, waardoor aan het onderwijs een onnoemelijke schade wordt toegebracht. De aantallen sollicitanten voor hoofd der school op het platteland wijzen duidelijk in deze richting; niet de beste leerkrachten, die men gaarne als sollicitant zou zien, melden zich aan of maar enkelen doen dat. Ten bate van den bloei van het onderwijs dienen de 4 pct. en 8 pct. salarisaf trek hoe eerder zoo beter te verdwijnen."

De inspecteur in de inspectie Emmen laat zich op dit punt als volgt uit:

"Het schijnt, nu de wachtgelder-misère achter den rug en vrije sollicitatie weer mogelijk is, roering in het personeel te zijn. Er wordt druk gesolliciteerd en daardoor is het aantal vacante plaatsen verbaasd groot, dat moet worden aangevuld door jonge, onervaren leerkrachten, want goede, flinke krachten komen niet naar deze streken, die zijn of trekken naar de groote steden, naar de provincies Noord- en Zuidholland en Utrecht. Zelfs jonge hoofden van scholen vertrekken en prefereren een plaats als onderwijzer in een der groote steden. Begrijpelijk is het, want de belastingen zijn hier abnormaal hoog en de kans om de kinderen later een geschikte positie in de maatschappij te doen verkrijgen is veel grooter ginder dan hier."

Als een niet geheel onbedenklijk gevolg van het herstel der zevenjarige leerverplichting wijzen ook enkele inspecteurs er op, dat vrij vele kinderen, die dat anders zeker niet zouden hebben gedaan, na het volbrengen van het zesde leerjaar, een u.l.o.-school gaan bezoeken, waardoor de mogelijkheid ontstaat, dat er verschillende leerlingen op de u.l.o.-school komen, die er niet behooren, omdat zij het onderwijs daar niet kunnen volgen, of dat, terwijl van deze leerlingen, de eerste klasse van de u.l.o.-school dienst gaat doen als zevende leerjaar. Geen wonder, dat zulke u.l.o.-scholen de leerlingen in een driejarigen cursus niet kunnen brengen tot een peil van kennis en ontwikkeling, hetwelk de eischen voor het examen ter verkrijging van het m.u.l.o.-diploma veronderstellen.

De inspecteur in de inspectie Groningen doelt op een soortgelijk bezwaar, wanneer hij schrijft:

"Zoolang er aan de lagere scholen geen achtste leerjaar is zal steeds een moeilijkheid blijven bestaan en wel die, naar aanleiding van het geregeld schoolbezoek van leerlingen, die den dertienjarigen leeftijd nog niet hebben bereikt en het zevende leerjaar reeds doorlopen hebben. Deze leerlingen moeten dat leerjaar nog eens voor de tweede maal volgen. Nu kan men wel in sommige vakken (rekenen en Ned. taal) dergelijke leerlingen uit andere boekjes laten werken en een eenigszins andere leerstof men hen behandelen, de leerlingen, die voor de eerste maal in dezelfde klasse het zevende leerjaar volgen, en wier aantal het grootst is, werken echter belemmerend op den geregelde gang van zulk onderwijs. Verscheiden ouders zenden dan ook hun kinderen, indien deze voor de tweede maal het zevende leerjaar moeten doorlopen, niet meer geregeld of wel in het geheel niet meer naar school: vooral de ouders van die leerlingen, die komen uit gezinnen, waar men hun hulp of door hen te maken verdienen maar al te goed kan gebruiken."

Al zijn er dus met het oog op het jaar 1929 verblijdende zaken te vermelden, die aan het onderwijs ongetwijfeld ten goede komen, toch is het er nog verre vandaan, dat er alom voldoende en tevredenheid zoo bestaan over het lager onderwijs en de resultaten, die het oplevert.

De inspecteur in de inspectie Zuidhorn wijdt hieraan een beschouwing. Hij schrijft:

"Wie van den inhoud der school-, maar ook der groote dagbladen van den laatsten tijd nauwlettend kennis genomen heeft, zal het getroffen hebben, hoe door niet-deskundigen, maar ook tot spreken en schrijven bevoegden, een afkeurend oordeel uitgesproken wordt over den uitslag van een 7-jarigen schoolarbeid.

Wilde men voetstoots al dat ontevreden en onvoldaan zijn over de resultaten van ons lager onderwijs voor diepen ernst en onomstootelijke waarheid aanvaarden, men zou bijna geneigd zijn uit te roepen: „Sluit de scholen!"

Toch bevatten wel eens de klachten over de bedroevende resultaten van ons volksonderwijs veel dat tot nadenken stemt en den lust doet opkomen bij hem, die het wel meent met ons volksonderwijs, tot nader onderzoek wat toch de redenen kunnen zijn van die slechte resultaten. Men wil zich toch wel overtuigd houden van den ijver en de plichtsbetrachting in het algemeen van den Nederlandschen onderwijzer, die dag aan dag zijn zware taak tracht te vervullen, wiens lust en begeerte het is den jongen mensch te vormen tot een nuttig lid der maatschappij niet alleen, maar ook hem tracht bij te brengen die mate van kennis, die hem in zijn leven ter zijde moet staan. O ja, het valt betrekkelijk gemakkelijk staaltjes bij te brengen van zg. vervolgen of mogelijk nooit aanwezig geweest zijnde schoolkennis.

Brieven van de ouders, sollicitatiestukken van de school-sinds-ankele-jaren-verlaten-hebbende jonge menschen worden dan gepubliceerd en dan is het toch o zoo gemakkelijk en goedkoop uit te bazuinen: „kijk, dat zijn nu de resultaten van dat zoo dure onderwijs, waaraan 's jaars miljoenen worden ten koste gelegd!" En heele dagbladkolommen worden gewijd aan dat weggegooid geld en den onderwijzer wordt verwijt na verwijt tegevoegd om zijn plichtsverzaking, zijn gebrek aan ijver, zijn nietswaardigheid.

Men vergeet daarbij, dat *niet* onderhouden kennis vervliegt. Slechts een diepgaand onderzoek zou kunnen en moeten uitmaken of die grieven, op die wijze ontstaan, recht van bestaan hebben.

Uit mijn pleidooi zou men kunnen opmaken, dat ik of vergoelijken wil de somtijds naar voren komende slechte resultaten van ons lager onderwijs, of ze geheel wil ontkennen. Noch het een, noch het ander is geval. Ik wil niet blind zijn voor het teleurgesteld zijn bij het onderwijs naar de resultaten van ons lager onderwijs. Maar het zou mij te ver voeren, indien ik een antwoord, een afdoend en voldoende antwoord zou trachten te geven op de vraag: Aan wie, aan wat de schuld van die ontevredenheid?

Op een enkele oorzaak wil ik echter eenig licht laten vallen. Ik bedoel in het kort deze: Men knapt de lagere school overal mede op. Het gaat er mee als met het ezeltje in de fabel. Men laadt er telkens een kleinigheid op. Het kan er nog wel bij. Het is maar zoo weinig en toch zoo nuttig! Totdat ezeltje's rug onder de vele en velerlei groote en kleine zeer nuttige lasten bezwijkt.

Gaat het niet zoo met de school? „Verkeersregelen", breng ze maar naar de lagere school! „Radiolessen", prachtig voor de lagere school! „Floralia", schitterend voor de leerlingen, als geknipt! enz. De Nederlandsche Vrouwenraad denkt ook al in die richting, getuige het schrijven van dien raad aan Zijn Excellentie den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen om de lagere school toch vooral de zorg voor uiterlijke wel-sprekendheid op den rug, excuseer, op het hart te binden, mitsgaders de practische toepassing van de eerste beginselen van de gezondheidsleer. En zoo gaat het maar voort. Is het nu te verwonderen, dat de onderwijzer ten laatste uitroept: „Maar eilieve, mijn leerlingen moeten toch ook nog rekenen, lezen en schrijven leeren?"

Allerlei tests komen er nog bij, die de klasse maar ook den onderwijzer onrustig maken en den gestadigen bedaarden vast-en-zeker-voortschrijdenden loop van het onderwijs hinderen. Allerlei tests zeg ik, en nog beweer ik niet, dat deze dikwijls

opgesteld worden door mensen, die buiten het lager onderwijs staan. En dan als daar die taalfouten bij die tests aan den dag komen! Dan wordt een jeremiade aangeheven! Eilieve, ik zou die testmakers willen vragen: Maakt gij nooit fouten? Is het u niet dikwijls gebleken, dat gestudeerden, aan H. B. S. en gymnasia, ja aan universiteiten zijn menigmaal vergripen aan die d's en t's en dt's bij de werkwoordelijke vormen? Ik kan daarover hier niet verder uitwiden. Ja, ik erken tot mijn groote smart, dat de resultaten van het lager onderwijs niet zijn, zooals we ze zoo bitter graag zouden wenschen, maar laat ons geen steenen werpen op hen, die zulks niet verdienen. Wie nabij bekend is met den dagelijkschen arbeid onzer onderwijzers, die hun schoolmeestershart op de rechte plaats hebben, breekt niet zoo licht den staf over hen, maar zet zich liever in stilte neer om te overdenken, waar de schoen wringt en wat de middelen kunnen zijn om de resultaten van het lager onderwijs goed te doen zijn."

Voor een deel sluit zich hierbij aan, wat de inspecteur in de inspectie Sneek vermeldt:

"Het komt thans zoo ver, dat de school beschermd moet worden tegen de invasie van allerlei nieuws, heden dit en morgen dat, waardoor de eigenlijke taak der school wordt bedreigd.

Er moet reeds geworsteld worden met de leerstof, die allereerst noodig is en telkens wordt weer ruimte gevraagd voor iets nieuws. Niet alleen wordt er reeds veel gedaan aan teekeningen, handarbeid, handwerken, zangkootjes, gymnastiek, schoolreisjes enz., maar men wil de school tegenwoordig ook nog gaarne overal voor gebruiken. En wat blijft er dan ten slotte over van het onderwijs in de hoofdvakken Nederlandsche taal en rekenen?

De school kan zoo mooi overal voor dienen, juist voor veel wat niet tot haar taak behoort. Zij is een pracht-organisatie. Men kan daar de kinderen van elken leeftijd bereiken en door de kinderen ook nog de ouders. Daarom stormt men er op los. Daar kunnen collecten worden gehouden, daar kan men boekjes ter verspreiding meegeven, daar kan men propaganda maken voor de vredesbeweging of de drankbestrijding, daar kan de verkeersregeling worden onderwezen of reclame voor een bepaald bedrijf worden gemaakt. Voor dat alles maar naar de school, want daar is de jeugd. Terwijl ik dit schrijf bereikt me een adres van den Nationalen Vrouwenraad, waarin gewenscht wordt, dat de gezondheidsleer practischer en uitvoeriger wordt onderwezen en dat er meer aandacht wordt geschonken aan de vorming van goede sprekers en spreeksters.

Veel van die zaken zijn zeker nuttig, kostelijk en soms noodzakelijk. Maar behoort dat alles wel waarlijk tot de taak der school? Verliest ze dan niet haar aard en karakter als school en kan zij dan nog wel naar behooren verrichten, wat ze moet doen? Zij kan toch niet alles!

Laat zij haar eerste en eigenlijke taak goed vervullen, zoodat de klachten over de resultaten eens wat verstomden en laat er dan een verstandig gebruik gemaakt worden van den tijd, die men nog beschikbaar heeft. Thans komt men te incidenteel met alles en nog wat. Ik wil het nieuwe volstrekt niet veroordeelen, omdat het nieuw is. Maar de hoofdzaak mag niet uit het oog worden verloren. Komt men daartoe, dan zal men met al de mooie gebouwen en uitstekende leermiddelen nog niet bereiken, wat in de eerste plaats mag worden gevraagd en verwacht."

En ook de inspecteur in de inspectie Groningen wijst in dezelfde richting, als hij schrijft:

"Hier is het misschien de plaats er op te wijzen, dat er in den tegenwoordigen tijd een m.i. niet aan te moedigen strooming bestaat, die wil trachten onder het motief, dat de leerlingen bij het verlaten van de lagere school geheel klaar moeten zijn voor het practische leven, hun kennis te geven van zaken, die nog boven hun begripsvermogen gaan en die m. i. bestemd zijn en ook eerst voldoende bevattelijk voor de oudere jeugd.

Zoo heeft men in de gemeente Groningen een poging gedaan de leerlingen van de lagere scholen op de hoogte te brengen van het omgaan met gas, veiligheid, techniek, zuinigheid. Men vond het noodig, dat daaraan vijf lessen werden besteed; deze lessen zouden worden gegeven door een inspecteur van de gasfabriek, die niet tot het geven van lager onderwijs bevoegd was. De klasse-onderwijzer van het 6de leerjaar zou een inleidende bespreking houden, daarna zou de inspecteur drie lessen

geven met demonstraties en daarna zouden de leerlingen schriftelijk werk moeten maken, waarna ze als belooning een gasspel kregen. Nu wil ik dadelijk toegeven, dat het van practische waarde is, als men weet met gas om te gaan en dat het een oeconomisch belang is als men er zuinig mede weet om te gaan, maar ik vraag mij af: moet de leertijd van een leerling van een lagere school voor een gedeelte daarvoor worden gebruikt? Is die leertijd zoo ruim toegemeten en is de allernoodigste kennis van hen, die niet verder gaan dan de lagere school zoo, dat hiervoor tijd mag worden beschikbaar gesteld? Waar men zelfs omtrent de leerlingen van u.l.o.- en middelbare scholen herhaaldelijk klachten leest van niet voldoende kennis van onze eigen taal, moet daar dan niet in de eerste plaats op de lagere scholen een goede grond worden gelegd voor en een voldoende kennis worden bijgebracht van dat allernoodigste? Gelukkig is het bij een poging gebleven. Verschillende hoofden van scholen hebben zich tegen den voorgenomen maatregel verzet, omdat zij meenden die uren voor het afwerken van het gewone leerplan niet te kunnen missen, terwijl ik er de aandacht op heb gevestigd, dat daartoe onbevoegden geen lager onderwijs mogen geven. De kunst van onderwijsgeven schatte men blijkbaar niet hoog, vermits men bedoelden inspecteur in staat scheen te achten onderwijs te kunnen geven aan het 6de leerjaar eener lagere school."

Naar mijn meening schuilt er heel veel waars in deze klachten over de talloze pogingen, die er in den laatsten tijd worden aangewend om de lagere school voor alles en nog wat te gebruiken. Werkelijk, zij heeft den haar toegemeten tijd wel noodig voor het onderwijs in de vakken, die zij krachtens de wettelijke voorschriften onderwijzen moet en deze zó te onderwijzen, dat er een redelijk resultaat bereikt wordt.

Het schijnt mij niet ondienstig in dit verband ook de radio te noemen, eveneens iets nieuws van den laatsten tijd en wel iets, dat zijn introductie op de lagere school ten volle gemotiveerd acht door de bewering, dat het een hulpmiddel bij het onderwijs is, ja, een prachtig hulpmiddel, dat aan het onderwijs groote diensten bewijzen kan.

Ik geloof, dat men zich hierin vergist en dat er alle reden is om te verklaren, dat de korte ervaring ten deze nu reeds bewezen heeft, dat het nut van de radio voor het onderwijs op de lagere school uiterst gering is.

Voor zoover van dit nieuws in de verslagen van de inspecteurs melding gemaakt wordt, is het mede niet in gunstigen zin.

"Het verheugt mij", aldus de inspecteur in de inspectie Sneek, "dat in mijn inspectie slechts op één school de radio vrij geregeld wordt gebruikt. Het wil mij voorkomen, dat de radio voor de school dit gevaar oplevert, dat er opnieuw een stuk van de zoo noodige rust bij het onderwijs wordt weggenomen, dat de goede gang van het onderwijs wordt verbroken en dat de oppervlakkigheid er door in de hand wordt gewerkt."

En de inspecteur in de inspectie Dokkum geeft hierover eenige opmerkingen, welke, naar ik meen in mijn amtsgebied veel instemming vinden.

"De radio op school. Heel weinig is hiervan te zeggen, terwijl dit weinige toch eigenlijk veel zegt. Slechts op 2 scholen mijner inspectie wordt de uitzending voor de scholen eenigszins regelmatig gevolgd. Op enkele andere werd een proef genomen, die om haar onbevredigende uitkomsten werd gestaakt. Verreweg de meeste scholen ondernamen zelfs de proef niet. Kort samengevat, is het oordeel der betrokkenen: als afwisseling en voor ontspanning wel aardig; als onderwijsmiddel geheel onbevredigend. Het mag eigenlijk overbodig heeten, dit onbevredigende hier te motiveeren; in vak- en dagbladen is het onderwerp meermalen ter sprake gekomen. Het ligt niet aan de moeite, door comité's en directie zich gegeven; de onderwerpen waren meestal interessant en goed voorbereid. Maar de bezwaren zijn vooral deze:

1. doordat de onderwijzer is uitgeschakeld en de spreker onzichtbaar is, gaat het persoonlijke in het onderwijs en het persoonlijk contact verloren;
2. hierdoor is het ook onmogelijk, juiste aansluiting te vinden bij de ontwikkeling en den voorstellingskring der leerlingen;
3. het is onmogelijk bij bepaalde gedeelten nader uit te wijden of te herhalen;

4. de aandachtsconcentratie der leerlingen moet veel sterker zijn en gaat heel vaak verloren;

5. daardoor treedt de vermoedens spoedig in, wordt de klas onrustig, wordt de orde eenigszins verstoord en daalt het nut van het gehoorde;

6. het is onmogelijk voor den onderwijzer tijdens dit uur opmerkingen te maken over leerstof of orde, wijl hij daardoor de radioles stoort;

1. de technische bezwaren zijn gering, maar bemoeilijken toch het verstaan en opnemen en vooral het tegelijkertijd vastleggen en verwerken van het gehoorde.

Zoo is de idee „radio op elke school”, eenigszins gevreesd tegemoet gezien, in zeer korten tijd gebleken, zoo niet mislukt, dan toch oningevoerd te zijn.

Het is bekend, dat het schoolverzuim een der belangrijkste factoren is, die op den bloei van het onderwijs belemmerend werken. Dat is overal het geval, maar het geldt toch in bijzondere mate van eenige der inspecties van mijn amtsgebied, te weten van die, waartoe de streken behooren, welke nog al eens worden aangeduid met den naam van de Drentsche en de Groningsche veenkoloniën. Dat het Rijksschooltoezicht met kracht tegen dit euvel optreedt, al is dat niet steeds met het gewenschte resultaat, is aan geen redelijken twijfel onderhevig.

Ook de inspecteur in de inspectie Winschoten, die nog slechts kort zijn functie vervult, wijdt aan dit kwaad zijn bijzondere aandacht. Maar ook hij weet reeds, dat het gemakkelijker is voor den buitenstaander om het kwaad te signaleren dan om doeltreffende middelen aan te wenden om tot verbetering te komen. In zijn verslag lees ik:

„In onderscheidene plaatsen van mijn inspectie werden door mij vergaderingen gehouden met hoofden van openbare en bijzondere scholen, commissien van toezicht op het lager onderwijs en commissien tot wering van schoolverzuim, met name in de gemeenten Onstwedde, Vlagtwedde, Bellingwolde en Nieuwe Pekela, om te spreken over het zeer groote schoolverzuim in sommige perioden van het jaar en om middelen en wegen te beramen dit verzuim zooveel mogelijk te beperken, alsook om wontoestanden in verhouding van openbaar en bijzonder onderwijs onder de ogen te zien en op te wekken tot loyale en eerlijke concurrentie. Met genoegen kan ik constateeren, dat men allervolge bereid was, zoowel in kringen van het openbaar als van het bijzonder onderwijs, zijn medewerking te verleenen. De besprekingen, op de gehouden vergaderingen gevoerd, ademden dan ook een geest van welwillendheid. Gevoeld en uitgesproken werd, dat gemeenschappelijk tegen onfaire praktijken in den concurrentiestrijd van openbaar en bijzonder onderwijs moest worden opgetreden, alsook, dat de handen in elkaar moesten worden geslagen, om den strijd aan te binden tegen het schoolverzuim, om langs dien weg de daling van het peil van het onderwijs tegen te gaan en den bloei van het onderwijs zooveel mogelijk te bevorderen. En inderdaad is dit niet zonder resultaat gebleven. Er wordt scherper toegezien met name door de hoofden van scholen op wat als geoorloofd of ongeoorloofd verzuim is aan te merken. Op onderscheidene ouderavonden is door de hoofden den ouders gewezen op hun ernstigen plicht om hun kinderen geregeld ter school te zenden en aldus mede te werken aan den goeden gang en den bloei van het onderwijs in het belang hunner kinderen.

Ook gemeentebesturen en schoolbesturen gaven hun medewerking, door in overleg met de betrokkenen en met mij nieuwe vacantieregelingen te treffen, opdat landbouwverlof en najaarsvacantie zooveel mogelijk zouden aansluiten.

Er is dus eenige verandering en verbetering ingetreden, maar toch nog maar eenige verbetering. Slechte economische toestanden in sommige deelen mijner inspectie staan de verheffing van het peil van het onderwijs ten zeerste in den weg, en het is niet te verwachten, dat daarin spoedig verbetering zal intreden. Sociale nood en ellende doen vele ouders weinig of geen belangstelling koesteren voor school en onderwijs. Vele ouders zoeken in bepaalde tijden van het jaar van hun kinderen zooveel mogelijk profijt te trekken en houden ze deswege van school vele dagen en weken. Het zenden van waarschuwing heeft bij velen weinig invloed; evenzoo staat het met veroordeelingen tot één of meer guldens boete. De kinderen verdienen immers veel meer dan de opgelegde boete.”

Een overzicht van het aantal scholen in mijn amtsgebied wordt in den volgenden staat gegeven. In mijn vorige verslagen nam ik daarin mede op een overzicht van het aantal leerlingen en leerkrachten; door de wijziging, welke gebrächt is in de statistische opgaven, die de inspecteurs hebben in te dienen, ontbreken mij daarvoor thans en in het vervolg de noodige gegevens.

Op 31 December 1929:

Inspectie:	Aantal:			
	openbare lagere scholen.	openbare u.l.o.-scholen.	bijzondere lagere scholen.	bijzondere u.l.o.-scholen.
Dokkum	63	3	65	3
Franeker	61	3	60	7
Heerenveen	91	6	39	2
Leeuwarden	59	5	48	5
Sneek	41	4	64	5
Appingedam	71	8	37	7
Groningen	74	6	36	5
Winschoten	86	14	51	3
Zuidhorn	67	9	53	4
Assen	61	4	34	6
Borger	76	2	20	—
Emmen	69	2	41	3
Totaal	819	66	543	50

Uit dezen staat blijkt, dat het aantal openbare scholen voor gewoon lager onderwijs in de inspectien Dokkum, Sneek en Appingedam met 1 en in de inspectie Emmen met 3 verminderd, in de inspectien Assen en Borger met 1, Groningen met 2 en Winschoten met 15 vermeerderd is, zoodat de vermeerdering in totaal 13 scholen bedraagt; het aantal openbare u.l.o.-scholen vermeerderde met 1, nl. in de inspectie Borger.

Het aantal bijzondere scholen voor gewoon lager onderwijs nam in de inspectie Emmen met 2 af, het nam toe in de inspectien Appingedam en Borger met 1, in de inspectien Sneek en Assen met 2, in de inspectie Leeuwarden met 3 en in de inspectie Winschoten met 5, in totaal dus een toename van 12; het totaal aantal bijzondere u.l.o.-scholen verminderde met 1, nl. in de inspectie Groningen.

Onder deze scholen zijn 23 openbare en 23 bijzondere, die een combinatie vormen van een school voor gewoon lager en een school voor uitgebreid lager onderwijs. Er zijn 68 openbare éénmansscholen — het vorige jaar was dit aantal 103 — en 7 bijzondere éénmansscholen, waarvan het aantal het vorige jaar nog 23 was. Slechts aan 2 openbare en 4 bijzondere scholen in de inspectie Groningen en aan 2 bijzondere scholen in de inspectie Leeuwarden waren zg. ambulante hoofden verbonden.

Ten aanzien van het vervolgonderwijs kan het volgende worden vermeld.

In de inspectie Dokkum werd dit onderwijs, evenals het vorige jaar, gegeven aan 1 openbare en aan 1 bijzondere school; in de inspectie Franeker aan 3 openbare scholen in de gemeente Baarderadeel; in de inspectie Heerenveen aan 24 openbare en 7 bijzondere scholen; omtrent de inspectien Leeuwarden en Assen werden geen gegevens verstrekt, zoodat mag worden aangenomen, dat daar de toestand dezelfde gebleven is, derhalve Leeuwarden 11 openbare en 4 bijzondere cursussen, Assen 14 openbare en 4 bijzondere.

De inspecteur in de inspectie Sneek vermeldt in totaal 10 cursussen en hij maakt daarbij de volgende opmerking:

„Behalve op den cursus verbonden aan de openbare school n°. 3 te Sneek en die aan de bijzondere Julianaschool aldaar, is de animo niet groot en wordt er nog te weinig rekening gehouden met hetgeen de leerlingen later noodig hebben in het praktische leven; te Sneek heeft men daar meer oog voor. Nu het Rijk geen subsidie meer geeft, kan het Rijkschooltoezicht ook minder goed leidend optreden. De belooning is gewoonlijk

een minimaal bedrag, waardoor de ambitie van het personeel niet groot is."

De inspecteur in de inspectie Groningen vermeldt, dat slechts in één gemeente, Muntendam, van zijn amtsgebied geen gelegenheid bestaat voor de leerlingen, die de lagere school verlaten hebben, vervolgonderwijs te ontvangen.

In de inspectie Appingedam en Zuidhorn werd geen vervolgonderwijs gegeven; in de inspectie Winschoten werd het gegeven aan 3 openbare scholen en in de inspectie Emmen aan 2 openbare scholen, in de gemeente Coevorden.

Behalve dit overeenkomstig de wet geregelde vervolgonderwijs, werden in alle inspecties ten behoeve van de leerplichtvrije jeugd meerdere cursussen gegeven in verschillende vakken, maar in dier voege, dat aan de wettelijke voorschriften voor het vervolgonderwijs niet voldaan werd.

Huisonderwijs, ingevolge art. 13 der wet, werd in de inspectie Winschoten aan 1 kind gegeven; in de inspectie Franeker aan 3 kinderen en in de inspectie Groningen aan 1 kind, in laatste bedoelde gevallen echter niet ingevolge genoemd wetsartikel.

In verband met deze zaak vermeldde de inspecteur in de inspectie Heerenveen, die daaromtrent ook het vorige jaar bijzondere mededeelingen deed, thans:

„Verder werd voor het grootste deel van het jaar huisonderwijs gegeven aan 25 kinderen van ouders, die niet tevreden waren met de plaats van de nieuw gebouwde school te Spitzendijk.

Er werd een schoolvereniging opgericht om te krijgen een neutraal bijzondere school. Zolang de procedure voor de oprichting duurde, kregen een 25-tal kinderen huisonderwijs. De strijd eindigde in het laatste van 1929. De kinderen keerden op de openbare school terug en afgezien werd van het stichten van een nieuwe school. Van deze geheele aktie werden de dupe het 25-tal kinderen, dat door een paar onbedreven leerkrachten was onderwezen."

Het behoeft nauwelijks meer afzonderlijke vermelding, dat vrijwel alle scholen zeven leerjaren hadden; in verband met concentrering van het zevende leerjaar was echter ten aanzien van een aantal openbare scholen de vergunning, bedoeld in het tweede lid van art. 3 der wet, verleend. Aan slechts enkele scholen bestaat een achtste leerjaar.

In verband met den omvang van het onderwijs meen ik als bijzonderheid te mogen vermelden, dat het leerplan der openbare scholen te Sneek voor de hoogste klassen aangevuld werd met „zwemmen", als onderdeel van het vak lichamelijke oefening.

In den stand van zaken ten opzichte van het onderwijs in lichamelijke oefening en handenarbeid, waarbij ik in mijn vorig jaarverslag vrij uitvoerig stilstond, is weinig verandering gekomen. Dit wil echter niet zeggen, dat hieraan in 1929 niet de nodige aandacht gewijd zou zijn. Zoo is de circulaire, die Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen voornemens waren te zenden aan de gemeentebesturen, in verband met de algemeene invoering van het vak lichamelijke oefening op de scholen, bereids uitgevaardigd en worden de mededeelingen van de gemeentebesturen omtrent datgene wat ten dezen bestaat en wat zij voornemens zijn te doen, tegemoet gezien.

En in betrekking tot het vak handenarbeid worde hier als belangrijke gebeurtenis vermeld, dat te Groningen in den herfst van 1929 voor de eerste maal werd afgenomen het Staatsexamen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid in dit vak. Hiermede is bereikt, dat de eischen, welke worden gesteld aan het verkrijgen van deze onderwijsbevoegdheid, overal in het land dezelfde zijn.

Dat vele u.l.o.-scholen niet uitsluitend en zelfs niet voornamelijk bezocht worden door leerlingen, die voornemens zijn den geheelen drie- of vierjarigen cursus te volgen, blijkt opnieuw duidelijk uit cijfers, die de inspecteur in de inspectie Heerenveen op dit punt vermeldt. De eerste klassen van deze scholen in zijn amtsgebied telden samen 351 leerlingen, de tweede klassen 209, de derde klassen 86 en de vierde klassen 56. Van elke 4 leerlingen der eerste klasse volgde derhalve slechts 1 de derde klasse en van elke 6 leerlingen maar 1 de vierde klasse. Dit is ongetwijfeld een gevolg van de omstandigheid, welke zich intusschen niet beperkt tot één bepaalde inspectie, maar die vrij algemeen voorkomt, deze n.l., dat de meeste leerlingen der u.l.o.-scholen deze school gebruiken als een brug naar de hogere

burgerschool of de kweekschool; één jaar u.l.o.-school, als aansluiting aan 6 jaren lagere school, geeft vrijwel zeker toelating tot de eerste klasse der H. B. S. en twee jaren u.l.o.-onderwijs kunnen een kans doen wagten voor toelating tot de eerste klasse eener kweekschool.

Toch is het m. i. zeker niet de bedoeling van den wetgever geweest, dat de u.l.o.-school en met name de eerste of de eerste en tweede klasse van deze school voornamelijk dienst zouden doen als voorbereiding voor een andere school. En naar mijn meening behoort zulk een voorbereiding — en ik heb nu bepaaldelijk het oog op de voorbereiding voor toelating tot de eerste klasse der H. B. S. — thuis op de school voor gewoon lager onderwijs, speciaal in het zevende leerjaar van die school.

Een zeer belangrijk onderdeel van een verslag als dit vormt uit den aard der zaak dat, hetwelk betreft de resultaten van het onderwijs. Dat is het, waarop het ten slotte aankomt. Natuurlijk zijn er resultaten, maar de vraag is of deze bevredigend zijn, of deze vrijwel in overeenstemming zijn met het werk, dat daarvoor gedaan is, met al den arbeid, in zoo verschillende vorm, die daarvoor geleverd is en met de groote geldelijke offers, die daarvoor ieder jaar opnieuw gebracht worden. Zeer moeilijk is het hieromtrent een juist en billijk oordeel uit te spreken, in ander verband kwam dat boven ook reeds ter sprake. En steeds zal men daarbij vergelijkend onderwijs te werk dienen te gaan en zal men zich dienen af te vragen, of er, in vergelijking met een zeker aantal jaren terug, vooruitgang of wel achteruitgang te constateeren valt.

Het is gewoonte, met de bedoeling om tot zulk een constatering te komen, dat de inspecteurs ieder jaar een bepaald vak meer in het bijzonder tot punt van onderzoek maken. Over 1929 was dat het vak lichamelijke oefening. Gelijk dat de vorige jaren eveneens geschiedde, zoo hebben de inspecteurs ook nu den uitslag van dit onderzoek in een afzonderlijk rapport vastgelegd. Dit neemt niet weg, dat ook aan het onderwijs in de andere vakken de nodige aandacht zooveel mogelijk geschonken is.

De inspecteur in de inspectie Dokkum laat zich over het lezen als volgt uit:

„Het lezen is in de ruim vijf jaren mijner werkzaamheid in deze inspectie wel vooruitgegaan. Speciaal doel ik dan op het luid lezen, het lezen in en voor de klas, het voordragen. In het algemeen kan men zeggen, dat juist dit voor de Friesche kinderen (en blijkbaar ook voor de Friesche onderwijzers!) veel moeilijkheden meebrengt. Het monotone, ongearticuleerde, langzame en verkeerd geaccentueerde plaats te doen maken voor afwisseling, rythme, stembuiging, accent en articulatie, voort uitdrukking van stemming en gevoel, dit geeft in vele scholen moeilijkheden. Maar duidelijk blijkt ook hier, als bij alle onderwijs, dat de aanhouder wint, of (paedagogisch uitgedrukt) dat de gewoontevorming aanvankelijk moeite brengt, maar later ook zich zelf steeds vaster vormt. Duidelijk blijkt, dat de onderwijzer iemand moet zijn, die eigen gebreken wil bestrijden; een man of vrouw, die steeds frisch en flink is en zich met blijdschap geeft om alle bezwaren te overwinnen. Zulken hebben in deze jaren veel bereikt: door bespreking, in voorbeeld in de klas. Het lezen is meermalen aan de orde geweest; maar groote verschillen doen zich dan ook vaak voor tussehen overigens gelijkwaardige scholen. Verschillen, getypeerd door de persoonlijkheid van den onderwijzer."

Minder gunstig is wat de inspecteur in de inspectie Leeuwarden hierover schrijft:

„Het lezen is in veel gevallen nog onvoldoende, niet alleen van de leerlingen, maar ook van de(n) onderwijzer(es). Ik woon dikwijls leeslessen bij, waarin kind na kind op allesbehalven fraaien toon leest, zonder dat getracht wordt iets te verbeteren, en als dit al eens gebeurt, dan is het resultaat dikwijls nihil. Goed lezen is een kunst, die geleerd moet worden door goed te hooren lezen; denkt de onderwijzer daar wel genoeg aan?"

Het laten voordragen van een eenvoudig gedicht of stukje proza hoor ik uiterst zelden, en toch is dit zoo'n machtig middel om een goeden leestoon te krijgen."

Maar hiertegenover staat weer het getuigenis van den inspecteur in de inspectie Zuidhorn:

„Tot mijn groote vreugde kan ik constateeren, dat vele scholen, waar de natuurlijk leestoon zoek was of slordig werd

gelezen, na mijn besprekingen met de onderwijzers, getracht was en met gunstig gevolg, daarin verandering en verbetering te brengen."

En ook de inspecteur in de inspectie Emmen verklaart:

"In de lagere klassen zijn de vorderingen bij dit onderwijs over het geheel bevredigend, op sommige scholen goed;" doch hij moet er aan toevoegen: "in de middel- en hogere klassen zijn de resultaten minder bevredigend, al is er vooruitgang merkbaar."

"Of het schrijven zal voortgaan", aldus de inspecteur in de inspectie Dokkum, "in dezelfde methodiek of zal ombuigen naar koord- of blokschrift? Het lijkt nog niet veel op het laatste. Bijna schreef ik: het laat de scholen hier Syberisch koud. Daarmee wensch ik niet te zeggen, dat de onderwijzers er geen kennis van nemen, niet meelevens in paedagogische vraagstukken of methodische quaesties. Maar wel: dat men zich, ook zelfs voor een proefneming ten opzichte van meerdere vragen, angstvallig wacht. Of dit een kwaad is? Het thans door twee bekwaame schrijfmethodekiers geïntroduceerde koordschrift is een radicale breuk met het gewone. Er valt hier niet te overbruggen. En dan komen de vragen: is hier het leven rijp voor; vraagt het kantoor, het magazijn, thans nog niet ons goede mooie schrift, "een nette hand"? Ik acht de resultaten van het schrijfonderwijs in mijn inspectie hoog, slechts de vaardigheid uitgezonderd. Gewoonlijk schrijven de goede leerlingen der hoogste klasse een 30 à 40 letters per minuut in hun gewone werk; als zij zoo vlug schrijven als zij kunnen om nog goed leesbaar werk te maken, wordt dit 60 à 70; maar in "vlug en goed" oefent de school nog (betrekkelijk en absoluut) te weinig, ook in andere vakken. En dat, terwijl toch het leven vaak vlugheid, vaardigheid vraagt en terwijl de nieuwere paedagogiek leert, dat vlug en goed vaak samen gaan. Dit kan het voordeel zijn, ook van de nieuwe beweging in het schrijfonderwijs, dat op de levensvaardigheid weer meer de nadruk wordt gelegd."

De inspecteur in de inspectie Appingedam zegt van het onderwijs in dit vak:

"Wat de netheid van het schriftelijk werk en de zorg voor het schrijven bij het meeste schriftelijke werk aangaat, meen ik in de laatste jaren eenigen vooruitgang te kunnen bespeuren. In heel wat scholen ziet het werk er heel netjes uit; in enkele scholen is het slecht en zeer enkele treurig."

Naar de resultaten in het vak *rekenen* wordt gedurende de jaren 1929 en 1930 een speciaal onderzoek ingesteld. Kortom tijd geleden is het zelfde geschied ten aanzien van het vak *Nederlandsche taal*. Toch worde hier vermeld, wat de inspecteur in de inspectie Leeuwarden in zijn verslag over dit vak rapporteert:

"Ten opzichte van het taalonderwijs heb ik in het afgelopen jaar een zeer teleurstellende ervaring opgedaan: op een aantal scholen heb ik eenzelfde dictée opgegeven op het einde van het zesde leerjaar, uitsluitend om te zien, hoe het stond met het zuiver schrijven van de werkwoordelijke vormen. Het resultaat was op verschillende scholen onvoldoende, op enkele zeer onvoldoende. Een verklaring hiervan kon door het personeel niet gegeven worden.

Als ik vergelijk, wat ik als onderwijzer aan mijn leerlingen van dit vak in de zesde klasse moest onderwijzen, met de tegenwoordige leerstof, dan is er wel wat vereenvoudigd, maar die vereenvoudiging is niet ten goede gekomen aan de resultaten. Integendeel, ik begin te vreezen, dat de vereenvoudiging, die in de leerstof van verschillende vakken is aangebracht, tevens geleid heeft tot een zekere yerslappening, die de resultaten ongunstig beïnvloedt."

Ik moet hieraan tot mijn spijt toevoegen, dat de vrees, waarvan deze inspecteur spreekt, niet alleen bij hem, maar eerder bij velen bestaat. De moeilijkheden van de spelling der Nederlandsche taal zijn laatste jaren zoo breed mogelijk en tot het uiterste doorgedreven uitgemeten, de lof der z.g. vereenvoudiging wordt van de daken, te pas en te onpas, verkondigd en het resultaat is maar al te dikwijls een nonchalance en slordigheid in het schrijven, het stellen zoowel als het spellen, dat men zich verbaast en ergert tegelijk.

Aan het onderwijs in het vak *Vaderlandsche geschiedenis* kleefte het bezwaar, dat te veel gebruik wordt gemaakt van z.g. leerleesboekjes en dat daardoor het vertellen, dat dit onderwijs zoo interessant en boeiend kan maken, al te veel op den achtergrond staat. Maar wie vertellen wil, moet zich voorbereiden. Zou dit laatste misschien een beletsel zijn om van dit onderwijs te maken wat er zeker van te maken is? Volkomen gerust ben ik op dit punt niet.

Gunstig is wat de inspecteur in de inspectie Zuidhorn in verband met het onderwijs in dit vak vermeldt:

"Op vele scholen worden de leerlingen bekend gemaakt met de Vredesgedachte; de Volkenbond, zijn taak en de resultaten van zijn arbeid, wordt op vele scholen den leerlingen onderwezen."

Ook over het vak *aardrijkskunde* is een paar jaren geleden door de inspecteurs afzonderlijk gerapporteerd.

Van goede resultaten van het onderwijs in *kennis der natuur* vond ik in de verslagen der inspecteurs weinig vermeld; het schijnt wel een der lastigste vakken voor de onderwijzers zelf te zijn.

"Kennis der natuur", aldus de inspecteur in de inspectie Franeker, "beperkt zich dikwijls tot de behandeling van eenige dieren, naar aanleiding van een plaat en een beetje van het menschelek lichaam. Plantkunde komt vaak niet veel van terecht, physica wordt, wegens gebrek aan instrumenten, ook vaak stiefmoederlek behandeld."

De inspecteur in de inspectie Emmen geeft te kennen, dat dit vak wel in den smaak der leerlingen valt, vooral plant- en dierkunde.

"Heeft de onderwijzer de bevoegdheid voor het vak landbouwkunde, dan is het meestal een lust om een les in plantkunde bij te wonen. Ook de kinderen zijn dan geheel oor en geven zeer goede antwoorden."

Het voor de lagere school zoo mooie vak *zingen* komt ook nog niet op alle scholen voldoende tot zijn recht. Wel zijn er scholen waar goed, sommige zelfs waar bepaald mooi gezongen wordt, maar een deskundige op dit gebied als de inspecteur in de inspectie Leeuwarden drukt zich toch als volgt uit:

"Het zingen is op vele scholen nog slecht; het is niet voor het eerst, dat ik deze klacht uit en het zal, vrees ik, ook wel niet voor het laatste zijn. Het overgrote deel van de onderwijzers acht een stemvork of een stemfluitje nog steeds een overbodige luxe, met het bekende gevolg, dat bijna nooit goed op toon gezongen wordt. Van de 10 onderwijzers, die maat slaan — er zijn ook, die dit geheel nalaten — zijn er geen 3, die het goed doen."

In een aan dit jaarverslag toegevoegde bijlage is een overzicht gegeven van het bij het zangonderwijs in gebruik zijnde noten- en cijferschrift.

Over het vak *tekenen* schrijft de inspecteur in de inspectie Appingedam:

"Hoewel dit vak op mij den indruk maakt, dat over het algemeen genomen de resultaten vooruitgegaan zijn, zijn er ook nog steeds scholen waar het teekenen weinig anders is dan tijdverknoeien. Nateekenen van de figuurtjes van een of andere teekenmethode en een onderwijzer(es), die weinig voor het vak voelt, zijn in de meeste gevallen de oorzaken van onvoldoende resultaten, terwijl men een enkele maal zelfs niet van resultaten durft te spreken. De goede onderwijzers, die hun leerlingen bij teekenen de noodige vrijheid durven laten, die niet steeds voorschrijven „nu dit verticale lijntje, nu dat horizontale lijntje, enz.", die de leerlingen zooveel mogelijk vrijlaten in de keuze van het onderwerp (dus geen gedrukte methode met aangegeven volgorde), bewijzen, dat de meeste leerlingen er veel meer van terecht kunnen brengen dan een tiental jaren geleden op de lagere scholen meestal werd gedacht.

De resultaten van het onderwijs in het teekenen zijn dan ook in de verschillende scholen zeer sterk uiteenlopende; met eenige overdrijving zou ik kunnen zeggen, dat de taxiatie loopt van 0 pct. tot 100 pct."

De inspecteur in de inspectie Assen vermeldt over het onderwijs in dit vak het volgende, dat vrijwel denzelfden geest ademt als het pas aangehaalde:

„Herhaaldelijk gebeurde het in het afgelopen jaar, dat hoofden van scholen mijn aandacht vroegen voor de resultaten van hun teekenonderwijs, en dan keurige, vaak artistieke schetsjes dikwijls in waterverf, mij toonden.

Maar nu is het merkwaardig, dat op mijn vraag, welke methode zij volgden bij het bereiken van deze resultaten, geen ander antwoord, naar ik mij herinner, gehoord werd, dan dat de kinderen in de hoogste leerjaren steeds zelf een keuze mochten doen uit de bundels teekenvoorbeelden of dat de onderwijzers lieten kiezen uit allerlei platen, die zij bijeen zochten.

Wel bleek mij, dat bij het aanvankelijk teekenonderwijs wel in de lagere leerjaren klassikaal werd geteekend, maar in de hogere leerjaren werd de belangstelling der kinderen het sterkste geprikkeld, en waren de resultaten ook bij zeer matig begaafden het beste, als ieder mocht kiezen het plaatje, dat hij wenschte na te teekenen: landschappen of dieren of min of meer humoristische combinaties van personen. Caricaturen worden ook alleraardigst nageteekend.

Aan het vak *nuttige handwerken voor meisjes*, waaromtrent gedurende het jaar 1931 door de inspecteurs een afzonderlijk onderzoek zal worden ingesteld, heb ik in het jaar 1929 bijzonder aandacht gewijd. In mijn vorig jaarverslag nam ik uit het door mij ontvangen verslag van den inspecteur in de inspectie Zuidhorn een aanhaling omtrent dit onderwijs op. Deze toch wendde pogingen aan om in dit onderwijs in zijn ambtsgebied meer eenheid te brengen en het aldus te regelen, dat met een niet te groot aantal wekelijksche lesuren een veel beter en voor het dagelijksche leven meer waardevol resultaat zou worden bereikt dan thans aan verreweg de meeste scholen het geval is.

Aangezien ik deze zaak van groot belang achtte, met name voor de zeer talrijke vrouwelijke leerlingen der lagere school, wier leertijd met het afloopen van die school eindigt, heeft zij in een paar van de vergaderingen, welke ik geregeld met de inspecteurs houd, een punt van bespreking uitgemaakt. Op een dier vergaderingen werd het onderwerp ingeleid door mejuffrouw J. Höster, directrice der Industrijschool voor meisjes te Groningen. Deze inleiding en de daarop gevolgde discussie is daarna op mijn verzoek door mejuffrouw Höster en mejuffrouw A. Keuning, schoolopziener voor het bewaarschoolonderwijs, samengevat in een schriftelijk rapport, dat bevatte een leerplan voor bedoeld vak voor lagere school met zeven leerjaren, met teelichting. Dit rapport werd daarna opnieuw in een vergadering met de inspecteurs besproken en na geringe wijziging vastgesteld. Besloten werd daarbij, dat getracht zou worden het onderwijs in de nuttige handwerken zooveel mogelijk te leiden in de richting, welke in het rapport is aangegeven.

De inspecteur in de inspectie Zuidhorn deelt daaromtrent thans in zijn verslag mede:

„Nog steeds ga ik voort met de reorganisatie van dat vak in mijn inspectie.

In mijn vorig verslag (1928) sprak ik daar reeds van. Thans zijn er in de inspectie Zuidhorn een 50-tal scholen waar het nieuwe leerplan gevolgd wordt en het oordeel der damescommissies van toezicht op het onderwijs in nuttige handwerken is zeer, zeer gunstig. Volgens haar is het onderwijs nu en voor de leerkrachten en voor de leerlingen een prettig uur.

Steeds is er aanvraag om het nieuwe leerplan en de doos met modellen, zelfs van buiten mijn inspectie.

Ik veroorloof mij aan dit jaarverslag als bijlage toe te voegen een afschrift van het door mij bedoelde rapport.

De resultaten van het onderwijs aan de u.l.o.-scholen, waarvoor als maastaf aangelegd kan worden het aantal leerlingen, dat zich onderwierp aan het examen ter verkrijging van het m.u.l.o.-diploma en het resultaat, dat dit afdelen voor deze leerlingen opleverde, loopen aan de verschillende scholen zeer uiteen. Een belangrijke factor is hierbij intusschen het aantal leerjaren, dat de school telt.

Over de resultaten van het *vervolgonderwijs* en van de cursussen, die dit onderwijs vervangen hebben, vind ik in de verslagen der inspecteurs zeer weinig vermeld. Ik geloof wel, dat hieruit de conclusie getrokken mag worden, dat men goed zal doen met deze resultaten in het algemeen genomen niet hoog

aan te slaan. Toch wil ik het vrij gunstige oordeel, dat de inspecteur in de inspectie Heerenveen over dit onderwijs geeft, niet onvermeld laten.

„Het vervolgonderwijs stelt zich in mijn inspectie ten doel de vakken lezen, rekenen, Nederlandsche taal, handwerken voor meisjes en een of meer der vakken geschiedenis, aardrijkskunde en kennis der natuur, al naar gelang de leerkracht daarvoor bijzondere interesse heeft, in aansluiting bij het geleerde op de lagere school, in praktische richting verder voort te zetten en het geleerde beter vast te leggen. Over het algemeen stellen de leerlingen, die zich bewust zijn van het praktische nut van het geleerde, dit onderwijs op hoogen prijs.

Verloop van de cursus had bijna niet plaats.

De inspecteur in de inspectie Leeuwarden gaf in de volgende woorden zijn oordeel te kennen over de *jonge onderwijzers*:

„Als men de jongens, die pas van de kweekschool komen, voor de klas ziet staan, ontbreekt er nog alles aan en ik krijg altijd den indruk, dat de praktische opleiding, zooals die thans geregeld is, nog maar heel weinig effect sorteert. Niet alleen ontbreken zeer dikwijls de allereerste onderwijzerscapaciteiten, ook in andere opzichten moet nog alles geleerd worden. De eenvoudigste omgangsvormen kent men niet; de houding voor de klas laat alles te wenschen over en ik heb me dikwijls afgevraagd, als ik een jongen onderwijzer onder het lesgeven tegen een deurpost zag leunen of over een lessenaar zag hangen, hoe zijn houding wel zal zijn, wanneer er geen bezoek is. Voor de opleidingsinrichtingen is hier zeker een taak weggelegd en ze zouden een voor het onderwijs goed werk verrichten, wanneer ze meer dan tot nog toe trachten onderwijzers af te leveren, die ten minste geleerd hadden de eerste omgangsvormen in acht te nemen. Misschien dat het dan niet meer voorkomt, dat een jonge onderwijzer zich op mijn spreekuur voor een betrekking komt presenteren met zijn handen in zijn zakken en de kraag van zijn winterjas in de hoogte.

Van de onderwijzers in het algemeen, al heeft ook hij hierbij voornamelijk het oog op de jongeren, zegt de inspecteur in de inspectie Dokkum:

„Niet steeds is de potentieele geschiktheid tot volle ontplooiing gekomen en vooral bij de jongeren, zoo veelvuldig op de kleine dorpen, betreurt men het meermalen, dat zij niet méér onder de leiding van een ervaren hoofd staan, die hen als een goed „patroon“ niet alleen op fouten wijst, maar ook hen de praktijk in het algemeen meer inleidt. Gevolg en oorzaak beide is vaak een onevenredigheid tusschen prestatie en gevoel van eigenwaarde bij enkele jongeren, afnemend naarmate meer leeftijd, ervaring, kennis en zelfkennis verkregen wordt. Maar in het algemeen mag het corps van onderwijzers een goed toegestroomd corps heeten, dat met toewijding zijn taak volbrengt.

De inspecteur in de inspectie Franeker meent er op te moeten wijzen, „dat er nog zooveel onderwijzers zijn, die, ofschoon ze in hun klasse een voldoende ijver vertoonen, toch blijkbaar niets op hebben met de studie voor de hoofddake. Of ze tegen de moeite opzien, of hun tijd liever vullen met andere bezigheden, is mij niet bekend, doch het feit bestaat. Vandaar misschien ook, dat men bij vacatures, waarvoor een onderwijzer met hoofddake wordt gevraagd, zoo weinig sollicitanten krijgt.

De inspecteur in de inspectie Assen heeft ook vooral het oog op den onderwijzer en onderwijzeres buiten de school, als hij schrijft:

„Waar het Rijksschooltoezicht de meeste scholen slechts één of twee keer per jaar kan bezoeken, poog ik steeds zooveel mogelijk op de hoogte te blijven van de plaatselijke toestanden en van de houding, die door het onderwijzend personeel ook buiten de school wordt aangenomen. Hetgeen tot mijn kennis kwam, gaf mij den indruk, dat in het algemeen de goede naam van dit corps wordt hooggehouden.

De ervaring van dit jaar heeft mij versterkt in de overtuiging, dat benoeming van leerkrachten, afkomstig uit de dorpsomgeving der school, niet is aan te bevelen, noch in het belang der school, noch in het belang der onderwijzers.

Ik denk nu aan jonge mensen uit een eenvoudig dorpsmilieu, voor welke het heel moeilijk is een juiste houding te bepalen tegenover de dorpsvermakelijkheden. Wanneer zij zich terugtrekken, overeenkomstig hun meerdere beschaving, dan noemt men hen grootsch. Maar als zij daarentegen van de eene

herberg hossen naar de andere met andere jeugdige dorpolingen, dan gebeurde het wel, dat de schooljuffrouw zich bevindt in gezelschap van een ouderen broeder van een schoolkind.

Het is te begrijpen; dat na volbrachte studie, die van de ouders financieele offers vergde, de benoeming in eigen omgeving zeer gewenscht is, omdat de ouders dan kunnen medegenieten van het salaris; maar voor de jonge onderwijzer of onderwijzeres zou het toch beter zijn, eenige jaren in den vreemde te vertoeven, om het dorpsdialect af en eenige beschaafde manieren aan te leeren."

De inspecteur in de inspectie Emmen laat zich op dit punt aldus uit:

„Toewijding, oeh de meesten hebben die wel, doch een groot percentage, vooral van de jongeren, ontbreekt de geschiktheid.

De leerkrachten, die pas hun diploma hebben behaald, hebben zich gedurende de twee laatste jaren van hun studietijd wel zoogenaamd „practisch geoefend", het blijkt echter veelal, dat verreweg de meesten bij hun intrede in de school van de praktijk nog ongeveer alles moeten leeren.

Velen van de leerkrachten toonen zich met hart en ziel onderwijzer en wijden zich geheel aan hun taak, door anderen kan grondiger en intensiever worden gewerkt, wat op den duur meer voldoening zou geven."

Op enkele uitzonderingen na was de onderlinge verhouding tusschen het onderwijzend personeel aan de scholen goed te noemen, al verdient aandacht de opmerking, die een der inspecteurs maakte: „bijna nergens hoorde ik van conflicten, maar aan vele scholen bemerkt men ook niet van leiding en controle, uitgeoefend door de hoofden, terwijl toch deze voor pas beginnende onderwijzers zoo gewenscht en nuttig is."

Het aantal vakonderwijzeressen voor het vak nuttige handwerken is vrij groot; ook zijn er vakonderwijzers, maar in lang niet zoo grooten getale, en dan voornamelijk in de steden, voor het vak lichamelijke oefening.

Reserve-onderwijzers waren er niet.

Ten aanzien van de schoolgebouwen vermeldde de inspecteur in de inspectie Dokkum, na medegedeeld te hebben, dat bouw van nieuwe scholen niet voorkwam, maar dat wel vaak uitbreiding plaats vond ten gevolge van het toenemend aantal leerlingen, en na een overzicht te hebben gegeven van de verbeteringen, die waren tot stand gebracht, het volgende:

„Zoo was het jaar 1929 een werkzaam jaar, wat de bouwkundige zijde betrof. Dat de verbeteringen meestal het bijzonder onderwijs ten goede kwamen, ligt allereerst aan den meerderen groei van dit onderwijs, maar ook hieraan, dat deze scholen vroeger vaak uit karige beurs zijn gebouwd en dat de eischen voor de gebouwen voor openbaar onderwijs toen strenger waren dan die voor het bijzonder. Ook het openbaar onderwijs ondervindt van deze verbeteringen bij het bijzonder onderwijs een gunstigen invloed in vaak toenemende zorg bij de gemeentebesturen.

Langzamerhand komen de gebouwen op een bescheiden peil van de eischen, die men in verband met de gezondheid en de opvoeding der kinderen stellen mag. Het geheel van 5 jaren toezicht overziende, mag met blijdschap geconstateerd worden, dat in dit opzicht — vooral in verband vaak met den stand der gemeentefinanciën — werkelijk véél is verbeterd."

De inspecteur in de inspectie Franeker gaf te kennen, dat, niettegenstaande de algemeene toestand zeer bevreemdend kan genoemd worden, er in het verslagjaar toch nog vrij wat gebouwd en verbouwd werd; een nieuwe openbare school (voorloopig een houten) werd gebouwd te Kornwerderzand, een nieuwe bijzondere school te Arum en een openbare te Sexbierum, in welke laatste plaats men tevens bezig is met den bouw van een nieuwe bijzondere Hervormde school.

In de inspectie Heerenveen worden, volgens den inspecteur, de schoolgebouwen, ofschoon met zuinige hand, toch goed onderhouden; nieuwe scholen werden dit jaar niet gebouwd.

De inspecteur in de inspectie Leeuwarden schrijft:

„Aan de verbetering van de schoolgebouwen wordt steeds gewerkt. In één gemeente worden vier scholen verbouwd en aanzienlijk verbeterd, o. a. door de ramen van het noorden naar het zuiden te verplaatsen. In verschillende andere scholen

werd het tonnenstelsel vervangen door waterclosets, een verbetering, die voor verschillende scholen in voorbereiding is, omdat de waterleiding langzaam maar zeker overal in Friesland doordringt."

In de inspectie Sneek was men aan het einde van het verslagjaar bezig met den bouw van een nieuwe bijzondere Gereformeerde school te Scharnegoutum, in de plaats van de afgebrande. Te Workum kwam een nieuwe bijzondere u.l.o.-school met 3 lokalen gereed en te Balk een nieuwe bijzondere R.-K. school met 8 lokalen.

De inspecteur in de inspectie Groningen vermeldt omtrent dit punt:

„De toestand der schoollokalen geeft in het algemeen geen aanleiding tot het maken van opmerkingen. Waar noodig werden verbeteringen aangebracht en het uiterlijk aanzien der lokalen verhoogd. Zelfs de gemeente Muntendam heeft kans gezien de lokalen van de openbare lagere school opnieuw te laten schilderen, waardoor deze lokalen er veel vriendelijker uitzien."

In de inspectie Appingedam is te Wagenborgen (gem. Termuntend) een nieuwe openbare school in gebruik genomen; te Delfzijl kwam een nieuwe gymnastiekschool gereed. Ook kwam in het verslag van dezen inspecteur deze goede mededeeling voor:

„Waar in jaarverslagen van een paar jaar geleden de gemeente Slochteren moest worden genoemd als een van de weinigen, die niet de noodige zorg besteedden aan de schoolgebouwen en het meubilair, men ik thans te moeten vermelden, dat in deze gemeente in de jaren 1928 en 1929 heel wat aan de schoolgebouwen is gedaan."

In de inspectie Winschoten kwamen drie nieuwe bijzondere scholen gereed en wel te Musselkanaal, te Vriesscheloo en te Kopstukken (gem. Onstewedde), terwijl te Winschoten een nieuwe openbare en een nieuwe bijzondere school in aanbouw zijn.

In de inspectie Zuidhorn werden geen nieuwe scholen gebouwd; wel is een nieuw gymnastiekgebouw, met een daarbij behorend terrein, te Uithuizen in aanbouw, terwijl de plannen voor een nieuwe bijzondere school te Oldekerk in bewerking zijn.

In de inspectie Assen zijn te Assen twee fraaie, flinke nieuwe openbare scholen in gebruik genomen.

De inspectrice in de inspectie Borger rapporteerde over dit punt:

„In totaal werden aangebouwd 11 lokalen aan openbare scholen, 5 aan bijzondere. Het aantal openbare scholen vermeerderde met twee, terwijl nog een vijftal plannen in voorbereiding zijn. De keurig ingerichte nieuwe school te Westerbork strekt ter vervanging van de oude, waarvan een gedeelte tot gymnastieklokaal zal worden ingericht."

In de inspectie Emmen kwamen de volgende nieuwe scholen tot stand: een bijzondere R.-K. school te Bargercompascuum, een bijzondere u.l.o.-school te Emmen, openbare scholen te 't Haantje (gem. Sleen), Klijndijk (gem. Odoorn), Zwartemeer II, een bijzondere R.-K. school te Bargerboosterveld en een openbare u.l.o.-school te Emmercompascuum.

Als school met meer dan 400 leerlingen vond ik alleen vermeld de openbare school te Muntendam, in de inspectie Groningen.

De bijzondere school te Oldekerk, inspectie Zuidhorn, werd afgekeurd, vandaar dat, gelijk boven reeds vermeld, plannen tot het bouwen van een nieuwe school aldaar in bewerking zijn.

Aan hetgeen ik in mijn vorig jaarverslag schreef over het hygiënisch schooltoezicht kan ik thans toevoegen, dat de waarde daarvan blijkbaar voortdurend meer gevoeld wordt en ook, dat het inzicht veld wint, dat, zal dit toezicht inderdaad betekenis hebben, het aan speciaal daarvoor aangestelde medici, die geen andere praktijk uitoefenen, dien te worden opgedragen. In de provincie Groningen was het aan het einde van het verslagjaar zoover gekomen, dat twee combinaties van gemeenten gevormd waren, die ieder een speciaal schoolarts zouden aanstellen; in de stad Groningen is deze zaak reeds sedert jaren naar behooren geregeld.

Ook in de provincie Drenthe komt geleidelijk een goede organisatie van het hygiënisch schooltoezicht tot stand en van de

provincie Friesland in haar geheel geldt geloof ik wel, wat de inspecteur in de inspectie Sneek met het oog op zijn ambtsgebied schreef, te weten „dat deze zaak tegenwoordig in het middelpunt der belangstelling staat”.

Tegenover de opmerking van den inspecteur in de inspectie Dokkum, dat de kosten van het gewoon lager onderwijs een algemeene neiging tot daling vertoonen, staat de volgende van den inspecteur in de inspectie Sneek:

„In het algemeen kan men wel zeggen, dat de kosten van het lager onderwijs toenemen. Het aanvragen gaat zoo gemak-

kelijk. Het eene hoofd der school wordt jaloersch op het andere, als hij ziet de pas ontvangen meubelen, methoden, instrumenten en wat dies meer zij. En dan de besturen even aangespoord en daar gaat weer een adres in zee. Ik geloof zeker, dat er steeds strenger moet worden toegezien, of het aangevraagde beslist noodig is.”

Voor het overige staan den inspecteurs op dit punt te weinig gegevens ten dienste om hierover veel vermeldenswaardigs te rapporteren.

VI. Verslag van den toestand van het buitengewoon lager onderwijs over het jaar 1929.

In het jaar 1929 is het wel heel duidelijk geweest, dat aan de wettelijke regeling van het buitengewoon onderwijs nog veel ontbreekt en dat de plaats, die het buitengewoon onderwijs inneemt naast de andere takken van onderwijs nog niet duidelijk is aangewezen. Twee omstandigheden hebben gemaakt, dat de gemeedten meer dan andere jaren in beweging zijn geweest over de wettelijke basis, waarop het buitengewoon onderwijs rust. In de eerste plaats dient hier genoemd de ernstige poging om de bestaande tegenstrijdigheid tusschen den algemeenen maatregel van bestuur en de Lager-onderwijswet op te heffen. Ofschoon aan het ontwerp geen algemeene publiciteit is gegeven, hebben toch zoovele colleges inzage van het voorstel gehad, dat vrijwel alle belanghebbenden op de hoogte zijn geweest van de plannen en als gevolg daarvan niet hebben nagelaten in woord en in geschrift hun opmerkingen ten beste te geven.

De tweede aanleiding om betoogen op te stellen over de wettelijke regeling van het buitengewoon onderwijs heeft haar oorzaak gevonden in de werkzaamheid van de Staatscommissie in zake Lager Onderwijs, ingesteld bij Koninklijk besluit van 2 Juli 1926 n°. 120 (Commissie-Rutgers). Daar deze Commissie zich uit den aard der zaak ook over het buitengewoon onderwijs heeft uit te spreken, hebben vele verenigingen op het gebied van het buitengewoon onderwijs het van belang geacht verschillende wenschen kenbaar te maken.

Het is een gelukkig verschijnsel, dat bij geen der besprekingen en in geen der beschouwingen of nota's het goed recht van het buitengewoon onderwijs is betwist. De overtuiging, dat het onderwijs aan misdeelde kinderen in den vorm, zoals wij het thans kennen, niet alleen moet blijven voortbestaan, doch moet worden uitgebreid en volledig gemaakt, is geen oogenblik aan het wankelen gebracht. Alleen is helderder dan tevoren aan het licht gekomen het meningsverschil, dat er bestaat over de wijze, waarop de gezonde menschheid zich kwijten moet van haar taak ten opzichte van de geestelijk en lichamelijk gebrekkige jeugd.

Het bedoelde ontwerp zou bij zijn invoering op eenmaal een eind hebben gemaakt aan den bestaanden onwettigen toestand, waarbij wordt geduld, dat een uitvoeringsmaatregel van een bepaalde wet in flagranten strijd is met de wet zelf. Het principe van gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs, waarvan men kan zeggen, dat het is het hoofdbeginsel van de wet van 1920, wordt, zoals bekend is en door iedereen wordt toegegeven, in den algemeenen maatregel van bestuur ten behoeve van het buitengewoon onderwijs met voeten getreden. Op geheel overeenkomstige wijze, als dit voor het gewoon lager onderwijs het geval is, was in het ontwerp de financiële gelijkstelling van het openbaar en het bijzonder onderwijs doorgevoerd. Uitvoering werd hierbij gegeven aan de artikelen 127 en 128 der Lager-onderwijswet, waarin wordt bepaald, dat zoowel de kosten der gebouwen, als de kosten der materiele exploitatie van het bijzonder buitengewoon onderwijs, geheel gedragen worden door de publieke kas.

Daarenboven waren in het ontwerp verschillende bepalingen opgenomen, die bedoeld waren als aanvullingen en verbeteringen van de bestaande regeling. De voornaamste van deze bepalingen betrof de opname van het onderwijs aan psychopathen en van lichamelijk gebrekkigen onder het buitengewoon onderwijs. Voorts werden de voorwaarden tot verkrijging van de Rijksbijdrage aangevuld met den eisch van een voldoende medisch-paedagogisch onderzoek der candidaat-leerlingen der scholen.

Overwegingen van financieelen aard hebben gemaakt, dat de nieuwe algemeene maatregel van bestuur niet is ingevoerd. Het

ontwerp heeft echter in de verenigingen van het buitengewoon onderwijs aanleiding gegeven tot vele besprekingen, die ten deele tot grondslag hebben gediend van de nota's, welke aan de Commissie-Rutgers zijn toegezonden.

Als een belangrijk geschrift, dat in deze periode is verschenen, moet worden beschouwd de brochure, uitgegeven door de Christelijke Vereniging voor buitengewoon onderwijs en getiteld: „Vier scholen in druk”. In deze brochure wordt de opname onder het buitengewoon onderwijs bepleit van een viertal scholen, te weten: de August Hermann Francke-school voor psychopathische kinderen te Rotterdam, de school verbonden aan „Talitha Kumi” te Zetten, de school verbonden aan de Stichting „Hoenderloo” te Hoenderloo en de school verbonden aan de Johanna-stichting te Arnhem. Sterk is de nadruk gelegd op de nadeelen, veroorzaakt door het ressorteeren van de scholen voor lichamelijk gebrekkigen onder het gewoon lager onderwijs. Voorts is duidelijk aangetoond, dat scholen verbonden aan particuliere opvoedingsgestichten, niet langer tot het gewoon lager onderwijs kunnen blijven behooren. Stellig mede naar aanleiding van deze brochure is door Uwe Excellentie in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over de ontwerp-begroting van onderwijs voor 1930 de toezegging gedaan om eerlang de scholen voor psychopathen en voor lichamelijk gebrekkigen op te nemen in de thans geldende regeling van het buitengewoon onderwijs. Ik zal in mijn volgend jaarverslag de gelegenheid hebben op deze toezegging terug te komen.

Voorts hebben de Federatie van de Neutrale, Christelijke en Rooms-Katholieke Verenigingen voor het buitengewoon onderwijs en de Vereniging tot bevordering van het Doofstommen-Onderwijs in Nederland zich tot de Commissie-Rutgers gewend met adressen, waarin vele wenschen worden uitgesproken, o. a. omtrent salariering en omtrent het aantal leerlingen per onderwijzer.

Behalve de beschouwingen, die in deze adressen worden gevonden en die, hoe belangrijk overigens, zich geheel bewegen in de richting, welke bij de organisatie van het buitengewoon onderwijs tot nu toe is gevolgd, zijn er hier en daar uitingen vernomen, waarin twijfel aan den dag komt, of het buitengewoon onderwijs wel in de Lager-onderwijswet geregeld moet worden en of de bekostiging van het buitengewoon onderwijs niet méér, dan dit tot nu toe het geval is, aan het particulier initiatief moet worden overgelaten. De redeneering, welke aan dezen twijfel ten grondslag ligt, vindt haar uitgangspunt in artikel 195 der Grondwet. In dit artikel is voorgeschreven, dat de kosten van alles, wat tot het bijzonder algemeen vormend lager onderwijs behoort, geheel worden gedragen door de publieke kas.

De vraag is nu gesteld, of het buitengewoon onderwijs mag gerekend worden tot het algemeen vormend lager onderwijs en of in verband daarmee het bijzonder buitengewoon onderwijs aanspraak heeft op volledige vergoeding van kosten door Rijk of gemeente. Het behoeft geen betoog, dat de wijze waarop deze vraag wordt beantwoord, van groote beteekenis is voor de verdere ontwikkeling van het buitengewoon onderwijs. Met groote belangstelling moet worden tegemoet gezien, op welke wijze de verschillende vraagstukken, die op het buitengewoon onderwijs betrekking hebben, door de Commissie-Rutgers worden opgelost.

In aansluiting aan hetgeen omtrent de pogingen tot het in het leven roepen van cursussen voor voortgezette vakstudie in vorige jaarverslagen is vermeld, zij hier meegedeeld, dat op Zaterdag 11 Mei 1929, 's middags om half twee, de officiële opening van den gecombineerden cursus voor de neutrale en de Protestantsch-Christelijke groepen heeft plaats gehad. Op den

zelfden middag is de R.-K. cursus te 's Gravenhage geopend, terwijl een week later de R.-K. cursus te 's Hertogenbosch is aangevangen.

Twee commissies, één voor den gecombineerden cursus en één voor de beide Katholieke cursussen, hebben de leiding en de regeling van deze voortgezette vakstudie op zich genomen. Met de nadere regeling en de administratie werden belast de heeren P. H. Schreuder en G. A. E. Christ.

De samenwerking van de neutrale groep en de Protestantsch-Christelijke groep is tot stand gekomen met behoud van ieders zelfstandigheid en met de afspraak, dat de vakken paedagogiek en kinderzielkunde door afzonderlijke docenten zouden worden gegeven. Aan deze afspraak is niet geheel kunnen worden voldaan, daar voor de neutrale groep geen docent voor paedagogiek kon worden gevonden. Het gevolg is geweest, dat professor Waterink voor de beide groepen het vak paedagogiek voor zijn rekening heeft genomen.

De kosten zijn gedragen door het Rijk. Vergoed worden de honoraria der docenten, de reiskosten der cursisten en verder verschillende onkosten als reiskosten der docenten, kosten voor zaalhuur, administratie enz.

Daar de gecombineerde cursus op het oogenblik, dat dit verslag wordt geschreven, afgelopen is, lijkt het mij goed omtrent het geheele verloop van den cursus hier het een en ander te berichten.

Zooals reeds is meegedeeld, is de eerste gecombineerde cursus begonnen op Zaterdag 11 Mei 1929; hij is geëindigd op Zaterdag 28 Juni 1930. Behalve in de vacaties is de cursus gegeven op den Zaterdagmiddag, telkens gedurende 4 lesuren van drie kwartier.

De namen der docenten, de vakken, alsmede het aantal uren, dat aan elk der vakken is besteed, zijn opgenomen in de volgende lijst:

Paedagogiek, prof. dr. J. Waterink	25 uur
Kinderzielkunde, prof. dr. L. van der Horst	22 "
idem, drs. W. H. ten Seldam	21 "
Psychologisch practicum, prof. dr. J. Waterink en prof. dr. L. van der Horst	24 "
Kindergebreken, dr. W. G. Sillevius Smit	15 "
Opvoeding- en onderwijsleer, verschillende docenten uit het buitengewoon lager onderwijs	19 "
Erfelijkheidsleer, mej. dr. M. A. van Herwerden	5 "
Maatschappijleer, mr. J. Everts	5 "
Logopaedie en phoniatie, P. H. Schreuder, P. Lint- horst, R. Goeman en enkele anderen	13 "
Logopaedisch practicum	10 "

Met het oog op de praktische lessen kon van het groote aantal leerkrachten, dat zich voor het volgen van den cursus had opgegeven, slechts een veertigtal worden toegelaten. Het comité heeft gemeend hierbij aan de leerkrachten met de meeste dienstjaren bij het buitengewoon onderwijs den voorrang te moeten geven.

De meeste lessen van den gecombineerden cursus zijn gegeven te Amsterdam in het gebouw der Gemeentelijke Universiteit en in het gebouw van het Psychologisch Laboratorium der Vrije Universiteit. Een deel der lessen is gegeven te 's Gravenhage, bijna steeds in het gymnastieklokaal van het schoolgebouw aan de Griftstraat.

In verband met de omstandigheid, dat de cursus bezocht werd door de leerkrachten met het grootst aantal dienstjaren, is de cursus opgezet als een éénjarige. Uit het zeer getrouw bezoek van de lessen door de cursisten mag worden afgeleid, dat de cursus als geheel is geslaagd. Dit laatste blijkt tevens zeer duidelijk uit de antwoorden, die zijn binnengekomen op een aantal vragen, die de heer Schreuder, als secretaris van het comité tegen het einde der lessen aan de cursisten heeft voorgelegd.

Het spreekt vanzelf, dat de deelnemers aan den cursus volstrekt niet eenstemmig zijn in hun oordeel over de verschillende onderdelen van den cursus. Hoewel er dus volstrekt niet van een communis opinio kan worden gesproken, wijzen toch de berichten der cursisten op bepaalde punten een zekere richting aan.

Algemeen is men van oordeel, dat het bijwonen van vier uren cursus achtereen op één middag te vermoeiend is. Bij het orga-

niseeren van de volgende cursussen zal men (zooals trouwens reeds geschied is) goed doen den cursus op den Zaterdagmiddag uit niet meer dan uit drie lesuren te laten bestaan.

Vooris geven vele cursisten den raad om het aantal uren gewijd aan erfelijkheidsleer en maatschappijleer uit te breiden. Het is, naar het mij voorkomt, een goed teeken, dat de wensch wordt geuit om vooral deze beide vakken in de voortgezette vakstudie te betrekken. Voor iedereen, die met verstandelijk minderwaardigen in aanraking komt, is het van het grootste belang een juist inzicht te verkrijgen in de beteekenis, welke de erfelijkheid bij het tot stand komen van zwakzinnigheid heeft. Hetzelfde geldt voor de maatschappijleer. Het speciale onderwijs aan zwakzinnigen ontleent voor een groot deel zijn bestaansrecht aan het verband, dat kan worden vastgesteld tusschen zwakzinnigheid en de groote sociale problemen.

Bijna alle cursisten spreken hun bijzondere voldoening uit over de lessen in logopaedie. Vooral de lessen, in welke patiënten werden gedemonstreerd en besproken, vielen zeer in den smaak. Door het zeer veelvuldig voorkomen van spraakgebreken bij achterlijke kinderen is de logopaedie wel het vak, waarbij de aansluiting met de schoolpraktijk het meest voor de hand ligt en waarbij de op den cursus opgedane ervaring direct in toepassing kan worden gebracht.

Van het vak opvoedings- en onderwijsleer, dat eigenlijk in het middelpunt van den cursus had moeten staan, moet helaas worden getuigd, dat het niet tot zijn recht is gekomen. De meeste belangstelling werd getoond voor de lessen, waarin de theorieën van Freud, Jung en Adler werden besproken; voor het overige is gebleken, dat de docenten, zelf staande midden in de praktijk van het schoolleven, de hen opgedragen onderwerpen niet zoodanig wisten te behandelen, dat zij hun gehoor hebben kunnen bevredigen.

Het is, naar het mij voorkomt, in het belang van de zaak deze mislukking te bespreken en de vraag te stellen, welke de oorzaken zijn geweest, die tot het minder goed slagen van dit deel van den cursus hebben bijgedragen. Hierbij moet op den voorgrond worden geplaatst, dat het aan belangstelling voor dit vak niet ontbreekt. Telkens komt het voor den dag, dat de behoefte naar voorlichting over problemen van didactiek en opvoeding bij een groot aantal leerkrachten van het buitengewoon onderwijs aanwezig is. De teleurstelling, die het vak heeft gebracht, is, naar mijn meening, voor een groot deel te wijten aan de omstandigheid, dat de docenten te weinig rekening hebben gehouden met het feit, dat alle cursisten reeds vele jaren bij het buitengewoon onderwijs werkzaam waren.

Het behandelen van onderwerpen, die verband houden met de dagelijkse praktijk in de school, voor een gehoor, dat het onderwijs langen tijd heeft gediend, is geen gemakkelijke taak. De vorm, waarin het vak opvoedings- en onderwijsleer in den afgelopen cursus is gegeven, kan niet worden gehandhaafd. Het verdient echter overweging of op een volgenden cursus onderwerpen als handenarbeid, individualisatie, taalonderwijs, gymnastiek, werkklassen, aanvankelijk leesonderwijs, enz. niet kunnen worden behandeld op de wijze als dit op een gewone vergadering geschiedt. Wanneer b.v. éénmaal per maand twee uren voor een dergelijke vergadering beschikbaar worden gesteld, heeft men althans de voldoening, dat behalve aan de theoretische vakken toch ook aan den eigenlijken arbeid in de school eenige aandacht wordt besteed.

Het verlangen om over zwakzinnigen meer te weten heeft zich vooral duidelijk getoond in de critiek, die uitgeoefend is op de beide voornamelijk vakken: paedagogiek en kinderzielkunde. De cursisten zijn het er geheel over eens, dat de drie docenten voor deze vakken, zoowel wat betreft inhoud, als wat aangaat vorm, op voortreffelijke wijze hun colleges hebben gegeven. Er wordt door niemand aan getwijfeld of hetgeen hier werd geboden, stond op zeer hoog peil. Door sommigen worden dan ook de inderdaad rijke colleges zonder eenig voorbehoud ten volle gewaardeerd. Door anderen wordt naast de waardering eenige teleurstelling uitgesproken, dat in de lessen de paedagogiek der zwakzinnigen en de psychologie der zwakzinnigen niet uitvoeriger is behandeld. Men kan er over redetwisten of deze opmerking bij de hierbedoelde colleges op haar plaats is en of de verlangde stof niet eerder bij kindergebreken had moeten worden besproken. Zooveel is echter zeker, dat, over het geheel genomen en enkele zeer goede lessen uitgezonderd, de cursus voor de leerkrachten bij het onderwijs aan zwakzinnigen te weinig heeft geboden op het gebied van de psychische en lichamelijke

gesteldheid van het geestelijk minderwaardige kind. Verschillende leerkrachten spreken openhartig uit, dat de cursus in dit opzicht niet heeft gegeven, wat zij er van hadden verwacht.

Voor het volgen van het psychologisch practicum zijn de cursisten verdeeld in vier groepen. Sommige uren werden voor alle cursisten te zamen gegeven, andere aan één of twee groepen afzonderlijk. Het is gebleken, dat mannen en vrouwen, die in het volle leven staan, niet veel gevoelen voor het persoonlijk deelnemen aan proeven op psychisch terrein. De belangstelling, die aanwezig was, zoolang de proef in het algemeen door den docent werd gedemonstreerd, daalde bedenkelijk, telkens als de cursisten zelf aan het werk werden gezet. Ik ben van oordeel, dat voor de groep van oudere leerkrachten de zelfwerkzaamheid bij het psychologisch practicum moet worden uitgeschakeld, hoe hoog wij deze zelfwerkzaamheid ook overigens in de school waardeeren.

Uit het bovenstaande mag volstrekt niet worden opgemaakt, dat aan den cursus nogal het een heeft ontbroken. Ik herhaal hier uitdrukkelijk, dat de antwoorden op de rondvraag getuigen van de groote winst voor het buitengewoon onderwijs, welke door het tot stand komen van den cursus is verkregen.

Ten eerste hebben de deelnemers aan den cursus, behalve hetgeen zij op de lessen hebben geleerd, een aansporing ontvangen tot eigen studie. De cursus zal er ongetwijfeld toe bijdragen, dat hier en daar een boek wordt ter hand genomen, dat anders was blijven liggen. „Op deze wijze”, zegt een der cursisten, „zal de cursus door wetenschappelijke verdieping een grotere bevrediging van het dagelijksch werk brengen”.

In de tweede plaats kan van winst worden gesproken, omdat wetenschappelijk Nederland voortaan niet meer de vraagstukken, zwakzinnigen of zwakzinnigenzorg betreffende, zonder meer zal voorbijgaan. Er is een begin gemaakt met belangstelling voor onze hoogst interessante problemen te wekken in universitaire kringen. Dit moet op den duur aan het buitengewoon onderwijs ten goede komen. Zonder wetenschappelijke ondergrond zal een hoopvolle beweging ten bate der geestelijk misdeelde jeugd onherroepelijk te niet gaan.

In de derde plaats heeft de samenwerking van de beide groepen eenige waardeering voor elkaars meeningen in het leven geroepen. Ik druk mij hier met opzet zoo sober mogelijk uit. Men heeft ingezien, dat de ernst, om door studie het misdeelde kind beter te leeren begrijpen, bij menschen van geheel verschillende levensbegrippen aanwezig kan zijn en dat men de wereldbeschouwing van een spreker niet behoeft te deelen om toch vol bewondering te zijn over hetgeen te berde wordt gebracht.

Ten slotte heeft deze eerste cursus duidelijk doen voelen, dat er behalve een cursus voor voortgezette vakstudie moet komen een speciale opleiding van de leerkrachten, voordat zij bij het buitengewoon onderwijs worden werkzaam gesteld.

Als het onderwijs aan zwakzinnigen zijn taak op den duur goed zal blijven vervullen, moeten er leerkrachten aanwezig zijn, die grondige beroepsopleiding hebben gehad en die verder in de gelegenheid worden gesteld door studie zich op de hoogte te houden van het vak, dat moeilijk is te vervullen en dat, juist omdat het geestelijk minderwaardigen betreft, een zeer groote verantwoordelijkheid oplegt.

De oproeping voor sollicitanten naar de betrekking van hoofd van school II en hoofd eener nieuw op te richten school voor imbecillen te Amsterdam heeft aan de plaatselijke afdeling van den Bond van Nederlandsche Onderwijzers aanleiding gegeven tot het voeren van een zeer sterke actie, waarbij getracht is te verkrijgen:

- 1°. dat voor deze betrekkingen alleen in aanmerking komen de daarvoor bevoegde leerkrachten, die thans reeds bij het buitengewoon lager onderwijs te Amsterdam werkzaam zijn, en
- 2°. dat zou worden uitgegaan van het beginsel van ancienniteit.

Het adres, waarin bij burgemeester en wethouders van Amsterdam op een benoeming met inachtneming van deze beide beginselen werd aangedrongen, werd ondersteund door de verklaring van bijna alle daartoe bevoegde leerkrachten bij het buitengewoon onderwijs te Amsterdam, dat zij onder de tegenwoordige wijze van benoeming aan de sollicitatie niet wenschten deel te nemen.

In de toelichting op het adres wordt verwezen naar de uitgebreide toelichting, gevoegd bij het ruim een jaar vroeger gezonden adres betreffende de benoeming van hoofden bij het gewoon lager onderwijs. In deze laatste toelichting wordt betoogd, dat voor de functie van hoofd eener school geen bijzondere eigenschappen of talenten noodig zijn, die niet elke onderwijzer — een enkele misschien uitgezonderd — bezit. De taak van het hoofd der school bestaat practisch slechts uit het voeren der administratie en het voorzitten der schoolvergadering. Het is derhalve, volgens deze redeneering, volstrekt niet stellen dat de hoofden van scholen op de een of andere wijze worden uitgezocht en het is billijk, dat de benoemingen eenvoudig plaats hebben naar volgorde van leeftijd.

Voor de ancienniteitsactie bij het buitengewoon onderwijs geldt het verder nog, dat degenen, die zich beschikbaar stellen om tot hoofd te worden benoemd, reeds werkzaam zijn bij het buitengewoon onderwijs.

Het is duidelijk, dat wij hier te doen hebben met een beweging, die van groote betekenis is voor het geheele onderwijs. Ik acht het dan ook gerechtvaardigd hier uiteen te zetten op welk standpunt ik mij tegenover deze beweging heb geplaatst.

Het wil mij in de eerste plaats voorkomen, dat de benoeming der hoofden naar rangorde van leeftijd, indruist tegen de bedoeling der wet. Ieder, die onbevooroordeeld de voorschriften leest, zal moeten erkennen, dat als maatstaf niet mag gelden de leeftijd, doch alleen de geschiktheid. Wanneer nu wordt beweerd, dat zoo goed als iedereen geschikt is voor hoofd, zoo meen ik mij tegen deze opvatting te moeten verzetten. Op elke school is, evenals op elk kantoor of op elke werkplaats, noodig de aanwezigheid van één persoon, die tegenover het bestuur, dat de school in stand houdt, ten volle de verantwoordelijkheid draagt van alle onregelmatigheden, die er voorvallen. Behalve de verantwoordelijkheid, die ieder der leden van het schoolpersoneel (het hoofd inbegrepen) draagt voor zijn eigen klasse, bestaat er een verantwoordelijkheid voor de inrichting als geheel. Deze laatste verantwoordelijkheid kan niet gedragen worden door de schoolvergadering; zij kan door het gemeentebestuur of het schoolbestuur slechts gelegd worden op de schouders van één man of van één vrouw. De verantwoordelijkheid voor het geheel brengt geen rechten mee om over allerlei kleinigheden aanmerkingen te maken, doch legt de verplichting op om nalatigheid en plichtsverzuim naar beste weten tegen te gaan.

Deze opvatting omtrent de taak van het hoofd eener inrichting wordt overal in de maatschappij aanvaard. In de school brengt zij zonder twijfel het gevaar mee, dat de vrijheid, die elk onderwijzer noodwendig bij zijn onderricht behoeft, door de bemoeiingen van het hoofd te veel aan banden wordt gelegd. De practijk bewijst echter, dat het zeer goed mogelijk is het hoofdschap op zoodanige wijze te vervullen, dat ieder onderwijzer de volle verantwoordelijkheid voor zijn klasse behoudt, terwijl tevens de verantwoordelijkheid voor het geheel bij het hoofd blijft berusten. Nu staat het verder vast, dat volstrekt niet iedereen genoeg flinkheid en voldoende tact bezit om de functie van hoofd goed te vervullen. Flinkheid om door te tasten als het er werkelijk op aan komt en tact om veel door de vingers te zien en vooral zich niet verheven te gevoelen boven het overige personeel der school. Om deze reden kan, zelfs in het geval, dat het wettelijk bezwaar niet bestond, de benoeming volgens het beginsel van ancienniteit niet worden aanvaard.

Zoolang de organisatie van het onderwijs een zoodanige is, dat de klassen samengevoegd zijn tot scholen, zal er aan het hoofd der school iemand moeten staan, die verantwoordelijk is voor den gang van zaken in zijn geheel. Men zal goed doen voor deze moeilijk te vervullen functie zooveel mogelijk menschen te kiezen, van welke mag worden verwacht, dat zij inderdaad geschiktheid daarvoor bezitten. Toegegeven kan worden, dat het zeker niet gemakkelijk is deze geschiktheid te beoordeelen. De bezwaren, hieraan verbonden, ontslaan echter geenszins van de plicht om te streven naar een zoo juist mogelijke keuze.

Over het Museum voor het buitengewoon onderwijs valt weinig mede te deelen. Er komen nog geregeld groepen van belangstellenden in het museum. Bij deze bezoeken wordt echter de nadruk meer gelegd op de voordracht dan op de demonstratie van de verschillende voorwerpen, die in het museum zijn bijeen-

gebracht. Het blijkt, dat het museum nog steeds een belangrijk hulpmiddel kan zijn bij de algemeene propaganda voor het buitengewoon onderwijs, doch dat het onder de huidige omstandigheden niet mogelijk is het museum op te voeren tot een verzameling van voorwerpen, die als studiemateriaal dienst kunnen doen. Het museum heeft derhalve vooral betekenis voor de verbreiding van juiste denkbeelden omtrent de opvoeding van abnormalen bij belangstellenden, die niet bij het buitengewoon onderwijs werkzaam zijn. Het vormt als het ware een deel van den inlichtingendienst, waarop de inspectie van het buitengewoon onderwijs zich waarschijnlijk meer dan eenige andere inspectie van het lager onderwijs heeft toe te leggen.

In verband hiermede wil ik het uitspreken, dat mijn streven er op is gericht het kantoor der inspectie te maken tot een bureau, waar alle informaties omtrent opvoeding en onderwijs van moeilijke kinderen kunnen worden verkregen. Wanneer op deze werkzaamheden de nadruk wordt gelegd, zal het noodig zijn de bibliotheek van het bureau, op het oogenblik bijna uitsluitend persoonlijk eigendom, belangrijk uit te breiden en meer geregeld, dan nu reeds geschiedt, beschikbaar te stellen voor de leerkrachten bij het buitengewoon onderwijs. Het aantal dossiers over belangrijke onderwerpen zal moeten worden vermeerderd en last not least zal meer personeel beschikbaar moeten worden gesteld. Het werk, verbonden aan de zeer bijzondere taak van de inspectie van het buitengewoon onderwijs, is den ambtenaar, die mij ter zijde staat, en mij volkomen over het hoofd gegroeid.

Het onderwijs aan doofstommen.

Op 31 December van het jaar 1929 bedroeg het aantal leerlingen der scholen voor doofstommen in totaal 819. Van deze leerlingen waren 762 kinderen geplaatst in de gewone klassen en bevonden zich 57 kinderen in de klassen voor jeugdige leerlingen. Aanwezig waren 453 jongens en 366 meisjes.

Vergeleken bij het vorige jaar is de schoolbevolking in haar geheel teruggelopen van 840 op 819. Zooals uit de cijfers blijkt is de teruggang bijna uitsluitend toe te schrijven aan een vermindering in aantal van de leerlingen der klassen voor jeugdige leerlingen. De directeur van het Instituut voor Doofstommen te St. Michiels Gestel is van meening, dat het aantal doofstommen over het algemeen in de laatste jaren aan het afnemen is. Hij wijst op het feit, dat de hygiënische en sociale toestanden van onze arbeidersbevolking, waaruit verreweg de meeste doofstommen voortkomen, aanmerkelijk verbeterd is. Ook de medische verzorging laat veel minder dan vroeger te wenschen over; de verspreiding van besmettelijke ziekten wordt veel krachtiger en doelmatiger bestreden. Deze omstandigheden hebben tot gevolg, dat een der voornaamste oorzaken der doofheid wordt weggenomen, hetgeen een bijzonder gunstigen invloed moet hebben op de beperking der doofstomheid.

De leerlingen des zes aanwezige scholen waren geplaatst in 82 gewone klassen en 6 klassen voor jeugdige leerlingen, zoodat het totaal aantal klassen, vergeleken bij het vorige jaar, met één klasse toenam. Het aantal vastangestelde leerkrachten bedroeg 94 en was gelijk aan het aantal op 31 December 1928.

Ofschoon de Belgische methode in de kringen van het doofstommenonderwijs volstrekt niet algemeene instemming vindt, is toch duidelijk haar invloed waarneembaar, niet alleen op de scholen te St. Michiels Gestel, maar tevens op de school te Amsterdam en op de school behorende bij „Effatha” te Voorburg. In het bijzonder mag hier in herinnering worden gebracht, dat in het afgeloopen jaar te Groningen een proefschrift van mevrouw dr. A. Nanninga—Boon verscheen, waarin nauwkeurig de geschiedenis van een vierjarig doofstom kind wordt beschreven, dat geheel volgens de beginselen der Belgische methode is opgevoed. De resultaten, die mevrouw Nanninga met haar kind heeft bereikt, zijn volgens de deskundigen, die den jongen hebben gezien, zeer goed. Het is zeker met groote belangstelling, dat de wereld van het doofstommenonderwijs afwacht hoe de verdere ontwikkeling van het kind zal zijn. Reeds thans is er echter opgewezen, dat men de goede resultaten niet alleen mag toeschrijven aan de methode, doch dat deze zeker voor een groot deel afhankelijk moeten worden gesteld van het bijzonder gunstige opvoedkundige milieu, waarin het kind bevindt.

Het onderwijs in de articulatieklasse te Amsterdam is belangrijk verbeterd door de aanstelling van een helpster, die de verdere klasse nuttig bezighoudt gedurende den tijd, dat de

onderwijzer de articulatielessen geeft. Op deze wijze komt het articulatie-onderwijs beter tot zijn recht en kan aan de kinderen, die niet aan de beurt zijn, het schriftbeeld van een groot aantal woorden en zinnen worden bijgebracht.

Voorts is als aanwinst voor de school te Amsterdam te noemen de gelegenheid om bioecopvoorstellingen te geven. In de gymnastiekzaal is behalve een filmparaat tevens een epidiascoop opgesteld, waardoor het mogelijk wordt tegelijk met de film voortdurend de daarbij behorende tekst op een daarvoor bestemd scherm te projecteren. Volgens de heer Jasperse, die zich bijzonder voor deze zaak heeft geïnteresseerd, komt door het gecombineerde gebruik van de beide toestellen „een innige associatie tussehen het leven en de taal tot stand”.

Het vakonderwijs is op dezelfde wijze gegeven als in vroegere jaarverslagen werd beschreven. In September 1929 opende „Effatha” een nijverheidsavondschoon voor meubelmaker, schoenmaker en linnen- en costuumnaaien. Deze avondschoon wordt door het Rijk gesubsidieerd; de lessen worden gevolgd door resp. 9, 8 en 13 leerlingen. Men hoopt spoedig tot een volledige vakschool te geraken.

Het bestuur van de school te Rotterdam besloot tot verbouwing van het gebouw, waarin de school is gevestigd. Bij de nieuwe lokalen, die zullen tot stand komen, zal niet langer het systeem van de lichttoetreding door middel van ramen in de plafonds der schoolvertrekken worden toegepast. De geheele school zal daardoor, vooral wat de vroolijkheid der lokalen betreft, een enorme verbetering ondergaan.

Op de algemeene vergadering der Vereeniging ter bevordering van het doofstommenonderwijs in Nederland, die op 18 en 19 Juni 1929 te Groningen werd gehouden, heeft de directeur van de Amsterdamsche school, de heer M. Sluizer, een voordracht gehouden over: „een arbeidsbeurs voor doofstommen”. De heer Sluizer heeft in deze voordracht betoogd, dat aan een dergelijke beurs groote behoefte bestaat.

Bij de gedachtenwisseling over de inleiding is een zeer sterk verschil van inzicht aan den dag gekomen omtrent de vraag of doofstommen tot de onvolwaardige werkkrachten moeten worden gerekend en tevens over de vraag, of er veel werkloosheid onder de volwassen doofstommen voorkomt. De meening werd uitgesproken, dat tot beantwoording van de laatste vraag het instellen van een enquête noodig moet worden geacht.

Het onderwijs aan blinden.

Na een kleine teruggang in 1928 heeft zich de regelmatige groei van het aantal leerlingen der scholen voor blinden voortgezet. Op 31 December 1929 waren aanwezig in het geheel 227 kinderen — 143 jongens en 84 meisjes. Het aantal klassen bedroeg 19; het aantal leerkrachten 20.

Het instituut te Amsterdam had het voorrecht een groot legaat te mogen ontvangen, waardoor het mogelijk wordt gemaakt een geheel nieuwe inrichting te bouwen. Als plaats, waar deze nieuwe inrichting zal verrijzen, is gekozen Bussum. Aldaar is een prachtig gelegen terrein, groot 8½ hectare, aangekocht, waarop een aan alle eischen voldoende instituut in paviljoensysteem zal worden gesticht.

Het St. Henricus Gesticht te Grave onderging in 1929 een grondige vernieuwing. Gedeeltelijk op het terrein van het gesticht en gedeeltelijk er naast is een modern en zeer ruim ingericht gebouw tot stand gekomen, dat zoowel het bestuur als den architect tot eer strekt.

Behalve in de gewone vakken van het lager onderwijs wordt op de scholen voor blinden les gegeven in Fransch, Duitsch, Engelsch en Esperanto. Te Amsterdam krijgen een aantal kinderen les in het machineschrijven en daarenboven in braillekortchrift. Door een bepaald apparaat gelukt het een gesproken tekst op te nemen in braille-teekens, die later op de schrijfmachine in gewoon schrift kunnen worden uitgewerkt.

Op het instituut te Amsterdam neemt verder het muziekonderwijs een voornaam plaats in. In aansluiting aan het muziekonderwijs heeft men daar het onderwijs in het stemmen en repareren van piano's ter hand genomen. Het bestuur meldt, dat men door het aanschaffen van de daarvoor benodigde gereedschappen in staat is dit onderwijs zoo volledig mogelijk te geven. Het is o. a. mogelijk gebleken het politoeren van piano's en het spinnen van bassnaren aan blinden toe te vertrouwen.

Het onderwijs aan zwakzinnigen.

De groei van het onderwijs aan zwakzinnigen is in het jaar 1929 belangrijk geweest. Er kwamen niet minder dan acht nieuwe scholen bij: de openbare scholen te Almelo en te Den Helder, de bijzondere Christelijke scholen te Utrecht en te Dordrecht en de bijzondere R.-K. scholen te Eindhoven, Breda, den Haag en Bergen op Zoom. Het aantal gemeenten met gelegenheid voor het ontvangen van dagschoolonderwijs nam hierdoor toe met drie en bedroeg op 31 December 1929 34.

In het geheel waren er op 31 December 1929 in Nederland 83 scholen voor zwakzinnigen. Behalve deze scholen bestonden er te Wageningen één en te Enschede twee klassen, verbonden aan scholen voor gewoon lager onderwijs en in het bijzonder bestemd voor achterlijke kinderen. Van al deze inrichtingen ontvingen 80 scholen bijdragen van het Rijk; 3 scholen waren niet in het genot van de Rijkssubsidie.

Van de 80 gesubsidieerde scholen waren 45 openbare dagscholen, 25 bijzondere dagscholen, 6 scholen, behorende bij vrije internaten, 4 scholen, behorende bij gestichten, vallende onder de Krankzinnigenwet.

Het aantal klassen van de gesubsidieerde scholen bedroeg te zamen 495 of 47 meer dan een jaar te voren. Van deze klassen waren er 424 als gewone klassen en 71 als bezinkingsklassen ingericht. De bezinkingsklassen waren aan 37 verschillende scholen verbonden, terwijl twee scholen uitsluitend voor imbecillen waren bestemd.

Op de gesubsidieerde scholen waren geplaatst 7479 leerlingen. In het jaar 1929 is het aantal leerlingen derhalve vermeerderd met 664. Het aantal leerlingen der gewone klassen bedroeg 6653 (vorig jaar 6089), dat der bezinkingsklassen 826 (vorig jaar 726). Wanneer men er rekening mee houdt, dat eenige leerlingen uit de klassen voor imbecillen na korter of langer verblijf overgeplaatst worden naar de gewone klassen, dan bedraagt het aantal imbecillen, dat op de scholen voorkomt, ongeveer 10 pct. van het aantal debielen.

In de verhouding van het aantal jongens tot het aantal meisjes kwam geen verandering. In de gewone klassen waren 4493 jongens en 2160 meisjes; in de bezinkingsklassen 459 jongens en 367 meisjes. Het verdient zeer de aandacht, dat bij een nauwkeurig en uitgebreid onderzoek, dat in 1929 in Engeland is verricht, voor de debielen slechts een kleine meerderheid van de jongens boven de meisjes is gevonden. Daar het niet is aan te nemen, dat de werkelijke aantallen debiele jongens en debiele meisjes hier te lande een andere verhouding aanwijzen dan in Engeland, zal het zeker de moeite waard zijn de juiste oorzaak van het verschil op te sporen.

Als bewijs, dat verschillende dagscholen hoe langer hoe meer de kinderen uit nabijgelegen gemeenten tot zich trekken en derhalve dienst gaan doen als streekscholen, mag de vermeerdering van het aantal buitenleerlingen op de dagscholen gelden. Dit aantal nam in het afgelopen jaar toe met 139 leerlingen en bedroeg op 31 December 1929 374. Het blijkt wel, dat het vervoer van de achterlijke kinderen uit de kleinere plaatsen naar de steden, waar buitengewone scholen gevestigd zijn, minder bezwaar oplevert dan men van te voren zou meenen. De autobus, het grootte vervoermiddel van onzen tijd, bewijst ook voor de buitengewone school zeer goede diensten. Niet alleen is dit het geval voor het platteland, doch ook in enkele steden worden de kinderen, die veraf wonen, gehaald en gebracht met de autobus. Het vervoer in de stad geschiedde o. a. bij de leerlingen der school in Den Helder en bij de leerlingen der Chr. school te Utrecht.

Het totaal aantal vast aangestelde leerkrachten, verbonden aan de gesubsidieerde scholen, bedroeg op 31 December 1929 501 en toonde derhalve in het afgelopen jaar een vooruitgang van 46.

Hetgeen het jaar 1929 aan de ontwikkeling van het onderwijs aan zwakzinnigen heeft bijgedragen, kan bevreemdend worden genoemd. De tijd lijkt niet meer veraf, dat althans in de grootere plaatsen van Nederland dagscholen aanwezig zijn, die in de behoefte aan buitengewoon onderwijs voor de kinderen uit eigen omgeving kunnen voorzien. De vraag dringt zich hoe langer hoe meer naar voren, op welke wijze de kleinere centra der bevolking geholpen moeten worden. Het zal zeer bezwaarlijk zijn deze moeilijkheid anders op te lossen dan door de mogelijkheid te scheppen van de toevoeging van speciale klassen aan scholen voor gewoon lager onderwijs. Terstond moet hierbij

echter worden opgemerkt, dat deze mogelijkheid alleen op plaatsen mag worden toegelaten, waar de stichting van een school geheel is uitgesloten. Het onbepaald toelaten van het klassensysteem zou het uiteenvallen van talrijke scholen ten gevolge hebben.

Een zeer te waardeeren rapport omtrent de klassen, die geheel onnoodig te Enschede worden in stand gehouden, is op verzoek van het hoofdbestuur van den Bond van Nederlandsche Onderwijzers uitgebracht door de heeren P. de Boer en S. N. Posthumus. De rapporteurs wijzen op de voordeelen van het klassestelsel en op de nadeelen. Als voordeelen noemen zij, dat de zwakzinnige kinderen leerlingen blijven van de gewone lagere school en dat daardoor mogelijke bezwaren der ouders tegen de buitengewone school worden voorkomen. Voort wordt gewezen op de voordeelen, dat de leerplicht voor de kinderen blijft bestaan en dat de afstand van school naar huis door de aanwezigheid van klassen in verschillende buurten niet groot is.

Tegenover deze voordeelen staan als nadeelen niet weinige moeilijkheden, teweeggebracht door de omstandigheid, dat kinderen van zeer verschillende leeftijd en van zeer verschillende aanleg in dezelfde klasse aanwezig zijn; vele van de bijzondere maatregelen, die op de moderne school voor zwakzinnigen worden genomen — als de instelling van een imbecillenklasse, van een werkklasse of van een huishoudklasse — behoren in het klassestelsel tot de onmogelijkheden.

Tot een uitgebreide toepassing van het klasse-systeem zal het zonder twijfel moeten komen. Met alle krachten zal er echter moeten worden zorg gedragen, dat de klasse alleen kan worden aanvaard, als de school onder geen omstandigheden kan worden verkregen.

Langzaam maar zeker ondergaat de school voor zwakzinnigen in haar onderwijs de hervorming, die noodig is om haar taak als opvoedingsinstituut naar behoren te vervullen. De gewone lagere school heeft de leerlingen de kennis van een bepaalde hoeveelheid leerstof bij te brengen; de buitengewone school moet veel meer doen. Zij moet niet alleen haar leerlingen eenige voor het leven waardevolle kennis bijbrengen; zij heeft tevens de plicht bij de kinderen eigenschappen aan te kweeken, die later niet kunnen worden gemist. Van deze eigenschappen is de voorname: lust tot het verrichten van geregelde arbeid. Door iedereen wordt toegegeven, dat de buitengewone school zoowel het een als het andere doel in het oog moet houden. Niet iedereen is het er echter mee eens, dat de opvoeding op de buitengewone school in de allereerste plaats gericht moet zijn op de karaktervorming. Door aan karaktervorming de eereplaats te geven in het opvoedingssysteem, komt men er toe de lessen zodanig in te richten, dat het naar school gaan tot een lust voor het kind wordt. Ik kan hier volstaan met er aan te herinneren, dat dit laatste kan worden verkregen door het kind actief bezig te doen zijn en door het kind arbeid te laten verrichten, waarmede eenig nuttig effect wordt bereikt.

Dat nog niet alle leerkrachten willen overgaan tot een methode van werken in de klasse, waarbij zelfwerkzaamheid, het volkomen aangepast zijn van den arbeid aan het kunnen van elk kind afzonderlijk en onderlinge hulp op den voorgrond staan, meen ik te moeten verklaren uit de vrees, die er bestaat, dat al het „nieuwe gedoe" een vermindering van de hoeveelheid kennis ten gevolge zal hebben. Het komt mij voor, dat een later niet slagen in de maatschappij niet afhankelijk is van een weinig minder kennis, maar eerder veroorzaakt wordt door gebrek aan doorzettingsvermogen, aan werklust en flinkheid. Bij zwakzinnigen mag men het er niet op laten aankomen, dat deze eigenschappen van zelf opdagen. Bij de keuze van de middelen, die bij de schoolopvoeding worden toegepast, moet de voorkeur worden gegeven aan de wijze van handelen, welke de karaktervorming het meest bevordert en niet aan de methode, die op het gebied van kennisvermeerdering de beste resultaten belooft.

In den hier verdedigden gedachten gang past geheel de maatregel, die op enkele scholen genomen is, om zoo spoedig mogelijk afzonderlijke klassen voor jongens en voor meisjes in het leven te roepen. De opvoeding van jongens is eenmaal niet dezelfde als die van meisjes. Veel werk, dat zeer geschikt is voor meisjes, past niet voor jongens en omgekeerd. Als de omstandigheden gunstig zijn, behoeft men, naar mijn meening, met de splitsing volstrekt niet te wachten tot de tijd voor de vorming van een echte huishoudklasse voor de meisjes en werkklassen voor de jongens gekomen is.

Een van de moeilijkste problemen, die bij het onderwijs aan zwakzinnigen moet worden opgelost, bestaat in het vraagstuk van het onderwijs op de scholen, welke verbonden zijn aan de gestichten voor zwakzinnigen, die vallen onder de Krankzinnigenwet. Zooals bekend is, worden op deze gestichten alleen toegelaten de kinderen, die voorzien zijn van een machtiging van den kantonrechter. Dit laatste heeft tot gevolg, dat de opname slechts geschiedt, als hinderlijke eigenschappen aanwezig zijn, dit het verblijf in de vrije maatschappij onmogelijk maken, of als er behoefte bestaat aan een bijzondere verzorging, welke alleen in inrichtingen kan worden doorgevoerd. Hoewel derhalve de bevolking der hierbedoelde gestichten over het algemeen uit laagstaande en hinderlijke elementen bestaat, heeft men ingezien, dat van deze kinderen toch nog een zeker aantal zeer wel voor het ontvangen van onderwijs in aanmerking komt. Het is duidelijk, dat op deze scholen naast het onderwijs in het lezen, schrijven, rekenen en taal, meer nog dan op de dagscholen voor debielen de nadruk moet worden gelegd op de opvoeding tot het zich behoorlijk gedragen en tot arbeidsgeschiktheid.

Vooraf op de school, verbonden aan de Mr. Dr. van den Berghstichting te Noordwijk, heeft men ingezien, dat de school haar taak het beste vervult, wanneer zij geheel wordt ingericht als werkschool. Een groot aantal uren wordt besteed aan tuinarbeid, waarbij de eehtheid van het werk en tevens het verblijf in de buitenlucht niet nalaten zoowel op de opvoedkundige resultaten als op de gezondheid der kinderen een gunstigen invloed uit te oefenen.

Een belangrijke proef wordt voorts op de van den Berghstichting genomen met het doel de school en het gezin tot één enkele opvoedingseenheid te verbinden. In een der paviljoens zijn 20 jongens samengebracht. Aan het hoofd van het paviljoen staat een onderwijzeres, die in de morgenuren aan 18 jongens les geeft in de gewone vakken van het lager onderwijs. De middaguren worden geheel besteed aan weven, waarbij behulpzaam zijn de beide zusters, die mede in het paviljoen zijn gehuisvest. Twee oudere jongens gaan niet meer op school, doch worden voor allerlei karweitjes gebruikt. Zij voelen zich vaders van de jongeren en beseffen, dat op hen eenige verantwoordelijkheid rust. Op deze wijze vormen de bewoners van het paviljoen te zamen een gezin, dat een eigen leven leidt en eigen belangen heeft. In het gezin heeft ieder zijn werk. Een strenge scheiding tusschen school en gezin wordt niet gemaakt.

Een onderzoek, dat in het afgelopen jaar in Engeland is verricht, heeft de aandacht gevestigd op een voor de organisatie van het onderwijs aan zwakzinnigen belangrijk punt. Op de scholen voor achterlijken in Engeland, evenals op onze buitengewone scholen, komt het voor, dat de scholen worden bezocht door kinderen, die blijken in het latere leven behoorlijk mee te kunnen komen. Deze kinderen — ongeveer één derde gedeelte van het geheele aantal — moeten uit een opvoedkundig oogpunt tot de zwakzinnigen, uit een economisch oogpunt tot de normalen worden gerekend. Niet zoo heel ver van deze groep staat een tweede groep van kinderen, die op de gewone school blijft en, hoewel niet tot de zwakzinnigen behorende, aldaar toch volstrekt niet kan meekomen. De commissie, in Engeland met het onderzoek belast, raadt aan op de scholen voor achterlijke kinderen niet alleen de bepaald zwakzinnigen toe te laten, doch tevens op te nemen de minder begaafde niet-zwakzinnige kinderen. De bovengrens van den verstandelijken aanleg, welke als norm wordt genomen voor de opname op de buitengewone school, wordt op deze wijze belangrijk naar boven verschoven. Daar de toepassing van dezen maatregel ook nu en dan in Nederland wordt aanbevolen, lijkt het mij van belang uiteen te zetten, waarom wij, naar mijn meening, dezen weg niet moeten opgaan.

Het moet in de eerste plaats onjuist worden geacht kinderen, die in geen geval tot de zwakzinnigen mogen worden gerekend, op scholen te plaatsen, die in hoofdzaak voor zwakzinnigen zijn bestemd. Vervolgens zal door de aanwezigheid van de niet-zwakzinnige kinderen het onderwijs op de buitengewone school veel meer dan voor de zwakzinnigen goed is, in intellectueel richting worden gestuurd. Als het eenigszins mogelijk is, moet men er aan vasthouden voor de zwakzinnigen onderwijs te verkrijgen op afzonderlijke scholen. Liefst zal men daarbij de splitsing van debielen en imbecillen in het oog houden. De normale achterblijvers op de scholen voor gewoon lager onderwijs moeten het verband met deze scholen niet verliezen. Ik erken gaarne, dat ook voor hen maatregelen moeten genomen worden. Welke middelen daarbij te baat worden genomen, is echter een

zaak van de gewone lagere school. Het buitengewoon onderwijs heeft zich hiertoe, naar mijn oordeel, niet bezig te houden.

Naar mijn meening moet de grens van opname niet naar boven worden verplaatst. De vraag kan echter worden gesteld, of in het algemeen de bovengrens niet eenigszins moet worden verlaagd ten einde zooveel mogelijk te voorkomen, dat kinderen, die later blijken in maatschappelijken zin niet zwakzinnig te zijn, op de buitengewone scholen worden geplaatst. Daar het vooral bij jongere kinderen, die op de grens staan, dikwijls zeer moeilijk is een juiste keuze te doen, verdient het overweging of de leeftijdsgrens niet moet worden verhoogd, zoodat kinderen, die jonger zijn dan 8 jaar, als regel niet op de buitengewone scholen worden toegelaten.

Reeds vroeger is door mij melding gemaakt van het groote succes, dat de huishoudklassen voor de oudere meisjes opleveren. Thans kan worden meegedeeld, dat enkele proeven met de inrichting van de klassen der oudere jongens tot werkklassen eveneens goede resultaten hebben opgeleverd. In het bijzonder is dit het geval met de werkklassen voor jongens, die gevormd zijn op de school aan de Sloopstraat te Scheveningen en aan de school aan de Griftstraat te 's Gravenhage. Van de laatste klasse kan worden vermeld, dat de arbeid bestaat uit boekbinden, schilderen, stoelenmatten, rietvlechten, papier kleuren; voor carton arbeid, onderhoud en kleine reparatiën aan rijwielen, alles in den eenvoudigsten vorm. Het onderwijs in handenarbeid (carton-, klei- en houtarbeid) wordt naast het arbeidsonderwijs voortgezet. Het hoofd der school merkt in zijn verslag op, dat willekeurig schoolverzuim in de arbeidsklassen zoo goed als niet voorkwam. „Waar vóór de invoering der arbeidsklassen de leerlingen der hoogste leerjaren door de ouders enkele malen zonder wettige redenen werden thuis gehouden, kwam dit na de invoering der arbeidsklassen voor deze leerjaren bijna niet meer voor.”

Het onderwijs aan slechthoorenden.

De achteruitgang van het aantal leerlingen der scholen voor slechthoorenden, waarvan ik reeds eenige jaren heb melding gemaakt, is in 1929 niet tot staan gekomen. Van 237 leerlingen op 31 December 1928 is het aantal gedaald tot 232 leerlingen op 31 December 1929.

Als oorzaak van dit verschijnsel wordt aangegeven de toenemende zorg van de schoolartsendiensten, waardoor afwijkingen, die tot doofheid kunnen leiden, tijdig worden ontdekt. Ik wil gaarne aannemen, dat hierin voor een groot deel de reden van den achteruitgang is te zoeken. Naar het mij voorkomt, moet echter mede als oorzaak worden beschouwd de omstandigheid, dat in de kringen van het gewoon lager onderwijs de behoefte aan speciale scholen voor slechthoorenden weinig wordt gevoeld. Dat de belangstelling in deze kringen inderdaad zeer gering is, blijkt o. a. duidelijk uit een onderzoek, dat door den geneeskundigen dienst te Utrecht is ingesteld naar het voorkomen van slechthoorende kinderen, die het onderwijs op de gewone lagere scholen ten gevolge van hun slechthoorendheid niet kunnen volgen. Bijna alle leerlingen, die door den geneeskundigen dienst als geschikt voor plaatsing op een school voor slechthoorenden waren bevonden, kunnen, naar het oordeel der onderwijzers, op de gewone school op voldoende wijze worden ontwikkeld. Bij dit oordeel wordt over het hoofd gezien, dat de speciale school voor slechthoorenden niet alleen een algemeene ontwikkeling geeft, doch tevens de voor de slechthoorenden zoo nuttige vaardigheid van het aflezen van den mond aanleert en ten slotte er voor zorg draagt, dat de nog aanwezige gehoorresten voortdurend worden geoefend en hierdoor niet in omvang afnemen.

Bij het overleg, dat heeft plaats gehad over de wenschelijkheid tot stichting eener school voor slechthoorenden te Utrecht, is mede ter sprake gekomen de vraag, of voor de slechthoorende kinderen der middelgrote steden de plaatsing in een klasse, verbonden aan een school voor gewoon lager onderwijs niet kan worden aanbevolen.

Ik heb gemeend de vorming van een dergelijke klasse te moeten ontraden. Het verkrijgen van een behoorlijke schoolontwikkeling zal in een klasse met leerlingen van verschillende leeftijd en verschillende vorderingen eerst worden bereikt, als er individueel onderwijs wordt gegeven. Dit individueel onderwijs brengt echter mee, dat er als regel schriftelijk werk wordt gemaakt, hetgeen weer in zich sluit, dat voor de lessen in het liplezen niet genoeg tijd overblijft en van een voortdurend

oefening in dit voor den slechthoorende zoo belangrijke vak weinig terecht komt. Daarenboven zijn aan mondelinge lessen in een klasse met leerlingen van zeer uiteenlopenden leeftijd vele bezwaren verbonden. Juist voor slechthoorenden, bij wie het zelf spreken en het hooren (zien) spreken bij het onderwijs de voornaamste plaats moeten innemen, acht ik onderricht in „klassen" niet geschikt.

Niet genoeg kan er op worden aangedrongen om de kinderen, die het onderwijs voor slechthoorenden noodig hebben en die niet te Amsterdam, den Haag of Rotterdam wonen, in een kost-huis te plaatsen, ten einde hen op deze wijze in de gelegenheid te stellen regelmatig het onderwijs te volgen. Ik kan niet nalaten hier enkele zinsneden aan te halen uit een brief van een moeder, die na veel aarzeling haar hardhoorend dochttertje geplaatst heeft op de school te Amsterdam:

„In de eerste plaats moet ik u vertellen, dat ik nog steeds spijt heb mijn dochttertje niet eerder naar die school gestuurd te hebben. In de maanden, dat zij de school bezocht, is het kind zichtbaar verbeterd in haar optreden en humeur. Voorheen kon ik niet van haar gedaan krijgen, dat zij een boodschapje voor mij deed; nu mag zij nog wel eens zeggen: „ja maar, ik hoor niets", maar zij gaat toch en komt dan weer opgeruimd terug. Iederen keer ben ik verrast, als zij uit zich zelf tegen den buurman of tegen den melkboer begint te praten. Voor een half jaar terug zou zij dit zeker niet gedaan hebben Hoeveel uren zij zich in de klas op de gewone school verveeld heeft, is niet te benaderen, en nu merk ik pas, hoe vreeselijk dat gedwongen stilzitten haar gehinderd moet hebben."

Onderwijs aan schippers- en kramerskinderen.

Het onderwijs aan schippers- en kramerskinderen verkeerde gedurende het jaar 1929 in het stadium van afwachten. De Commissie, door den ambtsvoorganger van Uw Excellentie ingesteld, heeft haar werkzaamheden in het afgelopen jaar voortgezet. Intusschen is het gebleken, dat het aantal aan den wal geplaatste schipperskinderen elk jaar toeneemt en dat de oplossing van het vraagstuk, voor zoover het de schipperskinderen betreft, moet gezocht worden in het allereerst zorgdragen voor het onderdak brengen der kinderen in gezinnen of in internaten, van waaruit hetzij een school met beperkt leerplan, hetzij een school voor gewoon lager onderwijs kan worden bezocht. Het spoedig te verwachten rapport der Commissie zal de middelen aangeven, waarop dit doel, althans voor een groot aantal schipperskinderen, zal kunnen worden bereikt.

De heer S. J. van Efferen, die in opdracht van het Onderwijsfonds voor de binnenvaart zich bezighoudt met het samenstellen en het bijhouden van een register der kinderen, wier ouders aan boord wonen tot uitoefening van het schippersbedrijf, is tot het resultaat gekomen, dat het aantal kinderen van den leerplichtigen leeftijd op 1 Juli 1928 bedroeg 10 380.

BIJLAGE C.

Bijlage C.

GEGEVENS BETREFFENDE DE SCHOLEN.

- I. Lijst der gemeenten, waar op 1 Januari 1930 geen openbare school bestond.
- II. Lijst der gemeenten, welke op 1 Januari 1930 met een andere gemeente of met andere gemeenten een gemeenschappelijke school onderhielden.
- III. Lijst der gemeenten, tusschen welke op 1 Januari 1930 regelingen bestonden omtrent het toelaten van kinderen uit de eene gemeente op de scholen der andere.
- IV. Gemeenten, waar krachtens art. 195 vrijstelling is verleend van de verplichting tot het geven van onderwijs in lichamelijke oefening.

I. LIJST DER GEMEENTEN WAAR OP 1 JANUARI 1930
GEEN OPENBARE SCHOOL BESTOND.

Krachten verleende ontheffing volgens art. 19, tweede
lid, der wet.

(In deze lijst zijn ook opgenomen de gemeenten, welke met
eene naburige gemeente eene gemeenschappelijke school in
stand hielden op het grondgebied van die andere gemeente.)

Provinciën.	Gemeenten.	Reden, waarom geen openbaar onderwijs wordt gegeven.
Noord- brabant	Aarle-Rixtel	Openbaar onderwijs niet verlangd.
	Alphen	Idem.
	Andel	Idem.
	Baarle- Nassau	Idem.
	Bakel	Idem.
	Beek en Donk	Idem.
	Beers	Idem.
	Berghem	Idem.
	Berlicum	Idem.
	Best	Idem.
	Beugen	Idem.
	Boekel	Idem.
	Chaaam	Idem.
	Diessen	Idem.
	Dinther	Idem.
	Dommelen	Idem.
	den Dungen	Idem.
	Eersel	Idem.
	Geffen	Idem.
	Gilze c. a.	Idem.
	Haaren	Idem.
	Halsteren	Idem.
	Haps	Idem.
	Heesch	Idem.
	Heeswijk	Idem.
	Herpt c. a.	Idem.
	Hoeven	Idem.
	Hooge en Lage Mierde	Idem.
	Huybergen	Idem.
	Leende	Idem.
	Liempde	Idem.
	Lierop	Idem.
	Lieshout	Idem.
	Lithoijen	Idem.
	Maarheeze	Idem.
	St. Michiels- gestel	Idem.
	Mierlo	Idem.
	Mil c. a.	Idem.
	Moergestel	Idem.
	Nieuwkuyk c. a.	Idem.
	Nistelrode	Idem.
	Oirschot	Idem.
	Oisterwijk	Idem.
	Oploo c. a.	Idem.
	Ossendrecht	Idem.
Noord- brabant	Oudenbosch	Openbaar onderwijs niet verlangd.
	Oud- en Nieuw Gastel	Idem.
	Oudheusden c. a.	Idem.
	Princenhage	Idem.
	Putte	Idem.
	Raamsdonk	Idem.
	Reek	Idem.
	Reusel	Idem.
	Rucphen c. a.	Idem.
	Rijsbergen	Idem.
	Sambeek	Idem.
	Schayk	Idem.
	Schijndel	Idem.
	Son c. a.	Idem.
	Standdaar- buiten	Idem.
	Steenbergen c. a.	Idem.
	Teteringen	Idem.
	Uden	Idem.
	Udenhout	Idem.
	Velp	Idem.
	Vessem c. a.	Idem.
	Waalre	Idem.
	Wanroy	Idem.
	Waspik	Idem.
	Woensdrecht	Idem.
	Wouw	Idem.
	Zeeland	Idem.
Gelderland	Bergharen	Idem.
	Dreumel	Idem.
	Groenlo	Idem.
	Hedel	Idem.
	Hemmen	Gemeenschappelijke regeling met Valburg.
	Heumen	Openbaar onderwijs niet verlangd.
	Horssen	Idem.
	Kerkwijk	Idem.
	Milligen	Idem.
	Pannerden	Idem.
	Wehl	Idem.
	Westervoort	Idem.
Zuidholland	Alblas (Oud)	Openbaar onderwijs niet verlangd.
	Tienhoven	Idem.
	Valkenburg	Idem.
	Voorhout	Idem.
	Wateringen	Idem.
	Wijngaarden	Idem.
	Berkel	Gemeenschappelijke regeling met Pijnacker.
	Bergschen- hoek	Gemeenschappelijke regeling met Bleiswijk en Hillegersberg.

Provinciën.	Gemeenten.	Reden, waarom geen openbaar onderwijs wordt gegeven.	Provinciën.	Gemeenten.	Reden, waarom geen openbaar onderwijs wordt gegeven.
Zuidholland	Lange IJtze Weide	Gemeenschappelijke regeling met Gouda.	Utrecht	Kamerik	Openbaar onderwijs niet verlangd
	Leerbroek	Gemeenschappelijke regeling met Meerkerk.		Laag-Nieuwkoop	Idem.
	Noordwijkerhout	Gemeenschappelijke regeling met Noordwijk.		Loenersloot	Idem.
	Papekop	Gemeenschappelijke regeling met Oudewater.		Montfoort	Idem.
	Peursum	Gemeenschappelijke regeling met Giessen Nieuwkerk.		Oudenrijn	Idem.
	Rietveld	Regeling met Bodegraven en Woerden.		Renswoude	Idem.
	Schipluiden	Gemeenschappelijke regeling met de Lier.		Rijsenburg	Idem.
	Schoonrewoerd	Gemeenschappelijke regeling met Everdingen en Hei- en Boeicop.		Ruwiel	Idem.
	Vlist	Gemeenschappelijke regeling met Haastrecht en Schoonhoven.		Schalkwijk	Idem.
	Waarder	Regeling met Gouda.		Snelrewaard	Idem.
Noordholland	Zoetermeer	Regeling met Voorburg, Gouda en Nootdorp.		Stoutenburg	Idem.
	Heemskerk	Openbaar onderwijs niet verlangd.		Tienhoven	Idem.
	Marken	Idem.		Tull en 't Waal	Idem.
	Urk	Idem.	Overijssel	Vleuten	Idem.
Zeeland	Spanbroek	Gemeenschappelijke regeling met Opmeer.		Werkhoven	Idem.
	Boschkapelle	Openbaar onderwijs niet verlangd.	Limburg	Willeskop	Idem.
	Eede	Idem.		Wilnis	Idem.
	Graauw en Langendam	Idem.		Zegveld	Idem.
	Hengstdijk	Idem.		Oldenzaal	Openbaar onderwijs niet verlangd.
	Ossensisse	Openbaar onderwijs niet verlangd.		Kamperveen	Gemeenschappelijke regeling met andere gemeenten.
	Philippine	Idem.		Ambij	Openbaar onderwijs niet verlangd
	Ritthem	Idem.		Amstenrade	Idem.
	Westdorpe	Idem.		Beesel	Idem.
	Zoutelande	Idem.		Borgharen	Idem.
	Zuiddorpe	Idem.		Broeksittard	Idem.
	Aagtekerke	Gemeenschappelijke regeling met Domburg.		Bunde	Idem.
	Grijpskerke	Gemeenschappelijke regeling met Oostkapelle.		Echt	Idem.
	St. Laurens	Gemeenschappelijke regeling met Middelburg.		Geleen	Idem.
	Meliskerke	Gemeenschappelijke regeling met Biggekerke.		Geulle	Idem.
	Ovezande	Gemeenschappelijke regeling met Driewegen.		Gulpen	Idem.
Utrecht	Achttienhoven	Openbaar onderwijs niet verlangd.		Herten	Idem.
	Breukelen—St. Pieters	Idem.		Horn	Idem.
	Bunnik	Idem.		Itteren	Idem.
	Bunschoten	Idem.		Klimmen	Idem.
	Eemnes	Idem.		Limbricht	Idem.
	Haarzuilens	Idem.		Linne	Idem.
	Hoek van Holland	Idem.		Maasniel	Idem.
	Hoogland	Idem.		Meijel	Idem.
				Merkelbeek	Idem.

Provinciën.	Gemeenten.	Reden, waarom geen openbaar onderwijs wordt gegeven.
Limburg	Schaesberg	Openbaar onderwijs niet verlangd.
	Schinnen	Idem.
	Schin op Geulle	Idem.
	Sevenum	Idem.
	Simpelveld	Idem.
	Stevensweert	Idem.
	Ubach over Worms	Idem.
	Vlodorp	Idem.
	Numhem	Gemeenschappelijke regeling met Haelen.
	Rijksholt	Gemeenschappelijke regeling met Gronsveld.

II. LIJST DER GEMEENTEN, WELKE OP 1 JANUARI 1930 MET EENE ANDERE GEMEENTE OF MET ANDERE GEMEENTEN EENE GEMEENSCHAPPELIJKE SCHOOL ONDERHIELDEN.

Provinciën.	Gemeenten.	In gemeenschap met:
Noordbrabant	Boxtel (Gemonde)	St. Michielsgestel; St. Oedenrode; Schijndel.
	Dinther; (Loosbroek)	Heesch en Nistelrode.
	Empel c.a. (Gewande)	Alem, c. a.
	Klundert (Moerdijk)	Hooge en Lage Zwaluwe.
	St. Oedenrode (Eerde)	Schijndel; Veghel.
	Vierlingsbeek (Vortum)	Sambeek.
Gelderland	Apeldoorn (Hoenderlo)	Ede.
Zuidholland	Ameide	Tienhoven.
	Barwoutswaarder	Rietveld.
	Zuid-Beijerland (Nieuwendijk)	Goudswaard.
	Nieuwkoop (Noorden)	Wilnis; Zevenhoven.
	Oostvoorne (Tinte)	Rockanje.
	Stompwijk (Veur)	Veur.
	Vlist (Polsbroek)	Polsbroek.
	Zoetermeer (Zegwaard)	Zegwaard.
Noordholland	Hoogwoud (Langereis)	Hoogwoud; Nieuwe Niedorp.
	Noord-Scharwoude	Oudkarspel; Noord- en Zuid-Scharwoude.
	Obdam (Spierdijk)	Berkhout; Hensbroek; Opdam; Spanbroek.
Zeeland	Kruiningen (Oostdijk)	Krabbendijke; Kruiningen.
Utrecht	Abkoude-Baambrugge (Abkoude-Proostdij)	Abcoude (Proostdij).
	Achttienhoven (Westbroek)	Westbroek.

Tusschen haakjes is aangegeven waar de school gelegen is.

Provinciën.	Gemeenten.	In gemeenschap met:
Utrecht	Polsbroek	Vlist (Z.-H.)
	Wilnis (Noorden gem. Nieuwkoop)	Nieuwkoop; Zevenhoven (Z.-H.)
Friesland	Leeuwarderadeel (Finkum)	Ferwerderadeel en Ferwerderadeel.
Groningen	Grijskerk	Oldehove.
	Midwolda	Nieuwolda.
	Nieuweschans	Beerta.
	Scheemda	Nieuwolda.
Drenthe	Dalen (Dalerveld)	Coevorden; Dalen; Hoogeveen.

Tusschen haakjes is aangegeven waar de school ge'ogen is.

III. LIJST DER GEMEENTEN, TUSSEN WELKE OP 1 JANUARI 1930 REGELINGEN BESTONDEN OMTRENT HET TOELATEN VAN KINDEREN UIT DE EENE GEMEENTE OP DE SCHOLEN DER ANDERE.

Noordbrabant.

Andel	en Giessen.
Almkerk	„ Rijswijk.
Idem	„ Giessen.
Idem	„ Dussen (school C).
Bakel	„ Gemert (school te Elzen-dorp).
Boekel	„ Gemert (school te Elzen-dorp).
Deurne	„ Horst (L.) (school te Griendtsveen).
Idem	„ Venray (L.) (school te IJsselstein).
Grave	„ Velp.
Hedikhuizen (afd. Haarsteeg)	„ Vlijmen.
Herpt	„ Heusden.
Leende	„ Valkenswaard.
Maashees	„ Sambeek (school te Twist) tot 1 April 1929.
Oploo	„ Gemert (school te Elzen-dorp).
Oudheusden	„ Heusden.
Poederroijen (fort Loevestijn)	„ Woudrichem (school 1).
Reusel	„ Bladel.
Idem	„ Hooge- en Lage Mierde.
Rosmalen	„ Nuland.
Schijndel	„ Dinther (gemeenschappelijke school).
Udenhout	„ Helvoirt.
Velp	„ Reek.
Venray (L.)	„ Maashees.
Vierlingsbeek	„ Sombeek (school te Twist) tot 1 April 1929.
Vught	„ Esch.
Werkendam	„ De Werken c. a. (school te De Werken.
Willemstad	„ Fijnoort (school te Oudemolen).

Gelderland.

Ammerzoden	en Nederhemert.
Apeldoorn	„ Epe en Voorst.
Boreulo	„ Elbergen, Laren en Neede.
Brummen	„ Voorst.

Culemborg
Elst
Gorssel

Groesbeek
Hattem
Heerde
Hemmen
Hoewelaken
Laren
Millingen
Neede
Poederoijen
Voorst

en Everdingen.
„ Heteren.
„ Deventer, Bathmen en Warnsveld.
„ Ubbergen.
„ Oldebroek.
„ Zvolle.
„ Valburg.
„ Hoogland
„ Lochem en Borculo.
„ Ubbergen.
„ Diepenheim.
„ Woudrichem.
„ Apeldoorn, Epe en Deventer.

Zuidholland.

Alphen aan den Rijn
Idem
Idem
Ammerstol
Arkel
Barendrecht
Idem
Barwoutswaarder
Idem
Nieuw-Beijerland
Idem
Idem
Oud-Beijerland
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Zuid-Beijerland
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Bergambacht
Idem
Bergschenhoek
Idem
Berkel
Bleiswijk
Bodegraven
Idem
Idem
Boskoop
Idem
Brandwijk
Capelle a/d IJssel
Delft
Dirksland
Idem
Everdingen
Idem
Idem
Idem
Geervliet
Idem
Gorinchem
Gouderak
Goudriaan
's Gravenhage
's Gravenzande
Groot-Amers
Haastrecht
Idem
Idem
Hagestein
Idem

en Boskoop.
„ Zwammerdam.
„ Woubrugge.
„ Schoonhoven.
„ Hoogblokland.
„ Heerjansdam
„ Ridderkerk.
„ Bodegraven.
„ Woerden.
„ Zuid-Beijerland.
„ Oud-Beijerland.
„ Piershil.
„ Nieuw-Beijerland.
„ Zuid-Beijerland.
„ Heinenoord.
„ Klaaswaal.
„ Mijnsheerenland.
„ Numansdorp.
„ Puttershoek.
„ Strijen.
„ Westmaas.
„ Hekelingen.
„ Nieuw-Beijerland.
„ Oud-Beijerland. ¹⁾
„ Klaaswaal. ¹⁾
„ Piershil.
„ Numansdorp. ¹⁾
„ Schoonhoven.
„ Gouda.
„ Hillegersberg.
„ Bleiswijk.
„ Pijnacker.
„ Moerkapelle.
„ Zwammerdam.
„ Rietveld. ¹⁾
„ Barwoutswaarder. ¹⁾
„ Alphen a/d Rijn.
„ Reeuwijk.
„ Schoonhoven.
„ Rotterdam.
„ Pijnacker.
„ Melissant.
„ Herkingen.
„ Culemborg.
„ Hagestein.
„ Vianen.
„ Schoonrewoerd.
„ Spijkenisse.
„ Hekelingen.
„ Schelluinen.
„ Gouda.
„ Schoonhoven. ¹⁾
„ Wassenaar.
„ Rotterdam. ¹⁾
„ Schoonhoven.
„ Hekendorp.
„ Gouda.
„ Oudewater.
„ Vianen.
„ Everdingen.

Hardinxveld
Idem
Hazerswoude
Heenvliet
Heerjansdam
Heinenoord
Idem
Hekelingen
Idem
Hekendorp
Idem
Hillegersberg
Hoogblokland
Idem
Kedichem
Idem
Klaaswaal
Idem
Idem
Idem
Idem
Langerak
Lange Ruige Weide
Leerbroek
Leerdam
de Lier
Maasdam
Maasland
Idem
Idem
Idem
Meerkerk
Melissant
Idem
Middelharnis
Idem
Mijnsheerenland
Idem
Idem
Molenaarsgraaf
Moordrecht
Naaldwijk
Nieuwerkerk a/d IJssel
Nieuwland
Idem
Nieuwpoort
Noordeloos
Noordwijkerhout
Numansdorp
Idem
Idem
Idem
Oegstgeest
Oostvoorne
Ottoland
Oudewater
Overschie
Papekop
Pernis
Peursum
Piershil
Idem
Puttershoek
Reeuwijk
Idem
Idem
Idem
Ridderkerk
Idem
Idem
Rietveld
Idem
Rijswijk
Rockanje
Rotterdam
Idem

en Giessen Nieuwkerk.
„ Schelluinen.
„ Koudekerk.
„ Zwartewaal.
„ Ridderkerk. ¹⁾
„ Mijnsheerenland.
„ Oud-Beijerland. ¹⁾
„ Oud-Beijerland.
„ Spijkenisse.
„ Gouda.
„ Oudewater.
„ Capelle aan den IJssel.
„ Arkel.
„ Nieuwland.
„ Leerdam.
„ Nieuwland.
„ Strijen.
„ Numansdorp.
„ Oud-Beijerland.
„ Westmaas.
„ Zuid-Beijerland. ¹⁾
„ Schoonhoven.
„ Gouda. ¹⁾
„ Meerkerk.
„ Kedichem.
„ Schipluiden.
„ Oud-Beijerland.
„ de Lier. ¹⁾
„ Maassluis. ¹⁾
„ Vlaardinger Ambacht. ¹⁾
„ Vlaardingen.
„ Noordeloos.
„ Dirksland.
„ Herkingen.
„ Stad aan 't Haringvliet.
„ Nieuwe Tonge.
„ Heinenoord.
„ Oud-Beijerland.
„ Westmaas.
„ Schoonhoven.
„ Gouda.
„ Rotterdam.
„ Gouda.
„ Kedichem.
„ Arkel.
„ Schoonhoven.
„ Hoogblokland.
„ Noordwijk.
„ Klaaswaal.
„ Oud-Beijerland.
„ Strijen.
„ Zuid-Beijerland.
„ Rijnsburg.
„ Brielle.
„ Schoonhoven. ¹⁾
„ Gouda. ¹⁾
„ Rotterdam. ¹⁾
„ Oudewater. ¹⁾
„ Vlaardingen.
„ Giessen Nieuwkerk.
„ Nieuw-Beijerland.
„ Zuid-Beijerland.
„ Oud-Beijerland. ¹⁾
„ Haastrecht.
„ Gouda.
„ Boskoop.
„ Zwammerdam.
„ Barendrecht.
„ Heerjansdam.
„ Zwiindrecht.
„ Bodegraven. ¹⁾
„ Woerden. ¹⁾
„ Delft.
„ Brielle.
„ Hillegersberg.
„ Naaldwijk.

¹⁾ Van deze regeling is in 1929 geen gebruik gemaakt.¹⁾ Van deze regeling is in 1929 geen gebruik gemaakt.

Rotterdam	en Capelle aan den IJssel.
Rozenburg	„ Vlaardingen.
Schipluiden	„ de Lier. ¹⁾
Schiebroek	„ Hillegersberg.
Schoonrewoerd	„ Hei en Boeicop.
Idem	„ Everdingen.
Sliedrecht	„ Dubbeldam.
Sommelsdijk	„ Dirksland.
Idem	„ Nieuwe-Tonge.
Idem	„ Middelharnis.
Spijkenisse	„ Hekelingen.
Idem	„ Geervliet.
Stolwijk	„ Gouda.
Idem	„ Berkenwoude.
Stompwijk	„ Voorburg.
Idem	„ Nootdorp.
Streefkerk	„ Lekkerkerk. ¹⁾
Idem	„ Schoonhoven. ¹⁾
Strijen	„ Maasdam.
Idem	„ Numansdorp.
Idem	„ Kleaswaal.
Nieuwe Tonge	„ Middelharnis.
Idem	„ Sommelsdijk.
Idem	„ Oude-Tonge.
Oude Tonge	„ Nieuwe Tonge.
Idem	„ den Bommel.
Idem	„ Stad aan 't Haringvliet.
Veur	„ Voorburg.
Vianen	„ Hei- en Boeicop.
Idem	„ Hagestein.
Idem	„ Everdingen.
Vierpolders	„ Brielle.
Vlaardingen	„ Maasland.
Idem	„ Vlaardinger-Ambacht.
Idem	„ Maassluis.
Idem	„ Pernis.
Idem	„ Nieuwenhoorn.
Idem	„ Heenvliet.
Idem	„ Rozenburg.
Idem	„ Oostvoorne.
Idem	„ Oud-Beijerland.
Idem	„ Brielle.
Vlaardinger-Ambacht	„ Schipluiden.
Idem	„ Kethel.
Idem	„ Vlaardingen.
Vliet	„ Haastrecht.
Idem	„ Schoonhoven.
Waarder	„ Gouda. ¹⁾
Waddinxveen	„ Moerkapelle.
Westmaas	„ Oud-Beijerland.
Idem	„ Klaaswaal.
Idem	„ Mijnsheerenland.
Idem	„ Strijen.
Woubrugge	„ Rijsaterwoude.
Idem	„ Alphen aan den Rijn.
Zegwaart	„ Voorburg.
Zevenhuizen	„ Gouda.
Idem	„ Moerkapelle.
Zoetermeer	„ Voorburg.
Idem	„ Gouda.
Idem	„ Nootdorp.
Zoeterwoude	„ Leiderdorp.
Idem	„ Voorschoten.
Idem	„ Benthuisen.
Zwammerdam	„ Bodegraven.
Zwijndrecht	„ Heerjansdam.
Idem	„ Ridderkerk.

Noordholland.

Anlsmeer	en Nieuwer-Amstel.
Idem	„ Uithoorn.
Idem	„ Mijdrecht.
Abbekerk	„ Hoogwoud.
Akersloot	„ Hoogwoud.
Idem	„ Zuid- en Noord-Schermer.

Akersloot	en Alkmaar.
Idem	„ Akersloot.
Idem	„ Anna Paulowna.
Idem	„ Bergen.
Idem	„ Castricum.
Idem	„ Egmond binnen.
Idem	„ Egmond aan Zee.
Idem	„ Graft.
Idem	„ Harenkarspel.
Idem	„ Heerhugowaard.
Idem	„ Heiloo.
Idem	„ Hensbroek.
Idem	„ Koedijk.
Idem	„ Krommenie.
Idem	„ Limmen.
Idem	„ Nieuwe-Niedorp.
Idem	„ Oterleek.
Idem	„ Oudorp.
Idem	„ Purmerend.
Idem	„ de Rijk (alleen voor m.u.l.o.)
Idem	„ Schagen.
Idem	„ Schermerhorn.
Idem	„ Sehoorl.
Idem	„ Sint Paneras.
Idem	„ Uitgeest.
Idem	„ Ursum.
Idem	„ Warmenhuizen.
Idem	„ Zuid- en Noordschermer.
Idem	„ Zijpe.
Amsterdam	„ Landsmeer.
Idem	„ Oostzaan.
Andijk	„ Enkhuizen.
Ankeveen	„ Weesperkarspel.
Anna Paulowna	„ Alkmaar.
Idem	„ Zijpe.
Assendelft	„ Krommenie.
Avenhorn	„ Beets.
Barsingerhorn	„ Winkel.
Idem	„ Zijpe.
Beets	„ Avenhorn.
Idem	„ Ostuizen.
Idem	„ Oudendijk.
Bergen	„ Zijpe.
Idem	„ Egmond-Binnen.
Idem	„ Koedijk.
Berkhout	„ Hoorn.
Idem	„ Wognum.
Beverwijk	„ Wijk aan Zee en Duin.
Idem	„ Heemskerk.
Idem	„ Velsen.
Bloemendaal	„ Haarlem.
Blokker	„ Hoorn.
Idem	„ Schellinkhout.
Bovenkarspel	„ Hoorn.
Bussum	„ Naarden.
Callantsoog	„ Helder.
Idem	„ Zijpe.
Castricum	„ Alkmaar.
Diemen	„ Weesperkarspel.
Egmond aan Zee	„ Alkmaar.
Egmond-Binnen	„ Alkmaar.
Idem	„ Bergen (N.-H.).
Enkhuizen	„ Andijk.
Graft	„ Jisp.
Idem	„ de Rijk.
Haarlem	„ Bennebroek.
Idem	„ Bloemendaal.
Idem	„ Haarlemmerliede c. a.
Idem	„ Heemstede.
Idem	„ Hillegom.
Idem	„ Zandvoort.
Haarlemmerliede en Spaarn- woude	„ Haarlem.
Idem	„ Haarlemmermeer.
Haarlemmermeer	„ Haarlemmerliede en Spaarn- woude.
Harenkerspel	„ Alkmaar.
Heemskerk	„ Beverwijk.

¹⁾ Van deze regeling is in 1929 geen gebruik gemaakt.

Heemstede	en Haarlem.	Oterleek	en Zuid- en Noord-Schermer.
Heerhugowaard	„ Oude Niedorp.	Oudendijk	„ Beets.
Idem	„ Winkel.	Ouder-Amstel	„ Weesperkarspel.
Idem	„ Hoorn.	Oude Niedorp	„ Nieuwe Niedorp.
Idem	„ Alkmaar.	Idem	„ Heerhugowaard.
Heiloo	„ Alkmaar.	Oudorp	„ Oterleek.
den Helder	„ Callantsoog.	Idem	„ Alkmaar.
Hensbroek	„ Alkmaar.	St. Pancras	„ Alkmaar.
Hoogkarspel	„ Hoorn.	Idem	„ Koedijk.
Idem	„ Wervershoof.	de Rijp	„ Graft.
Hoogwoud	„ Abbekerk.	Schellinkhout	„ Wijdenes.
Hoorn	„ Abbekerk.	Idem	„ Hoorn.
Idem	„ Andijk.	Idem	„ Blokker.
Idem	„ Avenhorn.	Schermerhorn	„ Alkmaar.
Idem	„ Beets.	Idem	„ Oterleek.
Idem	„ Berkhout.	Schoorl	„ Alkmaar.
Idem	„ Blokker.	Spanbroek	„ Opmeer.
Idem	„ Bovenkarspel.	Sybekarspel	„ Nibbixwoud.
Idem	„ Grootebroek.	Twisk	„ Oppendoes.
Idem	„ Heerhugowaard.	Uitgeest	„ Alkmaar.
Idem	„ Hoogkarspel.	Idem	„ Beverwijk.
Idem	„ Hoogwoud.	Idem	„ Krommenie.
Idem	„ Middelie.	Idem	„ Wormerveer.
Idem	„ Midwoud.	Uithoorn	„ Mijdrecht.
Idem	„ Nibbixwoud.	Idem	„ Leimuiden.
Idem	„ Nieuwe Niedorp.	Idem	„ Nieuwer-Amstel.
Idem	„ Obdam.	Idem	„ Nieuwveen.
Idem	„ Oosthuizen.	Idem	„ Aalsmeer.
Idem	„ Opmeer.	Ursum	„ Alkmaar.
Idem	„ Oudendijk.	Velsen	„ Beverwijk.
Idem	„ Purmerend.	Idem	„ Haarlem (voorheen Schoten).
Idem	„ Schellinkhout.	Venhuizen	„ Wijdenes.
Idem	„ Spanbroek.	Warmenhuizen	„ Alkmaar.
Idem	„ Sybekarspel.	Weesp	„ Weesperkarspel.
Idem	„ Twisk	Weesperkarspel	„ Ankeveen.
Idem	„ Venhuizen.	Idem	„ Diemen.
Idem	„ Warder.	Idem	„ Muiden.
Idem	„ Wervershoof.	Idem	„ Ouder-Amstel.
Idem	„ Westwoud.	Idem	„ Weesp.
Idem	„ Wognum.	Wervershoof	„ Hoogkarspel.
Idem	„ Wijdenes.	Idem	„ Hoorn.
Idem	„ Zwaag.	Idem	„ Nibbixwoud.
Idem	„ Graft.	Westwoud	„ Hoorn.
Jisp	„ Wormer.	Westzaan	„ Zaandam.
Idem	„ Alkmaar.	Wieringerwaard	„ Zijpe.
Koedijk	„ St. Pancras.	Winkel	„ Barsingerhorn.
Idem	„ Bergen (N.H.).	Wognum	„ Berkhout.
Koog aan de Zaan	„ Zaandam.	Idem	„ Hoorn.
Krommenie	„ Assendelft.	Wormer	„ Jisp.
Idem	„ Uitgeest	Idem	„ Krommenie.
Idem	„ Wormer	Idem	„ Wormerveer.
Idem	„ Wormerveer { voor zooveel het	Idem	„ Zaandam.
Landsmeer	„ Amsterdam. { u.l.o. betreft.	Wormerveer	„ Krommenie.
Laren	„ Eemnes (U.).	Idem	„ Wromer.
Linnen	„ Alkmaar.	Idem	„ Uitgeest.
Midwoud	„ Nibbixwoud.	Wijdenes	„ Venhuizen.
Idem	„ Twisk.	Idem	„ Schellinkhout.
Naarden	„ Bussum.	Wijk aan Zee en Duin	„ Beverwijk.
Nibbixwoud	„ Wervershoof.	Zaandam	„ Koog a/d Zaan.
Idem	„ Sybekarspel.	Idem	„ Krommenie.
Idem	„ Midwoud.	Idem	„ Westzaan.
Nieuwe Niedorp	„ Alkmaar.	Idem	„ Wormer.
Idem	„ Hoorn.	Idem	„ Oostzaan.
Idem	„ Winkel.	Zuid- en Noord-Schermer	„ Akersloot.
Idem	„ Oude Niedorp.	Idem	„ Alkmaar.
Nieuwer-Amstel	„ Aalsmeer.	Idem	„ Oterleek.
Idem	„ Ouder-Amstel.	Zwaag	„ Hoorn.
Idem	„ Uithoorn.	Zijpe	„ Alkmaar.
Odum	„ Hoorn.	Idem	„ Anna Paulowna.
Oosthuizen	„ Beets.	Idem	„ Barsingerhorn.
Idem	„ Hoorn.	Idem	„ Callantsoog.
Oostzaan	„ Amsterdam.	Idem	„ Wieringerwaard.
Opmeer	„ Spanbroek.		
Oppendoes	„ Twisk.		
Oterleek	„ Alkmaar.		
Idem	„ Oudorp.		
Idem	„ Schermerhorn.		
		Agtekerke	en Domburg.
		Axel	„ Zaamslag.
		Biggekerke	„ Meliskerke.

Zeeland.

Hasselt
Idem
Idem
Heino
Idem
Idem
Idem
Hellendoorn
Idem
Idem
Hengelo
Idem
Idem
Idem
Idem
Holten
Idem
Idem
Idem
Idem
Ijsselmuiden
Idem
Idem
Kampen
Idem
Idem
Idem
Idem
Kampervveen
Idem
Lonneker
Markelo
Idem
Nieuwleusen
Idem
Idem
Olst
Idem
Ommen
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Raalte
Idem
Rijssen
Idem
Staphorst
Idem
Idem
Tubbergen
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Stad Vollenhove
Ambt Vollenhove
Idem
Idem
Vriezenveen
Idem
Wanneperveen
Weerselo
Wierden
Idem
Idem
Idem
Wilsum
Idem
Ijsselmuiden
Idem
Idem
Zalk en Veecaten
Zwartsluis
Zwolle
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem

en Zwolle.
„ Zwartsluis.
„ Zwollerkerspel.
„ Dalfsen.
„ Raalte.
„ Zwolle.
„ Zwollerkerspel.
„ Almelo.
„ Holten.
„ Wierden.
„ Lonneker.
„ Weerselo.
„ Stad Delden.
„ Ambt Delden.
„ Deventer.
„ Hellendoorn.
„ Rijssen.
„ Bathem.
„ Grafhorst.
„ Kampen.
„ Zwollerkerspel.
„ Grafhorst.
„ Kampervveen.
„ Ijsselmuiden.
„ Wilsum.
„ Kampen.
„ Wilsum.
„ Hengelo.
„ Borculo (G.).
„ Goor.
„ Staphorst.
„ Dalfsen.
„ Zwolle.
„ Deventer.
„ Zwolle.
„ Avereest.
„ Almelo.
„ Dalfsen.
„ Deventer.
„ den Ham.
„ Zwolle.
„ Deventer.
„ Heino.
„ Holten.
„ Wierden.
„ Avereest.
„ Hasselt.
„ Nieuwleusen.
„ Almelo.
„ Borne.
„ Denekamp.
„ Vriezenveen.
„ Weerselo.
„ Ambt Vollenhove.
„ Blokzijl.
„ Stad Vollenhove.
„ Wanneperveen.
„ Almelo.
„ Tubbergen.
„ Ambt Vollenhove.
„ Tubbergen.
„ Almelo.
„ Hellendoorn.
„ Rijssen.
„ Kampen.
„ Kampervveen.
„ Grafhorst.
„ Kampen.
„ Zwollekarperspel.
„ Zwollerkerspel.
„ Hasselt.
„ Hattem.
„ Oldebroek.
„ Heino.
„ Nieuwleusen.
„ Ommen.
„ Hasselt.
„ Zwollerkerspel.

Zwolle
Zwollerkerspel
Idem
Idem
Idem
Idem
Idem
Beerta
Idem
Idem
Idem
Bellingwolde
Idem
Idem
Grijpskerk
Groningen
Grootegast
Idem
Hoogkerk
Kantens
Leek
Idem
Loppersum
Idem
Idem
Middelstum
Midwolda
Oldekerk
Scheemda
Stedum
Uithuizen
Uithuizermeeden
Wedde
Winschoten
Idem
Idem
Idem
Zuidhorn

en Olst.
„ Dalfsen.
„ Hasselt.
„ Heino.
„ Ijsselmuiden.
„ Zalk en Veecaten.
„ Zwolle.

Groningen.

en Wedde.
„ Bellingwolde.
„ Finsterwolde.
„ Winschoten.
„ Wedde.
„ Vlagtwedde.
„ Winschoten.
„ Oldekerk.
„ Hoogkerk.
„ Achtkarspelen (Fr.).
„ Zuidhorn.
„ Peize (Dr.).
„ Stedum.
„ Zuidhorn.
„ Oldekerk.
„ Stedum.
„ Slochteren.
„ Ten Boer.
„ Stedum.
„ Winschoten.
„ Zuidhorn.
„ Winschoten.
„ 't Zandt.
„ Uithuizermeeden.
„ 't Zandt.
„ Winschoten.
„ Oude Pekela.
„ Nieuweschans.
„ Nieuwe Pekela.
„ Finsterwolde.
„ Aduard.

Drenthe.

Assen
Beilen
Idem
Borger
Diever
Dwingelo
Emmen
Hoogeveen
Idem
Idem
Idem
Norg
Oosterhesselen
Idem
Idem
Idem
Peize
Ruinen
Vladder
Westerbork
Idem
Idem
Zuidwolde
Idem
Idem
Assen
Beilen
Idem
Borger
Diever
Dwingelo
Emmen
Hoogeveen
Idem
Idem
Idem
Norg
Oosterhesselen
Idem
Idem
Idem
Peize
Ruinen
Vladder
Westerbork
Idem
Idem
Zuidwolde
Idem
Idem

en Smilde.
„ Hoogeveen.
„ Smilde.
„ Rolde.
„ Weststellingwerf.
„ Smilde.
„ Sehoonebeek.
„ Oosterhesselen.
„ Beilen.
„ Westerbork.
„ Zuidwolde.
„ Ooststellingwerf.
„ Coevorden.
„ Dalen.
„ Hoogeveen.
„ Westerbork.
„ Hoogkerk.
„ Zuidwolde.
„ Weststellingwerf.
„ Hoogeveen.
„ Oosterhesselen.
„ Zweeloo.
„ Avereest.
„ Ruinen.
„ Hoogeveen.

Limburg.

Amby
Idem
Baexem
Berg en Terblijt
Bunde
Cadier en Keer

en Maastricht.
„ Meerssen.
„ Leveroy-Nederweert.
„ Valkenburg.
„ Meerssen.
„ Bemelen.

Deurne	en Griendtsveen-Horst.
Idem	„ IJsselstein-Venray.
Echt	„ Posterholt.
St. Geertruid	„ Margraten.
Gronsveld	„ Maastricht.
Haalen	„ Baexem.
Idem	„ Nunhem.
Heer	„ Maastricht.
Heythuizen	„ Baexem.
Idem	„ Nederweert.
Houthem-Gronsveld	„ Cadier en Keer.
Horst	„ Deurne.
Houthem	„ Valkenburg.
Hulsberg	„ Valkenburg.
Itteren	„ Meerssen.
Kerkrade	„ Eygelshoven.
Kessel	„ Maasbree.
Maasbree	„ Helden.
Idem	„ Venlo.
Margraten	„ Cadier en Keer.
Meerssen	„ Maastricht.
Nederweert	„ Weert.
Idem	„ Baexem.
Nunhem	„ Haalen.
Obbicht e. a.	„ Grevenbicht.
Oijen-Kessel	„ Baarlo-Maasbree.
Oud-Valkenburg	„ Valkenburg.
Rijkholt	„ Gronsveld.
Schin op Geulle	„ Valkenburg.
Tegelen	„ Venlo.
Venray	„ Maashees.
Wijre	„ Bemelen.
Idem	„ Margraten.

IV. GEMEENTEN, WAAR KRACHTENS ARTIKEL 195 VRIJSTELLING IS VERLEEND VAN DE VERPLICHTING TOT HET GEVEN VAN ONDERWIJS IN LICHAMELJKE OEFENING.

Noordbrabant.

Zonder voorwaarden: Bergen op Zoom, Berkel, Budel, Cuyk, Deurne, Drunen, Engelen (dorp), Helmond, Huijbergen, Lieshout, Loon op Zand (Loonsche Dijk), Oyen, Nieuwkuyk, Rijswijk, Son, Tilburg, Veen en Woudrichem.

Met voorwaarden: Berlicum, Breda, Dongen, Gassel, Hedikhuizen, 's Hertogenbosch (scholen in de Keizerstraat 1 en 3), Hooge- en Lage-Zwaluwe, Made, St. Oedenrode, Oeffelt, Roosendaal, Sprang Capelle (school te Vrijhoeven-Capelle), Vijmen, Vught, Waalre en Zundert.

Gelderland.

Zonder voorwaarden: Borculo (scholen te Gelselaar en Haarlo), Heteren (school te Randwijk).

Met voorwaarden: Ammerzoden, Angerlo, Appeltern, Barneveld, Batenburg, Beesd, Bergh, Bergharen, Beuningen, Beusichem (voor de o. l. school te Beusichem), Brakel, Buren, Buurmalsen, Deil, Didam, Dinxperlo, Dodewaard, Doesburg, Doetinchem, Doornspijk, Dreumel, Driel, Druten, Echteld, Ede, Eibergen, Epe, Ermelo, Est en Opijnen, Ewijk, Gameren, Geldermalsen, Gendringen, Gent, Gorssel, Haften, Harderwijk, Heerde, Heerwaarden, Hengelo, Herwijnen, Heteren (school te Randwijk), Hoevelaken, Huissen, Hummelo en Keppel, Hurwenen, Kesteren, Laren, Lienden, Lochem, Maurik, Milingen, Nederhemert, Neede, Nijmegen, Ophemert, Oldebroek (voor de scholen te Oldebroek en te Hattemerbroek), Poederoyen, Rheden (voor alle scholen, behalve die te Velp en te Dieren), Rossum, Rozendaal, Ruurlo, Scherpenzeel, Tiel, Ubbergen (school te Leuth), Valburg, Varik, Voorst, Vorden, Vuren, Waardenburg, Wadenoyen (o. l. school te Drumpt), Wageningen, Wamel, Warnsveld, Wehl, Wijchen, Winterswijk, Wisch, Zaltbommel, Zelhem, Zoelen, Zuilichem en Zutphen.

Zuidholland.

Zonder voorwaarden: Alphen a/d Rijn (school te Aarlander-veen), Brandwijk, Giessen Nieuwkerk, Herkingen, Hoogblokland, Leerdam (school voor u.l.o.), Leimuiden, Nieuwkoop, Nieuwland, Noordeloos, Vlaardingerambacht, Zevenhoven en Zwammerdam.

Met voorwaarden: Abbenbroek, Ammerstol, Asperen, Barwoutswaarder, Nieuw-Beijerland, Zuid-Beijerland (gem. school a/d Nieuwendijk), Benthuisen, Bergambacht, Berkenwoude, Boskoop, Capelle a/d IJssel, Giessendam (school B), Goedereede, Goudswaard, Goudriaan, 's Gravenzande, Hei- en Boei- cop, Herkingen, Heukelom, IJsselmonde (school I en II), Katwijk, Kedichem (school te Oosterwijk), Klaaswaal, Koudekerk, Krimpen a/d Lek, de Lier, Lexmond, Maasland, Middelharnis, Mijnsheerenland, Moordrecht, Nieuwenhoorn, Nieuwkerk a/d IJssel (o. l. school I), Ottoland, Ouddorp (o. l. school n°. 2), Piershol, Puttershoek, Reeuwijk (o. l. v. B.), Rietveld, Rijnsaterwoude, Rockanje, Schelluinen, Schiebroek (school aan de Adriaanslaan), Slidrecht, Spijkenisse, Stellendam, Stolkwijk, Streefkerk (o. l. school I), Vierpolders, Wassenaar, Westmaas, Woubrugge (o. l. school n°. 2), Zegwaart en Zoetermeer.

Noordholland.

Zonder voorwaarden: Blaricum en Oterleek.

Met voorwaarden: Aalsmeer, Abbekerk, Akersloot, Amsterdam (voor de scholen te Durgerham, Osdorp, IJpolder, Holy-sloot), Andijk, Beemster, Bergen (N.H.), Blaricum, Blokker, Broek in Waterland, Broek op Langendijk, Castricum, Egmond(binnen) Graft, Grootebroek, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Haarlemmermeer, Harenkarspel, Hoogwoud, Ilpendam, Jisp, Katwoude, Kortenhoef, Krommenie, Kwadijk, Limmen, St. Maarten, Middelie, Midwoud, Monnikendam, Nederhorst den Berg, Nibbixwoud, Nieuwe Niedorp, Noord-Scharwoude (voor de gemeenschappelijke school voor u.l.o.), Obdam, Oterleek, Oudorp, Schagen, Schermerhorn, Schoorl, Texel, Uitgeest, Ursum, Venhuizen, Warde, Warmenhuizen, Westwoud, Wieringen, Wormerveer (voor school E, Westknollendam), Wijdenes, Wijdewormer, Zaandam (voor de scholen 2, 3, 4, 5, 6, 11 en 12), Zuid- en Noord-Schermer, Zwaag en Zijpe (N.H.).

Zeeland.

Met voorwaarden: Aardenburg, St. Annaland, Arnemuiden, (Kleversheide), Axel, Biervliet, Biggkerke, Breskens, Brouwershaven, Bruinisse, Burgh, Cadzand, Clinge, Colijnsplaat, Domburg, Driewegen, Ellewoutsdijk, 's Gravenpolder, Groede, Haamstede, 's Heer Abtskerke, 's Heer Arendskerke, 's Heerenhoek, Heinkenszand, Hoedekenskerke, Hoek, Hontenisse, Hoofdplaat, Hulst, IJzendijke, Kapelle, Kats, Kerkwerpe, Kloetinge, Koewacht, Kortgene, Koudekerke, Krabbendijke, Kruiningen, St. Kruis, St. Maartensdijk, Middelburg, Neuzen, Nieuw- en Sint Joosland, Nieuwkerk, Nieuwvliet, Noordgouwe, Noordwelle, Oosterland, Oost-Kapelle, Ossenis, Oude- land, Oud-Vossemeer, Ouwerkerk, Overslag, St. Philipsland, Poortvliet, Renesse, Retrachement, Sas van Gent, Scherpe- nisse, Schoondijke, Schore, Serooskerke (sch.), Serooskerke (W.), Sluis, Stavenisse, Stoppeldijk, Veere, Vlissingen, Vrouwenpolder, Waarde, Waterlandkerkje, Wemeldinge, West- kapelle, Wolphaartsdijk, Yerseke, Zierikzee, Zonnemaire, Zuid- dorpe, Zuidzande.

Utrecht.

Zonder voorwaarden: Abcoude-Baambrugge, Houten, Nichte- velt en Vreeland.

Met voorwaarden: Abcoude-Proostdij (gemeenschappelijke school met Abcoude-Baambrugge), Achttenhoven (gemeen- schappelijke school met Westbroek), Jutphaas, Langbroek, Soest, Westbroek en Wijk bij Duurstede.

Friesland.

Zonder voorwaarden: Baarderadeel, het Bildt, Haskerdijken en Stobbegat, Haskerland, Hemelum Oldephaert en Noord- wolde (voor de scholen te Warns en Hemelum), Hindeloopen,

Opsterland (voor de school te Siegerswoude), Weststellingwerf (voor de scholen te Wollega, dorp), Oudetrijne, Nijetrijne, Slijkburg, Scherpenzeel, Munnekeburen, Nijlamer, Oldaholtwilde, Oldeholtpa, Nijholtpa, Boijl, Noordwolde (straatweg Boijl en straatweg Frederiksoord), Blesdijke, Wonseradeel en Wijnbriteradeel.

Met voorwaarden: Achtkarspelen, Aengwirden, Ameland, Barradeel, Dantumadeel, Dokkum, Franekeradeel, Hennaarderadeel, Leeuwarderadeel (voor de scholen te Britzum, Goutum, Hemptens, Hijum, Jelsum, Lekkum, Finkum (oude Leye), Stiens, Tichelwerk en Wirdum), Menaldumadeel, Oostdongeradeel, Ooststellingwerf (niet voor de u.l.o.-school en de openbare lagere school te Oosterwolde), Opsterland (niet voor de school te Gorredijk), Sloten, Smalingerland (voor de scholen te Dragster Compagnie, Houtgehage, Opeinde, Nyega, Oudega, Boombergum, de Wilgen en de Veenhoop), Stavoren, Tietjerksteradeel, Westdongeradeel, Weststellingwerf (voor de scholen te Oldelamer, Noordwolde (Zandhuizen), Vinkega, Steggerda (Jokweg en Blesse), Wijnbriteradeel en IJlst.

Overijssel.

Met voorwaarden: Blokkijl, Borne, Dalfsen, Ambt Delden tot 1 Juli 1930 (school te Bentelo en Hengevelde), Ambt Delden tot 1 Januari 1931 (school te Deldeneresch, Azelo en Wiene), Denekamp, Diepenheim, Giethoorn, Goor, Grafhorst, Gramsbergen, Haaksbergen, den Ham, Stad Hardenberg, Heino, Helliendoorn, IJsselmuiden, Kuinre, Losser, Nieuwleusen, Oldemarkt, Staphorst, Steenwijkerwold, Tubbergen, Vriezenveen, Weerselo, Wierden, Wilsum, Zalk en Veeceaten.

Groningen.

Met voorwaarden: Alle gemeenten, met uitzondering van Sappemeer, Slochteren, Usquert, en wat Groningen betreft voor de scholen XXX (voor het geheele jaar) en XXXI (voor de maanden Januari tot en met Maart).

Drenthe.

Met voorwaarden: Anloo (voor de o. l. scholen te Anderen, Anloo, Annen, Annerveen, Annerveenschekanaal en Eexterveen), Assen (voor de o. l. scholen nos. 6, 7 en 8), Borger (voor de o. l. scholen te Borger, Drouwen, Ees, Eeserveen, Buinen, Nieuw Buinen, nos. 75, 35 en 15, Drouwenersmond en Drouwenerveen en Nieuw Buinen voor de u.l.o.-scholen), Dalen (voor de o. l. scholen te Dalen, Dalerveen, Stieltjeskanaal, Wachtum, Vossebelt en Dalerveld), Diever (voor de scholen te Diever,

Wapse, Wittelte en Wateren), Dwingelo (voor de scholen te Leggeloo en Lhee), Emmen (voor de scholen te Emmerschans, Emmen II, Barger-Compascuum III, Amsterdamscheveld I en II, Berger-Compascuum I en II, Berger-Erfscheidenveen, Barger-Oosterveld, Dordschebrug, Emmen I, Emmer-Compascuum I, II en III, Emmer-Erfscheidenveen I en II, Erica I, II en III, Klazienaveen, Maten, Negende Blok, Nieuw-Dordrecht Nieuw-Weerdinge I, II, III en IV, Noordbarger, Oranjedorp, Roswinkel I en II, Smeulveenschebrug, Weerdinge, Zuidbarger, Zwartemeer II, Nieuw-Amsterdam en Zwartemeer I), Gasselte (voor de scholen te Gasselte en Gasselternijveen), Gieter (voor de o. l. school te Gieterveen), Havelte (voor de scholen te Havelte, Uffelte, Wapserveen en Veendijk), Nijveen (voor de school te Nijveen), Norg (voor de o. l. scholen te Norg, Norgervaart, Westervelde en Een), Odoorn, Oosterhesselen (voor de o. l. scholen te Gees, Oosterhesselen, Zwinderen en Zwinderescheveld), Roden, Rolde, Ruinerwold (voor de scholen te Dijkhuizen, Oosteinde en Broekhuizen), Sleen, Smilde (voor de scholen te Boven-Smilde, Kloosterveen, Hijkersmilde, Hoogersmilde en de u.l.o.-school te Kloosterveen), Vledder (voor de scholen te Vledder, Vledderveen en Nijensleek), Vries, De Wijk (voor de l. o. scholen te De Stapel en Koekange), Zuidlaren, Zweeloo (voor de l. o. scholen te Zweeloo, Meppen en Wezeperbrug).

Limburg.

Met voorwaarden: Arcen en Velden (voor de school te Lomm), Baexem, Beegden, Beek, Belfeld, Bemelen, Bergen (voor de scholen in de kom, Heijen Afferden, Well, Wellerkooi, Siebengewald), Berg en Terblijt (scholen in de kom en te Vilt), Bingelrade, Bochtoltz, Born, Broekhuizen, Bunde, Buggenum, Cadier en Keer, Echt, Elsloo, Eysden, Eijgelshoven, St. Geertruid, Gennep, Grathem, Grevenbicht, Gronsveld, Grubbenvorst, Haalen, Heel e. a., Heer, Heerlen, Helden, Heythuizen, Hoensbroek, Houthem, Hunsel (school te Hunsel en te Ell), Hulsberg, Ittervoort, Jabeek, Kerkrade, Kessel, Margraten, Maasbree, Maasbracht, Maastricht (school te Caberg, Wolder, Heugem en St. Pieter), Meijel, Melick e. a. (school te Meinweg), Meerlo (scholen in de kom, te Blitterswijk, Swolgen), Mheer, Mesch, Mook en Middelaar, Nederweert, Neer, Neeritter, Nieuwstadt, Noorbeek, Ohé en Laak, Roosteren, Sevenum, Schimmerl, Schinveld, Sittard, Slenaken, Spaubeek, Stein, Stramproij, Swalmen, Tegelen, Thorn, Urmond, Ulestraten, Vaals, Valkenburg, Venray (scholen te Costenray, Heyde, Merselo, Leunen), Wanssum, Weert (scholen in de kom, te Hushoven, Keent, Leuken, Laar, Swartbroek, Tungelroij), Wessem, Wijre, Wittem (scholen te Eis, Epen, Mechelen, Wahlwiller) en Wijnandsrade.

BILAGE D.

Bijlage D.

GEGEVENS BETREFFENDE HET ONDERWIJZENDE PERSONEEL.

<p>I. Overzicht van de aantallen assistenten, verbonden aan de verschillende soorten van scholen gedurende het eerste halfjaar 1929.</p> <p>II. Ontheffing van den eisch betreffende het vervullen van vacatures aan de scholen binnen den wettelijken termijn:
a. openbare scholen; b. bijzondere scholen.</p>	III. Opgave van de ambten en bedieningen, waarvoor in 1929 door Gedeputeerde Staten vrijstelling werd verleend krachtens art. 45, tweede lid, en art. 97, tweede lid, onder b, der wet.

I. OVERZICHT VAN DE AANTALLEN ASSISTENTEN, VERBONDEN AAN DE VERSCHILLENDE SOORTEN VAN SCHOLEN, WAARAAN ZIJ WERKZAAM WAREN GEDURENDE HET EERSTE HALFJAAR 1929.

Toestand op	Aantal scholen waarin assistenten werkzaam zijn.						Aantallen daaraan verbonden assistenten.						Geslacht.		Bevoegd.	Niet bevoegd.	Tevoren in betrekking.	Wachtgelders.
	Openbare	Protes- tantsche	Rooms- Katholieke	Israëli- sche	Andere	Totaal	Openbare	Protes- tantsche	Rooms- Katholieke	Israëli- sche	Andere	Totaal	Mannelijk	Vrouwelijk				
30 Juni 1929 . .	7	25	29	—	14	65	7	29	35	—	24	95	31	64	84	11	14	1

OPGAVE VAN DE BEZOLDIGING DER ASSISTENTEN GEDURENDE HET EERSTE HALFJAAR 1929.

Totaal der bezoldiging van de assistenten, werkzaam aan de openbare scholen.	Vergoeding ingevolge art. 101, tiende lid, aan de besturen van bijzondere scholen.
1ste halfjaar 1929 f 43 132,57	f 21 219,15 ⁵

II. ONTHEFFING VAN DEN EISCH BETREFFENDE HET VERVULLEN VAN VACATURES AAN DE SCHOLEN BINNEN DEN WETTELIJKE TERMIJN.

a. Ontheffingen, ten behoeve van openbare scholen over 1929 verleend krachtens art. 59, tweede lid, der Lager-Onderwijswet 1920.

Dagteekening nummer van het Koninklijk besluit.	Gemeente.	Nadere plaatsaanduiding waar de school is gelegen.	Tijdvak waarvoor ontheffing is verleend.			
24 Aug. 1929 n°. 17	Veghel.	Eerde.	1 Januari 1929	—	16 Mei	1929
	Renkum.	Renkum.	1 Januari 1929	—	1 Januari	1930
	Zevenhuizen.	School n°. 1.	1 Januari 1929	—	1 Juni	1929
	Jutphaas.	Jutphaas.	1 Januari 1929	—	1 Juli	1930
	Rauwerderhem.	Insum.	1 Mei 1929	—	1 Januari	1930
	Losser.	Overdinkel.	1 Januari 1929	—	1 Juni	1929
31 Januari 1930 n°. 18	Ermelo.	Hulshorst.	1 April 1929	—	1 Juni	1930
	Idem.	Vierhouten.	1 April 1929	—	1 September	1929
	Papendrecht.	Westeinde.	1 April 1929	—	1 September	1929
	Egmond a/Zee.	Egmond a/Zee.	1 Februari 1929	—	1 November	1929
	Obdam.	Wijk A.	1 April 1929	—	1 November	1929
	Vlissingen.	School C.	13 Augustus 1929	—	1 Januari	1930
	Idem.	School C u. l. o.	26 Augustus 1929	—	1 Januari	1930
	Soest.	Beeklaan.	1 Januari 1929	—	1 Juni	1929
	Idem.	Middelwijkstraat.	1 April 1929	—	1 September	1929
	Almelo.	School L.	8 April 1929	—	15 October	1929
	Kampen.	Kampereiland school I.	22 Maart 1929	—	1 Januari	1930
	Kuinre.	Kuinre.	1 Januari 1929	—	1 Augustus	1929
	Steenwijk.	School C.	1 April 1929	—	1 September	1929
	Marum.	Noordwijk.	1 April 1929	—	12 Augustus	1929
	Scheemda.	U. l. o. school.	1 Mei 1929	—	1 October	1929
	Idem.	Scheemda.	1 Mei 1929	—	1 October	1929
	Sevenum.	Sevenum.	1 April 1929	—	1 December	1929
	Idem.	Idem.	15 Mei 1929	—	1 December	1929
8 Mei 1930 n°. 30	Diessen.	Diessen.	22 Maart 1929	—	1 November	1929
	Aalten.	Bredevoort.	1 April 1929	—	1 April	1930
	Beesd.	Rhenoy.	1 Mei 1929	—	1 Maart	1930
	Dodewaard.	Hien.	1 April 1929	—	1 Januari	1930
	Duiven.	Wijk L n°. 81.	1 April 1929	—	1 Januari	1930

Dagteekening nummer van het Koninklijk besluit.	Gemeente.	Nadere plaatsaanduiding waar de school is gelegen.	Tijdvak waarvoor ontheffing is verleend.
8 Mei 1930 n°. 30.	Ede.	de Valk.	18 Maart 1929 — 1 September 1930
	Epe.	Zuuk.	1 Juni 1929 — 1 Maart 1930
	Huissen.	Huissen.	1 April 1929 — 1 Januari 1930
	Neede.	School I dorp.	1 April 1929 — 1 Januari 1930
	Voorst.	Wilp a/d Dijk.	1 April 1929 — 1 November 1929
	Alblasserdam.	School I.	1 Januari 1929 — 1 April 1929
	Amsterdam.	Achterweg.	1 Januari 1929 — 21 April 1929
	Capelle a/d IJssel	School n°. 2.	1 April 1929 — 1 Februari 1930
	Delft.	School 13 R'damscheweg.	1 Mei 1929 — 18 November 1929
	's-Gravenzande.	School A.	1 Januari 1929 — 1 November 1929
	Moordrecht.	Moordrecht.	1 April 1929 — 1 December 1929
	Rotterdam.	School g.l.o. Stampioenstr.	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	School A 1 ^e Middellandstr. 54.	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	School A Zw. Paardenstr. 63.	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	School A Passerelstr. 86.	1 Maart 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	School A Wittefoppenstr. 165.	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	u.l.o. Sch. A L. Rottekade 18.	23 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	u.l.o. Sch. A Middellandstr. 20.	1 Maart 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	u.l.o. Sch. A Idem 9.	23 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	g.l.o. Sch. A Couwaelstr. 88.	1 Januari 1929 — 1 Juni 1929
	Idem.	School A Overijsselsche str. 62	15 Februari 1929 — 13 Augustus 1929
	Idem.	School A Stichtscheplein 261.	1 Maart 1929 — 16 Augustus 1929
	Idem.	School A Dordtschelaan 10.	1 April 1929 — 1 November 1929
	Idem.	School Rösener Mansstr 262.	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	School Vorkstraat 247.	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	School Idem	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	School R. Visscherstr. 15.	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	School Vorkstraat 260.	1 Februari 1929 — 1 Januari 1930
	Alkmaar.	O. School v. u. l. Onderwijs.	1 Augustus 1929 — 1 Maart 1930
	Obdam.	Spierdijk.	1 Januari 1929 — 1 Maart 1929
	Harlingen.	2 ^e Gem. School (B).	15 Februari 1929 — 26 Augustus 1929
	Ooststellingwerf.	Appelscha-beneden.	20 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Opsterland.	Gorredijk.	1 Juni 1929 — 10 October 1929
	Deventer.	Noorderschool I.	1 Juni 1929 — 1 Augustus 1929
	Idem.	Idem.	1 September 1929 — 15 October 1929
	Diepenveen.	Colinschate.	15 Februari 1929 — 1 November 1929
	Lonneker.	School E Tweekelerveld.	1 Januari 1929 — 1 Mei 1929
	Idem.	G III Glanerbrug.	1 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Losser.	Overdinkel.	1 Augustus 1929 — 1 Januari 1931
	Steenwijk.	School C.	12 Juli 1929 — 1 December 1929
	Bellingwolde.	School voor u. l. o.	5 September 1929 — 1 Februari 1930
	Groningen.	School XII.	1 Januari 1929 — 15 Augustus 1929
	Veendam.	Nieuwe school B. O.	14 Juli 1929 — 1 Januari 1930
	Wildervank.	Nieuwe sch. Stadskanaal.	1 December 1929 — 1 Mei 1930
	Borger.	Nieuw Buinen 75.	1 Mei 1929 — 1 Januari 1930
	Dwingelo.	Leggelo.	1 Mei 1929 — 1 December 1929
30 October 1930 n°. 22.	Apeldoorn.	School 5 te Uddel	1 Juli 1929 — 1 December 1929
	Idem.	School 6 te Beekbergen.	1 April 1929 — 1 December 1929
	Idem.	School 12 Stationsweg.	1 April 1929 — 1 September 1929
	Idem.	School 17 Soerenscheweg.	1 September 1929 — 1 Maart 1930
	Doetichem.	Langerak.	1 Maart 1929 — 16 September 1929
	Idem.	Gaanderen.	22 Januari 1929 — 8 November 1929
	Idem.	Idem.	1 Mei 1929 — 8 November 1929
	Heerde.	Dorp.	1 November 1929 — 1 April 1930

Dagteekening nummer van het Koninklijk besluit.	Gemeente.	Nadere plaatsaanduiding waar de school is gelegen.	Tijdvak waarvoor ontheffing is verleend.
30 October 1930 n°. 22.	Nederhemert.	Noordzijde a/maas 64.	1 Februari 1929 — 1 Mei 1930
	Idem.	Idem.	15 Februari 1929 — 1 Mei 1930
	Idem.	Idem.	1 April 1929 — 1 Mei 1930
	Idem.	Idem.	1 September 1929 — 1 Mei 1930
	Rheden.	School Velp I.	1 April 1929 — 1 October 1929
	Idem.	School Dieren III.	1 April 1929 — 1 October 1929
	Idem.	School Laag Soeren.	1 April 1929 — 16 October 1929
	Voorst.	Twello.	1 September 1929 — 15 Januari 1930
	Brielle.	O.l. school I.	18 Februari 1929 — 1 October 1929
	Idem.	O.l. school II.	1 Augustus 1929 — 16 December 1929
	Dordrecht.	O.l. school 20.	1 Januari 1929 — 1 September 1929
	Idem.	O.l. idem.	1 Januari 1929 — 1 September 1929
	Idem.	O.l. idem n°. 10.	1 Maart 1929 — 1 November 1929
	Idem.	O.l. idem n°. 18.	1 Maart 1929 — 1 September 1929
	Middelharnis.	O. school voor u.l.o.	1 Mei 1929 — 1 December 1929
	Ridderkerk.	Dorp.	1 Juli 1929 — 1 Augustus 1930
	Schiedam.	O.l. school A.	7 Februari 1929 — 29 Augustus 1929
	Idem.	O.l. school B.	1 September 1929 — 1 April 1930
	Idem.	O.l. school K.	1 Januari 1929 — 16 Mei 1929
	Idem.	O.l. school M.	1 September 1929 — 1 April 1930
	Zwijndrecht.	O.l. school n°. 3.	9 April 1929 — 15 December 1929
	Schoonhoven.	School n°. 1.	9 December 1929 — 1 Augustus 1930
	Wieringen.	Westerland.	1 Januari 1929 — 1 Juni 1929
	St. Maartensdijk.	St. Maartensdijk.	16 Maart 1929 — 1 Januari 1930
	Utrecht.	Marnixlaan 168.	28 Januari 1929 — 1 October 1929
	Utrecht.	Ondiep 63 bis.	1 Januari 1929 — 1 November 1929
	Idem.	Idem.	1 Maart 1929 — 16 Januari 1930
	Idem.	Kampschool Timorkade 16.	1 Maart 1929 — 1 Januari 1930
	Harlingen.	School C.	21 Januari 1929 — 1 Juni 1930
	Oldemarkt.	Paasloo.	1 November 1929 — 1 Juni 1930
	Grootegast.	Opende (Oost).	1 Mei 1929 — 1 Januari 1930
	Hoogkerk.	O.l. school II.	1 Mei 1929 — 1 Januari 1930
	Veendam.	Hertenkampstraat.	21 Mei 1929 — 1 December 1929
	Idem.	Idem.	1 September 1929 — 1 Juni 1930
	Idem.	Schoolstraat.	1 September 1929 — 1 April 1930
	Winschoten.	St. Vitusholt.	1 Februari 1929 — 1 Augustus 1929
	Idem.	Pottebakkerstraat.	29 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Assen.	School I.	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	School I.	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Emmen.	Amst. Veld I.	1 Mei 1929 — 1 November 1929
	Idem.	Idem II.	1 Mei 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	Barger Compasuum I.	7 Mei 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	Idem II.	7 Mei 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	Barger Oosterveld.	1 Mei 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	Emmen (u.l.o. school).	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	Emmer Erfscheidenveen I.	1 Januari 1929 — 7 Mei 1929
	Idem.	Roswinkel I.	1 Januari 1929 — 7 Mei 1929
	Idem.	Zwartemeer II.	1 Mei 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	Idem.	1 Mei 1929 — 1 Januari 1930
	Idem.	Idem.	1 Mei 1929 — 1 Januari 1930
29 Januari 1931 n°. 29.	Breda.	Kloosterlaan.	1 Februari 1929 — 1 September 1929
	Eethen.	Meeuwen.	15 Augustus 1929 — 1 Juli 1930
	Hoogeloorn.	Hapert B 126 (jongensschool).	1 April 1929 — 1 Januari 1930
	Zundert.	Kom.	1 April 1929 — 12 September 1930
	Deil.	Rumpt.	1 April 1929 — 18 October 1930
	Echteld.	IJzendoorn.	1 April 1929 — 1 Januari 1931
	Idem.	Eldijk.	1 April 1929 — 5 September 1929
	Wamel.	Wamel.	1 Januari 1929 — 1 Juni 1929

Dagteekening en nummer van het Koninklijk besluit.	Gemeente.	Nadere plaatsaanduiding waar de school is gelegen.	Tijdvak waarvoor ontheffing is verleend.
29 Januari 1931 n°. 29.	Zoelen.	Katel Avegaath.	1 April 1929 — 1 October 1930
	Alphen a/d Rijn.	Raadhuisstraat.	1 Januari 1929 — 16 Mei 1929
	Idem.	Idem.	1 Februari 1929 — 4 Juni 1929
	Dordrecht.	School 21.	1 Januari 1929 — 1 September 1930
	Dubbeldam.	School n°. 1.	1 Juli 1929 — 1 Januari 1930
	Everdingen.	Everdingen.	1 April 1929 — 1 Januari 1930
	Leerdam.	School n°. 1.	1 September 1929 — 1 Mei 1930
	Alkmaar.	School u. l. o.	1 Augustus 1929 — 1 October 1930
	Idem.	N°. 6 (l. o.)	1 April 1929 — 1 Januari 1930
	Avenham.	Scharwoude.	21 Maart 1929 — 1 November 1929
	Hilversum.	School n°. 10.	1 Februari 1929 — 1 Augustus 1929
	Idem.	Idem.	1 Februari 1929 — 15 September 1929
	Idem.	Idem.	1 Februari 1929 — 1 Januari 1931
	Idem.	Idem n°. 15.	1 Augustus 1929 — 1 April 1930
	Idem.	Idem.	1 September 1929 — 1 April 1930
	Idem.	Idem n°. 16.	1 Augustus 1929 — 1 April 1930
	Idem.	Idem.	1 Augustus 1929 — 1 April 1930
	Oostzaan.	Kerkbuurt.	1 Januari 1929 — 1 Juni 1929
	Ouder Amstel.	Ouderkerk a/d Amstel.	1 Januari 1929 — 20 Juli 1929
	Schoorl.	Schoorl.	1 Mei 1929 — 1 October 1929
	Uithoorn.	Uithoorn.	1 Januari 1929 — 1 Juni 1929
	Biervliet.	School B.	1 April 1929 — 1 September 1929
	Hellendoorn.	Dorp.	1 April 1929 — 1 Januari 1931
	Losser.	School I Losser.	16 Augustus 1929 — 1 Januari 1931
	Idem.	Idem.	20 Augustus 1929 — 1 Januari 1931
	Idem.	School II Losser.	20 Augustus 1929 — 1 Januari 1931
	Grathem.	Grathem.	1 April 1929 — 1 Januari 1931
	Maasbracht.	Maasbracht.	1 Januari 1929 — 1 Januari 1930
	Welick Herkenbosch.	Herkenbosch.	1 April 1929 — 1 Januari 1931
	Weert.	Hushoven.	2 April 1929 — 1 October 1930
	Idem.	Keent.	1 Augustus 1929 — 1 October 1930
	Idem.	Laar.	1 Januari 1929 — 1 October 1930

b. Ontheffingen, ten behoeve van bijzondere scholen over 1929 verleend krachtens art. 96, vierde lid, der Lager-onderwijswet 1920.

Dagteekening en nummer van het Koninklijk besluit.	Naam en zetel der instelling of vereniging, onder welke bestuur de school staat.	Gemeente en nadere plaatsaanduiding, waar de school is gelegen.
10 Mei 1930, n°. 19.	<i>Inspectie Sittard:</i>	
	R.-K. Schoolvereniging „Rumpen”, te Rumpen, gemeente Brunssum.	Brussum, Rumpen, Schoolstraat 2.
	<i>Inspectie Doetinchem:</i>	
	R.-K. Parochiaal Kerkbestuur van St. Martinus, te Beek, gemeente Bergh.	Bergh, Beek n°. 150.
	<i>Inspectie Enschede:</i>	
	Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel te Enschede en Lonneker.	Enschede, Visscherijstraat 15.
	<i>Inspectie Delft:</i>	
	R.-K. Kerkbestuur van den H. Hippolytus en van den H. Jozef, te Delft.	Delft, Voorstraat 22.
	<i>Inspectie Rotterdam:</i>	
	Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen voor Gereformeerd Lager Onderwijs in het Noordelijk deel van Rotterdam.	Rotterdam, Insulindestraat 279a.
	Vereeniging voor lager en uitgebreid lager onderwijs op Gereformeerden Grondslag te Rotterdam-Zuid.	Rotterdam, Zwederstraat 54.

III. OPGAVE VAN DE AMBTEN EN BEDIENINGEN, WAARVOOR IN 1929 DOOR GEDEPUTEERDE STATEN VRIJSTELLING WERD VERLEEND KRACHTENS ART. 45, TWEDE LID, EN ART. 97, TWEDE LID, ONDER 6 DER WET.

Noordbrabant.

Voor bijzondere onderwijzers:

in 10 gevallen werden de administratieve werkzaamheden eener bijzondere school verricht;
secretaris van den Ned. Chr. Boerenbond;
vertegenwoordiger van de Verzekerings Mij. „St. Petrus“;
kassier van een boerenleenbank.

Gelderland.

Voor openbare onderwijzers:

6 vrijstellingen werden verleend, welke niet nader zijn aangeduid.

Voor bijzondere onderwijzers:

12 vrijstellingen werden verleend, welke niet nader zijn aangeduid.

Zuidholland.

Voor openbare onderwijzers:

boekhouder van een spaarbank der Mij. tot Nut v/h Algemeen;
kassier bij een boerenleenbank.

Voor bijzondere onderwijzers:

administrateur van een school;
penningmeester van een woningbouwvereniging;
boekhouder van een coöperatie;
agent van een levensverzekering.

Noordholland.

Voor openbare onderwijzers:

het verrichten van journalistiek werk;
6 gevallen van toezichthouder(ster) aan openluchtscholen;
2 gevallen van secretaris-penningmeester van een polderbestuur;
directeur van een N. V. Bouw- en Exploitatie-Maatschappij.

Voor bijzondere onderwijzers:

7 gevallen van administrateur van een schoolbestuur;
boekhouder van de Vereeniging voor voorbereidend lager en m.u.l.o. op Gereformeerden grondslag;
administrateur van een kerkbode;
het uitoefenen van het landbouwbedrijf door haar echtgenoot.

Zeeland.

Voor openbare onderwijzers:

het uitoefenen van een winkelnering;
secretaris van een afdeling van het „Groene Kruis“;
hoofdagente van een brandverzekeringsmaatschappij.

Voor bijzondere onderwijzers:

kassier van een boerenleenbank;
agentschap van een brandverzekeringsmaatschappij;
verrichten van werkzaamheden in een ijzerwinkel.

Utrecht.

Voor openbare onderwijzers:

het innen van schoolgelden.

Voor bijzondere onderwijzers:

4 gevallen van administrateur van een schoolbestuur.

Friesland.

Voor bijzondere onderwijzers:

2 vrijstellingen werden verleend, welke niet nader zijn aangeduid.

Overijssel.

Voor bijzondere onderwijzers:

8 vrijstellingen werden verleend, welke niet nader zijn aangeduid.

Groningen.

Voor bijzondere onderwijzers:

4 vrijstellingen werden verleend, welke niet nader zijn aangeduid.

Drenthe.

Voor openbare onderwijzers:

secretaris-boekhouder van een burgerlijk armbestuur.

Voor bijzondere onderwijzers:

kassier van een boerenleenbank;
6 gevallen van administrateur van een schoolbestuur;
2 gevallen van kassier van een Chr. Coöp. Volksspaar- en voorschotbank;
secretaris-penningmeester van een waterschap.

Limburg.

Voor openbare onderwijzers:

kassier van een boerenleenbank.

Voor bijzondere onderwijzers:

penningmeester van een R.-K. parochiaal kerkbestuur;
kassier van een boerenleenbank;
administratrice van een meisjesschool;
secretaris aan een zuivelfabriek;
administrateur van een school.

BIJLAGE E.

Bijlage E.

GEGEVENS BETREFFENDE DE UITVOERING VAN DE LEERPlichtWET.

- I. Lijst der gemeenten, waar op 31 December 1929 meer dan één commissie tot wering van schoolverzuim bestond, als bedoeld in art. 21 der Leerplichtwet, met aanwijzing van het aantal commissiën in elke gemeente.
- II. Lijst der gemeenten, waar op 31 December 1929 verordeningen bestonden betreffende het brengen van kinderen naar school door de politie, met aanwijzing van het aantal malen, waarin in 1929 toepassing plaats vond.
- III. Lijst der gemeenten, waar in 1929 openbare belooningen en ereblijken zijn uitgereikt.

I. LIJST DER GEMEENTEN, WAAR OP 31 DECEMBER 1929 MEER DAN EEN COMMISSIE TOT WERING VAN SCHOOLVERZUIM BESTOND, ALS BEDOELD IN ART. 21 DER LEERPLICHTWET, MET AANWIJZING VAN HET AANTAL COMMISSIEN IN ELKE GEMEENTE.

Noordbrabant: Almkerk, Eindhoven, de Werken c. a., ieder 3; Bergeyk, Beugen c. a., Deurne, Dinteloord c. a., Gilze, Halsteren, Klundert, Loon op Zand, Maashees c. a., Made c. a., Oostelbeers c. a., Oud- en Nieuw-Gastel, Princenhage, Raamsdonk, Sambeek, Waalre, Zevenbergen, ieder 2.

Gelderland: Ede, Voorst, ieder 5; Appeltern, Druten, ieder 4; Angerlo, Bemmelen, Buren, Echteld, Elst, Ermelo, Haften, Heerde, Heteren, Lienden, Oldebroek, Zoelen, ieder 3; Ammerzoden, Apeldoorn, Bergharen, Beuningen, Beusichem, Brummen, Buurmalsen, Deil, Doornspijk, Eibergen, Ewijk, Gameren, Geldermalsen, Groesbeek, Harderwijk, Herwen c. a., Kerkwijk, Kesteren, Laren, Maurik, Nederhemert, Nijmegen, Overasselt, Poederloij, Renkum, Rheden, Ubbergen, Valburg, Varik, Vuren, Waardenburg, Wadenoyen, Wamel, Warnsveld, Winterswijk, Wisch, Zelhem, ieder 2.

Zuidholland: 's Gravenhage 13; Rotterdam 8; Alphen a/d Rijn, Ridderkerk, ieder 3; Zuid-Beijerland, Geervliet, Hazerswoude, Heukelum, Katwijk, Monster, Oostvoorne, Ouderkerk a/d IJssel, Rozenburg, Streefkerk, Woubrugge, ieder 2.

Noordholland: Amsterdam 19; Zijpe 6; Haarlem 5; Velsen 4; Harenkarspel, Noord-Scharwoude, Obdam, Terschelling, Warmenhuizen, ieder 3; Akersloot, Bloemendaal, Broek in Waterland, Edam, Egmond-Binnen, Graft, Midwoud, Muiden, Nibbixwoud, Uitgeest, Westzaan, Winkel, ieder 2.

Zeeland: Clinge, 's Heer Arendskerke, Wissekerke, ieder 3; Arnemuiden, Hontenisse, Kruiningen, Neuzen, Oosterland, St. Philipsland, Vrouwenpolder, ieder 2.

Utrecht: Utrecht 4; Loosdrecht, Rheden, ieder 3; de Bildt, Breukelen-St. Pieters, Maartensdijk, Soest, Woudenberg, Zeist, ieder 2.

Friesland: Ooststellingwerf, Westdongeradeel, ieder 5; Ameland, Schoterland, ieder 4; Achtkarspelen, Idaaderadeel, Oostdongeradeel, Utingeradeel, ieder 3; Barradeel, Haskerland, Leeuwarderadeel, Lemsterland, Opsterland, Weststellingwerf, ieder 2.

Overijssel: Lonneker 5; Staphorst 4; Avereest, Denekamp, Ambt-Hardenberg, Losser, Olst, Vriezenveen, Weerselo, ieder 3; Almelo, Dalfsen, Deventer, Gramsbergen, Haaksbergen, den Ham, Hellendoorn, Markelo, Steenwijkerwold, Wierden, ieder 2.

Groningen: Vlagtwedde 12; Onstwedde 5; Termunten 4; Groningen, Hoogezand, Veendam, Wedde, ieder 3; Baflo, Beerta, Bellingwolde, Eenrum, Grootegast, Haren, Midwolda, Muntendam, Nieuwe-Pekela, Oldehove, Slochteren, Wildervank, ieder 2.

Drenthe: Emmen 17; Ruinen 6; Beilen en Dalen, ieder 5; Oosterhesselen 4; Borger, Gasselte, Gieten, Hoogeveen, Odoorn, Rolde, Sleen, Westerborg en Zuidwold, ieder 3; Anloo, Diever, Norg, Schoonebeek en de Wijk, ieder 2.

Limburg: Bergen 6; Melick c. a. en Wittem, ieder 4; Born, Echt, Maasbree, Melick c. a., Nederweert, Susteren, Vaals, ieder 3; Arcen c. a., Beesel, Geleen, Grubbenvorst, Gulpen, Heerlen, Helden, Kerkrade, Maastricht, Mook c. a., Schimmelen, Sittard, Ubach over Worms, Voerendaal, Wanssum, ieder 2.

II. LIJST DER GEMEENTEN WAAR OP 31 DECEMBER 1929 VERORDENINGEN BESTONDEN BETREFFENDE HET BRENGEN VAN KINDEREN NAAR SCHOOL DOOR DE POLITIE, MET AANWIJZING VAN HET AANTAL MALEN, WAARIN IN 1929 TOEPASSING PLAATS VOND

Noordbrabant: Eiten (15 maal toegepast), Mill (2 maal toegepast), Oss (6 maal toegepast), Zundert (3 maal toegepast), Bostel, Bréda, Dinther, Eindhoven, Erp, Escharen, Geertrui-

denberg, 's Gravenmoer, Halsteren, Hedikhuizen, Heeswijk, Herpen, 's Hertogenbosch, Hoeven, Meerlo, Nieuwkuyk, Nistelrode, Oijen, Oisterwijk, Ossendrecht, Oud- en Nieuw-Gastel, Rucphen, Schijndel, Steenbergen, Terheijden, Wanroy, de Werken, Woensdrecht, Wijk, Zeeland, Zevenbergen.

Gelderland: Arnhem (8 maal toegepast), Ede (20 maal toegepast), Ewijk (8 maal toegepast), Heerde (4 maal toegepast), Nijmegen (45 maal toegepast), Renkum (1 maal toegepast), Tiel (7 maal toegepast), Wageningen (1 maal toegepast), Zutphen (15 maal toegepast), Bergh, Berghoven, Boreulo, Buren, Culemborg, Didam, Doetinchem, Duiven, Elst, Epe, Groesbeek, Kerkwijk, Herwen en Aerdt, Nijkerk, Ubbergen, Vuren, Wadenoyen, Wisch.

Zuidholland: Brielle (2 maal toegepast), Delft (1 maal toegepast), Dordrecht (8 maal toegepast), Gorinchem (1 maal toegepast), 's Gravenhage (510 maal toegepast), Hellevoetsluis (4 maal toegepast), Hillegom (5 maal toegepast), Leiden (9 maal toegepast), Noordwijk (eenige malen toegepast), Papendrecht (6 maal toegepast), Schiedam (2 maal toegepast), Vlaardingingen (16 maal toegepast), Alkemade, Oud-Beijerland, Benthuizen, Berkel, Heenvliet, Hekelingen, Nieuw Helvoet, Heukelum, Hillegersberg, Koudekerk, Nieuw Lekkerland, Maassluis, Meorcapelle, Mijnsheerenland, Naaldwijk, Nieuwveen, Noordwijkerhout, Oegstgeest, Oostvoorne, Pernis, Puttershoek, Roonje, Sliedrecht, Stad aan 't Haringvliet, Strijen, Nieuwe Tonge, Vianen, Westmaas, Woerden, Woubrugge, Zuidland, Zwartewaal.

Noordholland: Alkmaar (18 maal toegepast), Haarlem (33 maal toegepast), den Helder (2 maal toegepast), Zaandam (2 maal toegepast), Anna Paulowna, Beverwijk, Castricum, Egmond aan Zee, Heemskerk, Heiloo, Huizen, Koedijk, Limmen, Nederhorst den Berg, Noord-Scharwoude, Oosthuizen, Oostzaan, Velsen, Weesperkarspel, Wieringen, Wijdenes, Zandijk, Zuid- en Noordschermer.

Zeeland: Arnemuiden (1 maal toegepast), Clinge (1 maal toegepast), Goes (2 maal toegepast), Graauw en Langendam (1 maal toegepast), 's Heerenhoek (1 maal toegepast), Vlissingen (9 maal toegepast), Heinkenszand, Hulst, Kapelle, Koudekerke, Middelburg, Oosterland, Schore, Stoppeldijk, Tholen, Veere, Wemeldinge, Westdorpe, Wissekerke, Yerseke.

Utrecht: Amersfoort (24 maal toegepast), Utrecht (20 maal toegepast), Baarn, De Bildt, Breukelen-Nijenrode, Breukelen-St. Pieters, Cothen, Doorn, Hoogland, Jaarsveld, Lopik, Maartensdijk, Vreeswijk, Wijk bij Duurstede, Zuilen.

Friesland: Harlingen (1 maal toegepast), Bolsward, Franeker, Franekeradeel, Opsterland.

Overijssel: Deventer (2 maal toegepast), Stad-Vollenhove (3 maal toegepast), Zwolle (5 maal toegepast), Blokzijl, Hengelo, Holtien, Oldenzaal, Vriezenveen, Wijhe.

Groningen: Groningen (23 maal toegepast), Middelstum (1 maal toegepast), Kloosterburen, Appingedam, Muntendam, Sappemeer, Utrum, Veendam, Wildervank, Winschoten.

Drenthe: Assen (3 maal toegepast), Meppel (2 maal toegepast), Beilen, Borger, Coevorden, Diever, Gieten, Havelte, Odoorn, Oosterhesselen, Peize, Schoonebeek, Smilde, Vledder, Zuidwold.

Limburg: Gulpen (2 maal toegepast), Heerlen (8 maal toegepast), Sittard (29 maal toegepast), Vaals (5 maal toegepast), Venlo (23 maal toegepast), Bochtoltz, Kerkrade, Linne, Maastricht, Roermond, Schaesberg, Simpelveld, Stein, Tegelen, Urmond, Weert.

III. LIJST DER GEMEENTEN, WAAR IN 1929 OPENBARE BELOONINGEN EN EEREBLIJKEN ZIJN UITGEREIKT.

Noordbrabant: Cromvoirt, Veghel, Eiten.

Gelderland: Apeldoorn, Arnhem, Barneveld, Eibergen, Gorsel, Rozendaal, Vorden, Vuren, Wadenoyen, Zaltbommel, Zutphen.

Zuidholland: Bergambacht, Delft, Dordrecht, Dubbeldam, Goudriaan, 's Gravendeel, 's Gravenhage, Heerjansdam, Hillegersberg, Kethel, Krimpen a/d Lek, Krimpen a/d IJssel, Leiden, Lekkerkerk, Nieuw-Lekkerland, Maassluis, Naaldwijk, Ottoland, Oudekerk a/d IJssel, Reeuwijk, Rijsaterwoude, Stompwijk, Veur, Vianen, Voorburg, Warmond, Zevenhuizen, Zoeterwoude.

Noordholland: Aalsmeer, Abbekerk, Ouder-Amstel, Avenhorn, Barsingerhorn, Beemster, Bergen, Berkhout, Beverwijk, Blokker, Bussum, Egmond-binnen, Egmond aan Zee, Enkhuizen, Haarlem, Haarlemmerliede e. a., Heiloo, Hoogwoud, Jisp, Koedijk, Koog aan de Zaan, Krommenie, Kwadijk, Limmen, Medemblik, Midwoud, Middelie, Nieuwe-Niedorp, Oosthuizen, Oostzaan, Opmeer, Opperdoes, Oudendijk, Oudorp, Purmerend, de Rijp, Schagen, Schellinkhout, Schermerhorn, Spanbroek, Twisk, Ursem, Warmenhuizen, Warder, Wieringen, Winkel, Wijdenes en Zandvoort.

Zeeland: Domburg, Grijskerke, Haamstede, Meliskerke, Middelburg, Nieuw- en St. Joosland, Vrouwenpolder, Wemeldinge en Zierikzee.

Utrecht: Amerongen, Baarn, Harmelen, Kockengen, Leusden, Loenen, Loosdrecht, Maarssen, Maarsseveen, Maartensdijk, Stoutenburg, Utrecht, Zeist en Zuilen.

Friesland: Harlingen, Leeuwarden, Menaldumadeel en Sloten.

Overijssel: Bathmen, Deventer, Genemuiden, Giethoorn en Goor.

Groningen: Delfzijl, Groningen en Winschoten.

Drenthe: Assen.

Limburg: Grathem, Maastricht, Meeressen, Nieuwenhagen, Stein en Vaals.

BIJLAGE F.

Bijlage F.

LIJST DER GEMEENTEN, WAAR OP 31 DECEMBER 1929 HET MEDISCH TOEZICHT
OP DE SCHOLEN AAN SCHOOLARTSEN OF AAN DE GEMEENTEGENEESHEEREN
WAS OPGEDRAGEN.

Noordbrabant: Bergen op Zoom, Breda, Drunen, Eindhoven, Goirle, 's Gravenmoer, 's Hertogenbosch, Hoeven, Loon op Zand, Nieuwkuyk, Raamsdonk, Tilburg, Valkenswaard, Vlijmen, Waalwijk en Zundert.

Gelderland: Apeldoorn, Arnhem, Boreculo, Doesburg, Elst, Epe, Gorssel, Harderwijk, Heumen, Neede, Nijmegen, Rheden, Rossum, Scherpenzeel, Ubbergen, Wageningen, Winterswijk en Zutphen.

Zuidholland: Abbenbroek, Alblasterdam, Arkel, Beijerland (Nieuw), Boskoop, Brandwijk, Brielle, Delft, Dordrecht, Gorinchem, Goudarak, 's Gravenhage, Hillegersberg, Klaaswaal, Kedichem, Krimpen aan de Lek, Leiden, Maasdam, Maassluis, Melissant, Mijsheerenland, Molenaarsgraaf, Nieuwenhoorn, Numansdorp, Oostvoorne, Oudenoorn, Reeuwijk, Rockanje, Rijswijk, Rotterdam, Schiedam, Schiebroek, Vianen, Vierpolders, Voorburg, Voorhout, Waddinxveen, Warmond, Wassenaar, Westmaas, Zevenhuizen en Zuidland.

Noordholland: Abbekerk, Akersloot, Alkmaar, Amsterdam, Anna Paulowna, Assendelft, Avenhorn, Barsingerhorn, Beemster, Bergen, Berkhout, Bloemendaal, Bussum, Callantsoog, Fdam, Enkhuizen, Graft, 's Graveland, Grootebroek, Haarlem, Harenkarspel, Heemstede, Heerhugowaard, Den Helder, Hilversum, Hoogkarspel, Hoogwoud, Hoorn, Ipendam, Jisp, Koedijk, Koog aan de Zaan, Krommenie, Landsmeer, Marken, Midwoud, Naarden, Nieuwe Niedorp, Oosthuizen, Oostzaan, de Rijp, Schoorl, Sybekarspel, Terschelling, Texel, Twisk, Ursem, Velsen, Warmenhuizen, Weesp, Westzaan, Wieringerwaard, Winkel, Wormer, Wormerveer, Wijdewormer, Zaandam, Zaanwijk, Zandvoort en Zijpe.

Zeeland: Biervliet, Domburg, Kortgene, St. Maartensdijk, Nieuw- en St. Joosland, Noordwelle, Renesse, Schore, Serooskerke, Tholen, Vlissingen, Wemeldinge en Westdorpe.

Utrecht: Amersfoort, Baarn, de Bildt, Driebergen, Leusden, Maarssen, Maarsseveen, Maartensdijk, Nigtevecht, Rhenen, Rijsenburg, Soest, Utrecht, Zeist en Zuilen.

Friesland: Aengwirden, Ameland, Baarderadeel, Barra-deel, het Bildt, Bolsward, Doniawerstal, Franeker, Franekera-deel, Harlingen, Hennaarderadeel, Leeuwarden, Leeuwardera-deel, Lemsterland, Menaldumadeel, Opsterland, Rauwerderhem, Schoterland, Sneek en Workum.

Overijssel: Almelo, Avereest, Bathmen, Blankenham, Dalfsen, Deventer, Diepenheim, Diepenveen, Giethoorn, Haaksbergen, Hasselt, Hengelo, Kuinre, Lonneker, Staphorst, Steenwijk, Stad-Vollenhove, Ambt-Vollenhove, Wijhe, Zwartsluis, Zwolle en Zwollerkerspel.

Groningen: Baflo, Delfzijl, Eenrum, Finsterwolde, Hoogezand, Kloosterburen, Leens, Marum, Muntendam, Nieuweschans, Termunten, Uithuizermeeden, Ulrum, Usquert, Veen-dam, Vlagtwedde, Wedde en 't Zandt.

Drenthe: Assen, Beilen, Coevorden, Diever, Emmen, Hoogeveen, Meppel, Norg, Odoorn, Roden, Ruinen, Schoonebeek, Sleen en Vledder.

Limburg: Bingelrade, Eggelshoven, Geleen, Heerlen, Heyt-huizen, Maastricht, Nieuwenhagen, Roermond, Roggel, Schaes-berg, Susteren, Swalmen, Tegelen, Vaals, Venlo en Voerendaal.

INHOUD.

	Bladz.		Bladz.
§ 1. Wettelijke voorschriften omtrent het lager onderwijs.		telijken termijn (artt. 59, 96) (met bijlage D, n ^o . II).	4
Algemeene maatregelen van bestuur. Verdere Koninklijke besluiten, bevattende algemeene regelingen. Administratieve voorschriften en beslissingen:		d. Nevenbedieningen, enz. (met bijlage D, n ^o . III)	4
I. Wetten; algemeene maatregelen van bestuur; en verdere Koninklijke besluiten, bevattende algemeene regelingen	1		
II. Administratieve voorschriften en beslissingen:		§ 3. Het openbaar lager onderwijs:	
a. Koninklijke beslissingen in geschillen van bestuur (met bijlage A, n ^o s. I—XCIV).	2	I. Scholen:	
b. Koninklijke beslissingen tot vernietiging of schorsing van besluiten van Gedeputeerde Staten of gemeentebesturen	2	a. Aantal scholen. Gemeenten zonder openbare school. Gemeenten met gemeenschappelijke scholen. Gemeenten, waar krachtens regeling kinderen uit andere gemeenten ter schole gaan (artt. 19, 22, 23, 24) (met bijlage C, n ^o s. I—III)	4
§ 2. Toestand, omvang en resultaten van het lager onderwijs in het algemeen. Getal en soort van de scholen en vervolgcursussen; schoolgebouwen, schoolmeubelen en leermiddelen. Leerlingen. Onderwijzend personeel:		b. Oudercommissiën (art. 20)	7
I. Toestand, omvang en resultaten van het lager onderwijs; artt. 2, 3, 195 der L.O.-wet 1920 (met bijlage B, n ^o s. I—V)	2	c. Vervolgonderwijs (artt. 21, 61)	10
II. Getal en soort van de vervolgcursussen. Leerlingen en leerkrachten dier cursussen. Schoolgebouwen, schoolmeubelen en leermiddelen:		d. Leerplan, enz. (artt. 12, 25, 43, 195) (met bijlage C, n ^o . IV)	10
a. Vervolgcurssussen	3	e. Godsdienstonderwijs in de scholen (art. 26)	12
b. Schoolgebouwen, schoolmeubelen en leermiddelen	3	II. Kosten:	
III. Leerlingen:		a. Algemeen (artt. 54, 55).	13
Steun uit de gemeentekas ten behoeve van leerlingen voor het bezoeken van scholen op grooten afstand (art. 13, 1ste lid)	3	b. Scholen voor u. l. o. met minder dan 18 leerlingen (art. 57)	14
IV. Onderwijzend personeel:		c. Schoolgeldregeling (artt. 62—67).	14
a. Algemeene opmerkingen (artt. 27 e. v., 107 e. v.).	4	d. Buitengewone subsidiën (art. 68)	14
b. Aantal assistenten met vermelding van door de gemeenten betaalde belooningen, alsmede voor de bedragen krachtens art. 101, tiende lid der L. O. Wet verstrekte vergoedingen aan de bijzondere scholen in de kosten van deze assistenten (met bijlage D, n ^o . I)	4	e. Door den inspecteur niet goedgekeurde bestekken (art. 69)	14
c. Ontheffing van den eisch betreffende het vervullen van vacatures binnen den wet-		III. Onderwijzend personeel:	
		a. Hoofden van scholen (art. 27).	14
		b. Onderwijzers (artt. 28, 29, 36, 59)	17
		c. Jaarwedden, enz. (artt. 30—34)	18
		d. Benoeming en ontslag van onderwijzend personeel (artt. 35, 36 en 38)	18
		e. Strafmataregelen (artt. 10, 32, 37—45, 131)	20
		f. Nevenbedieningen, enz. (artt. 44, 45)	22
		g. Pensioen, wachtgeld, non-activiteit (artt. 48, 51, 53, 197)	22
		§ 4. Het bijzonder lager onderwijs:	
		I. Scholen en kosten:	
		a. Stichting, uitbreiding, verandering van inrichting van bijzondere scholen; art. 72 der wet. De vereischten volgens art. 73	23

	Bladz.		Bladz.
b. De medewerking van den gemeenteraad; art. 75. Afwijzing van de aanvraag op grond van bruikbaarheid van bestaand gebouw; art. 205, 3e lid. Toepassing van art. 75, 3e en 4e lid	24	d. Overleg bij benoeming	34
c. Uitvoering van de besluiten tot medewerking: door beschikbaarstellen van bestaand gebouw; art. 77, 2e lid; door stichten van gebouw door de gemeente; art. 77, 3e lid; door verstrekken der voor den bouw benoodigde gelden; art. 77, 4e lid	26	e. Weigering getuigschrift van zedelijk gedrag. artt. 107, 108	34
d. Waarborgsommen; art. 79	27	f. Strafmaatregelen; artt. 10, 92—94	34
e. In bruikleen geven van gebouwen of ter beschikking stellen onder andere voorwaarden; art. 80	28	g. Nevenbedieningen, enz.; art. 97, 2e lid	34
f. Rekening en verantwoording der bouwkosten; buitensporige kosten; art. 81. Onderhoud der gebouwen; art. 83, 1e en 3e lid	28	h. Pensioen, wachtgeld, non-activiteit; art. 125	35
g. Vervreemding van gebouwen; art. 83, 4e lid; art. 205, 3e lid. Ophouden van gebruik volgens bestemming; art. 83, 5e lid; art. 205, 3e lid	28	§ 5. Het buitengewoon lager onderwijs (met bijlage B, n ^o . VI)	35
h. Vergoeding voor gebouwen, niet uitsluitend voor schoolonderwijs bestemd; art. 84	28	§ 6. De bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs. De examens. De opleiding van onderwijzers:	
i. Moelijkheden bij schattingen; artt. 85, 205	28	I. De bevoegdheid:	
j. Uitkeering voor kinderen, die wonen buiten de gemeente, waarin de school gevestigd is; art. 86	28	a. Vergunning aan vreemdelingen om onderwijs te geven (art. 129)	36
k. Regeling van schooltijden en vacantiën; inrichting van het leerplan, geschillen over leerplan; art. 90, 2e lid; afwijking van rooster van lesuren of leerplan; art. 90, 5e lid	28	b. Vergunning om onderwijs te geven zonder geldelijke belooning (art. 130)	36
l. Schoolgeldheffing, inning van het schoolgeld, kosteloze toelating; art. 95	30	c. Verlies van de bevoegdheid om onderwijs te geven (artt. 10, 38, 40)	36
m. Verlies of vermindering der Rijksbijdrage: wegens daling aantal leerlingen, wegens te langdurige vacatures; art. 96. Ontheffing art. 96, 3e lid	30	d. Terugbekoming van de verloren bevoegdheid (art. 132)	36
n. Vermindering der Rijksbijdrage volgens art. 97	31	II. De examens:	
o. Bijzonder vervolgonderwijs; art. 98	31	a. Algemeene opmerkingen (art. 210)	36
p. Vergoeding uit gemeentekas voor boven-tallige onderwijzers; art. 100	31	b. Mededeelingen omtrent elk der afgenomen examens	37
q. Uitvoering der subsidie-regelingen; artt. 101—105	31	III. De opleiding:	
r. Toelating van leerlingen van andere godsdienstige gezindheid; art. 106	31	a. Algemeene beschouwingen	39
II. Onderwijzend personeel:		b. Rijkskweekscholen	40
a. Het vervullen der vacatures van schoolhoofd; de gevallen, waarin iemand hoofd was van twee scholen overeenkomstig het tweede lid van art. 27 der wet; het ambulantisme; art. 89, 4e lid; art. 109	32	c. Gemeentelijke en bijzondere kweekscholen	42
b. Het vervullen der vacatures van onderwijzers; reserve-onderwijzers, vakonderwijzers; art. 96, 4e lid	32	d. Rijksnormaallessen	42
c. Jaarwedden en belooningen; art. 89, 5e lid; art. 98	33	e. Gemeentelijke en bijzondere normaallessen	42
		f. Gemeentelijke en bijzondere hoofdactacursussen	43
		g. Opleiding voor de akten in landbouwkunde en tuinbouwkunde	44
		h. Opleiding voor de akte handenarbeid	44
		i. Opleiding in andere vakken van lager onderwijs	45
		j. Opleiding tot bewaarschoolonderwijzeres	45
		§ 7. De nitvoering van de Leerplichtwet:	
		I. Omvang van het volstrekt leerverzuim	45
		II. Omvang van het betrekkelijk schoolverzuim	46
		III. Aanwijzing van scholen overeenkomstig art. 3, tweede lid, der Leerplichtwet	47
		IV. Vrijstelling van de leerverplichting (artt. 7—10):	
		a. Aantal kinderen, vrijgesteld om de redenen, vermeld in art. 7 der Leerplichtwet	47
		b. Weigering door den inspecteur om de verklaring van gemoedsbezwaren te teekenen (art. 10)	47
		V. De verloven voor veldarbeid (artt. 13—15)	47

	Bladz.		Bladz.
VI. Onderzoek naar het volstrekt leerverzuim en naar het betrekkelijk schoolverzuim (artt. 18 en 19):		XIII. Het verstrekken van voeding en kleding aan schoolgaande kinderen (art. 36).	51
Algemeene beschouwingen.	48	XIV. Schoolbaden (art. 37)	51
VII. Commissiën tot wering van schoolverzuim (art. 21) (met bijlage E, n°. I)	48	§ 8. Het bewaarschoolonderwijs (art. 189)	52
VIII. Berechting van de overtreding van art. 1 der Leerplichtwet (art. 22).	49	§ 9. Het toezicht op het lager onderwijs:	
IX. Onderzoek bij huisonderwijs (art. 25).	50	I. Samenstelling van het Rijksschooltoezicht (art. 172)	64
X. Het brengen van kinderen naar school door de politie (art. 30) (met bijlage E, n°. II)	50	II. De werkzaamheden van het Rijksschooltoezicht	64
XI. Verbodsbepalingen omtrent het arbeiden van kinderen beneden veertien jaar (art. 35, 1e lid)	50	III. De plaatselijke commissiën van toezicht (art. 176, 2e lid)	66
XII. Openbare belooningen en ereblijken. Schoolboekjes (art. 35, 2e en 3e lid) (met bijlage E, n°. III)	51	IV. Gemeente-ambtenaren voor het plaatselijk toezicht (art. 176, 3e lid)	67
		V. Toezicht op het bewaarschoolonderwijs (art. 189)	68
		VI. Hygiënisch toezicht (met bijlage F)	68

BIJLAGEN.

	Bladz.		Bladz.
Bijlage A. Koninklijke beslissingen in geschillen van bestuur:		inspectie (de provinciën Friesland, Groningen en Drenthe)	170
I. Stichting van openbare scholen	69	VI. Verslag van den toestand van het buitengewoon lager onderwijs over het jaar 1929	180
II—III. Opheffing van openbare scholen	69	Bijlage C. Gegevens betreffende de scholen:	
IV. Opheffing van vervolgcursussen	69	I. Lijst der gemeenten, waar op 1 Januari 1930 geen openbare school bestond	188
V. Vrijstelling van de verplichting tot het geven van onderwijs in lichamelijke oefening	69	II. Lijst der gemeenten, welke op 1 Januari 1930 met eene andere gemeente of met andere gemeenten eene gemeenschappelijke school onderhielden	190
VI—XIX. Tegemoetkoming art. 13 Lager-onderwijswet 1920	69	III. Lijst der gemeenten, tusschen welke op 1 Januari 1930 regelingen bestonden omtrent het toelaten van kinderen uit de eene gemeente op de scholen der andere.	190
XX—XCIV. Beslissingen in zake Rijksvergoeding volgens art. 97 der Lager-onderwijswet 1920.	69	IV. Gemeenten, waar krachtens art. 195, vrijstelling is verleend van de verplichting tot het geven van onderwijs in lichamelijke oefening	196
Bijlage B. Verslagen van de hoofdinspecteurs van het lager onderwijs omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1929, en verslag van den inspecteur voor het buitengewoon lager onderwijs over 1929:		Bijlage D. Gegevens betreffende het onderwijzend personeel:	
I. Verslag omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1929 in de eerste hoofdinspectie (de provinciën Noordbrabant en Limburg)	103	I. Overzicht van de aantallen assistenten, verbonden aan de verschillende soorten van scholen waaraan zij werkzaam waren gedurende het eerste halfjaar 1929	199
II. Verslag omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1929 in de tweede hoofdinspectie (de provinciën Gelderland en Overijssel).	119	II. Ontheffing van den eisch betreffende het vervullen van vacatures aan de scholen binnen den wettelijken termijn:	
III. Verslag omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1929 in de derde hoofdinspectie (de provinciën Zuidholland en Zeeland)	142	a. Openbare scholen	199
IV. Verslag omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1929 in de vierde hoofdinspectie (de provinciën Noordholland en Utrecht).	158	b. Bijzondere scholen	202
V. Verslag omtrent den toestand enz. van het lager onderwijs in 1929 in de vijfde hoofd-		III. Opgave van de ambten en bedieningen, waarvoor in 1929 door Gedeputeerde Staten vrijstelling werd verleend krachtens art. 45, tweede lid, en art. 97, tweede lid onder b, der wet	203

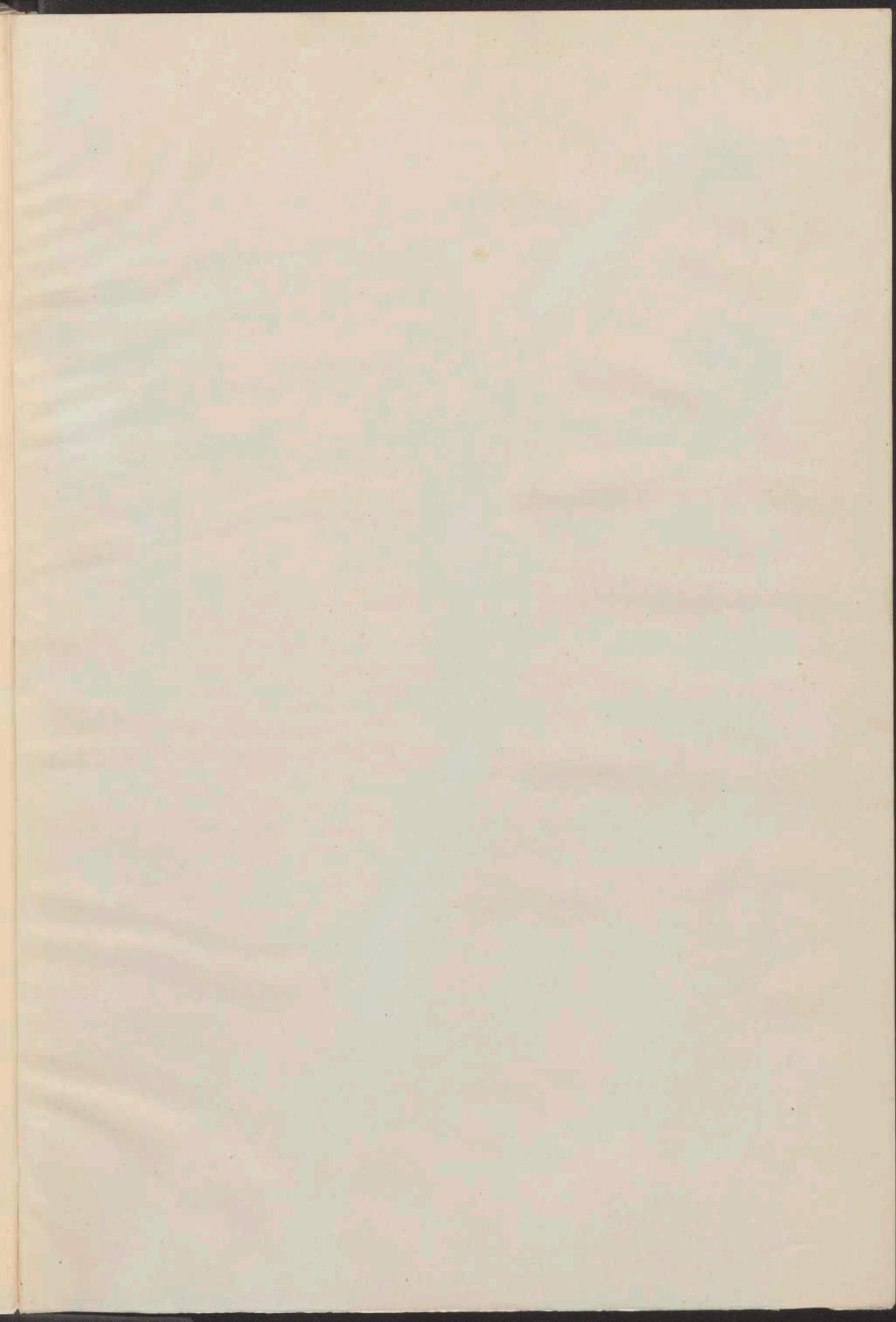
Bijlage E. Gegevens betreffende de uitvoering van de
Leerplichtwet:

- I. Lijst der gemeenten, waar op 31 December 1929
meer dan ééne commissie tot wering van school-
verzuim bestond, als bedoeld in art. 21 der
Leerplichtwet, met aanwijzing van het aantal
commissiën in elke gemeente 205
- II. Lijst der gemeenten, waar op 31 December 1929
verordeningen bestonden betreffende het brengen
van kinderen naar school door de politie, met

aanwijzing van het aantal malen, waarin in
1929 toepassing plaats vond. 205

- III. Lijst der gemeenten, waar in 1929 openbare
belooningen en eereblijken zijn uitgereikt . . 205

Bijlage F. Lijst der gemeenten, waar op 31 December
1929 het medisch toezicht op de scholen aan
schoolartsen of aan de gemeentegeneesheeren
was opgedragen 207

Chapter 1. Introduction. 1-10

1-10

1-10

1-10

1-10

1-10

1-10

1-10

1-10

1-10

Chapter 2. The first part of the book.

Chapter 3. The second part of the book.

Chapter 4. The third part of the book.

Chapter 5. The fourth part of the book.

Chapter 6. The fifth part of the book.

Chapter 7. The sixth part of the book.

Chapter 8. The seventh part of the book.

Chapter 9. The eighth part of the book.

Chapter 10. The ninth part of the book.

Chapter 11. The tenth part of the book.

Chapter 12. The eleventh part of the book.

Chapter 13. The twelfth part of the book.

Chapter 14. The thirteenth part of the book.

Chapter 15. The fourteenth part of the book.

Chapter 16. The fifteenth part of the book.

Chapter 17. The sixteenth part of the book.

Chapter 18. The seventeenth part of the book.

Chapter 19. The eighteenth part of the book.

Chapter 20. The nineteenth part of the book.

Chapter 21. The twentieth part of the book.

Chapter 22. The twenty-first part of the book.

Chapter 23. The twenty-second part of the book.

Chapter 24. The twenty-third part of the book.

Chapter 25. The twenty-fourth part of the book.

Chapter 26. The twenty-fifth part of the book.

Chapter 27. The twenty-sixth part of the book.

Chapter 28. The twenty-seventh part of the book.

Chapter 29. The twenty-eighth part of the book.

Chapter 30. The twenty-ninth part of the book.

Chapter 31. The thirtieth part of the book.

Chapter 32. The thirty-first part of the book.

Chapter 33. The thirty-second part of the book.

Chapter 34. The thirty-third part of the book.

Chapter 35. The thirty-fourth part of the book.

Chapter 36. The thirty-fifth part of the book.

Chapter 37. The thirty-sixth part of the book.

Chapter 38. The thirty-seventh part of the book.

Chapter 39. The thirty-eighth part of the book.

Chapter 40. The thirty-ninth part of the book.

Chapter 41. The fortieth part of the book.

Chapter 42. The forty-first part of the book.

Chapter 43. The forty-second part of the book.

Chapter 44. The forty-third part of the book.

Chapter 45. The forty-fourth part of the book.

Chapter 46. The forty-fifth part of the book.

Chapter 47. The forty-sixth part of the book.

Chapter 48. The forty-seventh part of the book.

Chapter 49. The forty-eighth part of the book.

Chapter 50. The forty-ninth part of the book.

Chapter 51. The fiftieth part of the book.

Chapter 52. The fifty-first part of the book.

Chapter 53. The fifty-second part of the book.

Chapter 54. The fifty-third part of the book.

Chapter 55. The fifty-fourth part of the book.

Chapter 56. The fifty-fifth part of the book.

Chapter 57. The fifty-sixth part of the book.

Chapter 58. The fifty-seventh part of the book.

Chapter 59. The fifty-eighth part of the book.

Chapter 60. The fifty-ninth part of the book.

Chapter 61. The sixtieth part of the book.

Chapter 62. The sixty-first part of the book.

Chapter 63. The sixty-second part of the book.

Chapter 64. The sixty-third part of the book.

Chapter 65. The sixty-fourth part of the book.

Chapter 66. The sixty-fifth part of the book.

Chapter 67. The sixty-sixth part of the book.

Chapter 68. The sixty-seventh part of the book.